

37444
2

30768030

8

უცხოური წყაროები საქართველოს შესახებ

წიგნი XXII

ბეორკიკა ტ. VIII

АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР

Комиссия по публикации иностранных
источников о Грузии

Институт
Востоковедения

FONTES PEREGRINI AD GEORGIAM PERTINENTES

ГЕОРГИКА

СВЕДЕНИЯ ВИЗАНТИЙСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ О ГРУЗИИ

ТОМ VIII

Греческие тексты с грузинским переводом издал и примечаниями снабдил
С. Г. Каухчишвили

GEORGICA

SCRIPTORUM BYZANTINORUM EXCERPTA AD GEORGIAM PERTINENTIA

TOMUS VIII

Textum graecum cum versione iberica edidit commentariisque instruxit
Sim. Kauchtschischwili

ИЗДАТЕЛЬСТВО „МЕЦНИЕРЕБА“
ТБИЛИСИ — 1970

SUMPTIBUS „MEÇNIEREBA“
TBILISIIS, MCMLXX

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

საქართველოს შესახებ არსებული
უცხოური წყაროების კომისია

აღმოსავლეთმცოდნეობის
ინსტიტუტი

ი.ნ. ყობახიძის წყაროები

გეოგრაფია

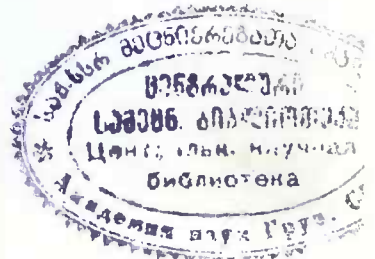
გიზანვილი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ

~~ბ-კ~~ 37444
2

ტომი მერვე

ტექსტები ქართული თარგმანითურთ გამოსცა და განმარტებები დაურთო
სიმონ ყაუხჩიშვილმა

გამომცემლობა „მეცნიერება“
თბილისი—1970

9(აი)(001) + 902(495-02)

მთავარი რედაქცია: **ი. აბულაძე**, **ვლ. ფუტუჩიძე**, ს. ყაუხჩიშვილი
ბ. წმინთელი (მთ. რედაქტორი), ს. ჯიქია

ბერძნულ-რომაული წყაროების
სერიის რედაქტორი
ს ი მ. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი

შინაარსი

VIII ტომისა

წინასიტყვაობა	VII
ეგსტათი თესლონიკელი	1
ქალაქი ადა 1. — სიტყვა <i>μᾶλιν</i> 4. — იასონი 10. — აისონი და იასონი 11. — არგონავტები 11. — მედეა 11. — აქილევსი და კ. სკიროსი 12. — იბერიის ქალაქი „ოდისეია“ 13. — იბერები ბიზანტიის ჯარში 14. — იბერული ქუდი ხურავს წარჩინებულ ბიზანტიელს 15. — ლაზური თავსაბურავი 16.	
თეოდორე ბალსამონი	17
იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალია 17.	
ღუკა	21
თურქთა თარეში. სკვიტები და აბაზგები 25. — თემურხანმა შეკრიბა ჯიქები და აბაზგები 26. — ლაზების მეზობელი ყარაიულუკი 27. — უზუნ-ჰასანი კოლხეთში 29. — ლაშქრობა სინოპში, არმენიაში, კავკასიაში, ფაზისზე 29. — ლაშქრობა ელახეთში 33.	
გიორგი სფრანძესი	36
შესავალი 38. — სფრანძესის ტექსტის ახალი გამოცემა 44. — გიორგი სფრანძესის ელჩობა იბერიაში და ტრაპიზონში 49. — ბიზანტიის კეისარის მოციქული იბერიაში 63. — გიორგი სფრანძესის ელჩობა იბერიაში და ტრაპიზონში 74.	
ლაონიკე ხალკოკონდილე	89
ცნობები იბერიის ისტორიიდან 91. — ტრაპიზონის მეფის ძმა დავითი 93. — სკვიტები და პელაზგები 100. — სკვიტები, ჩერქეზები და მეგრელები 102. — იბერიის სპილენძი 106. — კოლხეთი—ტრაპიზონის სამეფო 106. — თემურლენგი იბერიაში 108. — კოლხეთი—ტრაპიზონის სამეფო 100. — კავკასია 118. — არაბეთი და მისი საზღვრები 118.	
მათე ბლასტარესი	119
იბერთა ეკლესია 119.	

ათონის ივერთა მონასტრის აქტები (ხრისობულები, სიგელ-გუჯრები, პრაქტიკონები) X—XIV საუკუნეებისა	122
დამატება: ბიზანტიურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონი	271
საძიებლები	311
საკუთარ სახელთა საძიებელი 311. — ტერმინებისა და საგანთა საძიებელი 340.	

წინასიტყვაობა

„გეორგიის“ VIII ტომში მოთავსებულია, ისევე როგორც VII ტომში, XII—XV საუკუნეთა მასალები. ამ მასალებს შორის ჩვენს განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს გიორგი სფრანძესის „ისტორიაში“ არსებული ცნობები საქართველოს და ბიზანტიის ურთიერთობათა შესახებ. იშვიათ შემთხვევად ჩანს, რომ წარჩინებული ბიზანტიელი მოხელე (გიორგი სფრანძესი), რომელიც ამავე დროს ბრწყინვალე მწერალი იყო. იგზავნება საქართველოში (როგორც ძირითად „დიდ“ საქართველოში, ისე ტრაპიზონის იმპერიაში) სერიოზული პოლიტიკური დავალებებით.

* * *

ამავე ტომში მოვითავსეთ X—XIV საუკუნეთა აქტები „ათონის ივერთა მონასტრისა“ (ხრისობულები, სიველ-გუჯრები, პრაქტიკონები). ქვემოთ, თავის ალაგას, მკითხველი გაეცნობა ამ აქტების მოპოვების ისტორიას და დარწმუნდება ამ აქტების მნიშვნელობაში, როგორც საქართველოს ისტორიისათვის, ისე ბიზანტიის რიგი სამიწათმფლობელო საკითხების გარკვევისათვის. აქ ვათავსებთ ჩვენ მხოლოდ ამ აქტების ერთ ნაწილს როგორც ნიმუშს. განზრახული გვაქვს ცალკე ტომად გამოვაქვეყნოთ ეს მასალები, შეძლებისდაგვარად სრულად.

* * *

მსგავსად VII ტომისა, ეს VIII ტომიც შეიცავს დამატების სახით „ბიზანტიურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონის“ გაგრძელებას.

სიჩ. ყაუხჩიშვილი

ევსტათი თესალონიკელი

ევსტათი 1175 წელს იყო თესალონიკის მიტროპოლიტი. გარდაიცვალა 1194 წელს. მისი სამწერლო მოღვაწეობა მრავალმხრივი იყო:

1) მან დასწერა კომენტარები ანტიკური ბერძნული ნაწარმოებების შესახებ: პირველ რიგში ცნობილია მისი კომენტარები „ილიადისა“ და „ოდესისათვის“.

2) მას ეკუთვნის რიგი თეოლოგიური ტრაქტატისა, წერილები, სიტყვები.

3) მას ეკუთვნის ერთი ისტორიული შრომა: ქალაქ თესალონიკის ნორმანების მიერ 1185 წელს დაპყრობის ისტორია

და ზოგიერთი სხვა თხზულებაც (მაგ., დიონისე პერიეგეტის პოემის სქოლიოები...).

სხვა საკითხებთან დაკავშირებით ჩვენ შევისწავლეთ ევსტათის კომენტარები „ილიადისა“ და „ოდესისათვის“. ჩვენი ყურადღება მიიქცია ზოგიერთმა მათგანმა. აი, მაგალითად:

ქალაქი აჰა

Τὸ δὲ ἦς γαίης, ἦς πατρῖδος εἶπεν ἡποκατιῶν¹. Κίρκη δὲ γνῦν μὲν ὑσνήφιας ἀβριον ὄνομα, ἐξ ἧς πους καὶ Κίρκαιον πεδῖον. Ὅτι δὲ καὶ ὄρνιθις ὄνομα ἢ κίρκη² δηλοῦσιν οἱ παλαιοί. Ὡς καὶ ὁ Ἀλκιανός. Ἄλλο δὲ τι ἢ τοιαύτη παρὰ τὸν κίρκον.

ამით ამბობს პოეტი: თავის ქვეყანაში, თავის სამშობლოში შეუმჩნევლად მივიდეს. ხოლო კირკე, ჩვეულებრივ, საკუთარი სახელია, საიდანაც არის „კირკეს დაბლობი“. მფრინვლის სახელიც არის „კირკე“, მოწმობენ ძველები. ამათ შორის აგრეთვე ელიანე. ხოლო ეს (ე. ი. კირკე) სხვა არის ვიდრე „კირკოს“.

¹ ეს, ალბათ, ეხება ჰომეროსის სიტყვებს (Od. 5,26): *ἦν πατρῖδα γαῖαν ἰκη-ται* „თავის მშობლიურ ქვეყანაში მივიდეს“.

² *Κίρκη* „ein Vogel: Ael. H. A. 4,5 u. 59“ (Pape), ხოლო *κίρκος* „ძერა“ (თუ „შვეარდენი“).

Τὸ δὲ Αἰαίη, ἀντὶ τοῦ Κολ-
χικῆ κατὰ ἐπωσυμίαν τοπικῆν.
Αἶα γὰρ πόλις Κολχίδος παρὰ
τε ἄλλοις καὶ παρὰ Λυκόφρονι.
Ἦς ὁ πολίτης Αἰαῖος. Καὶ ἡ
πολίτις Αἰαία. Καὶ ἡ νῆσος δὲ
τῆς Κίρκης Αἰαία, διὰ τὴν τοι-
αύτην Κίρκην.

Ἄλλως γὰρ εἶπερ πρωτο-
τυπίαν ἔχει ἡ Αἰαία νῆσος διὰ
τῶν δύο αἰ, ὧφειλεν ἡ ἀπ' αὐτῆς
Κίρκη ἔχειν καὶ τρίτον αἰ, ἵνα
ἦν Αἰαία, ὅπερ οὐκ ἔστι διὰ
τε τὸ κακόφωνον καὶ διὰ τὴν
ῥηθεῖσαν ὀμωνυμίαν.

Ὁ δὲ γεωγράφος Αἶαν εἰπὼν
πόλιν περὶ τὸν Φᾶσις λέγει καὶ
ὅτι περὶ τὴν τοιαύτην Κολχικῆν
Αἶαν καὶ Αἰαίη νῆσος ἡ τῆς
Κίρκης. Ὅτι δὲ καὶ Αἰήτης ὁ
ἦρας ἀπὸ τῆς τοιαύτης Αἶας
ἐκλήθη, δηλοῦσιν οἱ παλαιοὶ
(Eust. Conim. in Odysseam I
[1825], 1614; გვ. 321),

ამ პასაჟში განსაკუთრებულ ყურადღებას ვაქცევთ შემდეგ
ადგილს: Τὸ δὲ Αἰαία ἀντὶ τοῦ Κολχικῆ κατὰ ἐπωσυμίαν τοπικῆν—
„ხოლო «აეაეე» კოლხიკეს ნაცვლად ადგილობრივი სახე-
ლის მიხედვით“,

მაშასადამე, ჩვენნი ავტორი ფიქრობს, რომ *Αἰαίη* არის ნახმარი
ნაცვლად *Κολχική*-სი.

ეს გეოგრაფიული სახელი სამ ადგილას არის ნახმარი „ოდი-
სეაში“:

10,135: Αἰαίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθι' მოვედით კუნძულ
აეაეაში

11,70: νῆσον ἐς Αἰαίην σχήσειε εὐεργέα νῆα კუნძულ აეაეში
დაბრუნდები კარგად გამოყვანილი ხომალდით

ხოლო „აეაეე“ კოლხი-
კეს ნაცვლად ადგილობრივი
სახელის მიხედვით. აეა ხომ
კოლხიდის ქალაქია. სხვებთანაც
და ლიკოფრონთანაც მის მოქა-
ლაქეს ჰქვია აიელი, ხოლო ქალს
ჰქვია აიადია. ხოლო კირკეს
კუნძულს „აიადია“ იმავე კირკეს
გამო.

სხვათა შორის, თუ ძირეული
სიტყვაა კუნძული „აიადია“ ორი
აი-ს გამო, მისგან „კირკეს“ უნდა
ჰქონდეს აგრეთვე მესამე აი, რა-
თა იყოს „აიადიადე“, რაც არ არის
მისი არაკეთილზნოვანების გამო
და სხენებული თანასახელის გამო.

ხოლო გეოგრაფოსი რომ ამ-
ბობს „აია“ ქალაქიანო ფასის-
თან, ამით იმას ამბობს, რომ
ამ კოლხური აიას მახლობლად
არის აგრეთვე კირკეს კუნძული
„აიადე“. გმირი აიეტეც ამავე
აიასგან იწოდება ამ სახელითო,
ამტკიცებენ ძველები.

12,3: ...ἀπὸ δ' ἔπειτα κῆμα μαλασσῆς εὐρυπόρουσιν νῆσον τ' Αἰαίην ... ფართოდ სავალი ზღვის პირას მივედით და კუნძულ ააააეზე.

აი, ამ ააააეზე ამბობს ევსტათი, რომ ის „კოლხიკეს“ ნაცვლად არის ნახმარი. ესე იგი: ევსტათი იცნობს ამ ქვეყანას Κολχική-ს სახელწოდებით, ხოლო ჰომეროსი „კოლხიკეს“ ნაცვლად ხმარობს ა.ი.ა.-სო.

ევსტათის ეს მსჯელობა, რომელსაც მე ყურადღება მივაქციე ამ ბოლო ხანებში, როდესაც „გეორგიკის“ VIII ტომში შესატან მასალად ვამზადებდი ევსტათის ნაწერებს, შესანიშნავად ადასტურებს წინათ ჰიპოთეზურად გამოთქმულ აზრს. სახელდობრ, წამოყენებული იყო ასეთი სქემა. დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ სხვადასხვა ქართველი ტომები: კოლხები, ლაზები, აბაზგები, აფსილები, ჰენიოხები, სანიგები, სანები || ჭანები და სხვები. დასავლეთ საქართველოს ჯერ, ისტორიულ ხანაში, ეწოდებოდა „კოლხეთი“ (Κολχίς, Κολχική), როდესაც ქვეყნის სათავეში, დასავლეთ საქართველოს სახელმწიფოს სათავეში აღმოჩნდნენ კოლხები. შემდეგ დასავლეთ საქართველოს სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში დაწინაურდნენ ლაზები დაახლოებით ახ. წ. I საუკუნიდან (შესაძლებელია უფრო გვიანაც) და იმ დროიდან ბერძნები დასავლეთ საქართველოს უწოდებენ ლაზეთს, Λαζική, მაგრამ მაშინაც ახსოვთ ბერძნებს, რომ ამ ქვეყანას Κολχική ეწოდებოდა და მცხოვრებლებს, ე. ი. ამ სახელმწიფოს მოქალაქეებს კოლხები. VI საუკუნის მწერალი იოანე ლიდე ამბობს: «კოლხიკე, რომელსაც ახლა ლაზიკეს ეძახიან»—Κολχική, ἦν νῦν προσαγορευοῦσαι Λαζικήν (გეორგიკა II, 242). იგივე იოანე ლიდე წერს: კოლხეთს «ამჟამად ლაზიკეს ეძახიან ჰეგემონისაგან» (ἐξ ἡγεμόνος). ცხადია, ეს მხოლოდ ასე უნდა გავიგოთ: „კოლხიდას“ (Κολχίδος) იმიტომ ჰქვია ამჟამად „ლაზიკე“, რომ ამ ქვეყანაში ჰეგემონობა ლაზებს მოეპოვებათ (გეორგიკა II, 236).

VII საუკუნიდან ჰეგემონობა მოიპოვეს აბაზგებმა და ამიტომ მთელ დასავლეთ საქართველოს ეწოდება „აფხაზთა სამეფო“ ან ბერძნულად Ἀβασγία, მის მმართველს Ἀβασγός და მოქალაქეებს Ἀβασγοί. ასეთ სქემას რომ ვადგენდით: Κολχική, Λαζική, Ἀβασγία, თანვე ვსვამდით საკითხს, რა ეწოდებოდა ამ ქვეყანას მანამდე, სანამ კოლხები მოიპოვებდნენ ჰეგემონობას და ამ ქვეყანას დაერქმეოდა Κολχική, Κολχίς. ამ კითხვას ვსვამდით და ამავე დროს ვიგონებდით იმას, რომ ჰომეროსმა არ იცის სახელი Κολχική, მაგ-

რამ ჰომეროსი იცნობს *Αἰήτης* (აიეტს), იცნობს მის დას *Κίρκη*-ს, აიელ დედოფალს. და აქედან ჰიპოთეზურად ვასკვნიდით, რომ მთელ ქვეყანას ერქვა *Αἶα*, მისი მეფე იყო „აიელი“ (*Αἰήτης*), მისი დედოფალიც იყო *Αἰαίη* („აიელი“).

ახლა ევსტათი თესლონიკელის სქოლიოების გაცნობა ამ ჩვენს ძველ ჰიპოთეზას ხორცს ასხამს და ამბობს: *Τὸ δὲ Αἰαίη ἀντί τοῦ Κολχική κατὰ ἐπανομίαν τοπικήν.*

* * *

ევსტათის „კომენტარებში“ ჩვენს ყურადღებას იპყრობს მისი მსჯელობა სიტყვის შესახებ მწლს.

სიტყვა მწლს

“Ὅτι πολλὰ εἰσι ὀνόματα παρὰ τῷ ποιητῇ, τουτέστι ὄνομασι καλοῦμενα· καὶ τῶν τοιούτων ὀνομάτων τὸ μὲν ὁ ποιητῆς εἰς θεοὺς ἀναφέρει, τὸ δὲ ἀνθρώποις ἀπονέμει, δὴλῶν ὅτι μουσσοτραφῆς ὢν οἶδε καὶ τὰ θεῖα καὶ τῆς τῶν θεῶν ἐπαίει¹ διαλέκτου. Παρασημειοῦνται δὲ οἱ παλαιοὶ ὅτι τὸ μὲν ἔλας κρείττον τῶν ὀνομάτων θεοῖς δίδωσιν ἢ ποιησὶς ἢς θεϊότερον, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον ἀνθρώποις ἢς περ ἐνταῦθα τὸ Βριάρεως εὐγενέστερον τοῦ Αἰγαίου ἐστὶ καὶ σεμνότερον, ἔτι δὲ καὶ ὑγκληρότερον εἰς φωνήν. Διὸ καὶ εἰς θεοὺς ἢς θεῖον τ: ἀνάγεται. უფრო ზვიადია. ამიტომ ღმერთებამდისაც აღვალს როგორც რალაც ღვთაებრივი.

ბევრ ორმაგ სახელს ვხვდებით პოეტთან, ესე იგი ორი სახელით წოდებულს. და ასეთ სახელთაგან ზოგს პოეტი ღმერთებს მიაკუთვნებს, ზოგს კიდეც ადამიანებს მიაწერს და ამით ცხადყოფს, რომ იგი მუხუბების მიერაა გაწვრთნილი და იცის ღვთაებრივი რამეებიც და ესმის კიდეც ღმერთების ენა. ძველებივე აღნიშნავენ, რომ სახელთაგან სრულიად ძლიერს ღმერთებს აძლევს პოეზია როგორც უფრო ღვთაებრივ, ხოლო არა ასეთს—ადამიანებს; ასე, აქ² სიტყვა „ბრიარეოს“ უფრო კეთილშობილია და უფრო სათნო, ვიდრე სიტყვა „აეგაეონ“, მოსასმენდაც ხომ

¹ ზმნისაგან *αἶω* (აქედან *ἐπ-αἶω*) „მესმის“, „ვერკვევი“.

² აქ: ივულისხმება „ილიადა“ 1,404, სადაც სწერია: „შენ ოლიმპოზე მოიხმე ასხელო ღვევი; რომელსაც ღმერთები ეძახიან *Βριάρεως*, ხოლო ადამიანები—*Αἰγαίου*.“

Οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἔξῃς ἔχον-
 θιον μὲν τινα ποταμὸν καλοῦσι
 φεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον· καὶ
 ἄρην τινα φεοί μὲν χαλκίδα κα-
 λήσκουσιν, ἄνδρες δὲ κρύμνδιν·
 ἐν δὲ Ὀδυσσεΐᾳ τὸ μῶλυ φεοί
 μόνοι οὕτω καλοῦσιν, ἄνθρωποις
 δὲ οὐτε ἔγγασται οὐτε ἰσχυροῦ-
 σται (Eustathii Commentarii ad
 Iliadem I, Lipsiae 1828, p. 103;
 124,31).

ასევე ქვემოთ მოყვანილ სი-
 ტყვეებშიც: ერთ მდინარეს ქსან-
 თოსს უწოდებენ ღმერთები, ხო-
 ლო ადამიანები სკამანდროსს;
 ერთ ფრინველს [ძერას] ღმერ-
 თები უწოდებენ *ხალკიდა*, ხოლო
 ადამიანები *კრუმინდი*; „ოდისეაში“
 კი მხოლოდ ღმერთები ასე ეძა-
 ხიან *მῶλυ*-ს, ხოლო ადამიანების-
 თვის ეს არც ცნობილია და არც
 სახელი იციან მისი.

* *
 *

„ოდისეის“ X სიმღერაში მოთხრობილია დედოფალ კირკეს მიერ
 ოდისეესის ამხანაგების ღორებად გადაქცევის შესახებ. როგორც კი
 ოდისეესმა გაიგო ევრილოხესაგან ეს ამბავი, მაშინვე გაემართა ამხა-
 ნაგების გამოსახსნელად.

გზად შემოხვდა ჰერმესი, რომელმაც არ ურჩია კირკეს სასახლეში
 მისვლა

«გინდა რომ ისინი იხსნა? შენ თვითონაც მგონია ვეღარ
 «დაბრუნდე იქიდან საღი, იქ ღარჩები როგორც რომ სხვები!
 ἦ τοὺς λυσόμενος δεῦρ' ἔρχεαι; οὐδὲ σέ φημι

285. αὐτὸν νοστήσειν, μενέεις δὲ σὺ γ' ἔνθα περ ἄλλοι.

რახან ოდისეესმა ხელი არ აიღო თავის განზრახვაზე, ჰერმესმა
 გადაწვევითა დახმარებოდა მას. მან ურჩია, მე მოგცემ შენ წამალსო:
 როგორც კი კირკე გაიმასპინძლდება და შემდეგ თავის ჯადო კვერთხს
 მოიქნევს შენს დასაღუპავად, იშიშვლე მახვილი და ეცი ვითომ მოსა-
 კლავად, შიშით მუხლები ჩაეკეცება და მოგიხმობს საწოლისაკენ. შენ
 უარი არ უთხრა, ხოლო ფიცი ჩამოართვი, რომ ცუდს არაფერს
 მოგაწვევს. ასე უთხრა და გადასცა იქვე მოწვევითი ბალახი, რომ-
 ლის ბუნებაც აუხსნა: ძირი შავი ჰქონდა, ფერით რძესავით თეთრი
 იყო; მას უკვდავნი ეძახიან *მῶλυ*.

ῥίζη μὲν μέλαινα ἔσκει, γάλακτι δὲ εἴκειλον ἄνθος·

305. μῶλυ δὲ μιν καλέουσι φεοί.

«ძირში ეს ბალახი შავი, შესახელად რძესავით თეთრი,
 «ღმერთები მას არქმევენ *მῶლ*ს.

* შტრ. Lycophr. 679.

რას ამბობს მეცნიერება ამ სიტყვის შესახებ?

1) ვეისმანის ლექსიკონი: μῶλυ, საჲ, τὸ μοли, чудодейственный цветок (πολαγαίον: allium nigrum, чеснок?) Od. 10,305.

2) Pape-ს ლექსიკონში ვკითხულობთ: μῶλυ hiess nach Homer in der Sprache der Götter ein fabelhaftes Kraut mit schwarzer Wurzel u. weisser Blüthe, mit geheimer Zauberkraft...—მერმე სწერია, რომ თეოფრასტე და დიოსკორიდე ამ სიტყვით გამოხატავენ ნიორს (Knoblauch).

სხვაგანაც რამდენჯერმე უბრუნდება ევსტათი μῶλυ-ს საკითხს და ყველგან ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ეს სიტყვა თუ სახელი უცნობია:

Ἄλέξανδρος δὲ ὁ Πάριος μυθολογεῖ, Πικρόλοον ἓνα τῶν Γιγάντων φυγόντα τὸν κατὰ Διὸς πόλεμον τὴν τῆς Κίρκης νῆσον καταλαβεῖν, καὶ πειρᾶσθαι ἐκβαλεῖν αὐτήν. Τὸν πατέρα δὲ Ἕλιον ὑπερασπίζοντα τῆς θυγατρὸς ἀνελεῖν αὐτὸν καὶ τοῦ αἵματος ῥύεντος εἰς γῆν φθναί βοτάνην, καὶ κληθῆναι αὐτήν μῶλυ διὰ τὸν μῶλον¹ ἦτοι πόλεμόν ἐν ᾧ ἔπεσεν ὁ ῥηθεις Γίγας. Εἶναι δὲ αὐτῷ ἄνθος ἵκελον γάλακτι διὰ τὸν ἀνελόντα λευκὸν Ἕλιον, ῥίζαν δὲ μέλαιναν διὰ τὸ τοῦ Γίγαντος μέλαν αἷμα, ἣ καὶ διὰ τὸ μὴν Κίρκην φοβηθεῖσαν ὠχρῆσαι. Οὐ λέγει δὲ ὁ ποιητῆς καὶ πῶς οἱ ἄνθρωποι καλοῦσι τὸ μῶλυ, ἐπειδὴ ἀγνωστὸν ἔστιν αὐτοῖς (Eustathii Commentarii ad Odysseam I (1825), გვ. 381).

ალექსანდრე პაფიელი მოგვითხრობს, რომ ერთი გიგანტობანი პიკოლოონი ზევსის წინააღმდეგ ომს რომ გაექცა, კირკეს კუნძული დაიკავა და ცდილობდა იგი (ე. ი. კირკე) იქიდან გაეგლო, მოგვითხრობს, რომ მამა ჰელიოსი გამოექმთაგა ქალიშვილს და იგი (ე. ი. გიგანტი) მოკლა და, სისხლი რომ მიწაზე დაიღვარა, აღმოცენდა ბალახი, რომელსაც ეწოდა მოლზ „მოლოსის“¹ ანუ ბროლოს გამო, რომელშიც ხსენებული გიგანტი დაეცა. მას რძის მსგავსი ყვავილი აქვს თეთრი (ე. ი. მბრწყინავი) ჰელიოსის გამო, რომელმაც მოკლა გიგანტი, ხოლო ძირი შავი გიგანტის შავი სისხლის გამო, ანუ კირკეს გამო, რომელიც შიშისაგან გაფითრდა. არ ამბობს პოეტი, თუ ადამიანები რას ეძახიან „მოლზს“, რადგან ეს მათთვის უცნობია.

¹ μῶλος ნიშნავს „ბროლოს“, „ომს“.

სტეფანუსის ლექსიკონში ვკითხულობთ (H. Stephanus, Thesaurus linguae Graecae. Vol. V, 1842—1845, Sp. 1330):

Mṓλυ, Moly [Secta, Gl.]: herba de qua Diosc. 3,54, Plin. 25,4: Laudatissima herbarum est Homero, quam vocari a diis putat Moly, et inventionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum et in Cyllene Arcadiae tradunt, specie illa Homericarum radice rotunda nigraque, magnitudine caepae, folio scillae: effodi autem difficulter [Haec ex Theophrasto H. Pl. 9,15,7] Graeci auctores florem eius luteum pinxere, quum Homerus candidum scripserit. Locus Homeri est Od. K, [305] ubi Ulysses dicit sibi contra Circes veneficia a Mercurio datum pharmacum ex terra effossum, declarata simul eius natura, subiungens:

Ῥίζη μὲν μέλαν ἔσχε, γάλακτι
δὲ εἴκλον ἄνθος.
Μṓλυ δὲ μιν καλέουσι θεοί·
χαλεπὸν δὲ τ' ὄρνυσειν
Ἄνδράσι γε θνητοῖσι.

[Producta secund, Lycoph. 679: Ἄλλὰ τὴν βλάβης μṓλυ σαώξει ἴνδα, ubi est var. μṓλος et ἡ μṓλυσ ponitur ab schol. «V. Olympiodor. in Alcibiad. I, sect. 27, ibique annot.» Creuzer, Philostr. Her. p. 665: λόγον τε καὶ σπουδῆσ' τοῦτι γὰρ ἡγεῖσθαι προσήκει τὸ μṓλυ.

Mṓλυ, Moly: ბალახი, რომლის შესახებ იხ. Diosc. 3,54; Plin. 25,4: ბალახებს შორის ვეელაზე უფრო შექებულია ჰომეროსთან, ღმერთების მიერ—ფიქრობს ის—წოდებულია Moly და მის მოპოვებას მიაწერს მერკურის (ე. ი. ჰერმესს). დღეს ის იზრდება, როგორც გადმოვეცემენ, არკადიის ფენეის გარშემო და კვილენეში, ჰომეროსის დახასიათების მიხედვით, მრგვალი და შავი ძირი აქვს, ხახვის ოდენა, ზღვის ხახვის ფოთლით: ამოგლეჯა კი ძნელია [ეს ამოღებულია თეოფრასტედან H. Pl. 9,15,7]. ბერძენი ავტორები მის უვავილს აღწერენ როგორც ტალახიანს, იმ დროს როდესაც ჰომეროსს იგი ბრწყინავად აქვს აწერილი. ჰომეროსის აღგილია ოდისეა 10,305, სადაც ოდისევსი ამბობს, რომ მას კირკეს საწამლავის საწინააღმდეგოდ მერკურიმ მისცა წამალი, რომელიც მიწიდან ამოგლეჯა, ამასთანავე ახსნილია მისი ბუნება: «ძირში ეს ბალახი შავი, შესახედად რძესავით თეთრი, ღმერთები მას არქმევენ *μṓλυ*, მისი ამოგლეჯა ძნელია მოკვდავი კაცებისათვის» [ლიკოფრონის მიხედვით 679: მაგრამ მას, ვნებისაგან იხსნის *μṓლუს* ძირი, სადაც არის ვარიანტი *μṓλος* და ἡ *μṓლუს* არის დადებული სქოლიასტის მიერ: «იხ. ოლიმპიოდორე, ალკიბიადეს მიმართ I, სექტ. 27, იქვე შენიშვნა» — Creuzer, Philostr. Her. p. 665: „სიტყვისა და მნიშვნელობისთვის: სწორედ რომ საჭიროა ვიკული-სხმით τὸ *μṓლუს*...]

ლექსიკოგრაფები აღნიშნავენ, რომ სიტყვისაგან *μṓლუს* აწარმოეს ზმნა *μṓლῶ*. სტეფანუსი წერს იქვე, V ტომში):

Μṓλῶ sive *Μṓλῶ*, a *μṓλυσ* s. *μṓლῆς*, significat Hebetō, Remissionem facio: ut Etym, quoque

Μṓλῶ ან *μṓλῶ* სიტყვისაგან *μṓლῆς* ან *μṓლῆς*, აღნიშნავს „ვასუსტებ“, „ვაქარწყლებ“: Etym. [Mag-

μωλύνειν expr. ἀμβλύνειν καὶ κωλύνειν et μωλύνειν, πρᾶννειν καὶ καταστέλλειν. Galen, quoque μωλυσόμενα in Lex. Hipp. [p. 530] affert pro κατὰ βραχὺ ἀπομαραινόμενα, Paulatim emarcescentia [Schol. Hom. Od. K, 305: Μῶλυ, βοτάνης εἶδος παρὰ τὸ μωλύνειν ὃ ἐστὶν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. Hesychios: Μωλύεται, γηράσκει. Μεμωλυσμένη, παραιομένη]

num] წერს *μωλύνειν* იგივეა, რაც „შესუსტება“ და „დაბრკოლება“; და *μωλύνειν* ესე იგი „მოთოკვა“, „შეჩერება“. ვალენით ავრეთვე *μωλυσόμενα* მოყვანილია „ჰიპოკრატეს ლექსიკონში“ (გვ. 530) ნაცვლად გამოთქმისა „თანდათან გამოშრობა“, ზოგჯერ „დამჟკნარი“ [სხოლიო ჰომეროსის „ოდისეა“ 10,305: *μῶλυ* ერთგვარი ბალახი სიტყვისაგან *μωλύνειν*, რაც ნიშნავს „საწამლავის [ძალის] გაქარწყლებას“. ჰესიხი: *μωλύεται* „ბერდება“. *Μεμωλυσμένη* „უზულებელყოფილი“]

ბევრი თანამედროვე ლექსიკოგრაფი ამ სიტყვის განმარტებისას, როგორც ჩანს, ემყარება XII საუკუნეში შედგენილ ე. წ. *Etymologium Magnum*-ს. საჭიროდ მიმაჩნია მთლიანად მოვიყვანო ამ ლექსიკონში მოტანილი განმარტება.

Μῶ λ υ, εἶδος βοτάνης, ὅπερ δέδωκεν Ὀδυσσεὺς τοῖς ἐταίροις αὐτοῦ, καὶ ἀπεκατέστησεν αὐτοὺς ἀνιθρόπους ἀπὸ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς Κίρκης· παρὰ τοῦ μωλύνειν (τουτέστι πρᾶννειν καὶ καταστέλλειν) τὰς φθοροποιούς ἐννοίας. Μωλύνειν δέ ἐστι τὸ ἀμβλῦναι καὶ κωλῦσαι ἀπὸ τοῦ μῆ ὀλύνειν, ἢ ἀπὸ τοῦ κωλύνειν. Ἐχων μὲν ἐν τῇ χειρὶ μῶλυ — ἀντιφάρμακον γὰρ δέδοται (Etymologicon Magnum ... opera Frederici Sylburgii veterani. Lipsiae 1816, გვ. 537).

„მოლუ“—ერთგვარი ბალახია, რომელიც ოდისევსმა მისცა თავის ამხანაგებს და აღადგინა ეს აღამიანები, რომლებიც კირქემ გადაასხვავდნენ. წ ა რ მ ო ე ბ უ ლ ი ა ს ი ტ ყ ვ ი ს ა გ ა ნ *μωλύνειν* (ესე იგი „მოთოკვა“ და „შეჩერება“) გამხრწნელი აზრებისა. *Μωλύνειν* ნიშნავს „შესუსტებას“ და „დაბრკოლებას“ სიტყვისაგან „არ დალუპვა“, ან სიტყვისაგან „დაბრკოლება“. ხელში ეჭირა *μῶλυ* და მისცა როგორც საწამლავის საწინააღმდეგო საშუალებას.

ზემომოყვანილი მასალიდან ნათელია, რომ, საყოველთაოდ მიღებული აზრით, *μῶλυ* ნიშნავს „ბალახს“, რომელსაც ჯადო-ძალა აქვს: მისი შემწეობით შესაძლებელი ხდება საწამლავის ძალასთან შებრძოლება, საწამლავის გაქარწყლება.

რა აზრია ამ სიტყვის ეტიმოლოგიის შესახებ? Ét. Boisacq თავის „ბერძნული ენის ეტიმოლოგიურ ლექსიკონში“ ასეთ განმარტებას გვაძლევს: „*μῶλυ*—მაგიური მცენარე (ჯ 305), ყვითელ-ყვავილიანი ნიორი (თეოფრ., დიოსკ.); ნათ. *μῶλεως* „ნიორი“; *μῶλυσζα* (ერთი) თავი ნიორი (ჰიპოკრ.) > *mōul*, სანსკრ. *mūlam* „ძირი“, შდრ. *mūla* = *karma* „მოჯადოება ძირების საშუალებით“ (ეს განმარტებები ემყარება

ბ. კრემერის ნარკვევს KZ 31,386). ი. ჰოფმანი (Etym. Wörterbuch d. Griechischen, 1950) უფრო თავდაპირვით ამბობს: „შესაძლებელია სანსკ. mūlam-თან იყოს დაკავშირებული“.

რამდენადაც ამ ეტიმოლოგიებში მაინც-და-მაინც ინდოევროპულ სიტყვებთან კავშირი დამაჯერებლად არა ჩანს (წარმოდგენილ განმარტებებში ფონეტიკური კანონზომიერება არ დასტურდება), ამდენად უურადლება უნდა მივაქციოთ ვესტატი თესალონიკელის განმარტებას: „ოდისეაში“ კი მხოლოდ ღმერთები ასე ეძახიან **μῦλα**-ს, ხოლო ადამიანებისთვის ეს არც ცნობილია და არც სახელი იციან მისიო“. ესე იგი: ადამიანური ენით გაუგებარია ეს სიტყუაო; გაუგებარია იმიტომ, რომ იგი, მასასადამე, ბერძნული სიტყვა არ არის. ამიტომ უთუოდ ანგარიშგასაწევია ის მოსაზრება, რომ **μῦλα** შეიძლება დაკავშირებული იყოს ქართულ სიტყვასთან „**მოლი**“ (ბალახის მნიშვნელობით): უნდა გვახსოვდეს, რომ ჰომეროსიც ამ სიტყვას ხმარობს კირკეს ეპიზოდში, იმ კირკესი, რომელიც თვითონაც ქართული სამყაროს პერსონაჟია (იგი არის კოლხეთის მეფის აეტის და, მედეას მამიდა).

სიტყვას „მოლი“ იცნობს „ვეფხისტყაოსანი“:

ფატმან მისცა დაწერილი მას გრძნეულსა ხელოვანსა:
„ესე წიგნი მიათვით ქალსა, მზისა დასაგვანსა!“
მან გრძნეულმან **მოლი** რამე წამოსსხა ზედა ტანსა,
მასვე წამსა დაიკარგა, გარდაფრინდა ბანის-ბანსა (1276)

თეიმურაზ ბაგრატიონი („განმარტება პოემა ვეფხისტყაოსნისა, გვ. 231, გ. იმედაშვილის გამოცემა) წერს: «**მოლი**—მწვანე ღაროსავით გრძნეულთა წამოსასხამი შელოცვილი».

ნ. ჩუბინაშვილის აზრით „**მოლი** შავი წამოსასხამი ღართივით (ვეფხისტყაოსანი)“. იქვე: „**მოლი**, **მოლოქი** ახალი ბალახი, ალერდი (ბალ.) (იობ. 24,24) злак».

ამისდა კვალობაზე „ვეფხისტყაოსნის“ მთარგმნელებიც წერენ:

В плащ зеленый он облекся (კ. ბალმონტი)
Свой плащ зеленый обвивая (შ. ნუცუბიძე).

ჩვენ არ ვიცით, რას ემყარებიან „ვეფხისტყაოსნის“ კომენტატორები, როდესაც სწერენ, რომ შიკრიკმა მწვანე წამოსასხამი მოიგდო ტანზე, ან შავი წამოსასხამი. ერთი კი ცხადია, რომ აქ „მოლი“ უკავშირდება გრძნეულებას და ჩანს ისეთ რამედ, რაც საშუალებას აძლევს შიკრიკს გადალახოს დაბრკოლება სწორედ ამ მოლის შემწეო-

ბით. ამიტომ ჩვენ ვაქცევთ ყურადღებას, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის ორ ნუსხაში EZ (1646 წლისა და ოქსფორდისაში) ნაცვლად სიტყვისა „წამოისხა“ სწერია „წამოისვა“ (იხ. ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერთა ვარიანტები. III, გვ. 782):

მან გრძნეულმან მოლი რამე წამოისვა ზედა ტანსა

ე. ი. ტანზე წაისვა გრძნეული ბალახი მოლი-ო და ამის წყალობით გადალახა დაბრკოლება.

„ვეფხისტყაოსნის“ გამოცემებში, ძველსა და ახალში, ყველგან სწერია „წამოისხა“. მხოლოდ უკანასკნელს, ალ. ბარამიძისა და ა. შანიშის (1966) და პ. ინგოროყვას გამოცემაში (1969 წლისა) ვკითხულობთ:

მან გრძნეულმან მოლი რამე წამოისვა ზედა ტანსა (ტ. 1198).

ი ა ს ო ნ ი

᾽Ορμένιον¹ δὲ πόλις Θεσσαλικῆ μεταξὺ, φασι, Φερῶν καὶ Δαρίσσης, ἔμην ὁ Φοῖνιξ̄ δοκεῖ τισὶ φυγεῖν εἰς Φθίαν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦν ῥηθῆσεται. ᾽Ωνομάσθη δὲ ἀπὸ ᾽Ορμένου, πατρὸς ᾽Αμύντορος, οὗ πατρὸς Φοῖνιξ̄ ὁ τὸν ᾽Αχιλλέως τροφεύς...

Ἰστέον δὲ ἔτι ἐντεῦθεν εἶναι δοκεῖ ὁ Θεσσαλὸς Ἰάσων ὁ γόνυ γεωγράφος ἱστορῶν τινὰς τῶν Ἰάσωνι μέχρι Κασπίας συμπλέσαντες φησὶν ἔτι ἕδε ἦν ἐξ ᾽Ορμένου πόλεως τῶν περὶ Βοιβηῖδα λιμνῆν. (Eustathii Comm. ad *Πiadem* I Lipsiae 1827, p. 269) 332,12.

ორმენიონი თესალიური ქალაქია, ამბობენ, ფერესა და ლარისას შუა, საიდანაც, ზოგიერთები ფიქრობენ, ფოენიქსი გაიქცა ფთიაში, როგორც ეს სხვაგანაც იქნება ნათქვამი. ასე ეწოდა მას ორმენოსისაგან, ამინტორის მამისაგან, რომლის შვილი ფოენიქსი აქილევსის აღმზრდელი იყო.

საკირთა ვიცოდეთ, რომ იქიდან არის, ჩანს, თესალიელი იასონი; გეოგრაფოსი ხომ მოგვითხრობს იასონთან ერთად კასპიამდე მცურავთა შესახებ და ამბობს, რომ ის იყო ორმენოსის ქალაქიდან იმათი რიცხვიდან, რომელნიც ბოადეიდის ტბის გარშემო ცხოვრობდნენ,

¹ ქალაქი თესალიის მაგნეზიაში.

ახონი და იახონი

‘Αναγκραμματισθεις γάρ και νυν ὁ χόλος τὸν λόχον ποιεῖ... Ἐν γούν Ὀδυσσεὶζ πατήρ μὲν Αἴσων, Ἰάσων δὲ ὁ υἱὸς κατὰ διάλυσιν τῆς αἰ διφθόγγου και μεταφθεσιν τοῦ ι. Ἐνταῦθα δὲ Αἴμων μὲν πατήρ, Μαίων δὲ υἱὸς τεθείσης τῆς αἰ διφθόγγου ἐν τῇ ἀρχῇ. Μαίων γάρ φησιν Αἰμονίδης (Eustathii Comm. ad Iliadem [Lipsiae 1827, p. 338) 488,23.

ასოების გადასმისას, მაშასადამე, *χόλος*-იდან მიიღება *λόχος*... ასევე „ოდისეაში“¹ მამა ხომ არის „ახონ“, ხოლო შვილი „იახონ“ მიიღება *αι*-დიფთონგის დაშლით და „იოტის“ გადასმით. იქვე (ე. ი. „ილიადაში“)² მამა არის *Αἴμων*, ხოლო შვილი *Μαίων*, თუ *αι*-დიფთონგს დასდებ დასაწყისში, ამბობს: „მაჟნ ჰაიმონიდესი“.

არგონავტები

Οὕτω ποτὲ και οἱ Ἀργοναυται διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς Κολχίδα ἐξ Ἑλλάδος πλεύσαντες περιώδευσαν και διὰ τοῦ Ἰσθρου εἰς τὴν Ἀδριαάδα διεκπεσόντες μὲν εἰς ἐπανεσώθησαν, φόβῳ τοῦ Αἰήτου μακρὰ πλανηθέντες (Eustathii Comm. ad Iliadem II, Lipsiae, 1828, p. 111; 642,64).

ასევე ერთხელ არგონავტებმაც ჰელესპონტის გზით კოლხიდაში რომ გასცურეს ელადიდან, გარე-შემოუარეს და ისტროსით აღრიაში გაჩნდნენ, ძლივს გამობრუნდნენ, იხეტიალეს რა შორს აიეტის შიშით.

მ ე დ ე ა

Ἰστέον δὲ και ὅτι Νέστορος τοῦ τῶν ἱστοριῶν χορηγητοῦ τοῦ τῷ ποιητῇ τὴν Ἀγαμήδην πολυ-

საცოდნელია ისიც, რომ პოეტთან (ე. ი. ჰომეროსთან) თავისი თხრობებით სახელგანთქმუ-

¹ „ოდისეა“ 11,259:

τοὺς δ' ἑτέροους Κρηθῆι τέκεν βασιλεία γυναικῶν,
Αἴσωνα τ' ἠδὲ Φέρετ' Ἀμυθιάνα θ' ἰππιόχαρμιν.
 „სხვებიც უშვა კრეთეეს ქალთა დედოფალმა
 აახონიც და ფერეტიც, ცხენთ მხედნელი ამითაონიც“.

² „ილიადა“ 4,394:

Μαίων Αἰμονίδης ἐπιείκελος ἀθανάτοισιν.

φάρμακον ιστορήσαντος ὁ παλαιὸς λόγος τοιαύτην καὶ τὴν Μήδειαν παραδίδωσι καὶ τὴν Θώνος γυναῖκα τὴν Αἰγυπτίαν, ἧς ἐν Ὁδυσσεΐα Ὁμηρος μέμνηται¹.

Ὅτι δὲ πολυφάρμακος ἦ κατὰ τὴν Ἡλιδὰ χώρα, δηλοῖ ὁ εἰπὼν ὡς Μήδεια ἐξ Ἀθηνῶν φυγοῦσα Αἰγέως φόβῳ, διότι τῷ Θησεί αὐτὴ ἐκέρασε φάρμακον, οἰκῆσασά τε τὴν πλησίον Ἡλιδος Ἐφυραν, ἔνθα πού καὶ ὁ Ἀλγείας ἦν, πολυφάρμακα ἐποίησε τὰ ἐκεῖ.

Ἀρρίανὸς δὲ καὶ Κροκοδίτην τινὰ ιστορεῖ² οὐδὲν ἤττον γυναικα γοητεύτριαν. Οὐκ ἀπέοικε δὲ τούτων οὐδὲ ἡ λογοποιουμένη Κίρκη. Ἐν δὲ τῷ, ἡ τόσα φάρμακα ἦδῃ ὅσα τρέφει χιθῶν, φάρμακα μὲν μέσως ἔφη τὰ τε ἀγαθὰ καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα (Eustathii Comm. ad Iliadem III, p. 82; 881,59),

ლი ნესტორი რომ გვიყვება მრავალწამალთა მცოდნე აგამედეზე, ძველი გადმოცემა ასეთად მედეას თვისის და თონის მეუღლეს ეგვიპტიას, რომელსაც ჰომეროსი იხსენიებს „ოდისეაში“.

რომ მრავალწამალთა შემცველია ელიდის ქვეყანა, ნათელყოფს პოეტი და ამბობს, რომ მედეა ათენიდან გაიქცა ეგეოსის შიშით, რადგან მან (მედეამ) თეზევსს საწამლავი ჩაუტრია, და დასახლდა ელიდის მახლობლად ეფირაში, სადაც იყო ავგიაც, და იქაც მრავალწამალნი აკეთა.

არიანეც გადმოგვცემს, რომ ვინმე კროკოდიკე ამაზე ნაკლები ჯადო ქალი არ იყო. არც თუ განსხვავებულია ამათგან ყბად-ალებული კირკეც. ამ წიგნშიც თქვა: იმდენი წამალი იცოდა, რამდენსაც მიწა აღმოაცენებს, წამლები ზოგი სიკეთის მომტანია, ზოგიც არა ამნაირი.

აქილევის და კ. სკიროსი

Περὶ δὲ τοῦ ἐν Σκύρω τὸν Νεοπτόλεμον τρέφεσθαι τοιαῦτα φασὶν οἱ παλαιοί· ὅτι Θέτις, οἷα πᾶν φιλόπαις, ἔχει πρὸ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου τὸν Ἀχιλλέα ἐξέθιτο, ἔνθα καὶ γυναικισόμενον

იმის შესახებ, რომ სკიროსზე იზრდებოდა ნეობტოლემოსი, ძველები შემდეგს გადმოგვცემენ: რომ თეტიდამ, რადგან ძალიან უყვარდა შვილი, ტროადის ომის წინ იქ გახიზნა აქილევის და

¹ „ოდისეა“ 4,229: აქ იმაზე ლაპარაკი, რომ თონის მეუღლეს ეგვიპტიას მრავალწამალი წამალი ასწავლა მიწამ (πλειστα φέρει ζειδωρος ἄρουρα φάρμακα).

² როგორც Pape-ს ლექსიკონიდან (Eigenn.) ჩანს, არიანე ამბობს „ილიადის“ 11,839 სქოლიოში.

Ὅδυσσεὺς αὐτὸν ἤλεγξεν, ὃς καὶ ὁ Λυκόφρων ἱστορεῖ· καὶ ἔχει τοῦ Λυκομήδους ψυχὰτρί συγγεγονῶς πατήρ γίνεται Νεοπτολέμου τούτου δὴ τοῦ ἐν τῇ πατρίδι Σκύρῳ ἕτι ἐκτρεφομένου. (Eustathii Comm. ad Iliadem, IV, [1830], p. 131; 1187,13).

აქ აღმოაჩინა ოდისევსმა იგი ქალად ქცეული, როგორც ამას ლიკოფრონიც გვიამბობს: აქ იგი ლიკომედეს ასულს შეეუღლა და მამა გახდა ამ ნეოპტოლემოსისა, რომელიც მამეულ სკიროსში იზრდებოდა.

იბერიის ქალაქი „ოდისეია“

...Αὐτίκα τῆς Ὀδυσσεῶς πλάτης τὸ πολὺ περὶ Σικελίαν γενέσθαι καὶ Ἰταλίαν καὶ ἐπέχεινα τεθρῦλληται συμφώνως τῇ ποιητῇ. Καὶ τοῦτο δηλοῖ δίχα πολλῶν ἄλλων, καὶ ὁ τῆς ἱστορίας Λατίνος, καὶ ὁ Αὔσαν, οἱ ἐξ Ὀδυσσεῶς καὶ Κίρκης κατὰ τινος. Οἱ καὶ τῆς ἡμῶν μῦθου αὐτοῖς χῶρας ἐκράτησαν, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἔθνη ἐκάλεσαν. Ὁμοιογεῖ δὲ τούτοις καὶ ἡ ἐν Ἰβηρίᾳ πόλις Ὀδύσσεια¹ (Eust. Comm. ad Odysseam I [1825] p. 1 (1379)).

მაგალითად, ოდისევსის ხეტიალის მეტი წილი ამბები ხდება სიკელიის და იტალიის გარშემო და ეს ყველაფერი (?) მოთხრობილია, თანახმად პოეტისა. და ამას ნათელყოფს, სხვა ყველაფრის გარდა, ისტორიის „ლატინოსი“, და „ავსონი“, ზოგიერთების მიხედვით ოდისევსისა და კირკეს შვილები. ამათ დაიპყრეს მათი თანამოსახლე ქვეყანა, და თავიანთი სახელების მიხედვით ხალხებსაც უწოდეს. ამათ ემოწმება აგრეთვე იბერიაში ქალაქი „ოდისეია“¹.

DE THESSALONICA A LATINIS CAPTA

ევსტათის ეს შრომა „თესლონიკის აღება ნორმანების მიერ 1185 წელს“ მოღწეულია ჩვენამდე ერთადერთი ხელნაწერით XIII საუკუნისა: Basileensis 46 [A. III. 20] f. 221^v—255^v. ამ ხელნაწერში ეს შრომა არის სულ ბოლოში; ამის წინ იქ მოთავსებულია

¹ ყველას მიერ აღიარებულია, რომ აქ იგულისხმება ისპანიის „იბერია“ (P a p e, Eigenn. „Stadt in Hisp. Baetina [Turditania]; Strabo 3, 149, 157), მაგრამ, რადგან ევსტათი ამას იხსენიებს ოდისევსისა და კირკეს შვილებთან დაკავშირებით, იქნებ ეს საკითხი გადასინჯული უნდა იქნეს.

ევსტათის სხვა 24 ნარკვევი. ხელნაწერი XIII საუკუნისაა (ბომბი-ცინი), ხოლო ბოლო ფურცელი XVI საუკუნის ქალაქია (ახალი აღწერა ამ ნუსხისა იხ. A. Maricq, *Le manuscrit d' Eustathe Thessalonique: La prise de Thessalonique en 1185: Byzantion* 20 [1950] 81—87).

ჯერჯერობით ევსტათის ამ შრომის ხელმისაწვდომი გამოცემა ი. ბეკერისა, რომელმაც იგი ლეონ გრამატიკოსის „ხრონოგრაფიის“ გამოცემას დაურთო:

Leonis Grammatici Chronographia, Ex recognitione Immanuelis Bekkeri, Accedit Eustathii De capta Thessalonica liber. Bonnae 1842 (განმეორებულია Migne, PG 136). ახალი გამოცემისათვის მოსამზადებელი მუშაობა ჩაატარა Maricq-მა (იხ. აქვე ზემოთ).

სერიაში Byzantinische Geschichtsschreiber (ტ. III) ჰ. ჰუნგერმა დაბეჭდა ევსტათის ამ შრომის გერმანული თარგმანი და შენიშვნები დაურთო: *Die Normannen in Thessalouice. Die Eroberung von Thessalonike durch die Normannen (1185 n. Chr.) in der Augenzengenschilderung des Bischofs Eustathios, übersetzt, eingeleitet und erklärt von Herbert Hunger, Graz—Wien—Köln. 1955, გვ. 163.*

იბერები ბიზანტიის ჯარში

Και ὃτε μὲν ἦ κεφαλὴ τῆς πόλεως· τὸ δὲ γε λοιπὸν ἄπαν σῶμα πάντῃ διάφορον ἦν, ἐτεροιοῦμενον εἰς ἀγαθόν. Καὶ οἱ μὲν ἔξωθεν στρατευσάμενοι οὐκ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν ὡς τὸ ἀρεῖον ἐψεύδοντο, οἷς ἐνέπρεπον καὶ οἱ ἐξ Ἰβηρῶν καὶ εἰ τινας Ἰβηρες. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἰθαγενεῖς, τὸ γνήσιον τηροῦντες φιλόπατρι, οὐ πολλοὶ μὲν ἦσαν τὸ γὰρ πλείον ἀνέμοις ἑαυτὸ ἐπιτρέψαν ᾄχετο, καὶ μάλιστα τὸ προέχον κατὰ τὴν χεῖρα, ὡς ἐρρέθη, καὶ τὸ δύνασθαι τὸ ἐλέγχειν τὸν στρατηγόν

ასე იქცეოდა ქალაქის თავი; ხოლო მთელი დანარჩენი სხეული სულ სხვანაირად იყო განწყობილი, უკეთესობისაკენ. არავის არ შეუძლია თქვას, რომ ქალაქის გარეთ მყოფ მოლაშქრეებს გულადობა აკლდათ; მათ შორის გამოირჩეოდნენ ალანები და ზოგიერთი იბერები. ხოლო ქალაქის მკვიდრნი, თესალონიკელები, რომელთაც სამშობლოსადმი ნამდვილი სიყვარული ჰქონდათ, ბევრნი არ იყვნენ; რამეთუ ქარის ქროლას გაჰყოლოდნენ მეტ წილად, და გან-

και συμμετάγειν εις τὸ καλόν. საკუთრებით, როგორც ითქვა, (ed. Bonnae, p. 446, 3—11). ვისაც ხელი მარჯვე ჰქონდა და შეეძლოთ ემხილათ სტრატეგოსი და სიკეთისაკენ თანწყევანათ¹.

იბერული ქუდი ხურავს წარჩინებულ ბიზანტიელს

Ὁμοῖν ἡμέραι συχναί, αἱ μὲν πρὸ τοῦ σφοδροῦ πολέμου, αἱ δὲ κατὰ τὴν τοῦτου θυμαίην, και οὐδεις ἐκείνῳ εἶδεν οὔτε ἐν ὄπλοις δεινοῖς δύναντα οὔτε ἴππου εὐγενοῦς ἐπιβάντα. Ἡμισῶνος δὲ ἄχει αὐτὸν ἀπὸ βράχιας και πεδῶλων νεωτερικῶν. Ἔσκεπε δὲ και τὴν κεφαλὴν Ἰβηρικῶτερον ἔκφυλος πῖλος ἐρυσπύρος· βάρβαραι ἐκείνῳ και τεχνῶνται και καλοῦσιν ἤ φιλοῦσι, πολυπτυχον μὲν και οὕτω συνησταμένον κάτω τὴν λοιπὴν περιθεῖσιν, τὰ δὲ περὶ πρόσωπον ἐρυσπύμενον και πρηγεύοντα ἀπολέγειτο τρυφερευόμενος ἀγλιχίστως (ed. Bonnae, p. 439—440).

ხშირი იყო დღეები, როგორც სასტიკი ომის წინ ისე ამ ომის უმწვერვალეს საფეხურზე, რომ იგი არავის უნახავს არც იარაღ-ასხმული და საომრად გამზადებული, არც ჯიშთან ცხენზე აღმხედრებული. ჯორი მიათრევდა მას ახლებურ შარვალში და სანდლებში გამოწყობილს. თავზე ეხურა იბერიულ ყაიდაზე უცხოური წითელი ქუდი: ის ხომ ბარბაროსებმა შეამზადეს და შეარქვეს, როგორც მოეწონათ, მრავალნაკეციანი და იმნაირად შენაოჭებული ქვევით, დანარჩენ ქობაზე (შემოვლებაზე), რომ სახის გარშემო ჩამოშვებული ნებიერად იცავს მზისაგან².

¹ აქ ევსტათი გადმოგვცემს იმ ვითარებას, რომელიც შექმნილი იყო 1185 წელს, სიცილიელი ნორმანების მიერ ალყაშემორტყმულ თესლონიკეში, როდესაც სტრატეგოსი დავით კომნენოსი («ქალაქის თავი»), ავტორის დახასიათებით, უნიჭო და სულელი, კეისარ ანდრონიკესადმი სიძულვილის გამო ქალაქის ინტერესებს ღალატობდა, ხოლო ხალხი («მთელი დანარჩენი სხეული») სულ სხვანაირად იქცეოდა. ევსტათის ამ ცნობიდან ვცუობილობთ, რომ ამ დროს ბიზანტიის ჯარში ყოფილან ალანები და იბერები. და ეს მოულოდნელი არც იყო. ჩვენ ხომ ვიცით, რომ სწორედ ამავე ხანებისათვის (XI—XII საუკუნისათვის) მიხეილ ატალიატეს და ნიკეატა ხონიატეს მიერ გადმოცემულია ცნობები იმის შესახებ, რომ ბიზანტიის ჯარში იბერები მხატურობდნენ. იხ. გეორგიკა, ტ. VI, გვ. გვ. 23, 127, 132.

² ამ ნაწყვეტში აღწერილია „იბერიულ ყაიდაზე“ დამზადებული ქუდი, რომელიც ხურავს ბიზანტიელ წარჩინებულს დავით კომნენოსს, თესლონიკის დაცვის (1185 წ.) მთავარ სარდალს. ჩვენ აქ დავკმაყოფილდებით იმით, რომ მიუვითითებთ იბერიული ქუდის აღწერას, რომელიც გადმოცემული აქვს ისტორიკოს ნიკეატა ხონიატეს ანდრონიკე კომნენოსის ჩაცმულობის დახასიათების დროს (იხ. გეორგიკა, ტ. VI, გვ. 124—125), იქ ნათქვამია, რომ ქუდი იყო კვამლის ფერტი (*καπνοῖδον*), აქ კი იგი წითელია, გარდა ამისა ევსტათი თესლონიკელს დაწვრილებით აქვს აღწერილი ეს ქუდი, მთელი მისი ნაკეცებით, ნაოჭებით, ქობით და შემოსავლებით.

ლაზური თავსაბურავი

Καὶ τοῦ λοιποῦ, ἕνα μὴ τὴν κοσμικὴν ἀγῶνιν ἀδολογησῶν, γίνε-
ται τῶν κακῶν δρόμος εἰς τὸν περιδοχὸν ναὸν τοῦ σωτήρος
Χριστοῦ τοῦ χαλκίτου, καὶ εὐφη-
μία τοῦ Ἀνδρονίκου ἄκοντος εἰς
βασιλεία, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ καὶ
ἐκείνος εἴποιεν· εἶτα καὶ βία εἰς
ἐκείνον, ὡς καὶ μὴ ἐθέλων ἀρχη-
γὸς ἡμῶν γενοῦ, καὶ περιήσεις
παρασίμων τῆ βασιλείᾳ πεδύλων,
ἐκείνου μὴ καμίστωντος τοὺς πό-
δας, καὶ περιήσεις διαδύματος
καὶ ῥίψας μὲν καπνικοῦ καλὺμ-
ματος τοῦ περὶ κεφαλῆν, ὅπερ
Λαζόθεν εἶχε τὴν ἀφορμὴν
εἰς σύμβολον ὡς ἔμελλε καπνῷ
φθῆραι, κατεμπήσας τὸ πᾶν,
ἀντιφύρησις δὲ ἔρυστροῦ, ἀνιττο-
μένη ὄσων κεφαλῶν καταψηφιεῖσ-
θαι μέλλει ἀίματα (ed. Bonnæ,
p. 410—411).

მაგიერ დაახურეს წითელი, რითაც მიუთითებდნენ, იმაზე, რომ სისხლით მორწყავს იქაურობას, მის შემდეგ რაც სასიკვდილო განა-
ჩენს გამოუტანს ბევრს¹.

¹ ეესტათი თესლონიკელის ეს ცნობა კვლავ ეხება წარჩინებულ ბიზანტიელთა თავსაბურავის საკითხს. ამის წინ მოტიანილ ნაწყვეტშიც ლაპარაკი იყო „კვამლის-
ფერ“ და „წითელ“ თავსაბურავზე. ნიკიტა ხონიატეს ცნობაში იმავე ანდრონიკეს
თავსაბურავის შესახებ ნათქვამია, რომ მას ესურა კვამლისფერი ქუდი (*καπνοῦραν
τῆν χροῖαν*), ხოლო მის შემდეგ, რაც იგი მეფედ გამოაცხადეს, «მოხადეს თავიდან
კვამლისფერი პირამიდული ქუდი და მოახვიეს ცეცხლისფერი». ეესტათის ცნობაშიც
იგივეა განმეორებული: «მოგლიჯეს კვამლისფერი თავსაბურავი... ხოლო ამის მაგიერ
დაახურეს წითელი». იქაც და აქაც ეს ქუდი უცხოურად არის გამოცხადებული, ხოლო
ეესტათი მას „ლაზეთიდან“ მოტიანილად აცხადებს, იმ დროს როდესაც ნიკიტა
ხონიატეს ის „იბერიულად“ მიაჩნია (თუმცა *τῆς Ἰβηρικῆς φύξης* ტანსაცმელს ეხება,
მაგრამ რამდენადაც ამას მოსდევს თავსაბურავის აღწერა, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ
აქაც „იბერიულს“ გულისხმობს). თვით ეესტათიც ხომ მეორე ნაწყვეტში ამ თავსა-
ბურავს თვლის *Ἰβηρικώτερον*. იქნება „ლაზეთი“ და „იბერიული“ ერთმანეთის
საპირისპირო არც კი იყოს!

თეოდორე ბალსამონი

თეოდორე ბალსამონი (Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών) არის სახელგანთქმული იურისტი XII საუკუნისა. იგი დაიბადა კონსტანტინეპოლში, აია-სოფიის ტაძრის დიაკონი იყო. მას ეკავა ნომოფილაქსის თანამდებობასთან ერთად ხარტოფილაქსობა და, მამასადამე, პატრიარქის მთავარი იურიდიული მრჩეველი იყო. დაახლოებით 1185—1191 წლებში ანტიოქიის პატრიარქი იყო. გარდაცვალების წელი უცნობია: 1195 წლის მახლობელ ხანებში უნდა გყოს გარდაცვლილი.

თეოდორე ბალსამონის მთავარი ნაშრომია XIV ტიტულის «სჯულის კანონის» კომენტარი, რომელიც მან დაწერა კეისარ მანუილ I კომნენოსის (1143—1180) და პატრიარქ მიხეილ ანხიალოსის (1169—1177) რჩევით და რომელსაც ის ამუშავებდა მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე. ამ კომენტარში ის განმარტავდა არა მარტო XIV ტიტულს, არამედ აგრეთვე «სჯულის კანონთა» კრებულს, რაშიც ის იოანე ზონარას ემყარებოდა. თეოდორე ბალსამონის „კომენტარის“ მნიშვნელობა იმაშია, რომ ის მრავალ ისეთ საისტორიო საბუთს იყენებს (ზოგი სიტყვა-სიტყვით მოჰყავს, ზოგის მხოლოდ ნაწყვეტები), რომლებიც სხვაგან არსად არ მოიპოვება, ცნობილი არაა¹.

ლიტერატურა

Migne, PG 137, 138.

Gu. Moravesik: Byzantion 8 (1933), 562—566.

Les registes des Actes du patriarcat de Constantinople, par V. Grumel. 1947.

იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალია

კონსტანტინეპოლის II მსოფლიო კრების (383 წ.) მეორე კანონის განმარტების დროს თეოდორე ბალსამონი ლაპარაკობს იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალიაზე.

¹ Hans Georg Beck, Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich. M. 1959, გვ. 657—658.

Εἰ δὲ καὶ ἑτέρας ἐκκλησίας ἀυτοκεφάλους ἐνρίσχεις ἄς τὴν Βουλγαρίας, τὴν Κύπρου, τὴν Ἰβηρίας, μὴ θαυμασθῆς. Τὸν μὲν γὰρ ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρα' νεαράν αὐτοῦ χειμένην ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν ε', τίτλῳ γ', κεφ[άλαιον] α', καταστρωθεῖσαν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ε κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου ἐτίμησεν ἡ γ' σύνοδος. Τὸν δὲ Ἰβηρίας ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Ἀέγεταί γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγιοπατρὸς πατριάρχου θεοσπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, κυροῦ Πέτρου γέγονεν οἰκονομία συνοδικῆ ἐλευθέρων εἶναι καὶ αὐτοκέφαλον τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἰβηρίας, ὑποχειμένην τότε τῇ πατριάρχῃ Ἀντιοχείας (PG, 137, 317—320).

სუფალი და ავტოკეფალური ეკლესია იბერიისა, რომელიც მაშინ ექვემდებარებოდა ანტიოქიის პატრიარქს.

თეოდორე ბალსამონის ტექსტით მოცემული ცნობა იბერიის ეკლესიის მიერ თავისუფლების მოპოვების შესახებ ჩვენს ისტოგრაფიაში უუპრადღებოდ არ ღარჩენილა. ჯერ კიდევ 1913 წელს სერგი გორ-

ნუ გაიკვირვებ, თუ სხვა ეკლესიებსაც იბოვი ავტოკეფალურად, როგორც, [მაგალითად], ბულგარეთის ეკლესიას, კვიპროსისა და იბერიისას. ბულგარეთის არქივებისკოპოსი — პატივში აიყვანა იუსტინიანე მეფემ. წაიკითხე მე-131-ე მისი ნოველა¹, რომელიც მოთავსებულია «ბასილიკების» მეხუთე წიგნში, მუხლი მესამე, თავი პირველი, რომელიც განკუთვნილია წინამდებარე თხზულების პირველი მუხლის მეხუთე თავის განმარტებისათვის. კვიპროსის არქივებისკოპოსი პატივში აიყვანა მესამე [მსოფლიო] კრებამ. ხოლო იბერიის არქივებისკოპოსი პატივში აიყვანა ანტიოქიის კრების დადგენილებამ. ამბობენ, რომ მაშინ, როდესაც ღვთაებრივი ქალაქის დიდი ანტიოქიის უწმინდეს პატრიარქად იყო უფალი პეტრე², გამოტანილ იქმნა კრების დადგენილება, რომ იქნეს თავი-

¹ იუსტინიანეს 131. ნოველის მეხუთე მუხლში ხაზგასმით არის აღნიშნული წმინდა ეკლესიებისათვის სრული თავისუფლების მინიჭების საქიროება.

² ეს არის ანტიოქიის პატრიარქი პეტრე III (1053—1057 წწ.), თუმცა ე. ჰონიგმანს ეს საბოლოოდ დამტკიცებულად არ მიაჩნია; Ob er (ე. ი. ბალსამონი) damit Petros ὁ γαυφύς oder Petros III meint, lässt sich schwer entscheiden („ბალსამონი პეტრე მკაწრველს თუ პეტრე III-ს ჰგულისხმობს, ეს ჯერ კიდევ ძნელი სათქმელია“). იხ. E. Honigmann, Die Ostgrenze... გვ. 211.

გაძე წერდა თავის „წერილებში საქართველოს ისტორიიდან“: „დღეს უკვე მრავალი ფაქტითა და ისტორიული საბუთით დამტკიცებულია, რომ ვალსამონის მოწმობა შეეხება... ანტიოქიის პატრიარქს... პეტრე III-ს (1053—1057), რომლის დროსაც საქართველოს ეკლესია სრულიად განთავისუფლდა ანტიოქიის პატრიარქთა დამოკიდებულებისაგან“ (ძველი საქართველო, ტ. II, განყოფილება II, გვ. 76—77). სოლო ე. თაყაიშვილმა „ძველი საქართველო“ მომდევნო ტომში აღწერა „მარტვილის ხელნაწერები“, რომელთა შორის ერთ-ერთი არის „სიტყუს-გებაჲ ლათინთა მიმართ ჩნ მართლ-მადიდებელთა მიერ“, სადაც ბოლოს იკითხება: «რამეთუ ესრეთ შესასწავლებელ არს ტახტიკონსა შინა კონსტანტინეპოლისასა, ვითარმედ მას ქამსა წმიდა მეექუსე კრებასა [680 წ.] კონსტანტინე პოლონატისასა [668—685 წ.წ.] და აღათონ რომთა პაპისსა [678—681 წ.წ.], გიორგი კონსტანტინეპოლისასა [678—683 წ.წ.] და თეოფანე ანტიოქელისასა [681—685 წ.წ.] და მათ თანა ასოცდაათთა მამათაგან გაპატიოსნდა კათალიკოზი ქართლისა და ყვეს მამათმთავრად და თავისუფლად და უფლად ყოველსა ზედა საქართველოსა. და მერმე კვალადვე კრებასა შინა ანტიოქიისასა განთავისუფლდა და განპატიოსნდა, რამეთუ არღარავისგან ხელქვეშ არს, არამედ თავისუფალ და მამათმთავარი არს» (ძველი საქართველო, ტ. III, განყოფ. I, გვ. 117)¹.

როგორც ჩანს, XI საუკუნის შუაწლებში ანტიოქიის პატრიარქის პეტრე III-ის დროს (1053—1057 წ.წ.) კვლავ აღძრულა საკითხი საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის შესახებ და საკითხი გადაწყვეტილა ანტიოქიის კრებაზე საქართველოს სასარგებლოდ, რაც დასტურდება თეოდორე ბალსამონის ზემოთ მოყვანილი ცნობით.

* * *

თეოდორე ბალსამონის ცნობას საგანგებო ყურადღება მიაქციეს 1906 წელს პეტერბურგში სინოდის სსდომაზე, სადაც დასმული იყო საკითხი „Об устройении церковных дел на Кавказе“ და სადაც ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ მოხსენებებით გამოვიდნენ ნ. მარრი (მთავარი მომხსენებელი), ალ. ცაგარელი, ი. სოკოლოვი და ალ. ხახანაშვილი (იხ. Журналы заседаний II

¹ ყველა ეს ცნობა, როგორც ჩანს, ემყარება ეფრემ მცირის შრომას „უწყებაჲ მიზეზისა ქართველთა მოქცევისასაჲ, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენების“ (იხ. ქრონ. I 75—76), საიდანაც ჯუნშერის „ისტორიაშიც“ ჩაურთეს „ქართლის ცხოვრების“ XVIII საუკუნის რედაქტორებმა. იხ. ქ. ცხ. I (1955), გვ. გვ. 226 და 231.

Отдела Высочайше учрежденного Присутствия при Святейшем Синоде для разработки подлежащих рассмотрению на Поместном церковном Соборе вопросов (СПБ 1907, გვ. გვ. 1—318). კერძოდ, ამ სხდომაზე მითითებულ იქმნა ბალსამონის მიერ ნახმარ გამოთქმაზე λέγεται, რომელიც სხდომის ზოგიერთ მონაწილეს მიაჩნდა იმის საბუთად, რომ, მაშასადამე, ბალსამონს ხელთ ჰქონდა უტყუარი დოკუმენტიო; სხვების აზრით კი ამით მხოლოდ ზეპირთქმაზეა ლაპარაკი (გვ. 136). პროფ. ალ. ცაგარელმა მოითხოვა, ბოლოს და ბოლოს ელინისტებმა მოგვეცენ ბალსამონის ტექსტის სანდო თარგმანიო, ხოლო პროფ. ი. სოკოლოვმა ამის საპასუხო გამოსვლაში, სხვათა შორის, თქვა: „როგორადაც არ უნდა თარგმნოთ და განმარტოთ ბალსამონი, მისი ცნობიდან არავითარ შემთხვევაში არ გამომდინარეობს უარყოფითი პასუხი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიაზეო“ (გვ. 148—149)¹.

¹ საჭიროდ ვთვლი აღვნიშნო, რომ საქართველოს ეკლესიის თავისუფლების საკითხთან დაკავშირებულ ცნობებს და სათანადო ლიტერატურას (თეოდორე ბალსამონის ჩათვლით) კარგად გადმოგვეცემს ევ. ნიკოლაძე, საქართველოს ეკლესიის ისტორია, ქუთაისი, 1918, გვ. 41—49.

დ უ კ ა

(ca. 1400—1470)

თვით დუკას ($\Delta\upsilon\kappa\alpha\varsigma$) შრომიდან ირკვევა შემდეგი: ისტორიკოსი დუკა არის შეილიშვილი იმ მიხეილ დუკასი, რომელიც ნათესავი იყო დუკათა სამეფო ოჯახისა და რომელიც აქტიურ მონაწილეობას ღებულობდა იოანე VI კანტაკუზენის და იოანე V პალეოლოგოსს შორის ატეხილ დავაში და, როგორც თავგამოდებულ დამცველი კანტაკუზენისა, ამ უკანასკნელის დამარცხების შემდეგ, ე. ი. 1345 წლის ზაფხულიდან, იძულებული გახდა გაქცეულიყო კონსტანტინეპოლიდან და გადასახლებულიყო სამუდამოდ სელჯუკთა ემირთან ეფესოში.

დუკას დაბადებისა და გარდაცვალების თარიღები ჩვენთვის უცნობია, მაგრამ დაახლოვებით მაინც შეიძლება ითქვას: უნდა დაბადებულიყო იგი XIV საუკუნის ბოლოს, ან XV საუკუნის დასაწყისში და გარდაცვლილიყო 1462 წლის შემდეგ, ესე იგი იმ წლის შემდეგ, როდესაც თურქებმა აიღეს მიტილენე, სადაც ბოლოს ცხოვრობდა ჩვენი ისტორიკოსი.

არც გარდაცვალების თარიღის დადგენა შესაძლებელი: თხზულება წყდება დაუმთავრებელ წინადადებაზე¹, რომელიც ეხება თურქების მიერ წარმოებულ სამხედრო სამზადისს ქ. მიტელენის ასაღებად, და შემდეგ რა მოუვიდა დუკას: ქალაქის აღებისას მოჰკლეს, თუ ცოცხალი გადარჩა და ვაქცევით თავს უშველა, სახელდობრ რომელ ქალაქს შეაფარა თავი, რამდენ ხანს იცოცხლა და სხვ., აი კითხვები, რომელთა შესახებ პასუხები ჯერჯერობით სპეციალურ ლიტერატურაში არ არსებობს.

ისტორიკოს დუკას მუდმივ უცხოვრია ფოკეაში, ყოფილა გენუის მთავრის მდივანი. კონსტანტინეპოლის დაცემის შემდეგ დუკა ასრუ-

¹ ეს გაწყვეტილი წინადადება ასე იკითხება: $\epsilon\delta\delta\mu\tau\epsilon\zeta\ \sigma\upsilon\mu\ \text{ou}\ \epsilon\chi\epsilon\tau\epsilon\zeta\dots$ —იხილეს რა ქალაქის შიგნით მყოფებმა... (Ducea, გვ. 346_{1a}).

ლებს ლესბოსის მმართველთა ბრძანებით დესპანის მოვალეობას და მოლაპარაკებას აწარმოებს სულტან მუჰამედ II-სთან (1430—1481) ლესბოსის მომავალი ბედის შესახებ. 1455 წელს ლესბოსის მთავრის დორინო გატელუციას სახელით ის მიესალმა ლესბოსში შესულ თურქეთის ფლოტის მხედართმთავარს—ხამზას და მიართვა ძალიან მდიდრული ძღვენი ადრიანოპოლში; იმავე დორინოს ბრძანებით მან ხამზასვე 1456 გაუმართა სადილი.

დუკას „ისტორიის“ შესავალი გადმოგვცემს მსოფლიო ისტორიას ადამიდან, ხოლო 1204 წლამდე კმაყოფილდება მეფეთა და მპყრობელთა ჩამოთვლით; 1204—1359 წლების ამბების თხრობის დროს კი განსაკუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული ოსმალთა ბატონობის გავრცელებას. ისტორია 1391 წლამდე შედარებით უფრო დაწვრილებით არის გადმოცემული. შემდეგ დაწვრილებით არის მოთხრობილი სამი უკანასკნელი კეისრის ისტორია: მანუილ II პალეოლოგოსისა (1391—1423), იოანე VIII პალეოლოგოსისა (1423—1448) და კონსტანტინე XI პალეოლოგოსისა (1448—1453). თხრობა წყდება 1462 წელზე (კუნძულ ლესბოსის აღებაზე მუჰამედ II-ის მიერ).

ამბები 1421 წლამდე აღწერილი აქვს დუკას წერილობითი წყაროების მიხედვით (მისთვის ცნობილი არიან ნიკეტა ხონიატე, იოანე ანაგნოსტე და ნიკიფორე გრიგორასი).

ბერძნულის გარდა ის ფლობდა იტალიურსა და თურქულ ენებს, იმდენად კარგად სცოდნია მას თურქული ენა, რომ თურქულ სახელებს ზედმიწევნით გადმოგვცემს.

იმავე ეპოქის ამბებს აგვიწერენ, დუკას გარდა, გიორგი სფრანძესი და ლაონიკე ხალკონდილე. ამ სამ ავტორს შორის დუკა, მკვლევართა ერთიანი აღიარებით, დანარჩენებზე უფრო სანდო წყაროა, როგორც შინაარსის ისე ქრონოლოგიის მხრით (იხ. Dölger: BZ 31,23).

ცალკე დგას დუკას უნიატობის საკითხი.

რომ დუკას „თავამოდებული“ მართლმადიდებლები კი არ ეზიზღება, არამედ ებრალებს, ეს კარგად ჩანს მისი თხზულების ერთი ადგილიდან: «დაკეტეს კარები საკეტებით,—წერს იგი აია სოფიაში თავმოყრილ ქრისტიანების შესახებ,—იღგენ და ელოდნენ ხსნას. ოი, უბედურნო რომაელნო; ოი, საცოდავნო! ეკლესიას, რომელსაც გუშინ და გუშინწინ თქვენ ეძახდით მწვალებელთა ქებასა და სამსხვერპლოს და რომლის შიგნით არც ერთი თქვენგანი არ შედიოდა რომ არ წაბილწულიყო იმიტომ, რომ შიგნით წირავდნენ

უნიის მომხრენი. ახლა, ღვთის რისხვის გამოჩენის გამო, თქვენ მასში თავისგადამრჩენ საშუალებას ეძებთ. მაგრამ, როცა მოვიდა სამართლიანი ღვთის რისხვა, თქვენი გულები მაინც ვერ აღძრა შესარიგებლად. ვინაიდან იმ დიდ საშიშროების დროსაც კი ანგელოზიც რომ ჩამოფრენილიყო ციდან და ეკითხა თქვენთვის: «თუ მიიღებთ უნიას და ეკლესიების მშვიდობიან მდგომარეობას, მე გავრეკავ შტრებს ქალაქიდანო», თქვენ, ალბათ, არ დასთანხმდებოდით, რომ გესურვებინათ შერიგება, შეიძლებოდა შერიგება. ეს იცოდა მათ, რომლებიც რამდენიმე დღის წინ ამბობდნენ: «უმჯობესია თურქების ხელში ჩავცვივდეთ, ვიდრე ფრანგების ხელშიო» (XXXIX, 290_გ).

ძველი შეხედულებით დუკა ითვლება პროლათინური ორიენტაციის ისტორიკოსად:

1) პ. დ. პოგოდინის აზრით¹ დუკას უნიატური პოზიცია გამოწვეული იყო იმით, რომ ის მტრულად იყო განწყობილი ბიზანტიისადმი და დასავლეთს სწყალობდა. ე. ჩერნოუსოვი კი ფიქრობს², რომ დუკა დასავლეთის ორიენტაციისა სრულიადაც არ ყოფილა, ხოლო მისი მომხრეობა რომთან უნიისა იმით იყო გამოწვეული, რომ ის დიდი პატრიოტი იყო და ეს პატრიოტიზმი უკარნახებდა მას რომთან უნიის გზით ეხსნა დაღუპვის გზაზე შემდგარი ბიზანტია.

2) დღეს უფრო მეტად გაზიარებულია ის აზრი, რომ დუკა უნიის მომხრე იყო, ხოლო პოლიტიკური მოსაზრებებით³.

3) ამავე დროს ზოგიერთები პროლათინური ორიენტაციის ისტორიკოსად თვლიან, განსაკუთრებით საბჭოთა ბიზანტინისტები.

ს. კრასავინას დასკვნით, თუმცა დუკა გულახდილად გამოხატავს თავის პროლათინურ პოზიციას, მაგრამ ის სფრანძესზე არანაკლები პატრიოტია და მართლმადიდებელი. უნიამ ვერ გადაარჩინა ბიზანტია: ეს მოხდა იმიტომ, რომ უნიამ დიდი განხეთქილება შემოიტანა კონსტანტინეპოლში და ამით შეასუსტა ქალაქის დამცველთა ძალები. ბიზანტიის კრიტიკულ მდგომარეობაში (თურქები ქალაქის კედლებს ემუქრებოდნენ უკვე) უნია მას (და სფრანძესსაც)

¹ П. Д. Погодин, Обзор источников по истории осады и взятия Византии турками в 1453 г.: ЖМНП, 1889 авг.

² Е. Черноусов, Дука, один из историков конца Византии: ВВр. XXI (1914), 216—220.

³ V. Grecu: Archives de l'Orient Chr. I. Bucarest 1946, 137—138.

მიიჩნდათ დასავლეთიდან სამხედრო დახმარების მიღების საშუალებად¹.

დუკა თავის „ისტორიაში“, სახელდობრ 21. თავში დაწვრილებით აგვიწერს 1416—1418 წლების აჯანყებას ბერკლიჯი-მუსტაფას მეთაურობით.

მართალია, დუკა არ გვიჩვენებს ამ აჯანყების მიზეზებს, მაგრამ, საფიქრებელია, რომ აჯანყების ერთი მთავარი მიზეზთაგანი იყო გადასახადებისა და საგლეხო ბეგარების გაზრდა, რასაც ადგილი ჰქონდა მის შემდეგ. რაც მცირე აზიაში (კერძოდ, მცირე აზიის იონიაში) დამკვიდრდა მუჰამედი (Ducae Historia Byzantina: PG 157, 889—892).

დაახლოვებით ასევეა გადმოცემული ამ აჯანყების ამბავი სფრანძესის სახელით მოღწეულ Chronicon Mains-ში (PG 156, 709).

* * *

დუკას „ისტორია“ მოღწეულია ორი ხელნაწერით: P (=Parisinus gr. 1310, XV საუკუნისა) და F (=Parisinus gr. 1766, XVII საუკუნისა). დადასტურებულია, რომ F არის გადმოწერილი P ნუსხიდან (იხ. Moravcsik: BZ 29 [1929], 289, გუსტავ სოიტერის წიგნის „Byz. Geschichtsschreiber und Chronisten“ რეცენზიაში).

ლიტერატურა

Ducae Michaelis Ducae nepotis historia Byzantina, rec. I. Bekkerus: Bonnae 1834 (განმეორებულია: PG 157).

Ducae Historia Turco-byzantina (1341—1462), ex recensione Basilii Gressu. 1958.

А. С. Степанова, Византийские историки Дука и Франдзи о падении Константинополя: ВВр. VI (1953), 385—410 (Дука: гл. 35—40; 42).

Е. Черноусов, Дука, один из историков конца Византии: ВВр. 21 (1914), 171—221.

Gu. Moravcsik: Byz. Zeitschrift 29 (1929), 289.

Gu. Moravcsik, Byzantinoturcica² I (1953), 247—251.

Fr. Dölger, Johannes VII, Kaiser der Rhomäer 1390—1408: BZ 31, (1931), 21—36. (ბევრგან არის მოცემული დუკას შეფასება როგორც საისტორიო წყაროსი).

¹ С. К. Красавина, Дука и Сфрандзи об унии православной и католической церкви: ВВр. XXVII (1967), 149. ს. კ. კრასავინას (ყაზანი) დამზადებული აქვს დუკას „ისტორიის“ თარგმანი კომენტარებითა და ნარკვევით. იხ. ВВр. XXVIII (1968), გვ. 14.

თურქთა თარეში. სკვითები და აბაზგები

VIII. Οί δὲ Τοῦρκοι¹ τὸ πολε-
μεῖν ἀφέντες τὸ σκυλευεῖν τὰς κώ-
μας κατέτρεχον, καὶ δὴ ὀρμαθὸς
ἀναρμήτους ἕξ ἄλυσεω ἀνθρῶ-
πους συμπλέξαντες εἰς τὴν Κων-
σταντίνου ἀνδρὰς τε καὶ γυναῖ-

ბრძოლის დამთავრების შემ-
დეგ, თურქები საძარცვავად შე-
ესივნენ დასახლებულ ადგილებს
და დაუსრულებელ ნაკადად მიე-
დინებოდნენ კონსტანტინეპოლში
შებოროკილნი და ერთმანეთზე გა-

¹ ეს ამბავი მოთხრობილი აქვს დუკას 1344 წლის ქვეშ. ნათქვამია, რომ თურ-
ქები ბრძოლის დაშთავრების შემდეგ (უმთავრესად მცირე აზიის დასავლეთ და
ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში) საძარცვავად შეესივნენ დასახლებულ ადგილებს და
აქ შეპყრობილ ტყვეებს, შებოროკილებს, ავზანდინენ კონსტანტინეპოლში გასასყიდად.
და აქ ჩვენი ავტორი, დუკა, ამბობს: «ცხვრებივით [მიერეკებოდნენ] გასასყიდად ისე,
როგორც სკვითებსა და აბაზგებსო» (δὲς Σκῦμας ἢ Ἀβασγῶν δ). ალბათ,
დუკას სიტყვები ასე უნდა გავიგოთ: თურქები ისევე ეპყრობოდნენ დამარცხებულ
და დამონებულ ბიზანტიელებს, როგორც სხვაგან და სხვა დროს ეპყრობოდნენ სკვი-
თებსა და აბაზგებსო, ე. ი. აბაზგებსაც აწიოკებდნენ, ატყვევებდნენ და მონებად
ჰყიდდნენ. ვინ არიან ეს „აბაზგები“? თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ თურქ-
ესლჯუკთა თარეშს ჩვენს ქვეყანაში სრვა და დარბევა თანახლდა და რომ თურ-
ქები დაუნდობლად ჟლეტდნენ ქაბუკებს და მოხუცებს, ქალებსა და ბავშვებს, უნდა
მივიღეთ იმ დასკვნამდე, რომ დუკასთვის ცნობილია თურქთა სიმხეცე დაპყრობილ
ქვეყნებში. თითქოს ერთნაირად აქვთ აღწერილი თურქთა თარეში: დუკას ბიზან-
ტიაში და ქართველ ისტორიკოსს—საქართველოში:

დ უ კ ა

თურქები საძარცვავად შეესივნენ
დასახლებულ ადგილებს და დაუსრულე-
ბელ ნაკადად მიედინებოდნენ ... შებორო-
კილნი და ერთმანეთზე გადაბმული მა-
მაკაცები და დედაკაცები, ძუძუმწოვარი
ბავშვები და ნორჩი ქაბუკები, მღვდლე-
ბი და ბერები...: ცხვრებივით მიერეკე-
ბოდნენ გასასყიდად.

ქ ა რ თ ე ე ლ ი ის ტ ო რ ი კ ო ს ი

თურქთა... მოჰამეს ქუეყანა და მოსწყუ-
დეს... მწარესა ტყუეობასა მიცემულ იქმ-
ნეს, მოხუცებულნი არა შეწყალებულ იქმ-
ნეს, ხოლო ქალწულნი გინებულ, ქაბუკნი
დაკუეთებულ, ხოლო ჩჩუნნი მიმოდატა-
ცებულნი... მღვდლნი რომელნიმე თვთ
შეწირვასავე შინა საღმრთოსა მსხუერპ-
ლისასა მუნვე მახვილითა შეწირულ იქნეს
(ქ. ცხ. I, 320).

მართალია, დუკას აღწერა ეხება XIV საუკუნის ამბებს, ხოლო დავით აღმაშე-
ნებლის ისტორიკოსისა XI—XII საუკუნისას, მაგრამ ეხება, აქაც და იქაც, ერთსადა-
იმავე თურქებს (თურქ-ესლჯუკებს და შემდეგ ოსმალოს თურქებს). და დუკა რომ
ამბობს «როგორც აბაზგებსო», რასაკვირველია: ის ჰგულისხმობს „საქართველოს“,
„ქართველებს“ (და არა მხოლოდ დასავლეთ საქართველოს მცხოვრებ „აბაზგებს“).

ჩვენთვის ხომ ცნობილია, რუმ XI და მომდევნო საუკუნეების ბიზანტიელი
ისტორიკოსები გაერთიანებულ საქართველოს უწოდებდნენ ხოლმე „აბაზგიას“ და
მის მეფეს—„აბაზგს“, ისევე როგორც, მაგალითად, იოანე პეტრიწი იოანე იტალო-
სისათვის იყო „აბაზგი გრამატიკოსი“ (ე. ი. „ქართველი გრამატიკოსი“).

κας, φηλάζοντα νήπια καὶ ἐφήβους νέους, ἑρεῖς καὶ μοναχοὺς, ἅπαντας φύρδην ὡς πρόβατα ἐν τῇ λεωφόρῳ, ὡς Σκύνθας ἢ Ἄβασγοὺς ἀπεμπολοῦντας ἐκόμιζον. Καὶ τὸ δεινότερον ὅτι εἰ ἔτυχε μὴ παρραχρήμα οὐχ ἐνρίσκειτο ἀγοράζων, ἐν ταῖς ὄψεσι τῶν Ῥωμαίων δεινῶς οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν βαρβάρων, ὃ τῆς ἀσπ-λαγχνίας, ἐμαστιζόντο. Οὐκ ἄλλο τὸ πανουργεούμενον ἢ ὅτι καμφθέντες αὐτοὺς ἐξωνήσασι. Τοὺς δὲ μὴ ἐξωνουμένους παρεμύς τὸν πορθμὸν διαβιβάζσαντες ἐν τῇ Προύσῃ καὶ ἀνωτέρω τοῦτους ἀπέπεμπον ἐν τοῖς Τούρκοις πιπραμῆσομένους. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινόν. Πανταχοῦ κλαυθμοί, πανταχοῦ ὄδυμοί, πανταχοῦ ὄακρα ἐν ὄψεσι τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν οὐθι' "Ἐλλην οὔτε βάρβαρος (CB, 32,12 — 33,4).

დაბმულნი მამაკაცები და დედა-კაცები, ძუძუმწოვარი ბავშვები და ნორჩი ჭაბუკები, მღვდლები და ბერები; ყველანი უწესრიგოდ ერთმანეთში იყვნენ არეულნი და ქუჩაში ცხვრებივით [მიერეკებოდნენ] გასასყიდად. ისე, როგორც სკვითებს ან აბაზგებს. უსასტიკესნი ხდებოდნენ [თურქები], თუკი მაშინვე მყიდველს ვერ იპოვიდნენ; ბარბაროსების მიერ რომაელები [თვით] რომაელთა თვალწინ შეუბრალებლად იგვემებოდნენ, თუ რაიმე მოხერხებით ან გამოსყიდვით არ შეიმსუბუქებდნენ თავიანთ მდგომარეობას. ხოლო თავგამოუსყიდველთ გზავნიდნენ გასასყიდად პრუსაში, ან უფრო ზემოთაც, — თურქეთის ბაზრებზე. შესაბრალისი სანახაობა იყო: ყველგან ტირილი, ყველგან გოდება, ყველგან ცრემლი რომაელთა თვალწინ და არავინ იყო შემბრალებელი — არც ელინი და არც ბარბაროსი.

თემურ-ხანმა შეკრიბა ჯიქები და აბაზგები

XVI. Ἐαρος¹ δ' ἀρξαμένου ἰδὸς καὶ ὁ Τεμὺρ χάν ἐκ Περσίας πρὸς τὰ τοῦ Ταγιάδος μέρη ἐλθὼν, καὶ τοὺς Ταυροσκύθας καὶ Ζυχοὺς καὶ Ἄβασγοὺς ἀμφοίσας, καὶ τὰ ἐν τῷ Βοσπόρῳ πολίχνια κατασκάψας, διέβη πρὸς τὰ τῆς Ἀρμενίας μέρη, καὶ τὴν Καππαδοκίαν διελθὼν σὺν πολλῇ

გაზაფხული რომ დადგა, თემურ-ხანი სპარსეთიდან [წამოსული] ტანაისის მხარეს მივიდა და ტავროსკვითები, ჯიქები და აბაზგები შეკრიბა, ბოსფორში დაბები დაანგრია, გადავიდა არმენიის მიწაწყალზე, კაპადოკია გაიარა დიდძალი ჯარით, არმენიიდანაც ბევრი ჯარი შეი-

¹ ეს ამბავი დუკას მოთხრობილი აქვს 1400 წლის ქვეშ.

στρατιᾷ καὶ ἐκ τῶν Ἀρμενίων
 οὐκ ὀλίγους παραλαβῶν πρὸς τὰ
 τῶν Γαλατῶν μέρη ἀφίκετο,
 στρατὸν ἔχων ὡς ὁ ποτὲ Ξέρξης
 πολυαρμίμητον (CB p. 61,20—
 62,4).

ერთა და, ვალატისა როცა მიად-
 წია, მას ჰყავდა აურაცხელი ჯა-
 რი, ისევე როგორც ოდესლაც
 ქსერქსეს.

ლაზების მეზობელი ყარაიულუკი

XXII. Διαβάς οὖν τὴν πρὸς τὸν
 Αἰθὴν ἀμεταστρεφῆ ἔδόν, κατέ-
 λιπε τὸν πρῶτον τῶν σὶνῶν αὐτοῦ
 ἀρχηγὸν Τούρκων, τὸν καλούμενον
 Μουράτ, τότε ἐν τοῖς ὀρίοις Ἀμα-
 σεΐας ἡγεμονεῖοντα. Καὶ γὰρ
 ἔκει τὰς ἀκρας ἔκείνας ἔλαχεν
 ἀσήμεντευσιν, διθείσας παρὰ τῷ

რომ გადავიდა¹ ადესში უკან
 შემოუქცევლად, მთავრად დატო-
 ვა თვისი უფროსი ძე, თურქთა
 მხედარმთავარი, რომელსაც სახე-
 ლად მურატი ერქვა და რომე-
 ლიც მაშინ ამასიის საზღვრების
 [დამცველი ჯარის] მხედარმთა-
 ვარი იყო². იგი (ე. ი. მურატი)

¹ ეს ამბავი მოთხრობილი აქვს დუკას 1421 წლის ქვეშ.

² აქ ნათქვამია, რომ მუჰამედ I-ის (1402—1421) გარდაცვალების შემდეგ სულტ-
 ნობა ერგო მის უფროს ძეს (πρῶτον τῶν σὶνῶν αὐτοῦ) მურადს. ეს არის სულ-
 ტანი მურად II (1421—1451), რომელიც მაშინ (გასულტნების წინ) ამასიის სასაზღვრო
 ჯარის სარდალი ყოფილა. აქვე ნათქვამია, რომ მას ჰქონდა მამისაგან მიცემული
 დამოუკიდებელი გამგებლობისათვის (ἀσήμεντευσιν) სპარს-თურქების საზღვარზე
 მდებარე მიჯნები (τὰς ἀκρας), იმ სპარს-თურქების, რომელთაც განაგებდა ყარა-
 იულუკი. ლ ა ზ ე ბ ი ს ა და სპარსელების მეზობელი, ვინ არის ეს „ყარაიულუკი“?

„ჯეჰან-შაჰის გაძლიერებას საზღვარი თეთრბატკნიანთა ტომის მთავრის ყარა-
 ელეკის შვილისშვილმა უზუნ-ჰასანმა (ე. ი. გრძელმა ჰასანმა) დაუდვა, რომელმაც
 უკვე 1449 წ. თავისი მეტომენი შეაერთა და გაძლიერება დაიწყო... ერთი სიტყვით,
 სპირსეთის მიწაწყალზე პოლიტიკური შეჯგუფება დაიწყო და სპარსეთის უდიდესი
 ნაწილის სათავეში ისეთი ძლიერი ნებისყოფისა, გამბედაობისა და შორსმჭვრეტე-
 ლობის პატრონი ადამიანი მოექცა, როგორც უზუნ-ჰასანი იყო“ (ქ. ერის ისტ.
 IV, 63).

მაშასადამე, ყარა-იულუკი (Καραιουλοῦκ, ყარა-ელეკი) არის უზუნ-ჰასანის
 პაპა, რომელიც განაგებდა სპარს-თურქეთის (Περσσοτουρκίαι უნდა გავიგოთ ისე,
 როგორც ანალოგიური ტერმინი Περσαρμενία)—განაგებდა სპარს-თურქეთის მხა-
 რეს და იყო ლ ა ზ ე ბ ი ს მეზობელი.

საჭიროა ამ ცნობასთან დაკავშირებით განვიხილოთ მომდევნო ნაწყვეტი „უზუნ-
 ჰასანი კოლხეთში“ (იხ. აქვე გვ. 29).

ამ ცნობიდან ჩანს, რომ უზუნ-ჰასანი, რომელიც არმენიის მხარეს განაგებდა,
 კოლხეთის მეზობლად იყო. არსად სხვაგან, გარდა დუკას ამ წყაროსი, უზუნ-
 ჰასანის კავშირი კოლხეთთან მოხსენიებული არაა. ამიტომ შესაძლებელია ამ ფაქტს,
 უზუნ-ჰასანის კავშირს კოლხეთთან, მიუთითებდეს ის ვარაუდი, რომელზედაც წერს

πατρι αὐτοῦ, ἕρια τυγχάνοντα τῶν Περσοῦργων, οὐδὲ ἦρχε Καραιοῦλον χειρνιάζων Ἀάξοις καὶ Πέρσας, δὲ καὶ Μυγατέραν Ἄλεξιου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλέως Τραπεζούντων εἰς γάμον ἦγάγετο. Καὶ γὰρ ἀτακτοῦντες πολλὰκις οἱ τῆς Ἀμασειᾶς καὶ τοὺς Τουρκοπέρσας προσκαλοῦντες, ἐπεὶ ὁμογενεῖς καὶ ὁμοδίαιτοι τυγχάνουσιν, εἰς ἀποστασίαν χωροῦντες ἐφαίνοντο (CB p. 124,19—125,5).

უკანასკნელნიც მემბოხეთა მხარეზე დგებოდნენ.

დამოუკიდებლად მართავდა მამისაგან მისთვის გადაცემულ ადგილებს, სპარს-თურქების საზღვარზე მდებარეს, რომელსაც განაგებდა ყარაიულუკი, ლაზებისა და სპარსელების მეზობელი. მას (ე. ი. ყარაიულუკს) ცოლად ჰყავდა ტრაპიზონის მეფის,—ალექსი კომნენოსის ქალი და ხშირად ამასისა და სპარს-თურქების მემბოხენი იწვევდნენ თავიანთ ნათესაეებსა და მეზობლებს [ტრაპიზონიდან] და

ივ. ჯავახიშვილი. ივ. ჯავახიშვილი წერს (ქ. ერის ისტ. IV, 124, 1948 წლის გამოცემა): „ყუარყუარე ათაბაგის სამფლობელოზე უზუნ-ჰასანის ვალაშქრების ამბავის შემდეგ იოს. ბარბაროს [ქუთაისისა და სკანდის ციხეების მდებარეობისა და მდგომარეობის შესახებაც აქვს ცნობები მოყვანილი, მაგრამ იყო თუ არა ლიხთიმერთში თვით უზუნ-ჰასანი თავისი ლაშქრითურთ, გარკვევით არა ჩანს“.

შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ იოს. ბარბაროს იმიტომ დასჭირდა ქუთაისისა და სკანდის ციხეების მდებარეობისა და მდგომარეობის შესახებ ლაპარაკი, რომ აპირებდა მოთხრობას უზუნ-ჰასანის ყოფნის შესახებ კოლხეთში, დასავლეთ საქართველოში, მაგრამ ასეთი ვარაუდი მცდარი იქნებოდა შემდეგი მიზეზებით: როდესაც ზემოთ მოყვანილ წყაროებში ლაპარაკია ყარა-იულუკის ან უზუნ-ჰასანის მოღვაწეობაზე, იგულისხმება მათი საქმიანობა არმენიის, სპარს-თურქეთის და ტრაპიზონის სამეფოს საზღვრებზე. „Султан османов Баязид I Илдирум завоевал Караман, Токат, Сивас, Самсун, дошел до Черного моря, прогнал туркменскую «Белобаранную» (Ак-Коюнлу) орду эмира Османа Кара-Юлука за Евфрат и стал соседом Трапезунтского царства...“ (Ф. Успенский, История Византии, т. III, стр. 743). და, აი, როდესაც ზემოთ მოყვანილ ნწყვეტებში ხათქამია: «ყარაიულუკი ლაზებისა და სპარსელების მეზობელი», «უზუნ-ჰასანი იყო განმგებელი არმენიის მხარისა და მეზობელ კოლხეებისა» — აქ „ლაზები“ და „კოლხები“ არის სინონიმი „ტრაპიზონის სამეფოსი“ და არა დასავლეთ საქართველოს კოლხებისა ან ლაზებისა. ტრაპიზონის სამეფოს ისტორიკოსები რომ ტრაპიზონის სამეფოს ეძახიან „კოლხთა და ლაზთა ქვეყანას“; ასე, მაგალითად:

«იოანე, ზემოხსენებული ალექსის შვილთაშვილი, იმ ალექსისა, რომელიც კონსტანტინეპოლის აღების შემდეგ კოლხთა და ლაზთა ქვეყანაში გაბატონდა» (ნიციფორე გრიგორასი: გეორგიკა. VII, 134).

«იმავე წელს (1306 წ.) ლაზთა მთავარს, კეისრის ღვიძლი დის შვილს ალექსის (=ალექსი III, 1297—1330 წ. წ.), რომელიც მეფურაბა ბედმა აღაწევა და ტრაპიზონის ქალაქის მპყრობელი გახდა...» (გიორგი პახიმერი: გეორგიკა VII, 84—85).

უზუნ-ჰასანი კოლხეთში

XLV. 'Εν¹ δὲ τῷ ἔτει τοῦτῳ ἐστάλησαν ἀποκρισιάρχοι παρὰ τῶν Κωμάων, παρὰ τοῦ δεσπότης τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας καὶ γειτνιάζοντος τοῖς Κόλχοις Οὐζόν Ἰασάν, αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τινα περιφρονησεως πράγματα, λέγων κεχρεωσθησθαι αὐτῷ τέλος ἐπέκεινα ἐτῶν ζ' τοῦ δούναι κατ' ἔτος χίλια σαγίσματα διὰ τοὺς ἵππους αὐτοῦ καὶ χίλια ταγιστήρια καὶ χίλια κεφαλοδέσματα, ἅτινα ἔταξε τοῦ δούναι κατ' ἔτος ὁ πάππος αὐτοῦ πρὸς τὸν πάπον ἐκείνου. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο „ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, ἀγῶ τῷ ὑπερχομένῳ ἔτει κομίσω ταῦτα σὺν ἐμοί, καὶ ἀποδώσω τὸ χρέος“ (CB p. 339,10—19).

იმავე წელს კომანელთაგან და უზუნ-ჰასანისაგან, რომელიც განაგებდა არმენიის მხარეს და რომელიც კოლხების მეზობლად იყო, ელჩები გაიგზავნენ (მუჰამედთან) და (უზუნ-ჰასანი) მოითხოვდა მისგან რაღაც უმნიშვნელო რამეებს და ეუბნებოდა, რომ მას მისი მართებს ხარკი 60 წლისაზე მეტი, წლიურად 1000 ჩული, მისი ცხენების გადასაფარებელი, 1000 ხალიჩა და 1000 დოლბანდი, რომელთაც, როგორც დაწესებული იყო და ყოველწლიურად უხდიდა ამისი (მუჰამედის) პაპა იმის (უზუნ-ჰასანის) პაპას. ხოლო იმან (მუჰამედმა) უპასუხა: „დამშვიდებული ბრძანდებოდეთ და მომავალ წელს ვიზრუნებ იმაზე და ვალს გადაგიხდიო“.

ლაშქრობა სინოპში, არმენიაში, კავკასიაში, ფაზისზე

XLV. 'Εν δὲ τῷ „ζ'ξθ' ἔτει ἐποίησε στόλον τριήρων καὶ διήρων μέχρι πού τὰ σ' καὶ νῆας ἰ. Αὐτὸς δὲ τῷ ἔαρι τὸν πορθιμὸν διαβὰς ἦκεν εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας, μὴ ἐπισταμένου τινὸς μηδὲ νοήσαντος τὴν βουλήν. Εἶπα καὶ τι παρὰ-δοξόν, Ὁ νομοδιδάσκαλος αὐτοῦ, δὲ καὶ κριτῆς κριτῶν ὑπῆρχε τῷ τότε καιρῷ, θαρρήσας ἄς πρὸς

6969 წელს (ქრისტეს აქეთ 1461) მოაწყო ლაშქრობა 200-ამდე სამნიჩიანი და ორნიჩიანი ნავით, და 10 სამხედრო ხომალდით; გადალახა სრუტე და შევიდა ბითვინიით პრუსაში ისე, რომ არავინ ამის შესახებ არაფერი იცოდა და არც არავის მოსვლია აზრად. ვიტყვი: სწორედ რომ საკვირველი იყო! რჯულის-მოძღვარი დესპოტისა, რო-

¹ ეს ამბავი დუკას მოთხრობილი აქვს 1457 წლის ქვეშ.

τὴν πλησιότητα ἢ ἐκέκτητο πρὸς
 τὸν ἡγεμόνα καὶ ὁ ἡγεμὼν πάλιν
 ὤς πρὸς τὴν εὐλάβειαν ἢ ἐδείκ-
 νυσε πρὸς τὸν διδάσκαλον, τοιμή-
 σας λέγει τῷ ἡγεμόνι ἔτι ὄντων
 αὐτῶν κατὰ μόνας „κύριε, τὴν
 παράταξιν ταύτην τὴν διὰ ζήρᾶς
 καὶ διὰ θαλάσσης ἐτοιμασθεῖσαν
 ποῦ κελεύεις φέρεσθαι;“ ὁ δὲ
 ὀργίλως πῶς ἐμβλέψας εἰς αὐτὸν
 ἔφη „ἴσθι, ὦ οὔτος, εἰ ἦδεν ὅτι
 ἐκ τῶν τοῦ πώγωνός μου τριχῶν
 θριξὶ μία ἀπελάβετό μου τοῦ
 μυστηρίου, ἀποσπάσας ἂν αὐτὴν
 πυρὶ παρέδωκα“. Τοσοῦτον κρυ-
 ψίνους ὁ ἀνήρ καὶ ὀργίλος. Φο-
 βηθέντες πάντες οἱ οἰκοντες ἔν-
 τε τῷ Λυκοστομίῳ Βλάχοι, ἀλλὰ
 ὃῦ καὶ Καφᾶς Τραπεζοῦς καὶ
 Σιγῶπεις, αἳ τε νῆσοι τοῦ Ἀγχαίου
 πελάγους, Ῥόδος καὶ τὰ πέριξ
 αὐτῆς νησιδία, Χίος καὶ Λέσβος,
 εἰ καὶ τελούντες ἦσαν, ἀλλὰ τὴν
 ἀκαταστασίαν αὐτοῦ γινώσκοντες
 ἐτρόμαξαν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπάραξ
 ἀπὸ Βιθυνίας ἦλθεν εἰς Ἀγχύ-
 ραν τῆς Γαλατίας, κάκει τὰς
 σκητὰς πῆξας, ὁ τῆς Σιγῶπews
 ἡγεμὼν στείλας τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 μετὰ πλείστης δωροφορίας, καὶ
 προὔπαντήσας αὐτῷ δουλικῶς
 προσεκύνησεν. Ὁ δὲ ὑπεδέξατο
 τοῦτον ἀσμένως, καὶ τὰ τῷ ἰδίῳ
 πατρὶ μνησθησόμενα τούτῳ ἀπήγ-
 γειλε, καὶ αὐτὸν ὡς ἄγγελον τῶν
 ρηθησομένων πάντα κατεῖπε, λέ-
 γων „ἀνάγγειλον τῷ πατρὶ σου
 ὅτι τὴν Σιγῶπην βούλομαι, καὶ

მელიც მაშინ მსაჯულთ-უხუცე-
 სის მოვალეობასაც ასრულებდა
 და [ამდენად] ფრიად დაახლოვე-
 ბული პირი იყო მასთან და პა-
 ტივისცემაც ჰქონდა რჯულის-
 მოძღვრისა, როცა დაიმართობე-
 ლა, გაკადნიერდა და ჰკითხა:
 „უფალო! მებრძოლი რაზმები
 ზღვისა და ხმელეთისაც უკვე
 მზად არიან, საით ბრძანებთ მათ
 გალაშქრებას? ხოლო მან თითქ-
 მის ბრაზმოკრულმა გადახედა
 მას და უთხრა: „შენ უნდა იცო-
 დე, რომ თუ კი ჩემი საიდუმ-
 ლოება ყველასათვის გახდება-
 ცნობილი, მაშინ მე წვევრებს ისე
 დამავლევვენ, რომ ერთ თმასაც
 არ შემარჩენენ და ცეცხლსაც
 მივეცემით! ამდენად ქვეშ ქვეშა
 და ბრაზიანი კაცი იყო დესპოტი!
 შეშინდა მთელი მოსახლეობა:
 ლიკოსტომში ვლახები, კათას
 მცხოვრებნი, ტრაპიზონელები,
 სინოპელნი, ეგეოსის ზღვის კუნ-
 ძულთა [მკვიდრნი], როდოსზე
 და მის ირგვლივ მდებარე კუნ-
 ძულებზე, ქიოსზე, ლესბოსზე;
 მზად იყვნენ დამორჩილებოდნენ,
 წინააღმდეგობის გაწევისა ეში-
 ნოდათ. სარდალი ბითონიიდან
 გაიქრა და შევიდა გალატიის
 ანკირაში და იქ დაბანაკდა. სი-
 ნოპის მთავარმა გაუგზავნა მას
 მრავალი საჩუქარი თავისი ვაჟის-
 ხელით, რომელიც მეფესთან
 წარდგა და მონურად თავყანი
 სცა. ხოლო მან ძღვენი მიიღო
 რა სინარულით, დაავალა, რომ

εἰ μὲν ταύτην ἐλευθέρως παράσ-
 χοι, καὶ γὰρ χαριέντως ἀνταποδίδω
 αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φιλιπ-
 πουπόλεως, εἰ δὲ οὐ, ἔρχομαι
 ταχῦς“. Ὁ δὲ στόλος διὰ τῆς
 θαλάσσης τῆς Ποντικῆς ἔφθασεν
 ἐν Σινώπῃ. Ὁ υἱὸς δὲ τοῦ
 Ἰσμαῆλ ἡγεμόνος τῆς Σινώπης
 ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ,
 καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ πάντα τὰ
 λαληθέντα παρὰ τοῦ τυράννου.
 Ὁ¹ τυραννὸς δὲ μαθὼν τὴν ἀνά-
 βασιν τοῦ στόλου γεγνησθαι ἐν
 Σινώπῃ, καὶ αὐτὸς διὰ ξηρᾶς εἰς
 αὐτὴν ἦδευεν. Ὁ δ' Ἰσμαῆλ
 ἀπορήσας ἐξῆλθε τῆς Σινώπης,
 καὶ προῦπαντήσας αὐτῷ καὶ δου-
 λικῶς προσκυνήσας, ἀσπασίως
 αὐτὸν ὁ τύραννος ὑπέδεδέξατο, κε-
 λεύσας πάντας τοὺς μισθοφόρους
 αὐτοῦ λαβεῖν καὶ ἔπλους καὶ
 ἡμιόνους καὶ καμήλους, καὶ ἄλλο
 εἴ τι ἐν τοῖς αὐτοῦ ταμείοις
 ἐκέκρητο, καὶ μὴ προσφασθαι
 τίς τι τῶν αὐτοῦ. Τὴν Σινώπην
 οὖν καλῶς ἐγκαταστήσας καὶ
 ἡγεμόνα ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ
 χειροτονήσας αὐτὸς εἰς τὰ τῆς
 Ἀρμενίας ἐνδότερα ἐχώρει. Ὁ δὲ
 προρρηθῆεις Οὐζοῦν Χασάν ἡγε-
 μὼν εἰς τὰ τῆς Περσίδος ὄρια
 ἐπάνω ὁρέων σὺν τοῖς αὐτοῦ διέ-
 τριβε, μὴ ἔχων ἰσχὺν καταπροσ-
 ωπήσας τῷ τυράννῳ. Περᾶσας δὲ
 τὴν Ἀρμενίαν καὶ διαβάς τὸν
 Φάσιδα ποταμὸν χῶρας τὰς

თავის მამისათვის გადაეცა მისი
 ნათქვამი, როგორც მოციქულს
 უკლებლივ: „უთხარიო მამაშენს,
 რომ მე სინოპი მსურს და თუ
 ამას უბრძოლველად მივიღებ, მა-
 შინ სამაგიეროდ სიამოვნებით
 მივცემ მას ფილიპოპოლის მმარ-
 თველობას. და თუ მამაშენს ეს
 არ უნდა, დაუყოვნებლივ მოვა-
 ლო!“ და ჯარი პონტოს ზღვით
 შეიყვანა სინოპში. სინოპის მთავ-
 რის, — ისმაელის, ძე მივიდა მა-
 მასთან და მოახსენა ყოველივე,
 რაც ტირანმა უთხრა. ხოლო
 როცა გაიგო ტირანმა სინოპში
 ლაშქრის მისვლის ამბავი, თავა-
 დაც გაემართა იქით ხმელეთით.
 ისმაელი შეშინდა და გამოვიდა
 სინოპიდან, წინ მიეგება და მო-
 ნურად თავყანი სცა ტირანს,
 რომელმაც სიამოვნებით მიიღო
 იგი და ბრძანა მიეღოთ მისი
 საგანძურები, ცხენები, ჯორები,
 აქლემები და ყველაფერი, რაც
 ხაზინებში ინახებოდა, ხელუხ-
 ლებლად დარჩენილიყო თურქთა-
 გან. კარგად განავო რა სინოპის
 საქმეები და იქ მთავრად დანიშ-
 ნა რა ერთი თავისი მორჩილთა-
 განი, გაემართა შიდა არმენიისა-
 კენ. ზემოხსენებული უზუნ-ჰასანი,
 რომელიც მთავარი იყო სპარსე-
 თის მოსაზღვრე მთებისა და ოჯა-
 ხით ცხოვრობდა მთებში, უძლუ-
 რი აღმოჩნდა პირისპირ დადგო-
 მოდა ტირანს. [ამ უკანასკნელმა]

¹ Ὁ doest P.

μὲν εἶλε τὰς δὲ οὐ θύνηθεις πα-
 ρέδραμε, καὶ τὰ Καυκάσια
 ὄρη μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου καὶ
 τῆς ὑστερέσεως τῶν ἀναγκαίων
 ἀναβάς κατήλθεν εἰς Κόλχους.
 Καὶ δὴ εἰς Τραπεζοῦντα ἀνελ-
 θὼν πέμπει τῷ βασιλεῖ Τραπε-
 ζοῦντος ἐκ τῶν δύο ἐλέσθαι τὸ
 κρείττον, ἢ παράδοῦναι τὴν βασι-
 λείαν τῷ τυράννῳ ἄνευ ζημίας
 αὐτοῦ τινος ἐκ τῶν ὑπαρχόντων
 αὐτῷ μισσαυρῶν, ἀργυροῦ χρυσοῦ
 χαλκοῦ καὶ παντοίου εἶδους
 ἄλλου, δούλων τε καὶ δουλίδων
 καὶ πάσης ἄλλης κινήτης ὑπο-
 τάσεως, ἢ σὺν τῇ βασιλείᾳ καὶ
 ταῦτα πάντα καὶ τὴν ζωὴν ἀφαι-
 ρεῖσθαι. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ
 βασιλεὺς ἐξελεθὼν πανοικί προση-
 κύνησεν. Ἦν γὰρ ὁ στόλος πρὸ
 πολλῶν ἡμερῶν ἀπάρας ἀπὸ Σινώ-
 πης εἰς Τραπεζοῦντα, ἀλλὰ καὶ
 πολέμων καὶ ἑκάστην οὐδὲν
 ἦνυσεν, ἕως ὁ τύραννος διὰ ξηρᾶς
 κατήγησεν. Ἐξελεθὼν δὲ ὁ βασι-
 λεὺς σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις
 προσεκύνησεν ἦν δὲ οὗτος Δαβίδ
 ὁ Κομνηνός, υἱὸς Ἀλεξίου τοῦ
 Κομνηνοῦ καὶ ἀδελφὸς Ἰωάννου
 Κομνηνοῦ τοῦ προβεβασιλευκότος.
 Στείλας δὲ αὐτὸν ἐν Κωνσταντι-
 νουπόλει σὺν ταῖς τριήρεσι παγ-
 γενὶ μὲ ἐτέρους¹ θείους καὶ ἀνε-
 φιοὺς αὐτοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀρχου-
 σι καὶ εὐγενέσι τοῦ παλατίου.

განვლო არმენია, გადალახა მდი-
 ნარე ფაზისი, ზოგიერთი ქვეყა-
 ნა [ბრძოლით] აიღო, ხოლო რომ-
 ლის [იარაღით დამორჩილება]
 შეუძლებელი იყო, გვერდი აუარა
 და დიდის შრომითა და სურსა-
 თის ნაკლებობით შევიდა კოლ-
 ხეებში. მიალწია თუ არა ტრაპი-
 ზონამდე, გაუგზავნა ტრაპიზო-
 ნის მეფეს თავისი ორი დიდე-
 ბული [და შეუთვალა] გადაეცა
 ტირანის ამ მთავრებისათვის სა-
 მეფო მშვიდობიანად: სალაროე-
 ბი, ოქროს, ვერცხლის, სპილენ-
 ძის და ყველა სხვა სახის [ქონე-
 ბა], მონები, მონა-ქალები და
 ყოველგვარი მოძრავი ქონება;
 წინააღმდეგ შემთხვევაში გამო-
 სალმებოდა როგორც მეფობას,
 ისე სიცოცხლესაც. რომ მოისმინა
 ყოველივე ეს ტრაპიზონის მეფემ,
 მთელი სახლობით გამოცხადდა
 ტირანთან და თავყვანი სცა. სი-
 ნობიდან მოსული ლაშქარი დიდ-
 ხანს იდგა ტრაპიზონთან, მაგრამ
 ბრძოლები არც ერთი მხრიდან
 არ წარმოებდა, ვიდრე ხმელე-
 თით მოალწევდა ტირანი. მეფემ
 თავისი ცოლითა და შვილებით
 თავყვანისცა მას; ეს იყო დავით
 კომნენოსი, ძე ალექსი კომნენო-
 სისა და ძმა იოანე კომნენოსისა,
 რომელიც ამის წინ მეფობდა
 ტრაპიზონში. ტირანმა ის და
 ყველა მისი ნათესავი სამნიხიანი

¹ ἐτέρους] ἐκτροὺς Bullialdus. μὲ ἐτέρους θείους ლათინურში გაგებულია
 μητέρας θείους და თარგმნილია „avunculis“-ით.

φέρων ὁ καθείς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἀνευ τῶν ἀκινήτων. Αὐτὸς δὲ τὰ τῆς Τραπεζούντος καλῶς διοικήσας ἐπανεστράφη, χρόνον τέλειον πληρώσας εἰς τὴν ἀποδημίαν αὐτῆν (340,22—343,18).

ნავებით გაგზავნა კონსტანტინეპოლში: ბიძებით, ბიძაშვილებით, მთავრებით, სასახლის დიდებულებით და თან წაიღო ყველა მათგანმა ყოველგვარი ქონება გარდა უძრავისა. ტრაპიზონის საქმეთა კარგად მოგვარების შემდეგ უკან გამობრუნდა; ამ უცხო ქვეყნებში მიმოსვლაში [საკმაოდ] დიდმა დრომ განვლო.

ლაშქრობა ვლახეთში

Ἐν δὲ τῷ ςϹο' πέμπει πρὸς τὸν βοεβόδα Βλαχίας ἀποκρισάριον μηγύων αὐτῷ τοῦ ἐλθεῖν ἐν τάχει εἰς προσκύνησιν, ἔχων καὶ φέρων σὺν αὐτῷ παιῖδας φ' καὶ τὸ κατ' ἔτος διδόμενον τέλος ἦγουν χρυσίνους χιλιᾶδας δέκα. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίνατο, τοὺς μὲν χρυσίνους ἐτοίμους ἔχει τοῦ δοῦναι, τοὺς δὲ παιῖδας οὐ δύναιται, τὸ δὲ αὐτὸς εἰς προσκύνησιν καὶ τοῦτο ἀδυνατώτερον. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος ἠγγιώθη, καὶ στείλας ἕνα τῶν ἐπιφανῶν σὺν ἓνι τῶν γραμματέων αὐτοῦ εἶπεν „θγάγετέ μοι τοὺς φόρους, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐγὼ σκέψομαι“. Οἱ δὲ ἐλθόντες καὶ τῷ Βλάχῳ τὰ μηγυθέντα δηλώσαντες, πρῶτον αὐτοὺς ἐν πάλοις καθίησιν θάνατον ἀνάμνηραπον ὀδυνηρὸν καὶ ἀσχήμιον. Ἔπειτα περάσας σὺν δυνάμει κατέδραμεν ἐν τοῖς μέρεσι Δύστρας, καὶ πολλὸν λαὸν συρφετώδη λαβῶν, ἐν Βλαχίᾳ περάσας πάντας τὸν αὐτὸν θάνατον τῶν πάλων τὴν ζῶην αὐτῶν ἐξέμέτρησε. Καὶ τῶν ἄκρων ἔκει-

6970 წელს (ქრისტეს აქეთ 1462) ვლახეთის მთავარს გაუგზავნა დესპანი და შეუთვალა სასწრაფოდ გამოცხადებულიყო იგი მასთან სათაყვანებლად და თან წამოეყვანა 500 ყრმა და ყოველწლიურად ეძლია გადასახადის სახით 10.000 ოქრო. ვლახეთის მთავარმა [პასუხად] შეუთვალა: ოქრო ახლაც მზადა მაქვს მისაცემად, ხოლო ყრმების მიცემა არ შემიძლია და არც თაყვანის საცემლად მისვლაა შესაძლებელი ჩემ მიერ. მოისმინა რა მთავრის პასუხი დესპოტმა, იგი საშინლად გაბრაზდა და გაგზავნა ერთი წარჩინებულთაგანი, მწიგნობრის თანხლებით, და უთხრა: «მომართვით გადასახადი, ხოლო დანარჩენის შესახებ მე მოვიფიქრებო». ვლახეთში როცა მივიდნენ და დანაბარები გადასცეს, მან ისინი მარგილებზე ააგო და არაადამიანური, საშინელი, უმსგავსი, მოწამებრივი სიკვდილით დახოცა. შემდეგ მთელი ძალებით გადავიდა და თავს დაესხა დისტრას, ხელთ იგდო დიდძალი

νων εις ἀρχηγὸς τοῦ τυράννου
 φέλων δεῖξαι ἀριστείαν τινά, πε-
 ράσας εἰς Βλαχίαν σὺν χιλιάσι
 δέκα Τούρκων, καὶ συμβαλῶν
 αὐτοῖς ὁ Βλάχος οὖς μὲν ἐν πο-
 λέμῳ κτείννας ἔκτεινεν, οὖς δὲ
 ζῶντας ἤγρευσεν, πάντας τῷ τοῦ
 πάλου φανάτῳ, καὶ τὸν ἀρχηγὸν
 αὐτῶν Χαμζᾶν πικρῶς κατεδίκα-
 σεν. Τοῦτων ἰσθμῆς ὁ τύραννος
 καὶ πλήρης σκοτοδινίας καὶ ζά-
 λης τυχῶν, ἀπανταχοῦ συναθροί-
 σας δύναμιν ὑπὲρ τὰς ρν' χιλιά-
 δας, τῷ καιρῷ τοῦ ἔαρος ἐξελ-
 θῶν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ ἡλθιν εἰς
 Δάγουβιν κάκει τὰς σκητὰς πῆ-
 ξας ἔστη ἕως οὗ πᾶσα ἡ δύναμις
 εἰς ἐν σῶμα γένηται. Ὁ δὲ Βλά-
 χος καὶ αὐτὸς πάντας τοὺς ὑπ'
 αὐτὸν εἰς κλεισοῦρας καὶ δευ-
 δρώθεις τόπους μετοικίστας, καὶ
 τοὺς κάμπους ἐρήμους ἀφείρας, καὶ
 ζῶων παντοίων τὰ γένη ἐν τοῖς
 ἐνδοτέροις ἐλάσας δρίοις τοῖς
 πρὸς Ἀλανοῦς καὶ Οὐγγους,
 αὐτὸς ἐν ἔχυροις ἄλσασι καὶ θα-
 σέσι τόποις σὺν τῇ ὑπ' αὐτὸν
 στρατιᾷ διημέρευεν. Ὁ δὲ τύραν-
 νος περάσας τὸν Δάγουβιν καὶ
 ἐπέκεινα ζ' ἡμερῶν τόπον ἀνύσας
 οὐχ εὖρε τὸ οἶονον, ἣ ἀνθρω-
 πον ἣ ζῶον τὸ τυχόν, ἣ τῶν
 τροφίμων τι ἣ ποτίμων. Φιλάσας
 οὖν ἐν τινι τόπῳ λιβαδιᾶίῳ καὶ
 εὐμθέτῳ ἑρᾷ πάλους πεφυτευμέ-
 νους μურიᾶρίθμους, βρίθοντας
 ἀντι καρπῶν νεκρὰ σώματα, καὶ
 τὸν Χαμζᾶν ὄν προεῖπομεν, ἐν

მდაბიო ხალხი და როდესაც
 ვლახეთში მობრუნდა, ყველა მათ-
 განს მარგილზე აგებით მოუსპო
 სიცოცხლე. დესპოტის ერთმა
 მხედართმთავარმა, რომელიც იქ,
 სანაპირო ადგილას, იმყოფებო-
 და, მოისურვა თავის გამოჩენა
 და ამ მიზნით გადასცურა ვლა-
 ხეთისაკენ თურქთა 10.000 ჯა-
 რით, რომელთაგან ნაწილი ბრძო-
 ლაში ამოსწყვიტეს ვლახებმა,
 ხოლო რომლებიც ცოცხლად
 იგდეს ხელში, მარგილებზე ააგეს
 და მათი მხედართმთავარი ჰამ-
 ზაც [მათთან ერთად] სასტიკად
 დასაჯეს. გაიგო რა ეს ამბავი
 ტირანმა, სიბრახით თვალთ და-
 უბნელდა და კანკალმა აიტანა;
 შეკრიბა ჯარი ყოველმხრიდან-
 150.000-ზე მეტი, გახატულზე
 გასცურა ადრიატიკის ზღვა, შე-
 ვიდა დანუბში და იქ იყო დაბა-
 ნაკებული ვიდრე მთელს სამხედ-
 რო ძალებს ერთ სხეულად თავს
 მოუყრიდა. ვლახებმა და ამათ
 იქით მყოფმა ყველა ხალხმა, რომ-
 ლებიც კლდე-კარებსა და ტყიან-
 ადგილებში მოსახლეობენ, სოფ-
 ლები უკაცრიელი დატოვეს და
 ალანებისა და ჰუნებისაკენ-
 მთებში გაირეკეს ყველა ჯიშის-
 ცხოველი, და თვით თავიანთ-
 ჯართან ერთად ცხოვრობდნენ-
 მიუვალ ადგილებსა და ულრან-
 ტყეებში. ხოლო ტირანი მივიდა
 რა დანუბს, დაჰყო იქ 7 დღე და
 ვერ იპოვა იქ ვერაფერი, ვერც
 კაცი, ვერც ცხოველი, ვერც საჭ-

μέσω μετὰ βυσσίνων καὶ κοκκίνων
 ὧν ἐφόρει πεπερονημένον ἐν τῷ
 πάλῳ. Ἰδὼν οὖν τὴν ἀπειλὴν
 ταύτην ὁ τύραννος ἐξεπλάγη, καὶ
 τῇ νυκτὶ φοβηθεὶς, ἐν ἧ ἔπηξε
 τὰς σκιηάς, τὰ φρούς ἀνήγειρε,
 καὶ ἐν μέσῳ τῶν τὰ φρῶν ἔκειτο.
 Ὁ δὲ Βλάχος ὀρθρῖσας καὶ τοὺς
 ἄπ' αὐτὸν καλῶς συνταξάμενος
 ἔτι σκοτίας οὐσίας κατῆλθε, καὶ
 τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ φοσσάτου
 τυχὸν εἰσηλθὲν ἐξείφνης, καὶ
 ἕως πρῶν ὑπὲρ ἀριθμὸν κατέκοψε.
 Καὶ πολλοὶ τῶν Τούρκων ἀλλή-
 λους ἐφόνευσαν, ἕως οὗ ἡμέρα
 διαύχασε. Πρῶτος δὲ γενομένης
 οἱ μὲν Βλάχοι εἰς τὰς μάνδρας
 αὐτῶν εἰσελθόντες ἐκοιτάσθησαν,
 ὁ δὲ τύραννος ἐγερθεὶς κατησχυ-
 μένος καὶ περᾶσας τὸν Δάγουβιν
 ἦκεν εἰς Ἀδριανούπολιν (343,19—
 345,20).
 დაიძინეს. ხოლო სიარცხვილნაჭამმა
 მივიდა აღრიანობოლში.

მელი და ვერც სასმელი. რომ
 მიაღწია ერთ სარწყავ და კარგი
 მღებარეობის მქონე ადგილს, ნახა
 დარჭობილი აურაცხელი მარგილი
 [ცხედრებით] და მათ შორის ძო-
 წეული ქსოვილის სამოსლიანი
 ჰამზა, რომელიც ზემოთ ვახსენეთ,
 მარგილზე იყო აგებული. ამ საში-
 ნელების დანახვით ტირანი შე-
 ძრწუნდა, შეეშინდა ლამე იქ და-
 ბანაკებისა და ამიტომ მოათხრე-
 ვინა თხრილები და ამ ორმოე-
 ბის შუაში დაიძინა. ხოლო ვლა-
 ხი, სანამ ჯერ კიდევ ბნელოდა,
 უთენია, მოულოდნელად თავს
 დაესხა მარჯვენა ფრთას და
 ვიდრე განთიადამდე აურაცხელი
 [მტერი] ამოჟლიტეს და თურქთა
 ჯარის დიდმა ნაწილმა, სიბნე-
 ლის გამო, ერთმანეთი დახოცა.
 როცა უკვე ინათა, ვლახები თა-
 ვიანთ სადგომებში შევიდნენ და

ტირანმა დატოვა დანუბი და

გიორგი სვრანძესი

გიორგი სვრანძესი¹ (Γεώργιος Σφρατζής) დაიბადა 1401 წელს კონსტანტინეპოლში. 1418 წელს მას ვხედავთ მანუილ II პალეოლოგოსის (1391—1423) კარზე, სადაც ის მდივნის მოვალეობას ასრულებს. 1429 წელს მან დალუპვას გადაარჩინა მანუილის ვაჟი კონსტანტინე (მომავალი კეისარი კონსტანტინე XI). ამის შემდეგ სვრანძესი რიგ-რიგობით დიდ თანამდებობებზეა და წოდებებში (პროტოვესტიარიტი, პატრასის მმართველი, სელიმბრიისა და შემდეგ მისტრის გამგე). 1451 წელს კონსტანტინეპოლში ბრუნდება და დიდი ლოგოთეტის თანამდებობასაც ღებულობს.

თურქებმა რომ კონსტანტინეპოლი აიღეს (1453 წ.), სვრანძესი ტყვედ ჩავარდა, ერთი წლის შემდეგ ტყვეობიდან იხსნა თავი, პელოპონესში გაიქცა და უფლისწულ თომას² სამსახურში შევიდა (თომა პალეოლოგოსი ამ დროს პელოპონესის დესპოტი იყო). თურქებმა რომ პელოპონესიც აიღეს (1468 წ.), სვრანძესი კუნძულ კერკირაზე გაიქცა. 1478 წლის მომდევნო ხანებში იგი გარდაიცვალა.

გიორგი სვრანძესი ხშირად მოგზაურობდა თავისი მთავრობის დავალებით, როგორც ელჩი და დიპლომატი. 1424 წელს დესპანად იყო მივლინებული სულტან მურადთან (მურად II, თურქეთის სულტანი 1421—1451 წ.წ.); 1436 წელს თებეში იყო ტურახანთან, თურქეთის სარდალთან. 1449 წელს ის გაიგზავნა ქართლში და

¹ ბოლო ხანებამდე ის ცნობილი იყო სახელით *Φρατζής*; უკანასკნელი წლების კვლევა-ძიებამ გამოარკვია, რომ მისი ნამდვილი სახელია *Σφρατζής*. იხ. აქვე ბოლოში დართული ბიბლიოგრაფია (გვ. 48).

² მანუილ II-ს ჰყავდა ოთხი ვაჟი: იოანე (ეს არის კეისარი იოანე VIII პალეოლოგოსი, 1423—1448 წ.წ.), თეოდორე, თომა და კონსტანტინე (ეს არის კეისარი კონსტანტინე XI, 1449—1453 წ.წ.).

ტ რ ა პ ი ზ ო ნ შ ი (ალბათ, საერთო დიპლომატიური დაგალებით და, კერძოდ, კეისარ კონსტანტინე XI-ისთვის საცოლეს შესარჩევად).

* * *

გიორგი სვრანძესის სახელით ჩვენამდე მოღწეულია ორი საისტორიო ნაშრომი: ერთია უფრო პატარა მოცულობისა და მას ეწოდება სამეცნიერო ლიტერატურაში *Chronicon Minus*, ხოლო მეორე—*Chronicon Maius*.

Chronicon Minus აგვიწერს 1413—1478 წლების ამბებს, ესე იგი იმ ამბებს, რომელთა მონაწილე იყო თვით სვრანძესი, როგორც დიპლომატი და დიდი თანამდებობის პირი. შრომაში დღიურის სახით¹ არის აღწერილი, ქრონოლოგიურის თანმიმდევრობით, როგორც ის, რაც მას პირადად და მის ოჯახს გადახდა, ისე ის, რაც მან მოგზაურობისა და დიპლომატიური მივლინების დროს იმოღვაწა. უწინარეს ყოვლისა აგვიწერს ის პალეოლოგოსების სამეფო კარის ამბებს: დაწვრილებით გვიამბობს პალეოლოგოსთა ოჯახურ ურთიერთობებზე. სვრანძესის ეს „ქრონიკა“ წარმოადგენს საუკეთესო წყაროს პალეოლოგოსთა ეპოქის ისტორიისათვის.

სვრანძესის სახელით მოღწეულია მეორე „ქრონიკაც“ — *Chronicon Maius*. ეს შრომა ოთხი წიგნისაგან შედგება და ეხება 1258—1478 წლების ისტორიას. პირველ წიგნში გადმოცემულია 1258—1425 წლების ამბები, ე. ი. პალეოლოგოსთა დინასტიის დამაარსებლის მიხეილ VIII პალეოლოგოსის დროიდან იოანე VIII-მდე. მეორე წიგნი იოანე VIII-ის მეფობას (1423—1449) აგვიწერს. მესამე წიგნი განკუთვნილია ბიზანტიის უკანასკნელი კეისრის კონსტანტინე XI-ის დროინდელი ისტორიის აღსაწერად, ხოლო მეოთხეში გადმოცემულია ცნობები კონსტანტინეპოლის აღებიდან თურქების მიერ ვიდრე 1478 წლამდე.

მთელ ამ ისტორიას წინ უძღვის შესავალი, რომელშიც ავტორი ლაპარაკობს, თუ რა მიზანს უნდა ისახავდეს საისტორიო მწერლობა და როგორ უნდა დაიცვას მან ობიექტური პირუთვნელობა: აქვე მოგვყავს ეს „შესავალი“, რომელიც თითქმის მთლიანად გიორგი აკროპოლიტეს „ისტორიიდან“ არის ამოღებული.

¹ აქი ამ ნაშრომის რუმინელმა გამომცემელმა ვასილ გრეკუმ „მემუარები“ უწოდა სვრანძესის ხრონიკას: *Georgios Sphrantzes. Memorii 1401—1477*.

Προοίμιον

შესავალი

Τὸ τῆς ἱστορίας χρήσιμον καὶ πρὸς ἡμῶν οἱ πολλοὶ συγγραψάμενοι διωρίσαντο καὶ ἄπερ ἂν ἐπηλθῆεν εἰπεῖν, τοῦτ' ἂν¹ καὶ ἡμεῖς ἐρεῖν ἔχομεν². Τί γὰρ καὶ³ εὐροιμεν καινότερον νόημα τοσούτων ἱστορησάντων καὶ σύμπαν τῆς ἱστορίας ἀποφηγαμένων ἐν τοῖς σφετέροις συγγράμμασιν; τάχα δὲ ὁ πλέον ἐκείνων ἐν τοῖς νῦν προκειμένοις ἡμῖν λέξειν ἄξιον, τοῦτό γε ἂν τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς προβαλοῦμεθα⁴.

Τὸ δὲ ἐστὶν ὅτι καινοτέρων ἡμῖν προκειμένων πραγμάτων, ἂ μῆπω τις γραφῆ παραδέδωκε⁵, καινότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὠφέλιμον ἐκείνων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γεγενημένων, ἄπερ ὁ ῥέων χύδην λόγος οὐκ ἀληθῶς ἀποφαίνεται.

Οἱ μὲν οὖν τὰ καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶς συγγραψάμενοι ἄλλην ἄλλως πεποιήγνται τὴν ἀρχήν· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἤρξαντο, οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τινός⁶ τῆς ἀρχῆς, ἢ Περσῶν ἢ Ἑλλήνων ἢ Ῥωμαίων ἢ ἄλλου οὐτινοσοῦν τῶν⁷ ἐθνῶν, ἕκαστος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τὸ οἰκεῖον καιταρτιζόμενος σύγγραμμα. Καὶ ἡμῖν οὐχ ἥκιστα

ისტორიის სარგებლობა ჩვენზე უწინარესაც ბევრმა ისტორიკოს-მწერალმა განსაზღვრა და, რაც სათქმელი მათ გამოჩნათ, იმას ჩვენ შევძლებთ და ვიტყვით. მაგრამ რას მოვიპოვებთ ჩვენ იმ აზრზე უფრო ახალს, ვიდრე ამდენმა ისტორიკოსმა გამოთქვა და თავიანთ თხზულებებში მთლიანად გამოავლინა? მაინც, რაც იმათ მიერ გამოვლენილში უფრო ღირსი იქნება თქმისა, ამას ჩვენს ისტორიას წინ წარვუძღვარებთ.

საქმე ის არის, რომ რადგან ჩვენ წინ გვიდევს გამოვლენა უფრო ახალი ამბებისა, რომლებიც ჯერ კიდევ არავის აღუწერია, ის უფრო ახალი იქნება და სასარგებლო აღამიანთა ცნობიერებაში ჩასარჩენად, რომელსაც უთავბოლოდ მომდინარე სიტყვა არა ჭეშმარიტად გამოავლენს.

ჩვენსავით ისტორიულად აღმწერნი ამბებისა ზოგი ასე, ზოგი სხვანაირად იწყებდა: ერთნი მათგანნი იწყებდნენ თხრობას დასაბამიდან ქვეყნისა, სხვები კიდევ რომელიმე ღირსშესანიშნავი ამბით იწყებდნენ, ან სპარსთა, ან ელინთა, ან რომაელთა, ან რომელიმე სხვა ტომის ისტორიით: თითოეული საკუთარი მიზნის მიხედვით წარმართავდა თავის

¹ ἂν+ἐκείνοις G(recu)
μεθα G

² ἔχομεν G

³ καὶ ἂν G

⁴ προβαλλώ-

⁵ παρέδωκε G

⁶ τινός > G

⁷ τῶν < G.

οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς τελεσ-
θήσεται.

Τὰ μὲν γὰρ ἔπαιντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς¹ γεγενημένα τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως πολλοῖς τε καὶ πολλάκις ἐξιστορήθη οὐκ ἦν² λέγειν μοι· καὶ ὥς³ πρὸς ἀλλήλους οἱ πλείους οὐ συνεφώνησαν τὰ τῶν βασιλέων συγγράφοντες, ἀλλοιώσεις τε χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις καὶ πολέμων συρρήξεις καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ νίκας καὶ ἤττας, καὶ ὅσα τοιαῦτα σύμμιχτα⁴ τοῖς κατ' ἡμέας· πολυσχεδῶς γὰρ τὰ αὐτῶν⁵ τελούντων καὶ μῆδὲ παρ' αὐτῶν ἴσως τῶν ἐνεργούντων γινωσκομένων σχολῆ γε ἔν τοις ἐξιστοροῦσι τὸ ἀληθές⁶ παντάπασι γενήσεται ἢ ἐπίτευξις.

Ἐκ τοῦ μόνου⁷ δὲ καὶ ὅσα τῆ κοινῆ φήμῃ γνωρίζεται, ταῦτα τὸν ἐξιστοροῦντα⁸ παραλήψεσθαι⁹ ὀέον, εἰ μὴ ἀδικεῖν οὕτως ἐπιελήσεις τὴν ἀλήθειαν ὥς οἱ τοὺς ὀβολουῖς κερματίοις ἐλλυμαινόμενοι ἢ καὶ παραχαράττειν βουλομένοι.

Οὕτε γοῦν πρὸς χάριν οὕτε πρὸς φθόνον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς

თხზულებას. ჩვენც არა ნაკლებად ამნიირადვე წარვმართავთ ისტორიას.

ყველაფერი ის, რაც ქვეყნის დასაბამიდან მოხდა ბევრის მიერ და ბევრჯელ არის მოთხრობილი, და არ არის საჭირო მე ვილაპარაკო ამაზე; ბევრნი ერთმანეთში არ არიან ერთსულვანი, მეფეთა საქმეებზე რომ მოგვითხრობენ, ქვეყნების ღელვებზე და ქალაქებში აჯანყებებზე და ომების ატეხაზე, ტყვეობებზე და გამარჯვებებზე და დამარცხებაზე რომ მოგვითხრობენ და სხვა ამგვარ ამბებზე. რამეთუ დახლართული იყო მათი მოსათხრობელი ამბები და შესაძლებელია, არც თვით მოღვაწეთათვის იყო ცნობილი, ამიტომ თვით მომთხრობელთათვის ჭეშმარიტების დადგენა ყოვლითურთ ძნელი იყო.

ის კი არა, რაც კი საზოგადო არის მიერ არის აღიარებული, საჭიროა ისტორიკოსმა ყური ათხოვოს, თუ არ სურს, რომ თვითონ დაამახინჯოს ჭეშმარიტება, როგორც ამას შვრებიან ისინი, რომლებიც ობოლებს (ე. ი. მონეტებს) აუფასურებენ ან ყალბ ფულებს სჭრიან.

არა მიკერძობა-მოწონებით, არც შურიით, არამედ არც სი-

¹ τὰ ἀπ' ἀρχῆς > G ² οὐκ ἦν] οὐχί G ³ ὥς < G ⁴ σύμμιχτα] συμβαίνει G ⁵ τὰ αὐτῶν] τουτωνῶ G ⁶ τοῦ ἀληθοῦς G ⁷ μόνου] μάλ-
λον G ⁸ τὸν ἐξιστ. < G ⁹ παραλήψεσθαι G.

μισος ἢ καὶ πρὸς εὐνοίαν συγ-
γράφειν χρεῶν ἔστι τὸν συγγρά-
φοντα, ἀλλ' ἱστορίας μόνον γά-
ρην καὶ τοῦ μὴ λήθης βυθῷ πα-
ραδοθῆναι¹, ἢν δ' χρόνος οἶδε γεν-
νᾶν, τὴν ἱστορίαν², μένειν δὲ ζῶ-
σάν τε καὶ λαλοῦσαν φωνήν καὶ
ἔμφυχον καὶ διαπρῶτον κήρυκα
οἰ' ἀπεράντων αἰώνων*.

* *

Οὕτως τοίνυν καὶ γὰρ Γεώρ-
γιος Φραγκτζής, ὁ χρηματίας καὶ
πρωτοβεστιάριος³ καὶ Γρηγόριος
τάχα μοναχός⁴, ταῦτα ἔγραψα
περὶ τῶν καθ' αὐτὸν⁵ καὶ τινῶν
μερικῶν ἀναγκαίων γεγονότων ἐν
τῷ τῆς ζωῆς μου χρόνῳ πρὶν
τῆς αἰχμαλωσίας ἡμῶν⁶ καὶ μετὰ
τὴν αἰχμαλωσίαν⁷.

Καὶ πρῶτον μὲν διηγησάμε-
θα περὶ τῶν ἀφορμῶν καὶ αἰτιῶν
τῆς τῶν Παλαιολόγων βασιλείας
ἐκ πρώτου βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ
γένους αὐτῶν ἄχρι τῆς ἀλώσεως
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ
Τούρκων, καὶ πόσοι καὶ τίνες οἱ
υἱοὶ καὶ θυγατέρες καὶ δεσπότηαι
ἐγένοντο⁸ αὐτοῖς· καὶ τῶν γεγο-

ძულვილით ან კეთილგანწყობით
უნდა სწეროს აღმწერელმა (ე. ი.
ისტორიკოსმა), არამედ მხოლოდ-
და-მხოლოდ ისტორიის გულის-
თვის, რათა დავიწყების სიღრმეს
არ მიეცეს ის, რაც დრომ წარ-
მოშვა; ხოლო ისტორია რჩება
როგორც ცოცხალი და მეტყველი
ხმა, როგორც სულისჩამბერი და
სულში-მწვდომი მაცნე უკიდო
საუკუნეთა მანძილზე.

ასევე მეც, გიორგი სფრანძეს-
მა, რომელიც სამსახურით პრო-
ტოვესტიარი შემდეგ გრიგოლ
მონაზონი შევიქენი, აღვწერე ჩე-
მი დროის ამბები და ზოგიერთი
გაჭირების დროინდელი, ჩემი სი-
ცოცხლის დროინდელი, ჩვენი
ტყვეობის წინანდელი და ტყვეო-
ბის შემდეგ მომხდარი ამბები.

პირველ რიგში გვიამბობთ პა-
ლეოლოგოსთა მეფობის დასაბამ-
ზე და დასაწყისზე, მათი გვა-
რის პირველი მეფიდან დაწყებუ-
ლი ვიდრე კონსტანტინეპოლის
აღებადღე თურქების მიერ, და
რამდენნი და ვინ იყვნენ ძენი და
ასულნი და თვითმპყრობელნი
მათნი; აგრეთვე ომების შესახებ

* παραδοθῆναι < G ² τὴν ἱστορίαν] παραδοθῆναι τ. სστ. G ³ πρω-
τοβεστιάριος G ⁴ μοναχός+ὁ καὶ μέγας λογοθέτης γεγονώς, πρὶν τοῦ το-
μοναχικὸν σχῆμα λαβεῖν G ⁵ αὐτὸν] εαυτὸν G ⁶ ἡμῶν < G ⁷ αἰχμ.+
καὶ ἄλλων τινῶν, ἃ εἶδον ἐγγράφως καὶ ἤκουσα G ⁸ ἐγενῶντο G.

* მთელი ეს "შესავალი" აქამდე (აიწონა) გადმოუღია გიორგი სფრანძესი
გიორგი აკროპოლიტეს „ისტორიის“ შესავალიდან.

νότων πολέμων ἐν τῇ Πελοπο-
νήσῳ ἀνὰ τοῖν δυοῖν ἀνταδελ-
φοῖν, τοῦ δεσποτοῦ κυρίου Δη-
μητρίου λέγω καὶ δεσποτοῦ κυ-
ρίου Θωμᾶ, καὶ ἑτέρων ἀναγ-
κῶν καὶ μνημῆς ἀξίων βίβ-
λομαι διηγῆσασθαι * (ed. Bonnae,
p. 3—5).

პელოპონესში ორ ლეილ ძმას.
შორის, ვამბობ მებატონე უფალ-
დემეტრეს და მებატონე უფალ-
თომას შორის, და სხვა აუცილე-
ბელ და მოხსენიების-ღირს მოვ-
ლენებზე მსურს მოგითხრათ.

Chronicon Maius-ში 1413—1478 წლების ისტორია თითქმის მთლიანად Chronicon Minus-იდან არის გადმოღებული, ხოლო ენობრივად შეფერადებულია Maius-ისთვის დამახასიათებელი ატი-ცისტური ელემენტებით.

Chronicon Minus-ის ცნობები ავტორს შეუვსია სხვა წყაროები-დან მოტანილი მასალით, ეს წყაროებია: ნიკიფორე გრიგორასი, თეოფანეს გამგრძელებელი, ნიკიტა ხონიატე, ლაონიკე ხალკოკონდი-ლე (XV საუკუნისათვის) და სხვ.; ამათ გარდა ანტიკური პერიოდის ისტორიკოსებიც (ჰეროდოტე, სტრაბონი) არიან მოწველებული.

უკანასკნელი წლების ისტორიოგრაფიულმა მუშაობამ ეჭვიუ-ტანლად დაამტკიცა, რომ Chronicon Maius-ის ავტორი არ არის ვიორგი სვრანძესი. მის ავტორად მიჩნეულია ცნობილი გამყალბე-ბელი მ ა კ ა რ ი მ ე ლ ი ს ე ნ ო ს ი, მონემბასიის მიტროპოლიტი, რომელსაც 1573—1575 წლებში სვრანძესის შრომა გადაუმუშავებია და ახალი ცნობები ჩაურთავს. მიუხედავად იმისა, რომ „დიდი ქრო-ნიკა“ სვრანძესს არ ეკუთვნის, იქ მაინც არის ისეთი მასალა, რომელიც ახალ, უცნობ დოკუმენტებს ემყარება, და ამიტომ უკუსავ-დები არაა.

* * *

ვიორგი სვრანძესი ასახავს თავის „ქრონიკაში“ ორ თ ო ლ ო ქ -ს ა ლ უ რ მიმართულებას, იმ დროს როდესაც დუკა რომთან უნიის-მომხრეა.

მართალია, იყვნენ ისეთები, რომელნიც სვრანძესის დასავლე-თის მომხრეობას ამტკიცებდნენ და უკანასკნელ ხანებში W. Miller-მა¹ სცადა ყურადღება მიექცია იმ ფაქტებისათვის, რომლებიც

* ეს აბზაცი G-ში უფრო ვრცელი რედაქციითაა.

¹ W. Miller, The Historians Doukas and Phrantzes: Journal of Hell. Studies, v. XLVI (1926).

თითქოს მიუთითებენ სვრანძესის კავშირზე დასავლეთთან. მაგრამ ვ. ნილერის ცდამ ნაყოფი არ გამოიღო მით უმეტეს მის შემდეგ, რაც გამოიჩინა, რომ სვრანძესს არ ეკუთვნის „დიდი ქრონიკა“, სადაც პოულობდნენ ხოლმე სვრანძესის დასავლეთის მომხრეობის მომასწავებელ ფაქტებს.

უნიას გიორგი სვრანძესი უყურებდა როგორც დასავლეთიდან დახმარების მიღების საშუალებას და არ სდებდა ამაში კონფესიურ შინაარსს. თუ უნია ამ იხსნა ბიზანტია, ეს იმიტომ, რომ, სვრანძესის აზრით, ფლორენციის კრება (1439 წ.) პოლიტიკური შეცდომა იყო, ვინაიდან სწორედ ეს გახდა მიზეზი თურქების აგრესიისა: ფლორენციის კრებამ შეაგულიანა თურქები კონსტანტინეპოლის წინააღმდეგ დაძრულიყვნენ, ვინაიდან ბიზანტიისა და დასავლეთის კავშირში ისინი დიდ საფრთხეს ხედავდნენ თავისი საქმეებისათვის.

* * *

იმ ცნობებს შორის, რომლებიც მოაპოვება გიორგი სვრანძესის „მემუარებში“, ჩვენს ყურადღებას იპყრობს, პირველ ყოვლისა, ის მასალა, რომელიც ეხება სვრანძესის მოგზაურობას იბერიასა და ტრაპიზონში. 1449 წლის ოქტომბერში—წერს ავტორი—«ჩემი ბატონის (ე. ი. კეისარ კონსტანტინე XI-ის) მიერ გაგზავნილ ვიქმენ იბერიის ბატონთან გიორგი მეფესთან (ე. ი. გიორგი VIII-სთან), რომელსაც ჩვენში უწოდებენ „რექს“ (rex) და ტრაპეზუნტის მეფესთან ბატონ იოანე კომნენოსთან (ე. ი. იოანე IV კომნენოსთან, ტრაპიზონის მეფესთან), ბრწყინვალე საჩუქრებით და დიდი ძღვენით: თან მახლდნენ დიდებულები და მხედრები, ბერ-მონაზონები და მონაზონები, მგალობელ-მომღერალნი და ექიმები...» (იხ. ქვემოთ, გვ. 49).

სვრანძესი თვითონ წერს, რომ ამ ელჩობის მიზანი იყო დანათესავება. კონსტანტინე XI-ს უნდოდა შეერთო ქართლის მეფის გიორგი VIII-ის ასული. «წავედი მე იმ მხარეში დამძახლების მიზნით—გვიამბობს ავტორი—, თუ იმ ორი ოჯახიდან (ე. ი. იბერიის ან ტრაპიზონის ოჯახიდან) რომელს უფრო მოვიწონებდი. [მე ჩამოვედი საცოლეების გასასინჯად და კეისარმა მე მომანდო იმის არჩევა, თუ ორი დიდებულის ოჯახიდან რომელს ჩავთვლიდი უფრო სასურველად საქორწინო კავშირისათვის]» (იხ. ქვემოთ გვ. 53).

რომ უფრო საღად შევხედოთ სვრანძესის ამ ცნობებს და მისი მოგზაურობის რეალური დანიშნულება გამოვიცნოთ, საჭიროა გავითვალისწინოთ შემდეგი გარემოებები:

1. სფრანძესი იგზავნება კონსტანტინეპოლიდან იბერიასა და ტრაპიზონის სამეფოში იმ წლებში (1449—1451), როდესაც ოსმალოს თურქი ზედ კონსტანტინეპოლის ზღურბლთან არის მომდგარი. ჯერ კიდევ 1446 წელს სულტანმა მურადმა (მურად II) ალყა შემოარტყა პატრასს, აქედან იგი წავიდა თებეში და 60.000 ტყვე-ქრისტიანი წაასხა. სეფეწულები, თეოდორე და თომა, სულტანს ეახლნენ და აღუთქვეს ხარაჯა, რაც პოლიტიკურ დამოუკიდებლობაზე ხელის აღებას უდრიდა. ბიზანტიის მდგომარეობა უიმედო იყო (იხ. *Ф. Успенский, История Виз. империи, т. III, стр. 776*).

2. ასეთ ვითარებაში ძნელი წარმოსადგენია, რომ თავისი ძმის, იოანე VIII-ის გარდაცვალების შემდეგ (1448 წ.) ტახტზე ასული კონსტანტინე XI საქართველოში აგზავნის ელჩად გიორგი სფრანძესს მხოლოდ იმიტომ, რომ საცოლე შეურჩიოს.

3. ოსმალთა საშიშროების თავიდან აცდენის მიზნით ხომ ბიზანტია დასავლეთთან მოლაპარაკებას აწარმოებდა. უნიატურმა მოლაპარაკებამ დასავლეთთან ნაყოფი ვერ გამოიღო და თურქების წინააღმდეგ საბრძოლველად დახმარების იმედი დასავლელი სახელმწიფოების მხრით საბოლოოდ უნდა გამქრალიყო. და ამ დროს ფართო შემადგენლობის ელჩობის გაგზავნა იბერიაში და ტრაპიზონში (*ე. ი. ქართული სამყაროს სახელმწიფოებში*) უთუოდ პოლიტიკურ მიზნებსაც ისახავდა. და ჩვენ უსაფუძვლოდ არ მიგვაჩნია თ. უსპენსკის მიერ გაკვირით ნათქვამი: „Франзи был отправлен в Грузию и Трапезунт, чтобы искать для своего монарха подходящую невесту; с ним поехала большая свита, духовенство и даже музыканты, чтобы произвести впечатление на восточные дворы. Константину нужны были и деньги, и политические связи“ (*Ф. Успенский, 778*).

* * *

გამოცემები:

Georgius Phrantzes, Joannes Cananus, Joannes Anagnostes, rec. J. Bekker 1838.

Migne: PG 156 (1866) 637—1022.

Georgios Sphrantzes, *Τὰ κατ' ἑαυτὸν καὶ τινὰ γεγονότα ἐν τῇ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ*, cum Pseudo-Phrantzes in appendice sive Macarii Melissenii Chronicon 1258—1481. Ex recensione Basilii. Grecu, București 1966. Georgios Sphrantzes. *Memorii*.

სფრანძესის ტექსტის ახალი გამოცემა

Byzantino-Slavica 1967, 2, გვ. 447 ბეჭდავს E. Stanescu-ს ინფორმაციას Vasil Grecu-ს მიერ 1966 წელს გამოცემულ სფრანძესის ტექსტზე სერიაში *Scriptores Byzantini V*.

რეზენზენტი წერს:

„ეს კრიტიკული გამოცემა არის მესამე, რომელსაც გვაძლევს V. Grecu იმავე სერიაში დუკას და კრიტობულე იმბროსელის შემდეგ. ავტორი (რეცენზიისა) თვლის, სხვა მკვლევრებთან ერთად, რომ ქრონისტის სახელია Sphrantzes და არა Phranthes და აგრეთვე, რომ ამ ნაწარმოებს ნაკლებად აქვს ხასიათი „ქრონიკისა“ და უფრო აქვს ხასიათი „მემუარებისა“, წარმოშობილი თანამედროვე დაკვირვებიდან, რომელიც მაშინვე იქმნა გადატანილი ქალაქზე. გამომცემელი იზიარებს სხვა მკვლევართა შეხედულებებს და თვლის, რომ მხოლოდ ეს „მემუარები“ (ე. ი. *Chronicon Minus*) არის ავთენტური და ნამდვილად ეკუთვნის სფრანძესს, იმ დროს როდესაც *Chronicon Maius* არის ყალბი და შექმნილია მე-16 საუკუნის მეორე ნახევარში და მისი ავტორია Makarios Melissenos, მონემბასიის მიტროპოლიტი.

„ეს კრიტიკული გამოცემა განხორციელებულია გიორგი სფრანძესის „მემუარების“ ტექსტისათვის, პირველად არის გამოყენებული ყველა ის ხელნაწერი, რომელიც შეიცავს ამ ტექსტს, რიცხვით ხუთი (*Ottobonianus Graecus, Vallicelianus CLXXII, Taurinensis 246* და *Barberinianus Graecus 175 et 166*).

„იმავე გამოცემაში გამოქვეყნებულია აგრეთვე ტექსტი *Chronicon Maius*-ისა, მაგრამ თავიდან არის აცილებული შესწორება შეუსაბამობათა და წინააღმდეგობათა, წინა გამომცემელთა მანერა. ამ ტექსტისათვის გამოყენებულია ორი ხელნაწერი (*Ambrosianus P. 123 sup.* და *Taurinensis B—II—XV*).

„ამ კრიტიკულ გამოცემას თან ახლავს თარგმანი რუმინულ ენაზე, ინდექსი ბერძნული ტექსტისთვის და მეორე ინდექსი რუმინული ტექსტისათვის; ახლავს აგრეთვე რამდენიმე მთავარი ხელნაწერის ფოტო-რეპროდუქცია“.

თუ რა მუშაობა ჩაუტარებია მაკარი მელისენოსს „დიდ ქრონიკაში“ „მცირე ქრონიკიდან“-ცნობების შეტანის დროს, ნათლად გვიჩვენებს ამ ორი ტექსტის შედარება.

Chronicon Minus

Τῇ γὰρ ιδ' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ εἰς τε τὸν τῆς Ἰβηρίας μέπεν, ἦγγουν βασιλέα Γεώργιον, καὶ τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ χαρίτων ἀξιολόγων καὶ παρρασκευῆς ὅτι πολλῆς καὶ καλῆς, μετὰ ἀρχοντοπούλων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ ψαλτῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τεχνιτῶν κρατούντων καὶ ὄργανον· οἱ καὶ ἤκουον ὄνομα μὲν αὐτό, τί δέ ἐστιν, οὐκ εἶδον καὶ ἐπιθυμοῦσαν ἰδεῖν καὶ ἀκούσαι οἱ Ἰβηρες. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνέτρεχον ἐκ τῶν περάτων αὐτῆς δὴ τῆς Ἰβηρίας, ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ (ed. V. Grecu 74, 15-23).

Ἀπῆλθον δὲ διὰ συμπεθέριον, ὅπου ἄρα με φανῆ ἐκ τῶν δύο γενῶν. Ἐδέησεν οὖν, ἵνα διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον δηλώσω τῆ ἀυθέντῃ μου τῆ βασιλείῃ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τὰ ἐναντία· καὶ πάλιν, ὡσάν ὀρίσει. Καὶ ἐστειλα γραφὰς μετὰ ἀνθρώπων, καὶ πάλιν ἄλλους ἑ αὐθέν-

Chronicon Maius

Τῇ δὲ τετάρτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ παρὰ τοῦ αὐθέντου μου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν Ἰβηρίας κύρ Γεώργιον μέμπεν, ὃ παρ' ἡμῖν ῥῆξ λέγεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ δώρων ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρρασκευῆς, μετὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλτῶν μουσικῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τινων κρουόντων ὄργανα καὶ ἕτερα εἶδη μουσικά. Καὶ ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν ὑπὸ πάντων ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς καὶ κρουόμενων τῶν μουσικῶν εἰδῶν καὶ ὀργάνων, πάντες οἱ ἐκεῖθεν ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἐθαύμαζον λέγοντες, ὅτι ἠκούομεν περὶ τούτων, ἀλλ' αἰσθητῶς ὡς τὰ νῦν οὐκ εἶδομεν οὔτε ἠκούσαμεν. Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περάτων ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἀκούσαι, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἠκουον, τί δέ ἐστιν, οὐκ ἐγίνωσκον (ed. Grecu 350, 22-33).

Ἀπῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἐκείνῃ τῆ τόπῃ ἔνεκεν συμπεθερίου, ὅπου δ' ἄρα μοι φανήσεται ἐκ τῶν δύο γενῶν. Ἐδεῖ οὖν, ἵνα καὶ μετὰ γράμματος, διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον, δηλώσω τῆ βασιλεῖ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Chronicon Minus

της μου ἀπολογησάμενος· καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἀμισὸν ἐναυάγησαν. Καὶ ἕως οὗ νὰ μάθῃ τοῦτο ὁ αὐθέντης μου ὁ βασιλεὺς νὰ στείλῃ ἄλλους, διεβίβασα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα χρόνους β' παρὰ ἡμέρας λ'.

Εὐρισκομένου μου οὖν ἐκεῖσε κγ' Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἡ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένη αἰοίδιμος καὶ ἁγία δέσποινα, ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχὴ· καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ αἰοίδιμου βασιλέως καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς (ed. V. Grecu 74—76,5).

Καὶ τὸν Φοβρουάριον τοῦ νθ^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ Μουράτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀκούσαντός μου εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὡς ἦλθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα λέγει μοι ὁ βασιλεὺς· „Ἀρχον ἀποκρισιάρη, νὰ σε εἴπωμεν καλὰ μαντάτα, μόνον νὰ μᾶς δώσῃς συχαρίκια“. Καὶ ἀναστὰς προσεκύνησα εἰπὼν· „Νὰ ποιήσῃ ὁ θεὸς πολυχρόνιον τὴν βασιλείαν σου, ὅπου πᾶσι τρόποις εὐεργετεῖς ἡμῖν καὶ θέλεις εὐεργετήσῃν καὶ νῦν τὰ καλὰ μαντάτα. Ἀμὴ ἡμεῖς τί ἄξιον ἔχομεν νὰ ἀποδώσωμεν τῇ βασιλείᾳ σου“. Καὶ λέγει μοι τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ὅτι ἐγένετο καὶ ὁ υἱὸς

Chronicon Maius

Καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἀμισὸν ἐναυάγησαν. Ἐκεῖσε προσδοκῶν ἐγὼ τὴν ἀπολογίαν, διέτριψα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα.

Τῷδε καιρῷ τῇ κγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἡ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἡ αἰοίδιμος δέσποινα Εἰρήνη, ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχὴ. Καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ αἰοίδιμου βασιλέως τοῦ συζύγου αὐτῆς (ed. V. Grecu 354, 4—13).

Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ ςγνθ^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ Ἀμουράτης, ὁ καὶ γὰρ ἔμαθον ἔτι ὢν ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ. Ὡς οὖν ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα, εἶρηκέν μοι ὁ βασιλεὺς τοιαύδε· „Κύριε πρέσβυ, εἰπὲν σοι θέλω χρῆστας ἀγγελίας, εἰ μὴ δεῖ ἀποδοῦνταί σοι ἡμῖν τι δῶρον χάριτος“. Καὶ γὰρ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν εἰπὼν· „Ὁ θεὸς μακροήμερεύσῃ τὴν ἁγίαν σου βασιλείαν, ὡς πολυτρόπως εὐεργετεῖς ἡμᾶς· οὕτως καὶ διὰ τὰς νῦν ἀγαθὰς ἀγγελίας αὐθις εὐεργετήσῃ ἡμᾶς, ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἁγίᾳ“. Καὶ εὐθὺς εἶπέ μοι περὶ

αὐτοῦ ἀθιέντης καὶ δέδωκε πολ-
λὰ τὸν βασιλέα καὶ ἔστερξεν, ἵνα
ἔχη καὶ τὴν ἀγάπην, ἦν μετὰ
τοῦ πατρός του εἶχε τὸ ὁπίτιον
ἐκεῖνο (ed. V. Grecu 76, 6—15).

τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ καὶ πῶς
ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο ἀθιέντης
καὶ πλείστας χάριτας ἐποίησε τῷ
ἀνακτι· καὶ ἡ εἰρήνη ἐπεκυρώθη,
ἀναμεταξὺ αὐτῶν τηρεῖν αὐτὴν,
ὡς καὶ πρῶην μετὰ τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἐκεῖνων οἶκος (ed.
V. Grecu 354, 14—25).

ბირველ რიგში, აღამიანს თვალში ეცემა ენობრივი განსხვავება „ქრონიკის“ ამ ორ ვარიანტს შორის: გიორგი სვრანძესის კუთვნილი „მცირე ქრონიკა“ ხალხურ სალაპარაკო ენას ხმარობს, ხოლო მაკარი მელისენოსის მიერ კომპილირებული „დიდი ქრონიკა“ ატიციისტური ელემენტებით ხასიათდება. ამის საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ შემდეგი:

1) ხალხური ენიდან არის მოტანილი ჩვეულებრივი კავშირი ნაკონიუნქტივით ნაცვლად სალიტერატურო *ἵνα-სი*:

ა) *νὰ μἀθη τοῦτο ὁ ἀθιέντης μου ὁ βασιλεὺς νὰ στείλῃ ἄλλους* რათა ეს შეეცყო ჩემს ბატონს მეფეს და რათა გაეგზავნა სხვები (ნაცვლად *ἵνα* *στείλῃ*);

ბ) *Ἄρχον ἀποκρισιάρη, νὰ σε εἴπωμεν καλὰ μἀντάτα* (“უფალო ელჩო, უნდა გითხრათ კარგი ამბები“ (Maius: *εἰπεῖν σοι μᾶλω*);

გ) *νὰ ἀποδώσωμεν* (Maius: *δεῖ ἀποδοῦναι*) „უნდა მოგცე შენ“.

2) ლექსიკაში:

ა) *ἀνὴρ* „მეუღლის“, ქმრის“ მნიშვნელობით; *ἀνδρὸς* აუთის „მისი ქმრისა“ (Maius: *τοῦ συζύγου αὐτῆς*);

ბ) *χάρις* „საჩუქარი“: *μετὰ χάριτων ἀξιολόγων* (Maius: *μετὰ ὀνῶρων ἀγλαῶν*) „ბრწყინვალე საჩუქრებით“.

გ) *ἀρχοντόπουλο* „ბატონიშვილი“ (Maius: *μετὰ ἀρχόντων*).

დ) *Ἄρχον ἀποκρισιάρη, νὰ σε εἴπωμεν καλὰ μαντάτα*. Maius: *κύριε πρέσβυ, εἰπεῖν σοι μᾶλω χρηστὰς ἀγγελίας* „უფალო ელჩო, სასიხარულო ამბები მიხდა გითხრა“. ამ წინადადებაში დაპირისპირებულია ხალხური და სალიტერატურო ენის სიტყვები:

<i>ἄρχον</i> (წოდ. ბრ.)	<i>κύριε</i> (უფალო)
<i>ἀποκρισιάρη</i>	<i>πρέσβυ</i> (ელჩო)
<i>μαντάτα</i>	<i>ἀγγελίας</i> (ამბები)

კერძოდ, *μαντάτα* (*μαντάτο* ანუ *μανδᾶτον*) ლათინურიდან შემოსული სიტყვაა (*mandatum*) და ნიშნავს „გზავნილებას“, „ღებვას“.

(გვხვდება, მაგალითად, VI საუკუნის ქრონოგრაფოსთან, იოანე მალასთან: 108,10: *οὗ ἀπέπλευσαν κατὰ τὰ ἴδια μαγνῆται* „იმათ გასცურეს თავიანთი დავალებების მიხედვით“). საგულისხმოა, რომ Sophocles-ი ამ სიტყვას თვლის *ἀγγελεία*-ს სინონიმად (როგორც ჩვენს ტექსტშია).

ე) *ἀ μ ἡ ἡμεις τί ἀξιον ἔχομεν γὰ ἀποδῶσάμεν* (Maius: *ἀλλ' ἡμιν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῖναι* „მაგრამ ჩვენ არაფერი გვაქვს რამ ღირსი, რომ ...მოგიძღვნათ“).

ვ) *εἶχε τὸ ἐσπίτιον ἔχειο* (Maius: *εἶχεν ἡ ἔχειναν οἰκίαν*).

3) ცალკე უნდა შევხერდეთ გამოთქმაზე:

χρόνους β' παρὰ ἡμέρας λ' („ორი წელი 30-დღე ნაკლებ). ამას უდრის Maius-ში *ἔτη δ'οὐκ ἡμέρας τριάκοντα* (ორი წელი და 30 დღე). აქ ჩვენ გვაქვს შინაარსობლივი განსხვავება: ერთი მხრით „ორ წელს აკლია 30 დღე“, მეორე მხრით (Maius) „ორი წელი და 30 დღე“.

პირველ ყოვლისა *παρὰ*-ს შესახებ: ახალი ბერძნულით *παρὰ ἡμέρας λ'* ნიშნავს „ორი წელი 30-დღე ნაკლებ“. ძველს ბერძნულში კი ასეთი გაგება *παρὰ*-ს არა აქვს.

Παρὰ „ნაკლებ“-ის მნიშვნელობით პირველად გვხვდება ახალ აღთქმაში: 2 კორ. 11,24: *ἵπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τσσαράκιοντα παρὰ μίαν ἔλαβον* — „ურიათავან ხუთგზის ორმოცსა ერთ მოკლებულ ცემაჲ მოვიღე“ (от Иудеев пять раз дано мне было по сорок ударов без одного“).

ლიტერატურა

Г. Дестунис, Опыт биографии Георгия Франдзия: ЖМНП 287 (1893), июнь 427—497.

Г. Дестунис, Заметки по исправлению текстов в обеих летописях Франдзия: ЖМНП 291 (1894), январь 1—11.

А. А. Степанов, Византийские историки Дука и Франдзи о падении Константинополя (Перевод и предисловие): ВВр. 7 (1953), 385—430.

N. Jorga, Georges Phrantzes: Byzantion 2 (1925), 297—298.

Fr. Dölger, Ein literarischer und diplomatischer Fälscher des 16. Jahrhunderts; Metropolit Makarios von Monembasia: Otto Glanng zum 60. Geburtstag, Leipzig 1936, 25—35 (in: Fr. Dölger, Byzantinische Diplomatik, 1956, S. 371—383).

J. B. Papadopoulos, Über «Mains» und «Minus» des Georgios Phrantzes und über die Randnoten des angeblichen Pachomios: BZ 38 (1938) 323—331.

A. M. Rothbauer. Einige Bemerkungen zum «Chronicon Maius»: BZ 48 (1955) 293—296.

V. Laurent, Σφραντζής et non Φραντζής: BZ 44 (1951), 373—378.

V. Laurent, Sphrantzès et non Phrantzès. A nouveau! Revue des études Byz. 9 (1951), 170—171.

გიორგი სვრანძესის ელჩობა იბერიაში და ტრაპიზონში

III, 1. Τῆ δὲ τετάρτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ παρὰ τοῦ αὐθέντου μου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν τῆς Ἰβηρίας κύριον Γεώργιον Μέπεν, δὲ παρ' ἡμῶν ῥήξ λέγεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Τραπεζούντος κνρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, μετὰ δώρων ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρασκευῆς, μετὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλτῶν μουσικῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τινῶν κρουόντων ὄργανα καὶ ἕτερα εἶδη μουσικά. Καὶ ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν ὑπὸ πάντων ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς, καὶ κρουομένων τῶν μουσικῶν εἰδῶν καὶ ὄργάνων πάντες οἱ ἐκεῖθεν ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἐμαυμάζον, λέγοντες ὅτι ἡκουόμεν περὶ τούτων, ἀλλ' αἰσθητῶς ἄς τὰ νῦν οὐκ εἶδομεν οὕτε ἡκουσαμεν. Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας πόλεως,

III, 1. იმავე წლის ოქტომბრის თვის ოთხ რიცხვში ჩემი ბატონის მეფის მიერ¹ გაგზავნილ ვიქმენ იბერიის ბატონთან გიორგი მეფესთან², რომელსაც ჩვენში უწოდებენ «რექს», და ტრაპეზუნტის მეფესთან ბატონ იოანე კომნენოსთან³, ბრწყინვალე საჩუქრებით და დიდი ძღვენით (?)⁴: თან მახლდნენ დიდებულები და მხედრები, ბერმონაზონები და მონაზონები, მგალობელ-მომღერალნი და ექიმები, და ზოგიერთები, რომლებიც უკრავდნენ ორღანოზე და სხვა სამუსიკო საკრავებზე. და იბერიაში რომ მოვედით, ყველამ სიხარულით მიგვილო. და სამუსიკო საკრავებზე და ორღანოებზე რომ ვუკრავდით, ყველამ იქ მოიბრძინა, საკვირველების სანახავად, და ამბობდნენ: კი გვსმენია ასეთი რამე, მაგრამ როგორც ახლა

¹ ბიზანტიის კეისარი კონსტანტინე XI (1449—1453).

² ეს არის მეფე გიორგი VIII ალექსანდრეს ძე, რომელიც მეფობდა 1446—1466 წლებში.

³ ტრაპეზუნტის მეფე იოანე IV კომნენოსი, მეფობდა 1447—1453 წლებში.

⁴ ამ ელჩობის მიზანი იყო დანათესავება; კონსტანტინე XI-ს უნდოდა შეერთო გიორგი VIII-ის ასული.

ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περᾶτων ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἦκουον, τί δὲ ἐστὶν οὐκ ἐγίνωσκον. Καὶ ἐλθόντων πολλῶν, ἐν αὐτοῖς ἦν καὶ τις γηραιὸς ὥσει ἐτῶν ἑκατόν, καὶ τάδε μοι διηγήσατο.

ბო რომ მოვიდნენ, მათ შორის სსი წლისა, და შემდეგი მიამბო.

Ἦν τοῦνομα τῷ πρεσβύτῳ Ἐφραΐμ, ὀρμώμενος ἐκ τῆς περιφήμου τῆς Ἰβηρίας πόλεως λεγομένης...

“Ὅς ἐκ νεότητος αὐτοῦ ἡχμαλωτίσθη ὑπὸ βαρβάρων καὶ ἀσεβῶν τῶν ἐκείθεν ἐθνῶν, καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς τὰ ἐνδότερα μέρος τῶν Περσῶν.

Ἐὸ δὲ κύριος αὐτοῦ ἔμπορος ὧν, καὶ μετὰ ἐτέρων πολλῶν ἐμπόρων θέλοντες ἐλθεῖν κατὰ τὰ τῶν Ἰνδῶν μέρη ποιῆσαι τὴν αὐτοῖς νενομισμένην ἔμπορίαν, καὶ περιπατοῦντες ἡμέρας οὐκ ὀλίγας ἤγγισαν ἔνδον τῆς τῶν Ἰνδῶν χώρας.

Ἐὸ αὐτὸς Ἐφραΐμ ἐπιθυμῶν φεῦγειν τοῦ ζυγοῦ τῆς αἰχμαλωσίας ἐξήτει εὐκαιρίαν· καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πανσελήνῳ ὁ κύριος αὐτοῦ κεκοιμηκῶς ἐκ τῆς ὀδοιπορίας καὶ ἕτεροι συνοδοιπόροι, αὐτὸς τῆς τύχης φορᾶ χρησάμενος ἐγερθεὶς φυγὰς ᾗχετο ἐκ τόπου εἰς τόπον, περιπατῶν ἡμέρας πολλὰς ἐν ἐρήμοις τόποις καὶ ἀβάτοις.

კარგა ხანს უღაბურსა და უვალ ადგილებში.

არასოდეს შეგრძნებოთ არც გვიანხავს, არც გვსმენიაო, არა მარტო იბერიის ქალაქიდან, არამედ აგრეთვე მის გარშემო მდებარე მხარეებიდან მორბოდნენ სანახავად და მოსასმენად იმისა, რის სახელიც სმენიათ, ხოლო არ კი იცოდნენ, თუ რა იყო. და ბევრი იყო ერთი მოხუცი, დაახლოებით

ამ მოხუცის სახელი იყო ეფრემი, წარმოშობით იყო იბერიის განთქმული ქალაქიდან, რომელსაც ეწოდება...

თავის ბავშვობაშივე ის ტყვედ იქმნა წაყვანილი ბარბაროსი და იქაური უღვთო ტომების მიერ და იგი გაჰყიდეს სპარსელთა უშინაგანეს მხარეებში.

მისი ბატონი ვაჭარი იყო. და სხვა მრავალ ვაჭართან ერთად [მასაც] სურდა მისულიყო ინდთა მხარეებში, რათა ეწარმოებინა მათთან ჩვეულებრივი ვაჭრობა და, რამდენიმე დღე რომ იარეს, მიუახლოვდნენ ინდთა ქვეყანას.

თვითონ ეფრემმა განიზრახა მოეშორებინა ტყვეობის უღელი და ეძებდა ხელსაყრელ შემთხვევას. და ერთ მთვარიან ღამეს მის ბატონს, დალილს მგზავრობიდან, და სხვა თანამგზავრებსაც [რომ ეძინათ], თვითონ მან ისარგებლა შემთხვევით, ადგა, გაიპარა და ადგილიდან ადგილზე გადადიოდა და იხეტიალა ადგილებში.

Ἐφθασεν εἰς τινὰς νήσους, ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ Μακρόβιοι· Μακροβίους γὰρ ὀνομάζουσι διὰ τὸ ζῆν πλεῖον ἢ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ἕκαστος αὐτῶν. Καὶ τοῦτο δὲ γίνεται, λέγουσι, διὰ τὴν τοῦ ἀέρος εὐκρασίαν καὶ καθαρότητα, διὰ τί μὲν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν οὐ λείπονται ὀπίρραι παντοῖαι δι' ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰ μὲν ἀγθιοῦσι, τὰ δὲ ὀρυζανίζουσι, τὰ δὲ τρυγᾶται. Ἐκεῖ δὲ καὶ τὰ μεγάλα Ἰνδικὰ γίνονται κάρυα καὶ δυσπόριστα ἡμῖν καὶ πάνυ ἐπιθυμητὰ ἀρώματα καὶ ὁ μαγνήτης λίθος.

ლარ საშოვარო, მაგრამ ძალიან სანუკვარი სურნელებანი და მალბიტიის ქვა.

Οἵτινες ἀνδρες ἔθιγας εἰσὶν εὐσεβῆς καὶ ζῶσι ζωὴν ἀκτήμονα καὶ τὸν θεὸν δοξάζουσι. Ἐκ τῶν ἐκεῖθεν καὶ ὁ ποταμὸς ὁ Νεῖλος ἀρχὴν λαμβάνει. Ὁ δὲ τρόπος ὅπου ὁ ποταμὸς οὗτος τῷ Ἰουλίῳ καὶ Αὐγουστῳ μηνὶ πλημμυρεῖ, καὶ οὐχὶ ἑτέρῳ καιρῷ ὡς οἱ ἄλλοι ποταμοί, λέγουσιν, εἶναι οὕτως, ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ μῆνες ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν υπάρχουσι ψυχρότεροι τῶν ἄλλων μηνῶν, διότι ὁ ἥλιος υπάρχει πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ βόρειον. Ἰψώνεται δὲ τοῦτο τότε μεσοῦντος τοῦ φέρους, τὴν Αἴγυπτον ἐπικλύζει, ὡς τοῦ ἡλίου τὴν βορειοτέραν διαμείοντος ζώνην καὶ τοῖς ἄλλοις παρενοχλοῦντος ποταμοῖς.

მან მიადწია იმ კუნძულებს, სადაც ცხოვრობენ მაკრობიები (ე. ი. ხანგრძლივ მცოცხლელნი). მაკრობიებს უწოდებენ მათ, რადგან თითოეული მათგანი ცოცხლობს ასორმოცდაათ წელზე მეტს. და ეს ხდება, ამბობენ, ჰავის ზომიერებისა და სისუფთავის წყალობით, რის გამოც იმ მხარეებში მთელი წლის განმავლობაში უკლებლივ არის ყოველგვარი ხილი, რომელთაგან ერთნი ყვავიან, მეორენი არ მწიფდებიან, ხოლო სხვების რთველი იმართება. იქვე ხარობს მსხვილი ინდური კაკალი და ჩვენთვის ძნელსანუკვარი სურნელებანი და მალ-

ეს აღამიანები წარმოადგენენ სათნო ტომს, ეწვეიან ზომიერ ცხოვრებას და ღმერთს აღიდებენ. აქაური მხარეებიდან დასაბამი აქვს მდინარე ნილოსს. მიზეზი იმისა, რომ ეს მდინარე ივლისსა და აგვისტოში წყალიდდება და არა სხვა დროს, როგორც დანარჩენი მდინარეები, ამბობენ ის არის, რომ ეს ორი თვე იმ მხარეებში უფრო გრილია ვიდრე სხვა თვეებში, რადგან მზე მაშინ ჩვენკენ არის და ჩრდილოეთისაკენ. ამიტომ მაშინ შუაზაფხულში დიდდება ნილოსი და ეგვიპტეს წყლით (რწყავს) ფარავს, როგორც კი მზე უფრო ჩრდილო სარტყელში შეიბრბენს და დანარჩენ მდინარეებს წალეკავს.

Ἐπέρασε δὲ καὶ τινὰ ἄλλον ποταμὸν πᾶνυ ἐπικίνδυνον, ἵνα ὑπάγη αὐτόθι εἰς τοὺς Μακροβίους, διὰ τι ζῶον ἀμφίβιον μέγα σφόδρα, ὃ κατοικεῖ ἐν ἐκείνῳ τοῦ ποταμοῦ τῷ ὕδατι, καλούμενον τῇ ἐκείνων διαλέκτῳ ὀδοντατῦραννον, οἶον καὶ ἐλέφαντα καταπιεῖν δλόκληρον.

Εὐρίσκονται δὲ ἐν ἐκείνοις τοῖς ἐρήμοις τόποις καὶ ἕτερα πολλὰ φοβερῶτατα ζῶα καὶ θηρία, ἐξ ὧν εἰσι δράκοντες πλείστοι καὶ μέγιστοι σφόδρα ὡσεὶ πηχῶν ἑβδομήκοντα, τὸ δὲ μέγεθος καὶ τὸ πάχος πολὺ καὶ φρικωδέστατον, σκορπίοι μὲν πηχῶν, οἱ δὲ μύρμηκες σπιθαμιαῖοι καὶ πλέον, νυκτερίδες δὲ ὡς κόρακες θερινοί, μυῖαι δὲ ὡσεὶ στρουθία τὰ ἐπὶ δώματος.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ τόποι εἰσὶν ἀοίκητοι, διὰ τὰ φοβερὰ θηρία καὶ φαρμακῶδη. Οἱ ἐλέφαντες δὲ κατ' ἐκείνην τὴν χώραν εἰσὶ τὸ πλήθος ὥσπερ κατ' ἡμᾶς οἱ βόες καὶ ἀγέλαι προβάτων, οἱ καὶ ἀγελῆδον πορευόμενοι βόσκονται.

Διατρίψας δὲ αὐτός ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ καιρῷ τινὶ καὶ τὴν διὰ λεκτον τοῦ τόπου ἐκείνου καλῶς ἔμαθεν, καὶ ἐνεθυμήθη, ἵνα ἐν τῇ πατρίδι ἐπανέλθῃ. Καὶ τινὶ τῶν ἐντοπίων τὴν γνώμην αὐτοῦ

რომ მისულიყო იქ მაკრობიებთან, მან გადაიარა აგრეთვე ერთი სხვა მდინარეც, ძალიან სახიფათო, ძალიან დიდი ამფიბიო-ცხოველის გამო, რომელიც ცხოვრობს იმ მდინარის წყალში და რომელსაც მათ ენაზე ეწოდება „კბილ-მტარვალი“, რადგან მას შეუძლია სპილოც კი მთლიანად ჩაყლაპოს.

იმ უდაბურ ადგილებში მოიპოვება აგრეთვე სხვა მრავალი უსაზარლესი ცხოველები და მხეცები, რომელთა შორის არიან ძალიან ბევრი და ძალიან დიდი დრაკონები, დაახლოვებით სამოცდაათი წყრთის სიგრძისა, სიდიდითაც და სისქითაც ძალიან უსაზარლესი, სკორპიონები წყრთიანი, ხოლო კიანჭველები ნახევარიდაყვის სიგრძისა და მეტისაც, ლამურები როგორც ზაფხულის ყვავები, თავები როგორც შინაური ბელურები.

ამიტომ ის ადგილები არ არის დასახლებული საზარელი და შხამიანი მხეცების გამო. ხოლო სპილოები იმ ქვეყანაში თავისი სიმრავლით იმდენია, როგორც ჩვენში ხარი და ცხვრის ფარა და ისინი ჯოგ-ჯოგად გადიან სამწყემსურში.

მან (ე. ი. ევრემბა) იმ ქვეყანაში დაჰყო ერთი ხანი და იმ ადგილის ენაც კარგად შეისწავლა, და მოისურვა სამშობლოში დაბრუნებულიყო. და ერთ ადგილობრივთაგანს თავისი აზრი გა-

εἰπὼν, παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἤγα-
γεν ἐν τόπῳ τινὶ ἔνθα ἐκ τῶν
ἔξωθεν Ἰνδῶν ἀκάτεια ἐρχόμενα
καὶ φόρτον ποιοῦντα ἀρωμάτων
ἦν. Καὶ ἐμβὰς δ' Ἐφραῖμ ἐν ἐν-
τῶν ἀκατίων καὶ ἐλθὼν εὗρε
νῆα παμμέγεθον Ἰβηρικὴν,
καὶ πλεύσας δι' αὐτῆς ἦλθεν εἰς
Ἰβηρίαν ἧτοι Ἰσπανίαν κατὰ
τὴν Πορτογαλίαν καθεῖθεν δι'
ἄλλης νηὸς πλεύσας κατὰ τὰς
Βρεταννικὰς νήσους καὶ πλησίον
Γερμανίας ἐπέρασεν ἐν τῇ Ἰβη-
ρίᾳ ἔνθα ἀγῶ ἔφθασα, καὶ
οὕτως ταῦτα μοι ἐξηγήσατο¹
(CB 206, 22—210, 6).

Απῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἐκείνῳ
τῷ τόπῳ διὰ συμπενοθερίαν, ὅπου
ὁ ἄρα μοι φανήσεται ἐκ τῶν
δύο γενῶν. Ἔδει οὖν ἵνα μετὰ
γράμματος, διὰ τὸ ἀνάτιόν μου

უზიარა და იგი მან წაიყვანა და
მიიყვანა ერთ ალაგას, სადაც
გარეგან ინდთაგან მომავალი და-
სურნელეებებით დატვირთული ნა-
ვეები მოადგებოდა ხოლმე. და
ეთრემიც ერთ-ერთ ნავში ჩაჯდა
და მივიდა, ნახა ძალიან დიდი
იბერიული ნავი, იმით გასცუ-
რა და მივიდა იბერიისში, ესე
იგი პორტოგალიის ისპანიაში,
და იქიდან სხვა ნავით გასცურა
ბრიტანიის კუნძულებისაკენ და
გერმანიის მახლობლად გადავიდა
იბერიისში, სადაც მეც მივე-
დი, და ამნაირად მიაგზო მან ეს*
*

წავედი მე იმ მხარეში დამ-
ძახლების მიზნით, თუ იმ ორი
ოჯახიდან რომელს უფრო მოვი-
წონებდი². საჭირო იყო რათა—
მე რომ აღარაფერი დამბრალე-

¹ მთელი ეს მოთხრობა ეფრემ იბერის ხეტიალის შესახებ ისეა წარმართული, რომ დასკვნითი სიტყვები მისი სამშობლოში დაბრუნების შესახებ არ შეიძლება გულისხმობდეს ისპანიის იბერიას. საფიქრებელია, რომ აქ ავტორს თუ მის წყაროს რაღაც აურევია.

მთელი თხრობა ხრმ იმით თავდება, რომ ეფრემი სამშობლოში ბრუნდება (ἐνεπισημήθη ἵνα ἐν τῇ πατρίδι ἐπανέλθῃ) და, ბოლოს, «გერმანიის მახლობლად (!) გადავიდა იბერიისში, სადაც — წერს ჩვენს იბერიაში ელჩად გაგზავნილი გიორგი ფრანძესი — მეც მივედიო». სად მივიდა გიორგი ფრანძესი? რასაკვირველია, საქართველოს იბერიაში და არა „ისპანიის იბერიაში“.

² E. von Ivanka ამ ადგილს ვრცელი თავისუფალი თარგმანით გადმოგვცემს: «მე ჩამოვედი საცოლეების გასასინჯად და კეისარმა მე მომანდო იმის არჩევა, თუ ორი დიდებულის ოჯახიდან რომელს ჩავთვლიდი უფრო სასურველად საქორწინო კავშირისათვის» — Ich war auf Brautschau gekommen und der Kaiser hatte mir überlassen, welches von beiden Fürstenhäusern mir für eine eheliche Verbindung wünschenswerter erscheinen würde (Byzantinische Geschichtsschreiber. Bd. I: Die letzten Tage von Konstantinopel. Der auf den Fall Konstantinopels 1453 bezügliche Teil des dem Georgios Sphrantzes zugeschriebenen «Chronicon Mains», übersetzt... von E. von Ivanka. 1954. გვ. 33, 2; იხ. BZ. 48 [1955], გვ. 124).

πλέον, δηλώσω τῷ βασιλεῖ τὰ κατὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ ὁ αὐθέντης μου ἀπελογίσατο. Καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἄμισον ἐναυάγησα. Ἐκείσε προδοχῶν ἐγὼ τὴν ἀπολογίαν διέτριψα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἕτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα.

Ἐν τῷδε τῷ καιρῷ τῆ κατὰ τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἐν μακαρίᾳ τῆ λήξει ἡ θοιδίμος δέσποινα Εἰρήνη ἡ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικῶν σχήματος μετονομασθεῖσα Ἑπομονή μοναχὴ καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ θοιδίμου βασιλέως τῆ συζύγου αὐτῆς.

Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμυρᾶς ὁ Ἀρουράτης¹, ὁ κατὰ ἑμαῖον ἔτι ὄν ἐν τῆ Ἰβηρίᾳ. Ὡς οὖν ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα, εἶρηκέ μοι ὁ βασιλεὺς τοιάδε: „Κύριε πρέσβυ, εἰπεῖν σοι θέλω χρηστὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δεῖ ἀποδοῦναί σε ἡμῖν τι δῶρον χάριτος“. Κατὰ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν ἐπιπῶν. „Ὁ θεὸς μακροήμερῆς σοι τὴν ἀγίαν σου βασιλείαν. δε πωλυτρόπως εὐεργετεῖς ἡμᾶς. Οὕτως καὶ διὰ τὰς νῦν ἀγαθὰς ἀγγελίας αὐτῆς εὐεργετήσεις ἡμᾶς.

ბოდა — წერილით მეუწყებინა მეფისათვის ორივე მხარის საკეთე, და [რაც] ჩემმა ბატონმა გაითვალისწინა. ამისოს მახლობლად რომ მივედი, ხომალდი დამემსხვრა. იქ მეფის პასუხის მოლოდინში დავაყოვნე იმ მხარეებში ორი წელი და ოცდაათი დღე.

იმავე დროს, იმავე წლის მარტის თვის ოცდასამ რიცხვში გარდაიცვალა ნეტარი სიკვდილით სახელოვანი დედოფალი ირინე, რომელსაც ღვთიური და ანგელოზებრივი სქიმის გამო გადარქმეული ჰქონდა სახელი და ეწოდებოდა ჰიპომონე მოლოზანი; და დაიმარხა იგი პანტოკრატორის მონასტერში, მახლობლად თავისი მეუღლის ნეტარი და სახელოვანი მეფისა.

6959 წლის თებერვლის თვეში გარდაიცვალა ამურატ ამირა, რაც მე შვეიცყვე ჯერ კიდევ იბერიაში ყოფნის დროს. როგორც კი ტრაპეზუნტში მივედი, მეფემ² შემდეგი მითხრა: „უფალო ელჩო, სასიხარულო ამბები მინდა გითხრა, თუ არა და საჭიროა მოგვცე შენ რალაც სამადლობელო საჩუქარი“. მეც ავდეგი, თაყვანი ვეცი მას და ვუთხარი: „ღმერთმა გიმრავალყამიეროს წმინდა სამეფო შენ, რომელიც მრავალნაირად გვწყალობ ჩვენ. ამგვარად, ახლაც კარგი

¹ Ἄμυρᾶτης ἀμυρᾶς — ოსმალთა სულტანი მურად II (1421 — 1451).

² „მეფემ“ — ესე იგი ტრაპეზუნტის მეფემ იოანე IV კლმენოსმა.

Ἄλλ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἀγίᾳ“.

Καὶ εὐθὺς εἰπέ μοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ, καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο ἀθνήτης καὶ πλείστας χάριτας ἐποίησε τῷ θανάτῳ, καὶ εἰρήνη ἀνθὶς ἐπεκυρώθη ἀναμεταξὺ αὐτῶν τηρεῖς αὐτήν, ὡς καὶ πρῶην μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἐκείνων οἶκος.

Κἀγὼ ἀκούσας οὕτως ἐγενόμην ἄφωνος καὶ τοσαύτη ὀδύνη μοι περιείχετο ὡς εἰ περὶ τοῦ θανάτου τῶν ἐμῶν φιλιᾶτων ἠκοήκειν¹. Καὶ μικρὸν κατηφιᾶσας λέγω· „Δέσποτά μου, αὕτη οὐ χάριεσσα ἐπαγγελία ἐστίν, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀδυνηρά“. Ὁ δὲ λέγει· „καὶ πῶς; χρηστὲ ἄνερ“. Κἀγὼ· „Διότι ὁ τεθνηκὼς ἀμηρᾶς ἦν γέρων, καὶ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπειράσθη αὐτῷ, καὶ οὐκέτι ἐβούλετο ἐγχειρισθῆναι τι κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἤθελε μάλλον εἰρηνεύειν. ὁ δὲ νῦν γεγონῶς ἔστι νέος, καὶ παιδιόθεν ἐχθρὸς ἦν τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸ ὑβρίζειν καὶ ἐπαπειλεῖν αὐτούς, λέγων ὅτι ὅταν καιρὸν εἴρη ἐπιτήδειον καὶ τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ λήψῃ-

ამბეებით კვლავ ჩვენი მწყალობელი იქნები. მაგრამ ჩვენ არაფერი გვაქვს საბაცვლო რამ ღირსი, რომ შენს წმინდა მეუფებას მოვუძღვნათ“.

და მაშინვე მითხრა მე ამირას სიკვდილის შესახებ, და რომ მისი ვაჟი გახდა მთავარი და ძალიან ბევრი საჩუქრები უძღვნა ბატონს, და კვლავ ზავი განმტკიცდა მათ შორის მის დასაცავად, როგორც წინათ მის მამასთან ჰქონდა მათ სახლს.

მე რომ ასე მოვისმინე, უხმო გავხდი და ისეთმა მწუხარებამ მომიცვა, თითქოს ჩემი უსაყვარლესი ადამიანების სიკვდილი გამეგოს, და ცოტა დაღონებულმა ვთქვი: „ჩემო ბატონო, ეს ამბავი სასიხარულო კი არ არის, არამედ ძალიან სამწუხაროა“. მან კი მითხრა: „როგორ, შე კაი კაცო!“. მე კი მივუგე: „იმიტომ რომ გარდაცვლილი ამირა ბებერი იყო, და ქალაქის წინააღმდეგ მას უცდია საკმარისად და არ სურდა ხელყოფა მისი, არამედ მხოლოდ უნდოდა უფრო დაზავებოდა; ხოლო ახლანდელი ამირა ახალგაზრდაა და ბავშვობიდანვე მტერი იყო ქრისტიანებისა, საესე სიამაყითა და მუქარით მათდამი, და ამბობდა, რომ როდესაც ხელთ იგდეს მოხერხე-

¹ საყურადღებოა ἠκοήκειν, დროული ფორმა ნამყო წინარეწარსულისა, ნაცვლად იმისა რომ იყოს ἠκοησέειν.

ται, τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων καὶ πάντων Χριστιανῶν ἔχει ἐξολοφρευσαὶ καὶ ἀφανίσαὶ. Τὰ νῦν καὶ ἡ Πόλις¹ ἡπορημένη ἐστὶ διὰ τὸν ἀσθέντην μου καὶ βασιλέα² νεωστὶ τὰ σκήπτρα λαβόντα, ὃς καὶ ἐκ τῶν τῆς βασιλείας εἰσοδημάτων³ πολλὰ ὀφείλει διὰ τὰς ἐξόδους καὶ τὰ φιλόδωρα, ἀἐχαρίσατο τοῖς στρατιώταις καὶ πάσῃ τῇ ἀσλῆ· οὐδὲ δεῖται καιροῦ εἰρηγικουῦ πρὸς τὸ ἐξοικονομησαὶ⁴ τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια. Καὶ ἐὰν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ὁ θεὸς παραχωρήσῃ, καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος ὑπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ καὶ κακογνωμίας⁵ ὀρμήσοι ἀν μάχην ποιῆσαι κατὰ τῆς Πόλεως, οὐκ οἶδα τί γενήσεται εἰς ἡμᾶς. Ναὶ ἀληθῶς εὐφρόσυνος ἀγγελία ἦν, εἰ ἀπέθανεν ὁ νῦν γεγρονῶς νέος ἀμυρᾶς, ἐπεὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐκ εἶχεν ἄλλον υἱόν, καὶ τῷ γηραιῷ ἐκ τῆς λῆπης ἐδίδδοτο ἀσθένεια, ἐξ ἧς καὶ ὀλιγοχρονία· καὶ τούτου ἔνεκεν εἰς κίνδυνον καὶ διχοστασίαν μεγάλην ἐνέπιπτεν ἡ τῶν ἀσεβῶν ἀρχή, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τούτου τοῦ καιροῦ ἐδύνατο ἀν

ბულ დროს და თვითონ აიღებს ხელში სამეფო ძალაუფლებას, რომელებსა და ყველა ქრისტეანეთა სამფლობელოს მოსპობს და გააქრობს. და, მართლაც, ახლა ქალაქი¹ გაჭირებულ მდგომარეობაშია ჩემი ბატონის და მეფის² გამო, რომელიც ახლახან ავიდა ტახტზე და რომელსაც სამეფოს შემოსავლიდან ბევრი სჭირდება ხარჯებისათვის და საჩუქრებისათვის, რომლებსაც უწყალობებდა ხოლმე ჯარისკაცებსა და მთელ სამეფო კარს; ამიტომ საჭიროებს ის მშვიდობიანობას, რათა მოაგვაროს⁴ ბრძოლისა და ომისათვის აუცილებელი და საჭირო საქმეები. და თუ ჩვენი ცოდვების გამო ღმერთი გადაგვიდგება და თვითონ ცოდვილი მისი სიახლავაზრდავით და უგუნურებით შემართავს საომრად ქალაქის წინააღმდეგ, არ ვიცი რა დაგვემართება ჩვენ. ჭკმ-მარტად კეთილბედნიერი იქნებოდა ცნობა, თუ გარდაიცვალა ახლანდელი ნორჩი ამირა, რადგან მის მამას სხვა ვაჟი არ ჰყავდა, და მოხუცი მწუხარებისაგან დასნეულდებოდა, რისგა-

¹ ალბათ კონსტანტინეპოლი.

² ბიზანტიის კეისარი კონსტანტინე XI პალეოლოგოსი, რომელიც 1449 წელს ავიდა ტახტზე.

³ ეს სიტყვა *εἰσοδήματα*, რომელიც არც Pape-ს და არც Sophokles-ს არა აქვთ, იგივე უნდა იყოს, რაც *εἰσοδός* „შესავალი“, „შემოსავალი“.

⁴ *ἐξοικονομέω*, რომელიც Pape—Sophokles-ს არა აქვთ, უდრის *οἰκονομέω*-ს.

⁵ *κακογνωμία*—იგივეა რაც *κακοφροσύνη* „უგუნურება“.

διορθῶσαι καὶ οἰκονομησαὶ τὰ πάντα, καὶ ἡ ἔαυτοῦ βασιλεία διέβαινεν εἰς κρεῖττονα προτίμησιν“.

სობაში შესაძლებელი გახდებოდა და მოგვარება, და ჩვენი სამეფო გადავიდოდა უკეთეს პატივისცემაში“

Ὁ δὲ βασιλεὺς Τραπεζούντος ταῦτά μοι ἔφη· „Αὐτὸς ὑπάρχεις εἰς τῶν φρονίμων ἀρχόντων καὶ πρακτικῶν τῆς ἀβλῆς ἐκείνης, καὶ γινώσκεις κρεῖττον περὶ τούτων· ὅμως ὁ θεός, ὡς ὄνατος, ποιήσει αὐτὸν εἰς ἀγαθόν“.

Κἀγὼ ἀποκριθεὶς εἶπα· „Λίαν εὐχαριστῶ τῇ καλοκαγαθίᾳ καὶ προαιρέσει τοῦ κράτους σου, διότι ἐγὼ οὐκ εἶμι τοσαύτης ποιότητος ὡς ἡ βασιλεία σου ἐκέλευσας“.

Ἀκούσας γὰρ ἐγὼ ἔτι ὅτι ἡ τοῦ προορηθέντος ἀμῆρᾶ γυνή, ἡ καὶ τοῦ τῆς Σερβίας δεσπότης θυγάτηρ, μετὰ τὴν τοῦ ἀμῆρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς θανάην¹ ἐντίμως καὶ καλῶς ἀπεστράφη πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ἔδει με γὰρ ἐναπομεῖναι εἰς Τραπεζούντα διὰ τινὰς οὐκ ὀλίγας αἰτίας, καὶ ἐνῶν τινὰ νῆα μέλλουσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποπλεῦσαι, μεθ’ ἧν ἐγὼ ἀπέστειλά τινὰς ἴππους, καὶ ὄσοις ὁ βασιλεὺς Ἰβηρίας μοι

ნაც სიცოცხლე შეუმოკლდებოდა; ამის გამო საფრთხეში და დიდ შულლში ჩავარდებოდა უღვთოთა სახელმწიფო, და ამას [ჩვენთვის] ყველაფრის გამოსწორება და მოგვარება გადავიდოდა უკეთეს პატივისცემაში“

ხოლო ტრაპეზუნტის მეფემ შემდეგი მითხრა: „შენ თვითონ ხარ იმ სამეფო კარის ერთი გონიერ მთავართაგანი და გამოცდილ მუშაკთაგანი, და უკეთ მოგხსენება ამეების შესახებ. ღმერთი მაინც, როგორც შემძლე, მას უკეთობას შეუქმნის“.

მე ვუპასუხე და ვუთხარი: „დიდი მაღლობელი ვარ შენი მპყრობელობის კეთილშობილებისა და წინააღრჩევისა, რადგან მე არა ვარ ისეთი თვისებისა, როგორც შენმა მეუფემამ ბრძანა“.

მე შევიტყე, გარდა ამისა, რომ ზემოხსენებული ამირას ცოლი, სერბიის ბატონის ასული, თავისი ქმრის გარდაცვალების შემდეგ დიდის პატივით და კარგად დაბრუნდა თავის მშობლებთან, საკუთარ სახლში. საჭირო იყო დამეცადა ტრაპეზუნტში ზოგიერთი არა უმნიშვნელო მიზეზების გამო, და ვიშოვე ერთი ნავი, რომელიც კონსტანტინებოლში მისცურავდა, და ამ ნავით მე გავგზავნე რამდენიმე ცხენი, და ორი [ბავშვი], რომ-

¹ ოთავი „გარდაცვალება“. ეს სიტყვა იხ. ახალი ბერძნული ენის ლექსიკონები.

ხალხურ ენაში, დიმოტიკში, იხმარება;

ἐδωρήσατο ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ
αἰχμαλωτισθέντων, ὅτε τοὺς αἰχ-
μαλώτους ἐσκόλευσεν.

Καὶ ἕτερα πολλά τινα εἶδη
ἀπέστειλα φιλοδωρηθέντα ἡμῖν
παρά τινων, καὶ πρὸς τὸν ἀσμέν-
την μου τὸν βασιλέα τοιάδε ἔγρα-
ψα περὶ ὧν εἰς Ἰβηρίαν ἔπρα-
ξα καὶ ὧν εἰς Τραπεζοῦντα ὑπώπ-
τευσον ποιῆσαι, καὶ πάντα τὰ συμ-
βάντα αὐτῷ ἐδήλωσα. Καὶ δούς
τάς γραφάς ἐνὶ τῶν σὺν ἐμοὶ
ἀρχόντων ἔστειλα αὐτόν, καὶ πα-
ρήγγειλα αὐτῷ ἵνα τὴν μὲν μίαν
τῶν γραφῶν δώσῃ τῷ βασιλεῖ ἐν
τῷ προσκυνησῆαι αὐτόν, ἔφηγ
αὐτῷ, καὶ διὰ στόματος, ἵνα τὰ
καθ' ἡμᾶς πάντα ἀναφέρῃ διὰ
ζώσης φωνῆς, τὴν δὲ ἑτέραν γρα-
φὴν ἐπὶ τὴν ἀψίον τῷ βασιλεῖ
ἀσμίς δώσῃ.

Ἔρχε δὲ οὕτως ἡ γραφή.

„Ἐγὼ ἐν τῷ ἀποσωθῆναι με
εἰς Τραπεζοῦντα ἕμαινον τὰ περὶ
τοῦ θανάτου τοῦ ἀμυρᾶ παρὰ
τοῦ βασιλέως ἐγταῖθα, καὶ πῶς
ἡ ἀμύρισα ἡ τούτου ἐξᾶδῆλφη
ἐπανάστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα
αὐτῆς πρὸς τοὺς γονεῖς ἐντίμως
καὶ καλῶς. Ὡς ἤκουσα δέ, ἐσυλ-
λογισάμην κατὰ τὸν ἐμὸν σκοπὸν
καὶ τὸ δοκοῦν μοι δηλοποιῆσαι
τῷ κράτει σου, ὅτι τῶν δύο συ-

ლებიც მე მაჩუქა იბერიის მე-
ფემ მის მიერ ტყვედ წამოყვა-
ნილთაგან, როდესაც მან ტყვე-
ები მოინადავლა.

და ბევრი სხვა რამეც გავუ-
გზავნე იმ ნივთებიდან, რომლე-
ბიც ჩვენ გვაჩუქეს ზოგიერთებმა;
წერილიც მივწერე ჩემს ბატონს,
მეფეს, იმის შესახებ, რაც მე
იბერიაში გავაკეთე და რის
გაკეთებაც განზრახული მქონდა
ტრაპეზუნტში, და შევატყობინე
ყველაფერი, რაც მას შეემთხვა.
და ეს წერილები მივეცი ერთ იმ
დიდებულთაგანს, რომლებიც მა-
ხლდნენ, და გავგზავნე იგი და
მას დავავალე, რათა ერთი წე-
რილი მიეცა მეფისთვის, თაყვანი
ეცა მისთვის, ვუთხარი მას, და
პირადად, რათა ყველაფერი რაც
ჩვენ გადაგვხვდა, მოეხსენებინა
ცოცხალი ხმით, ხოლო მეორე
წერილი კვლავ მეფისთვის მიეცა
მეორე დღეს.

წერილი ასეთი იყო.

„მშვიდობით რომ ჩამოვედი
ტრაპიზუნტში, შევიტყე ამირას
გარდაცვალების ამბავი აქაური
მეფისაგან, და ისიც, რომ ამი-
რას ქვრივი, ამ მეფის დისწული,
დაბრუნებულა თავის სამშობლო-
ში, მშობლებთან¹, პატივითა და
კარგად. ეს რომ შევიტყე, ჩემს
გულში ასე ვიმსჯელე და ასე
გადავწყვიტე მეცნობებინა შენი
მეუფებისთვის, რომ იმ ორი

¹ მურად II-ის ქვრივი იყო სერბიის მეფის ბრანკოვიჩის ასული.

νοικεσίων,¹ περι ὧν ἐνψάθε ἐλήλυθα, συμφερότερον τῆ βασιλείᾳ σου ἔσεται καὶ λίαν χρεῖττον καὶ ὠφέλιμον εἰς πάντα διὰ πολλὰς αἰτίας, εἰ ἄρεστόν ἐστι τῷ κράτει του ποιῆσαι τρόπον καὶ ἀναβολήν, ἵνα λάβῃς τὴν εἰρημμένη ἀμήρισσαν εἰς γυναῖκα. Τέσσαρα γὰρ μόνα εὐρίσκω αἴτια, δι' ὧν ἡ βασιλεία σου αἰτωμένη οὐ πράξει τοῦτο, εἰ ἀπὸ τῆ ὀδοῦ πρῶτον μὲν τὸ ἔλαττον τοῦ γένους, δεῦτερον δὲ μὴ πως καὶ ἡ ἐκκλησία διὰ τὴν συγγένειαν τὴν τοῦ γάμου ἱερολογίαν κωλύσῃ, τρίτον ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῆς ἡν. Τοῦρκος, τέταρτον ὅτι πεντηκονταετής οὖσα τῆ ἡλικία, εἰ τύχῃ καὶ συλλήψηται ἐν γαστρί. ἐν τῷ μέλλειν τεκεῖν κινδυνεύσῃ, ὡς οἱ φυσικοὶ λέγουσιν ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐπισυμβαίνει, ἐπεὶ ἦν στεῖρα μὴ τεκοῦσα ποτε. Ἐῶν τεσσάρων οὖν τούτων αἰτιῶν τὴν διάλυσιν λέξομαι. Πρῶτον μὲν οὐδὲν ἔστιν παράδοξον εἰ ταύτην λάβῃς εἰς γυναῖκα, ὅτι ἐλάττονος γένους οὐκ ἔστιν τῆς κυρίας μου καὶ ἀοιδίμου σου μητρός. Δεύτερον, εἰ καὶ τὸ συνοικέσιον μετὰ τῆς τοῦ Ἱραπεζοῦντος βασιλείας ἰσχυατρός γένηται, ἔνεκεν τῆς συγγενείας ἐλπίζομεν συγχωρηθῆναι τοῦτο παρὰ τῆς ἐκκλησίας, εἰ εἰς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς καὶ

ქორწინებუდან, რომელთა გამოც მე აქ მოვედი, უფრო სასარგებლო იქნება შენი მეუღლისთვის და ბევრად უკეთესი და სასარგებლო ყველაფრად ბევრი მიზეზის გამო, თუ ინებებს შენი მეუღლება შეაბრუნო გეგმა, რათა ცოლად აიყვანო ზემოხსენებული ამირას ქვრივი, რამეთუ მხოლოდ ოთხი მიზეზი მაქვს, რომელთა გამოც შენს მეუღლებას უნდა ეთხოვოს არ ქმნას ის, თუ მას გადაუწყვეტია: პირველი ის, რომ გვარიშვილობით დაბალია; მეორე—რომ ეკლესიამ არ დააბრკოლოს ქორწინების კურთხევა ნათესაობის გამო; მესამე მიზეზი ის არის, რომ მისი ქმარი იყო თურქი; მეოთხეც კიდევ ის, რომ ორმოცდაათი წლისაა ასაკით და, თუ მოხდება ისე, რომ დაორსულდება, სახიფათო იქნება მშობიარობა, რადგან ფიზიკოსები ამბობენ, რომ მეტწილად ასე ხდება; იმიტომ რომ არასდროს არ უმშობიარია, ბერწი იყო. ახლა ამ ოთხი მიზეზის განხილვას შევუდგები. პირველი—არაფერს განსაკუთრებულს არ ჩიიდენ, თუ ცოლად მოიყვან იმას, რადგან უფრო დაბალი გვარისა არ არის, ვიდრე ჩემი ქალბატონი, სახელოვანი შენი დედა, მეორე—თუ მოხდება შეუღლება ტრაპეზუნტის მეფის ქალიშვილ-

¹ συνοικέσιον — ეს არის გვიანი ფორმა სიტყვისა *συνοίκησις* (გვხვდება გრიგოლ ნაზიანზელთან).

ἐκκλησίας χρήματα δοθήσονται. Τοσοῦτον μᾶλλον εὐσκοπωτέρως συγχωρηθήσεται καὶ τὸ τῆς τοῦ δεσπότητος Σερβίας θυγατρὸς, λέγω τῆς εἰρημένης ἀμηρίσας, διὰ τὰς τοσαύτας χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἃς ὑφείλουσιν αὐτῇ καὶ ἑκάστην ἢ ἐκκλησία τε καὶ οἱ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ καὶ πᾶς ὁ τῆς ἐκκλησίας κληρὸς. Τρίτον οὐκ ἔσσειται παράδοξον εἰ Τοῦρκον ἔσχεν ἄνδρα, ἐπεὶ καὶ ἡ δέσποινα Εὐδοκία¹, ἣν ὁ πάππος σου ἔλαβεν εἰς γυναῖκα, ἄνδρα προέσχε Τοῦρκον καὶ μικροῦ καὶ ὀλίγου τόπου αὐθιέντην, καὶ παιδία μετ' ἐκείνου ἔτεκεν. Αὕτη δὲ τοσοῦτου μεγάλου αὐθιέντου καὶ ἀμηρᾶ γυνῆ οὕσα καί, ὡς ἀκούομεν, οὐκ ἐγνώρισεν αὐτήν, διὸ καὶ ἄτεκνός ἐστι. Περὶ δὲ κατὰ τὸ τέταρτον, εἰ καὶ ἐτῶν πλείονων ὑπάρχει, ἐὰν συλλάβῃ γαστρί, τὸ τοῦ κυρίου θῆλημα γενήσεται, ἐπεὶ συμφέρον τῆ βασιλείᾳ σου ἐστὶ τὰ προειρημένα τρία αἴτια, ἐὰν γένηται, μᾶλλον. Καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς περιχαρῶς καὶ ἀσιμένως δέξονται τοῦτο. Ἐξαπόστειλον οὖν εὐμῖς τινα πιστὸν τῶν τοῦ παλατίου σου ἀρχόντων ἢ τῶν ἱερομονάχων ἢ μοναχῶν, καὶ τὰ περὶ τούτου διορθώσουσι, καὶ ἀναβολὴ οὐδεμία γενησεται“.

თან, იმედი გვაქვს, რომ ნათესაურობის გამო ეკლესიისაგან თანხმობა იქნება, თუ გაცემული იქნება თანხები ღარიბთა, ობოლთა და ეკლესიის სასარგებლოდ. ასეთ რამეზე უფრო ადვილად იქნება დათმობილი ცოლად მოყვანა სერბიის ბატონის ქალიშვილისა, ესე იგი ზემოხსენებულის ამირისისა, იმ საჩუქრებისა და წყალობათა გამო, რომელთაც უძღვნიან მას ეკლესია, ბერ-მონაზვნები და მონაზვნები და მთელი სასულიერო წოდება (კლერგლები). მე სამე—არაფერი განსაკუთრებული არ არის, თუ მას ქმრად ჰყავდა თურქი, რადგან დედოფალ ევდოკიასაც¹, რომელიც შენმა პაპამ ცოლად მოიყვანა, პირველი ქმარი თურქი ჰყავდა, პატარა და უმნიშვნელო ადგილის მთავარი, და მასთან შვილებიც ეყოლა. ხოლო ეს ამხელა ბატონის და ამირას ცოლია და, როგორც ვესმენია, არც კი უხლია ხელი მისთვის, ამიტომ ის უშვილოც არის. რაც შეეხება მე ოთხეს,—თუმც წლებით ხნიერი, მაგრამ თუ დაორსულდა, უფლის ნება იქნებოდა, რადგან როგორც ხელსაყრელი იქნება შენი მეუღლისათვის ზემოხსენებული სამი მიზეზი. და მისი მშობლები სიხარულით და სიამოვნებით მიიღებენ იმ პირობებს. მაშ,

¹ ეს ევდოკია უნდა იყოს ალექსი III-ის (1350—1390) ასული, რომელიც იყო ცოლი ტაჯ-ედინ-ჩელეებისა.

ვაგზავნე ახლავე ერთი სანდო მთავართავანი შენი პალატისა, ან ბერ-მონაზონთავანი ან მონაზონთავანი, ეს საქმეები მოავგარონ; დაყოვნება აღარ არის საჭირო“.

Ἄποσωθέντων οὖν τῶν γραμματοκομιστῶν μετὰ τῆς νηὸς ἐν τῇ Πόλει τῇ κη' Μαΐου, καὶ ὁ βασιλεὺς ὦν εἰς χοιράγραν, ὡς ἐμηνύθη αὐτῷ, ὅτι τινὲς ἐκ τῆς Ἰβηρίας ἐληλύθεισιν, ἐάσας τὸ σάγγριον ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἦλθε μετὰ χαρᾶς.

Ἐν ᾧ δὴ καιρῷ ἐφύασαν οἱ χαρτοκομισταί, τῇ κη' τοῦ Μαΐου, τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὑπνώτων ἐφάνη μοι κατ' ὄναρ, ὅτι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἐφύασα, καὶ προσσπεύσας τῷ βασιλεῖ ἀσπασθῆναι με τοὺς πόδας αὐτοῦ οὐκ εἶασέ με, ἀλλ' ἐπιλαβὼν ἀνέστησέ με καὶ κατεφίλησέ μου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐγύγε ἔξυπνος γενόμενος εἶπον τοῖς περὶ ἐμὲ ὑπνοῦσι τὸ ὄραμα, καὶ ὅπως τῆς ἡμέρας μνημονεύσασι.

Ἰδὼν οὖν ὁ ἀσθέντης μου καὶ βασιλεὺς μὴ ἐλθεῖν με ἀλλ' ἐκ τῶν σὺν ἐμοί, καὶ τὴν πρώτην γραφὴν ἀναγνώσας περίλυπος ἐγένετο καὶ ἐδυσφόρει κατηγορῶν τὴν ἐμὴν βραδύτητα· ὡς δὲ τὴν ἑτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὐριον ἀνέγνω, καὶ μαθὼν μέλλειν ἐλθεῖν διὰ τῆς γραφῆς, ἰδοὺ ἠρξάσθη καὶ χαρίεις ἐναπέμεινε· καὶ εὐθύς οἰκονομήσας Μανουήλ

როდესაც წერილების მიმტანნი მშვიდობით დაბრუნდნენ ხომალდით ქალაქში მაისის ოცდარვას, მეფემ, რომელიც ტახზე სანადიროდ იყო გასული, როგორც კი მას აცნობებს, რომ ვინაცუეები იბერიიდან მოვიდნენო, თავი დაანება ტახზე ნადირობას და სასახლისაკენ გაეშურა სიხარულით.

იმავე დროს როდესაც მივიდნენ წერილების მიმტანნი, მაისის ოცდარვას, იმავე ღამით ჩაძინებულს მეჩვენა სიზმარში, რომ მეც კონსტანტინეპოლში ჩავედი და გავეშურე რა მეფისაკენ, რომ მუხლებზე მოგხვეოდი მას, მაგრამ მან არ მომცა ამის ნება, არამედ შემეყენა. ამაყენა და თვალეები დამიკოცნა. რომ გავიღვიძე, ვუამბე ვისაც ჩემ გარშემო ეძინა, რაც სიზმარში ვნახე, და ვთხოვე, რათა დღე დაემახსოვრებინათ.

ჩემმა ბატონმა და მეფემ რომ დაინახა, რომ მე არ მოვსულვარ, არამედ [დაინახა] ერთი ჩემიანთავანი და პირველი წერილი წაიკითხა, ძალიან დამწუხრდა და, ჩემი დავგიანებით უკმაყოფილო, მამტყუნებდა; ხოლო როდესაც მან მეორე წერილი წაიკითხა მომდევნო დღეს, და შეიტყო, რომ მე, ამ წერილის მიხედვით, წასვლას ვაპირებდი,

τὸν Παλαιολόγον τὸν τῆς Καντα-
κουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίας
ἀνεψιόν, ἐξἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς
τὴν τῆς Σερβίας δεσπότην¹, ἵνα
δοκιμάσῃ καὶ ἴδῃ περὶ οὗ ἐν τῇ
ἐμῇ ἐπιστολῇ γέγραφα συνοικε-
σίῳ.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ γονεῖς
αὐτῆς ἡδέως καὶ ἀσμένως τὸν
λόγον ἐδέξαντο, καὶ ἐτοίμως
εἶχον ἐκπληρῶσαι καὶ τὸ ἔργον.
Ἄλλον γὰρ οὐκ ἐκώλυσε τὸ τοι-
οῦτον συνοικέσιον εἰ μὴ ὅτι ἡ
ἀμῆρισσα ἐδεήθη τοῦ θεοῦ εὐχο-
μένη τᾶξασα ἔτι ζώντος τοῦ ἀμη-
ρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ ὁ θεὸς
οἶψ ὀψ ποτε τρόπῳ ἐλευθερώσῃ
αὐτὴν ἐκ² τᾶς τῶν ἀσεβῶν χει-
ρας, ἐτέρῳ ἀνδρὶ μηκέτι ἐν τῇ
ζῳῇ αὐτῆς συζευχθεῖη, ἀλλὰ μέ-
νειν αὐτὴν ἐν σοφρῶσύνῃ παρθε-
νεύουσαν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν
φιραπέυειν θεῷ τῷ τῆς ἐλευθε-
ρίαν αὐτῆς χορηγῆσαντι· οὐ³ ἦν³
αἰτίαν τὸ συνοικέσιον τοῦτο οὐκ
ἐγένετο.

ქმყოფილი დარჩა და გახარე-
ბული იყო; და მაშინვე განკარ-
გულება გასცა და მანუელ პა-
ლეოლოგოსი, პროტოსტრატო-
რისა კანტაკუზენეს ბიძაშვილი,
გაგზავნა სერბიის ბატონთან, რა-
თა მას გამოერკვია და ენახა,
რასაც მე ჩემს წერილში ვწერდი
ქორწინების შესახებ.

მისმა მშობლებმა რომ მოის-
მინეს, სიამოვნებით და სიხარუ-
ლით მიიღეს სიტყვა (ე. ი. კეის-
რის შემონათვალი) და მზად იყე-
ნენ სისრულეში მოყვანათ ეს
საქმე. სხვა არაფერმა დააბრკო-
ლა ეს ქორწინება, თუ არა იმან,
რომ ამირისსამ ღმერთს აღთქმა
მისცა და გადაწყვიტა ჯერ კი-
დევე ამირას, თავის ქმრის, სი-
ცოცხლეში, რომ თუ კი ღმერთი
რამენაირად იხსნიდა მას უღვთო
ადამიანთა ხელიდან, არც ერთ
სხვა კაცს აღარ შეეუღლებოდა
თავის სიცოცხლეში, არამედ და-
რჩებოდა იგი ქალწულებრივ უმან-
კობაში და შეძლებისდა გვარად
ემსახურებოდა ღმერთს, მისთვის
თავისუფლების მიმნიჭებელს; ამ
მიზეზის გამო ეს ქორწინება არ
შესდგა.

¹ ე. ი. სერბიის მეფეთან ბრანკოვიჩთან, რომლის ქალიშვილზე, მურად II ამირას ქვრივზე, სწერდა სურანძისი კეისარს.

² აღსანიშნავია თანდებული *ἐκ* ბრალდებითი ბრუნვით, რაც საერთოდ იშვიათია. Sophokles-ს აქვს მოყვანილი ამის რამდენიმე შემთხვევა; 1) *ἐκ τῆς Χαλδαϊκᾶς* (Synsell. 72, 9); *ἐκ τῆς πατρικίας* (Porph. Cer. 214, 14).

³ ჩვენის აზრით აქ არის ის შემთხვევა, როდესაც ὄς, ἦ, ὄ ჩვენებითი ნაც-
ვალსახელის მნიშვნელობით იხმარება.

Τῷ τοῦ αὐτοῦ ἔτους Ἀβγούσ-
τῷ μηνί διέβη ἀπὸ τῆς Πόλεως
ὡς φυγὰς ὁ πατριάρχης κῦρ Γρη-
γόριος¹, καὶ ἐγὼ τῇ ιδ' τοῦ Σεπ-
τεμβρίου μηνὸς τοῦ ςαξ' ἔτους
εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέσωσα
μετὰ τῆς νηὸς καλοῦ Ἀντωνίου
Ῥίτζου, τοῦ καὶ ὕστερον μαρτυ-
ρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν
αὐτοῦ πίστεως (CB 210, 7—
217, 10).

ბიზანტიის კეისრის მოციქული იბერიაში

III, 2. Τελέσας οὖν ἐγὼ τὸ
συναιχέσιον ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, ἵνα
λάβῃ ὁ ἀνθ'έντης μου τὴν τοῦ
ἐκεῖσε ῥηγὸς θυσιατέρα, εἰδὼς
ὅτι κρεῖττον ἦν τὸ ἐν τῇ Ἰβη-
ρίᾳ τοῦ τῆς Γραπεξοῦντος.

Εἰπέ μοι γὰρ ὁ τῆς Ἰβηρίας
προειρημένος ῥηξ τοιαῦδε: „Οὐκ
ἔστι συνήθεια παρ' ἡμῖν ἵνα
διδῶσιν χρήματα αἱ γυναῖκες
τοῖς ἀνδράσιν οὐς μέλλουσι λα-
βεῖν, ἀλλ' οἱ ἄνδρες ταῖς γυναί-
ξιν“.

Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς αἰτῶν
ἐλασμὸν παρ' αὐτοῦ λέγω: „Οὐκ
ἤκουσα πῶποτε τοιαύτην συνή-
θειαν καὶ νόμον ὡς ἡ βασιλεία
σου προσταττεῖς“.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γελῶσας, τάχα
θασυμάζων τοὺς λόγους μου, εἶπεν·
„Οὐκ οἶδας, τιμῶτατε ἄνερ, τί

იმავე წლის აგვისტოს თვეში,
ქალაქიდან გადავიდა როგორც
ლტოლვილი პატრიარქი უფალი
გრიგოლი, და მე სექტემბრის
თვის 14-ში 6960 წლისა მშვი-
დობით დავბრუნდი კონსტანტი-
ნეპოლში საუკეთესო კაცის ანტონ-
ნი რიძის ნავით, კაცის, რომე-
ლიც შემდეგ იწამა მის მიერ
ქრისტეს სარწმუნოების აღიარე-
ბის გამო.

III, 2. ამრიგად, მე დავას-
რულე მაშვლობა იბერიაში, რა-
თა ჩემს ბატონს ეთხოვა იქაური
მეფის ასული, რადგან მე ვიცო-
დი, რომ იბერიაში ქორწინება
ტრაპეზუნტისას სჯობდა.

რამეთუ მითხრა მე იბერიის
ზემოხსენებულმა მეფემ შემდეგი:
„არ არის ჩვენში ჩვეულება, რომ
მზითვეი მისცენ ქალებმა მამა-
კაცებს, რომლებსაც უნდა მის-
თხოვდნენ, არამედ მამაკაცებმა
უნდა მისცენ ქალებს“.

მე კი ბოდიში მოვიხადე მის-
გან და ვუპასუხე: „არა მსმენია
არასოდეს ამგვარი ჩვეულება და
კანონი, რასაც შენი მეუფება
ბრძანებს“.

ხოლო მეფემ გაიცინა და თით-
ქოს ჩემი სიტყვებით გაკვირვე-
ბულმა თქვა: „არ იცი, უპატიო-

¹ ეს არის კონსტანტინეპოლის პატრიარქი გრიგოლ შელისენი (Gregorios III Mammas, Melissenos Strategopulos (1443—1450).

φησιν ὁ μέγας Καισάρεις; δια-
φόρων ἐθνῶν τρόπον τε καὶ νό-
μον ἐξηγούμενος ἐν ἐπιτομῇ τοι-
άδε φάσκει. Ἐν ἐκάστη γὰρ χῶ-
ρα καὶ ἔθνεσιν ἐν τοῖς μὲν
ἐγγράφως νόμος ἐστίν, ἐν τοῖς
δὲ ἀγγράφως καὶ συνήθεια· νόμος
γὰρ τὰ πάτρια δοκεῖ εἶναι, ὡς
πρῶτον Σηρὲς οἱ τὸ ἄκρον τῆς
γῆς οἰκοῦντες νόμους ἔχουσι τὰ
πάτρια ἔθνη, μὴ πορνεύειν ἢ
κλέπτειν ἢ λοιδορεῖν ἢ φορνεύειν.
პირაზე ცხოვრობენ კანონებად აქვთ მამა-პაპეული ჩვეულებები: არ
ომრუშო, ან მოიპარო, ან დააბეზლო, ან მოკლა.

„Νόμος δὲ παρὰ Βακτρία-
νοῖς ἢ ἐκ προγόνων παιδεία
καὶ εὐσέβεια, μὴ κρεωφαγεῖν ἢ
οἶνοποτεῖν ἢ λαγνεύειν ἢ παν-
τοῖα κακὰ διαπραττεσθαι, καίτοι
γε τῶν παρακειμένων αὐτοῖς Ἰν-
δῶν τάναντία διαπραττομένων
ἀδεῶς. Ἐν δὲ τοῖς ἐνδοτέροις
μέρεσι τούτων ἀνθρώποφάγοι εἰσὶ
καὶ τοὺς ἐπιξενωμένους θναίρου-
ντες ἐσθίουσι.

„Νόμος Χαλδαίοις καὶ
Βαβυλωνίοις ἀσελγείας καὶ
αἰσχουργίας ἀνάμειστος.

„Ἄλλος δὲ παρὰ Πηλαίοις
νόμος, γυναῖκας γεωργεῖν καὶ
οἰκοδομεῖν καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν
πράττειν, ἀλλὰ καὶ πορνεύειν ὡς
βούλονται, μὴ κωλυόμεναι ὑπὸ
τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν παντελῶς· ἐν
αἷς ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται πολε-

სნესო კაცო, რას ამბობს დიდი
კესარიელი? ის იხილავს სხვადა-
სხვა ტომთა წესსა და ჩვევებს.
და მოკლედ შემდეგს ამბობს.
თითოეულ ქვეყანაში და ხალხში,
ზოგიერთში დაწერილი კანონი
არის, ხოლო სხვებში კიდევ და-
უწერილი და ჩვეულებაზე დამყა-
რებული. კანონი, ჩანს, ჩვეულე-
ბებზეა დამყარებული, როგორც
[მაგალითად] პირველად სე-
რებს, რომელნიც ქვეყნის განა-
ბენ, რომელნიც ქვეყნის განა-
ბენ, რომელნიც ქვეყნის განა-
ბენ.

„ხოლო ბაქტრიელებში
კანონად არის წინაპართაგან მი-
ღებული ზრდილობა და სათნოე-
ბა: ხორცი არ ჭამო, ან ღვინო არ
სვა, ან არ იავხორციო ან ყოველ-
გვარი ბოროტება ჩაიდინო, თუმ-
ცა მათი მეზობელი ინდოელები
სულ საწინააღმდეგოს სჩადიან
სრულიად უშიშრად. მათ უშინა-
განეს მხარეებში კაცისმჭამელები
არიან, მათ ქვეყანაში ჩასულ
უცხოელებს ჰკლავენ და სჭამენ.

„ქალღვევლები ისა და ბა-
ბილოვნელები ის კანონი სავ-
სება თავაშვებულებით და გარყე-
ნილებით.

„პელვევლებში სხვა კანო-
ნია: ქალები მიწას ხნავენ და
შენობებს აგებენ და მამაკაცთა
[სხვა] საქმეებსაც აკეთებენ, მაგ-
რამ კიდევაც ბოზობენ, როგორც
სურთ, მათი ქმრები სრულიად
არ უღობავენ დაბრკოლებებს.

μικῶταται καὶ φηρῶσαι τὰ μὴ
μίαν ἰσχυρότατα τῶν φηρίων.

„Ἐν Βρεταννίᾳ δὲ πλείσ-
τοι τῶν ἀνδρῶν μὲν συγκαθίσ-
θουσι γυναῖκί, καὶ πολλαὶ γυναί-
κες ἐνὶ ἐταιρίζονται ἀνδρὶ.

Αἱ Ἄμαζῶναι μὲν ποτε
καίρῳ ἀνδρας οὐκ εἶχασιν¹, ἀλλ'
ὡς τὰ ἔλλογα ἔπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ
περὶ τὴν ἔαριν ἰσημερίαν ὑπερ-
ῆροι γίνονται, καὶ μίγνυμεναι
τοῖς γειτνῶσιν ἀνδράσιν ὡς πα-
νήγυριν τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν
τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡγούσινται. ἐξ
ἧν καὶ ἐν γαστρὶ συλλαμβάνου-
σαι παλιandroμοῦσι: οἷκαθε πᾶσαι
τῷ δὲ καιρῷ τῆς ἀποκαύσεως τὰ
μὲν ἄρρενα φθείρουσι, τὰ δὲ φη-
λι ζωογονοῦσι καὶ τιμῆγοῦσιν
ἐπιμελῶς καὶ ἐκτρέφουσιν.

(Ὅντως καὶ ἐνταῦθα, ὡς εἰπόν-
σαι, ὑπάρχει ἡ ἡμετέρα συνή-
θεια, ὡς καὶ ὡς καὶ αὐτὸς μέλ-
λεις μαθεῖν παρὰ ἀξιοπίστων
ἀνδρῶν. Καὶ μὴ φασματίζε, τιμῶ-
τατε ἄνερ κῆρ Περσῶναι.

მათ შორის არიან ძალიან ბევრ-
ნი კარგი მეომრები და ნადირო-
ბენ ისეთ მხეცეებზე, რომლებიც
ძალიან ძლიერი არ არიან.

„ხოლო ბრეტანიაში მრავალნი მამაკაცთაგან ერთ ქალ-
თან ცხოვრობენ, და ბევრი ქალი
ერთ ქმარს უკავშირდება.

„ამაზონებს არასდროს
ქმრები არ ჰყოლიათ, არამედ
როგორც პირუტყვი ცხოველები
წელიწადში ერთხელ, გაზაფხუ-
ლის ბუნიობის დროს, უცხოეთში
მიდიან და ეუღლებიან მეზობელ
მამაკაცებს, და როგორც რაღაც
ზეიმზე და დიდ დღესასწაულზე
იქცევიან იმ დროს. ამ მამაკაც-
თაგან დაორსულებულნი კვლავ
თავიანთ სახლებში ბრუნდებიან
ყველანი: ხოლო მშობიარობის
დროს მამრ ბავშვებს სპობენ,
მდედრს კი ცოცხალს სტოვებენ,
გულმოდგინედ აწოვებენ ძუძუს
და ზრდიან.

„ასე აქაც, როგორც გითხარი,
არსებობს ჩვენი ჩვეულება, რაც
შენ თვით შეგიძლია გაიგო ღირ-
სეული და სარწმუნო კაცებისა-
გან. და ნურც გაგიკვირდება
უაღრესად პატივცემულო უფა-
ლო გიორგი².

¹ εἶχασιν — ეს უნდა იყოს aoristus; ნაწარმოებია εἶχον-ისაგან I შორისტუ-
ლად: εἶχα, εἶχας, εἶχε... εἶχασιν.

² სტრანდესის მიერ მოწოდებულ ამ ცნობასთან დაკავშირებით ივ. ჯავახი-
შვილი შემდეგ განმარტებას ვაწვდის: „ვისაც ქართული სამართლის ისტორია
შესწავლილი აქვს, ზემომოყვანილი ბერძნული ცნობა გიორგი მეფის მიერ კვისრის
დესპანისათვის ნათქვამის შესახებ, რომ საქართველოში საქმრომ უნდა მიუტანოს
საცოლოს ქონება და არა საცოლომთა, არ გააკვირვებს. თუმცა მზითვევი საქართვე-

Διὰ τοῦτο ποιούμεν τὸ παρὸν
 συγκρίσειον μετ' ἀνδρῶν καὶ οὐκ
 ἄστυμπος¹ τῶν, καὶ ὑπόσχομαι
 δοῦναι τῇ θυγατρὶ μου ἄνευ τῶν
 πολυτίμων σκευῶν ἀργυρίου καὶ
 χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων καὶ
 μαγικῶν² διαμαργάρων καὶ χρυ-
 σοῦ καὶ ἐτέρων λίθων, χωρὶς
 τῶν ἐνδομάτων καὶ ὑφασμάτων
 πολυειδῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς,
 καὶ πάρεξ τούτων χρυσῶ νόμισμα
 χιλιάδας πεντήκοντα καὶ ἕξ. Ἔτι
 δὲ καὶ κατ' ἕτος ἕγῃ ἐτέρας
 χιλιάδας τρεῖς τοῦ ποιεῖν ἐλε-
 ημοσύνας εἰς πτωχοὺς, καὶ ἔπου
 δ' ἂν δόξῃ αὐτῇ.

Σὲ δὲ ἀκούσῃ ἔχειν πασιδία
 ὄνο. Τὸ μὲν ἄρρεν ἔ βασιλεὺς
 ἀνεγέννησε διὰ τὸν ψεῖρα βασι-

ლოში უკვე VIII—IX ს.ს.—ში არსებობდა და შემდეგ ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა. მაგრამ ქორწინების XVIII საუკ. ზნეჩვეულების მიხედვითაც კი ისე იყო დაწესებული, რომ ჯერ უეჭველად საქმრო მიაართმევდა საცოლოს საჩუქარს, ხოლო შემდეგ საცოლოს მზითვის წიგნს წაიკითხავდნენ ხოლმე. წესი იყო, რომ ქორწილის დროს ადგებოდის ეჯიბი მეფისა ორისა შიშვლისა ჯლმითა და მდივანმან ანუ მწიგნობარმან ვინმე წარუკითხის ნუსხა ქალსა მას ქმრისა თვისისაგან მიცემულთა სოფელთა ნუსხა პირბადისა ასახდელად. შემდგომად მივიდის ეჯიბი, დაუჩოქის ჯრმლებითა და აჰხადის პირბადე სძალსა მას. შემდგომად წარმოდგებოდის საშუალ მდივანი ანუ მწიგნობარი ვინმე და წარიკითხის რასაცა ქალს მას ვაატანდიან ზითვალაჲ—ო (ბატონი შვილი ვახტანგ, ისტორიები აღწერა, ვაშ. ს. კაკაბაძისა, 1914 წ. გვ. 15). მაშასადამე, ძველი ქართული ზნეჩვეულება თავდაპირველად ვაჟს ავალებდა, რომ საცოლოსათვის საჩუქარი მიეტანა და ძველისძველი ხანის იმ „ურადის“ ნაშთი უნდა იყოს, რომელიც „ურვადის“—აგან არის წარმომდგარი და იმ დროს უნდა დაწესებულყო, როდესაც ქალის ცოლად შერთვა მოტაცება-სყიდვით, სწორედ „ურვადის“ მოცემით შეიძლებოდა. მხოლოდ, საფიქრბელოა, რომ გიორგი მეფეს ქართული ზნეჩვეულების ამ ადათზე ჰქონდა ლაპარაკი და არა იმაზე, თითქოს საქართველოში მაშინ მზითვის მიცემა წესად არა ჰქონოდათ“ (ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია IV, თბ. 1967, გვ. 47).

¹ ἄστυμπος A (Grecu).

² ასეა ბეკერის (და გრეკუს) გამოცემაში; ვფიქრობთ, რომ უნდა იყოს μαγικάω.

„ამიტომ იმათ ამ ქორწინებას მოვაწყობთ სიღინჯით და არა მოუფიქრებლად: პირობას ვდებ, რომ მივცემ ჩემს ქალს, გარდა ვერცხლისა და ოქროს ძვირფასი ჭურჭლისა და ძვირფასი თვლებისა და მარგალიტის და ოქროს ყელსაბამებისა და სხვა თვლებისა, გარდა ტანსაცმელების და მრავალნაირი მისთვის განკუთვნილი ქსოვილებისა, ამათ გარდა [მიეცემა] ოქროს ფული ორმოცდათექვსმეტი ათასი; აგრეთვე დამატებით ექნება ყოველწლიურად სამი ათასი ოქრო, რომელსაც მოიხმარს დარიბთათვის წყალობის გასაცემად ან როგორც მას მოესურვება.

„მე ვაგებულები მაქვს, რომ შენ ორი შვილი გყავს; ერთი — ბიჭი, რომელიც კეისარმა წმინდა ნათ-

τίσματος, και αὐτοῦ ἐκείνο ἔστι και ἔσται· τὸ δὲ ψῆλιν ἔστω ἐκ τῆς σήμερον τῆ ψυχᾶτρί μου, ἡ και ὀφειλέτω τοῦ ἠπανδρεῦσαι αὐτό, ὅπου ὁ ἄν σὺ κρινῆς εἶναι ἀξιον τόπον.

Και ὅταν ἔλθῃς σὺν θεῷ ἄραι αὐτήν, τότε ἐπιδώσω σοι φορτίαν σηρικῶν τέτταρα· ἔστι γὰρ ἡ μέταξαι ἐκείνη οὐκ ἐξίτηλος, και ὡς ἡκούσαμεν, πράττεται τὸ φορτίον διὰ χρυσῶν νομίων πεντακοσίαν.

Ὡς οὖν πάντα τὰ ἐν τῆ Ἰβηρίᾳ και Τραπεζοῦντι καταλεπτῶς ἐδηγησάμην τῷ βασιλεῖ και ἀψιέντῃ μου ὡς ἄνωθεν, ἡρώτησα μαθεῖν και περὶ τοῦ τῆς Σερβίας συνοικεσίου· και ἀποκριθεὶς εἶπέ μοι·

«Ἐγὼ σοι ὀφείλω πολλὰ διὰ τὴν πρὸς με σὴν ἀγάπην και πίστιν παιδιόθεν και τὴν τοσαύτην δουλοσύνην· ἀλλὰ τοῦτο δὴ πλεον σήμερον τὸ τῆς Σερβίας βεβαίωσις και ἀσφάλεια και ἐκσφάρισμά ἔστι· τῆς εἰς ἐμέ σου ἀγάπης και δουλοσύνης, και ἀνταμοιβὴν σοι ὀφείλω ἕως ἐν τοῖς ζῶσιν εὐρίσκομαι, ἐπεὶ τοσοῦτον κεκοπίσκασις ἀεὶ ἠπὲρ ἐμοῦ, και μᾶλλον τὰ νῦν ἐγκατέλιπες τὸν οἶκόν σου τοσοῦτον δὴ καιρὸν πόρρω τῆς σῆς πατρίδος ζῆνας χῶρας περιερχόμενος.

ლობით აღადგინა (ე. ი. მონათლა); ეს ბიჭი მისია და მისი იქნება; ხოლო გოგო დღევანდელი დღიდან იქნება ჩემი ასულისათვის, რომელიც მას გაათხოვებს კიდევ იმ მხარეში, რომელსაც შენ ღირსეულად მიიჩნევ.

და როდესაც შენ მოხვალ, ღვთის შეწვევით, მის (ე. ი. ჩემი ასულის) წასაყვანად, მაშინ მოგცემ შენ ოთხ საპალნე აბრეშუმს; ის აბრეშუმი უბრალო არ არის და, როგორც გვსმენია, საპალნე ხუთას ოქროს ფლურად ფასობს“.

ყველაფერი ეს, იბერიისა და ტრაპეზუნტის ამბები, დაწვრილებით რომ მოგუყევი კეისარსა და ჩემს ბატონსა, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, შევეკითხე სერბიელთან ქორწინების შესახებ; მან მიპასუხა და მითხრა:

„მე შენგან ბევრად დავალებული ვარ ბავშვობიდანვე შენი ჩემდამი სიყვარულისა და ნლობის გამო, და ეგოდენი სამსახურის გაწევის გამო; მაგრამ დღეს ამით, სერბიის ამბით, ეს კიდევ უფრო განამტკიცე; ეს არის უეჭველი გამოხატვა შენი ჩემდამი სიყვარულისა და მომსახურეობისა, შენი მოვალე ვიქნები, სანამ ცოცხლებში ვიოცხები, რადგან ამდენად ილწვი მუდამ ჩემი გულისთვის, და უფრო მეტად: ახლა შენ ამდენი ხნით დასტოვე შენი სახლი, შორს შენო სამშობლოდან მიმოიარე უცხო ქვეყნები ჩემი გულისთვის.

«Ὅθεν οἱ ἔκαισε κυριεύοντες
 μεγάλας εὐεργεσίας καὶ τιμὰς
 ἐπηγγέλλοντό σοι δοῦναι, λέγω
 οἱ τῆς Ἰβηρίας καὶ Τραπεζούν-
 τος δεσπότης καὶ βασιλεῖς, ἕκασ-
 τος αὐτῶν ζητῶν σοι ἑπὲρ αὐτοῦ,
 ἵνα συνοικέσιον μετ' ἐμοῦ τελέ-
 σῃς· αὐτοὺς δὲ ὡς σφῶρων καὶ
 πιστῶν φεράπων διέκρινας τὸ
 συμφέρον μοι καὶ ὠφελιμώτερον,
 καὶ ἔδρασας, καὶ ἄ νενόηκας
 ἔγραψάς μοι συμβουλεύων. Τοῦτο
 ἦν μέγα τι ἐκμαρτύριον τῆς πρὸς
 ἐμέ σου εὐνοίας καὶ ἀγάπης· καὶ
 πληροφορορήθητι ἀληθῶς ὅτι καὶ
 παρ' ἐμοῦ ἕξεις ἀξίαν τὴν
 ἀντάμειψιν, ἕως ἐν τοῖς ἔωσιν
 ὑπάρχω.

«Περὶ δὲ τοῦ ἐν Σερβίᾳ συν-
 οικεσίου οὐπὲρ ἐρωτᾷς με, τοι-
 σουτοτρόπως παρηκολούθησε. Με-
 τὰ τὸ θανεῖν τὸν ἀμηράν καὶ
 τὴν τοῦτου σύζυγον ἐπαναστρέ-
 φασαν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας
 δεσπότην τὸν πατέρα αὐτῆς, προσ-
 ἤλθῃ μοι συλλαλήσασα ἢ πρω-
 τοστρατόρισσα ἢ συγγενῆς αὐτῆς
 περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως,
 καὶ πλείστας δόσεις καὶ προίκας
 ἐπηγγέλλετό μοι, καὶ ἄλλα πολλὰ
 ὠφελιμώτατα ἔτασσεν ὑποσχο-
 μένη ἐν τῷ μέλλοντι, ἅπερ καὶ γὰρ
 ἀπὸ πολλῶν αἰτιῶν ἐνόμισα ταυ-
 τα ἀληθῆ εἶναι καὶ συμφέροντα.

«Ὅμως δὲ ἐν τούτῳ ἔδει καὶ
 ἑτέρα βουλή καὶ σκέψις, καὶ γὰρ

„იქაური მმართველი დიდ
 კეთილწყალობას და პატივს გპირ-
 დებოდნენ შენ—ვგულისხმობ იბე-
 რიისა და ტრაპიზონის მბრძანებ-
 ლებსა და მეფეებს,—თითოეული
 მათგანი ეძიებდა საკუთარი თა-
 ვისთვის, რათა შენ ჩემთან ქორ-
 წინება მოგეწყო; შენ კი თვითონ,
 როგორც ბრძენი და ერთგული
 მსახური, არჩევიდი, რაც ჩემთვის
 შესაფერისი და სასარგებლო იქ-
 ნებოდა, და რაც მოიმოქმედე მე
 მოქწერე მოსათათბირებლად. ეს
 იყო დიდი რაღაც მოწმობა შენი
 ჩემდამი კეთილგანწყობილებისა
 და სიყვარულისა. ჭეშმარიტად
 დარწმუნებული იყავი, რომ ჩემ-
 განაც გექნება შენ ღირსეული
 სამაგიერო გადახდა, ვიდრე ცოც-
 ხლებში დავიარები.

„რაც შეეხება იმას, შენ რომ
 მეკითხები სერბიაში ქორწინების
 შესახებ, ეს საქმე შემდევნიარად
 წარიმართა. ამირას გარდაცვა-
 ლებისა და მისი მეუღლის უკან
 დაბრუნების შემდეგ თავის მამას-
 თან, სერბიის მპყრობელთან, ჩემ-
 თან მოვიდა ამ საქმეზე მოსალა-
 პარაკებლად მისი ნათესავი, პრო-
 ტოსტრატორისა, დიდძალ საჩუქ-
 რებსა და მზითვეს მპირდებოდა
 მე, და სხვა ბევრ ძალიან სასარ-
 გებლო რამეებსაც აღმოთქვამდა
 მომავალში, რაც მე მრავალი მი-
 ზების გამო ჩავთვალე ნამდვი-
 ლად და შესაფერისად.

„მაინც, ამგვარ საქმეში საჭი-
 რო იყო სხვასთან თათბირი და

ὅτι εἶχον μετὰ τινος συμβουλεύ-
 θῆναι διὰ τὸ πάντας παθητικῶς
 διακείσθαι. Ἡ κυρία μου ἡ δέσ-
 ποινα καὶ μήτηρ τοῦ παρόντος
 βίου ἐξεδήμησε. Ὁ μὲν Καντα-
 κουζηγός, ὃς ἀπὸ τῶν ἄλλων
 ἀπροσπαθῶς ἐβούλευσε, καὶ αὐτὸς
 ἀπέθανεν· ὁ δὲ Λουκάς ὁ Νοτα-
 ρᾶς φανερώς, καὶ ἀφανῶς λέγει
 ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων πέριξ
 αὐτοῦ οἶδε τί ποιεῖ, εἰ μὴ τὰ
 παρ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ ποιού-
 μενα δισχυρίζεται ἀληθῆ καὶ
 καλὰ εἶναι, καὶ πάντα λίθον
 κινεῖ, τὸ τοῦ λόγου, ὡς καὶ αὐ-
 τὸς καλῶς ἐπίστασαι.

„Ὁ μέγας δομέστικος ἐχθιρω-
 δῶς διάκειται εἰς τὰ τῆς Σερ-
 βίας, καὶ ὁμονοήσας μετὰ τοῦ
 Καντακουζηγοῦ Ἰωάννου παρ-
 οτρύνοντές με ἀεὶ ἵνα τὸ τῆς
 Τραπεζοῦντος συνοικέσιον γένη-
 ται. Τίτι γὰρ τότε ἐδυνάμην
 συμβουλεύεσθαι; Μετὰ μοναχῶν
 καὶ τῶν τοιούτων; Ἀπράγμονές
 εἰσι. Μετὰ ἀρχόντων; Καὶ οὐδεὶς
 ἐφρόντιζε μὴ προκείμενός τιτι,
 μὴ πως δημοσιεύσῃ αὐτὰ τοῖς
 ἄλλοις. Λοιπὸν ἐγὼ ἐδεινοπαθῶν
 εἰς τὴν σὴν βραδύτητα.

„Ἐλθούσης δὲ τῆς γραφῆς
 σου, ἰδοῦ, καὶ σὲ καὶ τὴν γνώ-
 μην σου ἔγνων· καὶ ἔ εἶχομεν
 καὶ ἡμεῖς προσυλιστάμενα, φρο-

მოფიქრება, მე კი არავინ მყავდა
 ვისთანაც შემეძლო მოთათბირე-
 ბა, რადგან ყველანი დაძაბულ
 მდგომარეობაში იყვნენ. ქალბა-
 ტონი დედოფალი, დედაჩემი, ამა
 ცხოვრებიდან წასული იყო. კან-
 ტაკუზენე, რომელიც სხვებთან
 შედარებით მიუდგომლად სჯიდა,
 აგრეთვე გარდაცვლილი იყო; ხო-
 ლო ლუკა ნოტარასი ცხადად და
 ფართულად ამბობს, რომ მის გარ-
 და სხვამ არავინ იცის, რა უნდა
 გაკეთდეს, თუ მის მიერ თქმული
 და გაკეთებული არ დადასტურდა
 როგორც ჭეშმარიტი და კარგი,
 და «ყოველგვარ ქვას აამოძრა-
 ვებს», იგავით რომ ვთქვა, რაც
 შენ თვითონაც კარგად იცი.

დიდი დომესტიკოსი მტრუ-
 ლად არის განწყობილი სერბიის
 საქმეთა მიმართ, და იოანე კონ-
 ტაკუზენთან ერთად ბჭობდნენ
 და ყოველდღე მიჩიჩინებდნენ მე,
 რათა ტრაპეზუნტის ქორწინება
 მომხდარიყო. მაშინ ვის შემეძლო
 დავთათბირებოდი? მონაზონებსა
 და მისთანაებს? ეს მათ სრულე-
 ბით არ ეხებოდა. მთავრებს დავ-
 თათბირებოდი? მაგრამ არავინ
 ზრუნავდა ვინმესთვის ერჩია,
 რომ რამენაირად სხვებისთვის არ
 ეცნობებინა ეს. ამრიგად, მე მძი-
 მედ განვიცდიდი შენს დაყოფ-
 ნებას.

შენი წერილი რომ მოვიდა,
 აი, მაშინ შევიტყე შენი ამბავი
 და შენი აზრი; და რაც ჩვენ წი-
 ნათვე გვქონდა ნავარაუდევო, შენ

νίμως καὶ καλῶς ἔλυσας. Καὶ εὐθύς τὸν Παλιολόγον καὶ τὸν Ἐυδαίμονα Ἰωάννην ἀπέστειλα, δι' ἄλλα μὲν τὸ φαινόμενον, ὡς ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ τῆς πρωταστρατορίας ἐπιγ. τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ ἠκούσαμεν τὸ αἷτιον τοῦ κωλύματος, καὶ ἐπαύσαμεν. Λοιπὸν σὺν θεῷ τελέσαμεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας“.

Καὶ γεγονόςτος χρυσοβούλλου καὶ ὑπογραφέντος περιεῖχεν οὕτως, ὅτι: ἐκείνου μὲν ἡ φυγάτηρ ἔστω γυνή τοῦ βασιλέως καὶ ὀσποῖνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἔστω ἀνὴρ αὐτῆς, κατὰ πάσας τὰς συμφωνίας ἃς μετ' ἐμοῦ ἔσθησεν ὁ βῆθεις ῥήξ τῆς Ἰβηρίας. Καὶ κληθεὶς προσήλθε κατενώπιον τοῦ βασιλέως ὁ ἐκ τῆς Ἰβηρίας μετ' ἐμοῦ ἐληλυθὼς πρέσβυς· καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκαιοχείρως ἔμπροσθεν τούτου ἐποίησε σταυροὺς τρεῖς μετὰ κινάβρωτος εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦ χρυσοβούλλου μέτωπον εἰς βεβαίωσιν κατὰ τὴν ἐκείνων συνθήκην, καὶ ἔδωκε τὸν χρυσοβούλλον ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ πρέσβους, καὶ φησιν αὐτῷ „ἰδοὺ σὺτος“ ἐμέ δεικνύων „σὺν θεῷ τῷ ἐρχομένῳ ἔαρι ἐλεύσεται μετὰ τριήρων παραλαβεῖν τὴν ἐμήν σύνευνον τὴν νεόνυμφον“. Προσκυήσας οὖν ὁ πρέσβυς ἀνεχώρησεν.

გონიერად და კარგად გადავიწყვეტია. და მე მაშინვე გავგზავნე პალეოლოგოსი და იოანე ევდემონი, სხვა საქმეების გამოც, და რათა თავისი დეიდისაგან, პროტოსტრატორისაგან ეს შეეტყო, და, აი, შევიტყუეთ მიზეზი დაბრკოლებისა და თავი შევიკავეთ. ამრიგად, ღვთის შეწევნით, დავაბოლოვეთ იბერიის მეფესთან დანათესავების საქმეს.

და შედგა ოქრობეჭედი და ხელი იქნა მოწერილი იმნაირი შინაარსისა, რომ იმის ასული ყოფილიყო მეფის ცოლი და კონსტანტინეპოლის დედოფალი, და თვით მეფე ყოფილიყო მისი ქმარი, ყოველგვარ შეთანხმებათა მიხედვით, რომლებიც იბერიის ხსენებულმა მეფემ ჩემთან დასდო. და როდესაც ის მიიხმეს, მივიდა მეფის წინაშე იბერიიდან ჩემთან ერთად ჩამოსული ელჩი; და მეფემ საკუთარი ხელით მის თანადანსწრებით სამი ჯვარი დასხა სინგურით ოქრობეჭედის ზემოთა შუბლზე დამტკიცების ნიშნად, თანახმად მათი ჩვეულებისა, და მისცა ოქრობეჭედი ელჩს ხელში, და უთხრა: „აი, ეს კაცი—და მიუთითა ჩემზე — როგორც კი გაზაფხულდება, ღვთის შეწევნით, გაემგზავრება ტრიერებით ჩემი მეუღლის მოსაყვანად, პატარძლისა“. ელჩმა თაყვანი სცა და წავიდა.

Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψιθυρίζετο ὅτι ὁ ἀμνηστὸς ἐβούλετο ἔλθειν κατὰ τὸ Στενὸν ἐγγὺς τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς τοῦ Ἀσωμαίου κώμης οἰκοδομήσαι τι φρούριον, καὶ βουλῆς γενομένης ἵνα ὁ βασιλεὺς εἰς Πελοπόννησον στείλῃ μηγύων τοῦ ἔλθειν ἕνα τῶν αὐταδέλφων αὐτοῦ, ὃς ἂν¹ βουλήσῃται τούτων, καὶ ὁμοφωνήσῃ εἰς ὅσα αἰ βασιλικαὶ γραφαὶ διελάμβανον, ἵνα ἀνάγκης ἐπελθούσης ἰδῶσιν εἰ ὁ ἀμνηστὸς βούλεται πράξαι τι κατὰ τῆς πόλεως ἦτοι² τῆς βασιλείας, καὶ ἀπέλθῃ πρὸς τοὺς δουτικούς ἀσθενταὺς καὶ συμμαχίαν αἰτήσῃ, ἐν τῷδε τῷ μέσῳ παρηλθὼν ἡμέραι τινές, εἶτα προστάξας με ὁ βασιλεὺς³ ἔλθειν ἑνώπιον αὐτοῦ εἰπέ μοι τάδε⁴.

„Πρωτοβεστιαιριτα, περι τῆς βουλῆς ἦν ἐστίσαιμεν ἐτοιμάσθητι τοῦ ἀπελθεῖν σε εἰς Πελοπόννησον· καὶ ὡς ἂν διορθώσης τὴν ἔκείσε ὑπόθεσιν, ἵνα τις τῶν ἀδελφῶν μου ἐλεύσῃται ἐνθάδε, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπελθεῖν σε ἐκεῖθεν εἰς Κύπρον πρὸς τὴν ἐμὴν ἀδελφόπαιδα τὴν ῥήγισσαν. Ἡμεῖς δὲ ἐνταῦθα ἐτοιμάσασμένοι τὰ ἐπιτήδεια τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τὸ ἐξελθεῖν⁵ σε ἀκχεῖθεν πορεύσῃ ἀπὸς εἰς τὴν Ἰβηρίαν⁶, ὅπως ἄρῃς τὴν νεόνυμφον τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν μελλοκυρίαν σου“.

რადგან იმავე წლის დასაწყისში ხმები დადიოდა, ამირა მოსელას აპირებს სოფელ ასომატის ზემო ნაწილის ვიწრობებთან ციხის ასაგებად და ბჭობა შედგა, რათა მეფეს პელოპონესში კაცი გაეგზავნა შესატყობინებლად, რომ ერთი მისი ძმათაგანი ჩავიდოდა, რომელიც იმათგან მოისურვებდა, და მოიწონებდა, რაც მეფის წერილობით იყო დადგენილი, რათა, თუ საჭიროება მოითხოვდა, ენახათ, თუ ამირა რის გაკეთებას აპირებდა ქალაქის ან სახელმწიფოს წინააღმდეგ, და გაემგზავრებოდა დასავლეთის მთავრებთან და მოკავშირეობას სთხოვდა; ამასობაში რომდენიმე დღე გავიდა და მეფემ მიბრძანა მას ეხლებოდა და მიტხრა შემდეგ:

„პროტოვესტიარო, იმ გეგმის მიხედვით, რომელიც ჩვენ მივიღეთ, მოემზადე გაემგზავრო პელოპონესში; და იქ შესარულე ეს დავალება, რომ ერთი ჩემი ძმათაგანი იქ ჩავიდეს; საჭირო არის შენ იქედან გაემგზავრო კვიპროსზე დედოფალთან, ჩემს ძმისშვილთან. ხოლო ჩვენ იქ დაგიმზადებთ შენ საგზალს, იქიდან დაბრუნების შემდეგ კვლავ გაემგზავრები იბერიაში, რათა მოიყვანო პატარძალი, ჩემი მეუღლე, შენი მომავალი ქალბატონი“.

¹ ὃς ἂν] οἷος δ' ἂν τις < AB. ² τῆς πόλεως ἦτοι < B. ³ ὁ βασιλεὺς < B.

⁴ τάδε B, τοιαῦτα A. ⁵ ἐλθεῖν AB. ⁶ Ἰβηρίαν AB.

Ἐγώ γε ἀποκριθεὶς εἶπον αὐ-
τῷ: „Ὁὐ δύναιμαι παραιβῆναι τὸ
πρόσταγμα σου, τοῦ μὴ ἐκτελέ-
σαι ὡς κελεύεις· ἀλλ' ἢ σύντεκ-
νος καὶ δούλη τῆς βασιλείας σου,
ἢ γυνή μου, ὑποπτεύω μὴ ποτε
διὰ τὸ συχνάκις με ἀποουσιάζειν
αὐτῆς ἀγανακτῶσα ἀποκαρῆση-
ται¹ μοναχῆ, ἢ καὶ ἐάσῃ με καὶ
ἄλλον λάβῃ· χθὲς γάρ ἐλήλυθα
ἀπὸ Ἰβηρίας², διατριψάς ἐχει
ἕτη δύο, καὶ εἰ ἀναχωρήσω αὐ-
τῆς ἐν βραχυμερίᾳ³ οἴκοθεν,
εὐλόγον αἰτίαν εὐρήσει καὶ δι-
καιῶν πρόφασιν τοῦ παρᾶξαι ἐν
ἐξ ὧν εἴρηκα“.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γελάσας εἶπέ
μοι: „Ἄλλ' αὐτὸς λέξον αὐτῇ
ἵνα ταύτην καὶ μόνην τὴν ἔδοι-
πορίαν συγχωρήσῃ σοι ποιῆσαι,
καὶ ἐνόρκω προστάγματι τάσσω
μηκέτι σε ἐνοχλήσῃ⁴ τοῦ ἐξελ-
θεῖν σε πατριδοθεν. Καὶ μάλα⁵
καλῶς ἐπίστασαι τὰ ὅσα σοι ἐπ-
ηγγειλάμην εὐεργετήσαι σε, καὶ
τί τὰ ἀνά ἡμῶν συλλαληθέντα,
καὶ τί βουλόμεθα ποιῆσαι, καὶ
τοῦτο βέβαιόν ἐστι καὶ χωρὶς
ἐνόρκου προστάγματος, ὅτι αἱ
πρεσβεῖται καὶ ἔδοιπορίαι αἱ ὑπὸ
σοῦ παύσονται⁶. Μηγύσω δὲ καὶ
πρὸς τὸν μέγαν Ἰουδα τὸν Νοτα-
ραν ὅτι ἐπεὶ τὸ τοῦ μεγάλου
Ἰουδαῖος ὑφάρκιον κτήται, οὐ δύν-

ასუხად მე ვუთხარი მას:
„არ შემიძლია შენს ბრძანებას
გადავუხვიო და არ შევასრულო,
რასაც მავალეებ; მაგრამ შენი
მეუფების თანამეუფილე და მზე-
ვალი, ჩემი მეუღლე, ვეჭვობ ჩემი
ხშირი აქ არყოფნის გამო გამო-
ჯავრებული მოლოხნად არ აღი-
კვეცოს ან მე თავი დამანებოს
და სხვას გაჰყვეს; რამეთუ გუშინ
დავბრუნდი იბერიიდან, სადაც მე
ორი წელი დავყავი, და თუ ამ
მოკლე ხანში კვლავ სახლიდან
წავალ (უცხოეთში), ის იპოვის
საპატრო მიზეზს და სამართლიან
საბაბს გააკეთოს ერთი იმ ორი-
დან, რომელზედაც ვთქვი“.

მეფემ გაიცინა და მითხრა
„მაგრამ შენ თვითონ უთხარი
მას, რათა მან მხოლოდ ამ ერთი
მგზავრობის ნება მოგცეს და მე
ფიცით გეფიცები, რომ არასო-
დეს აღარ შეგაწუხებ სამშობლო-
დან შორს წახვიდე. და კარგად
იცოდე, რასაც მე შენ დაგპირ-
დები წყალობას და რასაც ჩვენ
შორის მოვილაპარაკებთ და რის
გაკეთებასაც დავგეგმავთ, — ეს
ყველაფერი მტკიცეა გარეშე ფი-
ციით მიცემულ ბრძანებისა, რომ
ელჩობანი და მგზავრობანი შენი
შეწყდება. ხოლო დიდ ღუქას,
ნოტარას, დავავალე, რომ, რო-
დესაც დიდი ღუქის თანამდებო-
ბას ასრულებს, არ შეიძლება

¹ ἀποκαρίσεται AB. ² Ἰβηρίας AB. ³ βραχυμερία A. ⁴ ἐνοχ-
λήσῃ AB. ⁵ μάλλον AB. ⁶ παύσονται AB.

ναται ἔχειν καὶ τὸ μεσαστικόν. Καὶ τοῦτο λέγω ἵνα σοι ὁωρήσωμαι¹. Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἔστι πρέπον ἵνα ἀφαιρέσω αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ. Ἔστι γὰρ ὡς καταφρονεῖν, εἰ μὴ ἀναβολὴν καὶ τρόπον ποιήσομεν ἵνα αὐτοῖς ἐγκαταλείψῃ αὐτὸ ἕκτεινος. Καὶ ἔχεται δὴ πάλιν τὸ πρωτεῖον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς, καὶ τι σιτηρέσιον δι' ἄλλου τρόπου, ἐπεὶ γρηὶ ποιῆσαι καὶ μὲ ὄνο τῶν ἀρχόντων συμβούλους, ὡς καὶ ὁ βασιλεύς ὁ ἀδελφός μου εἶχεν, ἵνα ὡς μετ' ἔμοῦ δι' ἄλλης τῆς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ προβλέπειν διορθῶναι καὶ πράττειν τὰ ἀναγκαῖα, δουλείας² τε καὶ ὑποθέσεις τῆς βασιλείας“.

Καὶ οὕτως ἐμῆς ἡμέρας ὄνοξ διὰ τοῦ ἔμοῦ καὶ αὐτοῦ συντέχνου, τοῦ ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ, πατρὸς Νεοφύτου τοῦ ἐν τῇ τοῦ Χαρσιανίτου μονῆ. Καὶ ἀκούσας ὁ Νοταρχὸς περὶ τοῦδε τοῦ ὁφεικίου ἔστειρε, πλὴν ἔχουσιν ἡ ἀκουσίως οὐκ οἶδα (CB 217,11—225,5).

ზემოთ (გვ. გვ. 49—73) დაბეჭდილია ტექსტის ტრადიციული ვარიანტი იმ. ბეკერის გამოცემით (Bonnae, 1838, გვ. გვ. 206—225), როდესაც ჯერ კიდევ გამორკვეული არ იყო Chronicon Minus-ისა და Chronicon Maius-ის ურთიერთობა. ქვემოთ ვებეჭავთ ცალკე Chronicon Minus-ს ვ. გრეკუს გამოცემით.

ჰქონდეს შუამავლის თანამდებობა: და ამას გეუბნები, რომ შენ მოგანიჭო ეს (თანამდებობა). მაგრამ შეუფერებელი იქნება, რომ ის გადავყენო უცბად; თუ ამას არ გადავდებთ მანამდე, სანამ ის თავისი სურვილით არ გადადგება. და მას ჰქონდეს კვლავ პირველობა მდგომარეობისა და ბჭობისა, ჯამაგირი სხვადასხვა ადგილიდან, რადგან საჭიროა მეც მყავდეს ორი მთავარი მრჩეველებად, როგორც ჰყავს ჩემს ძმას მეფეს, რათა ისინი იყვნენ ჩემთან მთელი დღის მანძილზე, სასახლეში და თვალყური ადევნონ წესიერებას და გააკეთონ აუცილებელი საქმეები, შეასრულონ სამეფოს სამსახური და გეგმები“.

და ასე ეუწყა დიდს ღუკას ჩემი მეშვეობით და მისი თანაშობილის, მღვდელმონაზონისა და სულიერი მამის ნეოფიტეს მეშვეობით, იმ ნეოფიტესი, რომელიც ხარსიანიტის მონასტერშია. ნოტარამ რომ შეიტყო ამ თანამდებობის შესახებ, კმაყოფილდარჩა, არ ვიცი—ხალისით თუ უნებურად.

¹ ὁωρήσω AB.

² τὰς ἀναγκαῖας δουλείας AB.

გიორგი სვრანძესის ელჩობა იბერიაში და ტრაპიზონში

XXX, 1. Ἦν γὰρ ἰδῆ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τὸν αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ εἰς τε τὸν τῆς Ἰβηρίας μέγαν, ἡγουν βασιλέα Γεώργιον, καὶ τὸν βασιλέα Τραπεζούντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ χαρίτων ἀξιολόγων¹ καὶ παρασκευῆς ὅτι πολλῆς καὶ καλῆς, μετὰ ἀρχοντοπούλων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ ψαλτῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τεχνιτῶν κρατούντων καὶ ὄργανον οἶ καὶ ἡκουον ὄνομα μὲν αὐτό, τί δὲ ἔστιν, οὐκ εἶδον καὶ ἐπιθυμοῦσαν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι οἱ Ἰβηρες². Καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνέτρεχον ἐκ τῶν περὰ τῶν αὐτῆς δὴ τῆς Ἰβηρίας, ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ.

2. Ἀπῆλθον δὲ διὰ συμπεθερίον³, ὅπου ἄρα με φανῆ⁴ ἐκ τῶν δύο γενῶν. Ἐδέησεν⁵ οὖν, ἵνα διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον δηλώσω τῷ αὐθέντῃ μου τῷ βασιλεῖ τὰ κατὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τὰ ἐναντία· καὶ πάλιν, ὡσάν ὀρίσει. Καὶ ἔστειλα γραφὰς μετὰ ἀνθρώπων, καὶ πάλιν ἄλλους ὁ αὐθέντης μου ἀπολογησάμενος· καὶ ἐρχόμενος περὶ

1. იმავე წლის ოქტომბრის თვით თოთხმეტ რიცხვში გაგზავნილ ვიქმენ იბერიის მეფესთან, სახელდობრ, გიორგი მეფესთან და ტრაპაზუნტის მეფესთან ბატონ იოანე კომნენოსთან მნიშვნელოვანი საჩუქრებით და დიდი და კარგი ძღვენით; თან მასლდნენ წარჩინებულები და მხედრები, ბერმონაზონები და მგალობელნი, და ექიმები და ოსტატები ორღანოზე დაკვრისა. მათ სმენიათ სახელი, ხოლო თუ რა არის, არც უნახავთ და არც სმენიათ იბერებს, და ამიტომაც იყო რომ მოიბრძინეს იბერიის მხარეებიდან, რათა მოესმინათ ის.

2. წავედი დამძახლების მიზნით, თუ იმ ორი ოჯახიდან რომელს უფრო მოვიწონებდი. საჭირო იყო, რათა მე აღარაფერი დამბრალებოდა, მეცნობებინა ჩემი ბატონისთვის, მეფისათვის, ორივე მხარის სიკეთე და საწინააღმდეგო (ავი და კარგი) და კვლავ, როგორც ის განსაზღვრადა. და ვუგზავნიდი წერილებს კაცების ხელით, და კვლავ

¹ χαρισμάτων αξιοπαίων V(all.).

² Ἰβηροι V.

³ συμπεθερίον V, συμπενθερου συμπεθεριου O(tob.), συμπενθεριαν f(ranzius).

⁴ με φανῆ O, μοι φανήσεται V.

⁵ ἐδέησεν O, ἔδει V.

τὴν Ἀμισὸν ἐναυάγησαν¹. Καὶ
ξῶς οὐ γὰρ μάθῃ τοῦτο ἢ ἀμφέν-
της μου ἢ βασιλεύς γὰρ² στείλῃ
ἄλλους, διεβίβασα εἰς τὰ μέρη
ἐκεῖνα χρόνους β' παρὰ³ ἡμέ-
ρας λ'³.

3. Ἐθρῖσκομένου μου⁴ οὐκ
ἔκεισε τῇ χγ⁷ Μαρτίου μηνός.
τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἡ ἐν
μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένη ἀοιδί-
μος καὶ ἀγία δέσποινα, ἡ διὰ
τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ⁵ σχή-
ματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονῆ
μοναχί· καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μο-
νήν τοῦ Παντοκράτορος πλησίον
τοῦ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου βα-
σιλέως καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς.

4. Καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ
γθ⁸ ἔτους ἀπέθανεν ἢ ἀμηράς
ἢ Μουράτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀκού-
σαντός μου εἰς τὴν Ἰβηρίαν⁶,
ὡς ἴκλιθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα
λέγει μοι ἢ βασιλεύς· „Ἄρχον
ἀποκρισιάρη⁷, γὰρ σε⁸ εἶπωμεν
καλὰ μαντάτα, μόνον γὰρ μᾶς

სხვებს ჩემი ბატონი (ჰიგზავნიდა)
თავისი პასუხით. რომ მივედით
ამისოს მახლობლად, ხომალდი
დაგვემსხვრა. და ვიდრე ამას შე-
იტყობდა ჩემი ბატონი მეფე, რა-
თა გამოეგზავნა სხვები, დავა-
ყოვნე იმ მხარეებში ორი წელი-
წადი 30-დღე ნაკლებ².

3. იქ რომ ვიყავი შე, იმავე
წლის მარტის თვის ოცდასამ
რიცხვში გარდაიცვალა ნეტარი
სიკვდილით სახელოვანი და წმინ-
და დედოფალი, რომელსაც ღვთი-
ური და ანგელოზებრივი სქიმის
გამო გადარქმეული ჰქონდა სა-
ხელი და ეწოდებოდა ჰიპომონე
მონაზონი; და დაიმარხა იგი პან-
ტოკრატორის მონასტერში, მახ-
ლობლად თავისი მეუღლის ნე-
ტარი და სახელოვანი მეფისა.

4. და 59 (ე. ა. 6959) წლის
თებერვლის თვეში გარდაიცვალა
ამირა მურატი. და ეს მე არ
მსმენია იბერიაში ყოფნის დროს
და, როგორც კი ტრაპეზუნტში
მივედი, მეფემ მითხრა: „უფალო
ელჩო, უნდა ვითხრათ კარგი
ამბები, ხოლო უნდა მოგცე შენ

¹ ἐναυάγησαν OT(aurin.), ἀρμένισα V (ἀρμενιζα „აფრებს ვაფრიალებდი“).

² ამ ადგილის შესახებ იხ. ზემოთ გვ. 48.

³ ἵνα ἀποστείλῃ ἀνθρώπους διεβίβασα ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκεῖνοισ ἐτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα V.

⁴ ἐθρῖσκομένου] ὄντος V.

⁵ εὐαγγελικοῦ V.

⁶ οὐκ — Ἰβηρίαν OT, ἀκούσας ἐγὼ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ ἐθρῖσκομένος V.

⁷ ἀποκρισιάρη OT, ἀποκρισιάρη V.

⁸ γὰρ σε — Καί! OT, εἶπωμέν σοι καὶ καλὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δῶρον χαρᾶς.

δύσσης τὰ συγχαρίαια“¹. Καὶ ἀναστὰς προσεκύνησα εἰπὼν· „Νὰ ποιήσῃ ὁ θεὸς πολυχρόνιον τὴν βασιλείαν σου, ὅπου² πᾶσι τρόποις εὐεργετεῖς ἡμῖν καὶ θέλεις εὐεργετήσῃς καὶ νῦν τὰ καλὰ μαντάτα. Ἀμὴ ἡμεῖς τί ἄξιον ἔχομεν νὰ ἀποδώσωμεν τῇ βασιλείᾳ σου“. Καὶ λέγει μοι τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ὅτι ἐγένετο καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνθέντης καὶ δέδωκε πολλὰ τὸν βασιλέα καὶ ἔοπερξεν, ἵνα ἔχη καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν μετὰ τοῦ πατρὸς του εἶχε τὸ ὁσπίτιον ἐκεῖνο.

5. Καὶ ἀκούσας τοῦτο ἐγενόμην ἄφρονος καὶ οὕτως ὀδυνηθεὶς, ὥσπερ νὰ μὲ ἔλεγεν θάνατον τῶν ἐμῶν φιλιτάτων καὶ μέχρι τινὸς καταφιάσας λέγω· „Δέσποτά μου, τοῦτο οὐ χαριέν μαντάτον, ἀλλὰ καὶ ὀδυρόν ἴσαν“. „Καὶ λέγει· „Πῶς καλῆ“. Καὶ εἶπον· „Διότι ἐκείνος ἦν γέρων καὶ τὸ κατὰ τῆς Πόλεως ἀπειρασθη αὐτῷ καὶ πλέον οὐδὲν ἤθελεν ἐπιχειρισθεῖν τοιοῦτόν τι, ἀλλ’ ἤθελε μόνον τὴν ἀγάπην καὶ εἰρήνην· ἀμὴ οὕτως, ὅπου ἐγένετο νῦν ἀνθέντης, ἔτι νέος καὶ παιδιόθεν ἐχθρὸς τῶν Χριστιαν-

მოსალოცი საჩუქრები“. მეც აღდექი, თაყვანი ვეცი მას და ვუთხარი: „ღმერთმა გიმრავალუამიეროს სამეფო შენ, რომელიც ყოველნაირად გვწყალობ ჰვენ და გვსურს გვწყალობდე ახლაც კარგი ამბებით, მაგრამ ჰვენ არაფერი გვაქვს ღირსეული, რომ შენ მეუფებას მოვუძღვნათ“, და მან გადმომცა ამირას სიკვდილის ამბავი და რომ მისი ვაჟი გახდა ბატონი და მისცა მეფეს მრავალი საჩუქარი და მოუსიყვარულა, რათა მასაც ჰქონდეს ის სიყვარული, რომელიც ჰემს მამასთან ჰქონდა შენს სახლს და ოჯახსო.

5. ეს რომ მოვისმინე, უხმო გავხდი და იმნაირად დავწყუხბრიდი, თითქოს ჰემთვის ეთქვას ჰემი უსაყვარლესი ადამიანების სიკვდილის შესახებ; და ერთგვარად დაღონებულმა ვუთხარი: „ჰემო ბატონო, ეს სასიყვარულო ამბავი კი არ არის, არამედ ძალიან სამწყუხარო“. „როგორ, ჰემო კარგო“ მითხრა მან, მეც მივუგე: „იმიტომ რომ ის მოხუცი იყო და კონსტანტინეპოლის წინააღმდეგ მას ბევრჯერ უცდია და არ უსურვებია ხელყოფა მისი რითივე, არამედ სურდა მხოლოდ სიყვარული და მშვიდობა; მაგრამ

¹ τὰ συγχαρίαια ჰორველად ნახმარი აქვს თეოფანეს (Chron. 335,11: ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰνδῶν πέμπει συγχαρίαια τῷ Ἡρακλεῖ ἐπὶ τῇ τῶν Περσῶν νίκῃ „ინდოთა მეფე უგზავნის ირაკლის მოსალოცი საჩუქრებს სპარსელებზე გამარჯვების გამო“).

² ὅπου ხალხურ ენაში იგივეა, რაც 85.

νων¹, νὰ νβρίξῃ καὶ νὰ ἐπαπει-
λῆται, ὅτι θέλει ποιῆσαι τὰ καὶ
τὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

6. Καὶ ἡ Πόλις, ἥπερ¹ ἄλλο-
τε ἔνι ἀπὸ τὴν ἀσθενείαν τοῦ
ἀσθεντός μου τοῦ βασιλέως, τοῦ
γαμβροῦ σου, ἡπορημένη καὶ
χρῆος εἰς τὰ εἰσοδήματα³ ἐκεί-
νης πολὺ καὶ ἀπορία εἰς πάντα.
Καὶ ὁ ἀσθεντής μου ὁ βασιλεὺς
νέος ἀσθεντής καὶ θέλει καιρὸν
εἰρηγικόν, νὰ ἐξοικονομήσῃ⁴ τὰ
ἐκείνης· καὶ ἂν παραχωρήσῃ ὁ
θεὸς νὰ νικηθῇ ἀπὸ τῆς νεότη-
τος αὐτοῦ καὶ κακίας καὶ νὰ
ἐρμύσῃ κατὰ τῆς Πόλεως, οὐκ
οἶδα, τί νὰ γένηται; Ναί, ἂν
εἶχεν εὐδοκῆσαι ὁ θεὸς, νὰ ἀπέ-
θνησκεν οὗτος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ,
ἰδοὺ εὐφρόσυτος κατὰ ἀλήθειαν
ἀγγελία, ἐπεὶ ἄλλον οὐκ εἶχε
καὶ ἀπὸ τῆς λύπης ἦθελε γενεῖν
καὶ ἀσθενέστερος καὶ ὀλιγοχρο-
νιώτερος· καὶ μέσον τούτου ἦθε-
λεν ἀναβῆσθαι καὶ τὸ ὀσπί-
τιον ἐκείνο καὶ, ἀποθανόντος ἐκεί-
νου, ἦθελεν ὑπάγειν εἰς προτί-
ρησιν μεγάλην“. Καὶ λέγει μοι:
„Ὅν ἦσαι καὶ τῶν φρονίμων καὶ
τῶν πρώτων ἀρχόντων τοῦ ὀσπί-

ეს, რომელიც ახლა ბატონი გახ-
და, ახალგაზრდაა და ბავშვობი-
დანვე მტერაა ქრისტიანებისა,
თავგასულია და იმუქრება, რომ
სურს იმოქმედოს ქრისტიანების
წინააღმდეგ.

6. და კონსტანტინეპოლი, ასე
ვთქვათ სხვა მხრით, ჩემი ბატო-
ნის, მეფის, შენი სიძის ავადმყო-
ფობის გამო, დიდ გაჭირებაში
იყო მის შემოსავალთა მხრით და
ყველაფერში ნაკლებობას განიც-
დიდა და ჩემი ბატონი მეფე ახა-
ლი ბატონია და სურს მშვიდო-
ბიანი ღრო, რათა მისი საქმეები
მოაგვაროს; და თუ ღმერთი გა-
დაგვიდგება, რათა იგი (ახალ-
გაზრდა მეფე) მისი სიახალგაზრ-
დავის და სიბოროტის მიერ და-
მარცხებული იქნება და კონსტან-
ტინეპოლის წინააღმდეგ გამო-
ემართება, არ ვიცი, რა დაგვე-
მართება. ჭეშმარიტად, კეთილ-
მზრახველი იქნებოდა ღმერთი,
რომ გარდაცვლილიყო ეს, მისი
ვაჟი, და ჭეშმარიტად კეთილგო-
ნიერი იქნებოდა ცნობა (ამის
გარდაცვალების შესახებ), რად-
გან სხვა ვაჟი მას არ ჰყავდა და
მწუხარებისაგან დასნეულდებოდა
და სიცოცხლე შეუშოკლდებოდა;
და ამასობაში დასუსტდებოდა
მთელი ის სახლი (ოჯახი) და მისი

¹ ἐχθρός τῶν Χριστιανῶν OT, ἦν χριστιανομάχος καὶ V.

² ἥπερ OT, εἶπερ V.

³ სიტყვების შესახებ εἰσοδήματα, ἐξοικονομῆσιν ო. ჩვენი შენიშვნები ზემოთ
გვ. 56.

⁴ ἐξοικονομῆσιν OT, οἰκονομῆσιν V.

τίσιν ἐκείνου καὶ θέλεις γινώσκειν
καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα καλίω· ὅμως
ὁ θεὸς δυνατὸς ἐστὶν γὰρ τὸ ποιήσῃ
διὰ καλόν“. Καὶ εἶπον· „Οὕτως
ἐστὶν, ὡς ὀρίζεις“. Καὶ ἀπέμεινεν
εἰς ἕκαινον (V. Grecu 74—78).
ძლიერა, რომ გააკეთოს კარგად“ და მე ვუთხარი: „სწორედ ეგრეა,
როგორც შენ განსაზღვრავ. ამით დამთავრდა საუბარი (?)“.

XXXI, 1. Ἐγὼ δὲ ὡς ἤκουσα
τοῦτο καὶ ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ
ἀμνηᾶ, ἡ θυγάτηρ δεσπότηου
Σερβίας, ἐντίμως καὶ καλῶς ἐπα-
νέστρεψεν εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῆς,
ἐπεὶ ἐγὼ ἔμελλον μείναι εἰς τὴν
Τραπεζοῦντα διὰ αἰτία πολλά,
πλεῖσιμον δὲ ἀπερχόμενον εἰς
τὴν Πόλιν, ἔστειλλον καὶ ἄλογα
καὶ παιδία δύο, ἅτινα ὁ βασιλεὺς
Ἰβηρίας ἀπελθὼν περὶ τὸ Σαμα-
χίν¹ ἐκρούσεισε² καὶ ἔστειλέ μοι
χάριν, καὶ ἄλλα τινά, ἃ καὶ
ἐχαρίσθημεν καὶ ἐκτησάμεθα ἄλ-
λοτρόπως· καθίστας ἔγραψα πρὸς
τὸν ἀσθέντην μου τὸν βασιλέα,
ὅσα καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἐπραξα
καὶ ὅσα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα
ὑποπτεύω, ὅτι μέλλω πράξειν,
καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐκείσε προ-
σημονῆς.

2. Ἐγραψα καὶ ἐτέραν ἀνα-
φορὰν, περὶ ὧν μέλλω δηλώσειν·
καὶ ὁσὺς τὰς γραφὰς ἐνὶ τῶν
συν ἔμοι ἀρχοντοπούλων ἔστειλα
αὐτὸν παραγγείλας ὅτι „τὴν μὲν
μίαν δὲ τῆ ἀσθέντη ἡμῶν βασι-

გარდაცვალების შემდეგ დიდ პა-
ტივისცემაში გადავიდოდა. და
მან მითხრა: „შენ ხარ იმ ოჯა-
ხის. გონიერ და პირველ მთავარ-
თავანი და შენ საუკეთესოდ იცი-
ეს ამბები, მაგრამ ღმერთი შემ-
დამთავრდა საუბარი (?)“.

XXXI, 1. ხოლო მე როცა შე-
ვიტყე ეს და რომ ამირას ცოლი,
სერბიის ბატონის ასული, დიდის
პატივითდა კარგად დაბრუნდა თა-
ვის მშობლებთან, დავაპირე დავრ-
ჩენილიყავ ტრაპეზუნტში მრავა-
ლი მიზეზის გამო; ვიშოვე კონს-
ტანტინეპოლში მიმავალი ხომალ-
დი და ვავგზავნე ცხენები და ორი
მონა, რომლებიც იბერიის მეფე
შემახისის დარბევისას მოიძოვა
და მე გამომიგზავნა საჩუქრად,
და სხვა რამეებიც, რაც ჩვენ სა-
ჩუქრად მივიღეთ და შევიძინეთ
სხვა გზით; დავჯექი და მივწერე
ჩემს ბატონს, მეფეს, რაც იბე-
რიაში მოვიღვაწე და რასაც ტრა-
პიზონში ვაპირებდი, რომ გამე-
კეთებინა, და შევატყობინე ჩემი
იქ დაყოვნების მიზეზიც.

2. მოვწერე მეორე მოხსენე-
ბაც იმის შესახებ, თუ რის შე-
ტყობინებას ვაპირებდი; წერი-
ლები მივეცი ერთს ჩემთან მყოფ
ჭაბუკ-მსახურთავანს, გავუგზავნე
და დავავალე, რომ „ერთი წერი-

¹ Σαμαχὴν ΟΤΥ.

² ἐκρούσεισε ΟΤΥ: ἐκούσεισε?

λει, ὡσὺν προσκυνήσις ἀπὸ
καὶ διὰ στόματος πάντα καὶ
ἡμᾶς ἀνάφερε· ἐπὶ δὲ τὴν ἀβριον
ὁδὸς τὴν ἑτέραν“.

3. Ἐγραφε δὲ οὕτως: „Ἐγὼ
ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρά,
φθῶσας ἐνταῦθα εἰς τὴν Τραπε-
ζοῦντα, παρὰ τοῦ βασιλέως· ἔμα-
θον καὶ τῆς ἐξαθελφῆς ἀπὸ
τῆς ἀμηρίσσης ἐπαναστροφῆν εἰς
τὴν πατρίδα καὶ τοὺς γονεῖς
αὐτῆς. Λοιπὸν συλλογισάμενος,
φαίνεται μοι κάλλιον καὶ ωφέλι-
μον εἰς πολλὰ τὸ ἐκεῖνης, ἢ τὸ
εὐργεῖν γὰρ τὸ πράξις παρὰ τὰ
ἐνταῦθα.

4. Ἦέσσω γὰρ μόνον εὐρίσ-
κω τὰ προσιστάμενα τὸ ἔλαττον
τοῦ γένους, τῆς ἐκκλησίας διὰ
τὴν συγγένειαν, τὸ ὅτι εἶχε
ἄνδρα καὶ ὁὐ ὅτι ἐν χρόνῳ
πλείονος καὶ ἐν λογισμῶς, μήπο-
τε ἐλθόντος καιροῦ τοῦ τεκεῖν
παιδίον κινδυνέσῃ, ὡς οἱ φυσι-
κοὶ γράφουσιν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ
πλείστον ἐπισυμβαίνει.

8. Ἀποσωθέντων οὖν τῶν
γραμματοκομιστῶν ἐν τῇ Πόλει
τῇ κατὰ Μαίῳ, τοῦ δὲ βασι-
λέως ὄντος εἰς χοιροκυνήγιον, ὡς
ἐλάληθη, ὅτι ἦλθον οἱ εἰς τὴν
Ἰβηρίαν, σχολάσας ἦλθεν οἴχο-
θεν, χαίρων διὰ τὴν τῆς Σερ-

ლი მიეცი ჩვენს ბატონ მეფეს,
როდესაც მას ეთაყვანები, და სა-
კუთარი პირით მოახსენე ყველა-
ფერი ჩვენი ამბავი, ხოლო მეორე
წერილი გადაეცი მეორე დღეს-
მეთქი“.

3. ის სწერდა ასე: „მე შევი-
ტყე ამირას სიკვდილი, აქ რომ
ჩამოვედი ტრაპიზუნტში, მეფი-
საგან; შევიტყე აგრეთვე მისი
(ე. ი. მეფის) დისწულისაგან ამი-
რისას დაბრუნების შესახებ მის
სამშობლოში თავის მშობლებ-
თან. სხვათა შორის ვიფიქრე და-
იმ დასკვნას დავადექი, რომ უმჯო-
ბესად და სასარგებლოდ მეჩვენ-
ება ყოველნაირად, თუ შესაძ-
ლებლად დაინახავ, აქედან შეარ-
ჩიო (საცოლე?).

4. მხოლოდ ოთხ დაბრკოლე-
ბას ვპოულობ მე; დაბალი გვა-
რიშვილობა, ეკლესიისაგან დაბრ-
კოლება ნათესაობის გამო, ის,
რომ ჰყავდა ქმარი და მეოთხე-
ის, რომ დრო-გადასულია და სა-
ფიქრებელია, მშობიარობის დრო
რომ დადგება, ბავშვი ხიფათში
ჩავარდება; როგორც ფიზიკოსები
სწერენ, ეს უმეტეს წილად ასე
ხდება.

როდესაც წერილების მიმ-
ტანნი დაბრუნდნენ კონსტანტი-
ნეპოლში მისის ოცდარვას, ხო-
ლო მეფე ტახზე სანადიროდ იყო
გასული, როგორც კი ითქვა,
მოვიდნენ იბერიაში რომ იყვნენ
ისინო, მეფემ ნადირობას თავი

βίαις δουλείαις, ὡς παρακατωτέρων ὁ λόγος δηλώσει (V. Grecu, 78 – 80).

XXXII, 1. Καὶ ἐγὼ τῇ 15^ῃ τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς τοῦ 1905^{ου} εἰς τὴν Πόλιν ἀπέσωσα μετὰ τοῦ καραβίου τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Πίτξου τοῦ καὶ ὑστερον μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτοῦ, τελέσας τῇ μᾶλλον πλέον βεβαιώσας τὸ τῆς Ἰβηρίας συνοικέσιον εἰδὼς τὰ τῆς Τραπεζούντος ἐλάττονα πολλῶν πλέον ἐκείνων.

2. Βιπέ μοι γὰρ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰβηρίας, ὅτι „ἐφ’ ἡμῖν τοῦτο οὐκ ἔστι σύνηθες ὅτι νὰ δίδωσιν αἱ γυναῖκες χρήματα τοῖς μέλλοντας λαβεῖν ἄνδρας, ἀλλ’ οἱ ἄνδρες τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ σὺ μαθεῖν² ἤθελες³ ἐνταῦθα. Διὰ τοῦτο ποιοῦμεν μετ’ αὐτοῦ καὶ ἀσυμβουλεύσεως ἀπὸ τοῦς ἑμοῦς καὶ δίδω τὴν θυγατέραν μου κνευ τῶν φορεμάτων καὶ σκευῶν τῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς φλωρία⁴ χιλιάδας λς’ καὶ νὰ ἔχη καὶ κατ’ ἔτος χιλιάδας γ’ διὰ τὸ νὰ δῶναι εἰς τὰς ἐκκλησίας

დაანება და შინ მოვიდა: უხარო-ლა სერბიის საქმის გამო, როგორც ამას ქვემოთ სიტყვა ნათელჰყოფს.

XXXII, 1. [69] 60 წლის სექტემბრის თვის 14-ს დავბრუნდი კონსტანტინებოლში იმ ხომალდით, რომელიც ეკუთვნოდა კარგ კაცს ანტონი როძოსს, ქრისტეს სარწმუნოებისათვის რომ იქმნა წამებული შემდეგ ხანებში; მე დავასრულე*ან, უკეთ რომ ვთქვა, უკვე განვამტკიცე იბერიის ქორწინების საქმე, რადგან ვიცოდი, რომ ტრაპიზონის ქორწინება ბევრად უფრო მდარე იქნებოდა იბერიისაზე.

2. იბერიის მეფემ მითხრა მე, რომ „ჩვენში არ არის მიღებული, რომ ქალებმა ფული (მზითვეი) მისცენ მამაკაცებს, რომელთაც უნდა მისთხოვდნენ, არამედ მამაკაცებმა ქალებს უნდა მისცენ, როგორც შენ აქვე დარწმუნდები. ამიტომ ამას ვაკეთებთ ჩვენ როგორც სამარცხვინოს და ჩვენებთანაც შეუთანხმებლად, და ვაძლევ ჩემს ასულს, გარდა ტანსაცმელისა და ჭურჭლისა მისი საჭიროებისათვის, 36 ათას ფლურს და ექნება კიდევ ყოველწლიურად სამი ათასი, რათა დაურთოს

¹ ანთონი: სპ. OT, 1452 V.

² მაθεῖν OT, μάθην V.

³ μαθεῖο ἤθελες — ახალი ბერძნულის გამოთქმა მყოფადის აღსანიშნავად (მსგავსად ვერძნულისა du willst cernen).

⁴ φλωρία] χρυσᾶ νοῦμια Maius.

και πτωχοῖς και ὅπου ἂν φανή-
ται αὐτῆ·

3. Σὺ δὲ ἀκούω, ὅτι ἔχεις
παιδία δύο· και τὸ ἀρσενικὸν
ἐβάπτισέν το ὁ βασιλεὺς και ἔτι
ἐκείνου, τὸ δὲ θυγατρὸν νὰ ἔτι
ἀπὸ τῆν σήμερον τῆς θυγατρὸς
μου και νὰ οφείλῃ νὰ τὸ ὑπανθ-
ρέυσῃ, ὅπου ἂν σὺ κρίνῃς ἄξιον
και εὐρηγῇ μετὰ βίου ἰδικού¹ τῆς·

4. Ὅταν δὲ ἔλθῃς σὺν μητρὶ
νὰ τῆν ἐπάρῃς, νὰ ἔχῃς παρ'
ἐμοῦ γομάρια τέσσαρα μετὰξω²
ἔτι δὲ ψιλὸν και, ἄς ἴκῃσιν, ἔχει
τὸ γομάρι³ φλωρία³ πεντα-
κόσια“.

5. Ὡς οὖν πάντα τὰ τοῦ
ἀποκρισταρίου ἀπὸ μέρους ἀνέφε-
ρα, ἦλθον και εἰς τὸ τῆς Σερ-
βίας και ἰρώτησα μαθεῖν. Καὶ
ἤρπισέ μοι οὕτως·

„Ἐγὼ ὀφείλω σοι πολλὰ διὰ
τῆν εἰς ἐμέ σου ἀγάπην παιδιό-
φειν και πίστιν και δουλοσύνην·
ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ σὸν σήμερον
τὸ περὶ τῆς Σερβίας ἦν βεβαίω-
σος και ἐκσφράγισμα τῆς εἰς ἐμέ
σου ἀγάπης και δουλοσύνης, ὅπου

ეკლესიებსა და ლარბებს, რო-
გორც თვითონ საჭიროდ დაინა-
ხავს.

3. ხოლო მე ვაგებული მაქვს,
რომ ორი შვილი გყავს: ერთი—
ბიჭი, რომელიც მეფემ მონათლა
და ის მისია; ხოლო გოგო დღე-
ვანდელი დღიდან იქნება ჩემი
ასულისათვის და ის ვალდებუ-
ლია გაათხოვოს ის იმ მხარეში,
რომელსაც შენ ღირსეულად მი-
იჩნევ და ჩათვლი მისი საკუთარი
ცხოვრების შესაფერისად.

4. ხოლო როდესაც შენ მოხ-
ვალ, ღვთის შეწევნით, მისი (ე. ი.
ჩემი ასულის) წასაყვანად, მაშინ
ჩემგან გექნება ოთხი საპალნე
აბრეშუმში. ხოლო ის უბრალოა
და, როგორც გვსმენია, საპალნე
ხუთას ფლურად ფასობს.

5. ყველაფერი ეს, ელჩობის
ამბავი⁴, წვრილ-წვრილად მოვან-
სენე, მივედი სერბიის ამბავზე-
დაც და შევეკითხე ამის შესახებ.
და აი, მან მითხრა ასე:

„მე შენგან ბევრად დავალე-
ბული ვარ ბავშვობიდანვე სიყვა-
რულისა, ნდობისა და სამსახუ-
რის ვაწვევის გამო; მაგრამ ის,
რაც შენ ღღეს სერბიის შესახებ
ჰქმენ, იყო განმტკიცება და გა-
მოხატვა შენი ჩემდამი სიყვარუ-

¹ ἰδικού της OTV, ἰδικωτέρου f.

² γομάριον V; γομάρι დ ი მ ო ტ ო კ ი, მას უღრის Maius-ში φορτία.

³ φλωρία, როგორც ხეშობაც იყო, უღრის διὰ χρυσῶν νομισμάτων (Maius).

⁴ ელჩობის ამბავი ამის მაგიერ Maius წერს: «ბერბიისა და ტრაპე-
ზუნტის ამბავი».

λέγω και εις ἐμὲ τοῦ νὰ χρεωστῶ
νὰ ἀνταμείβωμαι. Νὰ κοπιάσῃς
γὰρ τοσαῦτα και νὰ πασχίσῃς
και νὰ λίπῃς ἀπὸ τὸ ὀσπίτιόν¹
σου τοσοῦτον δὴ καιρὸν και νὰ
εὔρης, ὅσα εὔρες, και τοσαύτας
και τιαυτάς ἐπαγγελίας εὐεργε-
σιῶν και τιμῶν, ἐὰν μόνον τὸ
ἐκείνων τελέσῃς, σὺ δὲ νὰ προ-
κρίνῃς, τὸ ἐνόησας διὰ συμφέρον
πλέον ἐμόν, και νὰ με γράψῃς
και νὰ με βουλεύσεσαι, ἅπερ μοι
ἔγραψας, τοῦτο ἦν μέγα τι
ἐκμαρτύριον τῆς ἀληθιῆς σου
ἀγάπης εις ἐμὲ και δουλοσύνης
και πίστεως. Καὶ πληροφορήθητι
ἀληθῶς, ὅτι θέλεις ἔξειν και
παρ' ἐμοῦ ἀξίαν τὴν ἀντάμειψιν,
εἴπερ ἐν τοῖς ζῶσιν ἐνρίσκομαι.
რობად დარწმუნებული იყავი, რომ ჩემგანაც გექნება ღირსეული-
ანაზღაურება, თუ ცოცხლებში ვიპოვები.

6. Τὸ περὶ τούτου οὖν παρ-
ηκολούθησεν οὕτως. Ὡς ἀπέθια-
νεν ὁ ἀμηρᾶς και τὸ τῆς ψυχატ-
ρὸς ὁεσπότου Σερβίας οὕτως πα-
ρηκολούθησεν, ἐλθούσα ἡ πρω-
τοστρατόρισσα συνέτυχέ μοι περὶ
τούτου και πολλὰς δόσεις και
ἐπαγγελίας εις τὸ μέλλον ὠφε-
λίμους ἔταξεν, ἅπερ και ἐγὼ ἀπὸ
πολλῶν αἰτιῶν ἐνόμισα αὐτὰ και
πολλὰ και καλὰ ἀληθῆ και συμ-
φέροντα. Ὅμως δὲ ἤθελε εις
τούτο και ἄλλων βουλῆν και σκέ-

ლისა და მომსახურებისა; ამიტომ
მე ვამბობ, რომ ჩემ მიმართ შენ-
გან დავალებული ვარ და სამა-
გიეროს ღირსი ხარ. შენ ხომ
ამდენი იმრომე და დაითმინე
(გადიგანე), ამდენი დრო დაჰყავ
შენს სახლს (და ოჯახს) მოშორე-
ბული და ჰპოვებდი, რამდენიც
გინდოდა და, ამდენ და ასეთ
დაპირებებს გაძლევდნენ², თუ
მხოლოდ მათ შეუსრულებდი
(ქორწინების) საქმეს; ხოლო შენ
განსაჯე და არჩიე ის, რაც ჩემ-
თვის უფრო სასარგებლო იყო;
მომწერე კიდევ და მე მომწერე
მოსათათბირებლად, ეს იყო დიდი
რალაც მოწმობა შენი ჩემდამი
ჭეშმარიტი სიყვარულისა, მომსა-
ხურეობისა და ნდობისა. ჭეშმა-

6. ამის შესახებ ამრიგად წა-
რიმართა. როდესაც ვარდაიცივა-
ლა ამირა და სერბიის მბრძანებ-
ლის ასულის საქმე ეგრე წარი-
მართა, მოვიდა ჩემთან პროტო-
სტრატორისა ამის შესახებ მო-
სალაპარაკებლად, ბევრს საჩუქ-
რებსა და სასარგებლო დაპირე-
ბებს სამომავლოდ აღმითქვამდა,
რაც მე მრავალი მიზეზის გამო
ჩავთვალე ბევრნაირად როგორც
ნამდვილად კარგი და სასარგებ-
ლო. მაინც მან ისურვა ამის შე-

¹ ὀσπίτιον T, σπήτιον O, ὀσπίτη V.

² აქ იგულისხმებიან იბერიისა და ტრავნიზონის მბრძანებლები და მეფეები (იხ-
ზემოთ გვ. 68).

ψιν πῶς ἂν τυχένη γὰ γένηται,
ἵνα καὶ γένηται.

7. „Γίνα οὖν γὰ εὐβουλεύο-
μην¹; Ἡ κυρά μου ἦ δεσποινა
καὶ ἀπέθανεν· ὁ Καντακουζηνός,
ὁποῦ ὡς ἂν πολλῶ τῶν ἄλλων
ἀπροσπάθως ἐβουλεύετο, καὶ
ἐμοίως ἀπέθανεν· ὁ Νοταρχᾶς καὶ
πάντα τὰ ἄλλα, φανερώς καὶ
ἀφανῶς λέγει, ὅτι οὐδὲν ωφελοῦ-
σιν, εἰ μὴ μόνον τὸ ἐκείνου, καὶ
πάντα λίθον κινεῖ, ὡς ὁ λόγος,
ὡς καὶ σὺ καλλίω τῶν ἄλλων,
ἐπιστᾶσαι· ὁ μέγας δομέστικος
διάκειται ἐχθρῶδῶς εἰς τὰ τῆς
Σερβίας.

„Καὶ ἰδοῦ μετὰ Καντακουζη-
νὸν Ἰωάννην ἑμονοήσαντες ἀεὶ
παροτρύνουσί με εἰς τὸ τῆς Ἰρα-
πεζοῦντος. Ποῦ γὰ ἐκούμβιζον;
Εἰς καλογέρους²; Καὶ εἰσι τῶν
τοιούτων ἀπράγμονες. Εἰς ἀρχον-
τας; Καὶ τίνα γὰ εὐρισκον, ἀπρο-
σπάθῃ καὶ γὰ μηδὲν πρόσκειται
εἰς τι ἢ γὰ μηδὲν τὸ ἐξείπη
πρὸς τοὺς ἄλλους; Λοιπὸν ἔδει-
νοπάθουν εἰς τὴν σὴν βρατύτη-
ταν³.

8. Εὐλοῦσης δὲ τῆς γραφῆς
σου, ἰδοῦ καὶ σὲ καὶ τὴν γνώ-

სახებ სხვებთან თათბირი და მო-
ფიქრება, თუ როგორ აჯობებდა
მოქცევა, რათა საქმე მოგვარე-
ბულიყო.

7. ვისლა უნდა დავთათბირე-
ბოდი? ჩემი ქალბატონი დედო-
ფალი გარდაიცვალა; კანტაკუ-
ზენეც, რომელიც სხვებზე უფრო
მეტად მიუდგომლად სჯიდა,
აგრეთვე გარდაცვლილიყო; ნო-
ტარასი, ყველაფერ სხვასაც, და
ამასაც ცხადად და ფარულად
ამბობს, რომ ისინი არაფერს
შველიან, თუ არა მხოლოდ ის
თვითონ. „ყოველგვარ ქვას აამო-
ძრავებს“ როგორც იტყვიან, თუ
არა შენ სხვებზე უკეთ იცი; დი-
დი დომესტიკოსიც განწყობილია
მტრულად სერბიის საქმეთა მი-
მართ.

და, აი, ისინი იოანე კანტა-
კუზენთან ერთად ბჭობდნენ და
მუდამ მიჩიჩინებდნენ მე ტრაპე-
ზუნტის საქმის შესახებ, ვისთვის
მიმემართა? მონაზონებისათვის?
ასეთი საქმეები მათ არ ეხებოდა.
მთავრებისთვის? და ვინ უნდა
მეპოვა ისეთი დაუდევარი, რომ
არაფერი გულთან არ მიეტანა და
სხვებისთვის არაფერი გაემხილა?
ამრიგად, მე მძიმედ განვიცდიდი
შენს დაყოვნებას.

8. შენი წერილი რომ მოვი-
და, შევიტყე შენი ამბავი და შენ

¹ ἐβουλεύομην V.

² καλογερους ხალხურ ენაში ნიშნავს „მონაზონს“.

³ βραδυτητα OT, βραδυτητα V.

μην σου ξγνωχα. Καὶ τὰ εἶχομεν καὶ ἡμεῖς προσιστάμενα, φρονίμως καὶ λαλῶς ἔλυσας. Καὶ εὐθύς τὸν Παλαιολόγον ἔστειλα δι' ἄλλα μὲν τὸ φαινόμενον, ὡς ἀπὸ τῆς θείας του¹ δὲ τῆς πρωτοστρατορίας² εἶπη τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ ἠκούσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ κωλύματος καὶ ἐπαύσαμεν, Λοικὸν σὺν θεῷ ἄς³ τελέσωμεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας.

9. Καὶ γεγονότος χρυσοβούλλου καὶ ἠπογραφέντος, ὅτι ἐκείνου μὲν ἡ θυγάτηρ νὰ ἔνι γυνη, αὐτοῦ καὶ δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὗτος δὲ νὰ ἔνι ἀνήρ ἐκείνης εἰς τὰς συμφωνίας ἄς μετ' ἐμοῦ ἔστησεν ὁ βασιλεὺς Ἰβηρίας. Καὶ κληθεὶς ὁ αὐτὸς σταλῆς μεθ' ἡμῶν ἐκείνου ἄρχων ἀπὸ τοὺς δευτέρους, ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἀμφέντης μου οὐκαιοχείρας σταυροὺς τρεῖς μετὰ κινναβάρους εἰς τὸ ἄνωθεν μέτωπον⁴ τοῦ χρυσοβούλλου εἰς βεβαίωσιν, ὡς ἡ ἐκείνων συγῆθια. Καὶ λαβὼν τὸ χρυσοβούλλον ἀπὸ τῆς χειρας⁵

აზრი, და რაც გვექონდა ჩვენ წინათ ნავარაუდევნი, გონიერად და კარგად გადავიწყვეტია, და მე მაშინვე პალეოლოგოსი გავგზავნე სხვა საქმეების გამოც. და რათა თავისი დეიდისაგან, პროტოსტრატორისაგან ეს შეეცყო, და, აი, შევიტყეთ მიზეზი დაბრკოლებისა და თავი შევიკავეთ. ამრიგად, ღვთის შეწყვენით, დავაბოლოვებთ იბერიის შეფესთან დანათესავების საქმეს.

9. და შედგა ოქრობეჭედი და ხელი იქნა მოწერილი, რომ იმის ასული ყოფილიყო მისი ცოლი და კონსტანტინეპოლის დედოფალი, ხოლო ეს ყოფილიყო მისი ქმარი, იმ შეთანხმებათა მიხედვით, რომლებიც ჩემთან დასდო იბერიის მეფემ. და როდესაც ის მიიხმეს, ჩვენთან ერთად გამოგზავნილი მისი მთავარი მეორე ხარისხისა და მეფემ და ჩემმა ბატონმა საკუთარი ხელით მის თანადასწრებით სამი ჯვარი დასხა სინგურით ოქრობეჭდის ზემოთა შუბლზე ნიშნად დამტკიცებისა, როგორც მათი ჩვეულება ამას მოითხოვდა. აიღო ხრისობული მისი

¹ თუ „მისი“, „თავისი“, მსგავსად ახალი ბერძნულისა. Maius-ში მას უდრის ავტო.

² პროტორიის D.

³ ἄς მსგავსად ახალი ბერძნულისა.

⁴ μέτωπον+τοῦ χαρτίου, ἦτο V (ე. ო. ჯვრები დასხა ხრისობულის ქალაღის ზედა აშინზეთ).

⁵ ἀπὸ τῆς χειρας — ამას უდრის Maius-ში ἐπὶ τὰς χειρας („ხელში“); τῆς, აღმათ, შეცდომაა, უნდა იყოს τὰς, მაშინ ἀπὸ ბრალდებითი ბრუნვით იქნება მიზანტარტი სიხლვი; მაგრამ რადგან ἀπό-ს ეკუთვნის ნათესაობითი ბრუნვა, შესაძ-

αὐτοῦ καὶ ἀκούσας „ἰδοὺ οὗτος“, δείξας ἐμέ, „ὄς σὺν θεῷ τὸ ἐρχόμενον ἔαρ ἔρχεται μετὰ κατέργῳν, ἵνα ἐπάρῃ αὐτῆν“, προσκυνήσας ἀπῆλθεν (V. Grecii, 82—86).

XXXIII, 1. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψιθυρίζετο ἔτι βούλεται ὁ ἀμηνᾶς ἐλθεῖν εἰς τὸ Στενὸν περὶ τὸν Ἀσώματον κτήσιν κάστρον, ἐβουλεύσατο ὁ βασιλεὺς, ἵνα εἰς τὸ Μορέαν ἀποστείλας φέρῃ, ἕνα τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ὃς ἔν κατὰ δέξεται τοῦτο καὶ τὰ συμπεφωνημένα στέρξῃ, ἵνα χρεῖας τυχὸν ἐπελθούσης, πρὸς τὰ ἴδωσιν εἰς τὸν ἀμηνᾶν, εἰς ἕκ δύο ἀπέλθῃ εἰς τοὺς τῆς Δύσεως ἀνθίντας.

2. Καὶ τούτου σταθέντος, ὀρίζει πρὸς με μίαν τῶν ἡμερῶν „Πρωτοβεστιαριτα, εἰς τὸ ἐβουλεύσασμαι, σὺ λέγω¹ νὰ ἀπέλθῃς εἰς τὸν Μορέαν καί, ὡς ἔν κατορθώσης τὸ ἔχεισε, ἔχεινος μὲν νὰ ἔρχεται ἐνταῦθα, οἷος ἂν ἦ τῶν ἀδελφῶν μου, ὅπου θελήσῃ τοῦτο· σὺ δὲ νὰ ἀπέλθῃς εἰς τὴν Κύπρον εἰς τὴν ἀνεψιάν μου τὴν ῥίγειαν. Καὶ ἡμεῖς ἐδῶ

ხელიდან და გაიგონა: „აი, ეს კაცი“ — და მიუთითა ჩემზე — „რომელიც ღვთის შეწევნით, დადგება თუ არა გაზაფხული, წავა კატარღებით, რათა მოიყვანოს იგი (ე. ი. სადღეღოფლო)“, თაყვანი სცა და წავიდა.

XXXIII, 1. რადგან იმავე წლის დასაწყისში ხმები დადიოდა, რომ მოსვლას აპირებს ამირა ასომატის გარშემო ვიწრობებში ციხის ასაგებადო, მეფემ გადაწყვიტა მორეაში გაეგზავნა ერთი თავისი ძმათაგანი, რომელიც კი ამისთვის სურვილს განაცხადებდა და დაკმაყოფილდებოდა იმით, რაშიაც შეთანხმებული იყვნენ, რათა, თუ საჭიროება მოითხოვდა, ენახათ რის გაკეთებას აპირებდა ამირა, — ერთი ამ ორთაგანი წასულიყო დასავლეთის მთავრებთან.

2. ასეთი ვითარება რომ შეიქმნა, ერთ დღეს მეფემ მიბრძანა: „პროტოვესტიარიტო, რაც ჩვენ მოვითათბირეთ, გეტყვი: „შენ უნდა გაემგზავრო მორეაში და, როგორც კი იქაურ საქმეებს მოაგვარებ, იქ უნდა ჩავიდეს ის ჩემ ძმათაგანი, რომელიც ამას მოისურვებს; ხოლო შენ უნდა გაემგზავრო კვიპროსზე დედოფალთან, ჩემს ძმისშვილთან. ჩვენ

ლებელია ხეივანის იყოს არა ბრალდებითი ბრუნვა, არამედ ა) ან შეცდომა, ნაცვლად იმისა, რომ იყოს ხეივანის, ბ) ან რომელიმე დიალექტური ფორმა: ე) ხეივანის, თვის ხეივანის (ხეივანის).

¹ λέγω ΟΤΥ, λέγεις f.

θέλωμεν ετοιμάσειν τὰ εἰσιν ἐν χρεῖα, ὡσὰν ἔλθῃς ἀπὸ τὴν Κύπρον, νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Ἰβηρίαν¹, ἵνα ἐπάρῃς τὴν μελλοκύραν² σου“.

3. Ἀνέφερον δ' αὐτῷ· „Ἡ ἀγάπη καὶ τὸ χρέος τῆς δουλοσύνης μου ἀπαιτεῖ, ὅτι νὰ εἶπω εἰς τὸν ἑρισμὸν σου· ἀμὴ πάλιν φοβοῦμαι διὰ τὴν δοῦλην καὶ συντέκνησάν³ σου, μήποτε ἀγανακτήσῃ καὶ, ἢ ἀπέλθῃ καὶ γένηται καλογραία⁴, ἢ ἀφήσῃ με καὶ ἐπάρῃ ἄλλον· χθὲς γὰρ ἦλθον, ποιήσας εἰς τὴν Ἰβηρίαν χρόνον καὶ μῆνας ἰα', καὶ πάλιν νὰ ἀπέλθω νῦν, δίκαιον θέλει ἔχει γὰρ ποιήσῃ, ὅσον ἐκ τῶν δύο ποιήσῃ“.

Καὶ γελάσας ἐρίζει· „Ἀλλὰ εἰπέ αὐτῇ, ὅτι ταῦτα καὶ μόνον ταξίδι⁵ νὰ σὲ συγχωρήσῃ νὰ ποιήσῃς καὶ νὰ τὴν ποιήσῃς ἕνορκον πρόσταγμα, ὅτι πλέον νὰ μῆδὲν σε ἐνοχλήσῃς διὰ τοιοῦτόν τι.“

4. Καὶ μᾶλλον καὶ σὺ ἐπίστασαι, τὶ ἐνθυμούμεθα καὶ

კი აქ დაგიმზადებთ, რაც საჭიროა; როდესაც კვიპროსიდან მონვალ, უნდა გაემგზავრო იბერიაში, რათა მოიყვანო შენი მომავალი ქალბატონი“.

3. მე მას ვუპასუხე: „სიყვარული და მოვალეობა ჩემი სამსახურისა მოითხოვს, რომ შენი ბრძანების შესახებ შემდეგი გითხრო: მე კვლავ მეშინიან შენი მხევლის და თანამეშვილის გამო, არ გამოიჯავრდეს და ან წავიდეს და მოლოზანი გახდეს, ან დამტოვოს მე და სხვა ქმარი მოიყვანოს; რამეთუ გუშინ ჩამოვედი, მის შემდეგ რაც იბერიაში დავყავ ერთი წელიწადი და თერთმეტი თვე, და ახლა თუ კვლავ წავალ, სამართლიანი იქნება, თუ ჩაიდენს ერთ-ერთს იმ საქციელთაგან (ზემოთ რომ ვთქვი).“

მეფემ გაიცინა და ბრძანა: „შენ უთხარი მას, რომ მხოლოდ ამ მგზავრობის ნება დაგროთს და ფიცით ვლდებ ბრძანებას, რომ მეტი აღარ შეგაწუხებო შენ ამგვარი საქმისათვის.“

4. და შენც უკეთესად იცი, თუ რას ვიზრახავთ ჩვენ ორივენი.

¹ Ἰβηρίαν OT, Μεσέμβრειαν (?).

² μελλοκύραν OT, καλοგრῆαν V.

³ συντέκνησάν OT.

⁴ καλογραία ὡς καλογραφία „მოლოზანი“, ხალხური სალაპარაკო ეხიდან, დიმოკრი (უღრის მონაჯი).

⁵ ταξίδι „მგზავრობა“ (ხალხური ეხიდან), უღრის ὁδοιπορία (ὡς. Maius).

ἀμφοτέροι συντυχένομεν καὶ βουλευόμεθα ποιήσαι. Καὶ τοῦτο βεβαίον καὶ χωρὶς ἑνόρκου προστάγματος, ὅτι τὰ διὰ σου ἀποκρισιάρκεια νὰ παύσουν“.

Ἦν δ' ἕπερ συνετυχένομεν καὶ ἐβουλευόμεθα¹, ὅτι νὰ μηγύσω τὸν μέγαν δοῦκαν² τὸν Νοταρᾶν, ὅτι τὸ μεσαστίκιον³ οὐδὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ ἔχη.

„Καὶ οὐδὲν τυχένει νὰ τοῦ τὸ ἐπάρωμεν διὰ τὴν τιμὴν του, ἀμὴ νὰ τὸ ἀφήσῃ ἑκείνος· νὰ ἔχη δὲ καὶ τὸ πρῶτεον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς καὶ πρόσοδόν τινα δι' ἄλλου τρόπου, ἐπεὶ ἔχω χρεῖαν νὰ ποιήσω ἄρχοντας δύο, ὡς ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός μου, οὐχὶ μεσάζοντας, ἵνα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ὥσι μετ' ἐμοῦ μέχρι πολλῆς ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ τὰς δουλείας μου πράττω“. Ὅπερ καὶ ἐγενετο (V. Grecu, 86—88).

და რის გაკეთებას ვგეგმავთ და ვსაუბრობთ. და ეს არის მტკიცე და გარეშე ფიცით მიცემული ბრძანებისა, რომ შენი შემგებობით ელჩობანი შეწყდება“.

ხოლო რაც ჩვენ ვისაუბრეთ და დავგეგმეთ, ეს ის არის, რომ დიდ ღუკას ნოტარას დავავალებ, რომ აღარ შეიძლება რომ იგი მთავრობის მდივნის თანამდებობას ასრულებდეს.

„მაგრამ არ შეეფერება წავართვათ მას ის მისი პატივის გამო, გავადლოთ იგი; ჰქონდეს მას პირველობა მდგომარეობისა და ბჭობისა და შემოსავალი წყაროდანაც, რადგან მე მჭირდება მყავდეს ორი მთავარი, როგორც მეფეს, ჩემს ძმას, არა მდივნის თანამდებობაზე, რათა ისინი დღის დასაწყისიდან ვიდრე ღამის მთელ დროს იყვნენ ჩემთან და მე ჩემი საქმეები ვაკეთო“. ასეც მოხდა.

როგორც ვხედავთ, გიორგი სტრანძისის მოციქულობით ძალიან ვმაცხოვრებო იყო ბიზანტიის მთავრობა: «მეფემ (კონსტანტინე XI-მ) — წერს ისტორიკოსი — გააცინა და ბრძანა: შენ უთხარი მას (ე. ი.

¹ ἐβουλευόμεθα O, βουλευόμεθα T.

² δοῦκαν O, δοῦκ καὶ T.

³ Τὸ μεσαστίκιον, τὸ μεσαστικόν (როგორც Maius-შია, ზემოთ გვ. 73) წარმოსდგება ზმნისაგან μεσάζω („შუაში ვარ“, „შუამავლობა“). ზოგიერთი მკვლევარის აზრით, μεσάζων და μεσαστίκιον უნდა უკავშირდებოდეს „იმპერიის კანცლერის“ თანამდებობას (იხ. BZ 54 [1961], გვ. 199).

სფრანძესის ცოლს), რომ მხოლოდ ამ მგზავრობის ნება დაგვრთოს»; აქ იგულისხმება ხელახალი გამგზავრება იბერიაში საცოლის ჩამოსაყვანად. «როდესაც კვიპროსიდან მოხვალ, უნდა გაემგზავრო იბერიაში, რათა მოიყვანო შენი მომავალი ქალბატონი» (იხ. ზემოთ გვ. 86).

მაგრამ ეს ხელახალი გამგზავრება აღარ მოხდა.

ლაონიკე ხალკოკონდილე

ლაონიკე ხალკოკონდილე (*Λαονίκος Χαλκοκονδύλης* ან *Χαλκοκονδύλης*) მე-15 საუკუნის ბიზანტიელი ისტორიკოსია¹. იგი დაიბადა დაახლ. 1423 წელს. მისი მამა, გიორგი, ათენის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურ როლს ასრულებდა; 1435 წელს, პოლიტიკური ხასიათის ბრძოლის შედეგად, იგი პელეპონესში გადასახლებულა. 1447 წელს ახალგაზრდა ლაონიკე (ე. ი. ჩვენი ისტორიკოსი) პალეოლოგოსების კარზე, მისტრაში, ყოფილა სამსახურში და, როგორც პლეთონის მოწაფეს, ფილოლოგიურ დისციპლინებში გაწვრთნილს თავი უსახელებია ლათინურისა და ბერძნულის ცოდნით. 1449 წელს კონსტანტინე კეისართან ერთად მისტრიდან კონსტანტინეპოლში წასულა. 1453 წელს თურქებმა რომ კონსტანტინეპოლი აიღეს, ლაონიკე იქ აღარ ყოფილა. თუ სად იმყოფებოდა ის ამის შემდეგ, დანამდვილებით არ ვიცით (იტალიაში, ათენში, კრეტაზე თუ სხვაგან). მისი საისტორიო ნაშრომის ცნობათა კვალზე ჩანს, რომ ის 1490 წლის მახლობელ ხანებში უნდა გარდაცვლილიყოს.

ლაონიკე ხალკოკონდილეს საისტორიო შრომაა *Ἀπὸδείξεις ἱστοριῶν* (*Historiarum demonstrationes*), რომელიც შედგება 10 წიგნისაგან. „ძირითადი განსხვავება წინამორბედ ისტორიკოსთა თხზულებათაგან ის არის, რომ ლაონიკეს „ისტორიის“ თხრობის ცენტრშია არა ბიზანტია, არამედ თურქთა სახელმწიფო. ავტორი მიზნად ისახავს განიხილოს ოსმალთა ახალგაზრდა სახელმწიფოს ძლიერების თანდათან ზრდა, იმ სახელმწიფოსი, რომელიც ყალიბდებოდა ბერძენთა, ფრანკთა და სლავთა სახელმწიფოების ნანგრევებზე“ (კ. კრუმბახერი).

ლაონიკე ხალკოკონდილეს „ისტორია“ შეიცავს 1298—1463 წლების ამბებს. მაგრამ ის აქა-იქ 1484—1487 წელს მომხდარ ამბებსაც იხსენიებს; ამიტომ საფიქრებელია, რომ მას თავისი შრომა მე-15 საუკუნის 80-იან წლებში ჰქონდეს დაწერილი.

¹ მისი სახელი *Λαονίκος* წარმოადგენს მეტათეზის შედეგად მიღებულ *Λίχο-λάος* (→ *Λαο-νίκος*). სახელი „ლაონიკოს“ ანტიკურ საბერძნეთში იყო გავრცელებული (იხ. P a p e, Eigennamen s. v.; В. Г р е к у, К вопросу о биографии и историческом труде Лаоника Халкокондила: ВВ XIII, 198—210). თვითონ სიტყვა *Χαλκοκονδύλης* ნიშნავს „სპილენძის კალმიანს“, ხოლო *Χαλκοκονδύλης* — „სპილენძის კანდელიანი“.

რაც შეეხება წყაროებს, შედარება ნათელჰყოფს, რომ ლაონიკეს უსარგებლია ნიკიფორე გრიგორასის „ისტორიით“; უსარგებლია აგრეთვე თურქული წყაროებით (თურქული ენა მან კარგად იცოდა). გარდა ამისა, ჩანს ისიც, რომ გიორგი სფრანძქსთან ერთად საერთო წყაროები უნდა ჰქონოდა. წყაროებს ის კრიტიკულად ეპყრობა, თუმცა შეიმჩნევა ზოგიერთი შეცდომები, რომლებიც მას მოსდის წყაროების გამოყენების დროს.

ძველ ბერძენ ისტორიკოსთაგან ჰეროდოტე და თუკიდიდე განსაკუთრებულ მოწონებაშია ლაონიკეს „ისტორიაში“: ის მათ ჰბაძავს ენასა და სტილში, ცალკეულ გამოთქმათა ხმარებაში, ფრაზეოლოგიასა და ეთნოგრაფიულ ექსკურსებში.

ლაონიკე ხალკოკონდილეს „ისტორიის“ დედანი ჩვენამდე არ მოღწეულა. ეგვენი დარკოს მიერ შესწავლილია ამ „ისტორიის“ 26 ნუსხა XV—XVI საუკუნეებისა და გამოჩვენებულია, რომ ყველაზე სრული და სხვებზე უფრო ძველია Vaticanus Palatinus 266 (A), Laurentinianus Gr. Pl. LVII. Cod. 8 (L) და Coislianus Gr. 314 (C)¹.

ლაონიკეს „ისტორია“ გამოქვეყნდა 60 წლის შემდეგ ავტორის გარდაცვალებისა, 1615 წელს. ამ პირველ გამოცემას (editio princeps) მოჰყვა პარიზის კორპუსის გამოცემა (1650 წ.), ვენეციისა (1729 წ., რაც პარიზის კორპუსის განმეორებას წარმოადგენს) და იმ. ბეკერისა (ბონის კორპუსში, 1843 წ., განმეორებულია Migne-ის პატროლოგიაში, 1866 წელს, ტომი 159). უკანასკნელი გამოცემა ეკუთვნის ევგ. დარკოს: Laonici Chalcocondylae Historiarum Demonstrationes, emend. E. Darkó. Budapestini 1922—1927.

თუ როდის დასწერა ლაონიკემ „ისტორია“, ამის შესახებ თვით ავტორისავე მონაცემით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ. თავისი შრომის პირველი წიგნის პირველ თავშივე ლაონიკე იმედს გამოთქვამს, რომ დადგება დრო, როდესაც არა აბუჩად ასაგდებ სამეფოს თვით ელინი მეფე ჩაუდგება სათავეში და მისი მემკვიდრე მეფეები (ὁπίστε δὴ ἀνὰ βασιλείαν οὐ φάσκειν Ἕλληγ γε ἀντὸς βασιλεὺς καὶ ἐξ ἀντὸς ἐσόμενοι βασιλεῖς... ἄς ἀρχίστα πσιλεσίουτο). ამ სიტყვებიდან ჩანს, რომ ბიზანტია უკვე თურქებს ჰქონიათ დაპყრობილი, ე. ი. შრომა იწერება 1453 წლის შემდეგ.

უკანასკნელი ამბები, რომლებიც მოთხრობილი აქვს ლაონიკეს, თარიღდება 1480-იანი წლებით.

¹ დაწვრილებით ლაონიკე ხალკოკონდილეს „ისტორიის“ ნუსხების შესახებ იხ. E. B. Веселаго, Историческое сочинение Лаоника Халкокондила (Опыт литературной характеристики): ВВр. XII (1957), 203—217.

გამოცემები და ლიტერატურა:

Laonici Chalcocondylae Historiarum demonstrationes. Ed. Eugenius D'Arko, I—II. Budapestini 1922—1927.

Laonici Chalcocondylae Atheniensis Historiarum libri decem, ex recognitione Immanuelis Bekkeri. Bonnæ 1843.

Лаоник Халкокондил, „История“ (из книги VIII). Перевод и предисловие Е. Б. Веселого: ВВр. VII (1953), 431—444.

Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkokondyles (übersetzt, eingeleitet und erklärt von Franz Grabler): Byzantinische Geschichtsschreiber, hrsg. von Dr. Endre v. Ivánka. Bd. II. Graz-Wien-Köln 1954, 33. 33. 11—97.

Г. Диттен, Известия Лаоника Ханкокондила о России, ВВр. XXI (1962), 51—94.

ცნობები იბერიის ისტორიიდან

IX. Ἡ δὲ Ἰβηρία προσεχῆς ἔστι τῆ τῆς Κολχίδος χώρα, καὶ οἱ βασιλεῖς τούτων οὐκ ἀγενεῖς.

Δίχαι δὲ ἡ χώρα ἀπὸ τοῦ Βαθῖν λεγομένου καὶ ἀπὸ Φασιδος ποταμοῦ ἕως Χαλτζίχί, ἡ τοῦ Γοργούρου ἀβθεντεία¹, καὶ Κορίου καὶ Καχετίου καὶ Τυφλίσιου, σύνεγγυς εἶναι αἱ πόλεις αὐτῶν τοῦ Σαμαχίου, Τούρχων οἰκούντων ἐν αὐτῇ καὶ ἐχόντων χωρὶς κάτωθεν τοῦ Καχετίου πόλεως τοῦ ἐν παραθαλασσίᾳ καὶ τῆς Σεβαστοπόλεως Μιχαρέλιαν τοῦ Δαδιάννου ἀβθεντεία καὶ Μαμία καὶ Σαμανταύλα καὶ Γουρίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν παραθαλασσίων πόλεων.

Ἄπὸ γὰρ τῶν πόλεων τῆς ἀνωθεν Ἰβηρίας εἰς καὶ οἱ Ἄλα-

IX. იბერია კოლხიდის ქვეყნის მეზობლად არის და ამათი მეფეები არ არიან უგვარონი.

ეს ქვეყანა გადაჭიმულია ეგრეთწოდებულ ბათუმიდან და მდინარე ფაზისიდან ვიდრე ახალციხემდე [და იქ შედის] საბრძანებელი ყვარყვარესი, გორისა, კახეთისა და თბილისისა; ეს ქალაქები ემეზობლებიან შამახას, რომელშიც მოსახლეობენ თურქები; მათ ეკუთვნის კახეთის ქალაქის ქვემოთ ზღვის სანაპიროზე მდებარე სებასტოპოლისი მეგრელებისა დადიანის მბრძანებლობის ქვეშ, მამია და სამადავლა და გურია, და სხვა ზღვისპირა ქალაქები.

ზემოთა იბერიის ქალაქების მოსახლვრენი არიან ალანები,

¹ ყველა წინანდელი გამოცემებისაგან ვარჩევით ჩვენ აბθενტია-ს შემდეგ მძიმეს ვსვამთ და ამგვარად. ე—აბმ. ხალციხის განსახლვრად მიგვაჩნია.

νοὶ ἕμποροι καὶ Οὐνοὶ καὶ Ἐμβοί. Οἱ δὲ Ἄλανοὶ δοκοῦσιν εἶναι ὑπὸ τὸν Καύκασον παρατείνοντες. Οὗτοι καὶ ἐς τὰ μάλιστα ἄνδρες νομιζόμενοι τὰ πολέμα κράτιστοι, ποιοῦντες λωρίκια ἐξάιρετα.

Πολιτεύονται δὲ οὗτοι ἐς τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θρησκείαν, διαχρῶνται δὲ φωνῇ ἰδίᾳ τὸ παράπαν, καὶ ἑπλά ἐπιτηδεύουσιν ἀπὸ χαλκοῦ, τὰ Ἄλανικά καλούμενα.

Ἰβηρες δὲ καὶ αὐτοὶ ἕθεν μὲν ἐπὶ τὴν χώραν τήνδε ἔφυγοντο, εἴτε ἀπὸ Ἰβήρων τῶν πρὸς ἑσπέραν, οὐκ ἔχω διασημῆναι. δοκοῦσι δὲ αὐτοὶ ἐπὶ μέγα χωρῆσαι δυνάμει, καὶ ἔλθον κτησάμενοι, καὶ πίστιν ἐκ Κωνσταντίνου πόλεως παρὰ μίξ γυναικὸς ἔκεισε διαφορῶσης πίστεως εὐσεβοῦς ἔνεκα τῆς εὐσεβειστάτης. ἦτις καὶ θαυματουργίας τοῦ Ἰβήρας καταπλήξασα μετηλλάξατο τῆς ἀσεβοῦς αὐτῶν πίστεως, καὶ Χριστιανούς ἀπεφήνατο τῆ δμολογία αὐτῶν.

Μετὰ δὲ χρόνους πολλοὺς οἱ Σκύθαι οἱ ἕμποροι αὐτῶν πόλεμον ἤρξαντο κατ' αὐτῶν, καὶ τὰς χώρας τῶν Ἰβήρων διερχόμενοι ἐδήρουν καὶ παντελῶς ἰφάνιζον, καὶ ἀνδραποδισάμενοι κατέσχον αὐτοὺς, καταφυγόντων τῶν βασιλέων ἐς τὰ ἄκρα τῶν ὀρέων (ed.

Darkó II, 223,5 — 224,9; Bonnæ 467,10—468,15).

ჰუნები და ემბები. ხოლო ალანები, როგორც ჩანს, კავკასიონამდღე არიან გადაჭიმული. ესენი ითვლებიან ყველაზე უფრო მეტად ძლიერებად საომარ საქმეებში, საუკეთესო აბჯრებსაც აკეთებენ.

ესენი მისდევენ ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს სარწმუნოებას, ლაპარაკობენ სრულიად თავისებურ ენაზე, და იარაღსაც ამზადებენ სპილენძისას, ეგრეთწოდებულ ალანურ იარაღს.

თვითონ იბერები თუ საიდან მოვიდნენ ამ ქვეყანაში, ან თუ დასავლეთის იბერთაგან წარმომაგლობენ, დანამდვილებით ვერ ვიტყვი; როგორც ჩანს, იმათ მიღწიეს დიდ ძალას, დოვლათიც შეიძინეს, სარწმუნოებაც კონსტანტინეპოლიდან მიიღეს ერთი დედაკაცის მეშვეობით, რომელიც უაღრესად სათნო ქალი იყო და ჭეშმარიტი რწმენის გულისთვის ხშირად დადიოდა მათთან; მან თავისი სასწაულმოქმედებებით განცვიფრებაში მოიყვანა იბერები და მოაქცია ისინი მათი ურწმუნო რჯულისაგან, და ქრისტიანებად მოავლინა მათივე აღსარებით.

მრავალი წლის შემდეგ მათმა მეზობელმა სკვითებმა ომი აუტყვეს მათ, შეესივნენ იბერთა ქვეყნებს და დაარბიეს, სრულიად გაანადგურეს; თვითონ იბერები ტყვეებად ჩაივდეს, ხოლო მეფეებმა მათათა მწვერვალს შეაფარეს თავი.

ტრაპიზონის მეფის ძმა დავითი

IX. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον τῷ ἔτει τούτῳ ἐγένετο· βασιλεῖ μέντοι ἐξελαύνοντι ἀπὸ Πελοποννήσου ἐς τὰς Φύρας ἀφικετο ὁ βασιλέως ἀδελφὸς Ἰραπεζούνητος Δαβίδ, τὸν τε φόρον ἀπάγων καὶ τὰς σπονδὰς ἐμπεδῶν.

Οἱ γὰρ Κολχίδος βασιλεῖς λέγονται μὲν γενέσθαι πρότερον Βυζαντίου βασιλεῖς, τῆς Κομνηνῶν οἰκίας, τούτους δ' ὡς ἐκπεσεῖν τῆς βασιλείας, Ἰσαάκιον τὸν παῖδα τοῦ βασιλέως διαφυγόντα, τελευτήσαντος ὑπὸ δῆμου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διὰ τὸ ἔχθρος τὸ πρὸς αὐτόν, οἴχεσθαι ἐπὶ τὴν Κολχίδα χώραν καὶ ἐπὶ τὴν Ἰραπεζούνητα.

Ἀφικόμενον δὲ ἐνταῦθα καταστῆναι ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἐπὶ τὴν τῆς Κολχίδος ἡγεμονίαν, καὶ τὴν βασιλείαν μετενεγκεῖν ἐπὶ τὴν Ἰραπεζούνητα τῆς Κολχίδος. Καὶ ἀπὸ τοῦδε βασιλεύειν ἐνταῦθα ἕστε ἐφ' ἡμᾶς διαγενομένους, Ἑλληνας τε ὄντας τὸ γένος, καὶ τὰ ἦθη τε ἅμα καὶ τὴν φωνὴν προιεμένους Ἑλληνικήν. Καὶ ἐπιγαμίᾳ μὲν ποιείσθαι πρὸς τοὺς ἐμόρους βαρβάρους τοὺς λευκοὺς Ἀσπροπροβατάντας¹ καλουμένους καὶ δὴ καὶ πρὸς Τεμήρεω υἱδοῦς τοὺς ἀπὸ Ἰζοκίη

მაგრამ ეს მოხდა შემდეგ, მომდევნო წელს. როდესაც მეფე პელოპონესიდან გამოდიოდა, კარიბჭესთან მოვიდა ტრაპიზონის მეფის ძმა დავითი, რომელსაც მოჰქონდა ხარკი და ზავს აბრკოლებდა.

ამბობენ, რომ კოლხეთის მეფეები წინათ იყვნენ ბიზანტიონის მეფეები, კომნენოსთა ოჯახიდან, ხოლო ესენი რომ გადმოვარდნენ სამეფო ტახტიდან, კეისრის შვილი ისააკი¹, მის შემდეგ, რაც მოიკლა მისი მამა ხალხის მიერ მისი ზიზლის გამო მის მიმართ, გაემართა კოლხეთის ქვეყანაში და ტრაპიზონში.

ის რომ იქ ჩავიდა, ადგილობრივმა ხალხმა დააყენა ის კოლხეთის მთავრად და ამგვარად სამეფო ტახტი გადაიტანა კოლხეთის ტრაპიზონში. და ამ დროიდან მოყოლებული ვიდრე ჩვენ დრომდე მეფობენ ისინი, ტომით ელინნი და ზნეჩვეულებებისა და ამასთანავე ელინური ენის შემნარჩუნებელნი. და ქორწინებითაც უნათესავდებიან მეზობელ ბარბაროსებს, ეგრეთწოდებულ თეთრბატკიანებს. და თემურის შვილიშვილებსაც ჩოკისა და ყარაიუსუფის შვილებს,

¹ Ἀσπροπροβατάντας Tafel, ἀσπροβατάντας codd.

² „ისააკი“ შეცდომით არის, უნდა იყოს „აღექსი“.

και Καραϊσούφω παιδω, ὥστε μὴ πράγματα ἔχειν διηουμένης τῆς χώρας ὑπὸ τούτων. Καὶ πρὸς τε τοὺς Ἑλληνας Βυζαντίου ἐπιγαμίως ποιείσθαι, τὰ τε ἄλλα, καὶ τὴν θυσιατέρα ἐκδεδωκότος Ἀλεξίου βασιλέως Κομνηνοῦ Ἰωάννη τῷ βασιλεῖ Βυζαντίου.

Μετὰ¹ δὲ ταῦτα γεγονέναι τι καὶ τοιοῦτον. Ὡς γὰρ ἐν ὑποψία γενομένη τῷ βασιλεῖ Ἰωάννη² περὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὡς τοῦ πρωτοβεστιάριου συγγενομένου τῇ μητρὶ αὐτοῦ τῇ Καντακουζηνῇ, καὶ πάσχοντι κατὰ θυμὸν τούτου ἕνεκα, ἀπέκτεινέ τε τὸν πρωτοβεστιάριον καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ μητέρας ἀπέκλεισεν ἄμφω ἐν τῷ αὐτῷ κοιτῶνι, βουλόμενος ἀνελεῖν καὶ τὴν μητέρα. Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει ἄρχοντες, ἰκετεύοντες τῷ Ἰωάννῃ, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀπέπεμψαν τοῦτον εἰς τὰ μέρη τῆς Ἰβηρίας, δუსσαπήσαντες αὐτόν.

Τῇ κακίᾳ δὲ τοῦ Ἰωάννου πεποιθήκει ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν δεύτερον βασιλέα, τὸν Σκαντάριον λεγόμενον, καὶ ὑπάνδρευσεν αὐτὸν μετὰ τὴν θυσιατέρα τοῦ ἡγεμόνος Μυτιλήνης Γαταλιούζου, ὃν ἀπέπεμψεν αὐτοῦ ἐν τῇ Μυτιλήνῃ.

რათა ამათ მიერ არ იყოს დარბეული მათი ქვეყანა. ვარდა ამისა ბიზანტიონის ელინებთანაც დაქორწინებას აწყობდა. სხვათა შორის მეფემ ალექსი კომნენოსმა თავისი ქალიშვილი მიათხოვა ბიზანტიონის მეფეს იოანეს³.

ამის შემდეგ მოხდა ასეთი ამბავი. რამეთუ ექვი დაებადა მეფე იოანეს მისი დედის შესახებ, თითქოს პროტოვესტიარის მის დედასთან კანტაკუზენესთან ახლო კავშირში იყო; იოანე ამის გამო ძალიან განრისხდა და მოკლა პროტოვესტიარიც, და მისი მამა და დედაც, ორივენი, ჩაკეტა საწოლ ოთახში, და სურდა მოესპო დედაც. ხოლო ქალაქის თავ-კაცებმა სთხოვეს იოანეს არ ჩაედინა ეს, შეარცხვინეს ის და გაგზავნეს იბერიის მხარეში.

იოანეს ბოროტების გამო მეფე ალექსიმ თავისი ვაჟი, რომელსაც სკანდარიოსი ეწოდებოდა, მეორე მეფედ გახადა და მას მიათხოვა მიტილენის მთავრის გატალიუზეს ქალიშვილი და გაგზავნა იქვე მიტილენში.

¹ აქედან დაწყებული ვიდრე ამ თავის ბოლომდე ლაონიკესი არ არისო—სწორია რამდენიმე ხელნაწერის აშთახე.

² იოანე—ტრაპიზონის მეფე, ალექსი კომნენოსის ვაჟი.

³ ივულისხმება ალექსი IV-ის (1412—1453) ასული მარიაში, რომელიც მისთხოვდა იოანე VIII-ს (1423—1448).

‘Ο δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ἀπελ-
θὼν ἐν Ἰβηρίᾳ ἔσχε γυναικα τὴν
τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου Μυγα-
τέρα.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν ἐν
τῇ Καφῶ¹ ἀναζητῶν ἐκείσε τινα
τὸν ἔχοντα καράβιον, καὶ ἐλθεῖν
ἐν τῇ Τραπεζοῦντι πολεμικῶς
κατὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς Ἀλεξίου.
Ἐνῆρε δὲ ἐκείσε Ἰανυίτην² ἕνθρω-
πον ἔχοντα καράβιον μέγα, ὅπλα
παντοῖα φέρον, τὸ λεγόμενον
..... ὃν καὶ ἐχειροτονήσατο πρω-
τοστράτορα³:

Ἀρματώσαντες⁴ οὖν τὸ κα-
ράβιον καλῶς τε καὶ ὡς ἐχρήν,
ἦλθον ἐν Τραπεζοῦντι κατὰ βα-
σιλέως Ἀλέξιου τοῦ πατρὸς αὐ-
τοῦ. Ἰξελθόντες οὖν ἕξω ἐν τῇ
ξηρᾷ, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ ἁγίου
Φωκά, καὶ ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ
ἐσκηνώσαντο αὐτόν, σχόντες διὰ
μέσου⁵ καὶ βοηθῶνς χρυφίως πω-
τοῦς Καβασιτάνας, οἵτινες αὐτὸν
προδεδῶκασιν.

Ἐχοντες γὰρ οὗτοι τὴν φυλα-
κὴν τοῦ βασιλέως ἐς τοῦ Ἀχαν-
τοῦ προαστείου, τοῦ βασιλέως

ხოლო მეფე იოანე, იბერიაში
რომ წავიდა, ცოლად ჰყავდა
ალექსანდრე მეფის ასული.

ამის შემდეგ ის წავიდა კავა-
ში, ეძებდა იქ ვინმეს, ნავის
მქონეს, და ჩავიდა ტრაპიზონში
იმ მიზნით, რომ შებრძოლებოდა
საკუთარ მამას ალექსის. იქ იპო-
ვა მან ერთი კაცი იანუიტე²,
რომელსაც ჰქონდა დიდი ნავი,
სადაც იყო ყოველგვარი იარაღი,
ეგრეთწოდებული და იგი
დანიშნა მთავარსარდლად³.

ნავი რომ კარგად აღჭურვს,
როგორც საჭირო იყო, მივიდ-
ნენ ტრაპიზონში მისი მამის მეფე
ალექსის წინააღმდეგ საბრძოლ-
ველად. ქალაქარეთ რომ გავიდ-
ნენ ხმელეთზე, წმინდა ფოკას
ტაძრის მიდამოებში, მის [ფოკას]
მონასტერში დაბანაკდნენ იქვე.
ამასოსაში დამხმარეებიც მოიპო-
ვეს ფარულად, კავასიტები⁶, რომ-
ლებმაც მას [მეფეს] უღალატეს⁷.

ამათ [ე. ი. კავასიტებს] და-
ვალეზული ჰქონდათ მეფის მცვე-
ლობა ახანტის⁸ პრასტინში, რად-

¹ კავაში—ე. ი. ყირიმში, თეოდოსიაში.

² უნდა ნიშნავდეს „გენუელს“ (Ф. Успенский, Очерки из истории Трапез. 126).

³ „პროტოსტრატორი“ — სამხედრო თანამდებობა ბიზანტიის სამეფო კარზე („მთავარსარდალი“!).

⁴ ἀρματώα—ლათინური სიტყვისაგან armis.

⁵ διὰ μέσου „ამასოზაში“.

⁶ „კავასიტები“ წარჩინებულთა გვარი ტრაპიზონის სამეფოში, ხალდიის ღუკები..

⁷ ე. ი. მეფე ალექსის.

⁸ სანახები Ἀχανταკა იხსენიება მიქელ პანარეტოსის „ქრონიკაში“ (იხ. გეორ-
ვიკა VII, გვ. 176 და 201).

Ἰαλεξίου ἐκείσε καὶ αὐτοῦ σκη-
νώσαντος μετὰ ἄρμάτων τε καὶ
πολεμικῶν, κατὰ¹ τοῦ Ἰωάννου
συνεκατέθειντο, παραχωρήσαντες
τὴν κατὰ¹ Ἰαλεξίου ἔλευσιν, ὃν
καὶ εὐρόντες εἰ τοῦ Ἰωάννου
ἄρχοντες ἐν τῇ σκηνῇ ἀνυπό-
πτως, καὶ μετὰ βίας ἀπεκτείναν
αὐτὸν ἐν ὄρχ μεσονυχτίου.

Ἐὐ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης οὐκ
εἶπεν ὄλωσ κτείνειν τὸν πατέρα,
ἀλλὰ μόνον ζῶντα ἄγειν καὶ εἰς
αὐτὸν ἄγαγεῖν. Ἐκείνοι τοῦτο
μὴ φυλάξαντες, ἀλλ' ἀποκτείναν-
τες μᾶλλον τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ
τὰ πρὸς χάριν πεποιθήκασιν ὁ-
κονῶντες ἴσως. Οὐδ' ὁ βασιλεὺς
Ἰωάννης ὑστερον τὸν μὲν ἐτύφ-
λωσε, τὸν δὲ ἐχειροκόπησε, μὴ
θίλων τοῦτο οὕτω ποιῆσαι, ἀλλὰ
πρὸς αὐτὸν μόνον ἄγαγεῖν.

Ἐὐ Ἰωάννης τόνον καὶ ἀνε-
δέξατο τὴν βασιλείαν, τιμήσας
τὸν πατέρα αὐτοῦ ταῖς προση-
κούσας τιμαῖς, τῇ ταφῇ, ὃν καὶ
κατέθετο ἐν τῇ τῆς φεοσχεπέσ-
του μονῆ, εἰ καὶ ὑστερον ἔφερε
τοῦτον ἐν τῇ μητροπόλει.

გან მეფე ალექსი იქ იდგა ბანა-
კად იარაღითა და საომარი მასა-
ლებით; ისინი იოანეს დაეთანხმ-
ნენ, რომ ალექსისტან თავისუფ-
ლად შეუშვედნენ მსურველებს,
და რომ იოანეს კაცები თავს
დაესხნენ მას მოულოდნელად,
მიძღვარებით მოკლეს იგი შუა-
ღამის საათში.

მეფე იოანეს სრულებითაც
არ უთქვამს მოკლათ მისი მამა,
არამედ დავალებული ჰქონდათ
ცოცხალი შეეპყრათ და მასთან
მოეყვანათ. იმათ ეს კი არ შეას-
რულეს, არამედ მოკლეს, რადგან
იფიქრეს, უფრო მეტად ვასია-
მოვნებთ მეფე იოანეს აღბათო.
ისინი მეფე იოანემ დასაჯა:
ერთს თვალები დათხარა, მეო-
რეს ხელი მოკვეთა, რადგან არ
სურდა ეს ასე ექნათ, არამედ
მხოლოდ მასთან უნდა მოეყვანათ.

იოანემ ამნაირად მიიღო სა-
მეფო ტახტი; მან თავის მამას
პატივი სცა შესაფერის პატივთა
მიზღვით, დასაფლავებით; მან
იგი დაასაფლავა ღვთივდაცულ
მონასტერში. თუმცა შემდეგ იგი
გადაიტანა სატახტო ქალაქში².

¹ κατὰ ორივე შემთხვევაში განსაკუთრებული მნიშვნელობით არის ნახმარი, არა ანტიკური ბერძნულის წესით.

² საჭიროდ ვთვლით მოვიყვანოთ აკად. თ. უსპენსკის განმარტება ამ ეპი-
ზოდის [ალექსის მეფის მოკვლის] შესახებ: „Во время моих археологических
исследований в Трапезунте в 1916—1917 гг.—წერს თ. უსპენსკი—удалось
напасть на следы места погребения царя Алексея; этому вопросу была
посвящена специальная статья в журнале „Византийский Временник“ (том
XXIII). Не входя в подробности, изложенные в указанной статье, ограни-
чимся здесь несколькими замечаниями на приведенный текст об убийстве

Μετὰ δὲ τινὰς χρόνους ἐστρά-
τευσε καὶ τις ζύχης βνόματι
Ἄρταβίλης κατὰ Τραπεζούντος,
συνάξας ἀπανταχοῦ ἀπὸ τε ἀνα-
τολῆς καὶ μεσημβρίας στρατὸν,
ἀπὸ τε Σαμίου καὶ ἕξ ἄλλων
τινῶν πόλεων, καὶ ἦλθε κατ'
ἐπὶ τῆς βουλόμενος εἶεῖν καὶ πορ-
φῆσαι ταύτην.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης συ-
νάξας καὶ ἐπὶ στρατὸν διὰ τε
ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἅμα
τῷ πανσεβάστω καὶ τοῖς αὐτοῦ
ἦλθεν ἕως τοῦ ἁγίου Φωκᾶ τῆ
μονῆ τῆ λεγομένη Κορδύλη.

Συνάξας τοίνυν ὁ πανσεβασ-
τος τοὺς τε ἰδίους καὶ τοῦ βασι-
λέως, διήρχετο ἅμα τῆ τοῦ στρα-
τοῦ βουλόμενος θαλάσση εἰσβα-
λεῖν κατὰ τοῦ ζύχης, ὅποι ἂν
εὔρηται τοῦτον· ὁ γὰρ ζύχης
Ἄρταβίλης κατέσχε τὴν τοῦ Με-
λιάρη λεγομένην τοποθεσίαν, προ-
λαβόμενος τὴν κλεισούραν ταύ-
την τοῦ Μελιάρη, τὸ Καπάμιον
λεγόμενον.

ცოტა ხნის შემდეგ ილაშქრა
ერთმა ჯიქმა, სახელით არტაბი-
ლემ, ტრაპიზონის წინააღმდეგ:
მას შეეკრიბა ჯარი ყოველი მხრი-
დან, როგორც აღმოსავლეთიდან
ისე სამხრეთიდან, როგორც სა-
მოსიდან ისე ზოგიერთი სხვა ქა-
ლაქებიდან, მოვიდა მის წინა-
აღმდეგ და სურდა მისი აღება
და მოსრვა.

ხოლო მეფე იოანემ შეკრიბა
თვითონაც ჯარი, როგორც ხმე-
ლეთით, ისე ზღვით, უდიდებუ-
ლესის [კეისრისა] და თავის ჯა-
რითურთ მოვიდა ვიდრე წმინდა
ფოკას სახელობის მონასტრამდე,
ეგრეთწოდებულ კორდილემდე.

მისმა უდიდებულესობამ [კეი-
სარმა] შეკრიბა როგორც საკუ-
თარი ჯარი, ისე მეფისა და ამ
ჯარითურთ მოიწადინა ზღვაში
შექრილიყო წინააღმდეგ ჯიქისა,
სადაც კი მას იპოვიდა; რამეთუ
ჯიქი არტაბილემ ჩამჯდარიყო მე-
ლიარად წოდებულ ადგილას და
წინასწარ დაეკავებინა ამ მელია-
რის კლისურა, ეგრეთწოდებული
კაპამიონი.

царя Алексея. Действие происходило близ Трапезунта, на морском берегу, где был подгородный монастырь Фоки, расположенный при впадении реки Пикситис (ныне Деиртенх) в море. Заняв монастырь — с ним был небольшой отряд на торговом судне, нанятом в Феодосии у генуезского купца—Иоанн вступил в переговоры с Каваситами, если уже ранее не был уверен в их содействии. Что касается положения Аханта или Ахантака, где находился царь Алексей, эта подгородная дача или царское поместье было также в указанной местности, еще ближе к городу. как можно заключить из слов Панарета под 1336 г.: «Было сражение в Ахантаке и на холме Митры». Последний господствует над городом“ (Ф. Успенский, Очерки из истории Трапезунтской Империи, Лнгр. 1929, стр. 130).

Ἐλθόντες τοῖνον οἱ τοῦ πανσεβάστου καὶ αὐτοὶ εὗρον τὸν ζύχην προκατέχοντα τὴν κλεισούραν τοῦ Καπανίου. Οἱ καὶ ἐρμήσαντες κατὰ τοῦ ζύχην ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ ἡμα, ἐπειδὴ καὶ οὗτος ὁ ναυτικός στόλος ἦν παρεσκευασμένος μετὰ τοῦ πανσεβάστου ὁῶσιν τῷ ζύχην, οὐκ ἔσχον καιρὸν ἐγχαίρον, ἀλλ' ἀνέμου βιαιῶς πνεύσαντος ἐν τῇ θαλάσῃ οὐκ ἐξῆλθον ἕξω οἱ ναυτικοὶ εἰς βοήθειαν τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἄλλοθεν ποθεὶν σκληρίας γενομένης ἔσχον κώλυμα τοῦ ἐξελθεῖν τὸν ναυτικὸν στρατὸν [τὰ πλοῖα γενόμενα].

Καὶ τότε δὴ ἐρμήσαντες οἱ τοῦ ζύχην κατὰ τοῦ πανσεβάστου καὶ τοῦ στρατοῦ διέφθειραν τε αὐτὸν πανσέβαστον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἑτέρους ὡσεὶ τριάκοντα. Καὶ οἱ ἕτεροι πεφευγότες ἦλθον πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωάννην, ὃς φυγὰς καὶ αὐτὸς γενόμενος μετὰ πλοίου ἦλθεν ἐν Τραπεζούνῃ σὺν ἄλλοις καὶ τοῖς ἑτέροις, οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης πεφευγότες κατασκευάσαντος τοῦ ζύχην ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Φωκᾶ, εἰς ἣν ἦν κατασκευημένος ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης. Ἐξώργησε δὲ καὶ πολλοὺς ὁ ζύχης, οὕστινας φονεύσας ἐξ αὐτῶν, ἔχων καὶ τὸν Μαυροκώνηστον λεγόμενον ζῶντα, κελώτην ὄντα καὶ ἐξοδιστῆν τοῦ

ასე, კვისრის კაცები რომ მივიდნენ, იპოვეს ჯიქი, რომელსაც კაპანიონის კლისურა უკვე წინასწარ დაეკავებინა. და ისინი რომ გაემართნენ ჯიქის წინააღმდეგ, რასაკვირველია, საზღვაო ჯარის იმედითაც, რადგან ეს საზღვაო ჯარი კარგად იყო მომზადებული კვისართან ერთად. შეეცა ჯიქისთვის, მაგრამ ვერ შეხვდათ ხელსაყრელი დრო; პირიქარი ქროდა ზღვაში და მეზღვაურები ვერ გავიდნენ გარეთ, რომ ჯარს მიშველებოდნენ, რადგან ხან სად და ხან სად ხმელეთი ჩნდებოდა და საზღვაო ჯარს დაბრკოლება ექმნებოდა [ხომალდებისათვის].

და მაშინ ჯიქის კაცები გაემართნენ კვისრისა და ჯარის წინააღმდეგ, თვით კვისარიც განადგურეს და მისი ვაჟიც, და სხვებიც დაახლოვებით ოცდაათი. და სხვა გაქცეულები მივიდნენ მეფე იოანესთან — რომელიც თვითონაც გაქცეული ხომალდით მისულიყო ტრაპიზონში სხვებთან ერთად, ერთნი ხმელეთით, ხოლო სხვები ზღვით გაქცეულიყვნენ. იმ დროს როდესაც ჯიქი წმ. ფოკას მონასტერში დაბანაკებულიყო, სადაც მეფე იოანე ყოფილა დაბანაკებული. ჯიქმა ბევრნი ცოცხლები დაატყვევა, ზოგიერთნი მათგანნი მოკლა; ხელთიგდო ცოცხლად ეგრეთწოდებული მავროკოსტა, რომელიც იყო მეფის მესაწოლე და შიკრიკი, და

βασιλέως, ὃν καὶ ἀπέκτεινεν ὁ
ζύχης ἔμπροσθεν τῆς πόλεως¹.

Εἶτα ποιήσας ἐκείσε ἡμέρας
τρεις ἀπῆλθεν ὡς πολεμήσων ἐν
τῷ Μεσοχαιδίῳ, ὡς τοῦ πανσε-
βάστου τοῦτο ἔχοντος.

Συνέβη δὲ καὶ³ τοιοῦτον ἐν
Τραπεζοῦντι ἀκμὴν ὄντος τοῦ
ζύχη, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κορδύλη.
Ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦλθεν ὁ ζύ-
χης ἐν αὐτῇ γυνὴ τις τῶν Ἀρ-
μενίων φοβηθεῖσα μήποτε ὁ ζύ-
χης ἐπιλάβηται τὸ ἐξώκαστρον,
μετήρηε τὸν βίον αὐτῆς ἐς τὸ
μέγα κάστρον τῆς Τραπεζοῦντος
ὡς φυλάξουσα ἐκείσε. Τοῖσιν ὀπό-
ταν ἐλάμβανε τὸν βίον αὐτῆς καὶ
ἐκόμιζε τοῦτον ἐν τῷ κάστρῳ
νυκτός οὐσης, λεληθότως ἀνήφα-
το πῦρ ἐν τοῖς κροκίοις αὐτῆς.

Αὕτη δ' ἦν ἐν τῷ μεγάλῳ
κάστρῳ; μὴ εἰδῆτα τὸ σύμπτω-
μα. Ἀνῆψέ τε μέγα ἐν τῷ ταν-
της οἰκήματι, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ
τὰ σύνεγγυς πάντα, ἐν ἄρῃ με-
σονυκτίου. Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει
νομίσαντες εἶναι προδοσίαν ἀπὸ

οἱ τοῦ ζυქმა მოკლა მოქალაქეთა
თვალწინ¹.

შემდეგ მან იქ რომ დაჰყო სამ
დღეს, წავიდა საომრად მესო-
ხალდიონში², რომელიც, თით-
ქოს, კეისარს ეპყრა.

მას შეხვდა ტრაპიზონში ჯი-
ქი კორდილის მონასტერში. იმ
ღამეს მოვიდა ჯიქი. მოვიდა იქ
ერთი ქალი, არმენიელთაგანი,
რომელსაც ეწინოდა, რომ რამე-
ნაირად ჯიქს არ აეღო გარე-
ციხე, და მისი ცხოვრება ტრა-
პიზონის დიდ ციხეში გადაიტანა;
რათა იქ დაცული ყოფილიყო.
და, აი, როდესაც მან მიიღო
მისი სიცოცხლე და მასზე ზრუ-
ნავდა ციხეში, როდესაც ღამე
ყო, ფარულად ცეცხლი გააჩინა
მის ქსოვილებში.

ის (ქალი) თვითონ დარჩა
დიდ ციხეში და არ იცოდა რაც
მოხდა და მის სახლში დიდი
ცეცხლი გაჩნდა, და იქიდან მახ-
ლობლად ყველაფერს მოედო
ცეცხლი, რომელიც ამ შუალამე-
ში მიჰვინვარებდა. ქალაქში დარ-

¹ მავროკონსტას თანამდებობის განსამარტავად ნახმარია *ხელიათის* და *ἐξοδίασ-
της*. არც ერთი სიტყვა სხვა ტექსტებში დადასტურებული არაა; *ხელიათის* (თუ
ჩავთვლით, რომ ეს არის *ხელიათის* სიტყვისაგან *χέλια* „საკანი“ „სენაკი“) შეიძ-
ლება ნიშნავდეს „მესაწოლეს“: Dark-ს გამოცემასთან დარბულ ლექსიკონში უწე-
რობა: *ხელიათის camerarius*; უცნაურია რომ J. Bekkerus (Bonnae 1843) თავის
ლათინურ თარგმანში წერს; თითქოს *ხელიათის* ნიშნავდეს „*equorum regionum*
curator seu domitor „სამეფო ცხენების მომვლელი ანუ მხედნელი“. V. Grecu
ლაონიკეს რუმინულ თარგმანში (ბუხარესტი 1958, გვ. 266,12 და ინდექსი) წერს
grija decamera imperatului.

² ეს არის ქალაქ ტრაპიზონის ერთი უბანი.

³ καὶ] τι καὶ v. l.

τῶν ἐντὸς τᾶ πρὸς χάριν τοῦ
ζύχῃ, ἔφυγον ἀπαξάπαντες, ἄρ-
χοντές τε ἴμοῦ καὶ ἀρχόμενοι,
ἐγκαταλειφθέντος μόνου τοῦ βα-
σιλέως Ἰωάννου μετὰ καὶ τινῶν
μερικῶν, ὥσει πεντήκοντα.

Διήρχετο γοῦν ὁ βασιλεὺς διὰ
πάσης τῆς νυκτὸς τὰ τείχῃ τῆς
πόλεως καὶ τὰς πύλας αὐτῆς.
Ἦλθε τοίνυν ἐν τῷ πρωῒ καὶ
ὁ ζύχῃ, ὡς εἴρηται, εἰς τὸ τάχα
ἐπιλήψεσθαι τὴν Τραπεζοῦντα
δὲ καὶ ἀπῆλθεν ἄπρακτος, διερ-
χόμενος ἐν τοῖς Μεσοχαλδίσις.
Ἐφυγον γοῦν ἀπαξάπαντες ἄρ-
χοντες, οἱ μὲν διὰ πλοίων, οἱ δὲ
διὰ ξηρᾶς, ἐπ' ἐλεύσει τῆς Ἰβη-
ρίας· οἱ καὶ ἐλθόντες ἕστερον,
διαβάντος τοῦ ζύχῃ, ἐν Τραπε-
ζοῦντι ὠνειδίζοντο παρὰ τοῦ βα-
σιλέως, γυναικωτοὺς ἀποκαλῶν
αὐτοὺς καὶ ἀνάδρους καὶ προ-
δότης τῆς πατρίδος αὐτῶν (ed.
Darkó, II 218, 16—222, 21).

ჩენილებმა იფიქრეს, რომ ლა-
ლატს ჰქონდა ადგილი იმათ
მხრით, ვინც ჯიქს ემადლიერე-
ბოდა, და ყველანი გაიქცნენ.
მმართველნი და მართულნიც,
ხოლო იოანე მეფე ერთი დარჩა
რამდენიმე თავისიანით, დაახ-
ლოვებით ორმოცდაათი კაცით.

მეფე მთელი ღამის განმავ-
ლობაში ქალაქის კედლებსა და
მის კარიბჭეს ათვალიერებდა.
დილით ადრე მოვიდა ჯიქიც,
როგორც ვთქვი, იმ მიზნით რომ
მალე ხელთ ეგდო ტრაპეზუნტი.
იგი გაბრუნდა ისე, რომ ვერა-
ფერს გახდა, და გადავიდა მესო-
ხალდეების მხარეში. გაიქცნენ,
აგრეთვე, ყველანი, ქალაქის მთა-
ვარნი, ერთნი ხომალდებით, ხო-
ლო სხვები ხმელეთით, რათა მი-
სულთაგან იბერიისაში; ისინი რომ
შემდეგ მოვიდნენ ტრაპეზუნტში,
როცა ჯიქი უკვე წასულიყო,
ისინი მეფემ გალანძლა, თქვენ
ქალაქი უნდა ყოფილხართ, არაკა-
ცები და თქვენი სამშობლოს გამ-
ცემნიო.

სკვითები და პელაზგები

Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ
Μυσοὺς καὶ ἐπὶ Τριβαλλοὺς. Τὸ
δὲ γένος τοῦτο παλαιότατόν τε
καὶ μέγιστον τῶν κατὰ τὴν
οἰκουμένην ἐθνῶν, εἴτε ἀπὸ Ἰλλυ-
ριῶν μοιρίας ἀπεσχισμένον ταύτην

ამის შემდეგ გაემართა მისიე-
ლებისა¹ და ტრიბალების წინა-
აღმდეგ. ეს ტომი არის უძველესი
და ახლანდელი მსოფლიოს ტომ-
თა შორის უდიდესი: ისინი ან
ილირიელთაგან გამოყო-

¹ მისიელებად იგულისხმებიან ბულგარელები, ხოლო ტრიბალებად სერბიელები.

ῥῆκῃσε τὴν χώραν, εἶτε, ὡς ἔνιοι, ἀπὸ τῆς πέρας τοῦ Ἰστρου ἐπ' ἐσχάτων τῆς Ἑβρώπης, ἀπὸ τε Κροατίας καὶ Προυσίων τῶν ἐς τὸν ἀρκτῶν ὠκεανὸν καὶ Σαρματίας τῆς νῦν οὕτω Ῥωσίας καλουμένης, ἕστε ἐπὶ χώραν τὴν διὰ τὸ ψυχρὸς ἀοίκητον, ἀκχεῖσθαι ὠρημένον καὶ τὸν τε Ἰστρον διαβάντες ἐπὶ τὴν ἐς τὸν Ἰόνιον χώραν ἀφίκοντο καὶ ταύτη ἐπὶ πολλὸν ἐπὶ Ἐνέτους διήκουσαν καταστρεψάμενοι ῥῆκῃσαν, εἶτε δὴ τούναντιον μᾶλλον εἰπεῖν ἄμεινον, ὡς ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς ἐς τὸν Ἰόνιον χώρας ὠρημένον καὶ Ἰστρον διαβάντες ἐπέκεινα ἐγένοντο τῆς οἰκουμένης, οὐκ ἂν δὴ λεγόμενον ἀσφαλῶς λέγοιτο ἢφ' ἡμῶν (ed. Darkó I, 30,1—31,9; Bonnæ, 34,9-22).

ფილნი ამ ქვეყანაში დაბინავდნენ, ან, როგორც ზოგიერთები ფიქრობენ, ისტროსის გადაღმა განაპირა ევროპიდან არიან მოსული, კროატიიდან და ჩრდილო ოკეანთან მცხოვრებ პრუსიელთაგან და სარმატიიდან, რომელსაც ამჟამად როსია ეწოდება, და ვიდრე იმ ქვეყანამდე. რომელიც სიცივეების გამო დაუსახლებელია, და იქიდან წამოსულან, ისტროსი გადმოულახავთ და იონიურ მხარეში მოსულან და აქ ვენეტთა ქვეყანამდე მოუღწევიათ, დაუმორჩილებიათ და დასახლებულან, ან და შეიძლება უკეთესი იყოს და პირობით ვთქვათ, რომ იქიდან იონიასთან მდებარე ქვეყნიდან გამოემართნენ, ისტროსი გადმოლახეს და იქიდან მოვიდნენ ამ მსოფლიოში: ვერ ვიტყვი, სწორად არის ჩვენ მიერ ნათქვამი, თუ არა.

ზევით მოყვანილ ნაწყვეტში უურადლებას იპყრობს მისიელების (Μυσιί) წარმომავლობის განსაზღვრა: «ამის შემდეგ გაემართა მისიელები ს და ტრიბალების წინააღმდეგ. ეს ტომი არის უძველესი და ახლანდელი მსოფლიო ტომთა შორის უდიდესი: ისინი ან ილირიელთაგან გამოყოფილნი ამ ქვეყანაში დაბინავდნენ...».

ცნობილია, რომ იყო ორი მისია: Moesia superior და Moesia inferior. პირველი დაახლოვებით თანამედროვე სერბიას მოიცავდა, ხოლო მეორეში შედიოდა ტრიბალების ქვეყანა და მოიცავდა დაახლოვებით დღევანდელ ბულგარეთს.

Fr. Grabler-ი ერთ-ერთ შენიშვნაში (გვ. 93, შენ. 54) მიუთითებს იმაზე, რომ ამ ტომს, რომელსაც ლაონიკე ხალკოკონდილე თვლის „ილირიელთაგან გამოყოფილად“. ჰეროდოტე მიიჩნევს „ბელაზგებისაგან გამოყოფილად“. მართლაც, ჰეროდოტე (I, 58) წერს:

Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλῶσση μὲν, ἐπεῖτε ἐγένετο, αἰεὶ κοτε τῆ ἀντὶ διαχρᾶται, ὡς ἔμοι καταφαίνεται εἶναι· ἀποσχισθὲν μὲντοι ἀπὸ τοῦ Πელασγικοῦ ἔθου ἀσθενές, ἀπὸ σμικροῦ τεο τῆν ἀρχὴν ὀρμεόμενον ἀῖξεται ἔξ πληθῶς τῶν ἐθνέων, Πელασγῶν μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῶ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συγχῶν. Πρόσθε δὲ ὧν ἔμοιγε δοκεῖ: οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐν βαρβάρων, οὐδὲ μὲν γάλας ἀῖξεται.

აქ ჩვენ უურადლებას ვაქცევთ გამონათქვამს ἀποσχισθὲν, რაც ეხმაურება ლაონიკეს მიერ ნახმარ გამოთქმას ἀπεσχισμένον, — ლაპარაკია ელინების გამოყოფაზე იმ ტომიდან. რომელიც ბალკანეთის ნახევარკუნძულის ჩრდილო ნაწილში ცხოვრობდა. რომ დორიელები და პელაზგები ერთ დროს ერთიმეორის მეზობლად ცხოვრობდნენ, ამაზე ჰეროდოტე სხვაგანაც ამბობს (იმავე თავში 57,4). გარდა ამისა ელინების წარმომავლობაზე ბარბაროსთაგან ჰეროდოტე გადმოგვცემს 1, 60-ში:

... ἐπεὶ γὰρ ἀπεκρίθη ἐκ παλαιτέρου τοῦ βαρβάρου ἔθους τὸ Ἑλληνικὸν ἔθον καὶ δεξιώτερον καὶ ἐνηθιέειν ἡλιθίου ἀπηλλαγμένον μᾶλλον...

ელინთა ტომი, იმ დროიდან რაც ის შეიქმნა, მუდამ ხმარობდა იმავე ენას, როგორც მე ეს მეჩვენება; ხოლო პელაზგიკურს რომ გამოეყო, იყო სუსტი, და დასაწყისში რომ უმნიშვნელო იყო, შემდეგ ტომთა სიმრავლედ გაიზარდა, მას პელაზგები რომ მიეთვისნენ და სხვა ბარბაროსული ტომებიც ბევრი. წინათ ჩემის აზრით, პელაზგიკური ტომი, იყო რა ბარბაროსული, არასოდეს არ გაზრდილა დიდად.

...რამეთუ ძველითგანვე ბარბაროსი ტომისაგან იყვნენ გამოყოფილი ელინები, რადგან არიან უფრო ნიჭიერი და უჭკუო გულუბრყვილოებისაგან უფრო დამორებულნი...

სკვითები, ჩერქეზები და მეგრელები

III. Ἐνταῦθα πυνθόμενοι Σχῦθαι Τεμήρηγ¹ βασιλέα ἐπὶ σφᾶς ἐπίοντα μεγάλῃ παρασχευῆ τῆν τε εἴσοδον ἔπεμπον στρατευμα

სკვითებმა რომ შეიტყეს, რომ მეფე თემური მათ წინააღმდეგ მოდიოდა დიდძალი ლაშქრით. ჯარი გაგზავნეს, რათა წინასწარ

¹ Τεμήρηγ Darko, Τεμήρη eodd.

προκαταληφόμενους τῶν ὁρέων,
ἢ ἔμελλε Τεμύρησ συν τῷ στρατῷ
αὐτοῦ διέναι.

Σκῦμαι μὲν οὗτοι¹ τὸ πάλαι
ἔς μοίρας τινὰς διηρημένοι ἐνέ-
μοντο τὴν χώραν ἀπὸ Ἰστρου
ἕστε ἐπὶ τοὺς ὑπὸ τὸν Κασκασ-
σιν. Νῦν δὲ γένος μὲν τι² τού-
των ἔς τὴν Ἀσίαν γενόμενον, τὰ
πρὸς ἕω αὐτοῦ τε ἐνοικῆσαν τὴν
ἐπὶ τὰδε τῆς Ἀσίας χώραν καὶ
ἐπὶ πολλὰ τετραμμένον, Σαχα-
ταῖοι³ ἐκλήθησαν, ἢ πὲρ τὴν τῶν
Περσῶν χώραν ἕξ τοὺς Σάκκας
τε καὶ Καδουσίους.⁴ ἀπ' ὧν δὴ
καὶ Τεμύρηγ αὐτὸν οἴονται γεγο-
νέναι τινές.

დაეკავებინათ მთების გადმოსა-
სვლელი ზეკარები, იქ, სადაც
თემურს განზრახული ჰქონდა
თავისი ჯარი გადმოეყვანა.

ძველად ეს სკვითები, რამ-
დენიმე მოდგმად დაყოფილნი,
ფლობდნენ ქვეყანას ისტროსი-
დან მოკიდებული ვიღრე კავ-
კასიის მხარეებამდე. ხოლო
ამჟამად მათი ერთი გვარი აზიაში
არის მოსული; ისინი დასახლე-
ბულან აღმოსავლეთით აზიის
ქვეყანის ადგილებში და აქედან
ბევრს მხარეს მოსდებიან; ისინი
სახატეებად³ იწოდებიან და სპარ-
სელთა ქვეყნის ზემოთ დამკვიდ-
რებულან საკებისა და კადუსიე-
ბის მეზობლად: სწორედ ამათგან
არის წარმოშობილი თემური,
როგორც ზოგიერთები ფიქრობენ.

¹ Fr. Grabler-ი ურთავს შენიშვნას: „სახელი «სკვითები» ბიზანტიელ მწე-
რალთა შრომებში (ისევე როგორც ანტიკური პერიოდის თხზულებებში) ბევრი
სხვადასხვა მნიშვნელობით იხმარება (ხან ის აღნიშნავს «გუთებს» ან სხვა გერმა-
ნულ ტომებს, ხან «რუსებს») და ყოველთვის საჭიროა ანტიკურ ცნობებთან დაკავ-
შირებით იქნეს ის გაგებული. აქ (ლაონიკე ხალკოკონდილეს „ისტორიის“ ამ ადგი-
ლას) იგულისხმებიან «თათრები» და მითითება იმაზე, რომ თათრები და მონღო-
ლები მონათესავენი არიან, თუმცა თემურის მონღოლებმა ჩინგიზ-ხანის დიდი თათ-
რული სახელმწიფოს ნაშთები გაანადგურეს, უმართებულო არ უნდა იყოს“. (Europa
im XV. Jahrhundert von Byzantinern gesehen. Graz, 1954, გვ. 91).

² μὲν τι v. l. μὲν τοι, Darko: μέντοι.

³ Fr. Grabler-ის შენიშვნით: „ამ სიტყვაში (Σαχάταῖοι) იმალება სახელი
„ჩალათაი“ (Dschagatai), დასავლეთ-თურქესტანული ტომების სახელწოდება“
(გვ. 91). ჩვენის აზრით, აქ უნდა იგულისხმებოდეს ჩინგიზ-ყაენის შვილი „ჩალათა“;
„ჩინგიზ-ყაენსა ცოლნიცა მრავალნი ესხნეს და შვილნიცა. და უხუცესის ცოლის
სევიზისაგან ესუა შვილი, რომელსა ერქუა თუბის, რომელსა ქართველნი ჯოჩიდ
წწოდდეს, მეორე ჩაღათა, მესამე ოქროფა, მეოთხე თული« (ქ. ცხ. II [1959],
168,6) ...«ხოლო მეორესა შვილსა ჩაღათას მისცა ლაშქარი და უიღურთა ქუე-
ყანა სამარყანამდე და ბუხარა ვიღრე აღმუთის ქუეყანამდე, ვგონებ ესე არს თურანი»
(ქ. ცხ. II [1959], 181,7). ვფიქრობთ ამას ეხმაურება ლაონიკე ხალკოკონდილეს
მიერ აღწერა „სახატელების“ მიწაწყლისა.

⁴ Καδουσίους Darkó, Καδαίσιους codl.

Ἔσται δὲ τοῦτο γένος ἄλκι-
μόν τε τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν
καὶ πολεμικώτατον, καὶ σὺν τού-
τοις λέγεται Τεμύρης τὴν ἡγε-
μονίαν τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ παραλα-
βεῖν, πλὴν Ἰνδῶν. Οἱ δὲ λοιποὶ
Σκύθαι κατὰ ταῦτό φρονοῦσὶ τε
καὶ ὑφ' ἐνὶ ἄρχονται βασιλεῖ,
κατὰ Οὐρῶν τὴν καλουμένην
ἀγορὰν τὰ βασιλεία ποιούμενοι,
ἀποδεικνύμενοι σφίσι βασιλέα γέ-
νους τε ἕντα τοῦ βασιλείου τὸ
παλαιότατον (ed. Darkó I 120, 8-24; Bonnae 128, 21—129, 14).

Σαρμάται δὲ φωνῇ διαχρῶν-
ται παραπλησίᾳ τῇ Ἰλλυριῶν
τῶν ἐς τὸν Ἰόνιον παροικούντων
ἔστε¹ ἐπὶ Ἐνετούς. Ὅποτεροι
τούτων παλαιότεροι, καὶ τὴν ἐτέ-
ρων ἐπότεροι τούτων χώραν ἐπι-
νέμονται, ἢ Ἰλλύριοι ἐπέκεινα
τῆς Εὐρώπης διαβάντες Πολανίαν
τε καὶ Σαρματίαν ᾤκησαν, ἢ
Σαρμάται δὲ ἐπὶ τὰδε τοῦ Ἰσ-
του γενόμενοι τὴν τε Μυσίαν²
καὶ Τριβαλλῶν χώραν καὶ δὴ καὶ
Ἰλλυριῶν τῶν πρὸς τὸν Ἰόνιον
ἄχρι δὴ Ἐνετῶν ᾤκησαν, οὔτε
ἄλλου τινὸς ἐπιστόμηγ τῶν πα-
λαιότερων διεξιόντος, οὗτ' ἂν
ἔχοιμι πάντῃ ὡς ἀληθῆ διασημή-
νασθαι.

ერთი ძველი დროის მწერალთაგან, და არც მაქვს ამაზე ჰემმა-
რიტი წარმოდგენა.

ეს ტომი არის მამაცი აზიის
ტომთა შორის და ყველაზე უფრო
უკეთესი მებრძოლი და ამბობენ,
რომ თემურმა მათი შემწეობით
მოიპოვა ჰეგემონობა აზიის ხალ-
ხებში, გარდა ინდებისა. დანარ-
ჩენი სკვითებიც იმავე განწყობი-
ლებისა არიან და მათ ერთი-
მეფე მართავს; სამეფო ქალაქი
მოაწყეს ეგრეთწოდებულ ურლო-
ში და მეფედ ინიშნავენ უძვე-
ლესი სამეფო გვარიდან.

სარმატები იყენებენ ენას, რო-
მელიც ჰგავს ენას ილირიელები-
სას, რომლებიც იონიური ზღვის
გასწვრივ ცხოვრობენ ვიდრე ვე-
ნეტებამდე. თუ რომელი ამ ორი-
ხალხიდან უფრო ძველია და რო-
მელი ამ ორი ხალხიდან ამ ქვე-
ყანაში დამკვიდრდა უფრო ადრე,
ილირიელები ევროპის გადაღმი-
დან გადმოსულნი პოლიანიაში და
სარმატიაში დასახლდნენ, თუ
სარმატები ისტროსის ამ ნაპი-
რას მოვიდნენ და მესია და ტრი-
ბალების ქვეყანა დაიკავეს, გან-
საკუთრებით ილირიელთა მიწები
იონიურ ზღვის გასწვრივ მდე-
ბარე ვიდრე ვენეტების ქვეყნამ-
დე,—ეს მე ვერ შევიტყე ვერც

¹ ἔστε Darko, ἐς τοὺς eodd.

² Μυσίαν ... Τριβαλλῶν χώραν—იგულისხმება ბულგარეთი და სერბების ქვე-

Ἐπάνειμι δὲ ἐπὶ Σκύθας τοὺς νομάδας, ὃ δὴ γένος μέγιστόν τε καὶ ἰσχυρόν καὶ γενναϊότατόν ἐστιν, οἷον οὐδὲν ἰσχυρὸν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν παραβάλλειν, ἄν μὴ πολλαχῆ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην ἐσχεδασμένον ἄλλῃ τε τῆς αὐτῶν βασιλείας ἰκίσειν, ὡς τῆς ἐπιδρομῆς τὰ πολλὰ χρησάμενον· ἢ δὲ χώρα ἡρέσκετο, ταύτη ἐναπολειφθὲν ἴκησεν.

Ἐὶ μὲν οὖν ἐφρόνει κατὰ τὰ δε, τὴν αὐτὴν ἐνοικοῦν χώραν, καὶ ὑφ' ἐνὶ γένοιτο βασιλεῖ, οὐδένας οἱ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἐνίσταντο ἄν, ὥστε μὴ συνομολογεῖν αὐτῷ. Νῦν δὲ ἀπανταχῆ τῆς Ἀσίας ἐπινεμόμενον καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἐπὶ τῇ Θράκῃ τε καὶ ἐς τὸν Βόσπορον ἐνοικοῦν, ἀπῆρισται τῆς σφῶν αὐτῶν βασιλείας τῆς ἐς τὸ Οὐρδάν. Οἱ μὲν οὖν ἐς τὸν Βόσπορον τὴν ταύτην χώραν ἐπινεμόμενοι καὶ τὴν ἕμορον λεηλατοῦντες, τὴν τε Τζαρκάσων καὶ Μιγχερλίων καὶ Σαρματῶν, καὶ ἀνδράποδα ὡς πλείστα ἀγόμενοι ἐπὶ τὸν Βόσπορον, ἐπὶ Καφᾶν πόλιν καὶ ἐς τὴν Μαώτιδα καλουμένην λίμνην ἀπάγοντες, ὀλίγου τε αὐτὰ ἀποδιδόμενοι τοῖς τε Ἐνέτων καὶ Ἰανυῶν ἐμπόροις, οὕτω δὴ πριστεύουσι (ed. Darkó I 126, 1—127, 4).

კვალად დავებრუნდეთ მომბარე სკვითებს. ეს არის უდიდესი ტომი, ძლიერი და უაღრესად კეთილშობილი; მისი მსგავსი არ არის მსოფლიოში მოსახლე არც ერთი ტომი; ყველგან მსოფლიოში კი არ სახლდებოდა აზიასა და ევროპაში გაბნეული და თავისი სამეფოს გარეთ, ლაშქრობების დროს მრავალ ქვეყანაში ყოფილან: რომელ ქვეყანაშიც მოეწონებოდა მათ, იქ იჩებოდნენ და სახლდებოდნენ.

თუ თანხმობა არის, ამ ქვეყანაში ცხოვრობენ და ერთი მეფის ბატონობით არიან, მთელ მსოფლიოში არავინ იქნება ამ ხალხის წინააღმდეგი, ისე რომ მას არ დაემორჩილოს. ხოლო ამჟამად ისინი ყველგან აზიაში მოდებულნი არიან და ევროპაშიც, თრაკიაში და ბოსპორის მხარეში სახლობენ, როგორც თავიანთი სამეფოს, ურდოს, მოსახლშენენი. ბოსპორის მხარეში რომლებიც ცხოვრობენ, ისინი არბევენ მეზობელ მხარეს ჩერქეზებისას და მეგრელებისას და სარმატებისას, აუარებელი მონები მიჰყავთ ბოსპორში, კავას ქალაქში და ვერეთწოდებულ მეოტიდის ტბისკენ მიჰყავთ, იათად ჰყიდიან მათ ვენეტებსა და გენუელებს და ასე იჩენენ თავს.

იბერიის სპილენძი

IX. Ἡ δὲ χώρα αὕτη τοῦ Ἰσμαήλεω¹ ἀρχεται μὲν ἀπὸ τῆς ἕξ τὸν Πόντον Ἡρακλείας πόλεως τοῦ βασιλέως, διατείνει δὲ διὰ τοῦ Πόντου ἕξ τὴν Παφλαγόνων χώραν καὶ ἐπὶ τὴν Τουργούτew² χώραν, ὀλβιωτάτη δὲ οὖσα πρόσοδον ἔχει ἕξ τὰς εἴκοσι μυριάδας χρυσοῦ τοῦ ἔτους στατήρας. Χαλκὸν δὲ, ὡς καὶ ἄλλοι μοι τοῦ λόγου, φέρει ἢ χώρα αὕτη μόνη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, χαλκὸν δὲ κάλλιστον μετὰ γέ τον Ἰβηρίας χαλκόν, ἀφ' οὗ δὴ προσήει τῷ βασιλεῖ ἐπέτειος φόρος χρυσοῦ πέντε μυριάδες στατήρων (ed. Darkó, II 242, 6-14).

IX. ისმაილის ეს ქვეყანა იწყება ირაკლიიდან, პონტოში რომ არის მეფის ქალაქი, გადაჭიმულია პონტოს გავლით ვიდრე პაფლაგონთა ქვეყნამდე და ტურგუტის მხარემდე, უარესად მდიდარია და შემოსავალი აქვს წლიურად დაახლოებით ორასი ათასი სტატერი ოქროთი. ხოლო სპილენძს, როგორც ეს მე სხვაგანაც ვთქვი, მხოლოდ ეს ქვეყანა, აზიის ქვეყნებს შორის, იძლევა იბერიის სპილენძის შემდეგ საუკეთესოს, საიდანაც მეფეს შემოუღდის ყოველწლიური გადასახადის სახით ორმოცდაათი ათასი ოქროს სტატერი³.

კოლხეთი — ტრაპიზონის სამეფო

II. Μετὰ δὲ ταῦτα Παιαζήτης ἦλκυνεν ἐπὶ Σκενδέρεα τὸν τῶν Ἀρμενίων βασιλέα, καὶ ἐπὶ Ἐρτζιγγάνην πόλιν, τὰ τῶν Ἀρμενίων βασιλεία, καὶ ἐπὶ Σαμαχίην πολίχνην λεγομένην.

Λέγεται δὲ οὗτος ὁ Σκενδέρης τῶν βαρβάρων πολλῶ τῶν

II. ამის შემდეგ ბაიანეთი გაემართა არმენიელთა მეფის სკენდერესის წინააღმდეგ, და ქალაქ ერზინჯანის, არმენიელთა სამეფო ქალაქის, ასაღებად, და ეგრეთწოდებული ციხე-დაბის შემახიის წინააღმდეგ.

ამბობენ, რომ ეს სკენდერესი აზიის ბარბაროსთა შორის ყვე-

¹ ისმაილი — სინოპის მთავარი: ἐστρατεύετο ἐπὶ τὸν Ἰσμαήλην Σωῶπτης ἡγεμόνα (ed. Darko 173, 21: „ილაშქრა სინოპის მთავრის ისმაილის წინააღმდეგ“).

² ტურგუტი — ფრიგიის მთავარი: Τουργούτew τοῦ τῆς Φρυγίας ἀρχοντος — სწერიდა ლაონიკეს „ისტორიის“ II წიგნში (ed. Darkó I, 60, 4-5).

³ ჩვენთვის არ არის ცნობილი სხვა წყაროები შესახებ „იბერიის სპილენძის“ სახელგანთქმულობის შესახებ.

κατὰ τὴν Ἀσίαν ἀνδρείοτατος
καὶ τὰ ἐς πόλεμον τόλμη τε καὶ
ῥώμη σώματος γενέσθαι οὐδενὸς
δευτέρου, ὡς ἐπιόντων ποτὲ αὐτῶ
τῶν Ἀσσυρίων πολλὰκις ἔργα
ἀποδείξασθαι ἄξια λόγου, τρεψά-
μενος τοὺς ἐναντίους σὺν ὀλίγοις
τοῖς ἀμφ' αὐτόν.

Τοῦτον δὲ τὸν Σκενδέρεια, ὡς
ἀπήχθετο τῆ ἑαυτοῦ γυναικί,
συλλαβόσασα αὐτόν σὺν τῷ παιδί
διαχρήσασθαι καὶ τὴν βασιλείαν
κατέχειν. Ἐπὶ τοῦτον δὲ Παια-
ζήτης ἐλάσας τὴν τε Ἑρτζιγγά-
νην πόλιν πολιορκῶν παρεστή-
σατο καὶ τὸν παῖδα Σκενδέρεια
εἶχεν ἐν φυλακῇ.

Μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς τε Ἰζα-
νίδας¹ καταστρεψάμενος, οἱ
κατέχουσι τὰ τῆς Κολχίδος
ἐπὶ Ἀμαστριν πόλιν καθήκοντα,
ἦλαυνεν ἐπὶ Καρζιλοῦκην τὸν
Λευκαμνᾶν Σαμαχίης ἡγεμόνα,
καὶ ἐπεξελθόντα σὺν τῆ ἑαυτοῦ
στρατιᾷ μάχῃ ἐκράτησε, καὶ ἐπο-
λιόρκει Σαμαχίην πόλιν. Καὶ ὡς
οὐδὲν προεχώρει ἢ τῆς πόλεως
αἴρεσις, ἀπεχώρησεν ἀπαγαγὼν
τὸν στρατόν, καὶ ἐπαύεσθησεν ἐπ'
οἴκου (ed. Darkó I 58,21 — 59,15).

ლაზე უფრო მეტად გამოიჩინო-
და როგორც უმამაცესი; ომში
გაბედული შემართებით და სხეუ-
ლის ძლიერებით სხვა ვერავინ
შეედრებოდა; ასირიელები რომ
ოდესღაც მას უტევდნენ, მას ხში-
რად გამოუჩენია მოხსენების ღირ-
სი საქმეები, მოწინააღმდეგენიც
უკუუქცევია მცირეოდენი, მის
გარშემო მყოფი მეომრებით.

ეს სკენდერესი შეიზიზლა მის-
მა მეუღლემ, რომელმაც შეიპყრო
იგი ვაჟითურთ, მოაკვდინა და
სამეფო ხელში ჩაიგდო. ამ სკენ-
დერესის წინააღმდეგ გაემართა
ბაიანხეთი, ქალაქ ერზინჯანსაც
აღყა შემოარტყა და დაიმორ-
ჩილა, ხოლო სკენდერესის ვაჟი
დაატუსალა.

ამის შემდეგ დაიმორჩილა ჭა-
ნიდები, რომლებსაც უჭირავთ
კოლხიდის ადგილები ვიდრე
ქალაქ ამასტრისამდე, გაემართა
შემახისის ერისთავის, ყარაიუ-
ლუკ ლევკამნას წინააღმდეგ, თა-
ვისი ჯარით ჩაუარა მას, ბრძო-
ლით დაიპყრო და ქალაქ შმა-
ხისს ალყა შემოარტყა. მაგრამ
რადგან ვერაფერს გახდა და ქა-
ლაქი ვერ აიღო, უკან დაიხია
თავისი ჯარით და შინ დაბრუნდა.

¹ Ἰζαπνίδας codic., Ἰζανίδας Darkó. ამ „ჭანიდებს“ იხსენიებს მიქელ პანა-
რეტოსი 1358 წლის ქვეშ: ამოვიდა ტრაპიზონში ბევრი თურქი. წინამძღოლობდნენ
მათ ეზინჯელი ახის აინანგვი და ბაიბურთელი მაჰმად ევკებჭარისი და ამიღელთა-
გან თურალი-ბევი პოსდოვანისი, და მათთან ერთად ჭანიდები (Ἰζαπνίδες ἢ
Ἰζανίδες) (გეორგიკა VII, გვ. 184).

თემურლენგი იბერიაში

III. Τοῦ δὲ ἐπιγενομένου θέρους στρατιὰν ἄς μεγίστην συλλέξας, καὶ ἐπὶ Αἴγυπτον ἐν νῶ ἔχων στρατεύεσθαι, μετὰ¹ δὲ συστρέφας, ἤλαυνεν ἀμφὶς ἐπὶ Σκύθας, σταθμοὺς ἐλαύνων ἄς μεγίστους.

Καὶ ἔφοη τε δὴ ἐσβαλὼν ἐς τὴν Σκυθικήν, καὶ συνέμιξε μοῖρα τινὲς αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἔφοδον ἐπιγομένοις, καὶ συμβαλὼν αὐτῇ ἐτρέφατο. Οὐ μέντοι γε ἀπεγένετο, ὃ τι καὶ ἄξιον λόγου, ἐν τᾷ τῇ συμβολῇ.

Οἱ γὰρ Σκύθαι μέγιστον δὴ τοῦτο ἔχουσιν ἀγαθόν· ἐν τῇ τροπῇ συστρεφόμενοι ἀμφὶς ἐλαύνουσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὐδὲν τι κατὰ τὴν τροπὴν χαλεπὸν ὑφίστάμενοι, μετὰ δέ, ἄς ἐπὶ τὸν βασιλέα Σκυθῶν ἤλασε, παρετάξατό τε εἰς μάχην, καὶ οἱ Σκύθαι νυκτὸς ἀπεχώρουν ἵσσει σταδίοις εἴκοσι καὶ ἑκατόν.

Ὡς δὲ ἐπήγει Ἰεμήρης, διημερῶν ἐπήλαυσε, νυκτὸς ἀμφὶς ἀπεχώρουν οἱ Σκύθαι, ὥστε δὴ ταῦτα ποιούμενος ἔκαμνε τῷ Ἰεμήρη ὁ στρατός, καὶ προεχα-

III. ზაფხული რომ დადგა, დიდძალი ჯარი შეკრიბა თემურმა და ეგვიპტის წინააღმდეგ ლაშქრობა გადაწყვიტა, ხოლო შემდეგ გეგმა შეცვალა და კვლავ სკვითების წინააღმდეგ გაემართა დიდ-დიდი სვლებით.

სწრაფად თავს დაესხა სკვითებს და შეიჭრა სკვითთიკეში, იქვე მის ერთ განაყოფს შეეჯახა, რომელსაც მისასვლელების დაცვა ჰქონდა დავალებული, შეებრძოლა და აიძულა უკუ-წასვლა. ამ შეტაკების დროს ისეთი არაფერი მომხდარა სამარცხვინო, რომ ღირდეს ლაპარაკი.

რამეთუ სკვითებს ერთი ასეთი უდიდესი სიკეთე ჰქონდა: ოტებულნი უკან ბრუნდებიან და კვლავ მიემართებიან მტრის წინააღმდეგ, და ოტებულნი არავითარ საფრთხეს არ ეძლევიან; შემდეგ კი, როგორც კი სკვითთა მეფეს მიაღწია (თემურლენგმა) მან დარაზმა (თავისიანეში) საბრძოლველად, და სკვითებმა ღამით უკან დაიხიეს დაახლოვებით ასოცი სტადიონით.

როცა თემური დაედევნა დამთელი დღე სდია, სკვითებმა ღამით კვლავ უკან დაიხიეს, ასე რომ ამის კეთებაში თემურს ჯარი დაეღალა. და ამით იძულებ-

¹ აქ μετά ნახმარია როგორც წმინსართი (იხ. ასეთი შემთხვევები ჰომეროსის პოემებში).

λειτο ἐς μάχην τῶν Σκυθῶν βασιλέα.

Μετὰ δὲ ταῦτα στρατοπεδεύσάμενος ἐς τὴν ὑστεραίαν παρετάξατο κατὰ Ἰλίας. Τεμύρης δὲ παρετάσσετο ἐπὶ πάλιν τὸ βῆθος, ἔχων ἐπὶ τὸ δεξιὸν Χαϊδάρην σὺν τοῖς Μασσαγέταις, ἐπὶ δὲ τὸ εὐώνυμον τὸν παῖδα αὐτοῦ Σαχροῦχον¹ σὺν τοῖς Πέρσαις τε καὶ Ἀσσυρίοις, καὶ Χαταίων, ὅσοι εἶποντο.

Ἐπεὶ δὲ συνέμισγον ἀλλήλοις τὰ στρατεύματα καὶ ἐμάχοντο, μάχης τε καρτερᾶς γενομένης οὐδὲν τι πλεον ἔσχον οἱ Σκύθαι. Μετὰ δὲ, ὡσάμενοι εἶχοντο τοῦ ἔργου ἐντονώτερον οἱ Σκύθαι, οὐδ' ὡς ἐτρέψαντο τὸν Τεμέρειω στρατὸν, ἀπετράποντο, καὶ ἀπέβαλον ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ οὐκ ὀλίγους. Ὑστερον μὲντοι, ὡς οὐδὲν ἔπρασσον οἱ Σκύθαι μαχόμενοι τῷ Τεμέρειω στρατῷ, ἦλαυνον ἐς τὸ πρόσω ἐχόμενοι, ὡς ἐντὸς τῆς χώρας τοὺς πολεμίους ἀπολιψόμενοι.

Ὁ μὲντοι Τεμύρης συστραφεῖς ἦλαυνέ τε αὐτὸς τὰ ἔμπαινον γένόμενος, καὶ πῶς ἔφηε ἐς τὸν Τάναϊν ἀφικόμενος. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐς τὴν Ἰβηρίαν τὴν

ბულმა თემურმა ბრძოლაში გამოიწვია სკვითთა მეფე.

ამის შემდეგ მეორე დღეს სკვითთა მეფემ დაიბანაკა და რაზმეულებად დააწყო თავისი ჯარი. ხოლო თემურმა შორს სიღრმეში განაწყო ჯარი, მარჯვნივ ჰყავდა ჰაიდარი მასაგეტების ჯარით, ხოლო მარცხნივ თავისი ვაჟი შარუხი¹, რომელსაც ახლდნენ სპარსელები და ასირიელები, და ხატაელთაგან ვინც თემურს ახლდნენ.

ხოლო როდესაც ჯარები ერთმანეთს შეხვდნენ და ბრძოლა დაიწყო, ბრძოლა ფიცხელი იყო, სკვითებმა ბევრი ვერაფერი გააწყვეს. ხოლო შემდეგ, თითქოს დადევნებას აპირებენო, სკვითები ცხარედ შეუდგნენ საქმეს, მაგრამ ვერ აოტეს თემურის ჯარი და უკუიქცნენ, და ამ ბრძოლაში არა მცირედნი დაჰკარგეს. შემდეგ, მაინც, რახან ვერაფერი გააწყვეს სკვითებმა თემურის ჯართან ბრძოლაში, გაემართნენ და მტრის ზურგში მოყვნენ, რათა ქვეყნის შიგნით მოწინააღმდეგეები უკან მოეტოვებინათ.

ამიტომ თემურმა (რომელიც მიუხვდა მტრის თინებს) გეგმა შესცვალა, თვით საპირისპირო მხარეს გავიდა და მტერს დაასწრო და ტანაისთან მივიდა, ამის

¹ თემურლენგის ვაჟს შარუხს იცნობენ ძველი ქართველი მატიანეები: «(თავადი ესაია) შეხუფნა ძესა ლანგ-თემურისსა შარუხს» (ქ. ცხ. II [1959], 335,26); «მაშინ შეეწყალა ძესა მას ლანგ-თემურისასა შარუხს, და მივიდა რა მამასა თჳსსა თანა, ღიღად შემწე ექმნა» (იქვე, გვ. 467,29).

έν τῇ Ἀσίᾳ ἀφικόμενος ἀπεχώ-
ρει διὰ τῆς Κολχίδος, τὸν
Φᾶσιν αὐτοῦ διαβάς ποταμόν,
τὸν ἀπὸ Καυκάσου ῥέοντα ἐπὶ
Εὐξείνου πόντον. Ἑσβαλὼν δὲ ἐς
τὴν Ἀρμενίων χώραν ἀπήλαυνεν
ἐπὶ Χεσίης¹. Ἐπεπράγει δὲ οὕτω
αὐτοῦ τὸ στράτευμα ἐς τὴν ἐπὶ
Σκῦθαις ταύτην ἔλασιν.

Τῷ δὲ τρίτῳ ἔτει παρασκευ-
ασάμενοι οἱ Σκῦθαι ὡς ἀμυγόμε-
νοι βασιλέα Ἐπιμήρηγ, ἡλασάν τε
καὶ ἐπέδραμον χώραν τὴν ὑπὲρ
τούς Ἀσσυρίους.

Ἐπρεσβεύετο μὲν οὖν ὕστε-
ρον περὶ σπονδῶν πρὸς τε τὸν
βασιλέα τοῦ Οὐρῶν καὶ πρὸς
σύμπασαν τὴν ἀγοράν, ἐπιγαμίαν
τε ὑπισχυόμενος, καὶ σπονδάς τε
ἐποιήσαντο, ἐφ' ᾧ ζένους τε καὶ
φίλους εἶναι ἀλλήλοις (ed. Dar-
kó I 128, 24—130, 17).

კოლხეთი — ტრაპიზონის სამეფო

Τότε δὲ βασιλεὺς παραλαβὼν
τὴν Ἰσμαήλω τοῦ Σκευδέρεω
χώραν ἔειπε ἑμῶσε ἐπὶ Χασάνην τὸν
μακρὸν καὶ ἐπὶ Κολχίδα, ὡς
καθημερινῶν βασιλέα τῆς Τραπε-

შემდეგ მივიდა იბერიაში
(აზიაში რომ არის)² და კოლ-
ხიდის გზით დაიხია, იქ გადა-
ლახა მდინარე ფაზისი, რომე-
ლიც კავკასიონიდან გამომდინა-
რეობს ევქსინის ჰონტოსაკენ. შე-
იჭრა არმენიელთა ქვეყანაში და
სწრაფად გაემართა ხესიაში¹. ასეთ
ვითარებაში ჰყავდა იქ ჯარი
სკვითების წინააღმდეგ ამ ლაშქ-
რობის დროს.

ხოლო მესამე წელს სკვითები
მოემზადდნენ, რათა შური ეძიათ
თემურ მეფის მიმართ, შეუტიეს
და თავს დაესხნენ ქვეყანას, რომ-
ელიც ასირიელების ზემოთ
არის.

შემდეგ ზავის სათხოვნელად
მოციქულები გაიგზავნენ ურდოს
მეფესთან და მთელ კრებულთან
და ჰპირდებოდა დანათესავება-
საც, და ზავიც შეკრეს, რომლი-
თაც ისინი ერთმანეთის მოკავ-
შირეებად და მეგობრებად ითვლე-
ბოდნენ.

¹ ხელნაწერებში სწერია *χεσίης*, Darks-მ შეაწროა (სხვაგანაც რამდენჯერმე გვხვდება); ერთ ადგილას (I 119,2) ის წერს: „აზიაშია ეს ქალაქი, თუ ასირიის ქვეყანაში, ან მიდიელთა მხარეში, ვერ დავადგინეო“, საძიებელში კი უწოდებს *Kesch*-ს ვით ტექსტში (I 119,15) ამბობს, რომ ის სამარყანდის მიდამოებშია.

² ავტორი საპირთდ თვლის განმარტოს: „მივიდა იბერიაში, აზიაში რომ არის-
ლო“, რადგან თვის, რომ არის მეორე იბერიაც, ისპანიაში, რომელსაც ის რამდენ-
იმე ადგილას იხსენიებს.

ζούντος, ὃς ἐπιτηδεύας ἔχων τὸν Χασάνην καὶ συνήθης γενόμενος, καὶ μᾶλλον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ βασιλεὺς Ἰωάννης, καὶ αὐτὸς βασιλεὺς Δαβίδ ἐξέδοτο ἐς γάμον θυγατέρα Ἰωάννου καὶ Δαβίδ ἀνεψιᾶν Χασάνη τῷ μακρῷ.

Καὶ προσεδεῖτο βασιλεὺς Δαβίδ τὸν Χασάνην διαπραξασθαι¹ ἐς τὸν βασιλέα Μεχμέτην τοῦ λοιποῦ μὴ ἀπάγειν τὸν φόρον τῆς Τραπεζούντος πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ ζητῶν μᾶλλον ἀποχαρίσασθαι τῷ Χασάνη βασιλεὺς Μεχμέτης.

Οἱ μὲν οὖν Χασάνεω πρέσβεις ἐς βασιλέα ἀφικόμενοι διελέγοντο μὲν καὶ ἄλλα ὑπερηφανῆ, ἐν δὲ ὀγδὴ καὶ τόδε ἠξίουσιν, σφίσι ἀφειῆσθαι τὸν τῆς Κολχίδος χώρας φόρον. Τούτους μὲν οὖν ἀπέπεμψε βασιλεὺς ἐπαπειλήσας, ὡς τοῦ λοιποῦ εἴσονται οὐκ εἰς μακρὰν, ὅτου ὀδοὶ τοῦ βασιλέως προσδεῖσθαι (ed. Darkó, II 243,9-23).

Τὸ δὲ ἐντεῦθεν² ἤδη ἐπορεύετο ἐπὶ Τραπεζούντα καὶ κατὰ βασιλέως Δαβίδ, ὃς τελευτήσαντος τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, καὶ καταλειφθέντος αὐτῷ ἐγγόνου ἑνός, ἐπαγόμενος τοὺς Καβασιτάνους³ ἄρ-

ზუნტის მეფე, რომელიც მეგობრულად იყო ჰასანთან განწყობილი, განსაკუთრებით კი მისი ძმა მეფე იოანე; და თვით მეფე დავითმა მიათხოვა იოანეს ასული და დავითის ძმისწული ჰასან გრძელს.

და დავით მეფემ სთხოვა ჰასანს ეშუამდგომლა მეხმეც მეფის წინაშე, რომ ტრაპეზუნტს აღარ ეძლია მისთვის ხარკი, მაგრამ უფრო მეტად რომ მეხმეც მეფეს ჰასანისათვის წყალობა არ მოეკლო.

სხვათა შორის, ჰასანის ელჩები მეფესთან რომ მივიდნენ, ქედმაღლურად დაუწყეს ლაპარაკი, სთხოვეს აგრეთვე ისიც, რომ კოლხიდის ქვეყნის ხარკი მათთვის გადაეცა. მეფემ ისინი გაისტუმრა და დაემუქრა: „ამიერიდან შორს ნუ ივლით, როდესაც მეფის დახმარება იქნება საჭირო“.

აქედან უკვე ის გაემართა ტრაპეზუნტისაკენ დავით მეფის წინააღმდეგ, რომელმაც მისი ძმის იოანე მეფის გარდაცვალების შემდეგ (რომელსაც ერთი შვილი-შვილი დარჩა), კავასიტელები, ტრაპეზუნტის გარშემო მცხოვ-

¹ აქ ხელხაწერები უმატებენ *τὸν Χασάνην*, რაც Darkó-ს ზედმეტად მიაჩნია.

² აქედან ვიდრე სიტყვებამდე *ἐνίας δ' ἔν τισι ὀλίγη καιρῷ καὶ ὑπανδρέσματο* (გვ. 117 ბოლომდე) Darkó-ს ინტერპოლაციად მიაჩნია. ვ. გრეკუ არეთანხმება დარკოს (l. c. 208).

³ კავასიტებზე იხ. ზემოთ გვ. 95, შენ. 6.

χοντας τῶν περι τήν Τραπεζοῦντα Μεσοχαλδεῖαν¹ κατέσχε τήν βασιλείαν καὶ ἐβασίλευεν, ἀδικήσας τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τετραετῆ ὄντα.

Ὁ μέντοι στόλος ἄρας ἀπὸ Σινώπης, ἐπεὶ ταύτην προεδουλώσαντο, ἐπορεύετο ἐν δεξιῇ ἔχων τοὺς Καππάδοκας. καὶ ἀφικόμενος ἐς τήν πόλιν Τραπεζοῦντα τὰ τε προάστεια ἐνέπρησε, καὶ ἐπολιόρχει τήν πόλιν ἐπὶ ἡμέρας τριάκοντα ὄνο.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπελάσαν ἐπήει βασιλευς. Προελάντων δὲ Μαχουμουτῆς ἐς Τραπεζοῦντα, καὶ αὐτοῦ που σκηνώσας ἐν τῇ λεγομένῃ Σκυλολίμνῃ, καὶ λόγους προσφέρων πρὸς τὸν αὐτοῦ ἑξάδελφον Γεώργιον πρωτοβασίλειον, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν τῷ βασιλεῖ Δαβὶδ τὰδε.

«Βασιλεῖ Τραπεζοῦντος, γένους τοῦ Ἑλλήνων βασιλείου, βασιλεὺς μέγας τὰδε λέγει, ὡς ὀρθῶς μὲν ἔστην χῶραν διαπορευόμενος, ἐπειδὴ διεξήει, ὥστε ἐνταῦθα γενέσθαι. Ἦν οὖν αὐτίκα τήν πόλιν παραδῶς τῷ βασιλεῖ, καὶ χῶραν μὲν σοι παρέχεται,

რებ მესოხალდეველთა მთავრები მიიერთა, სამეფო ტახტი დაიპყრო და გამეფდა; უსამართლოდ მოეპყრა თავის ოთხი წლის ძმისწულს.

ხოლო ფლოტი მოსწყდა სინოპს, როდესაც ეს უკანასკნელი დაიმორჩილეს, და გაემართა; მარჯვნივ ჰყავდა კაპადოკიელები, და მოვიდა ქალაქ ტრაპეზუნტიში, გადაწვა გარეუბნები და ქალაქს ალყა შემოარტყვა, ოცდაათორმეტი დღის განმავლობაში.

ხოლო ამის შემდეგ მეფე გაემართა და თავს დაესხა. მახუმუტმა კი დაასწრო ტრაპეზუნტიში შესვლა, იქ დაიბანაკა ეგრეთწოდებულ სკილოლიმნეში და მოლაპარაკება გამართა მის ძმისწვილთან პროტოვესტიარიოს გიორგისთან, მას ეთქვა დავით მეფისათვის შემდეგი:

„ტრაპეზუნტის მეფეს, ელინთა სამეფო გვარისას, დიდი მეფე იმას მოახსენებს: ხომ ხელავ რამხელა ქვეყანა გამოიარა, სანამ მოვიდოდა იქ, სადაც არის ახლა. თუ დაუყოვნებლივ ქალაქს გადმოსცემ მეფეს, ქვეყანაც შენ გექნება, როგორც ელინთა პელო-

¹ მესოხალდეები, ე. ი. შიდა ხალხიაში მცხოვრებნი, მათ შესახებ თ. უსპენკოსთან (История Византийской империи III (М.-Л. 1948), გვ. 742) ვკითხულობთ: „Византийские архонты, пришедшие вместе с Комнинами, встретили враждебное отношение туземного элемента грузинского (лазского) племени, имевшего в своей среде княжеские фамилии. Пришшая знать именовалась схоляриями (гвардией). туземная — месохалдиями, жившими внутри Халдний“.

ὡς καὶ τῷ Ἑλλήνων ἡγεμόνι τῆς Πελοποννήσου Δημητρίῳ εὐδαιμονίαν τε ἐδωρήσατο καὶ νήτους καὶ Αἶνον πόλιν εὐδαίμονα, καὶ ἐν ἀσφαλείῳ ἄν κάθηται εὐδαιμόνων. Ἦν δὲ μὴ πειθόμενος ἀντέχειν ἐθέλῃς, ἴσθι τὴν τε πόλιν ἐξανδραποδίσσαι οὐ πολλῶ ὑστερον· οὐ γὰρ ἂν ἀπαναστήσεται, μὴ ἐξελών πρότερον ἑμᾶς καὶ αἰσχίστῳ παραδοῦς θανάτῳ».

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μαχουμούτεω, ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς Κολχίδος ἔλεγε τοιάδε·

«Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ πρότερον τὰς βασιλέως σπονδὰς οὐ παραβαίνοντες, τὸν τε ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως πέμψαντες ἕτοιμοι ἦμεν, ἐπ' ὅ τι ἂν ἄρχ κελεῖσι βασιλεύς, ἴσθαι ἀντίκα πειθόμενοι, καὶ νῦν τῷ νουάρχῳ τοῦ βασιλέως τόδε ἐλέγομεν, ὡς ἂν μὴ τὴν χώραν κακῶς ποιοῦντες ληΐζωνται, ὡς, ἦν ἐπίη βασιλεύς, προσχωρήσειν αὐτῷ παρεσκευάσμεθα».

Ταῦτά τε ἔλεγε, καὶ ἠξίου σπένδασθαι αὐτῷ βασιλέα, ἐπ' ᾧ τὴν τε θυγατέρα αὐτοῦ βασιλέα ἀγασθαι καὶ χώραν αὐτῷ παρέχεσθαι, ὅσα ἴσῃν τὴν πρόσδορον αὐτοῦ τῆς χώρας ἀποδοίη τε. Ταῦτα λέγων ἠξίου σπένδασθαι.

Μαχουμούτης μὲν, ὡς ἐς τὸ στρατόπεδον ἀπήλαυε βασιλεύς,

პონესის წინამძღოლს დიმიტრის, დიდძალი სიმღერდრეც მიანიჭა და კუნძულებიც და შემძლებული ქალაქი აინიც, და, არის რა უშიშროად, ცხოვრობს ბედნიერად. ხოლო თუ არ დაემორჩილები და წინააღმდეგობას მოიხდომებ, იცოდე, რომ ქალაქს დანიმონავებს ცოტა ხნის შემდეგ; რამეთუ ის მანამ არ შეწყვეტს წინააღმდეგობას, სანამ არ მოვსპობს და სამარცხვინო სიკვდილს არ შეგამთხვევს“.

ეს რომ თქვა მახუმუტმა, კოლხიდის მეფემ შემდეგნაირად მოუქრა სიტყვა:

„მაგრამ ჩვენ წინათაც მეფესთან დადებული ზავი არ დაგვირღვევია, მეფის ძმაც გავგზავნეთ და მზად ვიყავით, რასაც კი მეფე ბრძანებდა, მაშინვე მორჩილებით წავიდოდით; და ახლაც მეფის ნაგარხს ის ვუთხარით, რომ ჩვენ ქვეყანას ცუდად არ მოპყრობოდნენ და არ დაერბიათ, რომ, თუ მეფე ჩვენკენ გამოემართება, მზად ვართ დავნებდეთ“.

ეს თქვა და თხოვდა მეფე დაეზავებინა მასთან ისე, რომ მისი ასულიც მეფეს ცოლად ეთხოვა და ქვეყანაც მისთვის დაებრუნებინა. იმ ჰირობით, რომ აქ ქვეყანაზე გავლაც თანაბარი (ე. ი. თავისუფალი) იქნებოდა. ეს თქვა და დაზავებას ითხოვდა.

მახუმუტმა, როგორც კი მეფე ბანაკში გაემართა, შეხვდა მას

ὑπήντα ἀγγέλλων τὰ παρὰ τῆς πόλεως. Ἐπαρθεῖς δὲ τοῖς λόγοις τοῖσδε ὤρμητο κατὰ κράτος ἐξελεῖν τὴν πόλιν καὶ ἀνδραποδίσασθαι· ἤχθητο γάρ, ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ βασιλέως, πρὶν ἢ ἀφικέσθαι τὸν στόλον, ἀφίκετο παρὰ τὸν ἑαυτῆς γαμβρὸν τὸν Μαμίαν προεξιούσα.

Μετὰ δὲ ταῦτα βουλευομένη οἱ ἐδόκει ἐς τὴν ξύμβασιν τοὺς ὄρκους ποιείσθαι, καὶ ἐγένοντο οἱ ὄρκοι τοῦ βασιλέως, μετὰ δὲ καὶ τὴν πόλιν παρελάμβανον Τραπεζοῦντα οἱ τοῦ βασιλέως νεήλυδες, ὡς ἐπέταξε βασιλεύς. Τὸν δὲ βασιλέα Τραπεζοῦντος ἐμβάντα ἐς τὰς ναῦς ἄμα τοῖς παισὶν αὐτοῦ καὶ τῇ θυγατρὶ καὶ συγγένεσιν αὐτοῦ, ὅσοι παρήσαν αὐτῷ, ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν ἐς τὸ Βυζάντιον, ὡς αὐτίκα παρεσομένου καὶ αὐτοῦ βασιλέως διὰ τῆς ἡπείρου. Τὴν μὲν πόλιν ἐπέτρεψε τῷ ναυάρχῳ, τῆς Καλλιουπόλεως¹ ὑπάρχῳ, νεήλυδὰς τε καθίστη ἐς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἀζάπιδας² ἐς τὴν πόλιν.

Μετὰ δὲ ταῦτα πέμψας Χιτήρη τῆς Ἀμασίας ὑπαρχον, παρεστήσατο τὰ περὶ τὴν πόλιν χωρία καὶ τὰ περὶ τὸ Μεσογάλδειον, Καβασιτάνων³ ὄντα τῶν

და აუწყა ყველაფერი, რაც ქალაქს ეხებოდა. ასეთ ცნობებზე დაყრდნობით გაემართა ძალით აეღო ქალაქი და წარეტყვევნა; რამეთუ სწუხდა, რომ (დავით) მეფის ცოლი, სანამ ფლოტი მოვიდოდა, თავის სიძესთან მამიასთან წინასწარ გახიზნულიყო (!).

ამის შემდეგ, რადგან მან განბჰო ზავის დასადგმად ფიცის მოწყობა, მართლაც მოხდა მეფის ფიცი, ხოლო შემდეგ ქალაქიც ხელთ იგდეს, ტრაპეზუნტი, მეფის ახლად დაქირავებულმა ჯარისკაცებმა, როგორც ეს მეფემ ბრძანა. ხოლო ტრაპეზუნტის მეფე ჩასვა ხომალდებში მისი ბავშვებით, ასულით და მისი ნათესავებით, ვინც კი იქვე იყო, და უბრძანა გამგზავრებულიყვნენ ბიზანტიონში. თითქოს მაშინვე თვით მეფეც აპირებდა ხმელეთის გზით გადასულიყო. ქალაქი ჩააბარა ნავარხს, კალიუპოლის¹ ქალაქისთავს, ხოლო დაქირავებული ჯარი ჩააყენა აკროპოლისში, აზაპიდები² კი — ქალაქში.

ამის შემდეგ გაგზავნა ამასიის ქალაქისთავი ხიტირი, რომელმაც დაიკავა ქალაქის მახლობელი ადგილები და მესოხალდიის გარეუბნები, რომლებიც ეკუთვნო-

¹ ჰელესპონტის ქალაქი Gallipoli.

² ღარკოს განმარტებთ: ἀζάπης (თურქული azap) ქვეითი თურქი ჯარისკაცი (იხ. Index Verborum, გვ. 342).

³ ხელნაწერებში სწორია *καβασιηταίων*, შესწორა Tafel-მა.

ὑπάρχων, τοῦ τε πανσεβάζου
καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἔκαστα
προσεχώρησεν. Ὅς¹ καὶ φυλα-
κὴν ἐγκατέλειπεν, ἀναζεύξας διὰ
τῆς ἡπείρου, καὶ ἀπήλαυνε, καὶ
διὰ τῆς τῶν Τζανίδων χώρας
ἐκομίζετο, χώραν ἐρυμνὴν τε καὶ
ἄβατον ἐς τὰ μάλιστα. Γενόμε-
νος δὲ ἐπὶ Βυζαντίου, βασιλέα
μὲν αὐτοῦ ἐπέταξεν ἀπάγειν ἐς
Ἄδριανούπολιν, καὶ αὐτὸς οὐ
πολλῶ ὕστερον ἐκομίζετο ἐπὶ
Ἄδριανούπολιν.

Τραπεζοῦς μὲν οὕτως ἐάλω,
καὶ ἡ τῆς Κόλχων χώρα σύμ-
πασα ὑπὸ βασιλεῖ ἐγένετο, ἡγε-
μονία καὶ αὕτη Ἑλλήνων οὖσα
καὶ ἐς τὰ ἤθη τε καὶ διαίταν
τετραμμένη Ἑλλήνων, ὥστε ἀνα-
στάτους γενέσθαι ὑπὸ τοῦδε τοῦ
βασιλέως οὐ πολλῶ χρόνῳ τοὺς
Ἑλληνας τε καὶ Ἑλλήνων ἡγε-
μόνας, πρῶτα μὲν τὴν Βυζαντίου
πόλιν, μετὰ δὲ ταῦτα Πελοπόν-
νησόν τε καὶ Τραπεζοῦντος βασι-
λέα καὶ χώραν αὐτὴν.

Ταῦτα μὲν ἐς τσοῦτον ἐγέ-
νετο· τὴν δὲ Τραπεζοῦντα ἐς
μοίρας διελόμενος, τὸ μὲν παρ'
ἑαυτῷ κατεκράτησε, ποιήσας σιλι-
κταρίους² καὶ σπαχογλάνους³
ὕστερον ἐς τὰς θύρας αὐτοῦ,
τούτους κρατήσας παρ' ἑαυτὸν

და კავასიტელ იპარხოებს, ყოვ-
ლად სათნო მეფეს და მის შვილს.
და თითოეული ამათგანი მიიერ-
თა. მან მოღარაჯენი დასტოვა,
ბანაკიდან წავიდა ხმელეთის გზით
და ჭანიდების ქვეყანაზე გავ-
ლით იმგზავრა და ჩავიდა ქვე-
ყანაში, რომელიც გამაგრებული
იყო, მაგრამ მეტისმეტად ძნელ-
სავალი. ბიზანტიონთან რომ იყო,
იქ განკარგულება გასცა, რომ
მეფე ადრიანუპოლში მოეყვანათ,
და თვითონაც უფრო გვიან
ადრიანუპოლისკენ გაემართა.

ასე იქნა აღებული ტრაპე-
ზუნტი და კოლხთა მთელი
ქვეყანა მეფეს დაექვემდებარა;
იგი ელინთა წინამძღოლობის
ქვეშ იყო და ზნე-ჩვეულებით და
ცხოვრების წესებით ელინურად
იქცეოდნენ, ისე რომ ამ მეფის
მიერ მოკლე ხანში დამორჩილე-
ბულ იქმნენ როგორც ელინები
ისე ელინთა წინამძღოლები; ჯერ
ბიზანტიონის ქალაქი, შემდეგ
ამისა პელოპონესიც და ტრაპე-
ზუნტის მიფეც და თვით ქვეყანა.

აქამდე ეს ასე მოხდა. ხოლო
ტრაპეზუნტი მან ნაწილებად და-
ჰყო: ერთი ნაწილი თავისთვის
დაიტოვა და იქიდან მან სილიქ-
ტარიები და სპახოვლანები შე-
ქმნა და შემდეგ თავის კარებთან
დააყენა, მათი მომსახურეობით

¹ აქ სიტყვა ძვ ჩვენებითი ნაცვალსახელია.

² სილიქტარიები — Darkó ფიქრობს, რომ ეს თურქული silihdar, siliktar უნდა იყოს და თურქთა მეფის ცხენოსანთა გვარდიას უნდა ნიშნავდეს.

³ Darkó: თურქული sipahi oylanı — თურქ ცხენოსანთა რაზმეული.

δηρεσίας αὐτοῦ ἕνεκα καὶ ἐς παιδικά, τὸ δὲ κατῴκισεν ἐς Βυζάντιον, καὶ τὸ ἕτερον πεποίηκεν Ἰανιτζαρίους καὶ δουλεύτας ἐν σκυαῖς, ἐπιλεξάμενος παιδάς ὀκτακοσίους, καὶ ἐς τὴν τῶν νεηλύδων τάξιν ἐτάξατο.

Τὴν μέντοι θυγατέρα τοῦ βασιλέως οὐκ ἠγάγετο, μετ' οὐ πολλὸν δὲ ἐς τὸν κοιτῶνα μετεπέμφατο αὐτήν, σφαγιασθέντος τοῦ βασιλέως Δαβίδ, καὶ τὸν παῖδα ἔγγονον τοῦ πρότερον βασιλέως νήπιον ὄντα εἶχε παρ' ἑαυτῷ ὁ κρατῶν. Ὁ μέντοι βασιλέως παῖς ὁ νεώτερος, Γεώργιος τοῦνομα, ὡς ἐς τὴν Ἀδριανούπολιν παρῶν, ἐτράπετο ἐπὶ τὴν τοῦ Μεχμέτεω θρησκείαν, καὶ ἐς τὰ ἥθη γενόμενος τὰ ἐκείνων οὐ πολλῶ ἕστερον συνελήφθη ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ὑπὸ βασιλέως.

Καὶ γὰρ ἔπεμψε γράμματα ἢ ἀνεψιᾶ τοῦ βασιλέως, ἢ τοῦ Χασάνη γυνῆ, καὶ μετεκαλεῖτο ἢ τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν ἢ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τὸν Ἀλέξιον τὸν ἐκ Μυτιλήνης, Κομνηγόν ὄντα. Καὶ τὰ μὲν γράμματα ἐνεχείρισαν τῷ βασιλεῖ δηλοποιοῦντα, ὅπως εἰς ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως ἢ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, ἀφίξεται πρὸς τὴν Δέσποιναν, τὴν γυναῖκα τοῦ Μακροῦ Χασάνη οὖσαν. Ἐνεχείρισε δὲ παῖδα τὰ γράμματα ὁ πρωτοβεστιάριος Γεώργιος ἐπὶ τρόπῳ τάχα ἀγαθῷ, ὅπως φανήσεται ὁ

სარგებლობდა და მათდამი ტრფობით; ხოლო ერთი ნაწილი ბიზანტიონში ჩაასახლა; სხვები კიდევ იანიჩარებად და მონებად დააყენა კარავებში, და რვაასი ბიჭი შეარჩია და ახალ დაქირავებულთა რაზმში გაამწესა.

(თუმცა მეფე მოითხოვდა) მაგრამ მეფის ასული არ ითხოვა, ხოლო ცოტა ხნის შემდეგ ის მოაყვანიდა თავის საწოლში, მის შემდეგ რაც დავით მეფე მოკლულ იქმნა; მისი შვილიშვილი, რომელიც იყო წინა მეფის ნორჩი ვაჟი, თავისთან ჰყავდა. დავით მეფის უმცროსი ვაჟი, სახელად გიორგი, როდესაც ადრიანუპოლში იყო, მეხმეტის სარწმუნოებაზე მოიქცა, და, თურქების წესჩვეულებებზე გადასული, ცოტა ხნის შემდეგ შეპყრობილ იქმნა მეფის მიერ მამითურთ და ძმებითურთ.

დავით მეფის ბიძაშვილმა, ხასანის მეუღლემ წერილი გაგზავნა და გამოიძახა ან მეფის ვაჟი, ან მისი ბიძაშვილი ალექსი კომნენოსი მიტილენიდან. აგრეთვე წერილები ჩააბარეს მეფეს და აუწყებდნენ, რათა მეფის ერთი ვაჟთაგანი და მისი ბიძაშვილი, როგორც ითქვა, ჩამოსულიყო დედოფალთან, გრძელი ხასანის მეუღლესთან. ეს წერილი ჩააბარა პროტოვესტიაროსმა გიორგიმ, რაც შეიძლებოდა კარგი წესით, რათა მეფე გამოჩენილიყო რაც შეიძლება კარგი სანდოობით, და, სხვათა შორის, რათა არ სმენი-

βασιλεὺς εἰς πίστωσιν Ἰσως ἀγα-
θὴν, καὶ ἄλλως ἵνα μὴ ἀκούσθῃ
καὶ παρ' ἄλλων, ὅπως ὁ πρωτο-
βεστιάριος ἔκρυσε τοῦτο, φοβού-
μενος τὸν τε ἀσθέντη τὸν μέγαν
καὶ τὸν πάσιαν Μαχουμούτη, καὶ
πάθῃ κακῶς ὁ πρωτοβεστιάριος
παρὰ τοῦ μεγάλου ἀσθέντου. Καὶ
τῆν πρὸς τὸν μέγαν ἀσθέντη.

Τὰ μὲν οὖν γράμματα δεξά-
μενος ὁ βασιλεὺς καὶ νόῳ λα-
βῶν καθίστατο ἐς ὑποψίαν, καὶ
αὐτοὺς συλλαβῶν τὸν τε Δαβὶδ
βασιλέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ
σὺν τῷ ἀνεψιῷ καθείρξε. Καὶ
τὴν μὲν θυσγατέρα ἐς κοιτῶνα
αὐτῷ μετεπέμφατο, ἔχων δὲ αὐ-
τοὺς ἐν πέδαις, οὐ πολλῷ ὕστε-
ρον ἀπαγαγὼν ἐς Βυζάντιον διε-
χρήσατο.

Τοὺς μέντοι παῖδας τοὺς ἀπὸ
ἄστεως καὶ ἀπὸ τῶν περιοίκων
χωρίων τοὺς μὲν νεήλυδας ταξά-
μενος κατέθετο ἐς τὸν ἑαυτοῦ
κοιτῶνα, τοὺς δ' ἄλλους ἐν τοῖς
ἑαυτοῦ ἐπιτηδεύμασι, τοὺς δ'
ἑτέροις ἀπεχάρισατο τοῖς υἱοῖς
αὐτοῦ καὶ τοῖς ἄρχουσι.

Τὰς δὲ κόρας τὰς μὲν ἐν τοῖς
αὐτοῦ κοιτῶσι κατέθετο, τὰς δὲ
ἀπεχάρισατο, καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν
τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἀπεστέλλετο,
ἐνίας δ' ἐν τινι ὀλίγῳ καιρῷ καὶ
ὑπανδρεύσατο (ed. Darkó II
246,19—249,31).

ლიყო სხვებისაგან, რომ პროტო-
ვესტიარიოსმა ეს დამლა დიდი
ბატონის და მახუმუტ ფაშას ში-
შით, და პროტოვესტიარიოს ცუ-
დი რამ შემთხვეოდა დიდი ბატო-
ნისაგან. და, აი, ამიტომ მისცა
წერილიც დიდ ბატონს.

და იმ დროს დაწერა და მისცა
წერილიც დიდ ბატონს.

წერილი რომ მიიღო მეფემ
და ჩაუკვირდა, ეჭვი ჩავარდა,
და შეიპყრო ისინი: როგორც
დავით მეფე, ისე მისი ვაჟები
ბიძაშვილითურთ დაატყვევა. და
ასულიც თავის საწოლში მიაყვა-
ნინა. ხოლო იმათ ბორკილები
დაადო და ცოტა ხნის შემდეგ
ბიზანტიონში წააყვანინა და მო-
აკვლევინა.

ყმაწვილები ქალაქიდან და
ქალაქის გარეუბნებიდან ნეილი-
დების¹ რაზმებში ჩარიცხა და
თავის საწოლში ჩააყენა, ხოლო
სხვები თავის სახელოსნოებში;
დანარჩენები კიდევ თავის ვაჟებს
და მთავრებს უწყალობა.

ხოლო გოგონები ერთნი თა-
ვის საწოლებში დაიტოვა, ხოლო
სხვები გაასახიუქრა, ზოგიერთი
მათგან კი თავის ვაჟებს გაუგ-
ზავენა; ზოგიერთები რალაც მოკ-
ლე ხანში გაათხოვა კიდევ.

¹ ზემოთაც რამდენჯერმე ნახმარი იყო ეს სიტყვა და ნიშნავს „ახლად შედგე-
ნილ რაზმს“ (— νεος „ახალი“, ἐπι- „მოხული“).

კავკასია

Ἕλληνες μὲν οὖν ὅσα ἀποδεικνύμενοι ἔργα μεγάλα τε καὶ περιφανῆ ἐπὶ μέγα ἀφίκοντο κλέος κατὰ τε ἄλλα καὶ Εὐρώπην καὶ ὄη καὶ Λιβύην, ἐπὶ Γάγγην τε καὶ Ὀχεανὸν καὶ ἐπὶ Κασκάσσον ἔτι ἐλαύνοντες. ἐπὶ ταῦτα δὲ προεληλυθῶτων ἄλλων τε πολλῶν καὶ ὄη καὶ Ἡρακλέους καὶ ἔτι πρότερον Διονύσου τοῦ Σαμέλης υἱέος, καὶ πρὸς γε ἔτι Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων, μετὰ δὲ ταῦτα Μακεδόνων τοῦ βασιλέως καὶ τὴν τούτου ὕστερον ἡγεμονίαν ἐχόντων, πολλοὶ πολλαχῆ ἕκαστὰ, ὡς ἐγένοντο, ἄλλοι ἐπιμνησάμενοι καὶ συνεγράψαντο (Darkó I 2,20—3,8).

თუ რა დიდი საქმეები გაითაჩინეს ელინებმა და განსაკუთრებით ჩინებული სახელი მოიხვეჭეს და სხვათა შორის, თუ როგორ მოედევნენ ისინი ევროპას და ლიბიას, და მოაღწიეს განგეს და ოკეანეს და კავკასიაც, იმ დროს როდესაც აქ წინ წამოიწივნენ ბევრნი სხვანიც. და ჰერაკლეს და მის უწინარეს დიონისე, სემელეს შვილი, და ამის გარდა ლაკედემონელნი და ათენელნიც, ამის შემდეგ მაკედონელთა მეფე და ვისაც მის შემდეგ ხელისუფლება ეპყრა, თუ როგორ მოხდა თითოეული ეს ამბავი—ეს მრავალ სხვას აქვს ბევრგან მოხსენებული და აღწერილი.

არაბეთი და მისი საზღვრები

III. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔστρατεύετο ἐπὶ Ἀραβίαν. Γένος δὲ Ἀραβες μέγα τε καὶ ἔλβιον καὶ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν οὐδενὸς τὰ εἰς εὐδαιμονίαν λειπόμενον...

Ὅμορεῖ δὲ τῆ τε Αἰγύπτῳ καὶ Περσῶν χώρα καὶ Ἀσσυρίων. Ἀπὸ γὰρ Κολχίδος καὶ Φάσιδος¹ χώρας ἐς τὴν θάλασσαν τὴν ἐς κοιλίην Συρίαν, ἐς τὴν Λαοδικεῖαν καλουμένην πόλιν, εἴη δ' ἂν ὁδὸς ἡμερῶν... ἀνδρὶ εὐζῶν ἡ πεζῆ διαπορευομένῳ τὴν χώραν (ed. Darkó I 111, 11—112, 3).

ამის შემდეგ (თემურმა) ილაშქრა არაბეთის წინააღმდეგ. არაბები წარმოადგენენ დიდსა და მდიდარ ტომს და აზიაში არავის არ ჩამოუვარდება სიმდიდრით...

ეს ქვეყანა ესაზღვრება ეგვიპტეს და სპარსელთა მიწას და ასირიელთა მიწას. კოლხეთიდან და ფასიისის ქვეყნიდან ზღვისკენ, კვლისირიასთან რომ არის, ეგრეთწოდებული ქალაქ ლაოდიკეამდე იქნება დაახლოვებით ...დღის გზა მსუბუქად შემოარაღებული კაცისათვის...

¹ Φάρος codd., Φάσιδος Darkó.

მათე ბლასტარესი

მათე ბლასტარესის (Ματθαῖος ὁ Βλαστάρης) კანონიკური ხასიათის ნაშრომი (შედგენილი 1335 წლის მახლობელ ხანებში) ცნობილია სახელწოდებით Syntagma alphabeticum (სრული ბერძნული სათაურია; Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον τῶν ἐμπεριεληγμένων ἀπασῶν ὑποθέσεων τοῖς ἱεροῖς καὶ ψαλμοῖς κανόνι, ποιηθὲν τε ἅμα καὶ συντεθὲν τῷ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστῳ Ματθαίῳ τῷ Βλαστάρῃ).

შრომას წინ უძღვის Προθεωρία (წინასიტყვაობა), სადაც მოცემულია მოკლე ცნობები საეკლესიო კრებათა და სხვათა შესახებ. შემდეგ — ანბანურად დალაგებული კვლევაა ცალკეული საკითხებისა: Περὶ τῶν Ἀρνησαμένων („უარისმყოფელთა შესახებ“) ..., Περὶ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος („წმ. ნათლილების შესახებ“) და სხვ.

იბერიელთა შესახები ცნობა მოიპოვება თავში Περὶ ἐγγύης (de fideiussione — „თავდებობის შესახებ“).

იბერთა ეკლესია

Περὶ τοῦ Βουλγαρίας, τοῦ
Κύπρου, καὶ τοῦ Ἰβήρων

ბულგარიის, კვიპროსისა და
იბერიელთა ეპისკოპოზების შესახებ

Αἱ δὲ μὴ ὑποκείμεναι πατριάρχῃ τινί, ἢ τῆς Βουλγαρίας ἐστὶν Ἑκκλησία, ἢν ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός, ὡς ἐκ τῆς ῥηθιρισμένης νεαρᾶς αὐτοῦ γνώριμον ἔσται· ἢ τῆς Κύπρου· ταύτην δὲ ἢ τρίτη· σύνοδος καὶ ἢ c' τετιμῆκασιν, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ῥηθίςσεται· ἢ τῶν Ἰβήρων, ἢν ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὑποκειμένην πρῶτην αὐτῇ· τούτων γὰρ οἱ

შემდეგი ეკლესიები არ ექვემდებარებიან არც ერთ პატრიარქს: ბულგარიის ეკლესია, რომელსაც პატივი მიანიჭა იუსტინიანე მეფემ, როგორც ეს ცნობილია ხსენებული ნოველიდან; კვიპროსის ეკლესია: ამას პატივი მიანიჭეს მესამე კრებამ და მეექვსემ (ამის შესახებ ქვემოთ იქნება ნათქვამი ახლავე); იბერიელთა ეკლესია, რომელსაც პატივი მიენიჭა ანტიოქიის კრების დადგენილებით

ἀρχιερεῖς ὑπὸ τῶν ἰδῶν ἐπισ-
κόπων χειροτονεῖσθαι εἰσμάσιν
(Migne PG 144, 1281).

(წინათ ის ანტიოქიას ექვემდებარებოდა): მათი მღვდელმთავრები, ჩვეულებრივ, ხელთ-ისხმებოდნენ საკუთარ ეპისკოპოზთაგან.

XVI საუკუნის მწერლის მათე ბლასტარესის ზემოთ მოყვანილი ცნობა უნდა მომდინარეობდეს იმავე წყაროდან, რომელსაც ემყარება თეოდორე ბალსამონი, რომელიც თავის შრომაში (XIV ტიტულის «სჯულის კანონის» კომენტარში) გადმოგვცემს „იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ“ (იხ. აქვე ზემოთ, გვ. 17—20).

მათე ბლასტარესის ზემოთ მოყვანილი ტექსტი ზოგჯერ პირწმინდად ემთხვევა თეოდორე ბალსამონისას.

ბ ა ლ ს ა მ ო ნ ი

1. ბულგარეთის არქიეპისკოპოსი პატივში აიყვანა იუსტინიანე მეფემ. წაკითხე მე-131-ე მისი ნოველა.

2. კვიპროსის არქიეპისკოპოსი პატივში აიყვანა მესამე [მსოფლიო] კრებაში.

3. იბერიის არქიეპისკოპოსი პატივში აიყვანა ანტიოქიის კრების დადგენილებაში... მაშინ ექვემდებარებოდა ანტიოქიის პატრიარქს.

ბ ლ ა ს ტ ა რ ე ს ი

ბულგარეთის ეკლესია, რომელსაც პატივი მიანიჭა იუსტინიანე მეფემ, როგორც ეს ცნობილია ხსენებული ნოველიდან.

კვიპროსის ეკლესია: ამას პატივი მიანიჭეს მესამე კრებამ და შეექვსემ.

იბერიელთა ეკლესია, რომელსაც პატივი მიენიჭა ანტიოქიის კრების დადგენილებით (წინათ ის ანტიოქიას ექვემდებარებოდა).

ათონის
ივერთა მონასტრის
აქტები

ხრისოზულევი, სიგელ-გუჯრები,
პრაქტიკონები

*
*
*

ივერთა მონასტრის აქტების შესწავლის ისტორიიდან

აღ. ცაგარელს მოჰყავს (Сведения I, 63—67) მოკლე მიმოხილვა ივერთა მონასტრის აქტების შესწავლისა;

1) арх. Сергей, Иверская св. и чудотворная икона Богоматери на Афоне и списки ее в России. Москва 1879.

2) Подлинные акты, относящиеся к иверской иконе Божьей Матери, принесенной в Россию в 1648 году. Издание комиссии печатания грамот и договоров при Главном Архиве министерства иностранных дел. Москва 1879. აქ არის ივერთა ღვთისმშობლის ხატი, რომელიც 1735 წელს არის გადმოღებული, ათონის მონაზონთა სიგელის ბერძნული დედანი და რუსული თარგმანი, იმ სიგლის, რომელიც თან ახლდა მოსკოვში 1648 წელს გაგზავნილ ხატს მეფის ალექსი მიხეილისძის და პატრიარქ ნიკონის სახელზე.

3) ივერთა მონასტრის საგანძურებში მრავალი ძვირფასი ხელნაწერები და აქტები ინახება. თუმცა ათონი მოიარეს პლ. იოსელიანმა XIX საუკ. 50-იან წლებში, ხოლო მასზე უწინარეს XVIII საუკუნეში იონამ და ტიმოთე გაბაშვილმა, მაგრამ მათ არ დაუტოვებიათ მაინც და მაინც მნიშვნელოვანი ცნობები ათონის საგანძურებში არსებული წიგნებისა და აქტების შესახებ.

4) XVIII საუკ. ვ. ბარსკიმ ორჯერ იმოგზაურა (1726 წ. და 1744 წ.) ათონზე და დაწვრილებით გაეცნო ივერთა მონასტრის წერილობით ძეგლებს. ამის შესახებ ის გადმოგვცემს თავის წიგნში: Пешехода Василия Григоровича Барского—Плаки-Албова, уроженца Киевского, монаха Антиохийского, путешествие к св. местам, в Европе, Азии и Африке находящимся, предпринятое в 1723 г. и оконченное в 1747 году. им самим писанное. изд. 3-ье СПб 1793 г., часть II, стр. 591—593. ბარსკიმ აღწერა სკევოფილაკიონი (σχευοφιλакιον „საგანძური“) ივერთა მონასტრისა მისი ხრისობულებით და სიგელებით, მეფეთა და პატრიარქთა სიგელ-გუჯრებით; აღნიშნა, რომ ივირონის ბიბლიოთეკა ათონის სხვა მონასტერთა ბიბლიოთეკებს აღემატება როგორც წიგნების რაოდენობით ისე მრავალფეროვნებით.

5) შემდგომი რუსი მოგზაურებიდან პირველ რიგში უნდა შევხერდეთ არქიმანდრიტ პორფირე უსპენსკის მოღვაწეობაზე. ის დაწვრილებით აგვიწერს ივერთა მონასტრის აქტებს შრომებში:

ა) История Афона, Киев 1877 г. (I—II).

ბ) Путешествие по Афон. монастырям. Киев 1877 г. (I—III).

გ) Указатель актов, хранящихся в обителях св. горы Афонской: ЖМНПр 1847 г. LV часть.

6) ზოგიერთი ცნობა მოიპოვება აგრეთვე წიგნში: В. И. Григорович, Очерк путешествия по Европейской Турции. 2-ое изд. Москва 1877.

7) არქ. ანტონიმ ჯერ სტატიების სახით დაბეჭდა, ხოლო შემდეგ ცალკე წიგნად გამოაქვეყნა: „Заметка поклонника св. горы“: Труды Киевской Дух. Академии, 1861 (февраль, октябрь, ноябрь) და 1862 (май, июнь). სხვათა შორის, მან გამოაქვეყნა 982 და 984 წლების სიგელების აღწერა (იხ. ქვემოთ გვ. 171).

8) ივერთა მონასტრის ზოგიერთი აქტების ფოტოსურათები მოიპოვება სევასტიანოვის „კრებულში“, რომელიც გამოსცა ვიქტოროვმა: Собрание рукописей П. И. Севастьянова. А. Виктора, Москва 1881. აქვე უნდა მოვიხსენიოთ:

9) Тимофей Флоринский: Афонские акты и фотোগрафические снимки в собраниях П. И. Севастьянова. СПб, 1880.

ივერთა მონასტრის ბიბლიოთეკა

1880 წლის ზაფხულის თვეებში ათონის მთაზე გაგზავნილი იყო პროფ. სპირიდონ ლამბროსის მეთაურობით ექსპედიცია ათონის მონასტერთა ბერძნული კატალოგის შესადგენად. ათონის 20 მონასტერთაგან ყველაზე მდიდარი ბერძნული ხელნაწერებით აღმოჩნდა ივერთა მონასტერი. სულ ყველა მონასტერში აიწერა

5766 ხელნაწერი.

აქედან ივერთა მონასტერში აღმოჩნდა

1366 ხელნაწერი.

სპ. ლამბროსის ექსპედიციის შესახებ ანგარიში მოკლედ დაბეჭდა გ. დესტუნისმა ЖМНПр 1881 წ.¹. ხოლო ათონის მონასტერთა ბიბლიოთეკებში დაცული ხელნაწერების სრული კატალოგი ორ ტომად დაიბეჭდა 1895 წ. სათაურით: Catalogue of the greek Manuscripts on Mount Athos.

¹ იხ. აღ. ცაგარელი, Сведения I, გვ. 86.

ათონის მთაზე შემდეგი ოცი მონასტერი იყო:

		დაარსების თარიღი
1	Λαύρα	ნიკიფორე ფოკას (963—969) დროს
2	Βασιπέδιον	განახლებულია სხვადასხვა მეფეების დროს; დაარსებულთა კონსტანტინე დიდის დროს. განახლებულია IX ს.
3	Ἰβήρων	979 წლის მომდევნო წლებში.
4	Χιλιανδάριον	სერბთა სავანე; 1198 წ. დაუარსა თვის-ტომთ სერბთა მთავარმა სტეფანე ნემანიამ.
5	Διονυσίου	XIV საუკუნე
6	Κουτλουμύσιον	ასახელებენ ალექსი I კომნენოსს (1081—1117)
7	Παντοκράτωρ	ასახელებენ ალექსი I კომნენოსს (1081—1117)
8	Ἐηροποτάμου	ტრადიცია მიაკუთვნებს დედოფალ ჰელ-ბერიას (450—457)
9	Ζωγράφου	ბულგარელებისა; ca 1000 წ.
10	Δοχειαρίου	არაბთა მიერ ათონის მოსრვის (670 წ.) წინ
11	Καρακάλλου	XI საუკ. (?)
12	Φιλοθέου	ვიამე ფილოთეოსი (870 წ. მახლ.); არსენი, ფილოთეოსი და დიონისი (1046 წ. მახლობლად)
13	Σίμωνος Πέτρα	1257 წ. წმინდა სიმონმა ააგო კლდეზე (πέτρας)
14	Ἅγιος Παῦλος	XIV საუკუნე
15	Σταυροεικίτη	XII საუკუნე
16	Ἐενοφάντος	520 წ. მახლ. იყო წმ. ქსენოფონტი.
17	Γρηγορίου	ყოველ შექთხვევაში 1046 წ. მისი წინამძღვარი ბართლომე, ბერი წმ. ნიკოლოზის ტაძრისა.
18	Ἑσφιγμένου	XI საუკუნე
19	Ρωσσικόν	ზუსტი ცნობები არ არსებობს: 1047—8 წელს კონსტანტინე IX-ის დროს რუსები არ იყვნენ: ამ დროს ანტონი კიევოპეჩორიელი იყო ესფიგმენის მონასტერში.
20	Κωνσταντονίου	გადმოცემით კონსტანტინე დიდის დროს მიაწერენ დაარსებას. ვიცნობთ IX საუკ. საბუთებში.

1903 წ. გამოიცა გერასიმე სმირნაკის წიგნი Тб "Αγίου
 Ἰβριδ. ამ დროს სხვადასხვა მონასტრებში ბერების რაოდენობა ყო-
 ფილა:

ლაგრაში 1187
 ვატოპედიონში 966
 ივირონში 456
 ხილიანდარიონში 385
 პანტოკრატორში 548
 როსიკონში 1928, მათ შორის:

1) ივერთა მონასტერში 456 კაციდან:

ქართველი იყო 48
 ბერძენი „ 350
 რუსი „ 48
 რუმინელი „ 10

2) როსიკონში 1928 კაციდან:

რუსი იყო 1858
 ბულგარელი 32
 ბერძენი 38

3) ვატოპედიონში 966 კაციდან:

რუსი იყო 570
 ბერძენი 366

4) ხილიანდარში 385 კაციდან:

რუსი იყო 22,,
 ბულგარელი 92
 ბერძენი 60

5) დიონისიონში 131 კაციდან

რუსი იყო 130

6) პანტოკრატორში 548 კაციდან:

რუსი იყო 435
 ბერძენი 96

7) სტავრონიკიტაში 219 კაციდან:

რუსი იყო 180
 ბერძენი 38

8) ზოგრაფოსში 155 კაციდან

ბულგარელი 155

აქ დაბეჭდილ, ათონის მონასტერთა სიასთან დაკავშირებით უნდა ვთქვათ შემდეგი: როგორც ამ სიიდან ჩანს, ზემიწვევითი ცნობები ამა თუ იმ მონასტრის აგების თარიღების შესახებ არ არსებობს. ზედმეტი არ იქნება, თუ მოვიყვანთ 1959 წელს პ. ბეკის მიერ გამოქვეყნებულ წიგნში¹ თავმოყრილ ცნობებს ათონის სავანეთა დაფუძნების შესახებ.

თუ აღრე ბერ-მონაზონთა სავანეები იყო პალესტინაში, ეგვიპტეში და სირიაში (აგრეთვე წინა მცირე აზიაში), X საუკუნის ბოლოდან ბერძნული სავანეების ცენტრი უფრო და უფრო ათონზე („მთაწმინდაზე“) გადადის. თუმცა ამ მთასთან დაკავშირებულია მრავალი სხვადასხვა ლეგენდა, რომლებშიც მისი ისტორია მუდამ უფრო შორსა და შორსაა გადაწეული, მაგრამ არც კონსტანტინე დიდსა და არც თეოდოსი I-ს არაფერი აქვთ საერთო ათონის მონასტრებთან.

პირველად IX საუკუნის დასაწყისში ვხვდებით მთაწმინდაზე დაყუდებულებს, რომლებიც ნაწილობრივ ძველი სტილის ლავრებში მოიპოვებიან².

870 წელს იოანე კოლობუს ეკუთვნის პირველი ცდა სავანის დაარსებისა.

მხოლოდ 961 წელს კრეტის დაცემასთან ერთად მრავლდება სამონასტრო სავანეები, მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ე. წ. *Μεγίστη Λαύρα*, რომელიც დააარსა ათანასი ათონელმა სტუდიელთა სავანის მიბაძვით 963 წელს; ამ სავანემ მალე გაითქვა სახელი და ყველა არსებულ სავანეებს გადააჭარბა სიდიდითაც და გავლენითაც. უკვე 965 წელს ათანასიმ დაუდგინა ლავრას ტიპიკონი (Ἱποτάκσις), რომელიც სტუდიელთა მონასტრის ტიპიკონის მიხედვით ჩანს შედგენილი.

იოანე I ციმისხიმ მისცა სავანეებს საზოგადო „წესდება“ ე. წ. „ტრაგოსი“. ამ დროს მონაზონთა 58 დასახლება იყო.

კონსტანტინე IX-მ მეორე ტიპიკონი მისცა ათონის სავანეებს, მაშინ იყო უკვე 180, თვითონ ლავრაში ამ დროს 300-მდე ბერი იყო.

ალექსი I კომნენოსის დროიდან პირველი აყვავების ხანა ქრება: ზოგი უსიამოვნო შემთხვევები და ზნეობის დასუსტება თავის შედეგს იძლევა.

¹ Hans-Georg Beck, Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich. M. 1959, გვ. 213—220.

² მთაწმინდის შესახებ ლეგენდები დაწვრილებით დაუმუშავებია R. M. Dawkins, The monks of Athos, London 1936.

სამაგიეროდ XII საუკუნის განმავლობაში ბერძნების, ლათინთა და ქართველთა გვერდით ჩნდებიან სლავები.

1142 წლიდან დამოწმებულია რუსული მონასტერი ქსილურგუ; მისი ბერები 1169 წელს მიდიან პანტელეიმონის მონასტერში (ახლანდელი „როსიკონ“).

1186 წ. როსიკონში შედის სერბთა მთავრის სტეფანე ნემანიას ვაჟი და შემდეგ, **1198 წელს**, აარსებს სერბთა მონასტერს „ხილანდარიონს“ (ხოლო ეს, ხილანდარიონის მონასტერი, ჯერ კიდევ 1076 წელს იხსენიება, როგორც მცირე ბერძნული მონასტერი).

XI საუკუნის შუა წლებში ჩნდება „ზოგრაფუს“ მონასტერი, რომელიც უფრო გვიან (ზედმიწვენილი თარიღი უცნობია) ის გახდა ბულგართა სავანე.

ბევრი შეიქმნა უცხოელების სავანეები, ისიც კიდევ ეს მონასტრები, მათი დედა-სამშობლოს მთავართა უხვ შემოწირულებათა წყალობით, ძალიან მდიდარი იყვნენ და ბერძნულ სავანეებს ჩრდილავდნენ.

მაგრამ უკვე X საუკუნიდან უფრო და უფრო წამოაწივნენ ბერძნული სავანეები, რომელნიც საკმაო მეტოქეობას უწევდნენ ათონზე არსებულ სხვა მონასტრებს, მცირე და დიდ სავანეებს, თვითონაც მალე დიდ მონასტრებად გვევლინებიან. ასე:

1) უკვე 956 წელს დამოწმებულია მონასტერი ქსეროპოტამუ, რომლის აგებას ტრადიცია მიაწერდა დედოფალ პულხერიას.

2) 985 წელს ვატოპედის მონასტერია დამოწმებული.

3) 1010—1030 წლებში გვხვდება ქსენოფონტის და დოხიარიუს სავანეები; რამდენიმე წლის შემდეგ აგრეთვე ეს ფიგმენუ და კასტამონიტუ (დამაარსებელია ვინმე კასტამონიდან, ე. ი. კასტამონელი, რაც გვიანდელმა ლეგენდამ კონსტამონიტუდ აქცია, ე. ი. კონსტანტინე დიდის მონასტრად მონათლა).

4) ასევე XI საუკუნეში დაარსებულია მონასტერი კარაკალუ, რაც კარაკალას მიაწერეს (211—217 წლების რომაელ იმპერატორს).

5) XII საუკუნის მეორე ნახევარში ჩნდება, თურქული სახელის მქონე მონასტერი კუტლუმუსიუ. შესაძლებელია ის დაეარებინოს იმ კუტელმიშის შთამომავალს, რომელიც XI საუკუნის შუა წლებში სელჯუკებს გამოექცა, ბიზანტიაში მოვიდა და მართლმადიდებელი ქრისტიანი გახდა.

6) XII საუკუნის შუა წლებშივე დაარსებული უნდა იყოს სტავრონიკეტას და ფილოთეუს სავანეები.

- 7) 1367 წელს პირველად იხსენიება სიმონ - პეტრას სავანე ეს უნდა იყოს სერბიელების მიერ აგებული.
- 8) ამავე ხანებში იხსენიება გრეგორიუ და „წმ. პავლე“; ეს უკანასკნელი შეიძლება უფრო ადრინდელი იყოს.
- 9) 1363 წელს დაარსებულია პანტოკრატორის სავანე. მის დამფუძნებლებად თვლიან სტრატოპედარხ ალექსის და მის ძმას იოანეს.
- 10) 1366 წელს დააარსა ვინმე დიონისემ, ტრაპიზონის მიტროპოლიტ თეოდოსის ძმამ, სავანე დიონისიუ.

*

*

*

საზოგადოდ, მონასტერთა ისტორიის უზურო ძველ საუკუნეებში თუ შევიჭრებით, ვნახავთ შემდეგს:

1) კონსტანტინე დიდის წინაღობინდელ ბიზანტიაში მონასტრების არსებობაზე ლაპარაკიც ზედმეტია, თუმცა იყო ცდები ასეთები ეძებნათ. თვით კონსტანტინესა და მის დედას ელენეს მიაწერდნენ ამათუიმ მონასტრის დაარსებას, მაგრამ IV საუკუნის ბოლომდე კონსტანტინეპოლში მონასტრის არსებობა საგულვებელი არაა.

2) უძველესია დოლმატოსის მონასტერი. ის დაარსებულია 382 წელს სირიელ ისააკის მიერ. ისააკს შეუერთდნენ აგრეთვე წარჩინებული კონსტანტინეპოლელები: შათ შორის გვარდიის ოფიცერი დოლმატოსი, რომლის სახელსაც ატარებდა მონასტერი.

3) სატახტო ქალაქის მეორე მონასტერია ე. წ. „აკომეტების“ („დაუძინებელთა“) მონასტერი. იგი დაარსებულია 405 წელს ცნობილ საეკლესიო მოღვაწის ალექსანდრეს მიერ.

4) 463 წელს დაარსდა კონსტანტინეპოლში მონასტერი $\Psi\tau\sigma\upsilon\eta\iota\sigma$. ეს მონასტერი ატარებს 454 წლის კონსტანტინეპოლის სახელს და მიძღვნილია იოანე ნათლისმცემლისადმი.

5) VI საუკუნის დასაწყისისათვის სამონასტრო ცხოვრება კონსტანტინეპოლში სწრაფად განვითარდა. წყაროებში მოხსენებულია მთელი რიგი მონასტრებისა, რომლებიც კონსტანტინეპოლში იქმნა დაარსებული ამ დროს. სხვადასხვა ერებიც იარსებენ კონსტანტინეპოლში ეროვნულ მონასტრებს (ეგვიპტელთა მონასტერი, იოანეს მონასტერი სირიელებისა; მონასტრები ბესებისა, სიცილიელთა, ლიკაონიელთა და სხვათა).

ივერთა მონასტრის წინამძღვრები¹

1. იოანე იბერი (982—998)
2. ექვთიმე (998—1012)
3. გიორგი (ვარაზვაჩე) (1012—1030)
4. გრიგოლი (შავ-გრიგოლი) (1030—1036)
5. იოანე (1036—1041)
6. არსენი, ფარსმან-ყოფილი (1041—1044)
7. ნიკოლა (1042—1045), ივანეზი
8. სტეფანე ხახულელი (?)
9. თევდორე (1057—1058?)
10. გიორგი მთაწმინდელი (1058—1066)
11. გიორგი ოლთისარი (1066—1074)
12. ბასილი
13. გრიგოლი
14. მიხეილი (1162)
15. იოანე ბუქაისძე
16. პავლე² (1184 წელს გადადგა)
17. გიორგი² (1185)
18. ევგენი
19. იოანე (1343)
20. დიმიტრი (1363).

ივერთა მონასტრის მამულები

1. 1259 წლის სიგელით

ფრ. დელგერის „რეგესტებში“ 1259 წლის თარიღით მოხსენებულია *Χρυσήπινα λίστα* ათონის ივერთა მონასტრისათვის. სამწუხაროდ, ჩემ გადმონაწერებში (თბილისისა და ლენინგრადის) ეს ტექსტი არ აღმოჩნდა. 1283 წლის სიგელში მოხსენებულია, რომ ივერთა მონასტერს უდასტურდება მიხეილ VIII პალეოლოგოსის მიერ (1258—1282) 1259 წელს გაცემული ოქრობეჭედიან მინიჭებული უფლებები და მამულები.

¹ ივერთა მონასტრის წინამძღვართა სია სრული არ არის. მოგვყავს ის მასალა რომლის ამოკრება შეეძლოთ სხვადასხვა საბუთებიდან.

² ალაპი 158: თუესა აპრილსა კ^თ-სა, ინდიქტიონსა ბ: დაუტევა მამამან პავლი მამობაჲ... და მათ ყოველთა ერთობით, ერთქმობით, თანადგომითა მამისა პავლისითჲ გამოარჩიეს დიდ-კონომოსი გიორგი და დაადგინეს მამად (ათ. კრებული გვ. 264).

1259 წლის თარიღით „რეგესტებში“ წერს ფრ. დელგერი:

„ხრისობული ათონის ივერთა მონასტერს: რადგან მონასტერით დარბეულ იქმნა ლათინ ყაჩაღების მიერ და მონაზონებიც დაიფანტნენ, გარდა ამისა ფირალებმა სიგელ-გუჯრებიც მოსპეს, კეისარს სურს დარჩენილი მონაზონების თხოვნით კვლავ უკეთეს მდგომარეობაში ჩააყენოს მონასტერი. ამ მიზნით მას ყველა გადასახადი მოეხსნა და შემდეგი სამფლობელოები უმტკიცდება:

მამული რადოლინი (რადალიონი) სანახებითურთ;

მამული ოსპყღ (ასე იკითხება კოპიოში ვარაუდით), გენესიოსის მეტეხითურთ.

მამული დოვრენიკია სანახებითურთ;

მამული მელინძიანე ვულაოსის პრასტინითურთ;

მეტეხი ღვთისმშობელ ელეუსასი (ή Ήλεῦσα) სტრუმისაში მისო კუთვნილითურთ;

მეტეხი მელისურგიონი სანახებითურთ;

გლენტა სამი მამული: ამპელიძინი, კლამიძინი და წმ. ექვთიმე სტელარიაში, სადაც აგრეთვე მეთევზეობასაც მისდევენ;

პრასტინი პროავლაკასი თავისი კოშკითურთ;

პრასტინი იერისოს მხარეში მეტეხითურთ; ვენახებოთა და ვანებიითურთ, აბანოთი და სხვა ყველაფრით;

პრასტინი არსენიკეა თავისი წისქვილებით, ბაღებითა და მთელთ სანახებით.

სტრატონიონის (τοις Στρατωνίου) ყანები;

მეტეხი პროდრომოსი ლივადიაში რომ არის (δ. εἰς τὰ Λιβάδια) სანახებითურთ;

მამული კამენა მეტეხითურთ, სოხასტერითურთ (ή συχαστήριον) და ყველა უპირატესობებითურთ (პრივილეგიებით);

მამული დეველიკია მისი უპირატესობებით;

მამული ვოლვოსი ღვთისმშობლის მეტეხითურთ, კოშკითურთ და სამრეცხაოთი (λυσίπρθιον);

მოედანი აკლოსი იჭაური გლეხებითურთ;

პრასტინი პინსოსი თესლონიკესთან მეტეხითურთ და სანახებით;

მეტეხი კალამოკოპიონი თესლონიკესთან სანახებითურთ;

მეტეხი ქალაქ თესლონიკის შიგნით კუთვნილი მონასტრებით და საიჯარო უფლებებით და დანარჩენი კუთვნილით;

ყანები კერმეში (αἱ Κερμαί); ბაღი და მონასტრის სამფლობელო გალიკონში.

გარდა ამისა კეისარი (მიხეილ VIII პალეოლოგოსი) ხელახლა უბოძებს სოფელ იერუსოს მთელი მისი კუთვნილით გარდა სვიმეონის პრესტიჟისა, რომელიც ლავრის მონასტრის კუთვნილებაა; ივერთა მონასტრის იქ უნდა ჰქონდეს ყველა უფლება, როგორც ამას იუწყებდნენ გარდაცვლილი თეოდორე პეტრალიფასი და მიხეილ ლასკარისი“.

ფრ. დელგერის ცნობით ამ სიგელის ფოტოები (Lichtbilder) მოიპოვება ბავარიის მეცნიერებათა აკადემიაში.

იწყება ასე: Περὶ μὲν τὸν Ἄθων πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα μὴν ... καὶ ἄπαρ εἰς πᾶρ (დედნის თავი და ბოლო დაზიანებულია).

2. 1310 წლის ოქრობეჭდით

1310 წლის ოქრობეჭდის შესახებ ფრ. დელგერი „რეგესტებში“ წერს:

„ხრისობული ათონის ივერთა მონასტრისთვის: მონასტერი თავისუფალია თესალონიკისა და სერეს თემათა მოხელეების შეჭრისაგან, ისევე როგორც ეპისკოპოზთა და ამ მხარის სხვა მაღალი თანამდებობის პირთა ჩარევისაგან; მონასტერს არ უნდა მოეთხოვოს:

კეფალაიონი (ზოგადი გადასახადი),

აერიკონი (საჯარიმო გამოსაღები),

საბევრო გადასახადი (παραγγαρεία),

რევალიები (ζήμια),

პურის გამოსაღები (ψαμοζήμια),

სასიმაგრო შენობათა და სამხედრო ხომალდთა აგების გამოსაღები (καστροκτισία, κατεργασισία),

ბინით უზრუნველყოფა სამხედრო და სამოქალაქო მოხელეებისა (ἄπλικτον—ματάτον),

მუშა-საქონლის აღრიცხვის გამოსაღები,

ცხვრის მეთაფული გამოსაღები,

ლორის სამწყემსო გამოსაღები,

გამოსაღები მიწის ღალის აღებისათვის,

მელის ბეწვის ჩაბარება,

ხორბლის გამოსაღები 2 მოდიოსი უღელზე,

გამოსაღები ამ ხორბლის გადასახადის დარწყვისათვის ადვილზე (οἰχομάνδιον),

შუბოსანთა და მეველეთა გაწვევა ისევე, როგორც ნიჩბოსან მონათა (πλάνηται) გაწვევა;

ცეცხლფარეშთა გაწვევა, შეშის მოზიდვა (ξυλίστασμα), ისევე როგორც ყველა სხვა საბეგრო გამოსაღები.

შემდეგ მონასტერი თავისუფალია ყოველგვარი დატვირთვისაგან შემდეგ სამფლობელოებში:

მამული რადოლივა მისი კუთვნილით, თანახმად გარდაცვლილი აღმწერის ყოვლად სათნო თეოლოგიტეს სიგელისა (ამ მამულისთვის საჭიროა დაწესდეს განსაკუთრებით ხაზინისთვის მტკიცედ განსაზღვრული საბეგრო ერთეული [μεφάλαισ]);

მამული ოველოსი გენესიოსის მეტეხითურთ;

მამული დოვროვიკია, მისი მოსაზღვრე მხარითურთ;

მამული მელინძიანე მისი მოსაზღვრე მხარითურთ;

მეტეხი ღვთისმშობელი. ელეუსა (ვედრებისა) სტრუმიძაში ყველა მისი უპირატესობებით;

მეტეხი მელისურგიონი მისი სანახებითურთ;

სამი საგლებო ადგილი: ამპელიძინი, კალამიძინი და წმ. ექვთიმე სათევზო საწარმოებითურთ;

პრასტინი პრავლაკი კოშკითურთ;

მეტეხი მონასტრისა იერისოში ვენახებით, ყანებით, კოშკით, აბანოთი და სხვა კუთვნილით, თანახმად გარდაცვლილი აღმწერის ძიძუას და აღმწერ ალექსი ამნონის გადაცემითი სიგელისა;

პრასტინი არსინიკია მისი წისქვილ-დგამებით, ბაღებით და სხვა კუთვნილით;

სტრატონიკოსის ყანები;

მეტეხი პროდრომოსი ლივადიაში მოსაზღვრე მხარითურთ;

მამული კამენა თავისი მეტეხითურთ და სოხასტერით;

მამული დევიკია მთელი მისი კუთვნილით;

მამული ვოლვოსი კოშკის ღვთისმშობლის მეტეხითურთ მისი სამრეცხავო ადკილით;

მოედანი აკლოსი;

პრასტინი პინსოსი თესალონიკესთან მისი სანახებითურთ;

მეტეხი კალამოკოპიონი თესალონიკესთან მისი სანახებითურთ;

მეტეხი თესალონიკეში მისი საცხოვრებელი შენობებით, ნაგებობებებით, ვენახებით და სხვა კუთვნილით;

ყანები და ბაღები კერმეში;

ყანები გალიკოსის მონასტრისა მისი კუთვნილით;

ყანები და კენახები იერისოში, გარდაცვლილი პეტრალიფას ყოფილი სამფლობელო;

წმ. ანარგიროს ევკტერი სტრუმედაში;

თესალონიკესთან მდებარე მონასტერი წმ. იერუსალემი და წმ. ანასტასიას მონასტერი: სტრიმონის მახლობლად მისი კუთვნილით; სტრუმედის მხარეში სოფელ მუსტანიდაში მდებარე ყანები მონასტრისა 1000 მოდის მოცულობისა.

ამასთანავე ერთად კეისარი უდასტურებს მონასტერს ახლად შექმნილ გარე ევკტერებს:

წმ. ანნა სტრიმონზე, რომელიც დააარსა მონაზონმა თეოდულემ;

წმ. ანარგირი სერეში იოანე თეოლოგოსის მეტეხითურთ ლივოვისტუმე;

წმ. მოციქულები სტრუმედაში, რომელიც დააარსა ერთმა ჯარისკაცმა იქ დასახლებული კნეძობულოსის განაყოფიდან;

მეტეხი „წმიდათა წმიდა“ სტრიმუდასთან, რომელიც დააარსა ვინმე ტეტრაგონიტემ;

მეტეხი წმ. გიორგი მელენიკონში, რომელიც დააარსა ერთმა ჯარისკაცმა კალამეასის განაყოფიდან;

ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის მცირე მონასტერი (μογινηιον) ზიხნეს საკატეპანოში ისკრიზოვის პრასტინში ვენახებითურთ, ყანებითა და მიმაგრებული გლეხებითურთ; ამასთანავე ერთად მიწები 1000 მოდის მოცულობისა მალუკას ხოდაბუნიდან ზიხნეს საკატეპანოში თეოდორე მასგიდას სამფლობელოდან, რომელიც სიგელით (პროსტაგმით) ებოძა მონასტერს და მას გადაეცა გარდაცვალებული აღმწერის ყოვლად სათნო დიდი აღწუმეასტის ჰიალეას მიერ“.

3. 1351 წლის ხრისობულით

1351 წ. ივლისი — ხრისობული ივერთა მონასტრისათვის ათონზე. ამ ხრისობულით ივერთა მონასტერს უმტკიცდება შემდეგი მამულები: გაპარტახებული მამული მელისურგიონი (Μελισσοσυργειον) „ძველი კომიტისის“ მიდამოებში;

მამული პროავლაკი (πρωαυλακας) მისი მიდამოებით და დაბეგრილი გლეხებით და თავისუფლებით;

იერისოს მეტეხში კოშკი, მიდამოთი და დაბეგრილი გლეხებით, თავისუფლებით, და ნავსადგურით (τῆς θαλάσσης), რომელიც მას საერთო აქვს იერისოს საეპისკოპოსოსთან;

წყლის-წისქვილი არსენიკიაში, ნაჩუქარი;

ლომატის სავანეში იოანე წინამორბედის მცირე მონასტერი, მიდამოთი და დაბეგრილი გლეხებით;

წმ. იერუსალიმის მცირე მონასტერი ჰერმელეიაში თავისი მამულით, თავისი ვენახით და ბაღით, ნაჩუქარი;

ქვედა ბოლბოს მეტეხი, მიდამოთი, დაბეგრილი გლეხებით და თავისუფლებით;

მამული კალამარიასთან, ეგრეთწოდებული წმ. სამება, ნაჩუქარი;

წმ. ბარბალეს მცირე მონასტერი, ქსილორეგიონში, მიდამოთი;

თესლონიკეში იოანე წინამორბედის მცირე მონასტერი, ეგრეთწოდებული „ივერთა“, მისი კუთვნილი, ნაყიდი და ნაჩუქარი სახლებით;

შემდეგ: წმ. კლემენტის და აგათანგელოსის მონასტერი ნაყიდი და ნაჩუქარი სახლებითურთ;

შემდეგ: წმ. გიორგის მცირე მონასტერი, შეძენილი ხორტაიტის მონასტრისაგან გაცვლის გზით (სამაგიეროდ შას მიეცა სხვა მამული), მისი კუთვნილი სახლებით, სავენახე ადგილით და თუთის ხეებით.

შემდეგ: წმ. ბარბალეს მცირე მონასტერი, ნაყიდი, მისი კუთვნილი შენობებით;

საიჯარო მამული (ἐμφύτευμα) თესლონიკის სხვადასხვა ნაკვეთებში;

იქვე, „უსხეულოთა (τῶν ἄσχημων) კარიბჭის“ გარეთ წმ. ანისის მცირე მონასტერი მის ახლოს მდებარე ნაჩუქარი მამულითურთ;

სავენახე ადგილი „ოქროს კარიბჭის“ მახლობლად;

მამული გალიკის მდინარესთან;

შემდეგ: მამული კერმესთან; იქვე მდებარე ბაღებითა და ბაღჩებით;

მეტეხი მელინძიანე (ἡ Μελιντζιαν), სტრიმონზე, მიდამოთი, დაბეგრილი გლეხებით, თავისუფლებით და სათევზაოთი (ἀλιεῖα);

წმ. ანნა, ეგოვას მიდამოში, მისი კუთვნილი მამულით;

„მწყალობელი ღვთისმშობლის“ ეგრეთწოდებული პალეოკასტრიტისას მცირე მონასტერი, მისი კუთვნილი წისქვილებით, სამოვრებით და მამულებით, დაბეგრილი გლეხებითურთ სტრუმიდასთან;

წმ. მოციქულთა სახელობის მცირე მონასტერი მისი კუთვნილი რამეებით და ერთი წყლის-წისქვილით;

იქვე ღვთისმშობლის სახელობის მცირე მონასტერი მისი კუთვნილი რამეებით, გარდაცვლილი ტეტრაგონიტეს ნაჩუქარი;

წმ. ანარგირთა მცირე მონასტერი მისი კუთვნილი რამეებით;

წმ. გიორგის მცირე მონასტერი, მენელიკონში (Μενέλικον), მისი კუთვნილი, გორემისტასთან (περι τῆς Γορεμιστάων) მდებარე მამულითურთ, იქაური თავისუფალმობინადრე გლეხებითურთ და საბეგრო გლეხით, გარდაცვალებული კალამეას ნაჩუქარი.

იოანე წინამორბედის მცირე მონასტერი სერეს მახლობლად წისქვილებით, სავენახე, იჯარითურთ და მამულითურთ, ისევე როგორც საბეგრო გლეხებით, თავისუფალი გლეხებით, ნაჩუქარი; ბოლოსა სახლებითურთ სერეში;

ამის მახლობლად იასიტეს მამული, გარდაცვალებული პალეოლოგ სინადენოსის ქალიშვილის ნაჩუქარი;

წმ. ანარგირთა მცირე მონასტერი მისი ძველი საკუთრებით და წისქვილებით;

წმ. ნიკოლოზის მცირე მონასტერი, სახლებითურთ სერთა ქალაქში.

მცირე მონასტერი დრეხესაინა (Δρεχέσαινα), მიდამოთი და გარდაცვალებული ქსანთოპულოს მიერ ნაჩუქარი წისქვილებითურთ, რომლებიც მთელი წლის განმავლობაში მუშაობენ;

მთელწლიანი (ἐπιτοκιστική) წყლის-წისქვილი ზიხნასთან;

იქვე ერთი სახლი, ნაყიდი;

სოფელი გრიზოვა მამულით, ხეებით, ნაყიდი;

ბრესტანეში მამული ზღვის გადაღმა, გარდაცვალებული მასგიდას მიერ ნაჩუქარი;

მამული რადოლივო ზაბალტიაში, ნაჩუქარი;

მცირე ეკლესია კვირიაკე ვენახით და სახნავეებით, რომლებიც მონასტრის გლეხებმა შეიძინეს ამ რამდენიმე წლის წინათ მონასტრის მამულიდან, შემდეგ დობრობიკის გლეხების საკუთრების ნაწილები, ერთი ხუცესის მიერ ნაჩუქარი, რის შესახებაც მონასტერმა მიიღო ჩემი პაპის, ბატონ მფის (იოანეს პაპის) სიგელი.

ორივე გაპარტახებული სოფელი დობრობიკია და ობელოსი ლიკოსხიზმასთან, რომელთა წინანდელი მცხოვრებნი ამჟამად სხვადასხვა ქალაქებში იმყოფებიან;

წმ. გიორგის მცირე მონასტერი ანაქტოროპოლისთან, წისქვილებით, ვენახებით და ბაღეზით, რომლებიც გარდაცვალებულმა მონაზონმა მაკარი პრომუნტენოსმა სხვა რამეებთან ერთად იყიდა და მონასტერს აჩუქა, რის შესახებაც მონასტერმა მიიღო ჩემი პაპის და ჩემთა ძმის სეგელები¹.

¹ ეს სიგელები მოხსენებულია ფრ. დელჯერის კორპუსში (Regesten, 2604, 2605, 2654).

საწისქვილე მოედანი სოფელ ანძისტას (¹Αντζίστας) მხარეში; მამული კომპაციონი (²Κοτζάκιον), ამასწინათ: რომ ანდერძით აჩუქებ გარდაცვალებულმა იოანე მასვიდამ, მისი კუთვნილი საწისქვილე მოედნებით, ვენახით და კუთვნილი თავისუფალმობინადრე გლეხებითურთ.

გარდაცვალებული მადარიტეს (³Μαδάριτου) ვაჟების მიერ მონასტრისთვის გადაცემული ხონიანეს მამულის სარჩეტო თანხა რამდენიმე საბეგრო გლეხითურთ და ვენახითურთ.

შემდეგ: მონაზონებმა ითხოვეს რადლოივოს მამულზე შეწერილი 480 ოქროს ნომიზმის ბეგარისაგან განთავისუფლება და მელინიძიანეს მახლობლად მდებარე მამულის ჩუქება, რომელიც დედოფლის საკუთრებად არის შეტანილი, ხოლო შემდეგ დიგენატების ოჯახის ჯარსკაცებს აჩუქეს; ეს თხოვნაც შეწყენარებულ იქმნა.

რათა მკითხველმა ნათელი წარმოდგენა იქონიოს ათონის ივერთა მონასტრის მამულების შესახებ, აქვე მოგვყავს 1351 წლის ხრისობულის სრული ტექსტი თავისი ვარიანტებით და ქართული თარგმანით.

1351 წ. ორი ხრისობული ივერთა მონასტრის მამულების შესახებ

Ἐπει¹ οἱ ἐν τῇ κατὰ τὸ ἄγιον ὄρος τοῦ Ἁθῶ² διαχειμένης ἡμετέρας μονῆς τῆς βασιλείας μου, τῇ εἰς ὄνομα τιμαμένη τῆς πανσπεράγου θεοποιήτης καὶ ἡεομῆ-
 ჩვენი სამეფოს ათონის წმინდა და მთაზე მდებარე პატივდებული ყოვლად წმინდა დედოფლისა და ღვთისმშობლის სახელის სათნო მონასტერში, ეგრეთწოდებულ-

¹ თავში სწერია ფოტონანბექლზე: Χρισовул царя Иоанна Кантакузина 6859=1351 года, месяца июля, 14 дня, индикта 4-го (sic) на пергаминне. К нему привешена золотая печать именная.

² D(ölgel): τὸν Ἁθῶ.

τορας, και ἐπικεκλημένῃ τῶν Ἰβήρων, ἀσκούμενοι μοναχοὶ ἀνεφερον εἰς τὴν βασιλείαν μου, ὅτι κέκτηται ἢ κατ' αὐτοὺς τοιαύτη σεβασμία μονή ἐν τῇ περιοχῇ¹ τοῦ ἁγίου ὄρους περὶ αὐτὴν τε και ἐν λοιποῖς διαφόροις τόποις κελίᾳ τινά, μονύδριά τε και ἡσυχαστήρια, και λοιπὰ διάφορα κτήματα, ἅπερ εὐρίσκεται κατέχουσα ἀνέκαθεν και ἐκ μακρῶν χρόνων, διὰ τε² χρυσοβάνλων τῶν θειοδύμων βασιλέων τῶν προγόνων τῆς βασιλείας μου, προσταγμάτων τε και λοιπῶν ἐλόγων δικαιομάτων, ἅτινα και κατὰ μέρος ἐν τοῖς προσοῦσιν αὐτῇ δικαιομασιν οὕτως³ πως³ διαλαμβάνονται.

Εἰς Παλαιὰν Κομήτισσαν ἐξάλειμμα τὸ καλούμενον Μελισσουργεῖον.

Ζευγηλατεῖον ὁ Προσύλακας μετὰ τῆς περιοχῆς και νομῆς αὐτοῦ και τῶν ἐν αὐτῷ προσκαθήμενων παροίκων και ἐλευθέρων.

Εἰς τὸν Ἱερυστὸν μετόχιον ὁ πύργος μετὰ τῆς περιοχῆς και νομῆς αὐτοῦ και τῶν ἐν αὐτῷ εὐρισκομένων παροίκων και ἐλευθέρων και τῆς σκάλας, ἣστινα

ივერთა მონასტერში მოღვაწე მონაზონებმა მომართეს ჩვენს მეუფებას, რომ მათმა ამ სათნო მონასტერმა მთაწმინდის მიდამოებში, მის გარშემო და დანარჩენ სხვადასხვა ადგილას მოიპოვა სენაკები, მცირე მონასტრები და სონასტერნი და დანარჩენი სხვადასხვა ნაგებობანი, რომლებიც იმთავითვე და ძველი დროებიდან მათ მფლობელობაშია და დადასტურებულია ჩემი მეუფების სახელგანთქმულ წინაპარ მეფეთა ხრისობულებით, სიგელებითა და სხვა წესიერი საბუთებით, რომლებიც ნაწილობრივ ამასწინანდელი საბუთებითაც მტკიცდება:

გაპარტახებული ეგრეთწოდებული მელისურგიონი (Μελισσουργεῖον) ძველი კომიტისის მიდამოებში;

სახნავი მამული პროავლაკასი (Προσύλακας) მისი კუთვნილი მიდამოთი და საბევრო გლეხებით (παροίκων) და თავისუფალი გლეხებით;

იერისოს მეტეხში კოშკი მისი მიდამოთი და იქ არსებული საბევრო გლეხებით, თავისუფალი გლეხებით და ნავსადგურით, რომელსაც ის ფლობს საზი-

¹ τῇ περιοχῇ D, τῷ περιοχῷ Usp.

² სწორია διὰ τε.

³ οὕτως^α πως (αὐτῶ; (sic), οὕτως^α πως D.

κατέχει ἐπικοίνας μετὰ τοῦ μέ-
ρους τῆς ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς¹
Ἱερισσοῦ.

Εἰς τὴν Ἀρσενίκαιαν ὑδρομύ-
λων ἐκ προσενέξεως.

Εἰς τοῦ Γεμάτου μονῆριον εἰς
ὄνομα τιμῶμενον τοῦ τιμίου ἐνδύ-
ξου προφήτου προδρόμου καὶ βλα-
τιστοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς περιο-
χῆς καὶ νομῆς αὐτοῦ.

Εἰς τὰς Σέρβας μονῆριον εἰς
ὄνομα τιμῶμενον τοῦ ἡγαπημένου
θεολόγου μετὰ τῶν προσοίτων²
αὐτῶ μυσλόνων, ἀμπελοπάκτιον
προσκαιημένων παροίκων τε καὶ
ἐλευθέρων καὶ τῆς γῆς, ἣν ἔχει
ἐκ προσενέξεως, κατὰ καιροῦς
προσκυρωθεῖσαν παρὰ τινων δια-
φόρων ἔτι δὲ καὶ ὧν κέκτηται
οἰκημάτων.

Ἐντὸς τῆς πόλεως Σερβῶν
μονῆριον εἰς ὄνομα τιμῶμενον ἐν
Ἱεράρχαις παμμάκαρος καὶ θαυ-
ματουργοῦ Νικολάου, μετ' ὧν
κέκτηται οἰκημάτων ἐντὸς τῆς
πόλεως Σερβῶν.

Ἄλλοτερον μονῆριον εἰς τὴν
Αροβέσαινα μετὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ
καὶ τῶν παρὰ τοῦ Ξανθοπούλου
ἐκείνου προσενεχθέντων ἁλοκαί-
ριων μυσλόνων.

Περὶ τὸ κάστρον τοῦ Ζίχγα
ὑδρομύλων ἁλοκαίριος ὀχνημα

როდ ივერისოს წმინდა საეპისკო-
პოსოსთან ერთად;

წყლის წისქვილი არსენიკია-
ში, ნაჩუქარი;

პატრიოსანი სახელოვანი წი-
ნასწარმეტყველი იოანე წინამორ-
ბედისა და ნათლისმცემლის სა-
ხელობის მცირე მონასტერი ლე-
მატოში, მიდამოთა და საბევრო
გლებებით;

მცირე მონასტერი სერეში პა-
ტივოსანი და საყვარელი ღვთის-
მეტყველის სახელობისა მისი კუ-
თვნილი წისქვილებით, ვენახებით
და კუთვნილი საბევრო გლებე-
ბით და თავისუფალი გლებებით
და იმ მიწით, რომელიც აქვს
ნაჩუქარი, და დრო-და-დრო და-
მტკიცებული სხვადასხვა სახლე-
ბით, რომლებიც შეძენილი იყო.

ქალაქ სერეს შიგნით მცირე
მონასტერი მღვდელმთავართა შო-
რის სრულიად ნეტარისა და სა-
კვირველმოქმედ ნიკოლოზის სახე-
ლობისა იმ სახლებითურთ, რომ-
ლებიც შეძენილ იქმნა ქალაქ
სერეს შიგნით.

სხვა მცირე მონასტერი დრო-
ბესენაში მისი კუთვნილი მამუ-
ლით და იმ გარდაცვლილ ქსან-
თობულოს მიერ ნაჩუქარ მთელ-
წლისეული წისქვილებით,

ზიხნის ციხესთან მდებარე
მთელწლისეული წისქვილი, სახ-

¹ ἐπισκοπῆς a

² ჩემის აზრით სწერია: προσόντων.

έντὸς τοῦ αὐτοῦ κάστρου ἐξ ἀγο-
ρασίας.

Εἰς τὴν Βρεστανίην ζευγηλα-
τεὸν καὶ πλησίον αὐτοῦ γῆ, ἣ
πέραν τοῦ λάκου διακειμένη, πρὸς
σχυρωθεῖσα παρὰ τοῦ Μασγιδᾶ
ἐκείνου.

Εἰς τὴν Ζαβαλτίαν προάστειον
ἢ Ῥαδολίβους μετὰ τῆς περιοχῆς
καὶ νομῆς αὐτοῦ ἐκ. προσενέ-
ξεως.

Εἰς τὸν αὐτὸν τόπον μονύ-
δριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς
ἀγίας μεγαλομάρτυρος Κυριακῆς
μετὰ καὶ τῶν προσόντων αὐτῶ
ἀμπέλων καὶ χωραφίων, ἅτινα
ἐξωνήσαντο πρὸ χρόνων πάροικαι
τινὲς τῆς μονῆς ἀπὸ τε τῆς γῆς
τοῦ αὐτοῦ μονυδρίου καὶ τῆς γῆς
τῶν Δοβνικιωτῶν, προσχυρωθῆν
καὶ τοῦτο παρὰ τινὸς ἱερομοι-
χοῦ πνευματικοῦ, ἐφ' ᾧ ἐγεγό-
ναι τῇ μονῇ καὶ πρόσταγμα τοῦ
ἀφθέντου μου τοῦ βασιλέως τοῦ
παπῶ τῆς βασιλείας μου τοῦ
ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου.

Ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τοῦ Ῥαδολί-
βου ἐστὶν μετόχιον τῆς αὐτῆς
μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ ναὸς τοῦ
παιμμεγίστου ταξιάρχου Μιχαήλ
μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ
ἕτερον μονύδριον ἄνωθεν ἐπ' ὀνό-
ματι τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος
Γεωργίου τοῦ λεγομένου Βορειοκῶ.

Ἐτερον ἄνωθεν μονύδριον τῆς
ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς σπιλιό-
τισσας ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τῇ λεγο-
μένῃ Τουλτζίτζα.

ლი: თვით ციხის შიგნით, ნა-
ციდი.

ბრესტანეში სახნავი ადგილი
და მის მახლობლად მიწა, ტბის
გადაღმა მდებარე, გარდაცვლი-
ლი მახვილას მიერ ნაჩუქარი.

ზაბოლტიაში პრასტინი. რა-
დოლივეუსი მისი კუთვნილი სა-
ხანებით, ნაჩუქარი.

იმავე ადგილას მცირე მონას-
ტერი წმინდა მოწამის კვირია-
კეს სახელობისა მისი კუთვნილი
ვენახებითა და სახნავებით, რომ-
ლებიც წლების წინათ გამოისყი-
დეს მონასტრის: ზოგიერთმა გლე-
ხებმა და ამ მცირე მონასტრის
მიწიდან და დოვნიკიოტთა მი-
წოდან, და მიკუთვნებული ვინმე
სულიერი ბერმონაზონის მიერ,
რისთვისაც მონასტერს მიეცა სი-
გელი (პროსტაგმა) ჩემი მეუფე-
ბის პაპის, ჩემი, საუკუნოდ სახ-
სენებელ და ნეტარ ბატონ-მეფის
მიერ.

რადოლივოს მამულში არის
ივერთა მონასტრის მეტეხი და
უდიდესი ტაქსიარხის მიხეილის.
ტაძარი მისი სახანებითურთ, და
სხვა მცირე მონასტერი ზემოთ-
წმინდა მთავარმოწამის, ეგრეთ-
წოდებული ვორისკოს ვიორჯას
სახელობისა.

ზემოთ სხვა მცირე მონასტე-
რი ყოვლად წმინდა „მღვიმის“
ღვთისმშობლისა ეგოეთწოდებულ
ტულძოდის მხარეშია.

Ἐτερον μονῆριον τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς φαρμακωλι-
ρίας.

Ἐν δὲ τῇ Ἀνακταροπέλῃ¹
ἕτερον μονῆριον τοῦ ἁγίου καὶ
ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος τροπαι-
οφόρου Γεωργίου μετὰ δένδρων
καρποσίμων καὶ ἀμπέλιον καὶ
μῦλον γημμονικόν.

Εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς Πο-
δαγοβრიάνης ναὸς τῆς ὑπεραγίας
Θεοτόκου τῆς ἐπικεκλημένης Πορ-
τιατίσης μετὰ τῆς περιοχῆς
αὐτοῦ.—

Ἡτήσαντο γοῦν οἱ μοναχοὶ
οἱ ἐλθόντες εἰς τὴν ἐμὴν βασι-
λειαν, καὶ ἐδεήθησαν καὶ ἐπαρε-
κάλεσαν ἀρτίως ἐπιχωρηγηθεῖναι
τῇ κατ' αὐτοὺς τῇ αὐτῇ σεβασ-
μίᾳ μονῇ ἐπὶ τῆς κατὰ μέρος
φήθεισης κελίους, μονοδρίους, με-
τοχοίους καὶ κτήμασιν ὀρισμὸν
χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου
διὰ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς ταύτης ἀσφά-
λειαν*. Ἡ βασιλεία μου τῇν
αὐτῶν δεξιάμενη** δέησιν καὶ
παράκλησιν, ὅθεν² καὶ τῇ ἰσχύϊ
καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυ-
σοβούλλου τῆς βασιλείας*** μου
καθ' ἕξεν καὶ νεμηθήσεται ἡ τῶν
Ἰβήρων τοιαύτη σεβασμία μονῇ
ἅπαντα**** κατὰ μέρος δηλω-

სხვა მცირე მონასტერი წმინ-
და ანასტასია მწამლველისა.

ანატაროპოლში სხვა მცირე
მონასტერი წმინდა და დიდებუ-
ლი მთავარმთწამის გიორგი ძლე-
ვამოსილისა ხეხილითა და ვენა-
ხით და საზამთრო(?) წისკვი-
ლით.

პოდგოვარიანის ადგილში ყოვ-
ლად წმინდა ღვთისმშობლის ეგ-
რეთწოდებული პორტიატისის ტა-
ძარი მისი სანახებოთურთ.—

მონაზონები მოვიდნენ ჩემს
მეუფებასთან და ითხოვდნენ და
მოითხოვდნენ, ამას წინათ რომ
მათ ღირსეულ მონასტერს შე-
ღვათები აღეთქვა სენაკების-
თვის, მცირე მონასტრებისთვის,
მეტეხთათვის და სახლებრსათ-
ვის, რომ მათ ჩემი მეუფების
ოქრობეჭღურთ დადგენილება მი-
სცემოდათ ამის უზრუნველსაყო-
ფად. ჩემმა მეუფებამ მათი თხოვ-
ნა შეიწყნარა და ჩემი მეუფების
წინამდებარე ხრისობულის ძა-
ლით მტკიცე მფლობელობაში
ექნება ივერთა ამ პატრიარქად
მონასტერს ყველა აქ განცხადე-
ბული მცირე მონასტრები, მეტე-
ხები და ყველა დანარჩენი ქო-

¹ სწერის: ἀνακταροπολη α.

* აქედან კვლავ აქვს Dölger-ს.

** δεξιάμενος Usp, δεξιάμενη D.

² სწერის: ὅθεν.

*** χρυσοβούλλου+λόγου D.

**** ἅπαντα+τά D.

φέντα μονύδρια, μετόχια και λοιπὰ πάντα κτήματα ἀνενοχλήτως και ἀδιασείστως.

Ἔτι τε ἀναφαιρέτως και ἀναποσπάστως, και εἰς μόνιμον και διηνεκή κυριότητα διατηρηθήσεται δὲ τὸ μέρος αὐτῆς και ἀνώτερον¹ τοῦ ὑπὲρ τῆς ῥαδολίβους διδομένου κεφαλαίου και πρότερον καθῶς εἶρηται οὐδενὸς τῶν ἀπάντων ἔχοντος ἄδειαν² ἐπιβαλεῖν αὐτῇ χεῖρα πλεονέκτιν και ἄρπαγα³, ἢ μὴν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἐν τοῖς τοιούτοις κτήμασιν εὐρισκομένους παροίκους* τε και ἔλευθέρους ζῆμῖαν τινὰ πλεονεκτικῶ τινι και ἀδίκῳ τρόπῳ.

Ἐὐδοκεῖ γὰρ και βούλεται ἡ βασιλεία μου, ἀνενόχλητον ποιητάπασι διατηρεῖσθαι τὸ μέρος τῆς δειλωθείσης σεβασμίας μονῆς, ἐπὶ πάσιν οἷς κέκτηται ὡς κατὰ μέρος διείληπται, και μηδέποτε διενοχληθῆναι παρὰ τινός.

Ἐπεὶ και εἰς τὴν περὶ τοῦτου μόνιμον και διηνεκή και βεβαίαν ἀσφάλειαν, ἐγένετο και ἐπεχορηγήθη και ἐπεβραβεύθη αὐτῇ σεβασμία μονῆ τῆς βασιλείας μου, τῇ τῶν Ἰβήρων και ὁ παρῶν χρυσόβουλλος τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθείς κατὰ τὴν τέσσαρες και δεκάτην τοῦ Ἰουλίου μηνός

ნება დაუბრკოლებლივ და შეურყვევლად.

გარდა ამისა გამრუხვებელი და ხელშეუვალი იყოს და ერთობლივ და განუწყვეტელ მფლობელობაში იქნეს დაცული მისი წილი და როდოლივოსთვის დადებული საკომლო გადასახადის გარეთ და უწინარეს, როგორც ითქვა, არავის ჰქონდეს ნება მას ხელი დაადვას სინარბით და მისატაცებლად; ან ზედადადგეს ამ მამულებში მყოფ საბეგრო გლეხებს და თავისუფალ გლეხებს და რაიმე ზიანი მიაცენოს ხარბი და უსამართლო ქცევით.

ჩემს მეუფებას სურს ყოველნაირად დაუბრკოლებლივ იქნეს დაცული შეწუხებული პატივდებული მონასტრის წილი, ყველაფერში, რაც შეუძენია, და არასოდეს იქნეს შეწუხებული ვინმესგან.

ამის შესახებ მყარი და მუდმივი და უეჭველი უზრუნველყოფისათვის შეიქმნა [ეს სიგელი] და ეს პატივდებული მონასტერი ჩვენი მეუფებისა დაჯილდოვებულია ფულად სახსრით; ესე იგი ივერთა მონასტერი, რისთვისაც მიენიჭა წინამდებარე ხრისობული ჩემი მეუფებისა, გაცემული

¹ სწერია: ἀνότερον.

² სწერია: ἄδιαν.

³ სწერია: ἄρπαγα.

* D: εὐρισχομένοις.

της νυν τρεχούσης τετάρτης
ἰνδικτιῶνος τοῦ 6859 ἔτους, ἐν
ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ
θεοπρόβλητον ὑπέσημήνατο κρά-
τος.

† Ἰωάννης ἐν χριστῷ τῷ θεῷ
πιστὸς Βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ
Ῥωμαίων Κωντακουζηνός.

* * *

¹ † Ἐπεὶ οἱ ἐν τῇ κατὰ τὸ
ἅγιον ἔρος idem do слов про-
δρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου
μετὰ τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς
αὐτοῦ. После этих слов в пре-
дыдущем хрисовуле следует εἰς

τὰς Σέρρας: а в настоящем так
— Εἰς τὴν Ἑρμῆλειαν μονή-
δριον, ἡ ἀγία Ἱερουσαλήμ ὀνο-
μαζόμενον ἐκ προσενέξεως μετα
τῆς παρούσης αὐτῷ μερικῆς γῆς,
ἀμπελιῶν τε καὶ δένδρων ὀπωρο-
φόρων.

Μετόχιον δὲ κάτω Βολβὸς με-
τὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν
αὐτῷ εὐρισκομένων παροιῶν καὶ
ἐλευθέρων.

Περὶ τὴν Καλαμαρίαν γῆ ἡ
τῆς ἀγίας Τριάδος λεγομένη ἐκ
προσενέξεως.

Εἰς τὸ Ξυλορήγιον μονῆδριον
εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς ἀγίας

ივლისის თვის თოთხმეტს, აწ
მიმდინარე მეოთხე ინდიქტიონი-
სა, 6859 (=1351) წლისა, რასაც
ხელს აწერს ჩვენი კეთილსათნო
და ღვთივ-წამოწეული ძალა.

იოანე, ქრისტე-ღმერთის მი-
მართ მორწმუნე მეფე და თვით-
მპყრობელი რომაელთა, კანტა-
კუზენი.

* * *

როდესაც მთაწმინდაზე მყოფ-
ნი იოანე წინამორბე-
დის და ნათლისმცემლის სახე-
ლობისა, მისი სანახებით

ერმილიაში მცირე მონასტე-
რი, ეგრეთწოდებული „წმინდა-
იერუსალიმი“, ნახუქარი, მასთან
არსებული მიწის ნაკვეთით, ვე-
ნახებით და ხეხილით.

მეტეხი ქვედა ბოლბოის მისი
სახნავებით და მასში მყოფი სა-
ბეგრო და თავისუფალა გლეხე-
ბით.

კალამარიის გარშემო მამული-
ეგრეთწოდებული „წმინდა სამე-
ბა“, ნახუქარი.

ქსილორეგიონში მცირე მო-
ნასტერი პატივდებული წმინდა

* ეს არის მეორე ქრისტოპული. თავში სწერია: Χρισовул того же царя
Иоанна Кантакузена, данный в том же году и месяце; писан на длинном
пергаменте. Печать потеряна.

Начало сего хрисовула одинаково с предыдущим. Посему я не пере-
писал его.

μεγαλομάρτυρος Βαρβάρως μετὰ
τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς αὐτῶν.

Ἐντὸς τῆς θεοσόστου πόλεως
Θεσσαλονίκης μονῆριον εἰς ὄνομα
τιμῶμενον τοῦ τιμίου ἐνδόξου
προφήτου προσδρόμου καὶ βαπτισ-
τοῦ Ἰωάννου, τὸ ἐπικεκλημένον
τῶν Ἰβήρων, μεθ' ὧν κέκτηται
οἰκημάτων προσόντων αὐτῶ ἐξ
ἀγορασίας καὶ προσενέξεως.

Ἄτερον μονῆριον εἰς ὄνομα
τιμῶμενον τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυ-
ρος Κλήμεντος καὶ Ἀγαθαγγέ-
λου, μεθ' ὧν κέκτηται ἐξ ἀγο-
ρασίας ὁμοίως προσόντων αὐτῶ
καὶ προσενέξεως.

Ἄτερον μονῆριον εἰς ὄνομα
τιμῶμενον τοῦ ἀγίου μεγαλομάρ-
τυρος Γεωργίου, ὅπερ ἔχει ἐξ
ἀνταλλαγῆς ἀπὸ τῶν μοναχῶν
τῆς τοῦ Χορτανίτου σεβασμίας
μονῆς, ὡς ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ
κτῆμα δοθέντος αὐτοῖς, μετὰ
τῶν προσόντων αὐτῶ οἰκημάτων,
κηποτοπίου τε καὶ δένδρον συκα-
μίνων¹.

Ἄτερον μονῆριον εἰς ὄνομα
τῆς ἀγίας μεγαλομάρτυρος Βαρ-

მთავარმოწამის ბარბალეს სახე-
ლობისა, სახანებითურთ და მისი
სახნავითურთ.

ღვთივდაცულო ქალაქის თე-
სალონიკის მცირე მონასტერი
პატივდებული და პატივოსანი
სახელგანთქმული წინასწარმეტყ-
ველის იოანე წინამორბედისა და
ნათლისმცემლის სახელობისა, ეგ-
რეთწოდებული ივერთა მონას-
ტერი მისი კუთვნილი შენობე-
ბით, ნაყილითა და ნაჩუქარით.

სხვა მცირე მონასტერი პატივ-
დებული წმინდა მღვდელმოწამის
კლიმენტისა და აგათანგელოსის
სახელობისა, მისი კუთვნილი,
როგორც ნაყიდი ისე ნაჩუქარი
მამულ-შენობებითა.

სხვა მცირე მონასტერი პა-
ტივდებული წმინდა მთავარმო-
წამის გიორგის სახელობისა, რო-
მელსაც აქვს გაცვლის წესით
ხორტაიტის სათაყვანო მონასტ-
რის მონაზონებისაგან, როგორც
მის მაგიერ მათთვის მიცემული
ქონება, მისი კუთვნილი შენო-
ბებით, ბაღ-ბაღჩეებით და თუ-
თის ხეებით.

სხვა მცირე მონასტერი წმინ-
და მთავარმოწამის ბარბალეს სა-

¹ В архиве Иверской обители я видел и читал Дело о обмене одного Иверского подворья в Солуне, смежного с метохом царского Хортаитинского монастыря на подобное же подворье Хортаитинское во избежание раздоров монахов Иверских и Хортаитинских по причине соседства. В этом деле участвовал Прот Афонский. В нем недостает одоого листа. Года нет. Но настоящий хрисовул доказывает, что это было ранее 1351 года.

βάραις ἐξ ἀγορασίας μετὰ τῶν προσόντων αὐτῶν μερικῶν τιγῶν οἰκημάτων.

— Ἐκφύτευμα ἐντὸς τῆς αὐ-
τῆς θεοσόστου πόλεως Θεσσαλο-
νίκης ἐν διαφόροις μέρεσι, ὅσον
ἐν τοῖς προσοῦσιν αὐτῇ δικαίω-
μασι διαλαμπάνεται.

Κατὰ τὴν αὐτὴν θεοσώστον¹
πόλιν ἔξωθεν τῆς πύλης τῶν
ἀσωμάτων μονῦδριον εἰς ὄνομα...
Ἄνυσίας μετὰ τῆς πλησίον αὐτοῦ
γῆς ἐκ προσενέξεως. Κηποτοπίον
ἐκτὸς καὶ πλησίον τῆς χρυσείας
πύλης. Περὶ τὸν Γαλικὸν γῆ,
ἦντινα κατέχει ἀνέκασθεν.

Ἐτέραι γῆ εἰς τὰς Κέρμας,
ἦντινα κατέχει ὁμοίως ἀνέκασθεν
μετὰ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς
ἄλλων κηποτοπίων τε καὶ περι-
βολίων.

Περὶ τὸν Στρυμμόνα μετόχιον
ἢ Μελίντζιαν λεγόμενον μετὰ τῆς
περιοχῆς καὶ νομῆς αὐτοῦ καὶ
τῶν ἐν αὐτῶν παροίκων καὶ ἐλευ-
θέρων καὶ τῆς ἀλκείας, προσὸν
καὶ τοῦτο αὐτῇ ἐκ μακροῦ.

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἐγοβᾶς
μονῦδριον—τῆς ἀγίας Ἄννης με-
τὰ τῆς προσοῦσης αὐτῶν γῆς.

Περὶ τὴν Στρουμιτζιαν μετό-
χιον μονῦδριον ἐκ προσενέξεως—
τῆς Ἐλεούσης, ἐπικεκλημένον τῆς
Παλαιοκαστριτίσσης, μετὰ τῶν
προσόντων αὐτῶν κτημάτων, μ-

ხელობისა, ნაყიდი, მისი კუთვ-
ნილი ზოგიერთი შენობებით.

თვით ღვთივდაცული ქალა-
ქის თესალონიკის შიგნით ნარ-
გავი, სხვადასხვა ნაწილებში, რაც
კი მისი კუთვნილი უფლებებით
იგულისხმება.

იმავე ღვთივდაცული ქალა-
ქის კარიბჭის გარეთ მცირე მო-
ნასტერი „უსხეულოთა“... ანჯ-
სიას სახელობისა, მის მახლობ-
ლად მდებარე მიწითურთ, ნახუ-
ქარი. ბაღ-ბაღიები „ოქროს კა-
რიბჭის“ გარეთ და მახლობლად,
გალიკის მიწის გარშემო, რომე-
ლიც იმთავითვე ეპყრა მას.

სხვა მიწა კერძეში, რომე-
ლიც მას უპყრია აგრეთვე ზე-
მოთ, მის მიდამოებში არსებული
ბაღიებით და ბაღებით.

სტრიმონის გარშემო მეტეხი
ეგრეთწოდებული მელინძია სა-
ნახებით, მისი სახნავით და იქ
მყოფი საბეგრო და თავისუფა-
ლი გლეხებით და, მოშორებით,
სათევზაო ადგილით.

ეგოვას მიდამოებში მცირე
მონასტერი წმინდა ანასი, მისი
კუთვნილი მიწით.

სტრუმეძის გარშემო მეტე-
ხი—მცირე მონასტერი, ნახუქა-
რი, მწყალობელისა, ეგრეთწო-
დებული პალეოკასტრიტისა, მი-
სი კუთვნილი მამულით, წისქვი-

¹ შტრ. θεοσόστου πόλεως (აქვე 234).

λώνων δηλονότι πλαγιῶν καὶ
 ζευγηλατείων ἐν διαφόροις μέρεσι
 διαχειμένων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἕτε-
 ρον μονῦδριον ἐκ προσενέξεως—
 εἰς ὄνομα Ἀποστόλων μετὰ νο-
 μῆς... καὶ ὑδρομύλωνος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μονῦ-
 ὄριον—ὑπεράγνου δεσποίνης μετὰ
 τῆς νομῆς καὶ τῶν δικαίων ἐκ
 προσενέξεως τοῦ Τετραγωνίτου
 ἐκείνου.

Ἔτερον μονῦδριον—Ἀναργύ-
 ρων.

Κατὰ τὸν Μελένικον μονῦδ-
 ριον—ἀγ. Γεωργίου μετὰ τῆς νο-
 μῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ περὶ τὴν Γο-
 ρεμιστῶν προσόντος αὐτῷ ζευγη-
 λατείου, ἐκ προσενέξεως τοῦ Κα-
 λαμέα ἐκείνου.

Περὶ τῆς Σέρρας μονῦδριον—
 Ἰωάννου θεολόγου μετὰ τῶν προ-
 σόντων αὐτῷ μυλώνων, ἀμπελο-
 πάκτων, μετὰ γῆς—ἐκ προσενέ-
 ξεως—οἰκίματα ἐντὸς τῶν Σερ-
 ρῶν.

Πλησίον αὐτῆς (πόλεως) γῆ
 τῶν Ἰασίτου ὀνομαζομένη προ-
 σενεχθεῖσα παρὰ τῆς θυσιατρῆς
 Παλαιολόγου τοῦ Συναδηγοῦ ἐκεί-
 νου.

Ἀγρίδιον τῶν ἁγίων Ἀναρ-
 γύρων—μετὰ μυλώνων.

Μονῦδριον θαυματουργοῦ Νι-
 κολάου μεθ' οἰκημάτων ἐντὸς
 τῆς πόλεως Σερρῶν.

ლებით, ესე იგი მეზობლად მდებარეებით, და სხვადასხვა ადგილას მდებარე სანაშენოებით (ფერმებით).

იმავე ადგილას სხვა მცირე მონასტერი, ნაჩუქარი, „მოციქულთა“ სახელობისა სახნავითურთ... და წყლის წისქვილით.

იმავე ადგილას მცირე მონასტერი—„ყოვლად წმინდა დედოფლისა“, სახნავითა და საუფლებოთი(?), გარდაცვალებული ტეტრაგონის მიერ ნაჩუქარი.

სხვა მცირე მონასტერი ანარგირთა.

მელენიკის გაყოლებით წმ. გიორგის მცირე მონასტერი მისი სახნავითურთ და გორემისტის გარშემო მისი კუთვნილი სახნავითურთ, გარდაცვალებული კალამეას ნაჩუქარი.

სერეს გარშემო მცირე მონასტერი იოანე ღვთისმეტყველისა მისი კუთვნილი წისქვილებით, სავენახე ადგილებით, მიწითურთ, ნაჩუქარი; შენობები სერეს შიგნით.

იმავე ქალაქის მახლობლად მიწა ეგრეთწოდებული იასიტესი, გარდაცვალებული სინადინ პალეოლოგოსის ქალიშვილის ნაჩუქარი.

სოფელი წმინდა ანარგირთა, წისქვილებითურთ.

ნიკოლოზ საკვირველთმოქმედის მცირე მონასტერი, შენობებითურთ ქალაქ სერეს შიგნით.

Ἐτερον μονῆριον εἰς τὴν Δρεβέσαιαν μετὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ καὶ τῶν παρὰ τοῦ Ξανθιπούλου ἐκείνου προσενεχθέντων ἔλοκαιρινῶν μυλῶνων.

Περὶ τὸ κάστρον τοῦ Ζίχνα ἑδρομύλων ἔλοκαιρινός, οἴκημα ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κάστρου ἐξ ἀγορασίας.

Εἰς τὴν Βρεστάνην ζευγηλατεῖον καὶ πλησίον αὐτοῦ γῆ προσκυρωθεῖσα παρὰ τοῦ Μασγιδᾶ ἐκείνου.

Εἰς τὴν Ζαβαλίαν προάστειον ἢ Ροδολίβουζ—ἐκ προσενέξεως.

Εἰς τὸν αὐτὸν τόπον μονῆριον μεγαλομάρτυρος Κυριακῆς μετὰ ἀμπελίων καὶ χωραφίων, ἅτινα ἐξωνήσαντο πρὸ χρόνων πάροικοι τινὲς μονῆς ἀπὸ τε τῆς γῆς τοῦ αὐτοῦ μονηδρίου καὶ τῆς γῆς τῶν Δοβνικιατῶν, προσκυρωθὲν καὶ τοῦτο παρὰ τινὸς ἱερομονάχου πνευματικοῦ, ἐρ' ᾧ ἐγγύονεν τῇ μονῇ καὶ πρὸς ταγμα τοῦ αὐθέντου μου τοῦ βασιλέως τοῦ πάππου τῆς βασιλείας μου.

Περὶ τὸ Λυκόσχημα παλαιοχώρια δύο, ἣ τε Δομβροβίθεια καὶ ἡ Βηλὸς, ὧν τινων οἱ ἔποικοι ἐνρίσκονται ἀρτίως ἐν διαφόροις κάστροις.

Περὶ τὴν Ἀνακταρόπολιν¹ μονῆριον—Γεωργίου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ μυλῶνων, γῆς, ἀμπελίων

სხვა მცირე მონასტერი დრე-ვესნაში მისი სახნავითურთ და გარდაცვალებული ქსანთოპულოს მიერ ნაჩუქარი სრულწლიური წისქვილებითურთ.

ზიხნის ციხის გარშემო წყლის წისქვილი სრულწლიური; იმავე ციხის შიგნით შენობა, ნაყიდი.

ბრესტანეში სახნავი და მის მახლობლად მიწა, გარდაცვალებული მაზგიდას მიერ დათმობილი.

ზაბალტიაში პრასტინი როლოვივო, ნაჩუქარი.

იმავე ადგილას მცირე მონასტერი მთავარმოწამის კვირიაკესი ვენახითურთ და სახნავითურთ, რომლებიც რამდენიმე წლის წინათ შეუსყიდიათ მონასტრის ზოგიერთ საბეგრო გლეხებს თვით მცირე მონასტრის მიწებიდან და დოვნიკიოტთა მიწებიდან, დამტკიცებული ვინმე სულიერი ბერ-მონაზონის მიერ, რაზედაც მონასტერს მოეპოვება სიგელი ჩემი ბატონის მეფის, ჩემი მეუფების პაპისა.

ლიკოსხემის გარშემო ორი ნასოფლარი, დობროვიკოა და ობელოსი, რომელთა გლეხები (ქეპიკოი) მოიპოვებინან სხვადასხვა ციხეებში.

ანაქტოროპოლის გარშემო გიორგის სახელობის მცირე მონასტერი, მასში არსებული წის-

¹ Ἀνακτορόπολις.

τε και περιβολίων, ἄτινα ἐξωνή-
σατο ὁ μοναχὸς Μακαριος ὁ προ-
μουνητῆρος ἐκείνος μετὰ και τινῶν
ἐτέρων διαφόρων, και προσεκύ-
ρωσε τῇ αὐτῇ σεβασμιά μονῇ,
γεγονότων αὐτῇ ἐπὶ τούτοις και
προσταγμάτων τοῦ τε ἀμφέντου
μου τοῦ πάππου και τοῦ φειοτά-
του μου δεσπότου και βασιλέως
τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας μου,
τῶν ἀοιδίμων και μακαρίτων.

Μυλωνοστάσιον ἐν τῇ περιοχῇ
τοῦ χωρίου τῆς Ἀντζίστας, ζευ-
γηλατεῖον τὸ Κοτζάκιον νεωστὶ
προσκυρωθὲν ἐκ διαθήκης παρὰ
τοῦ ἀνωτέρω ῥηθέντος Ἰωάννου
τοῦ Μασγιδᾶ ἐκείνου μετὰ τῶν
περὶ αὐτὸ πυλονοστασίων, ἔτι τε
ἀμπελίου.

Και ἡ ἀπὸ τοῦ ζευγηλατείου
τῆς Χουριανῆς προσενεχθεῖσα πο-
σότης παρὰ τῶν παιδῶν τοῦ Μα-
δαριτοῦ ἐκείνου ἔχουσα παρῶ-
νους τινὰς και ἀμπέλια.

Ἰητήσαντο δὲ και ἐδεήθησαν
και παρεκάλεσαν ἀρτίως ἐπιχω-
ρηγῆναι τῇ κατ' αὐτοὺς σεβασ-
μιά μονῇ ἐπὶ τοῖς κατὰ μέρος
ρηθεῖσι κελύεισι, μονῆρῶν, με-
τοχίωσι και κτήμασι ὀρισμὸν χρυ-
σόβουλλον... И царственность
моя жалует хрисовул и утверж-
дает все вышеописанное, и
освобождает от всех притязан-
ний. Еще просим монахи осво-
бодить монастырь их от взноса
400 ὑπερπερῶν (κεφαλαίου) за

ქვილებით, მიწით, ვენახებით და
ბალებით, რომლებიც მონაზონ
მაკარი პრომუნტენოსს, გარდა-
ცვალეულა, შეუსყიდა დანარ-
ჩენ სხვადასხვა რამესთან ერთად,
და დაუმტკიცებია თვით პატივ-
დებულ მონასტრისათვის, რის
შესახებაც მოიპოვება სიგელები
ჩემი ბატონი პაპისა და ჩემი
ულრმესი ბატონისა და მეფის,
ჩემი მეუფების ძმის მიერ, ნეტარ-
ხსენებულებისა.

სოფელ ანძისტას მიდამოებში
„წისქვილდანადგარი“, სახნავი
კოძაკიონი, ახლახან დამტკიცე-
ბული გარდაცვალეული ზემო-
ხსენებული იოანე მახვილას მიერ,
მის გარშემო არსებული „წის-
ქვილდანადგარებით“, აგრეთვე
სავენახით.

ხუნიანის სახნავი ადგილიდან
ნაჩუქარი რაოდენობა გარდაცვა-
ლებულ მადარიტის შვილებისა-
გან, თავისი საბევრო გლებით
და ვენახებით.

მოითხოვეს და გვთხოვეს,
ახლახან რომ დახმარება აღმო-
ეჩინა მათ პატივდებულ მონას-
ტერს, ნაწილობრივ დასახელე-
ბულ სენაკებს, მცირე მონასტ-
რებს, მეტეხებსა და შენობებს,
რომ ის განსაზღვროს ხრი-
სობულით... (და ჩემი მეუფება
უძღვნის ხრისობულს და უმტკი-
ცებს ყველაფერს ზემოთ ჩამოთვ-
ლილს, და ათავისუფლებს ყოველ-
გვარი მოთხოვნისაგან. ითხოვეს
მონაზონებმა აგრეთვე, რათა მათ

село Радоливу. Просим также
 ἵνα εὐεργετήσῃ πρὸς αὐτοὺς ἡ
 βασιλεία μου καὶ τὴν πλησίον
 τῆς Μελιντζιανῆς διακειμένην γῆν,
 ἣτις κατελογίζετο μὲν ὡς δεσ-
 ποινακῆ, ἐδόθη δὲ ὕστερον τοῖς
 διγενάτοις στρατιώταις, εὐδοκεῖ
 καὶ περὶ τοῦτου ἡ βασιλεία μου
 καὶ διορίζεται, ἵνα διατηρηῆται
 ἀπὸ γε τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς
 τὸ μέρος ταύτης τῆς βεσασμίας
 μονῆς ἀνώτερον καὶ ἀκαταζήτη-
 τον τῆς ὁώσεως τοῦ ρηθέντος
 κεφαλαίου, ἐπιλάβη δὲ καὶ τὴν
 γῆν πλησίον Μελιντζιανῆν μετὰ
 ἀλείας. Далее следует обычное
 подтверждение прав.

მიწა მელინძიანისის მახლობლად
 მთლის ჩვეულებრივი დამტკიცება

Ἐπεὶ καὶ εἰς τὴν περὶ τοῦ-
 του μόνιμον καὶ διηγελητὴ καὶ βε-
 βαίαν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἐπε-
 χορηγήθη καὶ, ἐπιβραβεύθη τῇ
 αὐτῇ σεβασμίας μονῆ τῆς βασι-
 λείας μου τῇ τῶν Ἰβήρων καὶ
 ἂ παρῶν χρυσόβουλλος λόγος τῆς
 βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς κατὰ
 τὴν τέσσαρες καὶ δεκάτην ἰουλίου
 μηνὸς τῆς νῦν τρεχούσης τετάρ-
 τῆς ἰνδικτιῶνος τοῦ 6859 ἔτους,
 ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς
 καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημῆνατο
 κράτος †

† Ἰωάννης ἐν χϞ τϞ θϞ πισ-
 τὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ
 Ῥωμαίων ὁ Καντακουζηνός.

მონასტრის მოეხსნას 400 პერპე-
 რის შეტანა სოფელ რადოლივოს-
 თვის. ითხოვეს აგრეთვე), რათა
 ჩემი მეუფება მწყალობელი იყოს
 მათ მიმართ და მელიძიანისის
 მახლობლად მდებარე მიწა, რო-
 მელიც საგადასახადო სიაშია წე-
 ტანილი როგორც საბატონო,
 მიეცეს შემდეგ ორგანომხდელ
 ჯარისკაცებს, და ჩვენი მეუფება
 ამის შესახებ კეთილად არის გან-
 წყობილი და აღგენს, რათა ამი-
 ერიდან ამ პატივდებული მონა-
 სტრის ნაწილი, ზემოთური და
 გამოუკვლეველი, ხსენებული სუ-
 ლადი გადასახადის მიცემისაგან
 განთავისუფლდეს (?) და მიეცეს
 სათევზაო ადგილითურთ (შემდეგ
 უფლებებში).

ამის შესახებ ძყარი და მუდ-
 მივი და უეჭველი უზრუნველყო-
 ფისათვის შეიქმნა [ეს სიგელი]
 და ეს პატივდებული მონასტერი
 ჩვენი მეუფებისა დაჯილდოვებუ-
 ლია ფულად სახსრით, ესე იგი
 ივერთა მონასტერი, რისთვისაც
 მიენიჭა წინამდებარე ხრისობულა
 ჩემი მეუფებისა, გაცემული ივლი-
 სის თვის თოთხმეტს, აწ მიმდ-
 ნარე მეოთხე ინდიქტიონისა, 6859
 (=1351) წლისა, რასაც ხელს
 აწერს ჩვენი კეთილსათნო და
 ღვთივ-წამოწეული ძალა.

იოანე, ქრისტე-ღმერთის მი-
 მართ მორწმუნე მეფე და თვით-
 მპყრობელი რომაელთა, კანტა-
 კუზენი.

ამჟამად ყურადღებას მივაქცევთ, მაგალითად, იმ სიგელებს, რომლებიც ეხება გრიგოლ ბაკურაიანისძის მამულებს და რომლებიც გაცემულია 1078—1083 წლებში, ე. ი. ნიკიფორე III ბოტანიატეს დს ალექსი I კომნენოსის მიერ (იხ. ქვემოთ გვ. გვ. 233—240):

1. სამი ოქრობეჭედი (χρυσόβυσσα τριᾶ) კირ მიხაელისა¹ ჩემი (ე. ი. გრიგოლ ბაკურაიანისძის) მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში არის (ე. ი. გრიგოლ ბაკურაიანისძისადმი ამ მამულების გადაცემის თუ ბოძების შესახებ).

2. ოთხი ოქრობეჭედი ჩემი (ე. ი. გრიგოლის) მამულების შესახებ, ფილიპოპოლში რომ არის.

3. სხვა ოქრობეჭედი შეუვალობისა ფილიპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი (ე. ი. გრიგოლის) მამულებისათვის².

4. «სხუა ოქრობეჭედი სოფლისა ქსანთიისათჳს» (ე. ი. ქსანთიის ბოძები) შესახებ).

5. «ოქრობეჭედი ერთი სხუა ციხის ვანკაქსათჳს და სოფლისა ჩრვენისა» (Βάγισκας, Τζεβενῶν), ე. ი. ამ ციხისა და სოფლის (მონასტრის) ბოძების შესახებ.

6. «სხუა ოქრობეჭედი ერთი მაგისვე პირისათჳს და ვითარმედ უკუეთუ გამრავლდეს შემოსავალი პრასტინთა ჩემთაჳს უურვაობაჳს (τὸ ἀφῆρῆναι) გუაქუნდის მე და ყოველთა ჩემთა შემდგომად ჩემსა», ე. ი. რაკ არ უნდა გაიზარდოს გრიგოლის მამულები, მათ ვერ შეეხებიან, მაშინაც კი, თუ ისინი მემკვიდრეების ხელში გადასული.

7. «ოქრობეჭედი ოთხი მონასტრისა ჩუენისა პეტრიწონისაჳს უფლებისათჳს და თვთმფლობელობისა და მაგისვე მონასტრისაჳს ყოვლადვე აზნაურად ყოფისათჳს და პრასტინთა ჩემთათჳს რომელნი დაუმტკიცენ მონასტერსა მაგას», ე. ი. ხრისობულებით დადასტურებულია პეტრიწონის მონასტრისათვის სრული შეუვალობა («ყოვლადვე აზნაურად ყოფისათჳს»).

¹ მიხეილ VII პარაპინაკი (1071—1078).

² ქართულ დედანში სწერია: «სხუა ოქრობეჭედი თავისუფლად ყოფისათჳს პრასტინთა ჩემთაჳსა რომელ არიან ფილიპოპოლისს და მისინოპოლისს შინა» (თარხნიშვილის გამოც. 76, 22-24).

აქ საჭიროდ ვთვლით შევნიშნოთ შემდეგი: ყველა ეს ოქრობეჭედი ჩამოთვლილი აქვს ფრ. დელგერის თავის რეგესტებში (იხ. 2 Teil: *Regesten von 1025—1204*, გვ. გვ. 20—21 და 31) და თვლის რომ ისინი გაცემულია ნიკიფორე III ბოტანიატის და ალექსი I კომნენოსის მიერ. ხოლო უკანასკნელის მიერ (ალექსი კომნენოსის მიერ) გაცემულია 1081—1083 წლებში, 1083 წლის დეკემბრამდე, ე. ი. პეტრიწონის მონასტრის დაარსებამდე. ასე არის ეს აღნიშნული „რეგესტების“ გამოცემაში თვით ფრ. დელგერის მიერ (vor 1083 dez. „1083 წლის დეკემბრის წინ ან დეკემბრამდე“) და ასე ესმის ეს გ. ლიტავრინსაც, რომელიც თავის წიგნში *Болгария и Византия в XI—XII в. в.* (გვ. 227, შენ. 82) წერს: „Ф. Дэльгер относит часть их (ე. ი. хрисовулов) к началу 1078 г., а большинство—ко времени царствования Алексея I, от его воцарения до декабря 1083 г., т. е. до основания монастыря в Бачково“.

საბუთებიდან ჩანს, რომ გრიგოლ ბაკურიანისძეს მამულების დიდი რაოდენობა მოეპოვებოდა ფილიპოპოლის მხარეში ჯერ კიდევ მიხეილ VII პარაპინაკის დროს (1071—1078 წლებში მეფობდა):

«სსუანი ოქრობეჭედი საშნი მისხაილ მეფისანი მისინოპოლისა პრასტინათჳს».

«სსუა ოქრობეჭედი ოთხი ფილიპოპოლისა პრასტინათჳს».

მაშასადამე, გრიგოლ ბაკურიანისძემ 1083 წელს რომ საფუძველი ჩაუყარა პეტრიწონის მონასტერს, მას ამ მხარეში მამულები მოეპოვებოდა (პეტრიწონი 28 კილომეტრით არის დაშორებული ფილიპოპოლს, პლოვდივს) და ბუნებრივია, რომ მიხეილ VII პარაპინაკის მიერ გაცემული ხრისობულები ფილიპოპოლის და მოსინოპოლის მხარეებში არსებული გრიგოლის კუთვნილი მამულების შესახებ იმას ამტკიცებენ, რომ უკვე 1078 წელს მაინც (ამ წელს გადააყენეს მეფობიდან მიხეილ VII) გრიგოლის მამულები არსებობდა ფილიპოპოლში¹. მაგრამ ზემოთ მოყვანილ ხრისობულებში (იხ. 7.) გარკვევით არის ნათქვამი, რომ ეს ხრისობულები შეეხება გრიგოლ ბაკურიანისძის მიერ 1083 წელს დაარსებულ პეტრიწონის მონასტერს.

«ოქრობეჭედი („ოთხი“ უმატებს ქართული ტექსტი) მონასტრისა ჩუენისა პეტრიწონისა უფლებისათჳს და თჳთმფლობელობისა და მავისვე მონასტრისა»

¹ «Крупным землевладельцем в районе Филиппополя—წერს გ. ლიტავრინი—Григорий был, вероятно, еще до правления Вотаннага: Бакурцани имел какую-то тяжбу с печенегами (очевидно, поселенными не только у Сардики но и здесь), и решал эту тяжбу сам Михаил VII (?)» (Г. Литаврин, *Болгария и Византия в XI—XII в. в.*; М.: 1960, стр. 136.

ყოვლადვე აზნაურად ყოფისათვის და პრასტინთა ჩემთათვის, რომელნი დაუმტკიცენ მონასტერსა მაგას.

ეს ზომ იმას ნაშნავს, რომ პეტრიწონის მონასტერი გრიგოლ ბაკურიანისძისა («ჩუენისა პეტრიწონისაჲ») უკვე არსებობს და მას სრული იმუნიტეტი აქვს მოპოვებული («ყოვლადვე აზნაურად ყოფისათვის» *παντοίας ἐλευθερίας*), მას და მის მამულებს, («პრასტინთა ჩემთათვის»).

8. «სხუაჲ ოქრობეჲედი ერთი სპაზმაჲსა და ბანკალიწისათვის (Ch: პანკალიწისათვის), ე. ი. ეს ორი სოფელიც გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს.

9. «სხუაჲ ოქრობეჲედი ორი აკრიტონისა პრასტინთა ჩემთა შიკონისა (Ch: ბიკონისა) და ქართფრთიკისათვის» (*Σιασνίση καὶ τὴν χερῖον Χαρπετικίου*)¹. საქმე ეხება ახრიდის თემში მდებარე ორი სოფლის (სიკონიონის და ხარპეტიკიონის) ბოძებას გრიგოლისთვის.

10. «სხუაჲ ოქრობეჲედი სამკაულთათვის პრასტინისა მონასტრისა ხახულისაჲ (τὴν Χαχὺν)».

11. «ოქრობეჲედისა სწორი ერთი პრასტინთათვის ვოლერონისა (ἐν τῷ Βολερῶν) და მისინოპოლისათა».

12. «სხუაჲ ოქრობეჲედი ორი ჩემთა პრასტინთათვის რომელნი არმენაკთა მქონდეს: ერთი ლავაკაჲსაჲ (τῆς Λάβακας) არს და ერთი არნაასაკისა და მარტისპაჲსაჲ (Μαρτισαπά)»².

ამგვარად, ჩვენ ვხედავთ, თუ რა დიდი მამულების პატრონი ყოფილა გრაგოლ ბაკურიანისძე (ჩვენ მიერ მოყვანილი სია სრული არ არის). ერთ-ერთი ზრისობულით (რომელიც შეიძლება ყველაზე უფრო გვიანდელი იყოს, გრიგოლ ბაკურიანისძე თავისუფლდება ყოველგვარი გამოსაღებისა და ბეგარისაგან არა მარტო იმ მამულების მიმართ, რომლებიც მას ამჟამად აქვს, ათამედ იმ მამულების მიმართაც, რომლებიც მას მომავალში შეემატება (იხ. ზემოთ § 6).

¹ ე. ჰონიგმანის აზრით „სახელი *Χαρπετίσιον* ძალიან მოგვაგონებს თემას *Χαρπετίσιον* (*Χάρπετε* ვეხვდება სკილიცესთან)“. იხ. E. Honigmann, *Die Ostgrenze des Byzantinischen Reiches, Bruxelles 1934, 224, 3.*

² არმენიკთა თემში, მაშასადამე, გრიგოლ ბაკურიანისძეს ჰქონია სამი სოფელი: *κτιήματα* («პრასტინთათვის») *Λάβακας*, *Ἀρνασάκιου καὶ Μαρτισαπά*. „ორი უკანასკნელი შეიცავს სომხურ საკუთარ სახელებს—ამბობს ე. ჰონიგმანი (I. c. 225, 3): შდრ. *Φαρσεσέξ*, *Φαρσεσέξ* და *-απά* = *Şapuh*“.

საყურადღებოა ბულგარელი მკვლევარის ცანკოვას აზრი ამის შესახებ (Ген. Цанкова - Петкова. За аграрните отношения в средновековна България XI—XII в. София 1964, стр. 205).

1) Особенно распространились в то время поселения вне черты городов и деревень (агридии, проастии и пр.), входившие в состав феодальных владений. Между ними были расположены небольшие или более крупные крепости и укрепления для обороны как самого феодала, так и его людей в случае бунтов и нападений извне (стр. 201).

2) Крупными феодалами светскими в ту эпоху являлись болгарские бояре Нестонг и Алусиан, Григорий и Абазий Бакуриани по происхождению грузины и их родственники Симватий и Кали Бакуриани и т. п. Собственниками феодальных владений в болгарских областях являлись также богатые афонские монастыри „Св. Афанасия“ (Лавра), Ивиرون, равно как и некоторые константинопольские монастыри, напр. Богородицы Космосотиры, Эвергетидский, Пандократорский и др. (стр. 201).

შემოთ ამოვიწერე ის, რაც ავტორს რუსულ რეზიუმეში აქვს ნათქვამი (გვ. 201—203), ხოლო თვათ ბულგარულ ტექსტში ვრცლად არის, სახელდობრ:

Такива са били и имотите на двамата братя Абасий и Григорий Бакуриани, едри светски феодали в днешна Южна България, грузинци по произход. Григорий Бакуриани бил велик доместик на Запада при императорите:

Михаил X¹ Дука (1071—1078),
Никифор III Вотаниат (1078—1081)
и Алексий I Комнин (1081—1118).

Неговият брат магистър Абасий също бил висш военачалник на византийска служба. Те имали обширни имоти както в източните области на империята (в околността на Антиохия, на Теодосиопол—дн. Ерзерум), така и в днешна Тракия. Едни от тези имоти били лична собственост, а други, както изрично отбелязва в типика си Григорий Бакуриани, му били дадени като прония за многобройните му военни заслуги³. След смъртта

¹ შეცდომაა, უნდა იყოს Михаил VII.

² Вж. Petit op. cit., p. 9, 10—11.

на брат си, магистър Абасий, Григорий наследява по завещание и неговите имоти при условие да го погребат в основания от него манастир, на който да подари едно от оставените му от Абасий села¹. За това узнаваме от типика на манастира „Св. Богородица“, основан от Григорий Бакуриани през 1083 г. при крепостта Петрич (Πετριτζός), до днешното село Бачково². Типикът на този манастир е един от ценните паметници за изследването на аграрните отношения в нашите земи. Данните на този типик както за манастирското, така и за светското земевладение са подробно анализирани от Литаврин, Цанкова и Тивчев³. (შემდეგ ავტორი აპირებს შეეხოს ფეოდალური საკუთრების იმ საკითხებს, რომელთათვის აქამდე მკვლევარებს ყურადღება არ მოუქცევიათ).

В глава втора на своя типик, където изброява имотите, които подарява на новоосновения манастир, Бакуриани споменава още в самото начало за имоти, които му били подарени с благочестиви хрисовули в неотнимаемо и вечно владение и истинско притежание, подобно на наследствени бащини имоти *πατρικῆς κατασχέσεως λόγῳ*), което означава, че той не бил само пожизнен владетел на тези имоти, а и техен пълен собственик. Тези имоти били:

1) крепостта или селото (*τὸ κάστρον ἦτοι τὸ χωρίον*) на име Петрич, именувано от местните жители Василикис, със спадащите към него за селки (*ἀγριδιόεις*), а именно:

Яново, където бил построен манастирът,
 Бачково,
 Добролък,
 Добростан,
 Вурсей,
 Лалково

¹ Пак там, II, 25—12,6; 12,34—36. Става дума за селото Прилонкий в Солунската тема.

² Пак там, р. 12, 6—35. Типикът на манастира бил написан на гръцки, грузински и арменски език през декември 1083 г. (AM 6592, Срв. пак там, р. 56, 10—11).

³ Литаврин, Болгария и Византия, стр. 98—99; 239—240. Цанкова - Петкова, Феодалното земевладение, стр. 286—298; Тивчев, Нарастването на едрото земевладение, стр. 234.

заедно с т. нар. Аврово, с цялото им землище и околност и с всичките им права и доходи¹.

2) селото Стенимахос² с построените там от Григорий две калета заедно с техните заселки (*ἀγροδίσις*), а именно Липиц и поселението (*τοῦ ἀγροῦ*), наречено Св. Варвара³, и неговите параклиси „Св. Никола“, „Св. Илия“ и „Горни“ и „Долви св. Георги“ с цялото им землище и околност, граничаща с крепостта Воден, която Григорий оставил за себе си;

3) крепостта Баница с извора и с всичките нейни села и заселки (*ἀγροδίσις*), с планинските пасбища (*πλανηγαίς*) и цялата и околност⁴;

4) село Гелово с цялото му землище и околност⁵;

5) заселка (*προάστειον*⁶) Зауца с цялата и околност и старо землище в административното поделение⁷ Мосинопол от тема Волерон⁸;

¹ Вж. Petit, op. cit., 10, 1—17.

² Името на това село се е предало на възникналия там по-късно град Станимака, дн. Асеновград.

³ Вж. Petit, op. cit., 10, 17—26. Йорд. Иванов, Асеновата крепост и Бачковският манастир, ИБАД, II, 1911, стр. 206—209, идентифицира по-голямата част от дадените тук имена. Относно името Варвара същият автор (стр. 206) предполага, че в типика стара дума за днешното село Варвара, Пазарджишко, обаче от анализа на текста се вижда, че споменатата тук Св. Варвара е заселка (*ἀγροδίσις*, *ἀγροῦ*) на едно от калетата, построени от Григорий Бакурчии непосредствено до селото Стенимахос. Това се потвърждава и от факта, че и днес със същото име (Св. Варвара) се нарича местността до самия Бачковски манастир.

⁴ Вж. Petit, op. cit., p. 10, 26—28. Йорд. Иванов, пос. съч. стр. 206, предполага, че името на тази крепост отговаря на местността Баница при днешното село Куклен, Асеновградско.

⁵ Petit, op. cit., p. 10, 29—30. Село Гелово вероятно отговаря на днешното село Гела, Асеновградско.

⁶ *Προάστειον*, както показва семантиката на името (от *ἀστυ*—град), по начало е извънградско имение (вила, чифлик или по-голямо поселение). Срв. Dölger, Beiträge, p. 115. Обаче постепенно то по значение се слива с *ἀγροδίσις*. Може би тук не е случайно, че проастият Зауца, както и споменатият по-долу проастият Мина се намират в околностите на градовете Мосинопол Месин калеси три дн. Гюмюрджина—Комотици и Периторон (Перитор).

⁷ *Βαυδοῦ*—административно поделение на една военно-административна област (тема).

⁸ Тема Волерон се намирала между долните течения на реките Струма и Места, т. е. дн. Западна Тракия.

6) заселка (προάστειον) Мина, близо до град Перитеорион; пак в тема Волерон, с принадлежащите ѝ ниви и всякакъв вид места и едно стопанство (αβλή), намиращо се вътре в самия град Перитеорий, с всичките му постройки и притежания.

Григорий Бакурпани притежавал и имоти, които бил придобил със свои средства. От тях той подарил на манастира купените от него дворни места в самия град Мосинопол и построените в тях на негови разноски къщи, както и други постройки в Мосинопол, купени пак с неговите средства, а също и манастира „Св. Георги“, намиращ се във от града, с неговите лозя, ниви, градини, всякакви други недвижими имоти и метоха му¹ вътре в Мосинопол².

Освен тези имоти Григорий притежавал и други села и крепости, които запазил за себе си. Тези имоти са споменати в двата описа на хрисовулите и другите документи на Григорий Бакурпани, дадени от самия него като приложение към тѝцика му. Както се вижда от заглавията на тези описи, единият от тях се пазел в съкровищницата на църквата „Св. София“ в Цариград, а другият—в ковчезничеството на самия манастир. В първия от тези описи се споменават хрисовулите за село Ливаднон³, за „обителта на госпожа Ефросина“⁴ и за село Ксантея⁵. В същия опис са дадени и хрисовулите за поземлените имоти на Григорий в малоазийските теми Анатолик и Армениак, три хрисовула за имотите му в Пловдивската област и четири хрисовула за имотите му в Мосинопол⁶.

Вторият от тези описи изброява също няколко хрисовула за селища и имоти, които не са споменати в описанието на манастирските владения. Такива са били: селото Червен, крепос-

¹ Метох е недвижим имот, най-често манастирски, обикновено снабден с жилищни постройки. Понякога един по-малък манастир се превръщал в метох на друг, по-голям манастир. Срв. Соловјев—Мошин, Гръцке повеле, стр. 465—466.

² Вж. Petit, op. cit., p. 11, 2—17.

³ Вероятно село Ливадия, дн. Ливаднон в Лагадинско. Срв. В. Трайков, Населените места в Тракия и Македония, София, 1946, стр. 39.

⁴ Неуточнено.

⁵ Може би гр. Ксанти.

⁶ Вж. Petit, op. cit., p. 54, 10—24.

тите Воден и Захаријево в Пловдивска област¹ и селата Сиконий и Хапетикий в областта Ахрида². Григорий Бакуриани бил снабден и със специална императорска грамота (питакий) за отчисляването на неговите имоти от държавното съкровище и зачисляването им на името на новия им владетел³. С други думи, данъците, които селяните в гореспоменатите села плащали по-рано на хазната, сега оставили в негова полза.

Абасий Бакуриани владеел селото Прилонкий⁴ в Солунската област, дадено му с хрисовул в замяна на имотите, които той оставил в Антиохия. След неговата смърт и това село било подарено от Григорий на манастира заедно с гробницата, където било погребано тялото на брат му, със старите калета, с принадлежащите му заселки (*τῶν ὑπ' αὐτὸ ἀγριδίῳν*). странноприемници, с цялата му околност и землище и с всичките му недвижими имуществва. На Абасий принадлежало и селото Здравикий, близо до Сяр⁵, заедно със заселката Гелавнос, езерото и рибните му ловища. И това село след неговата смърт било завещано на Григорий, който го подарил на манастира⁶.

В направения тук преглед са споменати поименно 11 села и 12 заселки, които Григорий Бакуриани притежавал само в

¹ Пак там, стр. 55,5; 56,8. Срв. Тивчев, Нарастването на едрото земевладение, стр. 233—234.

² Вж. Petit, op. cit., p. 55, 15—17. Ахрида е област в Родопите по средното и долното течение на р. Арда. Името Ахрида се е запазило в покъсното турско название Ахър Челеби (Ахъ Челеби), както и в названието „ахряне“, давано на тамошните българомохамедани. Срв. Йорд. Иванов, пее. съч., стр. 203.

³ Вж. Petit, op. cit., p. 55, 26—27: *πιπτάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ λογιζομένου τὰ κτήματα μου ἁπαντα*. За значението на *λογίζομαι* в смисъл отчисляване на имоти от държавното съкровище и прехвърлянето им към едно определено лице срв. Dölger, Schatzkammern, p. 180. Това тълкуване се потвърждава от споменатите в същия опис (p. 55) три други хрисовула за *ἀποσχιθεῖν* „отделянето“, т. е. отчисляването от фиска на имотите на Григорий Бакуриани. Друго тълкуване у Литаврин, Болгария и Византия, стр. 136.

⁴ То се намирало в околността на Лагадина, близо до Солун. Срв. Йорд. Иванов, пос. съч., стр. 207.

⁵ И досега съществува село, на име Здравик, близо до езерото Тахино в Зъхненско. Срв. пак там, стр. 207.

⁶ Вж. Petit, op. cit., p. 11, 30 — 12,35.

Тракия. Като се има пред вид, че в типика се описват поименно само владенията на Бачковския манастир, а споменатите хрисовули в приложените към типика списъци за останалите имоти на Григорий Бакуриани са в повечето случаи общи (например „три хрисовула за имотите в Мосинопол, четири хрисовула за имотите във Филипопол)¹, може да се предположи, че действителният списък на неговите имоти е бил много по-голям. Към тези имоти спадали села, някои от които били укрепени, например селото, сиреч крепостта Петрич, селото Стенимахос. В това село или по-точно близо до него Бакуриани бил построил две калета, около които били разположени заселките Лициц и Св. Варвара (*χωρίον τὸ ἐπονομαζόμενον Στενίμαχος σὺν τοῖς παρ' ἐμοῦ κτισθείσιν ἐν αὐτῷ ὄρειν κάστροις, πρὸς δὲ καὶ ἀγριδίαις αὐτῶν*). Следват крепостите Воден и Баница. Към крепостта Баница спадали и няколко други поселения, означени в типика като села и заселки (*χωρίαις τε καὶ ἀγριδίαις*), което означава, че тя е била по-голямо селище, подобно на селищата, именувани във византийските извори *χωροπόλεις*, т. е. нещо средно между село и град. Извънселските поселения са означени в типика като *ἀγριδία, ἀγροί* (такива са Яново, Бачково, Добролък, Добростан, Вурсей, Аврово, Лалково, Лициц, Св. Варвара), а извънградските — като *πρόστατα*. Такива са Зауца до град Мосинопол и Мина до град Перитор. Всички тези крепости, села и заселки били притежание на Григорий Бакуриани заедно с всичките им имоти: ниви, лозя, градини, пасища, извори, воденици, езера, рибни ловища, а и всякакви други поземлени имоти. По силата на дарените му хрисовули той придобивал тези селища не пожизнено и като условна собственост, а като постоянно притежание и истинска собственост (*τελεία δεσποτεία καὶ ἀληθεὶ ἐξουσιία*), като своя бащиния *πατρικῆς κατασχέσεως λόγῳ*²) и затова с пълно право ги дарява на манастира. Друг вид имоти са били притежанията на Бакуриани в Мосинопол: къщи, стопанства, дворни места и сгради, които той бил купил или придобил със свои средства. Пак в Мосинопол Бакуриани притежавал и един манастир, който се намирал непосредствено до града, с неговите ниви, лозя, градини и стопанството му (метоха) в самия град.

¹ Пак там. стр. 54, 16 — 18.

² Вж. Petit, op. cit., стр. 9, 5 — 7.

Този преглед на съдържащите се в типика данни относно видовете феодална собственост и наничите на нейното придобиване ни позволява да добием една по-пълна представа за това, какво са предетавлявали имотите на един едър феодален владетел в нашите земи и как са били те групирани. Ние виждаме, че основната клетка на феодалното стопанство е селото заедно с близките до него селски стопанства, които образуват едно свързано административно с него поселение. Такъв характер на части от феодалното стопанство имат извънселските и извънградските поселения (агридии, проастии), още повече, че и самите градове, особено малките, добиват полуаграрен облик през епохата на феодализма. В много случаи проастий и агридий се употребяват като равнозначни термини. Нагледен пример за промените, които се извършват в характера на селищата и в режима на феодалната собственост, ни дава и историята на селото Радоливо. През последните десетилетия на XI в. това селище било притежание на грузинеца Симватий Бакуриани, родственик на основателя на Бачковския манастир Григорий Бакуриани. В завещанието, което е оставил Симватий Бакуриани на своята жена курошалатиса Кали Василякина (приела след замонашването си името Мария), той я прави пълна собственица на по-голямата част от недвижимите си имоти¹: τὸ προάστειόν μου τὴν Ραδολίβους, τὸ ἕτερον προάστειόν μου τὸ λεγόμενον Σουδάχα καὶ παρὰ βασιλείως τοῦ ἁγίου δωρηθὲν μοι κατὰ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας διαχειμένον καὶ τὸ ἕτερον προάστειόν μου τὴν Βελεμισδα. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ τὰ ἐν τοῖς γαμηλίαις ἡμῶν συμφώνοις ἀναγραφόμενα κτήματα εἰς πρόσωπον αὐτῆς.

Селата Радоливо, Судагв и Велемисда тук са наречени проастии, защото Симватий Бакуриани говори за тях като за свои имения. Може би между поземлените имоти (κτῆματα), вписани в брачния договор на Кали и Симватий, да е имало и други села, тъй като в завещанието на Кали и в някои други документи срещаμε κτῆμα със значение на село—τὸ κτῆμά μου τὴν Ραδολίβους (село Радоливо). Освен тези села Симватий при-

¹ Завещанието на Симватий Бакуриани, съставено през 1093 г., както и направеното пет години по-късно завещание на неговата съпруга Кали са издадени от монаха при манастира Ивирон Йоаким...

тежавал и селото (*τὸ προῶστειον*) *Μουστειάνην*, което оставя след смъртта си на брат си Сергей, и много още други поземлени имоти (*κτῆματα*), пари, скъпоценности и роби. Все в същото завещание Симватий нарежда робите му да бъдат освободени след неговата смърт, като си запазят своите жилища, движимо имущество и обработваеми земи (*πεχούλια*)¹. След неговата смърт куропалатиса Кали Василякина Бакуриани се подстригала за монахиня и постъпила под името Мария в манастира Ивиرون, където нейният мъж, като грузинец, пожелал да бъде погребан. В памет на своя мъж (*ψυχὸν*) тя подарила със завещание село Радоливо на Ивирон². Манастирът трябвало да стане пълен собственик на Радоливо и да се ползува от доходите му след нейната смърт. Между това тя поискала от административния управител на тема Волерон, Струма и Солун да и сд издаде едно извлечение от кадастъра на това село, което е запазено в манастира Ивиرون и публикувано от Дьолгер. От този издаден от магистър Никита Анца документ се вижда, че към края на XI в. село Радоливо имали 13 стопанства и плащало данък от $9^{17}/_{24}$ номизми.

През следващите столетия Радоливо значително нараства. През XIV в. то става център на областта Забалтия. В един практик на манастира Ивирон от 1316 г. са изброени 230 стопанства на село Радоливо, в които вероятно се включват и тези на неговите заселки. Това селище принадлежи на Ивирон, обаче централната власт прибира под форма на централизирана рента част от неговия доход. Хрисовулът на Стефан Душан, издаден на манастира Ивирон и 1346 г., споменава село Радоливо с останалите му заселки. През 1316 г. Радоливо със заселките си давало годишен доход 520 номизми, от които 320 получавал манастирът, а 200 отивали в полза на държавното съкровище (Цанкова - Петкова, стр. 36—44).

¹ *Ορθοδοξια*, V, стр. 615 — 616.

² Пак там, VI, стр. 365. Завещанието на Кали било съставено през м. ноември, 1098 г. (AM 6606). Вж. пак там, стр. 371. 18 — 19. Годината *ϷϷ'* трябва да се коригира на *ϷϷ'*. Дьолгер съобщава, че този документ не е издаден, но се пази в архивите на Ивирон и носи дата 4 септември 1084 г. (Schatzkammern, п. 180). С датировката на Дьолгер не е съгласен Острогорски (Радоливо, стр. 67, бел. 3).

ათონის ივერთა მონასტრის სიგელები

როგორც ცნობილია, ათონის მთაზე ქართველებმა 979 წლის შემდეგ საკუთარი მონასტერი აიშენეს, მანამდე კი სხვა ადგილებში იყვნენ დაბინავებულნი: ათო-ს სავანეში, კლემენტის სახელობის სავანეში და ცნობილ ათანასის ლავრაში. 979 წლის შემდეგ დაარსებული სავანე არის ქართველების ის მთავარი მონასტერი, რომელსაც ეწოდება „ივერთა მონასტერი“ ანუ მაშინდელი ბერძნულით „ივირონი“.

ჩვენ ჯერჯერობით არ ვიცით დანამდვილებით რა დრომდე იყო ეს მონასტერი ქართველთა განკარგულებაში. არის ცნობა, რომელიც ჯერ კიდევ შესამოწმებელია, თითქოს 1353 წლის შემდეგ იგი პატრიარქ კალისტოს განკარგულებით ბერძენ ადმინისტრატორთა ხელში გადავიდა. ყოველ შემთხვევაში არავითარ დავას არ იწვევს, რომ X—XIV საუკუნეებში ეს მონასტერი ქართველებისა იყო.

ივერთა მონასტერი ერთი უმდიდრესი მონასტერთაგანი იყო ათონის მთაზე არსებულ სავანეებს შორის. ბიზანტიის მოავრობაც ძალიან დიდ ანგარიშს უწევდა ამ მონასტერსა და მის ხელმძღვანელებს. სადავო საკითხების წამოჭრის დროს თვით ცენტრალური ხელისუფლება ჩაერეოდა ხოლმე საქმეში და ივერთა მონასტრის სამართლიან უფლებებს სასტიკად აცვევინებდა.

იმ ხუთი საუკუნის მანძილზე, როდესაც ივერთა მონასტერი ყვაოდა და ძლიერდებოდა, ხშირად წამოიჭრებოდა ხოლმე საკითხი მისი ინტერესების დაცვისა მოძალადე მოწინააღმდეგეთა იერიშებისაგან: ბევრს ბერძენს მოსვენებას არ აძლევდა წარმატება ამ მონასტრისა ეკონომიური, კულტურული და საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივი. ამ ხნის განმავლობაში ივერთა მონასტერმა თავისი წევრების მუყაითი შრომით დიდძალი ქონება დააგროვა, რაც მას საშუალებას აძლევდა სწორად წარემართა თავისი ძმობის მუშაობა: ყველასათვის განეკუთვნა თავთავისი ძალ-ღონის მიხედვით საქმიანობა, თუ სამეურნეო დარგში, თუ კულტურის სუეროში. ყველასათვის

ცნობილია, რომ ათონის ივერთა სავანე უძლიერესი ცენტრი იყო ქართული მწიგნობრობისა: იქ მომუშავე ბერები (იოანე მთაწმინდელი, ექვთიმე ათონელი, გიორგი მთაწმინდელი და სხვები) წარმოადგენდნენ ქართული მწიგნობრობის ისტორიაში უაღრესად მაღალი კვალიფიკაციის მეცნიერთ, რომლებსაც ძნელად თუ გაუტოლდებოდნენ სხვა ქართული კულტურული კერების მოღვაწენი.

აქედან ცხადია, თუ რაოდენ ინტერესს იწვევს ჩვენში ამ სავანის ცხოვრების შესწავლა, მისი ეკონომიური დოვლათის წყაროთა დაგროვების შესწავლა, ათონის ძმების ყოველდღიური და ინტელექტუალური ცხოვრების გაცნობა. ამ მხრივ მდიდარ მასალას იძლევა ის სიგელ-გუჯრები, რომლებიც ამ მონასტრისადმი იყო ბოძებული ბიზანტიის ხელისუფალთა მიერ.

ივერთა მონასტრის სიგელ-გუჯრების არსებობა დიდი ხანია ცნობილია. ყველაზე უფრო მეტად ცნობილია ის გარემოება, რომ 1840-იან წლებში არქიმანდრიტმა პორფირე უსპენსკიმ მოიარა, სხვა წმინდა ადგილებს შორის, ათონის სავანეებიც, მათ შორის განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო ივერთა მონასტერს, რომლის დოკუმენტები ადგილობრივ შეისწავლა, ცალკეული სიგელების კუბიურები ამოიწერა, ხოლო ბევრი მათგანი კიდევაც მთლიანად გადმოიწერა. ყველაფერ ამის შესახებ ის გადმოგვცემს ჩვენთვის მრავალტომიან მონოგრაფიაში.

ივერთა მონასტრის სიგელების ტექსტთა მოკრების ისტორიისათვის

ჩვენი „გეორგიკის“ მკითხველებისათვის გასაგები უნდა იყოს, რომ მე გადავწყვიტე შემეტანა ამ სერიის ერთ-ერთ ტომში ამ სიგელ-გუჯრების ბერძნული ტექსტები თავისი თარგმანითურთ და საჭირო კომენტარებითურთ. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ვეკონდაცნობა ივერთა მონასტრის სიგელების არსებობის შესახებ როგორც უსპენსკის ნაწერებიდან, ისე სხვა მკვლევართა შრომებიდან, თვითონ ამ ტექსტების შესახებ, თუ სად შეიძლებოდა მათი მოპოვება, ჩვენ პირველად გავიგეთ 1930 წელს საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის ადგილობრივი განყოფილებიდან. სახელდობრ აკადემიის მუშაობის შემმოწმებელი კომისია იმ ვაზეთში აცხადებდა: აკადემიის სტამბაში, ლენინგრადში, არის რამდენიმე წიგნი აწყობილი, ჯერ დაუბეჭდავი, აწყობილი ჯერ კიდევ ოქტომბრის რევოლუციამდე, და კომისია ეკითხებოდა აკადემიის პრეზიდიუმს როგორ მოვიქცეთ ამ წიგნების

მიმართო. ამ წიგნებს შორის დასახელებული იყო: „პორფილე უსპენსკი, ათონის ივერთა მონასტრის სიგელები. 41 ნაბეჭდი თაბახი“.

ამგვარად, პორფილე უსპენსკის მიერ ჯერ კიდევ სიცოცხლეში დამზადებული გამოსაქვეყნებლად ივერთა მონასტრის სიგელები აკადემიის პრეზიდიუმის დადგენილებით, რომელიც მეცნიერის რედაქტორობით (მე ვფიქრობ, რომ ეს იყო პროფესორი ვლადიმერ ბენე შევიჩი) სასტამბოდ გაუმართავთ და კიდევაც აუწყევიათ აკადემიის სტამბაში ლენინგრადში. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ძვირფასი ცნობა მოვიპოვეთ, ჩვენ ვერსად ვერ აღმოვაჩინეთ კვალი იმ, სტამბაში აწყობილი, საკორექტურო ფურცლებისა.

მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ საქართველოს ხელნაწერთა მუზეუმში (ფონდი Н-3145 ხელნაწერში) აღმოჩნდა ფოტოპირები ათონის აქტებისა, რომლებშიც ჩვენ ამოვიცანით იმ მითითებების მიხედვით, რომლებიც ამ ფოტოპირებს ჰქონდათ მიკრული, რომ ეს იყო სწორედ პ. უსპენსკის მასალებიდან გადმოღებული პირები. როგორც მკითხველი აქვე წაიკითხავს, ეს ფოტოპირები საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ხელმძღვანელობას დაუკვეთია პეტერბურგში. ამის კვალზე ჩვენ მივადექით თვით პეტერბურგში არსებულ ფოტოპირებს, რომლებიდანაც საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ფოტოპირები ყოფილა დამზადებული.

საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკის (БАН) ხელნაწერთა განყოფილებაში არის მაგარ ყდაში აკინძულბ ხელნაწერი სათაურით **Афонские Акты III A 21, № 95**, ყუაზე სწერია ბეჭდურად:

Афонские Акты

Протат

Монастыри:

Лавра св. Афанасия

Ивер, Ватопед, Каракал, Есфигмен

Филофей и Кастамонит *

Т. п. № 600

* იმავე საცავში არის მეორე ასეთივე, აკინძული ხელნაწერი, რომელიც შეიცავს ათონის დანარჩენი მონასტრების (დოხოარი...) აქტებს.

შიგნით დევს სია იმ გვერდებისა, რომლებიც ამ წიგნში მოიპოვება: 1—6, 9—16, 19—25, 27—31, 35, 36, 39—53, 55—62, 69—74, 79, 81—83, 85, 86, 88—91, 93—95, 97—109, 113—142, 151—158, 161—163, 165, 169—174, 177—179, 181—210 (203, 204), 213—236, 237—254, 257, 259, 261—263, 265—276, 277—279, 281, 282, 288, 291—194, 285, 287.

ეს სია არის ცალკე ჩადებული უბრალო ქაღალდზე, რომლის უკანა გვერდზე ლურჯი ფანქრით სწერია Г-на Бенешевича (შეიძლება ის სიაც ამის შედგენილი იყოს).

კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში მოიპოვება „ხელნაწერი“ Н-3145, რომელიც შეიცავს ათონის ივერთა მონასტრის აქტების ფოტოპირებს, რომლებიც 1914 წელს დაუკვეთავთ საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ხელმძღვანელებს. ეს ფოტოპირები დამზადებულია ზემოთ აღწერილი ხელნაწერის (Афонские акты III A 21, № 95) მიხედვით, რაშიც ჩვენ დავრწმუნდით ადგილობრივ, ლენინგრადში, ამ ხელნაწერზე მუშაობის დროს 1968 წლის 21—26 ივლისს.

Н-3145 ხელნაწერის ყდაზე მიწერილია (როგორც ჩანს, საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების მუზეუმის მაშინდელი მკვლელის, ცნობილ ისტორიკოსის, სერგი გორგაძის ხელით) თუ რა ფურცლები აკლია ამ ფოტოპირებს:

5, 7, 8, 17, 18, 26, 32, 38, 34, 37, 38, 54, 63—68, 75—58, 80, 84, 87, 92, 96, 110—112, 143—150, 159, 160, 164, 166, 167, 168, 175, 176, 180, 203, 204, 211, 212, 255, 256, 258, 260, 264, 280; 283, 284, 286, 289 და 290.

თუ ამას შევადარებთ ზემოთ ვ. ბენეშევიჩის მიერ მოყვანილ სიას, დავრწმუნდებით, რომ ეს ერთიდაიგივე სია არის, ხოლო ვ. ბენეშევიჩის აღნუსხული აქვს ის ფურცლები, რომლებიც მოიპოვება წიგნში, ს. გორგაძეს კი ჩამოთვლილი აქვს, თუ რა ფურცლები აკლია.

ლენინგრადის ხელნაწერზე მუშაობამ დაგვარწმუნა, რომ ეს ფურცლები კი არ აკლია ხელნაწერს, არამედ ის ფურცლები ცარიელია, დაუწერელია.

* * *

ცნობები „ათონის სავანეთა აქტების“ შესახებ ჯერ კიდევ 1851 წელს მოათავსა ი. მიულერმა ჟურნალში Slavische Bibliothek: ნარკვევის სათაურით: Verzeichniss der in den Athosklö-

stern aufbewahrten Urkunden: Slavische Bibliothek I (1851), 147—200. („სია ათონის მონასტრებში დაცული საბუთებისა“. სიის შემდგენელია Ioseph Müller). ამ სიაში შეტანილია დათარიღებული „აქტები“ 885—1843 წლებისა. ამ სიიდან მოგვეყავს ცნობები ივერთა მონასტრის ძველი საბუთების შესახებ (წლების მიხედვით):

946. კეისარ კონსტანტინე VI-ის¹ ხრისობჯლი, ებოძა „წმ. წინამორბედის“ მონასტერს თესალონიკეში (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

958. კონსტანტინე VI-ის¹ ხრისობჯლი ივერთა მონასტრის მფლობელობათა შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

960. რომანოზ II-ის (959—963) ხრისობჯლი; ებოძა იოანე კოლოვუს მონასტერს 40 გლეხის (პარიკის) შესახებ. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

980. კეისარ ბასილ II-ის (976—1025) ხრისობჯლი, რომლის ძალით ივერთა მონასტრად (ივირონად) არიან გაერთიანებული სამი მონასტრის მცხოვრებლები: 1) ლეონტიას მონასტრისა თესალონიკეში, 2) იოანე კოლოვუს მონასტრისა იერისოში; 3) წმ. კლემენტის მონასტრისა ათონზე (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

982 წ., ივნისი, 10. ინდიქტიონი. ხელშეკრულება ივერთა მონასტრის დამაარსებლისა, იოანე იბერისა, იერისოს მცხოვრებლებთან, ივერთა მონასტრის კუთვნილი მამულის შესახებ; ხელშეკრულებას ამტკიცებს თესალონიკის მწიგნობარი, λιβελλῆσιος (შენახულია ნაწყვეტი; ივერთა მონ.; უსპენსკი 56).

984 წ. დეკემბერი, 13. ინდიქტიონი. ათანასი ათონელის საჩუქარი. ათანასი უძღვნის თავის მეგობარს იოანე იბერს ბასილ კეისრის ხრისობჯლს, რომლითაც ენიჭება უფლება ხომალდი იქონიოს (ივერთა მონ.: უსპენსკი 71). დასაწყისი: Ἐπιφανῆσιος ὁ ἐπιτελεῖς μοναχὸς καὶ ἡγούμενος...

995 წ. დეკემბერი. თესალონიკელი მსაჯულის და პროტოსპათარის ნიკოლოზის „განმარტება“ (ἐπιμαρτυρία) იოანე კოლოვუს მონასტრის ერთი სამფლობელოს შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 57).

997. ინდიქტიონი 10. კეისარ ბასილ II-ის (976—1025) პიტაკი თესალონიკის პროტოსპათარისა და მსაჯულის ნიკოლოზის მიმართ იოანე იბერის საჩივარზე შესახებ ივერთა მონასტრის მამულისა პოლიგირონი (ივერთა მონ.; უსპენსკი 39). დასაწყისი: Ὁ ἐπιτελεῖς τῆς μοναχῶν Ἱωάννης ὁ Ἰβηρ...

¹ უნდა იყოს კონსტანტინე VII (914—959).

997. თესლონიკელი მსაჯულისა და პროტოსპათარის ნიკოლოზის „განხიზება“ (Νικοημελειωσις) ივერთა მონასტრის კუთვნილი მამულის შესახებ პოლიგიროში, ათონისკენ მიმავალ გზაზე (ივერთა მონ.; უსპენსკი 57). დასაწყისი: Ὁ φηλαβέστατος... πειτάχων τῶν κραιαίων καὶ ἄγιον ἡμῶν βασιλέως.

1041 წლის წინა ხანებში. კეისარ მიხეილ IV პაფლაგონელის ხრისობული; მიეცა ათონ-ს ანუ ივერთა მონასტერს (τῆ μισῆ τῶν Ἄθων ἡται τῶν Ἰβήρων) ამ მონასტრის სხვადასხვა სამფლობელოების შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

1063 წ. თებერვალი. ინდიქტიონი 1. თესლონიკის, სერეს და სხვათა თავმჯდომარის (πρόεδρος) თედორეს გუჯარი ივერთა მონასტრის კუთვნილი მეტეხის მელისურგიონის შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 58). დასაწყისი: Ἐίχε μὲν ἡ μισῆ τῶν Ἰβήρων...

1071 წ. აგვისტო. ინდიქტიონი 9, ივერთა მონასტრის კუთვნილი სამფლობელის მელინიძიანის შემოსაზღვრის შესახებ სიგელი. დამტკიცებული სერეს მიტროპოლიტის სტეფანეს მიერ. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 55).

1078 წ. ივლისი. ინდიქტიონი 1. ნიკიფორე ბოტანიატის (1078—1081) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა შესახებ. დასაწყისი ამ საბუთისა დაკარგულია ...φροντιστήριον ἐρεθὼν κατὰ τὸ μέγαν Ὀρθεζ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 42).

1104 წლის წინა ხანებში. აგვისტო, ანდრონიკეს ნუსხა (Πρακτικόν) ივერთა მონასტრის სამფლობელოების შესახებ. ნაწყევტი. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 53).

1104 წ. იანვარი. იოანე სევასტოს კომნენოსის „ნუსხის“ (Πρακτικόν) პირი შესახებ ივერთა მონასტრის სამფლობელოებისა; დედანთან შეუღარებია Ἐπαυτάς τῶν φιλοσώφων-ს, ნაწყევტი. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 53).

1283 წ. იენისი, ინდიქტიონი 11, კეისარ ანდრონიკე II-ის (1282—1328) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 44). დასაწყისი; τὸ μετῶχιον τὸ Μελετισσοργεῖον...

1295. „ნუსხა“ (Πρακτικόν) ივერთა მონასტრის სამფლობელოებისა (ივერთა მონ.; უსპენსკი 53).

1309, დეკემბერი. „შეწირულების წიგნი“ (ἀφειρωτήριον γράμμα), გიორგი კონდოსტეფანე და მისი მეუღლე ირინე უანდერძებენ ივერთა მონასტერს თავიანთი სამფლობელოს ერთ ნაწილს, მელე-

ნიკის მახლობლად (ივერთა მონ.; უსპენსკი 59). დასაწყისი: *ἐν ἑνὶ-
ματι τῶν πατρῶν... ἀρχὴ Περσικῶν...*

1310, აგვისტო, ინდიქტიონი 8. მიხეილ კომნენოსის პალეო-
ლოგოსის (?) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოების
შესახებ (ივერთა მონ.: უსპენსკი 45). დასაწყისი: *Καὶ βλασιεὶ ὅτι
ἄρα...*

1312, ნოემბერი, ინდიქტიონი 11. კეისარ ანდრონიკე II-ის
(1282—1328) ხრისობული. განსაზღვრავს მთაწმინდის პროტოსის
ურთიერთობას კონსტანტინეპოლის პატრიარქთან (ივერთა მონ.;
უსპენსკი 36). დასაწყისი: *Πάσης μὲν νοητῆς ἀτίσε: καὶ ἀντινοητῆς...*

1346, იანვარი, ინდიქტიონი 14. სერბთა მეფის სტეფანე დუშა-
ნის უროშ IV-ის ხრისობული ივერთა მონასტრის ერთი სამფლო-
ბელოს, ე. წ. რადოლივას, შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 170).
დასაწყისი: *Ὁσπερ τὸ ἀναπνεῖν...*

1346, აპრილი. ინდიქტიონი 14. იმავე სტეფანე დუშანის ხრი-
სობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა შესახებ (ივერთა მონ.;
უსპენსკი 170).

1351, ივლისი, ინდიქტიონი 4. კეისარ იოანე კანტაკუზენეს
(1341—1355) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა
შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 47). დასაწყისი: *Ἐπεὶ οἱ ἐν τῇ
κατὰ τὸ Ἄγιον Ὄρος τῶν Ἄθων...*

980 წლის ხრისობული

ბიზანტიის კეისრები ივერთა მონასტერს აჩუქებენ ხოლმე სოფლებსა და მეტეხებს¹. ასე:

980 წელს ბასილ II საჩუქრად აძლევს ივერთა მონასტერს, ხარჯებისათვის, მონასტრებს:

- ა) Leontias თესლონიკეში,
- ბ) წმ. იოანეს სახელობისას კოლოვეუში, იერისოს მახლობლად,
- გ) წმ. კლიმენტის სახელობისას მთაწმინდაზე.

[ამ ხრისობულს იხსენიებს: Zachariae v. Lingenthal, Jus Graecoromanum, t. III, p. XVI, n°XVI: „XVI. 980. Chrysob, des K. Basilius II Porphyrogenitus über die Vereinigung der Bewohner des Klosters Leontias in Thessalonich, des Klosters des Iohannes Kolovus in Hierissus und des Klosters des hl. Clemens auf dem Athos im Kloster Iviron“.

Dölger-ი წერს: (Regesten I, 98): „980. — Χρυσόβισλιδος λογος: Über die Vereinigung der Insassen des Klosters Leontias in Thessalonike, des Iohannes-Kolobuklosters in Hierissus und des Klosters des hl. Klemens auf dem Athos im Kloster Iberon.

3. უსპენსკის შემდეგნაირად აქვს გადმოცემული 980 წლის სიგელთან დაკავშირებული ამბები: ვარდა სკლიაროსზე გამარჯვების შემდეგ გადაწყდა ივერთა მონასტრის აშენება, Сьерва он (Иоанн Ивир) с родичами своими переместился в древний Гру-

¹ Μετόχιον (μετόχι) ბიზანტიურ-ბერძნულში ეწოდება მონასტრის რომელსამე სახლს ან შენობას; შეიძლება ითქვას, რომ μετόχι არის რომელიმე მონასტრის ფილიალი სადმე სხვა ტერიტორიაზე და არა იქ, სადაც თვით მონასტერია. ქართულად ამას უნდა უდრიდეს „მეტეხი“ (მიღებული იმავე ბერძნული სიტყვისაგან ასიმილაციის გზით). ჩვენ ვიზიარებთ ლექსიკოგრაფ ნ. ჩუბინაშვილის აზრს: „მეტოქი... подворье μετόχι, ეკლესიითურთ სხვას ეკლესიაში. ამისგან დაუტრქმევიათ საქართველოში რომელთამე ეკლესიათათჳს მეტეხი“ (იხ. ლექსიკონი s. v. მეტოქი).

винский монастырь АѠо, в котором настоятельствомъ Павел*, и потом в 980 году выпросил у царя Василия монастыри, Леонтийский в Солуне, Иоанна Колову в Еруссе и Климента на Афоне, взамен двух грузинских обителей, Иверской в Константинополе и св. Фоки в Трапезунте, от которых он отказался, выпросил же со всеми именьями и доходами их для поддержания монастыря АѠо и для создания новой Лавры. Но скоро он спустился из сего нагорного монастыря к берегу моря, и тут на месте выпрошенной у царя обители Клемента начал строить свою лавру, которая и прозывалась долго Климентовою (Архив Ивера).

პ. უსპენსკის მოჰყავს ერთი ადგილი ათონელების ბერძნული ცხოვრებიდან:

Ἦτον δὲ αὕτη ἡ μονή (τοῦ Κλήμεντος) πρότερον μικρά, μόνος δ' ἄνδρς τοῦ τιμίου προδρόμου με κελία καὶ τὸ τειχόκτιστον μικρόν, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀδεται, ἦτο κτίριον τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου, διὰ Κλήμεντός τινος μοναχοῦ εἰκοθεμηθῆν (Βίος Ἰωάννου, Ἐβθυσίου καὶ Γεωργίου τῶν Ἰβήρων).

„ეს მონასტერი (კლემენტისა) წინათ იყო პატარა, მარტო ტაძარი საპატიო წინამორბედისა საკანებით და პატარა კოშკით, რომელიც, როგორც გადმოვცემენ, იყო აშენებული დიდი ზეფის კონსტანტინეს მიერ, ვინმე კლიმენტის მიერ** აგებული“ (Βίος...).

„Монастырь Иверский образовался из Предтечевского монастыря Климента, подаренного Иоавву Торникию, современнику

* ეს პავლე უნდა იხსენიებოდეს ათონის 39. აღაპში: «ამასვე თუესა [იანვ.] კ'ე აღაპი დაუწესეთ ქობულის ძეთა გრიგოლს და იოანეს დიდთაჲს ქველის მოქმედებაჲს მათთა, რომელნი ქმნეს ჟამსა ჳირისასა წმიდასა ამას ზედა მონასტერსა, რამეთუ მოსცეს პერპერაჲ ცხრაასი, ხოლო ვითარ წარელო, ბოლოსა ჳპოო.—მე მამასა პავლეს ამიღია ჩემითა ველითა ესე უოველი და ამისგან რომელ ძმანი აღმოსავლეთს გავგზავნეთ — იოსებ, იოანე და ბასილი, ამისგნით მათცა...» (ათონის კრ. 295).

ამ „მამა პავლე“-ს უნდა იხსენიებდეს აგრეთვე: აღაპი 155 (გვ. 261: განუჩინეთ მე, მამან პავლე), აღაპი 156 (გვ. 263: მოსცა ღრაჳკანი პერპერაჲ მ' მამისა პავლეს ველითა), აღაპი 158 (გვ. 264: თუესა აპრილსა კ'თ-სა, ინდიქტიონსა ბ' დაუტევა მამამან პავლე მამობაჲ) და სხვაგანაც არის ვინმე პავლე მოხსენებული.

** სხვაგან პ. უსპენსკი წერს, რომ კლიმენტის მონასტერი აღრეც არსებობდა ...монастырь Климентов, принесший в свою церковь мощи св. Петра Афонского в 734 году, а в 980-е лето отданный Грузинам...“ (П. Успенский. Первое путешествие в Афонские монастыри скиты. Часть I, отд. второе. 1877 г., стр. 167—168).

Афанасия Афонского, царем Василием Порфирородным, как видно из Хрисовула его в 980 году¹.

ამ ხრისობულის ტექსტს ასე გადმოგვცემს პორფირი უსპენსკი, რომელმაც 1845-სა და მომდევნო წლებში იმოგზაურა ათონის მთაზე.

...Καὶ τὸν παλαιόμυ βασιλέως Κυρ Βασιλείου τὸν Πορφυρογενήτου Χρυσόβουλλος γεγρονώς κατὰ τὸ „σπη“ (980) ἔτος τῷ μοναχῷ Ἰωάννῃ καὶ συγγέλῳ τῷ Τορνικίῳ κατὰ τρόπον ἀνταλλαχῆς ἠπαγορεύων αὐτῶν δωρηθῆναι τὴν μονὴν τὴν Λεοντίας ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶν ἐν Ἱερισσῶ, πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν τῶν Κλήμεντος, ἧτις ἐπ’ ὀνόματι μὲν τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου καθ’ ἕρπειται, κατὰ δὲ τὸ ὄρος τὸν Ἄθωνα (τοῦ Ἄθω) διακείται, ἀπὸ ἧν παρητήσαστο (παρηγγυήσαστο) ὄνω μονῶν, τῆς τε μονῆς τῆς Ἰβηρίστῆς, τῆς ἐν τῇ βασιλίᾳ τῶν πόλεων τυγχανούσῃς, καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Φωκά, τῆς ἐν Ἱραπειζῶντι διακειμένης...².

...და ნეტარხსენებული მეფის უფალ ბასილი პორფიროგენეტის მიერ 6488 (6488--5508)=980 წელს იოანე ბერისა და თორნიკე სინგელოზისადმი გაცემული ოქრობეჭედი („ხრისობული“), რომლითაც მეფე სანაცვლოდ აღუთქვამს მას, რომ ბოძებული იქნება ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში, და კოლოვუს მონასტერი იერისოში, გარდა ამისა კლემენტის მონასტერიც, რომელიც დაარსებულია პატიოსანი წინამორბედის და ნათლისმცემლის იოანეს სახელობაზე, ხოლო მოიპოვება ათონის მთაზე, რომელთა სანაცვლოდ გამოთხოვილია ორი მონასტერი: ერთი მონასტერი იბერიისა, რომელიც არის სამეფო ქალაქში, და მეორე წმინდა ფოკას მონასტერი, რომელიც მდებარეობს ტრაპეზუნტში...

¹ კლიმის კულტი, ჩანს, ყოფილა ათონის ივერთა მონასტერში. ათონის აღაპებში ვკითხულობთ:

«თუჲს იანვარსა კ'გ: აღაპი განუწყესეთ ბერსა კლიმის მე. მამამან იოანე და ნიკოლა პრატოსინგელოზმან თანაწამებითა ყოველთა ძმათაჲთა: მოსცნა ეკლესიასა ორნი ცხენნი ლაგამ-უნაგრითა, და ლიტრაჲ ერთი ქინატი დრაჰკანი, და ხატი წმიდისა კლიმისი მოქედლილი შიგან ნაწილითა; ამის ყოელისათჳს დღესასწაულა წმიდისა კლემისი მისთჳს აღაპად განვიწყესეთ...» (ვა. კრ. 225—226).

ქართული კალენდრით 23 იანვარს არის „წმ. მღვდელმონ. კლიმი ანკვირელ ეპისკოპოსისა...“⁴.

² П. Успенский. Восток христианский, Киев 1877 (часть III), гв. 333. ამ ხრისობულზე მსჯელობს ფრ. დელგერი (Aus den Schatzkammern გვ. 153), მაგრამ თვით ტექსტი, რომელსაც ის გამოუქვეყნებლად აცხადებს, იმის მეტი, რაც ჩვენ მოგვყავს, არ მოუთავსებია (ფრჩხილებში ჩასმული ვარაანტები დელგერისა).

984 წ. ათანასი ლავრელის სიგელი იოანე იბერიისადმი

984 წლის დეკემბერში, 13 ინდიქტიონს, ბასილ II-ის ხრისობულით იოანე იბერს ენიჭება უფლება ჰქონდეს ხომალდი. ამ სიგელით ლავრის წინამძღვარი ათანასი თავის მეგობარს იოანე იბერს აძლევს ამ საჩუქარს.

ეს სიგელი იწყება ასე: *Ἀθανάσιος ἐπίσκοπος μοναχός καὶ ἡγούμενος τῆς Λαύρας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου*. პ. სევასტიანოვი წერს: „За подписью самого Афанасия следуют подписи монаха Иоанна, который и писал самую грамоту, и других монахов, принявших с ним участие в означенном приложении монастырю“ (см. Тимофей Флоринский, Афонские акты и фотографические снимки с них в собраниях П. И. Севастьянова, СПб, 1880, стр. 47).

ამ სიგელზე უნდა იყოს ლაპარაკი არხიმანდრიტ ანტონის სტატიაში, თუმცა იქ მწერია 985 წელი. А. А. წერს: „Акт № 47 есть дарственная запись св. Афанасия афонского Иоанну Ивиру, т. е. грузинцу на хрисовул, коим предоставляются монастырю деньги и дома в Хрисополе. Она писана в декабре месяце 6493 (985) года... В нем обитель Афанасиева называется просто Лаврою, а обитель Иоаннова Лаврою Климентовою. Упоминаются также Хрисовулы „Господина Никифора, престопамятного царя, Г. Иоанна царя и Г. Василия царя“. Всех подписей под актом 21, кроме подписи писца записи монаха Иоанна. Прежде всех стоит подпись св. Афанасия: Афанасий монах и игумен Лавры, прочитав весь текст и удовлетворившись во всем, собственною рукою поставил и в начале и в конце честный крест и свое имя. За ним еще 13 пресвитеров, диаконов и монахов в подписях своих употребляют выражение „согласившись на сделку“, чем и показывают свою принадлежность Лавре. Остальные лица называют себя „бывшими при сделе и свидетелями“, из них один называет себя бывшим иконаном, а другой игуменом. Два предпоследние подписались по латыни, имена их Иоанн и Арсений Второй по св. Афанасию подписался Аптоний, любимый ученик преподобного, известный из жития его. Подписался и Фома прозорливец и Павел — также упоминаемые в житии св. Афанасия.

ამ სიგელს იხსენიებს Zachariae von Lingenthal (*Ius graeco-romanum III*, p. XVI. n° XVIII) იმ სახელით (*catalogus*), რომელიც მოჰყავს და ამბობს:

«XVIII. 984. December ind 13. Δωρεά des H. Athanasius Athonites. Er schenkt seinem Freunde Iohannes dem Iverer ein Chrysob. des K. Basilius, welches von dem Rechte ein Schiff zu haben handelt. Inc.: 'Αθανάσιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ ἡγούμενος etc.»

'Ασφάλεια μοναχοῦ καὶ ἡγουμένου
τῆς Λάυρας, 6493 = 985 ἔτους,
μηὶ δεκεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ιγ' (sic)

'Αθανάσιος εὐτελής μοναχὸς
καὶ ἡγούμενος τῆς Λάυρας. οἰκεία
χειρὶ προέταξα¹ τὸν τίμιον σταυ-
ρὸν εἰς τὸ ὄνομά μου † 'Αθανά-
σιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ ἡγού-
νος τῆς Λάυρας τῆς ὑπεραγίας
θειοτόκου τῆς ἐν τῷ και' ἡμᾶς
ἔρει τοῦ 'Αθωνος, τῆν παροῦ-
σαν ἔγγραφον ἀσφάλειαν καὶ
ἀπειντεμένην ἤδη ἀπλήν καὶ ἀμε-
τάτρεπτον δωρεὰν τίμημι καὶ
ποιῶ ἔκουσίᾳ μου τῆ γνῶμη καὶ
αὐθαρέτῳ βουλή καὶ οὐκ ἐκ τι-
νὸς ἀνάγκης, ἢ βίαις ἢ χλεύης,
ἢ δόλου, ἢ φάκτου ἀγνοίας, ἀλλ'
ὡς εἴρηται δλοψύχῳ προθέσει,
καὶ βουλή καὶ γνῶμη καὶ συνενέ-
σει καὶ καταθέσει πάσης τῆς
κατ' ἐμὲ ἀδελφότητος τῆς θεοῦ
συνεργείᾳ ἐν τῆ και' ἡμᾶς συ-
ναθροισθείσης Λάυρα καὶ μά-
λιστα τῶν προκρίτων ἀδελφῶν
τῶν οἰκεία χειρὶ ὑποσημηγυμέ-
νων τῆν τε συνένεσιν ἑαυτῶν καὶ
κατάθεσιν εἰς ἡμᾶς 'Ιωάννην τὸν
εὐλαβέστατον μοναχὸν καὶ ἡγού-
μενον τὸν 'Ιβήρα καὶ δι' αὐτοῦ
τῆ και' αὐτὸν εὐαγεστάτη Λάυρα
τῆ ἐπονομαζομένη τοῦ Κλήμη.

ἔψმიδღღ ლავრას, ეგრეთწოდებულ კლიმისას.

ლავრის მონაზონისა და წინამძღვრის
სიგელი 6493 (=985) წლისა, თვესა
დეკემბერსა, ინდიქტიონსა 13-სა

ათანასიმ, საწყალობელმა მონაზონმა და ლავრის წინამძღვარმა, საკუთარი ხელით წინ წარუძღვარე პატიოსანი ჯვარი ჩემს სახელს †. ათონის ჩვენს მთაზე არსებული ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის სახელობის ლავრის წინამძღვარი, საწყალობელი მონაზონი ათანასი წინამდებარე წერილობით სიგელს და მარტივსა და უქცეველ საჩუქარს ვდებ და ამას ვაკეთებ ჩემი თავისუფალი ნებით და საკუთარი გადაწყვეტილებით და არა ვისიმე იძულებით, ან ძალდატანეთ, ან ფარისევლურად, ან ზაკვით, ან უმეცრების საქმით, არამედ, როგორც იტყვიან, სრულის სულგაშლილობით, განბჭობით და შემეცნებით, და მთელი ჩემი სავანის ძმობის დასტურით, ღვთის თანაშეწევნით ამ ჩვენს ლავრაში შეკრიბილთა თანხმობით, და განსაკუთრებით არჩეულ ძმათა საკუთარი ხელის მოწერით და თავიანთი შეგნებით გიბოძებთ თქვენ, იოანე იბერს უღვთისნიერეს მონაზონსა და წინამძღვარს და ამით მთელ მის

¹ ὑπέγραφα.

‘Ο γὰρ εἰρημένος εὐλαβέστα-
τος μοναχὸς Ἰωάννης ἀφ’ οὐπερ¹
εἰς τὸ καθ’ ἡμᾶς παραγέγονεν
ἄσχος καὶ ἠγνώθη μοι τῷ ταπεινῷ
καὶ ἁμαρτολῷ καὶ ὑπετάγη τῇ
ἐμῇ ταπεινότητι² διὰ τὴν τοῦ
θεοῦ ἐντολὴν καὶ τὴν οἰκείαν
ἀρετὴν καὶ σεβασμίαν ψυχὴν ἐν
πολλοῖς καὶ ποικίλοις διέπρεψεν
πνευματικοῖς ἡμίθεσί τε καὶ κα-
τορθώμασι, καὶ πλείστας καὶ με-
γάλας ἐξέτέλεσε διακονίας ἐν τῇ
προβήθειᾳ ὑποταγῇ. Διὰ τοι-
τοῦτο οὐ μόνον τὸν θεόν, ἀλλὰ
καὶ ἐμὲ τὸν ταπεινὸν καὶ πᾶσαν
τὴν καθ’ ἡμᾶς ἐν χριστῷ ἐθε-
ράπευσε καὶ ὠφέλησε ἀδελφότη-
τα, ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀπάν-
των, ἢ τῶν νῦν, ἢ τῶν ἐν τοῖς
παλαι(οῖς) διαλαμφάντων χρόνοις.

Καὶ γὰρ τοσαῦτα κειοπίσκειν
ἔ ἀνὴρ πολλάκις ἐν τῇ βασιλευ-
ούσῃ τῶν πόλεων ἀνελθὼν καὶ
τοῖς κατὰ καιροῦς βασιλευσιν
ἐντυχὼν ἀπὸ τε τοῦ Κυρ Νικη-
φόρου τοῦ θειοδύμου βασιλέως καὶ
μέχρι τῆς σήμερον, ὥστε καὶ διὰ
χρηστῆς αὐτοῦ σπουδῆς καὶ ἀγα-
θῆς μεσιτείας καὶ ὑποταγῆς χρυ-
σοβούλλιον λαβεῖν παρὰ τοῦ Κυ-
ρου Ἰωάννου τοῦ βασιλέως λόγῳ
τῆς Δάυρας ἡμῶν περιέχον λαμ-
βάνειν ἡμᾶς σολέμνιον ἐκ τῆς
Ἀθήνου, νομίσματα διακόσια τεσ-
σαράκοντα τέσσαρα, ἅπερ³ καὶ
λαμβάνομεν ἐτησίως μέχρι τῆς
δεῦρο. Καὶ παρὰ τοῦ Κυροῦ

სენებული უღვთისნიერესი
მონაზონი იოანე. როგორც კი
მოვიდა ჩვენს მთაზე და შემი-
ერთდა მე, საწყალობელსა და
ცოდვილს, და დაემორჩილა ჩემს
საწყალობლობას, და ღვთის მცნე-
ბის გზით და საკუთარი სათნოე-
ბით და ღვთისნიერობით მიალ-
წია მრავალ და სხვადასხვაგვარ
სულიერ წარმატებას, შესრულა
მრავალი და დიდი მსახურებანი
ზემოთ მოხსენებული მორჩილე-
ბის დროს, ამით მან არა მარტო
ღმერთს, არამედ მეც, საწყალო-
ბელს და მთელ ჩვენს ქრისტეს
მიმართს ძმობას ემსახურა ისე,
როგორც არც ერთმა სხვამ, არც
ჩვენს დროში და არც ძველ
წლებში რომ ბრწყინავდნენ.

რამეთუ ამდენი იშრომა და
იღვაწა ამ კაცმა. ხშირად სამეუ-
ფო ქალაქშიც ჩადიოდა, ვხდე-
ბოდა იმდროინდელ მეფეებს მა-
რადსახსენებელ მეფით უფალ
ნიკიფორეთი დაწყებული ვიდრე
დღემდე, ისე რომ მისი სასარ-
გებლო რულუნიებით და კეთილი
შუამდგომლობით მიიღო ხრისო-
ბული უფალ იოანე მეფისაგან,
რომელიც შეიცავდა ჩვენი ლავ-
რისათვის ლემნოსის შემოსავლი-
დან (სოლემნიდან) ორასორმოც-
დაოთხი ნომიზმის ბოძებას, რა-
საც ჩვენ დღევანდლამდე ვღებუ-
ლობთ ყოველწლიურად. უფალ
ბასილი მეფემაც უძღვნა მას სხვა

¹ სწერისა ὀυπερ ab.

² [οὐδε]ότητι D.

³ ὄπερ D.

Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἕτερον χρυσοβούβλιον ἐδώρηθη αὐτῷ περὶ τῆς νήσου τῶν Νέων, ὅπερ ἐν τῇ Λαύρα δέδωκε, καὶ τὴν νήσον αὐτῇ προσεκύρωσεν.

Εἶτα θεοῦ συνεργείσωντος αὐτῷ¹ καὶ τὴν ἰδίαν ἀπέβη συστασησάμενος Λαύραν, καὶ ἐν οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ διατελοῦντος καὶ ἡγουμενεύοντος οὐδὲ οὕτως ἔληξεν ἢ ὅπως καθυστέρησεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιθέναι ὑπὲρ τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Λαύρας, ἀλλὰ καὶ συνηγωνίσαστο καὶ καθ' ἑκάστην συναγωνίζεται καὶ συγκροτεῖ καὶ συνιστᾷ πάντα τὰ ἡμέτερα, καὶ ἐδώρησατο ἡμῖν εἶτι ἂν ἔγνω ἐν χρείᾳ καθεστᾶναι ἡμᾶς.

Ἄντι οὖν τῶν πολλῶν τούτων καὶ ἀσυχρήτως μεγάλων καὶ εἰκασμῶ μη παραβαλλομένων, ὑποταγῆς λέγω ἀνόθευτον² καὶ κόπων καὶ μόχθων καὶ μεριμῶν καὶ σπουδῆς καὶ προσενέξεων³, ἵνα μὴ εἶπω, ὄρωρῶν μόνον, προεθυστήθημεν καὶ ἡμεῖς μικρὸν καὶ εὐτελεῶς ὄρωρον παρασχεῖν αὐτῷ τε καὶ τῇ κατ' αὐτὸν Λαύρᾳ, ὅπερ ἐν χάριτος μέρει ἀιτησάμενων ἡμῶν ποιησαι, μόλις κατεδέξατο καὶ κατένευσε.

Καὶ ἦδη δωρούμεθα αὐτῷ τὸ χρυσοβούβλιον τοῦ Κυροῦ Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἐξχουστῆσθαι πλοῖον χωρήσεως χιλιάδων ἑξ,

ბრისობული კუნძულ ნეონის შესახებ, და ეს (ე. ი. ბრისობული) მან აჩუქა ლავრას კუნძულთან ერთად.

შემდეგ ღვთის თანაშეწევნიით თავისი საკუთარი ლავრა რომ დააფუძნა და თავის მფლობელობაში და წინამძღვრობაში დაიბკვიდა, ამით კი არ შეუწყვეტია თავისი მოღვაწეობა, ან სწულიად მოუხსნია თავისი სულის დადება ჩვენი თავისთვის და ჩვენი ლავრისათვის, არამედ კვლავაც ჩვენი თან ერთად შერომობდა. იღვწოდა და გვერდით ედგა ყველა ჩვენ საქმეს, და მოგვანიჭებდა ხოლმე, თუ შეიტყობდა, რომ ჩვენ რამე გვესაჭიროებოდა.

ნაცვლად ყველა ამ მრავალ და შეუღარებელ დიდ და მიხვედრიოთაც კი წარმოუდგენელ ღვაწლთა (ვგულისხმობ ჭეშმარიტ მორჩილებას, და შრომას და რუღუნებას, ზრუნვას და მეცადინეობას და ნიჭებას, რომ არა ვთქვა მხოლოდ ბოძებათა), გადავწყვიტეთ ჩვენც მცირეოდენი საჩუქარი გვემოძებინა მისთვის და მისი ლავრისათვის, რაც მადლიერების ნაწილად ვიგულისხმეთ და გავაკეთეთ და ძლივს გამოხატავს დანაპირებს.

და, აი, ჩვენ ვუძღვნით მას უფალ ბასილი მეფის ბრისობულს, რომლითაც უფლება ეძლევა ნაგები ჰყავდეს, ექვსი ათ-

¹ ავტῷ D.² ἀνοθέυτου D.³ προσενέξεως D.

ἄνω ἡμῖν ἐδωρήσατο ὁ εἰρημέ-
 νος εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἄνευ
 μέντοι τῶν εἴκοσι πέντε οἴκων
 τῶν ἐξκουσάτων, τοῦ ἔχειν αὐτὸν
 τε καὶ τὴν κατ' αὐτὸν Δασύραν
 τὸ τοιοῦτον χρυσοβούλλιον εἰς
 τοὺς ἐξῆς¹ ἅπαντας καὶ διηγεκεις
 χρόνους, εἰς τελείαν ἐξουσίαν² καὶ
 ἀναφαίρετον δεσποτείαν καὶ τοὺς
 μετέπειτα αὐτοῦ διαδόχους καὶ
 κληρονόμους, καὶ μὴ ἔχειν ἐξου-
 σίαν ἢ ἐμὲ αὐτὸν, ἢ τοὺς κατ'
 ἐμὲ διαδόχους καὶ καθ' ἑξῆς³ ἡγου-
 μένους. Ἡ ἄλλον τινὰ τῶν ἁπάν-
 των ξένον ἢ οἰκείον τῆς Δασύρας
 ἡμῶν κίνησιν ἢ ζήτησιν, ἢ οἰαν-
 δήποτε ἀγωγὴν περὶ τῆς ὄψεως
 τοῦ τοιοῦτου ποιήσασθαι χρυσο-
 βούλλιον, ἕως ῥήματος ψιλοῦ.

Εἰ δὲ τίς ἐξ ὧν ἀπηριθμησά-
 μην προσώπων τοῦτο φαραθῆ ἢ
 πειραθῆ διαπραξασθαι, ἐν πρῶ-
 τοις μὲν ἐχέτω τὴν κατάραν τῶν
 ἀγίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἀπ'
 αἰῶνος⁴ τῷ Κυρίῳ εὐαρεστησάν-
 των, καὶ τὴν ἀράν τῆς ἐμῆς τα-
 πεινώσεως⁵, καὶ ἀλλότριος ἔστω
 καὶ ξένος τῆς πίστεως ἡμῶν τῶν
 χριστιανῶν, καὶ μετὰ τοῦ προδό-
 του Ἰούδα τὴν οἰκείαν ἐχέτω
 μερίδα. Ἐπειτα δὲ μηδὲ ὧς τοῦ-
 τον ἀκούεσθαι, μῆτε παρὰ τῶν
 πολιτικῶν νόμων, μῆτε παρὰ τῶν
 θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ἀλλ'
 εἶναι ἰσχυρὰν καὶ βεβαίαν καὶ
 ἀμετάβλητον καὶ ἀμετακίνητον
 τῆχ παρ' ἐμοῦ γενομένην ἀπεν-

სი, რომელიც (ხრისობული) ჩვენ
 გვიბოძა ხსენებულმა ღვთისნიერ-
 მა მეფემ გარდა ექსკუსატთა ოც-
 დახუთი კომლისა, რათა ჰქონდეს
 იგი და თვით ლავრისადმი ბო-
 ძებული ეს ხრისობული სამუდა-
 მოდ, საბოლო მფლობელობაში
 და უქცეველ ბატონობაში, მას
 და მის შემდეგ მის მონაცვალეებ-
 სა და მემკვიდრეებს; და არ
 ჰქონდეს უფლება არც მე თვი-
 თონ, და არც ჩემს მონაცვლებს
 და არც მომავალ წინამძღვრებს,
 ან სხვა ვინმე უცხოს ან შინაურს
 ჩვენი ლავრა ააღვლავონ ან იძიონ,
 ან სხვა რამ მოიმოქმედონ ამ
 ხრისობულის ჩუქების გარშემო,
 ვიდრე კნინდამდე სიტყვისა.

თუ კი ვინმე ჩამოთვლილ
 პირთაგან ამაში შემჩნეული იქნე-
 ბა ან ეცდებოდა რომ ჩაიღიწოს,
 პირველ ყოვლისა ჰქონდეს წყევ-
 ლა ჩვენი წმინდა მამებისა, რომ-
 ლებიც ძველი დროიდანვე უფლის
 მიერ კეთილმოწონებულ არიან,
 და შეჩვენება ჩემი საწყალობლო-
 ბისა, და იყოს იგი უცხო და გა-
 მოთიშული ჩვენი, ქრისტიანების,
 ნდობისაგან, და ჰქონდეს მას
 ხვედრი გამცემელ იუდასი. შემ-
 დგ, არასოდეს ეს არ გვსმენო-
 დეს, არც სამოქალაქო კანონე-
 ბის, არც ღვთაებრივი წმინდა
 კანონებისაგან, არამედ იყოს ძა-
 ლუმი და უმკველი, უქცეველი
 და უძრავი, და ჩემ მიერ ამიგ-

¹ ἐξῆς D. ² ἐξουσίαν D. ³ καθ' ἑξῆς D. ⁴ ἀπαιῶνος D. ⁵ ταπεινώσεως D.

τεῦθεν ἤδη συνενέσει καὶ κατα-
θήσει τῶν καθ' ἑμὲ ἐν χριστῷ
ἀδελφῶν, ἀπλήν καὶ ἀμεταμέλη-
τον ὄραάν.

Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρυσο-
βουλλίῳ περιέχονται οἴκοι εἴκοσι
πάντε, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται,
ἐξουσεύμενοι ἐν Χρυσοπόλει,
καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τελούντες
Λαύρα, ἐάν ποτε συμβῆ ζήτησις
γενέσθαι τοῦ χρυσοβουλλίου πρὸς
ὑπόδειξιν καὶ πληροφορίαν τῶν τὰ
τοιᾶντα ἐξερευνόντων πρακτόρων,
διοριζόμεθα ἵνα παρέχωσιν οἱ τῆς
ἐναγεστάτης Λαύρας τοῦ Κλήμη
καθ' ὃν καιρὸν ζητηθῆ τὸ τοι-
οῦτον χρυσοβούλλιον. Μᾶλλον δὲ
δι' αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐκ' τοῦ
Κλήμη ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐκ τῆς
ἡμετέρας Λαύρας ἄποσταλείτο
τοῖς βουλομένοις ἐλόγως αὐτὸ
καθιδεῖν καὶ πάλιν ἀναλαμβάνε-
σθωσαν αὐτὸ οἱ τῆς Λαύρας τοῦ
Κλήμη ἀδελφοὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ μονῇ.

Ταῦτα ἐγράφη καὶ ἀνεγνώσθη
κατενώπιον ἑμοῦ τε καὶ τῶν ὑπ'
ἑμὲ ἀδελφῶν, τῶν οἰκείᾳ χειρὶ
ὑποσημηναμένων τῆν τε γνώμην
καὶ συνέσειν ἑαυτῶν καὶ κατὰ-
θεσιν. Καὶ ἀρεσθεὶς κατὰ πάντα
(. . . .) ἕστερξα καὶ ὑπέταξα
οἰκαιοχείρως τοὺς τε υἱοὺς σταυ-
ρούς, καὶ τὸ ἑμὸν ὄνομα παρου-
σίᾳ τῶν ὑποτεταγμένων ἀξιοπί-
στων μαρτύρων, τῶν διὰ τῶν
ἰβῶν ὑπογραφῶν δηλοποιησόμενων.

Ἐγράφη δὲ ἡ παρούσα ὁ-
ραὰ χειρὶ Ἰωάννου μοναχοῦ. Μη-

რიდან დადასტურებული, და
ქრისტეს მიერ ჩემი ძმებისაგან
მიღებული, როგორც მარტივი
და უზრუნველი საჩუქარი.

ხოლო რადგან თვით წრისო-
ბულში ოცდახუთი კომლია შე-
სული, როგორც ზემოთ ითქვა,
შეუვალ ქმნილნი წრისობოლში,
და ჩვენს ლავრაში ირიცხებიან,
თუ კი ოდესმე დადგება საკითხი
წრისობულისა, საჩვენებლად და
საუწყებლად გამომძიებელთათ-
ვის, ვბრძანებთ, რომ კეთილ-
საუნო კლიმის ლავრის პატრო-
ნებს ჰქონდესთ ეს წრისობული,
უფრო მეტიც: კლიმის ძმათა და
ჩვენი ლავრის მეშვეობითვე გა-
იგზავნოს მსურველთათვის განი-
ხილონ იგი და კვლავ მიიღონ
ის კლიმის ლავრის ძმებმა საკუ-
თარ მონასტერში.

ეს დაიწერა და წაკითხულ
იქმნა ჩემ წინაშე და წინაშე ჩემი
ხელქვეითი ძმებისა, რომელთაც
საკუთარი ხელით მოაწერეს თა-
ვიანთი ნებითა და თანხმობით.
მე ყოვლითულთ მოვიწონე და
საკუთარი ხელით დავსხი პატი-
ვოსანი ჯვრები, და ჩემი სახელი
თანადასწრებით სანდო და ქვემ-
დებარე მოწმეთა, რომელთაც სა-
კუთარი ხელმოწერით დაადას-
ტურეს ეს.

დაიწერა წინამდებარე ძღვნა
იოანე მონაზონის ხელით, თვესა

νι δεκαεμβρίω ἰνδικτιῶνος τρίς και δεκάτης ἔτους¹ κυρι.

ἸΑθανάσιος μοναχὸς και ἡγούμενος τῆς Λαύρας ἀναγνοὺς τὸ βλον ὑφος και ἀρεσθεις κατὰ πάντα προέταξα και ἐπέταξα οἰκείῃ χειρὶ τοὺς τιμίους σταυροὺς και τὸ ὄνομά μου.

† Ἀντώνιος μοναχὸς συνενέσας και καταθήμενος ἐπὶ τῇ παροῦσῃ ἀπλῇ ὄρωρεξ. ἐπέγραψα ἰδιοχείρως.

† Διονύσιος μοναχὸς συνενέσας..... idem

† Θεοφάνης μοναχὸς και πατήρ..... idem

† Εφραίμ μοναχὸς και πατήρ.....

† Εὐστάθιος μοναχὸς και πατήρ.....

† Θεοφάνης μοναχὸς και πατήρ.....

† Θωμᾶς μοναχὸς και διάκονος.....

† Κοσμάς μοναχὸς και διάκονος.....

† Παφνούτιος μοναχὸς διάκονος.....

† Παῦλος μοναχὸς.....

† Ἀμβρόσιος μοναχὸς.....

† Ἰωάννης μοναχὸς συνενέσας.....

† Θεόκτιστος μοναχὸς.....

† Ἀρσένιος μοναχὸς και οἰκονόμος γεγονὸς παρήμην² ἐπὶ τῇ παροῦσῃ ὄρωρεξ και μαρτυρῶν ἐπέγραψα ἡδιοχείρως.

ოქტომბერს, ოსდიქტიონსა მეცამეტესა, წელსა 6493 (=985).

ათანასი მონაზონმა, წინამძღვარმა ლავრისა, წავიკითხე რა მთელი მასალა და ყველაფერი მოვიწონე, დავადასტურე და საკუთარი ხელით დავადე პატივოსანი ჯვრები და ჩემი სახელი.

ანტონი მონაზონმა ნიშნად თანხმობისა წინამდებარე მარტივ საჩუქარზე საკუთარი ხელით მოვაწერე.

დიონისე მონაზონი ვეთანხმები.....

თეოფანე მონაზონი და მამა...

ევრემ მონაზონი და მამა...

ეესტათი მონაზონი და მამა...

თეოფანე მონაზონი და მამა...

თომა მონაზონი და დიაკონი.....

კოზმა მონაზონი და დიაკონი.....

პაფნუტი მონაზონი, დიაკონი.....

პავლე მონაზონი.....

ამბროსი მონაზონი.....

იოანე მონაზონი ვეთანხმები.....

თეოკტისტე მონაზონი.....

არსენი მონაზონი და იკონომოსი დავესწარი წინამდებარე საჩუქრის გადაცემას, ვამოწმებ და საკუთარი ხელით ვაწერ.

¹ ἔσει D. ² παρήμην D.

† Φιλάδελφος μοναχὸς καὶ
 πρεσβύτερος παρήμην ἐπὶ τῇ πα-
 ρουσᾷ ἀπλῆ ὄρωρεᾷ καὶ μαρτυρῶν
 ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

† Κύριλλος μοναχὸς καὶ εὐχού-
 μενος... κ. τ. λ.

† Τιμόθεος μοναχὸς.....

Ego Io(hannes) monachus
 testis sum ††

Ego Arsenius... indignus
 monachus testis sum.

† Ἀριστέβουλος μοναχὸς πα-
 ρήμην..... κ. τ. λ.

ფილადელფოს მონაზონი და
 ხუცესი დავესწარი წინამდებარე
 მარტივ ხუჭებას და, დავემოწმე
 რა, საკუთარი ხელით ვაწერ.

კირილე მონაზონი და წინა-
 მძღვარი..... და სხვ.

ტიმოთე მონაზონი.....

მე იოანე მონაზონი ვემოწ-
 მები.

არისტობულე მონაზონი, და-
 ვესწარი და სხვ.

982 წლის საბუთი

შეთანხმება იოანე იბერსა და იერისოს
მცხოვრებლებს შორის

982 წლის ივნისში, 10 ინდიქტიონს, მომხდარა შეთანხმება იოანე იბერსა და იერისოს მცხოვრებლებს შორის მონასტრის კუთვნილი მამულის შესახებ.

შეთანხმება დაამტკიცა ნიკოლოზმა, თესლონიკის ლიბელესოსმა.

ამ სიგელის შესახებ А. А. (архимандрит Антоний) წერს: „Другой акт (№ 31), получивший не так давно громкую известность, есть торговая сделка того же Иоанна Ивира с жителями сопредельного св. горе города Эриссо, написанная Ливеллисием Фессалонийским Николаем „в царствование Василия и Константина, христоролюбивых царей и самодержцев в месяце июле, 10-го индиктиона 6490 (982) года“. Верхняя часть этого документа... занята печатями или рукоприкладными знаками, вероятно жителей города, в числе 69. Каждая печать состоит из начертанного большей частью небрежно креста с надписанием в четырех углах его имени, звания и прозвания участвовавших вероятно в договоре лиц, предшествуемых везде словом: σίγνον или σήγνον, т. е. огреченное signum = знак, знамение. Первый знак есть Никифора прервопресвитера. Далее следуют:

Василия пресвитера,
Мануила пресвитера,
Иоанна пресвитера,
Стефана Архонта (Внязя?),
другого Стефана...

¹ Труды Киевской духовной академии, 1861, февраль, стр. 243—244.

ეს სიგელი მოყვანილი და გარჩეული აქვს Порфирий Успенский-ს¹ ქვემოთ დასახელებულ წიგნში, ხოლო უფრო დაწვრილებით განხილულია პ. უსპენსკის (თუ სხვის) მიერ დასაბუქდად გამზადებულ თაბახებზე, რომელთა ფოტოპირები დაცულია საქართველოს (H 3145) და ლენინგრადის (III A-21) საცავებში.

შემოხვეულ თაბახზე სწერია: Договор Иоанна Ивера с жителями сел. Эриссо, утвержденный в Салониках. Фотогр. снимок Севастьянова в И. Публ. Библ.

ფოტო-პირში სწერია: (В сборн. Порфирия № 95, стр. 19—25) Афон-Иверский акт 6490=982 года, месяца июня, индикта 10-го (sic) с глаголицею, на большом широком пергамене. Вверху его начертаны 75 крестов (А. А.-ს უწერია 69), а над поперечниками их и под ними прописаны имена и прозвания разных лиц, которые присутствовали при совершении сего акта и при выдаче его Иверскому монастырю на Афоне. В числе этих свидетельских знаков стоит подобный им крест, около которого начертаны глаголические письма в четыре ряда. Я в свое время (1846 г. 16 июня) наглядно отподобил их в своей памятной книге, и тут же для себя приписал следующую заметку: в этом акте между прочими сигналами стоит и этот знак с сими буквами. Эта глаголица в высшей степени замечательна. Она старше всех известных памятников глаголической письменности. А появление её на судебном акте, между прочим, доказывает, что письмо подобного рода известно было даже судьям в Солуне. Представляю здесь эту глаголицу в том виде, в каком я усмотрел её на, помянутом акте и после замечаний о ней излагаю содержание сего акта, доказываю подлинность его, объясняю как появились на нем глаголические письма, а делаю выводы из него ближайшие.

Вот приснопамятная глаголица, о которой идет речь моя.

ჲ	ჲ
ბ	ჲ
Γ°	ΘροϚ

¹ Первое путешествие в Афонские монастыри и скиты. Архимандрита, ныне епископа, Порфирия Успенского, в 1815 году, часть 1-я, отделение второе, Киев, 1877, стр. 312 слл.

После первого взгляда на нее всякий знакомый с письмом подобного рода без запинки прочтет и напишет русскими буквами так

ЗН	К	
Ꞥ	ОР Ꞥ	т. е. знак
И	ОШЪ	

Тут слово знак соответствует греческому слову ΣΙΓΝΟΝ которое написано в верху каждого креста, начертанного греками. Пои *ꞤiorꞤi* написал знак бѣльбѣг, потому что начертил знак крестный, а не межевый, который в актах Влаѣоболгарских называется бѣльбѣгом. Имя и нарицание свое он поставил в надеже именительном, а не в родительном, как тут же писали имена свои Греки *σὶγ|νον*
Γεω|ργίου; но это сделал он по своему разумению, как бы говоря сам себе: крестный знак поставил я, *Γιორḡi* пои. Собственное имя его написано им точно так же как оно писалось в грамотах царей болгарских (*giorgi*). Вся надпись его ничем, кроме языка, не отличается от совместных надписей греческих, ни очерком прописного креста, ни формой, установленною для актов подобного рода.

Самый акт... называется *ἔγγραφος ἀσφάλεια* т. е. письменное удостоверение. Вот содержание его, выписанное мною, частью по гречески, частью в русском переводе¹:

... οὐκ ἴστωρες τοῦ κάστρου
 ἱερισσοῦ... ἔγγραφον ἀσφάλειαν
 ... ποιούμεν... εἰς ἡμᾶς τὸν εὐλα-
 βέστατον Ἰωάννην μοναχὸν τὸν
 Ἰβηρα καὶ Ἰωάννην τὸν θεοφι-
 λέστατον σύγκελλον καὶ πρὸς τὸ
 καθ' ἡμᾶς μέρος· καὶ αὐτῆς τῆς
 ἡφ' ἡμῶν εὐαγγελιστικῆς βασιλικῆς
 μονῆς τοῦ Κολοβοῦ, καθὼς ἔπο-
 τέταχται.

ჩვენ იერისის ციხის მცხოვ-
 რებლები ამ წერილობით სა-
 ბუთს... გაძღვეთ თქვენ, უნეტა-
 რეს ბერს იოანე იბერს და
 ღვთივ-საყვარელ იოანე სინ-
 გელოზს და თქვენ ხელქვეით
 მყოფ ძმობას და თვით თქვენს
 ყოვლად ღირსეულ კოლოვუს
 სამეფო მონასტერს, როგორც
 დაქვემდებარებულს.

¹ მოგვყავს ქართულად.

Ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη εὐαγεστά-
τη μονὴ διὰ τιμῆς χρυσοβούλ-
λου λόγου ἐδόθη τῷ¹ καθ' ἡμᾶς
μέρει καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν
εὐαγεστάτην ἡμῶν Λαύραν τὴν
ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεο-
τόκου Ἰδρυμένην² καὶ τοῦ Κλή-
μεντος ἐπονομαζομένην τοῦ δεσ-
πόζουσθαι παρ' αὐτῆς...³

Μηνὶ ἰουνίῳ ἰνδικτιῶνος δε-
κάτης ἐν ἔτει τῷ ς, αὐτὴ ἐπὶ βασι-
λείας Βασιλείου καὶ Κωνσταν-
τίνου.

† Θεόδωτος ὁ ταπεινὸς ἐπίσκο-
πος τῆς Ἱερισσοῦ.

† Ἀθανάσιος μοναχὸς ὁ τῆς
Λαύρας ἡγούμενος.

† Πέτρος μοναχὸς καὶ ἡγού-
μενος ὁ Καλιούκα καὶ οἱ λοιποί.

Νικόλαος λιβελλίσσιος Θεσσα-
λονίκης.

შემდეგ პ. უსპენსკი განავრძობს:

В самой верхней части сего „письменного удостоверения“ поставили кресты и подписали свои имена и прозвания 75 свидетелей, например) Никифор протопресвитер, Василий пресви-тер (და სხვები).

¹ τῷ ab

² ἰδρυμένην ab

³ ბერძნული ტექსტი მეტი არაა, ხოლო პორფირი უსპენსკი რუსულ თარგმანს ათავსებს: „и поелику вы, благочестивейшие отцы, имеете силу и дерзнове-ние у царей Василия и Константина так, что можете отыскивать все принадлежщее сей обители (Колову) и присвоивать себе; а нашлась земля у преддверий нашей крепости Градиска (ἐν ταῖς προθύραις τοῦ Κάστρου ἡμῶν, ἧτις Γραδίσκα λέγεται), принадлежавшая обители Колову, и взятая жителями сей крепости; то... (Далее говорится, что Иоанн Ивир отдал эту землю Иериссовцам на 29 лет за 100 золотых монет, а они отдали ему землю на Лонгосе),

რადგან ეს ყოვლად ღირსეუ-
ლი მონასტერი მოცემული აქვს
პატრიოსანი ხრისოველით თქვენს
მხარეს (ძმობას) და მიკუთვნებუ-
ლი აქვს თქვენს ყოვლად ღირ-
სეულ ლავრას, რომელიც დაარ-
სებულია ყოვლად წმინდა ღვთის-
მშობლის სახელობაზე და ეწო-
დება კლემენტოსისა, რათა მას
ფლობდეს იგი (ე. ი. ლავრა)..

წელსა 6490-სა, ინდიქტიონსა
10-სა, ივნისის თვესა, ბასილისა
და კონსტანტინეს მეფობაში
(ხელს აწერენ):

† სასწყალობელი თეოდოტე,
იერისოს ეპისკოპოსი.

† ლავრის წინამძღვარი ათა-
ნასი ბერი.

† კალიუკას წინამძღვარი პეტ-
რე ბერი და სხვ.

ნიკოლოზი, თესალონიკის ლი-
ველისიოსი.

Это письменное удостоверение есть копия, которая в том же году и месяце выдана была из Солунского судебного места Иоанну Ивиру за скрепою тамошнего чиновника, так называемого Ливеллисия. Подлинность сего акта не подлежит никакому сомнению.

Иоанн Ивир назад тому два года (6488=980 году) присоединил к своей лавре две упомянутые в акте обители, Иоанна Колову в Иериссе и Климента на Афоне и присоединил их действительно по силе хрисовула царя Василия Порфирородного. Лавра его поныне чествуется во имя Пресвятой Богородицы. А что у него был сивкелл Иоани, это подтверждается хрисовулом того же царя Василия (980 год), в котором прибавлено название этого сивкелла, Торникий (Χρυσόβουλλος γεγραμὸς κατὰ συνή' (6488=980) ἔτος τῷ μοναχῷ Ἰωάννῃ καὶ συζυγῆλλῳ τῷ Τορνικίῳ... Под актом 982 года подписался игумен Лавры Афанасий. А известно, что он жив был еще в 985 году, и тогда подарил оному же Иоанну Ивиру хрисовул царя Василия, предоставляющий право иметь мореходное судно...

Здесь кстати заметить, что Иериссовцы, по судебному порядку, получили другую копию сего акта с глаголицею¹ же и, быть может, с грузинскою подписью Иоанна Ивира, или сивкелла его, и что эта копия могла достаться Иверскому монастырю, когда кончился 29-летний срок обмена участков земли подле Иерисса и на Лонгосе.

ჩვენს უკრადლებას იპყრობს ამ საბუთში იოანე თორნიკის მოხსენიება იოანე სზნგელოზის სახელწოდებით: ამ საბუთში მოხსენებულია იოანე სზნგელოზი იოანე იბერის გვერდით; მათი მოხსენიება როგორც ქართველთა სავანის დამაარსებლებისა იმაზე მიგვითითებს, რომ აქ იგულისხმება თორნიკე ერისთავი. საჭიროა იმის აღნიშვნა, რომ თორნიკე ერისთავის მოხსენიება „იოანე სზნგელოზის“ სახელწოდებით მე არსად შემხვედრია ქართულ ლიტერატურულ ძეგლებში (არც კ. კეკელიძის „ქართული ლიტერატურის ისტორიაშია“ მოხსენებული).

¹ გლაგოლიციით აწერს ხელს поn Γιοργι (ე. ი. მღვდელი გიორგი). შესაძლებელია რატომ წერს იგი Γιοργι? ხომ არ არის აქ ქართულის გავლენა (გიორგი).

საგულისხმოა, რომ „იოანე სუნგელოზის“ სახელით ათონის ალაპებშია მოხსენებული თორნიკე ერისთავი:

1) «თუესა ღეკენბერსა: იე: ალაპი არს იოანე სუნგელოზისა, მაშენებელისა ამის დიდებულისა ლავრისაჲ» (ათ. კრ. 216).

2) «თუესა ღეკენბერსა: ზ ალაპი არს გიორგისი დიდისაჲ, და, ვითარცა სუნგელოზისსა სწერია და იოანესსა და ეფთჳმესსა, იგივე წესი აღსრულენ ლოცვისა და ჟამის-წირვისა და ძმათა ნუგეშინის ცემისაჲ» (ათ. კრებული 219).

3) «თუესა ღეკენბერსა იე: ალაპი არს იე მონაზონისაჲ და აბუჰარბისი და თორნიკისი: წესი ლოცვისაჲ უოველივე ეგრეთ აღსრულოს და ჟამისწირვა, ვითა სუნგელოზისასა სწერია, და სამხრად წლიონ ოთხ-ოთხი» (ათ. კრ. 220).

4) «თუესა ღეკენბერსა იე: ალაპი არს კოსტანტინესი, ბაგრატისი, მიქაელისი და სჳმეონისი: და იგივე განგებაჲ იქმნას, ვითა სუნგელოზისისა სწერია უოველი, და სამხრად სუან ძმათა ოთხ-ოთხი (ათ. კრ. 220).

5) «ალაპი არს გაბრიელისი... და, ვითა თორნიკისთჳს სუნგელოზისა სწერია, უოველივე წესი... აღსრულებოდენ (ათ. კრ. 228).

ამ სახელწოდებით იხსენიებს თორნიკე ერისთავს გიორგი მთაწმინდელი იწე-ექვთიმეს ბიოგრაფიაში. იოანე ანდერძად უტოვებს ძმებს:

«სულიერსა ძმასა ჩუენსა იოანე სუნგელოზისა, რამეთუ ფრიადითა სარწმუნოებითა მოვიდა ჩუენდა წმიდასა ამას მთასა, და სულიერისა მამისა ჩუენისა ათანასესსა საჯსენებელსა წლითი-წლად აღასრულებდით წმიდათა ჟამის-წირვათა შინა» (ათ. კრ. 24).

საერთო შთაბეჭდილება ჩვენ მიერ ამოწერილი ალაპების ტექსტისაგან, თითქოს, იმის სასარგებლოდ ლაპარაკობს, რომ „იოანე სუნგელოზი“ არის თორნიკე ერისთავი, მით უმეტეს, რომ ერთგან კიდევაც ნათქვამია «ვითა თორნიკისთჳს სუნგელოზისა სწერია». მთლად ნათელი არ არის მხოლოდ ვ. ალაპი, სადაც ნათქვამია; «ალაპი არს იე მონაზონისაჲ და აბუჰარბისი და თორნიკისი»; ამათაც იმავე წესით იხსენიებდეთ «ვითა სუნგელოზისასა სწერიაო». აქ „თორნიკი“ და „სუნგელოზი“ სხვადასხვა პირი უნდა იყოს. ეს მით უმეტეს საფიქრებელია, რომ „სინას მთაზე დაცულ 977 წლის სამოთხეში თორნიკე, ბიძა ექვთიმესი, ანდენძში იხსენიებს ექვთიმეს მამას, იოანე ვარაზფაჩეს, და მის შვილებს: მიქაელს, ჩოროლოჭდის, ჩორდვანელს და თორნიკეს“ (აქ ხაზი ჩვენია. ს. ყ.) (იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია“ ტ. I, გვ: 164, 1941 წლის გამოცემით).

995 ო. ომბენ ხელდის სიგელი

Σιγίλλιον¹ γενόμενον παρὰ
 Ἰω(ά)ννου) δουλός τῶν Ἀρμενια-
 κῶν, τῶν Βουκελαρίων² καὶ τῆς
 Θεσσαλονί(κης) τοῦ Χάλδου καὶ
 ἐπιδοθέν ἡμῖν⁴ Εὐθυμῶ μονα-
 χ(ῶ) τῷ Ἰβειρι⁵ τὸ σὺδ⁶ τοῦ
 ἐνλαβεστάνου μ(ονα)χ(ου) τοῦ κυ-
 ροῦ Ἰω(άννου) εἰς ἐξκουσίαν⁷ τῆς
 μονῆς τοῦ Κολοβοῦ καὶ τὸν αὐτῆς
 παροίκιον⁸ κατὰ τὴν δύναμιν⁹
 τοῦ ἐπιφερομένου παρ' αὐτῆς
 χρυσοβούλου¹⁰ τῶν ἀριθμῶν¹¹
 τεσσαράκοντα, οἱ καὶ εἰσὶν ἡ¹²
 μὲν ἑπὶ τὸ κάστρον Ἐρρισσοῦ,
 ἡ¹² δὲ καὶ ἔχουσ[σι] πέρειξ τοῦ
 τοιούτου κάστρου κτήματ(α) τῆς
 αὐτῆς μονῆς μὴν σ(επτε)μ(βρίω)
 ἑνδ(εκατῶνος) ἐνάτης †

Ἐπειδὴ... ἡ τοιαῦτη¹³ εὐαγε-
 στάτη μων(ή)¹⁴ ἡ οὕτω καλλου-
 μένη¹⁵ τοῦ Κολοβοῦ χρυσοβου-
 λῶν¹⁶ ἐπιφέρεται ἔχουσα ἔκου-
 σείην¹⁷ ἀπὸ τῶ¹⁸ κάστρου.
 Ἐρρισσοῦ¹⁹ καὶ ἔχουσα πέρειξ
 τοῦ τοιούτου κάστρου κτήματ(α)
 [καὶ παροίκους] τῶν²⁰ ἀριθμῶν
 τεσσαρράκοντα²¹, βουλόμεθα καὶ

სიგელი გაცემული იოანე ხალ-
 დის მიერ, რომელიც არის დუქსი
 არმენიკთა, ბუკელართა და თე-
 სალონიკისა, და ბოძებული თქვენ-
 დამი, მონაზონ ექვთიმე იბე-
 რისადმი, სათნო ბერის უფალ
 იოანეს ძისადმი, მეუვალობი-
 სასათვის კოლოვუს მონასტრისა
 და მისი ვლენებისა (თანახმად მის,
 ე. ი. მონასტრის, მიერ წარმოდ-
 გენილი ხრისობულებისა, რიცხ-
 ვით ორმოცისა, რომლებიც ერთ-
 ნი ეკუთვნიან ერისოს მიდამოებს,
 სხვები კიდევ ამავე მიდამოებში
 არსებულ სამფლობელოებს მონ-
 ასტრისას. თვესა სექტემბერსა
 მეცხრე ინდრქითონისას.

რადგან... ეს უწმინდესი მონ-
 ასტერი, ეგრეთწოდებული კო-
 ლოვუ აღდგენს ხრისობულს [იმიხ-
 შესახებ], რომ მას აქვს შეუვა-
 ლობა ერისოს მიდამოების მი-
 მართ და აქვს სამფლობელოები
 ამ მიდამოების გარშემო (და ვლენ-
 ხები) რიცხვით ორმოცი, ჩვენც
 გვსურს თანახმად ამ ოქმში გა-

¹ Σιγίλλιον ² Βουκελαρίων ³ Θεσσαλονίκης ⁴ ἡμῖν ⁵ Ἰβηρι-
⁶ τῷ σὺδ ⁷ ἐξκουσείαν ⁸ τῶν αὐτῆς παροίκων ⁹ δύναμιν ¹⁰ χρυ-
 σοβούλλου ¹¹ τὸν ἀριθμῶν ¹² οἱ ¹³ τοιαῦτη ¹⁴ μονή ¹⁵ καλου-
 μένη ¹⁶ χρυσοβουλῶν ¹⁷ ἐξκουσείαν ¹⁸ τὸ ¹⁹ Ἐρρισσοῦ ²⁰ τὸν
²¹ τεσσαράκοντα

ἡμῆς¹... κατὰ τὴν δόγμαμην² τοῦ
 τοιαύτου ἐ[γ]νοσγράφου(!?) χρο-
 νοβούλου³ ἐγ[κουσ]σεύεσθαι⁴ ἀν-
 τὸν ἀπὸ παντοίας ἐνοχ[λί]σεως⁵
 καὶ ἐπηρείας⁶ καὶ διορίζωμεν⁶
 ἐγκουσεύειν⁷ ἀπὸ τε τουρμαρχ-
 χ(ῶν), μεραρχ(ῶν), χαρτουλαρίων
 τοῦ θέματος, κομήτων⁸ τῆς κόρ-
 τῆς, δρου[γ]γαροκομήτων καὶ δω-
 μεστίκων⁹, ἐτι δὲ καὶ τοῦ ἀντι-
 (προ)σωποῦντος ἡμῶν¹⁰, σὺν ἀν-
 τῷ πρωτοκεντάρχῳ¹¹, προελευσι-
 μέων¹², καὶ παντὶ¹³ ἑτέρου τοῦ
 παρημῶν¹⁴ τῆν οἰκονομῶν δουλείαν
 μεταχειριζόμενου¹⁵ [ἡ] ἐχ[ον-
 τος(?)] καστροκτισίαν¹⁶. Καὶ τοῦ
 δηδωμένου¹⁷ χώρου¹⁸ καὶ προσ-
 σοδίου¹⁹, ἀλλὰ καὶ μητάτου καὶ
 λοιπῆς, πασις ἐπιρείας²⁰ διαφω-
 λάττεσθαι²¹, αὐτοῦς ἀνενοχλεί-
 τους. Καὶ ἔστωσαν οἱ τοιαῦτοι
 τεσσαράκοντ(α)²² σιχ(οι) καθυ-
 περετήν²³ τὴν ἀπὸ²⁴ μονῆ σὺν
 τοῖς ἐκῆ²⁵ σε[βασμίαις] μοναχοῖς
 καὶ ὑπερέχουσθαι ὑπὲρ τῶν θρο-
 στεφῶν καὶ ἀγίων²⁶ ἡμῶν βασι-
 λέων²⁷ καὶ τοῦ κ[ρά]τους(?). Ἡ²⁷
 δὲ τῆς²⁸ ἀπ[ε]μ[η]τῆς [δ]ι[κ]η²⁹ καὶ
 τὰ παρ' ἡμῶν ἐν τῷδε τῷ²⁹ σιγι-
 λ[ί]ῳ ὄντα οὐ φυλάξει³⁰, [ἀλλὰ

ტარებული ხრისობულისა მივცეთ
 მათ შეუვალობა ყოველგვარი შე-
 წუხებისაგან და ხარვეისაგან და
 დავადგინოთ შეუვალობა თემის
 ტურმარხებისაგან, მერარხებისა-
 გან, ხარტულარხებისაგან, მთა-
 ვარსამმართველოსაგან*, დრუ-
 გართ მმართველისაგან და დო-
 მესტიკთაგან, აგრეთვე ჩვენნი
 (ე. ი. კეისრის) წარმომადგენლი-
 საგან, მასთან ერთად მთავარი
 ასისტავისაგან, წინმობედთაგან
 და ყოველგვარი სხვა პირისაგან,
 რომელიც ჩვენთან რაიმე სამსა-
 ხურს ასრულებს ან ციხის მშე-
 ნებლობას ემსახურება. (თავი-
 სუფლდება) აგრეთვე თივით და
 პროსოდინით მომარაგებისაგან,
 ბინის მოვნისაგან, და ყველა სხვა
 სამსახურისაგან დაცული არიან
 ისინი მშვიდად და უზრუნველად.
 და ეს ორმოცი გლეხი განკუთვ-
 ნილი არიან ემსახურონ თვით
 ამ მონასტერს და იქ მყოფ პა-
 ტისან მონაზონებს და ილოტონ
 ღვთივგვირგვინოსანი ჩვენი წმინ-
 და მეფეებისთვის და სახელმწი-
 ფოსთვის. ხოლო თუ ვინმე არა-
 მორჩილი აღმოჩნდება და ჩვენ
 მიერ ამ სიგელში აღნიშნულს არ

¹ ἡμεῖς ² δόγμαμην ³ χρονοβούλλου ⁴ ἐγκουσεύεσθαι ⁵ ἐπι-
 ρείας ⁶ διορίζομεν ⁷ ἐγκουσεύειν ⁸ κομήτωγ ⁹ δομεστίκων
¹⁰ ἡμῶν ¹¹ πρωτοκεντάρχων ¹² προελευσιμαίων ¹³ παντός ¹⁴ παρ'
 ἡμῶν ¹⁵ μεταχειριζόμενου ¹⁶ καστροκτισίαν ¹⁷ δεδομένου ¹⁸ χώρου
¹⁹ προσοδίου ²⁰ πάσης ἐπιρείας ²¹ διαφυλάττεσθαι ²² τεσσαράκοντα
²³ καθυπερετείν ²⁴ τῆ ἀπὸ ²⁵ ἐκεῖ ²⁶ ἀγίων ²⁷ ἐλ ²⁸ τις
²⁹ τῷδε τῷ σιγίλλῳ ³⁰ φυλάξει

* Stabs quartiermeistern, head-quarters.

καὶ μόνον ἔξ αὐτῶν¹ παραβλά-
 ψη, γηγοσκαίτο² ὁ τοιοῦτως³,
 ὅτι μεγάλην ἀγανάκτησιν [ἡ]μῶν
 ἔπισπισεταί⁴. Διὸ καὶ πρὸς τε-
 λείαν πληρωφορίαν⁵ καὶ πιστο-
 σιν⁶ τῶν⁷ ἐντυχόντων⁸ τῷ⁸ πα-
 ρῶν ἡμῶν σι(γίλλι)ον τῆ συνί-
 ρι(ει) ἡμῶν βουλαί⁹ σφραγίσαν-
 τες¹⁰ ἐπιδεδόκαμεν¹¹ μῆνι [καὶ]
 [ἐ]πιδικτῶνι τῆ¹² προγεγραμμένη

დაიცავს, (არამედ) მხოლოდ სა-
 ზიანოდ გამოიყენებს მას, ასეთი
 კაცი ჩვენს დიდ წყრომას მიემ-
 თხვევა. ამიტომ სრული უექვე-
 ლობისა და დანაჯერებლობისა-
 თვის იმათი, ვისაც ეს საქმე შე-
 ეხება, წინამდებარე ჩვენი სიგელი
 დავბეჭდეთ ჩვენი ჩვეულებრივი
 ბეჭდით და ისე გამოვეცით წინ-
 წარწერილ თვესა და ინდიქტიონს.

† Ἰωάννης δούξ ὁ Χάλδος [†] დუკი იოანე ხალდი

(Fr. Dölger, Aus den Schatzkammern, 155).

ამ სიგელის შინაარსი ასეთია: იოანე ხალდი, რომელიც არის გა-
 ურთიანებული (არმენიკთა, ბუკელართა და თესლონიკის) თემის სტრა-
 ტეგოსი (დუქსი, Δυξ), სიგელს ანიჭებს ექვთიმეს, იოანე იბერის
 შვილს, კოლოვუს მონასტრის და მისი საბეგრო გლეხების განთავი-
 სუფლების შესახებ გადასახადებისაგან. ეს გლეხები, რიცხვით 40, ზოგნი
 ქალაქ იერისოს საბეგრო უბანს ეკუთვნიან, სხვებს კიდეც მონასტრის
 მამულები უჭირავთ იერისოს მხარეში. 979/980 წლის საბუთის წარ-
 მოდგენის საფუძველზე სიგელის გამცემს სურს, რომ მონასტერი დაუ-
 ბეგრავი დარჩეს და მიენიჭოს მას შეუვალობა თემის ტურმარხებისა-
 გან, მერარხებისაგან, ხარტულარებისაგან... თავისუფალი იყვნენ აგრე-
 თვე თივით მომარაგებისაგან. 40 საბეგრო გლეხი განკუთვნილი უნდა
 იყვნენ მონაზონთა სამსახურში, რათა მათ შესძლონ კეისრებისათვის
 (იგულისხმებიან ბასილ II და კონსტანტინე VIII) და სახელმწიფოსათ-
 ვის ლოცვა. ვინც ამ ბრძანებას არ დაემორჩილება, დაიმსახურებს
 სიგელის გამცემის რისხვას. სანდობის ღირსების მინიჭებისათვის ამ
 სიგელს თავის ჩვეულებრივ ბეჭედს ადებს სიგელის გამომცემი.

საჭიროდ ვთვლი მთლიანად მოვიყვანო რასაც წერს ფრ. დელ-
 გერი ამ ხრისობულის შესახებ (Aus den Schatzkammern, გვ. 153—
 154).

«მეორე სტრიქონში კოლოვუს მონასტრის წინამდგრად მოხსენიე-
 ბული მონაზონი ექვთიმე იბერი ცნობილია ჩვენთვის როგორც
 ივერთა მონასტრის დამაარსებლის იოანე იბერის ვაჟი.

¹ αὐτῶν ² γηγοσκαίτω ³ τοιοῦτως ⁴ ἔπισπισεταί ⁵ πληρωφορίαν
⁶ πίστοσιν ⁷ τῶν ⁸ τὸ παρὸν ⁹ βούλλη ¹⁰ σφραγίσαντες ¹¹ ἐπι-
 δεδόκαμεν ¹² τῆ.

«იოანე იყო დიდი ლავრის დამაარსებლის, წმ. ათანასის მოწაფე და, როგორც მისმა თანამამ დიდ ლავრაში, გამოითხოვა ამ ლავრისათვის შეღავათი 976—979/80 წლებში და „შემდეგ“ დააარსა კლემენტის ლავრა, გვიან რომ „ივერთა ლავრა“ ეწოდა¹. რომ ეს მონასტერი 979/80 წელს უნდა იყოს დაარსებული, ამას ადგენს არამარტო *terminus ante quem* (984 წ.), რომელიც იგულისხმება 984 წლის ციტირებული საბუთიდან, არამედ აგრეთვე ერთი ადგილი ერთი გამოუქვეყნებელი (ჩვენს განკარგულებაში არსებობს მისი ფოტოპირი) ლეონ პატრიკიოსისა და აღმწერალის საბუთი, 980—1025 წლებში შედგენილი, რომელშიაც თავმოყრილია ცალკეული სამეფო შეღავათები, რომლებიც ჰქონდა თავისი სხვადასხვა მონასტრებისათვის იოანე იბერს; ამ საბუთში ნათქვამია, რომ მას ჰქონდა ერთი ხრისობული, «ნეტარსენებული მეფის უფალ ბასილი პორფიროგენეტის მიერ 6488 (=980) წელს იოანე ბერისა და თორნიკე სინგელოზისადმი გაცემული ოქრობეჭედი, რომლითაც მეფე სანაცვლოდ აღუთქვამს მას, რომ ბოძებული იქნება ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში, და კოლოფუს მონასტერი იერისოში, გარდა ამისა კლემენტის მონასტერიც...»². იოანე, რომლის გვარი *Tornikios* ამ საბუთიდან შევიტყუეთ, კლემენტის მონასტერს ღებულობს სხვა მონასტრებზე გაცვლის წესით, 979 (980) წელს, ხოლო სულ მოკლე ხანში საკუთარ ლავრას ააარსებს.

«ამავე ხანებში მას შეუძენია, ზემოთ ციტირებული ცნობის მიხედვით, კოლოფუს მონასტერი, რომელიც მანამდე თვითთავადი იყო³ და რომელსაც იხსენიებს ჩვენი სიგელი 3. სტრიქონში.

«იოანე 1008 წლის წინა ხანებში გარდაიცვალა⁴ და კლემენტის მონასტრის წინამძღვრობა თავის შვილს ექვთიმეს გადასცა, რომელიც ამ თანამდებობაზე გვევლინება ამ ჩვენს 995 წლის საბუთშიც (შდრ. ერთი გამოუქვეყნებელი კერძო საბუთი ექვთიმესი 1012 წლისა, ივერთა საბუთი 55 და ი. 103.8 1015 წლისა). მაშასადამე, თუ მან, როგორც ეს ჩვენი საბუთიდან ჩანს, 980 წელს შექმნილი კოლოფუს მეტეხი თავის ვაჟს ექვთიმეს გადასცა, ეს უნდა მომხდარიყო 980-სა და

¹ 1080 წლის საბუთში მას ეწოდება: *της βασιλικῆς Αυτῆς τῶν Ἰβήρων*.

² ეს ის სიგელია, რომელიც ზემოთ გვაქვს დაბეჭდილი. იხ. ზემოთ გვ. 170.

³ ამის შესახებ იხ. *Aus den Schatzkammern* ი. 107,32, 942 წლის საბუთში.

⁴ ამის საბუთად დრ. დელგერი ასახელებს 1008 წელს 22 მაისს კლემენტის მონასტრისათვის შედგენილ ოქმს, სადაც სწერია, რომ ის მიწის ნაკვეთი, რომლის გარშემო დავაა, კლემენტის მონასტრის წინამძღვარმა იოანე იბერის ვაჟმა (ე. ი. ექვთიმემ) გადასცა მთავარდიაკონ კოსტანტინეს. მაშასადამე 1008 წელს წინამძღვრად ყოფილა ექვთიმე და არა იოანე.

1008 წლებს შუა; მაშინ ჩვენი საბუთის თარიღი, ინდიქტიონის ჩვენების მიხედვით, შეიძლება იყოს 980 ან 995 წელი (სექტემბერი). დაუჯერებელია, რომ 979/80 წლის ხრისობული, საიდანაც ჩვენ ზემოთ მოვიტანეთ გარდამწყვეტი მნიშვნელობის ცნობა, თუმცა მიენიჭა სამეფო კარზე უაღრესად გავლენიანი იოანე იბერს, როგორც კოლონის მონასტრის ახალ მფლობელს, მაგრამ მასში სრულიად არ იხსენიება ექვთიმე, რომელიც წინამდებარე საბუთით იმ მეტეხის წინამძღვარია, შემდეგ — რომ იოანემ ახალი და მნიშვნელოვანი მეტეხი მაშინვე, საფიქრებელია, ჯერ კიდევ ახალგაზრდის (წმ. ათანასეს 984 წლის საბუთში რომ სრულიად არ იხსენიება) ვაჟს ექვთიმეს გადასცა, — ყველაფერი ეს გვაფიქრებინებს, რომ ამ საბუთის თარიღია 995 წელი.

«ჩვენი სიგელის გამომცემს, თესლონიკის ღუკს იოანე ხალდს, ვიცნობთ სხვა წყაროთი. სკილიცა-კედრენე (II 467,15) გვაცნობებს 1018 წლისათვის, რომ, სხვათა შორის, სტრუმიცის კომენდანტი დრაგომუში ბასილ II ძღევამოსილ კეისარს შეეტაკა და უკვე „23 წლის აქეთ“ სამუილ მეფის ბულგარულ ტყვეობაში მყოფი პატრიკიოსი იოანე ხალდი თან წაიყვანა. მაშასადამე, იოანე 996 წელს ტყვედ იქნებოდა წაყვანილი, რაც, ნამდვილად, დასტურდება სკილიცას ტექსტის ერთი მინაწერით, რომელიც ეპისკოპოს მიხეილ დეაბოლისს 1118 წელს გაუკეთებია (ვენის ხელნაწერი U): B. Prokič. Die Zusätze in der Handschrift des Johannes Skylitzes cod. Vind. Hist. Gr. LXXIV, München 1906, n. 10: ὁ δὲ Σαμουήλ... τὸν δούνα Θεσσαλονίκης Ἰωάννην πατρικίον τὸν Χάλδον ἐζάγρησεν („სამუილმა თესლონიკის ღუკა პატრიკიოსი იოანე ხალდი დაატყვევა“).

«აქამდე მხოლოდ ის სიძნელე იყო, რომ ეს მინაწერი მიხეილ დეაბოლისს 1002—1010 (და არა 995) წლების ამბებისათვის მოჭყავდათ. რადგან Prokič გვ. 42 ვარაუდობს, რომ შენიშვნა მხოლოდ უაღბ ადგილას მოხვედრილა, V. Zlatarski-ს სურს (Istorijata na pürvoto bülgarsko carstvo, t. II, Sofia, 1927, S. 726, A. 2) იოანე ხალდი მიიჩნიოს თესლონიკის ღუკის ნიკიფორე ურანოსის შემკვიდრედ 1000—1004 წლებში და 1004 წელს დატყვევებულად. უკანასკნელი იმიტომ მიმჩნია შეუძლებლად, რომ სკილიცა-კედრენე 454,9 ნიკიფორე ურანოსის 1000 წელს უკან გაწვევის ცნობასთან დაკავშირებით ხაზგასმით აღნიშნავს — კეისარმა თესლონიკეში „მის შემკვიდრედ“ პატრიკიოსი დავით არიანიტე გაგზავნაო. ნიკიფორე აგრეთვე ერთს 1101 წლის საბუთში იხსენიება პატრიარქ სერგის დროს

(1107—1119) თესალონიკეში თანამდებობის მქონედ (ΕΕΒΣ 3, 1926, 114,9).

«თუმცა 995 წლისათვის (სკილ.-კედრ. 449,6 შმდ.) მოთხრობილია ღუკის გრიგოლ თესალონიკელის ვაჟის აშოტის დატყვევებაზე და ამის უშუალოდ მომდევნო სიკვდილზე მამის ჯარისკაცისა და მოცემულია ცნობა, რომ კეისარმა ამ ცნობის მიღებისთანავე ნიკიფორე ურანოსი თესალონიკეში გაგზავნა, მაგრამ არაფერია ნათქვამი იოანე ხალდზე, რომლის ღუკობა სწორედ ამ დროს ხვდება, მაგრამ ადვილად ასახსნელია, რომ მწერალმა იოანეს ეფემერული მმართველობა (995/6) გამოსტოვა და აშოტის დატყვევების აღწერის შთაბეჭდილების ქვეშ (მისი რომანტიკული შედეგებით) დაავიწყდა იოანეს მოხსენიება. ყოველ შემთხვევაში ჩვენი სიგელი, რომელიც მხოლოდ 995 წელს შეიძლება ეკუთვნოდეს, წარმოადგენს პროკიჩის აზრის დადასტურებას.

მიხეილის ამ საბუთს კერძო საბუთისაგან განასხვავებს შემდეგი:

1. პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის ხმარება საბუთის გამცემის მხრით.
2. არ არის საკუთარი ხელით მოწერა (არის სახელი ან ჯვარი) ტექსტის წინ და
3. საბუთის გამცემის ტყვიის ბეჭდით დაბეჭდვა.

996 წ. სიმტკიცის საბუთი

ათონის პროტოსი იოანე და იგუმენთა საბჭო უთმობენ ათანასი ბერს მონოქსილიტის მონასტერს (μονή τοῦ Μονοξυλίτου). საბჭოს ეს აქტი გამოსცა ალექსანდრე E. Lauriôtès-მა: Βιβλ. Βρ. IV (1899) 452—453. ამ აქტს იცნობს Smyrnakis Ἐὶ ἄγιον Ὄρος, გვ. 40—42.

† Ἰωάννης μοναχὸς ὁ πρῶτος, καὶ οἱ λοιποὶ καθ' ἡγουμένους τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου ἔρους τοῦ Ἀθωνος, τὴν παροῦσαν ἔγγραψον καὶ ἐνυπόγραφον ἀσφάλειαν ποιῶμεν ἔκουςίᾳ ἡμῶν τῇ γυνάμῃ καὶ συμπροθύμιᾳ πολλῇ καὶ ὀλοψύχῳ προθέσει, ἀπὸ κοινῆς συμβουλίας καὶ καταθέσεως, πρὸς σὲ Ἀθανάσιον μοναχὸν τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ καθ' ἡγουμένον τῆς βασιλικῆς¹ Λαύρας τῶν Μελαγῶν, ἐπὶ ὑποθέσει ται-
 αστή².

Ἐπειδὴ, ἡτήσω ἡμᾶς τὴν μονήν τοῦ Μονοξυλίτου, ἔρημον οὖσαν καὶ ἄπορον παντελῶς, εἰς τὸ καλλιεργῆσαι, εἰ ἔστι σοι πρὸς δύναμιν, καὶ φιλοκαλλῆσαι αὐτήν εἰς οὐκ ἄν βουλευθείης χρεῖαν, μετὰ χαρᾶς ἀπεδέξάμεθα τὴν τοιαύτην σου ἀξίωσιν, ἐπεὶ ἠρῶμεν ὅτι καὶ τὸν τόπον τοῦ Ἰλατέως, ἔν ἡτή-

პროტოსი იოანე მონაზონი და ჩვენნი წმიდა ათონის მთის დანარჩენი წინამძღვრები წინამდებარე სიმტკიცის საბუთს და დაწერილობას გაძლევთ ჩვენნი საკუთარი თავისუფალი ნებით და სრულიადი თანაგრძნობით და მთლიანსულით, საერთო განბჭობით და დადგენილებით შენ, ათანასი ბერს და ჩვენს სულიერ ძმას და მელანთა სამეფო ლავრის წინამძღვარს შემდეგი მიზეზის გამო.

ვინაიდან შენ გვთხოვე ჩვენ მონოქსილიტის მონასტერი, რომელიც უკაცრიელი იყო და სრულიად ღარიბი, რათა იმისთვის მოგველო, შენი ძალ-ღონისდა კვალობაზე, და იგი გამოგვეკეთებინა, რა საქმეობისთვისაც ვინდოდეს, ჩვენ სიხარულით ვაკმაყოფილებთ შენს ამ თხოვნას,

¹ βασιλικῆς] μεγάλης Laur.

² ტარხილებში ჩასმულ სიგელებს აღადგენენ გამომცემელნი სხვა, 991 წელს გამოტანილ საბჭოს დადგენილებას ანალოგიით.

σα πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν, ἐφιλο-
κάλλησας αὐτὸν καὶ ἀνήγειρας
κελίαν ἐν αὐτῷ.

.....
.....

Εἰς' οὗτως ἰσχυρὰν εἶναι τὴν
παροῦσαν ἔγγραφον καὶ ἐνυπὲρ-
γγραφον ἀσφάλειαν[?] μὴν Ὀκτω-
βρίῳ ἰνδικτ. ε', ἔτους ,σε'.

Ἰωάννης ὁ πρῶτος τοῦ ἁγίου
Ἰβρους.

Νικηφόρος μοναχὸς ἡγούμενος
τοῦ Βατοπαΐδου.

Ἰωάννης μοναχὸς ὁ Ἰβήρων.

ამას მოსდევს სხვა თხუთმეტი
სხვათა.

შენიშვნა 1: გამოცემის ავტორები (Rouillard და Collomp)
შენიშნავენ: R' ნუსხათა ჯგუფი შეიცავს 21 ხელმოწერას, ალ. ლავ-
რიოტისა—19 და Ἑλληνικᾶ-ს შენიშვნა—17; ნიკიფორე ვატო-
პედის ხელწერა აკლიათ Laur., Smyrn. და Ἑλληνικᾶ; იოანე
ივირონის და პავლე ქსეროპოტამოს ხელწერა აკლია Ἑλληνικᾶ-ს;
იოანე ქსეროკასტრელს, ანტონი კაჭარელს, ბასილ წმ.-თეოდოსისას
და სხვებს უჭირავთ სხვადასხვა ადგილი წარმოდგენილ სიებში.

რადგან ვხედავთ, რომ პლატის
ადგილი, რომელიც შენ გვთხოვე
ამ რამდენიმე წლის წინათ, გაგიმ-
შვენეიერებია და ადგიმართავს
მასში სენაკები.

.....
.....

ამგვარად ძალა მიეცა წინა-
მდებარე საბუთსა და დაწერი-
ლობას თვესა ოქტომბერსა[?],
ინდიქტიონსა ხუთსა, წელსა 6505
(=996 თუ 997).

იოანე, წმინდა მთის პრო-
ტოსი.

ნიკიფორე ბერი, ვატოპედის
წინამძღვარი.

იოანე ბერი, იბერთა [წინა-
მძღვარი?].

სელისმოწერა, წინამძღვართა და
სხვათა.

1000 წ. „გამიჯვების აქტი“

დავა აქვთ ადგილების გამო ბერ ნიკოლოზს თუ Κόσπαιος და ბერ სვიმონს თუ Ἀτζιῶάννου. ამ დავის გამო შეიკრიბნენ პროტოსი ნიკიფორე და მრავალრიცხოვანი წინამძღვრები და გამოსცეს „გამიჯვების აქტი“, შესახებ სადავო მიწებისა.

Ἐπειδήπερ περὶ τὸν τρόπον τὸν μεταξὺ τοῦ τε κυροῦ Νικολάου τοῦ Κόσπαιος καὶ τοῦ κύρου Συμεῶν τοῦ Ἀτζιῶάννου διαφόρων τούτους προειρημένους φιλονικεῖσθαι συνέβη καὶ εἰς ἔγκλησιν ἐλθεῖν ὡς καὶ χρεῖαν γεννηθῆναι ἐπιτοπίως παραγεῖσθαι πρῶτον μὲν τὸν κύρον Ἰωάννην τὸν πρῶτον μετὰ καὶ ἐτέρων πολλῶν διαφορῶν ἡγούμενων, ἄλλοτε δὲ πάλιν τὸν κύρον Νικηφόρον, ἔπειτα τὸν κύρον Παῦλον κατὰ τοὺς ἰδίους ἕκαστον τῆς πρωτεύσεως χρόνους διαχωρισμὸν τε πολλάκις ποιῆσαι καὶ θρία πῆξασθαι, (καὶ) οὗτοι τοῦ φιλονικεῖν οὐκ ἐπαύσαντο ἄλυσιτελεῖς δὲ ὑπῆρχε, μᾶλλον δὲ καὶ ζημιῶδες καὶ ἐπιβλαβές, τὸ τοὺς μοναχοὺς μάχας καὶ φιλονικίας ἔχειν, καὶ τὸν τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης σύνδεσμον δι' οὐδαμινὰ καὶ σμικρὰ πράγματα λύειν, ἐκρίναμεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθεῖν ὁμοθυμᾶδον ἐπὶ τῷ ἐπιμάχῳ τῷ ὅπῃ καὶ πρὸς δμόνοιαν

როდესაც ადგილის შესახებ დავა იყო უფალ ნიკოლოზ კასპაელსა და უფალ სვიმეონ აჯიოთანუს შორის და მოხდა ისე, რომ ნაირნაირად წამოყენებულ საბუთით იბრძოდნენ და ბრალდებები წამოაყენეს, რათა ადგილობრივ განხილულიყო საქმე, ჯერ პროტოსი, უფალი იოანე, სხვა ბევრ სხვადასხვა წინამძღვრებთან ერთად, მერე კვლავ უფალმა ნიკიფორემ, შემდეგ უფალმა პავლემ სცადეს ხშირად თავიანთი პროტოსობის დროს გაყოფა მოეხდინათ და სამიჯნე ძალოები ჩაერჭოთ, მაგრამ იმათ არ შეწყვიტეს ერთმანეთში დავა და უსარგებლო იყო, უფრო მეტიც: საზიანო და მავნე, რომ მონახონებს შეტაკებები და დავა ჰქონოდათ და რომ სიყვარულისა და მშვიდობიანობის კავშირი დარღვეულიყო არაფრის-მაქნისი და უკნინესი საქმეების გამო, — ამიტომ განვსაჯეთ ერთხმად შეკრებილიყავით თვით სადავო ადგილზე თანხმობისა და სიყვა-

και ἀγάπην συνελάσαι τοὺς ἀδελ-
 φούς, πᾶσάν τε μάχην και ταρά-
 χην και ἀνωμαλίαν ποιήσασθαι
 ἐκ μέσου εἶναι, τὸ παρὸν δὲ
 ἐκθίβειναι ὑπόμνημα, ἐξασφαλισά-
 μενοι αὐτοὺς ἀμετάτρεπτον και
 ἀνακλῶιτων τὸ τοιοῦτον εἰς τὸ
 ἐξῆς φυλάττειν δικαίωμα.

Συνήλθομεν οὖν ἐπὶ τὸ αὐτό,
 ὃ τε κυρὸς Νικηφόρος ὁ πρῶτος,
 και ὁ κυρὸς Ῥαφαηλ ὁ τοῦ Ἐη-
 ροποτάμου, και ὁ κϋρ Θεοφύ-
 λακτος ὃ τε κϋρις Εὐθύμιος
 ὁ Ἰβηρ, μετὰ και λοιπῶν προ-
 κρίτων ἡγουμένων τοῦ καθ' ἡμᾶς
 ἀγίου ἔρους, και διεχωρίσαμεν
 τὸν φιλονεικούμενον τόπον, μετὰ
 φόβου Θεοῦ και ἀληθείας.

.....

Διὰ τοῦτο γὰρ και τὸ παρὸν
 ὑπόμνημα ἐξέβη και ἐπεδῶθη
 ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσιν εἰς βε-
 βαιώσιν αὐτῶν και ἀσφάλειαν,
 γραφὴν διὰ χεῖρὸς Ἰωάννου μο-
 ναχοῦ πρεσβυτέρου και μαθητοῦ
 τοῦ κυροῦ Εὐθυμίου και ἐπιβε-
 βαιωθὲν τῆ αὐτοχείρῳ ἡμῶν ὑπο-
 γράφῃ μηνί Ἀπριλίῳ Ἰνδικτ.
 δεκάτῃξ ἔτους ,σφῆ' (6508).

- † Νικηφόρος ὁ πρῶτος.
- † Πασλος.
- † Θεοφύλακτος μοναχός.
- † Εὐθύμιος ὁ ἐλάχιστος μονο-
 χῆς και πρεσβύτερος† ()

R¹: εἰς δι' ἐβηριτικῶν
 γραμμᾶτων.

რულისკენ მიგვეხმო ძმები და
 გზიდან აღმოგვეფხრა ბრძოლა,
 შფოთი და უსამართლობა, და
 დავდეთ წინამდებარე მოსაგონარი.
 რათა უზრუნველგვეყო
 ისინი უქცეველად და უცვლელად
 დაეცვათ ეს სამართალი.

შევიკრიბენით ამ საქმის გა-
 მო უფალი ნიკიფორე პროტო-
 სი, უფალი რაფაილ ქსეროპო-
 ტმისა, უფალი თეოფილაქტე და
 ბატონი ექვთიმე იბერი ჩვე-
 ნი მთაწმინდის დანარჩენ წინამ-
 დღვრებთან ერთად, და სადავრ
 აღვილი გავყავით ღვთის შიშისა
 და ჭეშმარიტების მიხედ-
 ვით.

.....

ამიტომაც შესდგა წინამდებ-
 არე მოსაგონარი და გადავცა
 ორივე მხარეს მათ დასარწმუნებლად
 და სიმტკიცისათვის დაწერილი
 უფალ ექვთიმეს მოწაფის იოანე მონახონ-
 ხუცესის ხელით და დადასტურებული
 ჩვენი საკუთარი ხელით ხელმოწერით
 თვესა აპრილსა, ინდიქტიონსა მეათესა,
 6508 (=1000) წელს.

- ნიკიფორე პროტოსი.
- პავლე.
- თეოფილაქტე ბერი.
- ექვთიმე უმცირესი მონახონი
 და ხუცესი ()

R¹: მან ერთმა [მთაწერა
 ხელი] იბერიული ასოებით.

† Κοσμάς μοναχός τῶν Γλωσσίων.

† Συμεὼν μοναχός ὁ Λουτρακίου.

† Ἀντώνιος τοῦ κυροῦ Ἰλαρίωνος.

† Ἀριστόβουλος μοναχός.

† Συμεὼν μοναχός.

† Νικηφόρος μοναχός ὁ τοῦ Στραβονικήτα.

† Γεώργιος ὁ ἐλάχιστος μοναχός πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τοῦ κυροῦ Γεωργίου.

† Μιχαήλ μοναχός καὶ ἡγούμενος τοῦ Ῥαβδᾶ.

† Ἀγαθάγγελος μοναχός καὶ ἡγούμενος ἐλέφ Θεοῦ πρεσβύτερος.

† Εὐστράτιος μοναχός καὶ ἡγούμενος τοῦ Μαγουλᾶ.

† Συμεὼν μοναχός ἀρεσθίεις¹ ἐπὶ πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις ὀκειῖν χεῖρι ἠπέγραψα.

კოზმა მონაზონი, გლოსი-ელთა.

სვიმეონ მონაზონი, ლუტრაკიელი.

ანტონი, ილარიონ უფლისა.

არისტობულე მონაზონი.

სვიმეონ მონაზონი.

ნიკიფორე მონაზონი, სტრა-ვონიკეტასი.

გიორგი, უმცირესი მონაზონი ხუცესი და წინამძღვარი, უფლისა გიორგისა.

მიხეილ მონაზონი და წინამძღვარი რავდისა.

აგათანგელოს მონაზონი და წინამძღვარი, ღვთისშეწვევით ხუცესი.

ეესტრატი მონაზონი და წინამძღვარი მაგულასი.

სვიმეონ მონაზონმა მომწონებელმა ყველაფერ ზემოთ დაწერილისა, საკუთარი ხელით მოვაწერე.

შენიშვნები: 1. რადგან აქტში აღნიშნული ინდიქტიონი და წელი ერთიმეორეს არ ეთანხმება. ამიტომ გამოძეგმელნი (Rouillard-Colomp) ფიქრობენ, რომ შეიძლება თარიღი იყოს 1012 წელი, რასაც ინდიქტიონი შეეფარდებაო.

2. უურადლებას იქცევს ის გარემოება, რომ ექვთიმე მთაწმინდელი ხელს აწერს ქართულად (და არა ბერძნულად)— *δε' ἡβηριτικῶν γραμμάτων*. ლავრის აქტების სერიაში არის 1016 (?) წლით დათარიღებული „შეთანხმება წინამძღვრებს შორის“, სადაც ივერთა მონასტრის ბერი გიორგი აგრეთვე ქართულად აწერს ხელს.

¹ ეს არის სვიმეონ აჯიოიანუ, ერთი მოღვაწეთაგანი. იხ. ზემოთ.

3. ამ აქტს, როგორც ჩანს, იცნობს სოფრონ ევსტრატია-
დე, რომელიც მას იხსენიებს თავის ნარკვევში „Ιστορικὰ μνημεία
του Ἁθῶν“ (დაბეჭდილია ჟურნალში „Ελληνικά“, III [1930] გვ. 333—
384); აქტის ტექსტი მოყვანილი არაა. მხოლოდ თათბირის მონაწი-
ლეთა ხელმოწერაა, რომელიც ზედმიწევნით უდგება Rouillard-Col-
lomp-ის მიერ დაბეჭდილსა და ჩვენ მიერ ზემოთ მოყვანილ ხელმო-
წერას.

1000 (ა6უ 1012) წელი * ჩუქების აქტი

ექვთიმე ბერი აძლევს თავის შვილობილს იოანე ბერს ერთ მიწას, რომელიც მას უყილია დამიანე ბერისაგან, და მეორე მიწას, რომელიც იმყოფება საზღვრად მიწისა თჳს Μαγυσλᾶ, რათა იოანემ შეძლოს, თავისი სურვილისამებრ, იქ მოთავსდეს რამდენიმე მონაზვნით (შვილი ან მეტი), იმ პირობით რომ ზემოხსენებული მიწა არასოდეს არ გაასხვისოს არც იოანემ, არც მისმა ღოწაფეებმა და შემკვიდრებებმა, და დაუბრუნდეს მონასტერს, თუ ისინი არ ისურვებენ მის დაცვას.

† Ἐν δόγματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἐὐθύμιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος τὴν παροῦσαν ἀπλήν καὶ ἀμεταμέλητον δωρεάν τιμήμι πρὸς σὲ καὶ ποιῶ, Ἰωάννην μοναχόν καὶ πρεσβύτερον, καὶ πνευματικόν μου τέκνον, ἐπὶ ὑποθήσει τοιαύτη.

Ἐπειδήπερ σὺ ὁ μοναχὸς Ἰωάννης καὶ πρεσβύτερος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀπαργησάμενος τὸν κόσμον καὶ καταλιπὼν πασάν σου συγγένειαν καὶ αὐτὸν τὸν κατὰ σάρκα πατέρα σου ἡμῖν προσεκολληθήσῃς, ἔτι ζῶντος τοῦ μακαρίτου καὶ ἁγίου μου πατρὸς τοῦ κυρίου Ἰωάννου, καὶ παρ'

† სახელითა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა, მე ექვთიმე სრულყოფილი ბერი და ხუცესი წინამდებარე მარტივსა და და უზრუნველ საჩუქარს გიძღვნი შენ და გიშვრები [ამას] იოანე ბერსა და ხუცესს და ჩემს სულიერ შვილს, შემდეგი მიზეზის გამო.

ვინაიდან შენ, მონაზონმა იოანემ და ხუცესმა, ახალგაზრდა ასაკიდანვე უარყავი ეს ქვეყანა და დასტოვე მთელი შენი ნათესაობა და თვით შენი იგი ხორციელი მამა და ჩვენ მოგვეკედლე, ჯერ კიდევ მამა ჩემის ნეტარი და წმინდა უფალ იოანეს სიცოცხლეში¹, და მიიღე ჩვენგან მონაზვნის სქიმა,

* მსოფლიოს თარიღი 6508 (=1000 წ.) და ინდიქტიონის თარიღი 10 ერთი-მეორეს არ უდგება. გადამწერის მიერ η, ალბათ, გაგებულ იქმნა როგორც ζ (20) და ამან გამოიწვია აღრევა.

¹ ესე იგი იოანე იბერი, ექვთიმე მთაწმინდელის მამა.

ἡμῶν τὸ μοναχικὸν ἔλαβες σχήμα, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν τῆς ἱεροσύνης ἡλθες βαθμὸν, τελευταῖον δὲ ὁ ἄγιός μου πατήρ εἰς τὰς ἐμάς σε κατέλιπε χεῖρας, σὺ δὲ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ κατὰ σάρκα πατρός σου, εἴ τι ἂν σοι περιῆλθεν ἐκ προγονικῆς κληρονομίας τῆ καθ' ἡμᾶς προσέφερες ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὸν τύπον καὶ κανόνα τῶν ἀληθινῶν ὑποτακτικῶν, νυνὶ δὲ ὀχληθεὶς κατὰ τὸν λογισμὸν τοῦ καθίσαι ἰδίως ἐν κελλήρ ἡξίωσάς με πολλαῖς τοῦ πρόνοιάν σου τρόπου εἰς σύσπασιν κελλείου ποιήσασθαι· εἴξας οὖν τῆ ἀξιώσει σου ἐζήτουν τρόπον ἐπιτήδειον.

Ἐπειδὴ δὲ σὺ αὐτὸς εὖρες τρόπον πλησίον ἡμῶν παρακείμενον, ἐν ᾧ πρῶτον ὁ Μιχαὴλ ἐκεῖνος ὁ λεγόμενος Αἰχμάλωτος ἐκαθήζετο, καὶ ἀρεστός σοι οὗτος ἐφάνη, ἐξωνησάμενοι αὐτὸν παρὰ τοῦ μοναχοῦ Δαμιανοῦ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ εἰς νομίσματα τρία, καὶ ὀγδοήκοντα ἀποχαρίζομαι σοι τὸν τοιοῦτον τρόπον, καθότι καὶ εἰς λόγον σου τοῦτον ἐξωνησάμην σοι ποιῆσαι ἐν αὐτῷ κελλήρ καὶ εὐκλήριον· ἐπεὶ καὶ οἱ φίλοι σου ὑπέσχοντο συνεργῆσαι σοι, καὶ οὐδεμίαν καινοτομίαν ἢ καθ' ἡμᾶς ὑψίσταται λαβῆρα· καὶ καθέζεσθαι σε ἐκεῖσε μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν θελόντων σοι καθύπερθε εἶτε ὄνο εἶτε τριῶν, ἢ τὸ πολὺ μέχρι τῶν ἑπτὰ γε-

შემდეგ კი მოხვედი მღვდლობის ხარისხში, ხოლო უკანასკნელ წმინდა მამა ჩემმა დაგტოვა ჩემს ხელში, შენ კი შენი ხორციელი მამის გარდაცვალების შემდეგ, რაც კი რამ გადარჩა წინაპართა მემკვიდრეობიდან გადმოეცი ჩვენს ეკლესიას, ჭემმარიტ ქვემდებარეთა სახისა და კანონის მიხედვით, ხოლო ეხლა შეწყლებული (გადასახადთან დაკავშირებით) მთხოვდი ხშირად გამეთვალისწინებია შენთვის ადგილი სენაკის მოსაწყობად; ანგარიში ვაგუწვიე შენ თხოვნას და შესაფერისი ადგილი გამოვიძიე.

ხოლო როდესაც შენ იპოვე ადგილი ჩვენს მახლობლად მდებარე, რომელშიც ჯერ კიდევ გარდაცვალებული მიხეილი, ეგრეთწოდებული „ტყვე“ იჯდა, და იგი შენ მოსაწონად მოგეჩვენა, მე შევისციდე იგი მონაზონ დამიანესაგან, მისი მოწაფისაგან, სამ ნომიზმად, და გიწყალობე შენ ეს ადგილი, რამდენადაც მე შევისციდე ის ადგილი იმისათვის, რომ შენ მასში მოგეწყო სენაკები და ევქტერი. და შენი ბიძები დაგპირდნენ, რომ ხელს შეგიწყობენ. და არავითარ ახალკვეთას არ მიალწევს ჩვენი ლავრა; და იქ მჯდარიყავ შენ ძმებითურთ, რომლებიც ისურვებენ შენ მოგემსახურონ, ან ორი, ან სამი, ან ბევრი, თვისთ შვილამდე განდებოდეთ თქვენ,

γέσθαι ἡμᾶς ἵνα μὴ εἰς πλεῖονα
 ἐκτεινόμενοι σύστασιν εἰς ἄνωμα-
 λίαν χωρήσητε τῆ ἐγγύτητι τῆς
 καθ' ἡμᾶς λαύρας· σύστασιν γὰρ
 ἐπάνω συστάσεως γενέσθαι ἄλυ-
 σιτελεῖς ὑπάρχει· καὶ ἔχειν σε
 ὑπ' ἐξουσίας τὸν τοιοῦτον τρόπον,
 καὶ εἰ τι ἔχει καλλιεργήσῃς, πά-
 σασ τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου·
 καὶ ἀπὸς μετὰ τὴν σὴν τελευ-
 τὴν παραπέμπειν μαθηταῖς καὶ
 διαδόχοις σου καὶ ὧν ἂν φελή-
 σῃς διορίζεσθαι εἰς τὸ διηγεκέξ·
 μὴ ἔχειν δὲ σε ἐξουσίαν μήτε
 τοὺς μετὰ σὲ πιπράσκειν τὸν
 τοιοῦτον τρόπον ξένοις τισὶ καὶ
 ἄλλοτρίοις προσώποις ἢ προσκυ-
 ροῦν εἰς ἕτερον μοναστήριον· ἀλλ'
 εἴπερ ἀπογενέσθαι τοῦτον φελή-
 σῃτε, παρέχειν τὸ τίμημα τὴν
 καθ' ἡμᾶς λαύραν, καὶ ἀναλαμ-
 βάνεσθαι τὸν τρόπον, καὶ τὰ ἐν
 αὐτῷ βελτιωθέντα· οὕτω δὲ κατὰ
 διαδοχὴν παραπέμπειν ἀλλήλοις,
 καὶ ὡς ἔχεις αὐτὸς διορίσασθαι.

Σὺν δὲ τῷ τοπίῳ τῷ ἐξωνη-
 θέντι παρὰ τοῦ μοναχοῦ Δαμια-
 νοῦ ἀπέσπασα καὶ ἕτερον ὀλίγον
 τρόπον ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ
 ἀγροῦ τοῦ Μαγουλᾶ, καὶ ἐπιδέ-
 δωκά σοι, διὰ τὸ πᾶν μικρὸν
 εἶναι· ἔχεινον τὸν ἐξωνηθέντα τό-
 πον· ἔστι δὲ ὁ περιορισμὸς τοῦ
 τε ἐξωνηθέντος τοπίου καὶ τοῦ
 προστεθέντος ἐκ τῆς διακρίσεως
 τοῦ Μαγουλᾶ, καὶ ὡς διαχωρίζει

რათა უფრო მეტად არ გაიჭი-
 მოს მდგომარეობა ანომალიამდე,
 მიიღოთ ჩვენ ლავრის სიახლოვეს;
 რამეთუ, თუ შერწყმა შერწყმის
 ზემოთ იქნება, უვარგისად ჩა-
 ითვლება. და გქონდეს შენ ეს
 ადგილი მფლობელობაში, თუ იქ
 რამეს გააუმჯობესებ, შენი სი-
 ცოცხლის მთელი დღეების გან-
 მავლობაში; და კვლავ შენი გარ-
 დაცვალბის შემდეგ გადაეცეს
 შენს მოწაფეებსა და მონაც-
 ვალებს და რომელთაც შენ
 ისურვებ მიეზღოს საუკუნოდ;
 ხოლო შენ არ გქონდეს უფლება
 არც იმათ, ვინც შენ შემდეგ
 იქნებიან, ეს ადგილი მიჰყიდონ
 ვინმე უცხოელებს და სხვა პი-
 რებს, ან სხვა მონასტრის გადა-
 სცენ საუფლოდ. მაგრამ თუ მო-
 ინდომებთ ამის გაკეთებას, ჰქონ-
 დეს ჩვენს ლავრას პატივდება
 და მიიღეთ ეს ადგილი და ის
 გაუმჯობესებანი, რომლებიც მას-
 ში არის; ამრიგად მონაცვლეო-
 ბით გადაეცით ერთმანეთს, რომ-
 გორც თვითონ განსაზღვრო.

მონაზონ დამიანესაგან შესყი-
 დულ ადგილთან ერთად, მოვი-
 პოვე სხვა მცირე ადგილიც, რომ-
 ელიც იმყოფება მაგულას მამუ-
 ლის საზღვარზე და გადმოგეცი
 შენ, რადგან ძალიან პატარაა ის
 შესყიდული ადგილი. როგორც
 ის შესყიდული ადგილი, ისე
 დამატებული ადგილი მაგულას
 წრიდან იყო შემოსაზღვრული,
 როგორც ამას განყოფის რუ, რომ-

τὸ ρύακιον τὸ διακείμενον μεταξὺ τοῦ τοπίου ἐχείνου καὶ τοῦ μοναχοῦ Εὐστρατίου· ἀνέρχεται εἰς τὸν παλαιὸν ἀγρὸν τοῦ Μαγουλά, ἕως τοῦ συνόρου τοῦ διαχωρίζοντος τὸν ἡμέτερον τόπον ἐκ τοῦ Κραββάτου· ἀκχεῖται ἐκνεύει δεξιὰ, καὶ κατέρχεται τὴν ῥάχιν τὴν οὖσαν ἐπάνω τοῦ κελλίου τοῦ μοναχοῦ κῆρ Στεφάνου, ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ κατερχομένου σύνεγγυς τοῦ κελλίου τοῦ μοναχοῦ κῆρ Στεφάνου, καὶ κατέρχεται τὸν ποταμὸν¹ ἕως τοῦ μύλου τοῦ Μαγουλά, ὃν ἐπιδέδωκα εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ κελλίου σου, καὶ ἕως τῆς μίξεως τοῦ ποταμοῦ τοῦ κατερχομένου εἰς τοῦ μοναχοῦ Εὐστρατίου· ἐτι δὲ ἔχειν σε καὶ εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ κάτω ἀγροῦ τοῦ Μαγουλά, ἀπὸ τὴν ἑδὸν τὴν κατερχομένην εἰς τὸ ὄρος πρὸς τὸν Μυλοπόταμον τὰ χύνοντα πρὸς τὸ ἐκεῖθεν μέρος πρὸς τὸν μύλον κατωφερῆ κρημνάσια, εἰς καταβολὴν μικρῶν σπερμάτων· ἔχειν δὲ σε καὶ εἰς τὸν Αἰγιαλόν, εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἀγροῦ τοῦ Μαγουλά, ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Σκλαβοῦάγγελου, τόπον τοῦ ποιῆσαι οἴκημα εἰς καρaboστάσιον καὶ ἀποθήκην· καὶ τὸ πλάγιον ἐνθα ἦν τὸ κελλίον τοῦ μοναχοῦ Ἀγάθωνος πλησίον τοῦ συνόρου τοῦ Μυλοποτάμου κατέχειν σε, τὸ δὲ

მელიც მდებარეობს იმ ადგილსა და მონაზონ ეესტრატის ადგილს შუა; ის აღწევს მაგულას ძველ მამულამდე, ვიდრე საზღვრამდე, რომელიც ჰყოფს ჩვენს ადგილს კრავატისაგან. ჩამოდის იმ მთიდან, რომელიც არის მონაზონ უფალ სტეფანეს სენაკის ზემოთ, ვიდრე იმ მდინარემდე, რომელიც ჩამოდის მონაზონ უფალ სტეფანეს სენაკის გვერდით, და ჩადის მდინარეში ვიდრე მაგულას წისქვილამდე, რომელიც (დამატებით) მოგვცი შენი სენაკის მოსაზღვრედ, და ვიდრე იმ მდინარის შერევამდე, რომელიც ჩამოდის მონაზონ ეესტრატის [სენაკის] გვერდით. გარდა ამისა შენ გექნება ქვედა სოფელ მაგულას საზღვარში, იმ გზიდან, რომელიც ჩამოდის მთაში მილოზოტამოსკენ, რომელიც იღვრება იქიდან წისქვილზე და მოაქვს კლდოვანი ნაწილები წვირილი თესვების დასანთქმელად, ხოლო შენ გაქვს ეგიალამდე, სოფელ მაგულას საზღვარზე, იქიდან სლავოთიანეს მდინარემდე, ადგილი ბინის გასაკეთებლად, ნავების დასადგომად და საწყობად. და კორდი, სადაც იყო მონაზონ აგათონის სენაკი მილოზოტამის საზღვრის მახლობლად, გქონდეს შენ, ხოლო მონაზონ სტეფანეს სენაკი იყოს მის მფლობელობაში მისი სიცოცხლის მთელი დღე-

¹ უნდა იყოს ეἰς τὸν ποταμόν.

κελλίον τοῦ μοναχοῦ Στεφάνου
 ἔστω ἐν τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ πάσας
 τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ
 ὡς θέλει οἰκονομεῖτω περὶ αὐτοῦ·
 μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτῆν
 ἔχειν σε τὸ τοιοῦτον κελλίου διὰ
 τὸ πλησιάζειν σε.

Ταύτην οὖν τὴν ὄρωρᾶν θέλω
 ἀμετάτρεπταν καὶ ἀναλλοίωτον
 εἶναι, μὴ ἔχοντός τινος τῶν μετ'
 ἐμὲ καθηγγησομένων ἐξουσίαν τοῦ
 ἀνατρέμειν ταύτην, σοῦ δηλονότι
 καὶ τῶν μετὰ σὲ ἐμμενόντων ἐν
 τοῖς παρ' ἐμοῦ ἕρισθῆσιν. Εἰ δὲ
 τις μετ' ἐμὲ ἀνατρέψαι θελήσῃ
 τὴν παροῦσαν ὄρωρᾶν, καὶ ἐπη-
 ρειᾶν σοι ἐπαγαγεῖν ἔνεκεν τῆς
 δεσποτείας τῶν παρ' ἐμοῦ δοθέν-
 των σοι τοπίων, ἐχέτω τὴν ἀρὰν
 τῶν ἀγίων πατέρων, καὶ μὴ
 ἀκουέσθω παρὰ τῶν τιμίων γε-
 ρόντων, μήτε παρ' ἄλλου τινὸς
 ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ κρι-
 τηρίου, ἀλλ' εἶναι βεβαίαν τὴν
 παροῦσάν μου ὄρωρᾶν, γραφείσαν
 οἰκείᾳ μου χειρὶ μὴνι Ἀπριλίῳ
 ἰγδικτ. δεκάτης ἔτους ,CFVI' ¹.

ბის მანძილზე, და, თუ სურს,
 მოუაროს მას; მისი გარდაცვა-
 ლების შემდეგ შენ გქონდეს ეს
 სენაკი, რადგან შენს მეზობლად
 არის.

ეს საჩუქარი მიხდა იყოს
 უქცეველი და უცვლელი და არა-
 ვის, ვინც ჩემ შემდეგ იქნება
 წინამძღვრად, არ ჰქონდეს უფლე-
 ბა იგი გააბათილოს, სანამ, რა-
 საკვირველია, შენ და შენი მემ-
 კვიდრენი დარჩებით ჩემგან მი-
 ჩენილ საზღვრებში. თუ ვინმემ
 ჩემს შემდეგ მოისურვა წინამდე-
 ბარე საჩუქრის გაბათილება და
 შენ მოგაყენოს ზედღაწოლა ჩემ
 მიერ შენთვის ჩუქებულ ადგი-
 ლებზე გასაბატონებლად, ჰქონ-
 დეს მას წყევლა წმიდა მამები-
 სა, და ნუშეც ყოფილა მოსმენილი
 პატივოსან მოხუცთაგან, ნუცა
 ვინმე სხვისაგან, საეკლესიო და
 სამოქალაქო მსჯავრისაგან, არა-
 მედ იყოს უეჭველი წინამდებარე
 ჩემი ჩუქება, დაწერილი ჩემი საკუ-
 თარი ხელით თვესა აპრილს, ინ-
 დიქტიონსა მეათესა, 6508 წელსა.

¹ ეს აქტი „ჩუქებისა“, დაწერილი 1000 (ან 1012), წელს მიეწერება ექვთიმე მთაწმინდელს, როგორც ეს სწერია ტექსტის წინ. მოთავსებულს შენიშვნაშით, წერენ გამომცემელნი: L' acte est attribué à saint Euthyme, fondateur d' Iviron, dans une notice qui précède le texte. გამომცემელნი, ალბათ, ჰგულისხმობენ შემდეგ სიტყვებს: *Εὐθύμιος... ἐστὶ ζῶντος τοῦ μακαρίτου καὶ ἀγίου μου πατρὸς τοῦ κυρίου Ἰωαννοῦ*. იხ. ზემოთ, ტექსტის პირველ გვერდზე.

1016 წ. შეთანხმება წინამძღვრებს შორის

შინაარსი ამ შეთანხმებისა ასეთია: წმ. ელიას მონასტრის წინამძღვარი ნიკოლოზი კისრულობს დაბინავდეს სიმეონის მონასტერში (რომელიც არის წინამძღვარი წინამორბედის ე. წ. აჯიითანუს მონასტრისა) სულიერი შვილის სახით; ერთი წლის განმავლობაში ის წარმართავს მონასტრის ყველა მიმდინარე, ყოველდღიურ საქმეებს იმ პირობით, რომ მას სრული თავისუფლება ექნება, სვიმეონს კი სულიერი გამგებლობა. ერთი წლის შემდეგ სვიმეონი ნიკოლოზს გადასცემს როგორც სულიერს ისე ყოველდღიურ უფროსობას მთლიანად და თვითონ წავა თავის სენაკში ერთი მსახურიტურთ. ასე განახორციელებს ნიკოლოზი თავის უფროსობას სვიმეონის სიცოცხლეში და გარდაცვალების შემდეგ. ნიკოლოზს უფლება ექნება თავისი მემკვიდრე დანიშნოს. იმ შემთხვევაში თუ ნიკოლოზი ან მისი მემკვიდრე ვერ უზრუნველყოფენ სვიმეონის დასვენებას, როგორც მას სურს, ისინი მას უხდიან ყოველწლიურად 30 მოდიოს ხორბალს, 50 საწყაო ღვინოს, 6 მოდიოს ბოსტნეულს და სვიმეონისა და მისი მსახურის ნაპერ ჰენძსეაჲ და პრაჲფაჩია („შესანახად“) ექვს ოქროს ნომიზმას.

მოგვყავს ზოგიერთი ადგილი ამ „შეთანხმებისა“ და ხელმოწერა.

ὁ δὲ ἔμδος διὰδοχος χρεώσσης
 ἔσται κἀκείνος, ὡπερ κἀγὼ, ἀνα-
 παύσειν σε ἄς πνευματικὸν πα-
 τέρα. Εἰ δὲ πολλὰκις, ὅπερ μὴ
 γένοιτο, οὐ δυνήσῃμὲν σε ἀνα-
 παύσαι ἄς θῆλεις, εἴτε ζῆς εἴτε
 ὁ ἔμδος διὰδοχος, τότε ἐκ συμ-
 φώνου καὶ ἀρεσκείας κατὰτίθημι
 παρῆχειν σοι ἐτησίως σῆτου μο-
 θῆνους τριάκοντα καὶ οἶνον μέτρα
 πενήκοντα καὶ ὄσπρια μισθῆνους
 ̄̄̄ καὶ ნაპერ ჰენძსეაჲ და პრაჲ-

ხლო ჩემი მონაცვლე ვალ-
 დებულია ისიც, როგორც მე,
 მოგასვენოთ შენ, როგორც სუ-
 ლიერი მამა. ხლო თუ ხში-
 რად — ნუშეც მომხდარა ეს — ვერ
 შევძლეთ შენ მოგასვენოთ ისე,
 როგორც გსურს, ვერც მე, ვერც
 ჩემმა მონაცვალემ, მაშინ შეთანხ-
 მების და მორიგების შესაბამი-
 სად ვდებ გაძლიოთ შენ ყოველ-
 წლიურად: ხორბალი ოცდაათი
 მოდიოსი და ღვინო ორმოცდა-

φαγίου σφῶ τε και τοῦ ἑποῦρ-
γοῦ σου, χρυσοῦ νομισματα ἕξ.

Τούτων οὕτως συμφωνηθέν-
των, μὴ ἔχειν ἐξουσίαν μήτε ἕμὲ
μήτε ἐσὲ χωρήσαι εἰς ἀνατροπήν
τῆς παροῦσης ἀσφαλείας· εἰ τις
δὲ ἕξ ἡμῶν τῶν ὄντων φαρσίνῃ
ἀνατρέπειν ταῦτα και καταλύειν,
ἔχειν τὴν ἀρὰν τῶν ἀγίων πατέ-
ρων και ἔσται καταδικασμένος
ἀπὸ παντὸς κριτηρίου.

Και εἰδὲ ὁὕτως ἰσχυρὰν μὲ-
νειν τὴν παροῦσαν ἡμῶν ἀσφα-
λείαν, γραφείσαν γυνάμῃ ἡμῶν
και ἀρესαιεῖα διὰ χεῖρδς Ἀντω-
νίου μοναχοῦ μαθητοῦ τοῦ κυροῦ
Ἐμῆμιου μὴνι Φεβρουαρίου ἰν-
δικτιῶνος) ἰδ' κατὰ παρουσίαν
τῶν παρευρεθέντων μαρτύρων·
ὄνδ και πρὸς περισσοτέραν ἀσφα-
λείαν προέταξα ἰδέα χεῖρδς τὸν
τίμιον σταυρὸν και τὸ ἴδιον
ἴδιον.

† Νικηφόρος ὁ πρῶτος.

† Θεοδώρητος μοναχὸς και
προεστῶς τῆς Λαύρας παρῶν
ἀπέγραψα ἰδιοχειρῶς.

† Ἐμῆμιος ὁ ἐλάχιστος μονα-
χὸς και πρεσβύτερος ἀπέγραψα
ἰδιοχειρῶς.

† Γεώργιος μοναχὸς ὁ Ἰβηρ
ἀπέγραψα ἰδιοχειρῶς.

† () (+)

ათი საწყაო და ბოსტნეული ექვსი
მოდისი და შენი და შენი მსა-
ხურის შესანახი ექვსი ოქროს
ნომიზმა.

რადგან ასე ვართ ამაში შე-
თანხმებული, ნუ გვექნება უფლე-
ბა ნურც მე და ნურც შენ გადა-
ვუღვეთ და გადავუხვიოთ წინა-
მდებარე სიმტკიცეს; თუ რომე-
ლიმე ჩვენ ორთაგანი გავებდავთ
ამის გადახვევას და ჩაშლას,
ჰქონდეს მას წყევლა წმინდა მა-
მებისა და იყოს იგი დადანაშაუ-
ლებული ყველა მსაჯულის მიერ.

და ასე და ამრიგად ძალაში
დარჩეს წინამდებარე ჩვენი სა-
ბუთი, დაწერილი ჩვენი თხოვ-
ნით და მოწონებით უფალ ექვ-
თიმეს მოწაფის ანტონი მონაზო-
ნის ხელით თვესა თებერვალსა,
ინდიქტიონსა 14-სა, თანადასწ-
რებით აქ მყოფი მოწმეებისა,
ამიტომ უფრო მეტი სამტკიცე-
სათვის დავღვევი საკუთარი ხე-
ლით პატრივოსანი ჯვარი და სა-
კუთარი სახელი.

პროტოსი ნიკიფორე.

თეოდორიტე მონაზონი და
ლავრის თავმჯდომარე, დავესწა-
რი და ხელი მოვაწერე საკუთარი
ხელით.

ექვთიმემ, უმცირესმა მონა-
ზონმა და ხუცესმა, საკუთარი ხე-
ლით მოვაწერე.

მონაზონმა გიორგი იბერმა
საკუთარი ხელით მოვაწერე.

Ⲡⲓⲉⲓ ⲃⲓⲛⲓ ⲓⲃⲏⲣⲓⲁⲛⲥ (ერთად)-ერთი ვაწერ იბე-
 ႠⲣⲁⲙⲁⲧⲁⲮⲁⲮⲥ. რიული ასოებით;

(სულ ბოლოს)

† Ⲛⲱⲙⲉⲛⲥ ⲙⲟⲛⲁⲅⲃⲥ ⲁⲁⲧⲁ ⲡⲁⲛ- მონაზონმა სვიმეონმა ყველა-
 ⲧⲁ ⲁⲣⲉⲃⲟⲙⲉⲓⲥ Ⲭⲃⲁⲁ ⲥⲟⲓ ⲧⲟⲛ Ⴀⲁⲣ- ფერით კმაყოფილმა მოგეცი შენ-
 ⲧⲏⲥ ⲧⲟⲛ [ⲧⲏⲥ ⲥⲱⲡⲱⲛⲁⲓⲁⲥ] ⲁⲓⲓ ⲧⲃ ხარტა [შეთანხმებისა] და მონას-
 ⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ (ⲁⲓⲓ) ⲟⲛⲁⲓⲁ Ⴀⲉⲓⲣⲓ ტერი, და საკუთარი ხელით მო-
 ⲛⲡⲉႠᲣⲁⲫⲁ. ვაწერე.

შენი შენიები:

1. მესამე ადგილას რომ აწერს ხელს **Ⲭⲃⲁⲁⲓⲙⲉⲛⲥ**, ეს არის ექვთიმე მთაწმინდელი, რომელიც მონაწილე თუ დამსწრე უოფილა იმ შეთანხმებისა, რომელიც მოხდა ნიკოლოზსა და სვიმეონს შორის. Rouillard-Collomp-ის გამოცემასთან დართულ საძიებელში, მართალია, კითხვის ქვეშ, მაგრამ მაინც სწერია, რომ ეს არის **Ⲭⲃⲁⲁⲓⲙⲉⲛⲥ** I' Ibère (იხ. გვ. 197).

2. თვით ტექსტი ამ „შეთანხმებისა“ დაწერილია ექვთიმეს მოწაფის ანტონი მონაზონის ხელით.

3. ამ შეთანხმებას დასწრებია ივერთა მონასტრის მონაზონი გიორგი, რომელიც ხელს „აწერს ქართული ასოებით“ (ⲉⲓⲉⲓ ⲃⲓⲛⲓ ⲓⲃⲏⲣⲓⲁⲛⲥ ႠⲣⲁⲙⲁⲧⲁⲮⲁⲮⲥ).

1017 წ. ნიკიფორე პროტოსის და რამდენიმე წინამძღვრის დადგენილება

სამიჯნო დავა ატყდა შესახებ ლავრის ე. წ. „კრავატის“ მამულისა, მონაზონ ევსტათი მაგულელისა და გაბრიელ პტერელის მამულებისა.

ნიკიფორე პროტოსი, სხვადასხვა მონასტრების წინამძღვართა მონაწილეობით, დაადგენს მიწის საზღვრებს და აღიარებს ჭინახულის აღების უფლებას ლავრის და უფალ გაბრიელის მამულებზე კოზმა ტორნარის სასარგებლოდ.

ნიკიფორეს მიერ მოწვეულ პირებს შორის არიან ექვთიმე მთაწმინდელი და გიორგი მონაზონი ქართველი.

Κατὰ τὸν Μάξιον μῆνα τῆς
α' ἰνδικοῦ μηνος ἀμφισπῆτησῶς τι-
νος γενομένης μεταξὺ τοῦ Κραβ-
βάτου τῆς Λαύρας καὶ τοῦ μονα-
χοῦ Εὐστρατίου τοῦ Μαγουλᾶ
καὶ τοῦ κ̅ρ̅ Γαβριήλ τῆς Πτέ-
ρης, ἀπῆλθομεν ἐπιτοπίᾳς Νικη-
φόρος μοναχὸς ὁ πρῶτος, Ἰωάν-
νης μοναχὸς ὁ Ἀμυλφτινός,
Ἐὐθύμιος καὶ Γεώργιος
μοναχοὶ οἱ Ἰβηρες, Νικη-
φόρος μοναχὸς ὁ Στραβονιήτας,
Γρηγόριος μοναχὸς τοῦ Καλλινί-
κου, Κοσμᾶς μοναχὸς ὁ Τορνά-
ρης, Μιχαήλ μοναχὸς τοῦ Ῥαβδα,
καὶ οἱ λοιποὶ ἐνρεμίντες ἡγούμε-
νοι, καὶ ἰδόντες τὸν ἐπιφιλνοει-
κούμενον τόπον διεχωρίσαμεν ἀ-
τὸν δικαίῳ λόγῳ, καὶ ἀπεδώκα-

მაისის თვეში პირველი ინ-
დიქტიონისა რალაც დავა ატყდა
ლავრის კრავატსა და მონაზონ
ევსტათი მაგულელსა და უფალ
გაბრიელ პტერელს შორის; ამი-
ტომ ჩავედით ადგილობრივ ნი-
კიფორე მონაზონი, პროტოსი,
მონაზონი იოანე ამალფიტელი,
ექვთიმე და გიორგი იბერიელები,
მონაზონები, ნიკიფორე ბერი
სტრავონიკეტა, მონაზონი გრი-
გოლ კალინიკელი, მონაზონი
კოზმა ტორნარი, მონაზონი მი-
ხეილ რაბდელი და დანარჩენი
იქ მყოფი წინამძღვრები, ვინი-
ლეთ საღაგრო ადგილი და დავყა-
ვით იგი სამართლიანი სიტყვით,
და მივეცით ლავრის ნაწილი,
როგორც იმთავითვე იყო, და

μεν τὸ μέρος τῆς Λαύρας, κα-
θ' ὡς ἔκπαλαι τῶν χρόνων, ἐπε-
δόθη αὐτοῖς τὰ λεγόμενα Καμίνια.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἄλλου μέρους
τῶν Ἰβήρων διαχωρίζει οὕτως·
ἄρχεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ
τοῦ ῥύακος τοῦ Ἀτζίωάννου καὶ
ἀνέρχεται δυτικά, κρατῶν τὸν
ἄντὸν ῥύακα μικρόν, εἶτα κλίνει
μέσση δύσεως καὶ ἀνατολῆς πρὸς
μεσημβρίαν καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν
βραχώνην*, περικόπτει ταύτην καὶ
κατέρχεται κατ' ἐπιείκην εἰς τὸν
ῥύακα.

Εἰ δὲ ἐνρεθεῖη τις ἐξ αὐτῶν
περικόπτειν τοὺς τοιοῦτους ὄρους,
ἔχέτω τὴν ὀργὴν τοῦ παναγαθοῦ
Θεοῦ, καὶ τὸ ἀνάθεμα καὶ τὴν
ἀρὰν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου,
καὶ τῶν τῆ' ἁγίων πατέρων: Εἰμ' ὡ-
σὺτως ἀποπειπέσθω ἀπὸ παντὸς
δικαστηρίου, τοῦ τε ἐκκλησιαστι-
κοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ζῆμι-
οῦσθω ἢ πέθῃ ἢ ἄλλῃ, τὰ δὲ
παρ' ἡμῶν ἐρρωσθῆαι κατὰ πάντα.

Διὰ τοῦτο ἐγγράφει τὸ παρὸν
ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον εἰς
ἀσφάλειαν καὶ ἐπεδόθη τῷ μέρει
τῆς Λαύρας ἐν ἔτει 'σφκς' (6525).

ამას მოსდევს ხელმოწერა

† Νικηφόρος μοναχος ὁ πρῶ-
τος.

მათ მივეციით ეგრეთწოდებულთ
კამინია.

ივერთა მეორე ნაწილიდან
გამოჰყოფს ამნაირად: იწყება
ზღვიდან და აჯიოთანუს რუდან,
ადის დასავლეთით, მოიციებს იმ
პატარა რუს, შემდეგ იხრება და-
სავლეთსა და აღმოსავლეთს შუა-
სამხრეთისაკენ და ადის ქედზე(?),
გადაკვეთს მას და ჩადის პირ-
დაპირ რუში.

თუ ვინმე მოიბოვება მათგან,
რომ გადალახოს ეს საზღვრები,
ჰქონდეს მას რისხვა ყოვლადკე-
თილი ღვთისა და შეჩვენება და-
წყევლა ყოვლად წმინდა ღვთის-
მშობლისა, და 318 წმინდა მამ-
ისა. შემდეგ განივლტოს ყოვე-
ლი სამსჯავროდან, როგორც სა-
ეკლესიო, ისე სამოქალაქო და
ზღოს 60 პერპერა, ხოლო
ჩვენგან ყოვლითურთ გაიმარჯ-
ვოს.

ამიტომ შესდგა წინამდებარე
საბუთი და სასიმტკიცო ჩანაწე-
რი და გადაეცა ლავრის ნაწილს
წელსა 6525 (=1017)-სა.

ნიკიფორე მონაზონი, პრო-
ტოსი.

* თუ რას ნიშნავს ზღმიწვენიო ბრახანი, არ არის ნათელი: ბრახი არის „ქედ“.

† Ἰωάννης μοναχὸς ὁ Ἀμαλ-
φαινος.

† Ἐπιθῆμιος καὶ Γεώρ-
γιος μοναχοὶ οἱ Ἰβηρῆς.

† Νικηφόρος μοναχὸς ὁ Στρα-
βονικήτας.

მონაზონი იოანე ამალფი-
ტელი.

მონაზონები ექვთიმე და გი-
ორგი იბერიელები.

მონაზონი ნიკიფორე სტრა-
ვონიკიტა.

შენიშვნები: 1. გამომცემელი (Rouilland-Collomp) წერენ: ეგრეთწოდებული „კრავატის“ მამული ეკუთვნოდა ლავრას და ივი-
რონის შეტოქს „მაგულას“ და წინამდებარე დადგენილება ნამდვილად
მოგნახეს ლავრის, ივირონისა და ფილოთეს საზღვრებს.

2. Ἰπέρπυρα — თუ გადამწერის წაკითხვა ზუსტია, საჭიროა აქ
აღინიშნოს 1017(?) წელს ხმარება სიტყვისა Ἰπέρπυρα, რომელიც ხმა-
რებაში უნდა ყოფილიყო მხოლოდ XIII საუკუნიდან (შდრ. Andrea-
des: Byzantion I [1924], 78).

1018 წ. ნიკიფორე პროტოსის და რამდენიმე წინამძღვრის დადგენილება

ლაფრის, ამაღუნის მონასტრისა და კარაკალას მონასტრის თხოვნით, ნიკიფორე პროტოსმა, რამდენიმე წინამძღვრის მონაწილეობით, გამოიწვნა საზღვრები მათი კუთვნილი ქმამულებისა. ამ ბჯობას ესწრება ექვთიმე მთაწმინდელი.

* * *

Διὰ τοῦτο ἐγεγόνει τὸ παρὸν ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον εἰς ἀσφάλειαν, καὶ ἐπεὶ ὁμῶς τῶν μέρει τοῦ Ἀμαλφινῶν, ἐν ἔτει 'ϷϷϷϷ' Ἰνδικτιῶνος β' ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑπογεγραμμένων.

ამიტომ შედგა წინამდებარე საბუთი და სიმტკიცის ხელმწერი და გადაეცა ამაღუნის მხარეს 6526 (=1018) წელს, მეორე ინდიქტიონს ქვემოთ ხელისმომწერთა თანადასწრებით.

დოკუმენტს ხელს აწერენ:

Νικηφόρος μοναχὸς ὁ πρῶτος τοῦ ἁγίου ὄρους.

Ὁ τοῦ Βατοπαίδιου Ἰάκωβος μοναχός.

Ὁ τῶν Ἰβήρων Γεωργίος μοναχός (+)

Ἐμῆμιος καὶ Γεωργίος μοναχοὶ οἱ Ἰβηρῆς.

Νεῖλος μοναχὸς τοῦ Ἐηροποτάμου.

მონაზონი ნიკიფორე, მთაწმინდის პროტოსი.

ვატოპედის მონასტრის მონაზონი იაკობი.

ივერთა მონასტრის მონაზონი გიორგი.

მონაზონები ექვთიმე და გიორგი იბერნი.

ქსეროპოტამის მონასტრის მონაზონი ნილოსი.

.....

1015 წლის პროტონის სიგელი ექვთიმე იბერიისთვის

Ἐν ἁγιῶματ(ι) τοῦ π(ατ)ρ(ὸς)
καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
πνεύματος. Νικηφό(ρος) μο(να)-
χ(ὸς) καὶ πρῶτο(ς) τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου Ὁρους καὶ οἱ λοιποὶ
πάντες μο(να)χ(οὶ) καὶ καθηγού-
μ(εν)οι τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ἡν καὶ
τὰ ἁγιῶματ(α) διὰ τῆς οἰκείας
ἐκείστου ὑπογραφῆς ὀηλοῦ[ντα]ι,
τῆν παροῦσαν ἔγγραφον καὶ ἐνυ-
πόγραφον ἔπλην καὶ ἀμετάτρεπ-
τον ὄρωσαν τὲ καὶ ἀσφάλειαν
τιθέμ(ε)ν(ε) καὶ ποιῶμεν ἐκου-
σίαι ἡμῶν τῆν γνάμη καὶ ἀντ[ο-
πρ]οσκήρη βουλήσει καὶ οὐκ ἔκ-
τινο(ς) ἀνάγκης ἢ ἀπάτης ἢ βίας
ἢ δόλου ἢ [εἰσοδ]ιασμοῦ ἢ φόβου
ἢ φάκτου ἀγνοίας ἢ ἄλλης τινὸς(ς)
τῆς οἰασοῦν ὑποθέ(σεως) τοῖς
θ[εῖο]ις νόμοις καὶ κανόσιν ἀπη-
γορευμένης, μᾶλλον μὲν οὖν σὺν
προϋμίαι πάσῃ καὶ ἐλοφύχαι
προθέ(σει) πρὸς(ς) σὲ τὸν πνευ-
ματικὸν ἡμῶν ἀδελ(φόν) τὸν
ἐκλειβέστατον μ(ονα)χ(ὸν) πρεσ-
βύτερ(ον) τὸν κϋρ Ἐμῆμιον τὸν
ἱερω καὶ πρὸς(ς) τὸ κατὰ σὲ
πρόσωπ(όν) τε καὶ τ(ούς) μ(ονα)-
χ(ούς) [Κ]λ[ή]μ[ε]ν[το]ς.

სახელითა მამისათა და ძისათა
და სულის წმინდისათა. ნიკიფორე
მონაზონი, რომელიც არის
ჩვენს ღროში მთაწმინდის პრო-
ტოსი, და იმავე მთის ყველა
დანარჩენი მონაზონები და წინა-
მძღვრები, რომელთა სახელები
გამოცხადებულია თითოეულის
საკუთარი ხელმოწერით, წინა-
მდებარე ხელმოწერილი საბუთით
ვიძლევიტ მარტივსა და უქცე-
ველ ბოძებას და უზრუნველყო-
ფას და ვაკეთებთ ამას ჩვენი ნე-
ბით და თვითარჩეული გადაწყვე-
ტილებით და არა ვინმეს მიერ
იძულებით ან ხრიკით ან ძალით
და ზაკვით, ან ანგარებით (!), ან
შიშით, ან უგუნურების გამოვ-
ლინებით ან სხვა რამით, რაც
აკრძალულია ღვთაებრივი კანონ-
ებით და სახელმწიფო წესებით;
არამედ ვაკეთებთ ამას უფრო
მეტად სრული მოფიქრებით და
წრფელი გულით შენ მიმართ, უფა-
ლო ექვთიმე იბერიელო,
რომელიც ხარ ჩვენი სულიერი ძმა.
და კეთილსათნო ბერ-მონაზონი,
და შენი სახით კლიმენტის.....
მონაზონების მიმართ.

Ἐπειδήπερ ὁ μακαρίτης π(α-
 τ)ήρ σου ὁ κν(ρ) Ἰω(άννης) ὁ
 Ἰβήρ παρ' ἄλλον τὸν τῆς ζαῆς
 αὐτοῦ χρόνον τῆς πν(ευματ)ικῆς
 ἀγάπ(ης) καὶ φιλικῆς στοργῆς
 σ ἦμῖν καί, ἐν
 οἷς ἂν ἔθ(εός) ὀδῶκεν αὐτῶν
 δὴναμῖν καὶ ἰσχύν, οὐ διελέειπε
 καμυπηρετῶν καὶ εὐεργετῶν τῆν
 καμ' ἡμᾶς ἀδελφότητ(α) ἰδῆαι τε
 καὶ κοινώς, [ἐκόςμησ]ε δὲ καὶ
 τῆν καμ' ἡμᾶς ἀγίαν ἐκκλησίαν
 πολλοῖς ἀναμ' ἡμα(σι) καὶ ἱεροῖς
 σκεύεσιν κατεπλούτισε, ὡς αὐτῶς
 δὲ καὶ σὺ ὁ κατ' ἄμφω τούτου
 υἱός, [ἐν] σώματ(ί) τε καὶ πν(εῦ-
 ματ)ι λέγομεν, ὁ εἰρημέ(νος) μο-
 (να)χ(ός) πρ(εσβύτερος) Ἐὐμ(ύ-
 μιος), ὁ πν(ευματ)ικὸς(ς) ἡμῶν
 ἀδε(λφός) μετὰ τῆν τοῦ εἰρημ(έ-
 νου) πρὸς(ς) θ(εὸ)ν ἐκδημίαν τῆς
 αὐτῆς γνώμη καὶ φιλικῆς διαμ(έ-
 σει) κέχρησαι πρὸς(ς) ἡμ(ᾶς),
 ἡξῆσας δὲ ἡμᾶς πάντας νυνὶ ἐπὶ
 καμολικῆς συνάξ(εως) τοῦ ἀγίου
 πάσχα ἐπὶ τῆς ἐνισταμ(έν)τ(ης)
 τρισκαυδεκάτης ἰνδ(ικτιώνος) τοῦ
 , ςφκγ' χρόνου τοῦ δομ(ήν)αι(ς) σοι
 παρ' ἡμῶν ὄραεᾶς τρόπωι τόπον
 τινά διακείμ(εν)ον ἐν τῶι περιο-
 ρισμῶι καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ
 καμ' ἡμᾶς ἀγίου Ὁρους τὸν ἐπι-
 λεγόμε(εν)ον [τὸ Λαύριον], ἀσμ(έ-
 νως) εἰζᾶντες τῆς αἰτήσε(ι) σου
 ἄπαντες δωροῦμ(ε)μ(ί) σοι τὸν
 τοιοῦτ(ον) τόπ(ον) τρόπ(ω) ἀν-

რადგანაც ნეტარხსენებულო
 შენი მამა, უფალი იოანე იბერ-
 მთელი თავისი სიცოცხლის მან-
 ძილზე აღვსილი იყო ჩვენ მი-
 მართ სულიერი სიყვარულითა
 და მეგობრული ტრფობით და,
 რამდენადაც ღმერთმა მისცა მას
 ძალა და ჯანი, არ აკლებდა მომ-
 სახურებას და კეთილქმედობას
 ჩვენს ძმობას, პირადად და სა-
 ზოგადოდ, მორთო ჩვენი წმინდა
 ეკლესია მრავალი საჩუქრებით
 და გაამდიდრა საღვთო ჭურჭ-
 ლით, ისე რომ საკუთრივ შენც,
 ორმხრივი ვაჟი, როგორც ხორ-
 ციელს ისე სულიერს, ვგულისხ-
 მობთ, ხსენებული ბერ-მონაზონი
 ექვთიმე, ჩვენი სულიერი ძმა,
 მის შემდეგ რაც ის ღვთისადმი
 მივლინდა, თავისი აზრით და
 მეგობრული განწყობით არის
 ჩვენ მიმართ, და ჩვენ ყველანი
 ღირს-გვყენა ამჟამად წმინდა პა-
 სქის საერთო შეკრებილობაზე
 მივსულიყავით. მიმდინარე მეცა-
 მეტე ინდიქტიონს 6523 (= 1015)
 წლისა და გვებოძებინა შენთვის
 ჩვენი მხრით საჩუქრების სახით
 ერთი ადგილი, რომელიც მდებ-
 არეობს ჩვენი მთაწმინდის მი-
 დამოებში და საზღვარზე, ევროთ-
 წოდებული [ლაერიონი]; ჩვენ ყვე-
 ლანი შენს თხოვნას მივყევით
 სიამოვნებით და გიძღვნით ამ
 ადგილს ბატონობისა და მფლო-
 ბელობის უქცეველი წესით, რა-

¹ τὸ Λαύριον სწერია გადაფხეკლ ადგილას, გვიანი ხელით.

ἀφαιρέτω δεσποτίας και κυριότη-
 το(ς), τοῦ ἔχειν ἀπτόν ἐπεξουσίαις
 και δεσπόζειν αὐτοῦ
 ἀψεντῶς, ἰδικῶς και μονομερῶς,
 πῶλειν, χαρίζειν, κτίζειν τε και
 καταφύτευειν, μαθηταίς οἰχείοις
 παραπέμπειν και ὡς ἂν ψέλῃς
 και βούλει, εἰς αὐτόν διορίζειν
 και ζῶντ(α) και μετὰ θάνατ(ον)
 ἀπὸ τῆς σήμε(ρον) ἡμέ(ρας) και
 εἰς τοὺς ἐξῆς ἄπαντ(ας) και διη-
 νεκείς χρόν(ους), μὴ περι[κ]οπτό-
 με(νος) ἢ παρεμποδιζόμε(νος) {πα-
 ρά τινο(ς)} ἐν αὐτῶν ἢ παντὶ τῶν
 περιορισμῶν τοῦ τοιούτου, {τοῦ}
 καθῶς ἔχομεν περιορίσ(αι) ἀπ-
 τ(όν), παρὰ τινο(ς) τῶν ἑνῶν ὄν-
 τ(ων) ἢ τῶν ὑστερον ἡμᾶς δια-
 δεξομένων, μερικῶς ἢ καθόλου,
 ἐν οἰκονομ(ε) χρόνῳ και ἢ οἰκονομ(ε)-
 ποτ(ε) τρόπον.

Ἰαυτα δὲ οὐχὶ μάτην και
 ἀνωφελῶς ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ πολ-
 λ[ὰς] ἔχοντες εὐεργεσίας και χά-
 रिτ(ας) παρ' ἑμῶν εἰς ἡμᾶς γε-
 γενημ(έν)(ας) κοινῆς τε εἰς πάν-
 τ(ας) και ἰδίᾳ εἰς ἕκαστον εἰς
 τοῦτο ἐναγούσας ἡμ(ᾶς), μᾶλλον
 μὲν οὖν και διεφέσεως ἔχοντες
 ἀντὶ τῶν μεγάλων ἑμῶν εὐεργε-
 σιών τῶν εἰς πάντ(ας) ἡμᾶς γεγε-
 νημ(έν)(ων) συμμορις γοῦν ἂν
 τισὶ και, οἷς συνάμ(ε)ψ(αι), ἑμᾶς
 ἀνταμείψασθ(αι).

Και δὴ ἀπὸ τῆς παρουσίας
 [ἡ]μέ(ρας), ἥτις ἐστὶν ἡ' τοῦ
 ἐνεστῶτο(ς) ἀπριλίου μηνῶ(ς) τῆς

თა გქონდეს ის საქონებოდ და
 საბატონოდ..... თვითფლობით,
 საკუთრივ და ცალმხრივად, გა-
 ყიდვის, გაჩუქების, გაშენების და
 გამწვანების უფლებით, საკუთარი
 მოწაფეებისათვის გადაცემის უფ-
 ლებით და, როგორც შენ გინ-
 დოდეს და გსურდეს, ისე მოიხ-
 მარე ის, როგორც სიცოცხლეში
 ისე გარდაცვალების შემდეგ, დღე-
 ვანდელი დღიდან ვიდრე ყველა
 მომავალ წლებამდე; ნუ იქნება
 იგი შეკვეცილი ან დაბრკოლე-
 ბული ვინმეს მიერ იქვე ან მის
 შემოგარენში; იყოს ისე, რო-
 გორც ჩვენ განვსაზღვრეთ იგი,
 აწ მყოფთა ან მომავალში ჩვენ
 მონაცვალეთაგან, ნაწილობრივ ან
 სრულიად, რომელ დროსაც და
 რომელი სახითაც არ უნდა
 იყოს ეს.

ეს ჩვენ გავაკეთეთ არა უსა-
 ფუძვლოდ და უსარგებლოდ, არა-
 მედ იმ მრავალი კეთილი საქმის
 და წყალობის გამო თქვენი მხრით
 ჩვენს მიმართ, როგორც საერ-
 თოდ ისე ყოვლითურთ, თითო-
 ეული ჩვენგანის მიმართ აღმო-
 ჩენილი, უფრო კი ჩვენ დავაღე-
 ბული ვართ დიდი თქვენი კე-
 თილწყალობების გამო, რომლე-
 ბიც გამოიჩინეთ ყველა ჩვენგანის
 მიმართ, და ცოტა მაინც რითიმე
 გვინდა შევძლოთ სამაგიერო გა-
 დაგინადოთ.

და დღევანდელი დღიდან, რო-
 მელიც არის 19 მიმდინარე აპრი-
 ლის თვისა 6523 წლის, მეცამე-

ἐ[γ]ω[τ]αμ[ε]ν[η]ς) τρισηκονταεκάτης) ἰν(δὲκατιώνος) τοῦ ραφ' ἑρ[τ]ου
 ἕ(ουξ) καινη βουλη και γωμη και ἀρσεαίχ πάντων ἡμῶν δεῶ-
 καιμέν σοι τ(ῷ) πνευματ(ι)κῶν
 ἡμῶν ἀδε(λφῶ) τ(ῷ) κῆ(ρ) Ἐβ[θ]-(
 μ[ι]θ) τὸν εἰρημ(έν)(ον) τόπ(ον)
 μετὰ πωντ(ς) τοῦ περιορισμοῦ
 αὐτοῦ, τοῦ ἔχειν αὐτόν, ἄς και
 ἀνωτέρω δεδ[ι]λωτ(αι), και δεσπ[ο]-
 ζειν αὐτ(οῦ) κυρίως και αὐθ(εν)-
 τ(ῶς), ἰδικῶς και μονομερῶς και
 πάντα ποιεῖν ἐν αὐτῶν, ὅσα οἱ
 θείοι.¹ και φίλευσεβεις νόμοι τοῖς
 δεσπ[ο]ταῖς και κυρίως τόπων τ(ε)
 και χρημάτ(ων) προτρέποντ(αι),
 εἰς τοῦς ἐξ[ε]ῖς ἀπαντ(ας) και δι-
 νεκ[ε]ις χρόν(ους), μὴ ἔχοντ(ς)
 τ[υ]νο(ς) τῶν τοῦ καιθ' ἡμῶν ἀγίου
 Ὁρους, τῶν τ[ε] νῦν ἔντων και
 τῶν [ἐ]σο[μ]ένων ἢ ἐκ τῶν ἡμῶν
 δι:αδεξομ(έν)(ων) ἀδειῶν τ[υ]να ἢ
 ἐξουσίαν ἢ εἰς ἀνατροπήν χωρη-
 σαι τῆς ἀπ[λ]ῆς ἡμῶν ταύτης και
 ἀμεταμελήτου ὄρω(αξ) μ[ί]τε τῆν
 ἐπήρειῶν τ[υ]να ἢ ἀγαγῆν ἢ ὄχλη-
 σιν σοι τ[ε] και τῶ καιτ[ε] σε μέρει
 ἐπάγειν τῆς τοιαύτης ἔνεκεν ἀπ-
 λῆς ἡμῶν και ἀμεταμελήτ(ου)
 ὄρω(αξ) τ(ε) και ἀσφαλεί(ας).

Εἰ δὲ τις ἐξ ἡμῶν τ(ῶν) νῦν
 ἔντων ἢ τῶν ὑστερ(ον) ἡμῶν
 δι:αδεξομ(έν)(ων) φαραθ[η] τοῦτο
 ποιῶν και τῆν παροῦσαν ἡμῶν
 παραβάνων ἀσφάλειαν και τ[ε]
 καιλῶς ἢφ' ἡμῶν κεκριμένα και
 θεοφιλῶς πεπραγμ(έν)α ἀμ[ε]των

ტე ინდიქტიონისა, ჩვენი საერთო
 დადგენილებით და გადაწყვეტი-
 ლებით, ყველა ჩვენგანის მოწო-
 ნებით, განიჭებთ შენ, ჩვენს სუ-
 ლიერ ძმას, უფალ ექვთიმეს,
 ხსენებულ ადგილს მთელი მისი
 შემოგარენით, რათა გქონდეს
 იგი, როგორც ზემოთ არის გან-
 ცხადებული, სამფლობელოდ ბა-
 ტონურად და თვითთავადურად,
 საკუთრივ და ცალმხრივად, და
 გქონდეს უფლება გააკეთო იქ
 ყველაფერი, რაც კი ღვთაებრივი
 და კეთილსათნო კანონებით ნება
 ეძლევათ ადგილებისა და ქონე-
 ბათა მთელი მომავალი წლების
 მანძილზე; არავის ჰქონდეს უფ-
 ლება ამ ჩვენს მთაწმინდაზე, რო-
 გორც ამჟამად მყოფთ, ისე მო-
 მავალში ვინც იქნება, ან ჩვენს
 მონაცვალეებს ცვლილება შეი-
 ტანონ ამ ჩვენი მარტივი და
 უქცეველი საჩუქრის ვითარებაში,
 არც ავნონ რამე ან შეგაწუხონ
 როგორც შენ, ისე შენი წილის
 მკუთხენლნი და ამ ჩვენი მარ-
 ტივი და უქცეველი საჩუქრის
 გამო და უზრუნველობის გამო
 ჩაიღიწონ რამე.

ხოლო უკეთეს ვინმე ჩვენგანი,
 ან ამჟამად მყოფთაგან ან მომა-
 ვალში ჩვენ მონაცვალეთაგან, ამის
 ჩადენაში იქნება მხილებული და
 დაარღვევს ამ ჩვენ წინამდებარე
 უზრუნველყოფის საქმეს, და ჩვენ
 მიერ კარგად განსჯილ და ღვთის-

¹ დედანში: *θείοι.*

και εις ἄρνησιν και ἀθέτησιν, μᾶλλον δὲ εις ῥίψιν και καταπατήσιν τῶν τιμῶν σ(α)υρῶν τῶν ἡμῶν οἰκαιοχέρως κεχαραγμ(έν)(ων) και ἠπογεγραμμ(έν)(ων) χωρῶν και ὀχλήσεις τινὰς ἢ ἀγυγὰς περὶ τοῦ ἡμῶν σοι δεδωρημ(έν)ου τόπου και τοῦ περιουσιῶν ἀποδοῦ μερικ(ῶ)ς ἢ ἀποδοῦ προξενῶν, ὁ τοῦτο ποιῶν ἐν πρώτοις μὲν ἔστω ἀλλ[ό]τρι]ο(ς) τῆς ἀγί(ας) και ἀμ(α)μῆτου πίστε(ως) τ(οῦ) Χριστοῦ, μετ' ἐκείνων ἔστω ὁ κληρ(ο)ς και ἢ με(ρι)ς ἀποδοῦ ἐν ἡμέ(ρα) κρι(σε)ω(ς) τ(ῶν) κραι(σ)άντ(ων) ἄρ(ον), ἄρ(ον), σ(α)υρ(α)σ(ον) τ(ὸν) Χ(ριστὸ)ν, ἔχων και τῶν ἀρ(ῶν) τ(ῶν) ἀγί(ων) και θεοφ(ο)ρων π(α)τέ(ρων) τ(ῶν) τριακ(ο)σί(ων) ιη', και μὴ ἀκουέσθω παροισθῆ(ν)αι κρι(σ)τ(ο)ν και πολιτε(ο)ν.

Ἄλλὰ και εἰ τινὰ ἔξοδον ἢ καινοτομίαν ἐν τ(ῶ) ἡμῶν σοι δεδωρημ(έν)ου ἔρειπί(ω) τόπ(ω) ποιήσεις, ἀντιστρέφεται και μὴ βουλόμ(εν)ο(ς) πρὸ(ς) σὲ τὸ τῆς βελτιστε(ως) προσὸν ἐν διπλῆ τῆ ποσότη(τι) και εἰθ' οὕτως διαμενέτω ἀσφαλῆς και βεβαία ἢ παροῖσα ἡμῶν ἔγγραφο(ς) και ἐνυπόγρα(φο)ς ὁ δ(ὲ) και ἀσφαλῆς.

Ἐπεὶ δὲ οἱ κατὰ καιροὺς οἰκονόμοι τῆς Μῆσ(ης) τοῦ ἀποστο(λ)οῦ ἡμῶν Ὁρ(ο)ς δλίγ(ας) τιν(ας) φ(α)ν(ε)ρ(ῶ)ς

მოყვარედ მოგვარებულ საქმეს დაარღვევს და უარყოფს ამ დარღვევას, უფრო კი პატივოსანი ჯვრების, ჩვენ მიერ საკუთარი ხელით ამოკაწრული და ხელმოწერილი ადგილების მოსპობით და ჩვენ მიერ შენთვის ბოძებული ადგილის და მის შემოგარენის გამო ზოგიერთ არეუ-ღარვევას შემოიტანს, ნაწილობრივ ან სრულად, ამის მოქმედი, პირველ ყოვლისა, იყოს უცხო ქრისტეს წმინდა და უმწიკვლო სარწმუნოებისათვის, მათთან ერთად იყოს ხვედრი და წილი მისი დღესა მას განკითხვისასა იმათი, ვინც ყვიროდა „ჩქარა, ჩქარა ჯვარს აცვით ქრისტე“, ჰქონდეთ წყევლა სამას თვრამეტი წმინდა¹ და ღვთისმოსავი მამისა, და არ ესმოდეს მას არავითარ შემთხვევაში(!) ხმა საეკლესიო ან სამოქალაქო მსაჯულისა.

მაგრამ თუ რამე ხარჯს გასწევს ან სიახლეს შეიტანს ჩვენ მიერ შენთვის მოძღვნილ მაგრამ დაზიანებულ ადგილში, უნდა უკან დავიბრუნოს შენ მიმართ არ მსურველმა გაუმჯობესობის თანხა ორმაგად, და შემდეგ ამნაირად დარჩეს ხელუხლებელი და უეჭველი წინამდებარე ჩვენი ხელმოწერილი საბუთი საჩუქრისა და უზრუნველობისა.

ხოლო რადგან ერთდროს ჩვენი მთის მესის (პროტატის) მსახურებმა ჩვენ მიერ შენთვის მო-

¹ ესე იგი ნიკეის (325 წლის) კრების

მონაწილე წმ. მამებისა.

ἀμπελίων ἐν τῇ περιοχῇ(ῃ) τοῦ ἐπιδοθέντο(ς) σοι παρ' ἡμῶν πεποιθήσασι τόπου, ὧν ἡ σύμπασα ἕξοδος εἰς τριάκοντα καὶ τέσσαρα συνεληφίσθη νομίσματ(α), μὴ μῆλων ἡμᾶς μῆδὲ ἐν τούτ(ω) λυπησ(αι), π(ατ)ρικῶς τὲ καὶ φιλοστόργως ἀεὶ διακείμενο(ς) πρὸ(ς) πάν(τ)(ας) ἡμᾶς, ἀντὶ τῶν [κα]ταβλήθειν(των) ἐν πάσῃ τῇ ἕξοδ(ω) τῶν ἔχεισε ἐνρεθέν(των) ἀμπελίων τριάκοντ(α) τεσσαράων νομισμάτων ἐκατὸν χρυσίου νομίσματ(α) δλότραχ(α) ἐπιδοθήκας πρὸς ἐπιδοῦς τοῖς ἑκατὸν νομίσμα(σι) τούτοις φιλοτιμίαις ἔνεκα καὶ εὐχ(ῆ)ς καὶ νομίσματ(α) ἑκατὸν, ἄπερ διακόσια νομίσματ(α) ἀπὸ τῶν σὼν χειρῶν εἰς τ(ὰς) ἡμετέρας δεξάμ(εν)οι χεῖρ(ας) καὶ τῆμ συνήθει¹ τοῦ Ὁρους ῥόγ[α] προσενέξαντες ἐπ' ἴσης αὐτὰ κοινῇ ἔσμπαντες διελάμ(ε)θ(α) καὶ διμερίσθημεν.

Ἐνεθέμ(ε)θ(α) τῆν τοιαύτη(ν) ἑπόθε(σιν) τ(ῶ) παρόντ(ι) ἡπομνήματ(ι), ὡς ἂν μὴ δοκοῖεν τινὲς τῶν μετέπειτ(α) ἐπιαίειχ { τοῦ } ἡ καινοτομίχ τινὶ τοῦ κοινοῦ τῆν τοιαύτη(ν) ἡφ' ἡμῶν ὄρωσαν γεγενησθ(αι), ἀλλ' εἰδῶσιν καὶ ῥυτοί, ἂνθ' οἷων ὄρωσε(ων) εὐτελῶν οἷαις ἡμᾶς κ(α)τεπλοῦσι(ας) μεγαλοδωραῖς τε καὶ ἀνταμείψουσι.

Ἐπει δὲ συνήθειά ἐστι τοῖς βουλομ(έν)οις ἐξ ἡμῶν ἀλιεύειν ἐν τοῖς λ[ε]γομ(έν)οις Καλαμ-

ცემული ადგილის შემოგარენში მცირეოდენი ვაზი ჩაყარეს; რისი მთელი ხარჯებიც ოცდათოთხმეტ ნომიზმას უღრიდა, რომ არ გსურდა ამაში რომ ზარალი გვენახა, მამობრივად და სიყვარულით მუდამ რომ ხარ განწყობილი ყველა ჩვენგანის მიმართ, ნაცვლად ვაზის ჩაყრისთვის გაწეული მთელი ხარჯებისა ოცდათოთხმეტი ნომიზმის რაოდენობით, შენ მიეცი მტკიცე ღირებულების ასი ოქროს ნომიზმა, გარდა ამისა ზედ დაადე კიდევ ასი ნომიზმა კეთილმოყვარულობის და ლოცვის გამო, რომელი ორასი ნომიზმაც შენი ხელიდან ჩვენს ხელში გადმოვიდა და მთავმინდაზე არსებული ჩვეულების მიხედვით ოქქის სახით დაურიგდა და გაუნაწილდა თანაბრად ყველას.

ასეთი ცნობები ჩავუროთე წინამდებარე საბუთში, რათა არავის ეგონოს მომავალ თაობებს, რომ ჩვენ მიერ საჩუქრის გაცემა მოხდა დაუდევრობით ან რალაც სიარხლის გამო, არამედ იცოდნენ იმათაც (ე. ი. მომავალმა თაობებმა), თუ რა უმნიშვნელო ბოძებათა ნაცვლად რა დიდი საჩუქრებით გავგამდიდრა და სანაცვლო ბოძებით (ექვთიმემ).

რადგან ჩვეულება მოითხოვს, რომ, თუ ვინმე ჩვენგანი მოისურვებს თევზაობას ხსენებულ კალა-

¹ ასეა დღევანდის ტექსტში; უნდა იყოს თბი სსსიძე.

τῷσις, προτρεπόμ(ε)σι(α), ἵνα μή-
 τας ἡμᾶς εἰς τοῦτο καλῆν ἢ πα-
 ρεμποδίσῃ εἰς τὴν τοιαύτην ἀλείαν
 τ(ὠν) ἢ πὸ σὲ ἀδὲ(λφῶν) εἰς τοὺς
 ἕξῃς ἀπαντ(ας) καὶ δι' ἡμετέρας χρο-
 (νους).

Ἐγράφη ἡ παρὸν(σα) ἀπὸ
 καὶ ἀμεταμέλητ(ος) ἡμῶν ὁδρε(ᾶ)
 καὶ ἀσφάλλεια βουλήσει καὶ προ-
 τροπ(ῆ) καὶ συναίνεσει πάντ(ων)
 τ(ὠν) μ(οναχ)ῶ[ν] δ(ι)ὰ χ(ειρ)ῶ(ς)
 Ἰω(άννου) μο(να)χ(ὸν) καὶ ἡγου-
 μ(έν)ου μονῆς τῆς Ἀρχ(ι)στρα-
 τ(ή)ου τῶν γράμματ(ι)κ(ὸν) κ(α)τὰ
 τὴν ἰσ(τ)ῶν ἐνεστῶ[τος] ἀπριλ-
 λίου μ(η)ν(ος) τ(ῆ)ς προγεγραμμ(έ-
 ν)ῃ(ης) ἢ ἰδ(ι)κ(α)τ(ῶ)ν τῶν ἰ, φ, γ,
 ἕτ(ους) κ(α)τὰ παρ(ου)σί(αν) τ(ὠν)
 προτρεψ(α)μ(έν)ῃ(αν) καὶ ἡ(ο)γ(ρ)α-
 ψ(ά)ντ(ων) ἡ(ο)υ[μ.](έν)ῃ(αν).

მიძებში (ახალ ნაჩუქარ სამფლო-
 ბელოში), ვბრძანებთ, რომ არა-
 ვინ ჩვენგანი დაბრკოლდეს ამ
 საქმეში, ე. ი. თევზაობაში, შენი
 (ე. ი. ექვთიმეს) ძმებისაგან, ერთ-
 ხელ და სამუდამოდ.

წინამდებარე მარტივი და
 უქცეველი ჩვენი საბუთი შესახებ
 საჩუქრის და უზრუნველობისა
 დაიწერა ყველა მონაზონის სა-
 ერთო თანხმობით იოანე მონა-
 ზონის ხელით, რომელიც არის
 არხისტრატეგოსის მონასტრის
 წინამძღვარი და გრამატიკოსი,
 მიმდინარე აპრილის თვის 19
 რიცხვს, წინაწერილ მეცამეტე
 ინდიქტიონს 6523 წლისა თანა-
 დასწრებით მოწვეულ და ხელის-
 მომწერ წინამძღვართა.

საბუთს ხელს აწერენ:

- ნიკიფორე, პროტოსი¹
- თეოდორე (თეოდორიტი), ლავრის
 უფროსი
- პავლე, მონაზონი
- კირილე, მონაზონი და წინამძღვარი
 სვიმეონ ლუტრაკელი
- ნიკიფორე, სტავრონიკიტი
- თეოქტისტე, ესთავმენის² მონასტ-
 რის მონაზონი
- გიორგი, ფილოთეუს წინამძღვარი
- გიორგი, სარვარის წინამძღვარი
- ელია, მილეონის წინამძღვარი
- დიონისი...
- ნიკონი, პეფლაგონის წინამძღვარი
- ნიფონი, ზიგის წინამძღვარი.
- კიპრიანე. მონაზონი

- გიორგი, კოლმატის მონაზონი
- ანტონი, წმ. ნიკიფორეს წინამძღვარი
- ევსტათი, ხელანდარის წინამძღვარი
- სვიმეონი, წმ. იოანეს წინამძღვარი.
- ფანტინე, ხილიადის წინამძღვარი
- ნიკიტა, წმ. ტრიფონის წინამძღვარი
- ვლასიოსი, ქსეროპოტამის (მონაზონი)
- ევსტრათი, ლომატელი
- ნიკოლოზი, წმ. პანკრატის წინამძღ-
 ვარი
- ათანასი, მალულას მონაზონი
- კოზმა, წმ. ნიკოლოზის წინამძღვარი
- გიორგი, კალამიტის მონაზონი
- პავლე, გლოსის მონაზონი
- არისტობულე, წმ. ანდრიას წინამძღ-
 ვარი

¹ ნიკიფორე პროტოსი 1012 — 1019 წლებში იხსენიება ლავრის სხვადასხვა
 საბუთებში.

² ეს არის „ესთავმენის მონასტერი“.

ლონტი, მონაზონი
 აგათანგელოსი.
 თეოქტისტე, ვოროსკოპის წინამძღ-
 ვარი
 კოზმა, ხალდელი
 მიხელი, რავდას წინამძღვარი
 კლიმენტი, სტომბის მონაზონი

ეპიფანე, მონაზონი სიფ...
 ბავლე, კატადემონის წინამძღვარი
 კირილე, წინამძღვარი...
 ნიკიფორე, კინეგის წინამძღვარი
 ათანასი, წმ. მაქსიმეს წინამძღვარი
 იოანე, ლუკიტის წინამძღვარი

პროტოსის ეს გუჯარი, რომელიც გაცემულია 6523 (ე. ი. 1015) წლის 19 აპრილს ივერთა მონასტრის ბერ-მონაზონის და წინამძღვრის ექვთიმეს მიმართ, გადმოგვცემს შემდეგს: მთაწმინდის პროტოსი ნიკიფორე მონაზონთა სააღდგომო კრების სახელით უბოძებს სრულ საკუთრებად ადგილს ლავრიონს ექვთიმეს და მის მონასტერს წმ. კლიმენტის სახელობისას იმ დიდი დამსახურების გამო, რომელიც მიუძღვის ექვთიმეს მამას, ნეტარსხენებულ იოანე იბერს. იოანე, ნათქვამია გუჯარში, მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე არ აკლებდა წყალობას ათონის ძმობას, როგორც მდიდარი საჩუქრებით ისე ეკლესიისათვის შეწირული წმინდა ჭურჭლებით; გარდა ამისა თვით ექვთიმეც, რომელიც მეგობრული განწყობილებით არის ათონის ძმებისადმი, იმსახურებს იმას, რომ მას, მისი თხოვნით, მიეცეს ეს ადგილი ლავრიონის სრულ საკუთრებად და მთელი უფლებებით მისი მოხმარებისა და ანდერძით გადაცემისა; ეს დამსახურა ექვთიმემ თავისი მრავალი წყალობით ძმების მიმართ. «ჩვენ დავალეულები ვართ—ნათქვამია გუჯარში—თქვენი დიდი კეთილწყალობების გამო, რომლებიც გამოიჩინეთ ყველა ჩვენგანის მიმართ, და ცოტა მაინც რითიმე გვინდა შევძლოთ სამაგიერო გადაგიხადოთ». ვინც დაარღვევს ამ გუჯარში მოხსენებულს, უნდა გაირიცხოს ქრისტეს რწმენიდან; მისი ხვედრი უნდა იყოს იმათი ხვედრი, რომლებიც უვიროდნენ „ჯვარს აცვი იგიო“, და მას უნდა ხვდეს წყევლა 318 მამისა, რომლებიც ნიკეის კრების მონაწილენი იყვნენ: გარდა ამისა მათ ჩივილს ხმას არ დაუგდებს არც საეკლესიო, არც სამოქალაქო მსაჯული.

გუჯარში ხაზგასმულია, რომ მომავალ თაობებს არავის არ უნდა ეგონოს, რომ ამ საჩუქრის გაცემა ექვთიმესადმი ხდება დაუდევრობით, ან ძალდატანებით და რომ ეს საჩუქარი რა სახსენებელია იმ დიდ საჩუქრებთან, რომლებითაც ექვთიმემ გაგვამდიდრაო.

* * *

ყოველგვარი დოკუმენტა ძალაში შედიოდა, ბუნებრივია, მხოლოდ მის შემდეგ, რაც მას ამტკიცებდნენ ზემდგომი ორგანოები. როგორც ჩანს, ათონის მონასტრები, ამ მხრივ, ექვემდებარებოდნენ თ.ე.ს.ა.ლონიკის უწყებას.

Handwritten notes in the upper right quadrant of the page. The text is cursive and includes several lines of illegible script. Some characters are partially legible, such as "1871" and "1872".

Main body of handwritten text on the page, oriented vertically. The script is cursive and appears to be a list or a series of entries. The text is mostly illegible due to the high contrast and noise. Some words like "1871" and "1872" are visible.

ამ ჩვენი, 1015 წლის გუჯარის მიმართ დოკუმენტში მოიპოვება ცნობა, რომ იგი დამტკიცების შემდეგ შემოსულა, ჩვენის აზრით, ივერთა მონასტრის სამღივანმწიგნობროში. ამის კვალი იმაში ჩანს, რომ გუჯარის ბერძნულ ტექსტს თავში, ზემოთა აშიაზე, სამ-სტრიქონიანი ქართული მინაწერი აქვს.

1. სათაჩიხის ბერძნულ შაღუძყო
2. იუთიქის ბერძნულ შღიღუ შიშხ
3. ინიშღიჩისე ახისე ახიშაღმე ყქშხ

ე. ი. „სოლონიკის მაისაგან (?) მოცემული ევთუმეს მიმართ მტკიცე¹ დიდად, ინდიკტიონსა ორას ორმოცდა შუდას“.

ამ ტექსტში ეჭვებს იწვევს მხოლოდ მეორე სიტყვის («მაისაგან») წაკითხვა. ერთი კი ცხადია: ამ სიტყვის ქვეშ უნდა იმალებაოდეს თესალონიკის უწყების რომელიღაც თანამდებობის პირის აღმნიშვნელი სანომენლატურო ტერმინი. ამ თანამდებობის პირს ექვთიმეს მიმართ გაცემული გუჯარი დაუმტკიცებია («მტკიცე დიდად») 247 ინდიკტიონს (780+247=1027 წელს). აქვე საჭიროა ვთქვათ შემდეგით:

1) „ინდიკტიონი“ ნახმარია „ქორონიკონის“ მნიშვნელობით და არა თავისი პირდაპირი მნიშვნელობით. ასეთი შემთხვევები ძველ საბუთებში სხვაგანაც გვხვდება.

2) 1015 წელს გაცემული გუჯარი თესალონიკის უწყებას დამტკიცებული გადმოუგზავნია ივერთა მონასტრის სამღივანმწიგნობროსთვის. 1027 წელს. ყოველ შემთხვევაში, ივერთა მონასტრის კანცელარია მას რეგისტრაციაში ატარებს 1027 წლის თარიღით (ამ წელს ექვთიმე ჯერ კიდევ ცოცხალია).

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი :

1. იო ა ნ ე ი ბ ე რ ი. იოანე არის კლემენტის სახელობის მონასტრის დამაარსებელი ათონზე. იოანე იყო ამ მონასტრის წინამძღვარი და სულიერი მამა. ჩვენს გუჯარში იოანე მოხსენებულია როგორც საგანგებო დამსახურების მქონე ათონის ძმების მიმართ. «ის, ნათქვამია გუჯარში, მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე აღვსილი იყო ჩვენ მიმართ (ე. ი. ათონის ძმების მიმართ) სულიერი სიყვარულითა და მეგობრული ტრფობით და, რამდენადაც

¹ ამ ფორმულის („მტკიცე დიდად“) შესახებ შდრ. „ანდერძი დავით აღმაშენებლისა, შიომღვიმისათვის დაწერილი“ (ს. კაკაბაძის გამოც. თბ. 1912), სადაც ბოლოში თვით დავით აღმაშენებლის ხელით სწერია: «სიმტკიცეო ყოველთაოდმერთო და მტკიცე მტკიცე და უქციე».

ღმერთმა მისცა მას ძალა და ჯანი, არ აკლებდა მომსახურებას და კეთილქმედობას ჩვენს ძმობას».

იოანეს გულუხვობაზე დაწვრილებით ლაპარაკობს ათანასი, ლავრის წინამძღვარი, თავის 984 წლით დათარიღებულ გუჯარში.

«ღვთისნიერესი მონაზონი იოანე, —წერს ათანასი— როგორც კი მოვიდა ჩვენს მთაზე და შემეერთდა მე, საწყალობელსა და ცოდვილს, და დაემორჩილა ჩემს საწყალობლობას, და ღვთის მცნების გზით და საკუთარი სათნოებით და ღვთისნიერობით მიაღწია მრავალ და სხვადასხვაგვარ სულიერ წარმატებას, შეასრულა მრავალი და დიდი მსახურებანი ზემოთ მოხსენებული მორჩილების დროს, ამით მან არა მარტო ღმერთს, არამედ მეც, საწყალობელს, და მთელ ჩვენს ქრისტეს-მიმართს ძმობას ემსახურა ისე, როგორც არც ერთი სხვა, არც ჩვენს დროში და არც ძველ წლებში რომ ბრწყინავდნენ. რამეთუ ამდენი იშრომა და იღვაწა ამ კაცმა, ხშირად სამეუფო ქალაქშიც (ე. ი. კონსტანტინეპოლში) ჩადიოდა, ხვდებოდა იმდროინდელ მეფეებს მარადსახსენებელ მეფით უფალ ნიკიფორეთი (ე. ი. ნიკიფორე II ფოკათი, 963—969 წ.წ.) დაწყებული ვიდრე დღემდე, ისე რომ მისი სასარგებლო რუღუნებით და კეთილი შუამდგომლობით მიიღო ხრისობული უფალ იოანე მეფისაგან (ე. ი. იოანე ციმისხისაგან, 969—976 წ.წ.), რომელიც შეიცავდა ლემნოსის შემოსავლიდან 244 ნომიზმის ბოძებას, რასაც ჩვენ დღევანდლამდე ვღებულობთ ყოველწლიურად. უფალ ბასილი მეფემაც (ე. ი. ბასილი II, 976—1025 წ.წ.) უძღვნა მას სხვა ხრისობული კუნძულ ნეონის შესახებ და ეს (ხრისობული) მან აჩუქა ლავრას კუნძულთან ერთად».

«შემდეგ ღვთის თანაშეწევნით იოანემ თავისი საკუთარი ლავრა რომ დააფუძნა და თავის მფლობელობაში და წინამძღვრობაში დაიმკვიდრა, ამით კი არ შეუწყვეტია თავისი მოღვაწეობა, ან სრულიად მოუსპია თავისი სულის დადება ჩვენი თავისთვის და ჩვენი ლავრისთვის, არამედ კვლავაც ჩვენთან ერთად შვრომობდა, იღვწოდა და გვერდით ედგა ყველა ჩვენს საქმეს, და მოგვანიჭებდა ხოლმე, თუ შეიტყობდა, რომ ჩვენ რამე გვესაჭიროებოდა» (იხ. აქვე, გვ. 173—184).

როგორც ვხედავთ, იოანე იბერი დიდად არის დაფასებული ათონის ძმობის მიერ. სახელგანთქმული ათანასე გარკვევით ამბობს, რომ იოანე ემსახურა ათონელ ძმებს ისე, როგორც არც ერთი სხვა, არც ჩვენს დროში, და არც ძველ წლებში რომ ბრწყინავდნენო. შემდეგ ის კიდევაც ასახელებს ფაქტებს. საჭირო შემთხვევებში კონსტანტი-

ნებოლშიც ჩადიოდა, კეისრებს ინახულებდა და ათანასის ლავრი-
სათვის სხვადასხვა შეღავათებს იძენდა კეისრებისაგან. ასე, მაგა-
ლითად, იოანე ციმისხისაგან (მეფობდა 969—976 წლებში). მას
მოუპოვებია ათანასის ლავრისათვის კუნძულ ლემნოსის შემოსავ-
ლიდან ყოველწლიურად 244 ნომიზმა, რაც საკმაოდ დიდ თანხას
შეადგენდა. მასვე მოუპოვებია ათანასის ლავრისათვის კუნძული
ნეონი, ბასილი II-ის ხრისობულით.

2. ექვთიმესათვის ნაჩუქარი ადგილის სახელია, თითქოს, **Λαύ-
ριον**. გუჯარში წაბლალულია ეს ადგილი და უფრო გვიანი ხელით
არის ჩაწერილი **Λαύριον**. ფრ. დელგერი სამართლიანად ფიქრობს
(იხ. Schatzkam. 275), რომ ამ წაბლალულ ადგილზე მკრთალად
იკითხებოდა ეს სახელი და გვიანი დროის მწიგნობარმა ის აღად-
გინაო და ამიტომ არ არის საეჭვო, რომ აქ ეწერა **Λαύριον**. ეს ის
ადგილია, სადაც აგებულ იქმნა ცნობილი „ივერთა მონასტრის“
შენობა.

3. ტერმინი **Μέση** იგივეა რაც **Πρώτατον**, ესე იგი წარმოადგენს
პროტოსის რეზიდენციას, ისევე როგორც **ἀρχιμυνηστριον** ნიშნავს
„საარქიმანდრიტოს“. აქ მოხსენებული არიან **οἱ κλονοῖσι τῆς Μέσης**,
ე. ი. პროტოსს უკვე რამდენიმე მნე-თანაშემწე ჰყავს და არა ერთი,
როგორც წინათ იყო. მომავალში კიდევ უფრო იზრდება პროტა-
ტონის შტატი: პროტოსის თანაშემწეებს წარმოადგენენ ეკლესიარხი,
დიდი იკონომოსი, მრავალი იკონომოსი და სხვ.

4. **ἄβυζ** (გვ. 214). ექვთიმემ ორასი ნომიზმა გადასცა ათონე-
ლებს და „მთაწმინდაზე არსებული ჩვეულების მიხედვით როქის
სახით (**ἄβυζ**) დაურიგდა და გაუნაწილდა თანაბრად ყველას“. „როგა“
თავდაპირველად წარმოადგენდა ჯარისკაცებისა და მოხე-
ლეებისათვის განკუთვნილ ფულად სარგოს; ჩვენს ტექსტში იმით
აღნიშნულია ბევრს მაშინდელ მონასტერში მიღებული წესი მონაზო-
ნებისადმი გარკვეული თანხის დარიგებისა ზოგიერთი საჭიროების
დასაკმაყოფილებლად. ეს ჯილდოები ურიგდებოდა მათ სადღესას-
წაულო დღეებში. ძველ ქართულ მწერლობაში ეს ტერმინი ვადმო-
ცემულია სიტყვით „როქი“. (იხ. საბა: როქი, გასაცემელი).

5. პროტოსი ნიკიფორე ლავრის სხვადასხვა საბუთებში
ახსენიება 1012—1019 წლებში: 1) ლავრის საბუთში № 15 (1000
თუ 1012 წლისა) სწერია: «შევიკრიბენით ამ საქმის გამო უფალი
ნიკიფორე პროტოსი (**Νικηφόρος ὁ πρῶτος**), უფალი რაფილ ქსე-
როპოტამისა, უფალი თეოფილაქტე და ბატონი ექვთიმე იბერი
ჩვენი მთაწმინდის დანარჩენ წინამძღვრებთან ერთად» (იხ. ზემოთ

გვ. 194); 2) ლავრის საბუთში № 18 „შეთანხმება წინამძღვრებს შორის“ (იხ. ზემოთ გვ. 202—203); 3) ლავრის საბუთში № 19 (1017 წლისა): „...დავა ატყდა ლავრის კრავატსა და მონაზონ ევსტრატის მადგულელსა და უფალ გაბრიელ პეტერელს შორის; ამიტომ ჩავედით ადგილობრივ ნიკიფორე მონაზონი, პროტოსი. (Νικηφόρος μοναχός ἔ παρωντος), მონაზონი იოანე ამაღლიტელი, ექვთიმე და გიორგი იბერიელები, მონაზონები... ვიხილეთ სადავო ადგილი და დავყავით იგი სამართლიანი სიტყვით. (იხ. ზემოთ, გვ. 205); 4) ლავრის საბუთი № 21 (1018 წლისა) „ნიკიფორე პროტოსის და რამდენიმე წინამძღვრის დადგენილება“ (იხ. ზემოთ გვ. 208).

არ იქნება ზედმეტი, თუ აქვე მოვათავსებთ XI—XII საუკუნეების ათონის აქტებში მოხსენებულ პროტოსთა სიას:

991 წ. იოანე	1035 წ. თეოქტისტე
996 წ. იოანე	1037 წ. თეოქტისტე
996 წ. (?) ნიკიფორე	1101 წ. კოზმა
996 წ. (?) პავლე ¹	1108 წ. ტარხანიატი
1012—1018 წწ. ნიკიფორე	1141 წ. გაბრიელი
1021 წ. იოანიკი	1153 წ. გაბრიელი
1030 წ. მიხეილი (?)	1154 წ. ნიკიფორე

6. ხელისმომწერთა შორის იხსენიება „ევსტრატი ღომატელი: Εὐστράτιος ἔ Γομάτου“. ამ სახელწოდების ადგილი და მონასტერი (τῆς μονῆς τῶν Γομάτου) იხსენიება 1080 წლის გუჯარშიც (იხ. Aus den Schatzkammern, გვ. 278, სტრ. 31) დაკავშირებით ათონის ივერთა მონასტრის მამულებთან, მაგრამ ამ ჩვენს საბუთში მოხსენებული „ევსტრატი ღომატელი“ ივერთა მონასტრის მეტეხს ჰგულისხმობს თუ არა, ფრ. დელგერი არ არის მთლად დარწმუნებული: ob es mit der Dependance τῶν Γομάτου des Iheronklosters identisch ist vermag ich nicht zu sagen.

მეტეხი „ღმატო“ ცნობილია აგრეთვე ათონის ალაპებისათვის. ერთ ერთ ალაპში კვითხულობთ: ევგრეთვე აღზრდილი პატრონის ქაიხოსროსი², ამბროსი, დიდად შეეწია ამა მონასტერსა... ღმატი მეტოქი მისით წყალობითა აშენდა (ათ. კრ. 267).

¹ ერთ-ერთ საბუთში (1000 წლისა) სწერია, რომ ადგილის გამო ამტყდარი დავის დროს „ჯერ პროტოსმა უფალმა იოანემ, მერე კვლავ უფალმა ნიკიფორემ, შემდეგ უფალმა პავლემ სცადეს ხშირად თავიანთი პროტოსობის დროს გაყოფა მოეხდინათ...“ (იხ. ზემოთ გვ. 193).

² ათაბაგ ყვარყვარე III-ის (1477—1500 წ.წ.) შვილი ქაიხოსრო, რომელმაც, იმეფა 1500—1502 წ.წ.

946—1059 წ.წ. სიგელები

ხელნაწერთა ინსტიტუტის H—3145 ფოტობირებზე დართულ განმარტებებში შემდეგი ანოტაციები მოიპოვება ქვემოთ გამოქვეყნებული ტექსტის (946—1059 წ.წ. სიგელები“) შესახებ.

Апрель, инд. 12. "Εγγραφον (имя судьи нельзя прочитатъ), в котором именованы хрисовулы м-ря Иверского 6454, 6466, 6468, 6488 г. г. и хрисовул Михаила Пафлагона без означения года.

1. Хрисовул императора Константина Порфирогенета на имя Предтеченского монастыря в Салониках, 6454 года (ე. ი. 6454—5508 = 946).

2. Хрисовул того же императора об имениях Иверского монастыря, назыв. „Αθω“, 6466 года (ე. ი. (6466—5508 = 958).

3. Хрисовул императора Романа на имя Колобойского монастыря 6468 года (ე. ი. 6468—5508 = 960. — რომანოზ II, კონსტანტინე პორფიროგენეტის ვაჟი, მეფობდა 959—963 წლებში).

4. Хрисовул императора Василия, поменявшегося с грузинами тремя монастырями, 6488 года (ე. ი. 6488—5508 = 980. — ბასილი II ბულგარომყლეტი მეფობდა 976—1025 წლებში).

5. Хрисовул Михаила Пафлагонийца об имениях Иверского монастыря, до 6549 (6549—5508 = 1041 წლამდე. — მიხეილ IV პავლაგონელი მეფობდა 1034—1041 წლებში).

* * *

ეს სიგელი („946—1059 წ.წ. სიგელების“ შემცველი) 1952 წელს გამოაქვეყნა ფრ. დელგერმა: Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert (SB Bayr. AW, 1952, Heft 1). ამ გამოცემის ვარიანტები მოგვყავს სქოლიოებში D-სიგნატურით.

სიგელში მოყვანილი თვისა და ინდიკტიონის მიხედვით (μηνὺ ἀπριλίου ἰνδαικτιωνος δαδειακτης) ფრ. დელგერი ასკვნის, რომ ეს

თარიღი შეიძლება იყოს: 1044, 1059 ან 1074 წელი (NB: პ. უსპენსკიც ვარაუდობდა ამ წლებს,—იხ. ქვემოთ გვ. 230).

P. Lemerle-ო თავის ნარკვევში (*Revue des études Byz.* 10 [1952], 109) თვლის, რომ ფრ. დილეგერის მიერ მოყვანილ თარიღ-თაგან უნდა გამოირიცხოს 1044 წელი, და ფიქრობს, რომ სიგელი 1059 წლისა უნდა იყოს.

Ἦρξουν τῆ εὐαγεστάτῃ Μονῆ τῶν Ἰβήρων, καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ τὸν μονήρη καὶ ἡσίχιον¹ βίον διαζῆν ἐλομένοις, πρὸς περιθάλψιν² αὐτῆς τε³ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆν προαστείων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς προσκαμφεζόμενων παροίκων, διὰ χρυσοβούλων λόγων διαφόρων ἀοιδίμων βασιλέων, κατὰ διαφορούς καιροὺς αὐτῇ δωρηθέντων οἱ τούτων εἶνεκα⁴ προσπορισθέντες αὐτῇ⁵ χρυσόβουλλοι λόγοι τοῦ τε μακαρίτου βασιλέως Κυρίου⁶ Κωνσταντίνου τοῦ παλαιῦ Πορφυρογεννήτου κατὰ τὸ συνδ' ἔτος ἔκτεθεις τῆ ὑπογραφῆ ἔχειν⁷ καὶ χρυσῆ βούλλῃ πεπιστωμένος ἐπὶ τῆ Μονῆ τοῦ τιμίου⁸ Προδρόμου, τῆ διακειμένη μὲν κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν δὲ σύστασιν δεξιάμενη παρὰ Νικολάου μοναχοῦ, ἀπαδέλφου γεγονότος τοῦ Πατριάρχου Καλωνᾶ⁹, καὶ τῆς ἐκείνου ἀνεψιᾶς ἀγάπης⁹, συγγενῶν ὑπαρχόντων τοῦ διαμνημονευθέντος βασιλέως, ὡς ὁ χρυσόβουλλος αὐτὸν παριστά

ივერთა უწმინდეს მონასტერს და იმათ, ვინც მასში მარტომყოფი და მშვიდი ცხოვრების გატარება აირჩია, მისი და მის ქვემდებარე პრასტინებში და იქ დამკვიდრებული გლეხების („პაროიკების“) შესახებ ზრუნვის გამო სხვადასხვა ნეტარსენებული მეფეების მიერ გაცემული და სხვადასხვა დროს მისთვის (მონასტრისთვის) ბოძებული ხრისობულების წყალობით,—ამათ ყველას აკმაყოფილებს ამათ გამო მისთვის (მონასტრისათვის) ბოძებული ხრისობულები ნეტარი მეფის უფალ კონსტანტინე უფროსის პორფიროგენეტისა, გაცემული 6454 (=946) წელს, მისი ხელმოწერით და ოქროს ბეჭდით დადასტურებული პატივდებული წინამორბედის სახელობის მონასტრისათვის, რომელიც თესალონიკეში მდებარეობს და რომელმაც წესდებულება მიიღო ნიკოლოზ მონაზონისაგან, პატრიკიოს კალონას ძმისწულისაგან, და მისი დისწულის გულისათვის, რომელნიც ნათესავები იყვნენ ნე-

¹ ἡσίχιον D ² π[ε]ρι[θ]άλψιν D ³ τε D ⁴ εἶνεκα D. ⁵ αὐτ(ῆ) D
⁶ κ(υρο)ῦ D ⁷ τιμίου D ⁸ Καλωνᾶ D ⁹ Ἀ. . . ἡς D'

λόγος ἐξκουσίαν¹ αὐτῆ καὶ τοῖς
 ἑν' αὐτῆν προαστείοις καὶ τοῖς
 ἐν αὐτοῖς προσκαθιζομένοις² πα-
 ροίκοις καὶ δουλοπαροίκοις ἀπά-
 σοις³. Ἐπι γε μὲν καὶ ὄραρον
 παροίκων ἀτελῶν τριάκοντα ἕξ⁴,
 μή τισι τοῦ δημοσίου τελέσματος
 ἢ βασιλικοῖς λειτουργίμασι κα-
 θυποβεβλημένων⁵, ἀλλὰ πάσης
 ἐνοχῆς* ἀπηλλαγμένων παρεχόμε-
 νος.

დებდებინან საგადასახადო უწყებინა და სამეფო სამსახურის არც ერთ მოხელეს, არამედ თავისუფალი არიან ყოველგვარი ჩარევისაგან.

Καὶ ὁ ἕτερος χρυσόβουλλος
 λόγος τοῦ αὐτοῦ μακαριτοῦ βα-
 σιλέως γεγινῶς κατὰ τὸ „σξϛ“
 ἔτος, τὸ πιστὸν ἀποφανόμενος⁶,
 ὑπογραφή ἔχειν καὶ χρυσῆ
 βούλλα, ἐξκουσίαν⁷ καὶ περίθαλ-
 ψιν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Κασσαν-
 ὄρειας διακειμένοις προαστείοις
 [τῆς τοῦ Ἁθῶ μονῆς τῆ τε λεγο-
 μένης Ἁλικαί (Usp. Ἁλικαί) καὶ
 τῆ καλουμένης Γαλέαι (Usp. Ἰα-
 χέαι) σὺν τοῖς προαστείοις D] αὐ-
 τῶν, τῆς τε Ψαλλίδος⁸ καὶ τοῦ
 Δοβροδόλου⁹, καὶ τῆς Δοβρίτζης.
 Ἀλλὰ καὶ ὄραρον παροίκων ἀτε-
 λῶν ἑβδόμηκοντα, τῶν μὴ τε γῆν
 ἴδιαν ἐχόντων, μῆτε τελέσματος
 τισι δημοσιακοῖς ἢ βασιλικοῖς λει-
 τουργίμασι καθυποβεβλημένων¹⁰
 ἐπιμνηστευόμενος.

ტარ-ცხონებული მეფისა, რომ-
 ვორც ამას მისი ხრისობული
 აღასტურებს, რომლითაც ენიჭება
 შეუვალობა მას (ე. ი. მონასტრს)
 და მის ქვემდებარე პრასტინებს,
 და მათში დამკვიდრებულ ყველა
 გლეხებს და მონა-გლეხებს (პა-
 როიკი და დულოპარიკი). ვარ-
 და ამისა საჩუქრად გადასახადი-
 საგან თავისუფალი ოცდათექვს-
 მეტი გლეხი, რომლებიც არ ექვემ-
 დებდებინან საგადასახადო უწყებინა და სამეფო სამსახურის არც ერთ მოხელეს, არამედ თავისუფალი არიან ყოველგვარი ჩარევისაგან.

და სხვა ხრისობული იმავე
 ნეტარი მეფისა 6466 (=958)
 წლისა, მაჩვენებელი სრული ნდო-
 ბისა, მისი (მეფის) ხელმოწერით
 და ოქროს ბეჭდით, რომლითაც
 ენიჭება შეუვალობა და ზრუნვა
 კუნძულ კასანდრიაზე მოთავსე-
 ბულ პრასტინებს, ათონ-ს მონა-
 სტრის ეგრეთწოდებული ალი-
 კას და ეგრეთწოდებულ გა-
 ლეას მათი პრასტინებითურთ.
 ფსალიდის და დობროდოლის და
 დობრიძის საგანებს. აგრეთვე
 საჩუქრად გადასახადისაგან თავ-
 ისუფალი სამოცდაათი გლეხი,
 რომელთაც არც საკუთარი მიწა
 აქვთ, არც საგადასახადო უწყე-
 ბის და სამეფო სამსახურის არც
 ერთ მოხელეს არ ექვემდებარე-
 ბიან.

¹ ἐξκουσίαν ² προσκαθ[ιζο]μένοις D ³ ἀπάσοις] ἀποδοῦς D ⁴ τρι-
 ακονταῖς D ⁵ καθυποκει[μένων] D ⁶ ἀποφανόμενος D ⁷ ἐξκου-
 σίαν D ⁸ Ψαλλίδος D ⁹ Δοβροδόλου D. ¹⁰ [καθ]υποβεβλημέ-
 νων D.

* ფოტოპირში სწერია ἐνοχῆς.

Καὶ ὁ τοῦ μακαρίου βασι-
λέως Κυρίου¹ Ῥωμανοῦ τοῦ²
πατρὸς τῶν ἀοιδίμων βασιλέων,
τοῦ τε Κυρίου³ Βασιλείου καὶ τοῦ
Κυρίου⁴ Κωσταντίνου, τῶν Πορ-
φυρογεννήτων ἐκτεθείς κατὰ τὸ
, ςζή' ἔτος, ἐπὶ τῇ μονῇ τοῦ
Κολοβῶν παροίχων ἀτελῶν τεσ-
σαράκοντα ὄωρεάν ἀπὲρ παρ-
χων ἀνθ' ὧν ἀφηρεθήσαν το-
πίων⁵, [† τῆς τοῦ Ἁθίου μονῆς
τῆς τε λεγομένης Ἁλικαί καὶ τῆς
καλουμένης Ταχέαι σὺν τοῖς προ-
αστείσις ἀπὲρ τῶν πάλαι
παρὰδοθέντων τῆς μέρει ταύτης,
ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Ἐρισοῦ⁶,
παρὰ τῶν ἐνσκηναθέντων ἐκείσε
σκληράων⁷ βουλγάρων.

Καὶ τοῦ⁸ παναοιδίου⁹ βασι-
λέως Κυρίου¹⁰ Βασιλείου τοῦ Πορ-
φυρογεννήτου. Γεγονός¹¹ κατὰ τὸ
, σαπη' ἔτος τῆς μοναχῆς Ἰωαννῆ
καὶ συγγέλλῳ τῷ Ἰορδικῷ, κατὰ
τρόπον ἀνταλλαγῆς ἠπαγορεύων
ἀπὲρ ὄωρηθῆναι τὴν μονὴν τῆς¹²
Λεοντίας¹³ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ¹⁴
καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶν ἐν
Ἐρισοῦ¹⁵, πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν
τοῦ Κλήμεντος¹⁶, ἦτις ἐπ' ὄνο-
ματι μὲν τοῦ τιμίου Ἰεροδρόμου
καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου¹⁷ καθί-
δρυσται, κατὰ δὲ τὸ ἕρος τὸν

შემდეგ: ხრისობული ნეტარი
მეფის უფალ რომანოზისა, ნე-
ტარსხენებული მეფეების უფალ
ბასილისა და უფალ კონსტანტი-
ნე პორფიროგენეტა მამისა, გა-
ცემული 6468 (=960) წელს კო-
ლოვუს მონასტრისათვის, და ამ
ხრისობულით საჩუქრად ეძლევა
გადასახადებისაგან თავისუფალი
ორმოცი გლეხი, რომელთა ნაცვ-
ლად ჩამოერთვა ადგილები მის
წილად ძველად მოცემულთაგან,
იერისოს ადგილმდებარეობაში,
იქ დამკვიდრებულ ბულგა-
რელ სლავთა.

შემდეგ: ნეტარსხენებული მე-
ფის უფალ ბასილი პორფიროგე-
ნეტის ხრისობული 6488 (=980)
წლისა, რომელიც ებოძა მონა-
ზონ იოანეს და სინგლოზს თორ-
ნიკეს, რომ გაცვლის სახით მიე-
ცა თესალონიკეში ლეონტიას მო-
ნასტერი, და იერისოში კოლო-
ვუს მონასტერი, გარდა ამისა
კლემენტის მონასტერი, რომე-
ლიც პატივდებული იოანე წინა-
მორბედისა და ნათლისმცემლის
სახელობაზეა დაარსებული, და
ათონის მთაზე მდებარეობს; მათ

* ეს წინადადება დელაგერს ზემოთ აქვს მოყვანილი.

¹ κ(υρο)ϑ D ² τ σ ϑ D ³ κ(υρο)ϑ D ⁴ κ(υρο)ϑ D ⁵ τοπί(ων) D
⁶ Ἐρισσο[ϑ] D ⁷ Σκληράων D ⁸ καὶ τοῦ] καὶ ἐτ(ερος) τοῦ D ⁹ παν-
αοιδίου] αοιδίου D ¹⁰ κ(υρο)ϑ D ¹¹ γεγονός D ¹² τῆς] τ(οῦ) D
¹³ Λεοντ(ίου) D ¹⁴ Θεσσαλονίκη D ¹⁵ Ἐρισσοῦ D ¹⁶ Κλήμεντος(ς) D
¹⁷ Ἰω(άννου) D

᾿Αθῶν¹ δικάζεται², ἄνθ' ὧν παρρητίσατο³ θῶν³ μονῶν, τῆς τε μονῆς τῶν Ἰβηρίσσης⁴, τῆς ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων τυγχανούσης καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Φωκᾶ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διακειμένης, Προσδιορίζομεν⁵ ἐξουσάμενοι μὲν καὶ τοὺς ἐξήκοντα δημοσιαρίους οἴκους⁶ τοὺς ὠρηθέντας⁷ τῷ Μν⁸ Ἰωάννη καὶ συγγέλῳ⁹ πρώην δι' ἐτέρων¹⁰ χρυσοβούλλων¹¹. Πρὸς¹² τούτοις δὲ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα¹³ ὠρηθέντας¹⁴ ἀτελεῖς¹⁵ τεσσαράκοντα¹⁶ παροίκους.

Καὶ χρυσοβούλλοις ἄλλοις¹⁷ τοῦ μακαρίτου βασιλέως Κυροῦ¹⁸ Μιχαήλ τοῦ Παφλαγόνης γεγεγὸς¹⁹ ἐπὶ τῇ μονῇ τοῦ ᾿Αθῶ, ἦτοι τῶν Ἰβήρων ὠροῦμενος αὐτῷ²⁰ τὰ τε μοναστήρια καὶ τὰ κτήματα, τὰ προσαφορισθέντα τῷ δημοσίῳ, ἐκ πταισματος τοῦ μοναχοῦ²¹ Γεωργίου ἐκείνου καθοισώσεως ἐγκλήματι κριθέντα²² εἶτα ὠρηθέντα παρὰ τοῦ ἀμνημονευθέντος μακαρίτου βασιλέως, τὰ τε²³ μοναστήρια καὶ πάντα τὰ κτήματα, ἦγουν τὸ προάστειον τὰ Λεοντάρια, τὸ οἰκοπροάστειον τῆς Ἐρισοῦ, τὴν Μονὴν τοῦ Γενεσίου, τὸ προά-

ნაცვლად გამოთხოვილ იქნა ორი მონასტერი, ივერისის მონასტერი, რომელიც სამეუფო ქალაქშია, და წმინდა ფოკას მონასტერი, რომელიც ტრაპიზონში მდებარეობს. ამასთანავე ვბრძანებთ შეუვალი იქნეს მონაზონ იოანეს და სინგელოზს წინათ რომ სხვა ხრისობულებით ეჩუქა სამოცი საგადასახადო კომლი. გარდა ამისა, ამის შემდეგ ნაჩუქარი გადასახადებისაგან თავისუფალი ორმოცი გლეხი.

და ნეტარი მეფის უფალ მიხეილ პაფლაგონის (1034 — 1041 წწ.) სხვა ხრისობული მიეცა ათონის მონასტერს, ესე იგი ივერთა მონასტერს; ამ ხრისობულით მას მიეძღვნა მონასტრები და მამულები, გამორიცხული დაბეგვრისაგან, გარდაცვალებული გიორგი მონაზონის საჩივრის საგნად გამხდარი პარტახიდან შემდეგ ნაჩუქარი ნეტარსენებული მეფის მიერ, როგორც მონასტრები ისე ყველა მამულები, ესე იგი პრასტინი ლეონდარია, იერიოსოს სახლ-პრასტინი, გენესიონის მონასტერი, პრასტინი დობროვია, პრასტინი მელიძინა და

¹ ᾿Αθῶνα Usp ² δικάζει(αι) D ³ ὄνο D ⁴ Ἰβηρίσ(ης) D ⁵ προσδιορίζομενο(ς) D ⁶ (παρ)οίκους D ⁷ ὠρηθέντ(ας) D ⁸ (μοι)αχῶ D ⁹ συγγέλῳ D ¹⁰ ἐτέρ(ων) D ¹¹ χρυσοβούλλ(ων) D ¹² πρὸ(ς) ¹³ μετὰ ταῦτα D ¹⁴ ὠρηθέντ(ας) D ¹⁵ ἀτελεῖς] αὐτῶ D ¹⁶ τεσσαράκοντα D ¹⁷ χρυσοβούλλος ἄλλος D ¹⁸ κ(υρο)ῦ D ¹⁹ γεγεγὸς D ²⁰ αὐτῇ D ²¹ (μοι)αχ(οῦ) D ²² κριθέντος D ²³ τὰ τε] τὰ [γε] D

τειον τὴν Δοβροβίαν¹, καὶ τὸ
προάστειον τὴν Μελιζίναν² καὶ
τὸν κεχειρωμένον τρόπον τοῦ στυ-
λιαρίου. Καὶ τὰ τῶν ἀποκαρέν-
των προσώπων³ τόπια συμπαθή-
σαντος⁴ καὶ τοὺς καρποὺς τῶν
ἔνεμήθη χρόνων ὁ βῆθεις
Γεώργιος⁵, μετὰ τὴν καθοσίωσιν.

Κατὰ⁶ τὰ προσόντα τούτοις
ἔγγραφα δικαστῶν ἐπαρχετῶν⁷
τοῦ τε σπαθαρίου κανδιδάτου⁸
Ἰωάννου καὶ ἀσιγκρίτου⁹ προτο-
σεβάστου¹⁰ καὶ τοῦ προτοσπα-
θαρίου¹¹ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ¹²
κριτοῦ Βολεροῦ Στρυμόνος¹³ καὶ
Θεσσαλονίκης¹⁴ κρηματίσαντος¹⁵,
ἃν ὁ μὲν σπαθάριος κανδιδά-
τος¹⁶ Ἰωάννης καὶ πρωτοσέβασ-
τος¹⁷ καὶ τὴν τῶν Χρυσοβούλ-
λων¹⁸ ἔγραψεν ἐπαρτίμῃσιν, καὶ
τὴν ἐκάστω δωρεᾶν καὶ περίλη-
ψιν ἕκ μέρους.

Θάτερα¹⁹ δὲ ὁ πρωτοσπαθάρ-
ριος²⁰ Ἀνδρόνικος ἐν τῷ ἔγγρα-
φῷ τούτου²¹, καὶ χρυσόβουλλα
προσεῖναι τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων²²
δεδήλωκε κτημάτων τινῶν δωρεᾶς
τε καὶ ἐξκουσιατίων²³ περιποιού-
μενοι ταύτῃ καὶ παροίκων, δεδη-
μοσιευμένων τε καὶ πικντελῶς

სტილიარიონის გაპარტახებული
ადგილი, და ბერად აღკვეცილ
პირთა ადგილები; სსენებულმა
ვიორგიმ განწმენდის შემდეგ ნა-
ყოფნი დროთა ვითარებაში...

ამათიან დართულ საეპარ-
ქიო მოსამართლეთა საბუთები,
სპათარო-კანდიდატის იოანეს და
პროტოსევასტისა და პროტო-
სპათარის ანდრონიკეს და ვო-
ლერო-სტრიმონის მსაჯულის და
თესლონიკის მოხელისა, რომელ-
თაგან ერთი სპათარო-კანდიდა-
ტი იოანე და პროტოსევასტოსი-
ნოსობულების აღრიცხვას აწარ-
მოებდა და აღრიცხავდა თითო-
ეულის საჩუქარს და ნაწილობ-
რივ მოცულობას.

სხვა ხრისობულები აღწესა
პროტოსპათარმა ანდრონიკემ ამ
საბუთში და ივერთა მონასტრი-
სადმი ბოძებული ხრისობულე-
ბით გაარკვია ზოგიერთ მამულ-
თა ნაჩუქარობაც და შეუვალო-
ბით მოპოვებულობა, აღრიცხა-
მისი კუთვნილი გლეხები (პარი-

¹ Δοβροβίαν D ² Μελιζίναν D ³ προσώπων D ⁴ συμπα-
θήσας D ⁵ Γεώργιος D ⁶ κατὰ] καὶ D ⁷ ἐπαρχιωπ(ών) D ⁸ σπα-
θ(α)ρ(ο)κανδιδάτ(ου) D ⁹ ασι(η)κ(ρή)του D ¹⁰ προτοσεβάστου < D ¹¹ (πρω-
το)σπαθ(α)ρ(ίου) D ¹² τοῦ < D ¹³ Στρυμόνος D ¹⁴ Θεσσαλονίκης D
¹⁵ κρηματίσαντος D ¹⁶ σπαθ(α)ρ(ο)καν(διδάτ)ος D ¹⁷ πρωτοσέβαστος
D ¹⁸ χρυσοβούλλων D ¹⁹ θάτερα D ²⁰ (πρω)σπαθ(α)ρ(ο) D
²¹ τούτου D ²² Ἰβήρων D ²³ ἐξκουσιατίων(ας) D.

ἀτελών, ἃ καὶ συντηρη¹ τὸ πα-
ράπαν ἀνέπαφα καὶ ἀπαράφραυσ-
τα, καὶ² ἐπηρείως ἀμέθεκτα, κα-
τὰ τὴν τῶν χρυσοβούλλων³ διά-
ταξιν, ἐσήμηγεν ἑκείνος τῇ γρα-
φῇ, ποιούμενος μνήμηγ καὶ τοῦ
ἰσομνήματος⁴ τοῦ ῥηθέντος δι-
καστοῦ, καλῶς ἐκτεθειμένου καὶ
προσηκόντως καὶ τὴν τῶν χρυ-
σοβούλλων δύναμιν, ἐν βραχέϊ
διαλαμβάνοντας, ἕξ ὧν ἕξόν ἐστι
τῆ βουλομένη τὰς τούτων περι-
λήψεις καὶ δυνάμεις κατιδεῖν.

Καὶ πάντως ἀρκέσουσι πᾶσιν
αἱ τούτων ἀναντήβητοι⁵ περι-
λήψεις, πρὸς τε τῶν διορισθέντων⁶
διαρκεστέραν διαίονηγ καὶ καθαρ-
ρῆν ἕξουσίων⁷ καὶ περιθάλψιν
τῶν μοναστηρίων⁸, τῶν προασ-
τείων⁹ καὶ τῶν δεδωρημένων¹⁰
καὶ τὰς¹¹ οἰκίσεις¹² ἐν αὐτοῖς
ποιουμένων¹³ ἀτελών παροίκων
καὶ δεδημοσιευμένων.

Ἄλλ' ἐπεὶ τινες τῶν ἐμπειρο-
τάτων στρατηγῶν τοῖς ἀσφαλέσι
τοίχεσι¹⁴ καὶ περιφυλάγματά τι-
να, στρατηγικῶς ποιοῦντες, ἐπι-
νοοῦσι καὶ προστιθέασιν τάφρον
τε τῶν τειχῶν ἕξω διαρῦπτοντες,
ὅς μίαν ἀλλὰ καὶ δευτέραν ἐσθ' ὄ-
ντε πρὸς¹⁵ περισσοτέραν τῆς πό-

კები), როგორც დაბევრილნი ისე
სრულიად განთავისუფლებულნი
ბეგარისაგან; ამასთანავე ერთად
განხილა სრულიად ხელუხლე-
ბელი და გაუტეხავი მამულები,
და დაუზიანებელი, თანახმად
ხრისობულთა განწყესებისა, მან
აღნიშნა წერილობით, მოიხსენია
აგრეთვე ზემოხსენებული მსაჯუ-
ლის მითითება, კარგად და შე-
საფერისად დადგენილი, ხრისო-
ბულების ძალა, შემოკლებით მო-
ხაზული, რომელთაგან შეიძლება
მსურველმა იხილოს მათი (ე. ი.
ხრისობულების) შინაარსი და ძალა.

და, საერთოდ, ყველას დააკ-
მაყოფილებს ამათი უცილობელი
შინაარსი, გარდა ამისა ნაჩუქარ-
თა დამაკმაყოფილებელი ურყე-
ვობა და წმინდა შეუვალობა და
მონასტრებზე, პრასტინებზე და
ნაჩუქარზე ზრუნვა, მათში (მო-
ნასტრებში) დამკვიდრებულ ბეგა-
რისაგან განთავისუფლებულ და
დაბევრილ გლეხთა დასახლება.

მაგრამ, რადგან ზოგიერთი
ძალიან გამოცდილი სტრატეგოსი
უზრუნველ კედლებში სტრატე-
გიკულად აწყობენ ირველივ-სა-
ცავებს, გეგმავენ და ურთავენ
თხრილებს, კედლების გარეთ
ამოთხრილებს, არა ერთს, არა-
მედ მეორესაც, უფრო მეტეულს

¹ συντηρηθ(αι) D και+πίσης D ² χρυσοβούλλ(ων) D ³ ἰσομ-
νήματος D ⁴ ἀναντήβητοι D ⁵ διορισθέντων D ⁶ ἕξουσίων D
⁷ μοναστηρί(ων) D ⁸ προαστεί(ων) D ⁹ δεδωρημέν(ων) D ¹⁰ τ(ὰς) D
¹¹ οἰκήσεις D ¹² ποιουμέν(ων) D ¹³ τείχεσι D ¹⁴ πρὸς) D

ლავ, και τῶν ἐνδον ἀντιῆς ἐνδη-
 ανουμένων¹ ἀσφάλειαν.

Και ὁ τῶν ρηθέντων μονα-
 στηρίων καθηγητής, πανοσιώτα-
 τος² ἀνὴρ, κατὰ τοὺς δοκιματέ-
 ρους³ τῶν στρατηγῶν ποιῶν, ἐπεὶ
 μεμαθήκοι τὴν ἀναγραφὴν τῶν
 τεσσάρων βεμάτων⁴ ἡμῶν ἀνατε-
 θῆναι· παρὰ τοῦ κραταιοῦ και
 ἀγίου ἡμῶν βασιλέως⁵ ἔκγον ἀπο-
 θέμενος⁶ ἀπαντα, καίτοι βαθεῖ
 γήρει⁷ τετραχάμενος⁸ και μόγις
 και βαδίζειν⁹ δυνάμενος, ὥσπερ
 δρμαθόν¹⁰ τινα, χρυσοβούλλους
 λόγους¹¹, τοὺς προσόντας¹² ταῖς
 ἐπ' αὐτὸν μοναῖς¹³ τῶν ῥηθέντων
 πανοιδίμων¹⁴ βασιλέων, και τὰ
 τῶν ἐπαρχιωτῶν¹⁵ δικαστῶν
 ὑπομνήματα εἰληφῶς ὡς ἡμᾶς¹⁶
 ἐν Θεσσαλονίκῃ πεφοίτηκεν ὑπο-
 δεικνύων¹⁷ μὲν αὐτά, και παρ'
 ἡμῶν ὑπαναγνώσθηται λιπαρῶν,
 και τὴν τῶν προσόντων¹⁸ αὐτοῖς
 παροίκων¹⁹ καιπυολόγησιν ποιή-
 σασθαι μάλα φερμῶς ἐξαιτούμε-
 νος²⁰ ἡπίστατο γὰρ ὡς ἡ πείρα
 παρέστησε τῶν ὠρηθέντων²¹
 ἦπτον²² ἔχειν αὐτοὺς, ὡς διέγ-
 νασται μετὰ τὸ καιπυολόγημα
 τούτων.

ვიდრე ქალაქისაა, და მის შიგ-
 ნით აღნიშნავენ უშიშროებას.

ზემოხსენებულ მონასტერთა
 უფროსმა ყოვლად უწმინდესმა
 კაცმა, სახელოვან სტრატეგოსთა
 შორის შესანიშნავმა, როდესაც
 შეიტყო, რომ ოთხი თემის აღწე-
 რა ჩვენ დაგვეკისრა ჩვენი ძლი-
 ერი და წმინდა მეფის მიერ,
 შიში დაიძინია, თუმცა ღრმა სი-
 ბერით გაწვალებულმა და ძლივს
 ნაბიჯის გადადგმის შემძლებელ-
 მა, როგორც რალაც გროვა, ხრი-
 სობულები, მის ხელქვეით მონა-
 სტრებისადმი ბოძებული მარად-
 სახსოვარ მეფეთაგან, და საეპარ-
 ქიო მსაჯულთა დადგენილებები
 აიღო და ჩვენთან თესალონიკეში
 მოიბრძინა რომ ისინი ეჩვენები-
 ნა და დაბეჯითებით მოითხოვლა
 რომ ისინი წაკითხული ყოფი-
 ლიყო და რომ მოეხდინათ მათი
 კუთვნილი გლეხების კომლობრი-
 ვი აღწერა, რასაც ისინი მხურ-
 ვალედ მოითხოვდნენ. გამორ-
 კვეულ იქმნა, როგორც ეს დადა-
 სტურა ნაჩუქართა გასინჯვამ,
 რომ მათ აქვთ უფრო ცოტა,
 როგორც შეიტყეს მათი კომლო-
 ბრივი აღრიცხვის შემდეგ.

¹ ἐνδηανουμένων) ἐνσηανουμένων(ων) D ² πανοσιώτ(α)τ(ος) D ³ δοκι-
 ματάτους D ⁴ βεμάτ(ων) D ⁵ βα(σιλέως) D ⁶ ἀποθέμενο(ς) D
⁷ γήρα D ⁸ τετραχάμενο(ς) D ⁹ βαδίζ(ειν) D ¹⁰ δρμαθ(όν) ¹¹ χρυ-
 σοβ. < D) (nb. ქვემოთ 24) ¹² προσόντ(ας) D ¹³ μοναῖς χρυσοβούλλ(ους)
 λόγους D ¹⁴ πανοιδίμ(ων) D ¹⁵ ἐπαρχιωτῶν D ¹⁶ ἡμ(ᾶς) D ¹⁷ ὑπει-
 κνύ(ων) D ¹⁸ προσόντ(ων) D ¹⁹ παροίκ(ων) D ²⁰ ἐξαιτούμενο(ς) D
²¹ ὠρηθέντ(ων) D ²² ἦπτον(ας)

Καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν τῆς ἀληθείας¹ διάγνωσιν ἐδῶσάπησε μεθ' ὅσης τῆς ἐκείνης καὶ ἡμέτερον λαβεῖν ἔγγραφον², πρὸς τε δῆλωσιν τῶν προσόντων³ ταῖς ὑπ' αὐτῶν⁴ μοναῖς χρυσοβούλων⁵, καὶ δικαιοματῶν⁶ ἐπαρχιωτῶν⁷ δικαστῶν, καὶ τῆς αὐτῶν ὡς ἐν συνόψει περιλήψεως⁸.

Ὅν τὴν αἰτησιν ὡς ἄγαν εὐλογον προσηγάμενοι τὸ παρὸν ἔγγραφον ἐκτεθεικότες τούτῳ ἐγχειρίσαμεν⁹, οὐχ ὡς ὑποβάθρην ἢ ἐπιστηριγμὸν τῶν πανσεβástων¹⁰ καὶ θείων¹¹ προσκηνητῶν¹² χρυσοβούλων λόγων¹³, καὶ τῶν δικαστικῶν ἔγγράφων, ἀλλ' ὡς τί¹⁴ προφύλαγμα καὶ βραχὺ τῶν ἐπειρεαστῶν¹⁵ ἀμυντήριον.

Ἐἴπωθε γὰρ καὶ μικρὰ ἐφόλια ταῖς μεγάλας παρέπεσθαι γαυσίγ, ἔν' ἐν καιρῷ τῆς τῶν σφοδροτάτων¹⁶ ἀνέμων ἐπιφορᾶς¹⁷ καὶ τῶν τῆς θαλάσσης¹⁸ τρικυμιῶν τὴν παρ' αὐτῶν μικρὰν τῆ τε μεγάλης νηῖ καὶ τοῖς πλωτήρσι, χαρίζοντο ῥοπήγ, ὑπηρεσίας ἔργον ἐνδεικνύμενα, καθ' ὧς ἴσμεν. Τοίνυν καὶ τὸ παρὸν ἔγγραφον τοῖς ἐπειρεασταῖς¹⁹ παρὰ τῶν εὐλαβῶν μοναχῶν ἔμφανιζόμενον, παραστήσει τὸν ἀριθμὸν τῶν προσόντων αὐτοῖς εὐσε-

სვათა შორის, ჭეშმარიტების დადგენის შემდეგ შეწყუბებულმა ეგოდენი მუდარით მიიღო ჩვენი სიგელი, რითაც ნათელი გახდა მის ქვემდებარე მონასტრების კუთვნილი ხრისობულები, საეპარქიო. მსაჯულთა გადაწყვეტილებანი და მათი შემცველი შემადგამებელი მიმოხილვა.

მის თხოვნას უპირისპირებითილგანწყობით შევხვდით, წინამდებარე სიგელი გამოვეციოთ და მას ჩავაბარეთ არა როგორც დასაყრდენი და სიმაგრე ყოვლადსათნო და ღვთაებრივად სათაყვანებელ ხრისობულებისა, არამედ როგორც რალაც წინასწარი ბჭე და დაცვა მეშურნეთაგან.

ჩვეულებრივ, მცირე ნაგებიც მისდევნენ ხოლმე დიდ ხომალდებს, რათა მომძლავრებული ქარის დროს ზღვის ტალღების მოზღვავენას მათგანაც მცირე დახმარება მიეცეს დიდ ხომალდსა და მეზღვაურებს. და აი, წინამდებარე სიგელი მიეძღვნა კეთილსათნო მონაზონთაგან გამოჩენილ ღირსებას და გვერდში ამოუდგება მათთვის განკუთვნილ კეთილსათნო და სათაყვანებელ ხრისობულებს. შეიცნობს მათ შინაარსს, ნათელყოფს რაო-

¹ ἀληθείας D ² ἔγγραφον D ³ προσόντων D ⁴ αὐτῶν D
⁵ χρυσοβούλων D ⁶ δικαιοματῶν D ⁷ ἐπαρχιωτῶν D ⁸ περιλήψεως D
⁹ ἐνεχειρίσαμεν D ¹⁰ πανσεβástων D ¹¹ θείων D
¹² προσκηνητῶν D ¹³ χρυσοβούλων λόγων D ¹⁴ ὡς τι D ¹⁵ ἐπειρεαστῶν D
¹⁶ σφοδροτάτων D ¹⁷ ἐπιφορᾶς D ¹⁸ θαλάσσης D ¹⁹ ἐπειρεασταῖς D.

βῶν καὶ προσκυνητῶν χρυσοβούλ-
λων¹ λόγων, γνῶρῖσει τὴν ἀβτῶν
περίληψιν, δηλοποιήσει τὸ ποσὸν
τῶν θεδωρημένων² ἀτελῶν πα-
ροίκων³ καὶ δεδημοσιευμένων⁴,
καὶ λοιπῶν, καὶ τὴν ἀβτοις ἐπι-
πρυτανευσθεῖσαν καθ' αὐτὰν ἐξ' αὐ-
σίαν, καὶ περιβ' αὐτῶν, καὶ πρὸ
τῆς⁵ τῶν φείων χρυσοβούλλων⁶
λόγων ἐμφανείας⁷.

Διὸ καὶ τῆ ἡπογραφῆ καὶ
σφραγίδι⁸ ἡμῶν ἐμπειδωθὲν⁹ ἐπε-
δῶθη τῷ ρηθιέντι¹⁰ πανοσίῳ ἀν-
ρι μηγῆ: Ἀπριλλίῳ¹¹ Ἰνδοκτιῶ-
νος¹² δ' αὐδεκάτης¹³ *.

ზემოთ დაბეჭდილი საბუთი მრავალმხრივ იწვევს ჩვენს ინტერესს. ეს საბუთი ეტრატზეა დაწერილი და იგი ინახება ივერთა მონასტრის არქივში. Dölger-ს გადაუღია ის 1941 წელს: ფოტო და აღწერა არის Corpus d. griechischen Urkunden-ის არქივში, ბავარიის აკადემიაში (მიუნქენში).

ლოკუმენტი ეკუთვნის მეფის მაღალ მოხელეს: პატრიკიოსს, ანთიპატოსს, მოსამართლეს კონსტანტინეპოლში, მეფის ნოტარსა და აღმწერელს (ἀναγραφεὺς) დასავლეთში ლეონს, რომელიც უდასტურებს ივერთა მონასტერს მის წინანდელ, კეისართა მიერ ბოძებულ პრივილეგიებს:

დასავლეთის ანაგრაფევისი ** ლეონი აუწყებს მონაზონ იოანეს

¹ χρυσοβούλλων D ² θεδωρημένων D ³ παροίκων D ⁴ δεδη-
μοσιευμένων D ⁵ τ(ῆς) D ⁶ χρυσοβούλλων D ⁷ ἐμφανείας D
⁸ σφραγίδι D ⁹ ἐμπειδωθὲν D ¹⁰ ῥηθιέντι D ¹¹ ἀπριλλίῳ D
¹² Ἰνδοκτιῶνος D ¹³ δ' αὐδεκάτης D.

* ბოლოში სწერია

† Δέων π(ατ)ρίκιου(ς), ἀντιπ(ατος), κρι(ῆς) τοῦ β(ῆ)λ(ου), νοτ(ά)ρι(ου)ς τοῦ
κραι(ταιοῦ) καὶ ἀγίου ἡμῶν βα(σιλέω), ἀναγραφεὺς τῆς δι(σεως). †

** Ἀναγραφεὺς τῆς δ' αὐδεως უშუალოდ კეისარს ვმორჩილებოდა; იგი ატარებდა მამულების ხელახლა გაზომვას ერთს ან რამდენიმე რაიონში, უღრის, თითქოს, გუბერნატორს. იხ. Fr. Dölger, Beiträge zur Geschichte der Byzantinischen Finanz-Verwaltung, besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. Leipzig-Berlin 1927, გვ. გვ. 82 და 88; აგრეთვე Fr. Dölger, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges. 1959, გვ. 191—193.

დენობას ნაჩუქარ გლეხებისას, ბევარისაგან თავისუფალ და და- ბევრილებსას, და დანარჩენებისას, და მათთვის მინიჭებულ წმინდა შეუვალობას, და შემსუ- ბუქებას, და ღვთაებრივ ხრისობულთა საჩინობას.

ამიტომ ჩვენი ხელმოწერით და ბეჭდიო მიეცა დამტკიცებულ ზემოხსენებულ ყოვლადწმინდა კაცს, თვესა აპრილსა, ინდიქტიონსა მეთათორმეტესა.

(ივერთა მონასტრის წინამძღვარს), რომ არსებობს საბუთები პრივილეგიებზე:

ა) კეისრის კონსტანტინე VII პორფიროგენეტის ხრისობული თესალონიკეში იოანე წინამორბედის სახელობის მონასტერზე, რომელიც დააარსეს ნიკოლოზ ბერმა, პატრიკიოს კალონას ძმამ და მისმა დისწულმა; ეს ხრისობული შეიცავს შეუვალობის (ἐξαισθησις) მინიჭებას მონასტრის კუთვნილ მამულებზე და იქ მოსახლე დაბეგრულ გლეხებზე და უმიწაწყლო მუშაკებზე (θεσλοπράξιαι); აგრეთვე გადასახადისაგან თავისუფალ 36 გლეხზე.

ბ) იმავე კეისრის 957/958 წლის ხრისობული. რომელიც შეუვალობას ანიჭებს ათონის მონასტრის მამულებს კუნძულ კასანდრიაზე, სახელდობრ Halika და Galeai მათდამი დაქვემდებარებულ მამულებზე: ფსალიდი, დობროდოლი და დობრიძა, და 70 ყოველგვარი გადასახადისაგან თავისუფალ გლეხებზე.

ეს გარემოება ამტკიცებს იმას, რომ ამ ხანებში (957—958 წლებში) მთაწმინდაზე არსებობდა მონასტერი, რომლის სახელწოდებაც იყო τὸν Ἁθῶν. ეს უნდა იყოს იმის იდენტური, რომელიც კონსტანტინე X დუკას 1062 წლის ბრძანებულებაში არის მოხსენებული როგორც μονή τῶν Ἀ. Ὁριου.

გ) კეისარ რომანოზ II-ის 959/960 წლის ხრისობული, ბოძებული კოლობუს მონასტრისადმი, რომელიც ამასობაში ივერთა მონასტრის განკარგულებაში გადავიდა. ეს ხრისობული შეიცავს ცნობას გადასახადებისაგან თავისუფალი 40 გლეხის ჩუქების შესახებ. ეს გლეხები არიან, რომლებიც კოლობუს (ე. ი. ივერთა) მონასტერს კუთვნიდა წინათ, ხოლო შემდეგ ბუღგარელ სლავთა მიერ იქმნა მიტაცებული.

დ) კეისარ ბასილი II-ის 979—980 წლის ხრისობული; შეიცავს გაცვლის გზით შესრულებულ გადაცემას ლეონდარის მონასტრისა, კოლობუს მონასტრისა და კლემენტის მონასტრისა იოანე თორნიკისადმი (თუ იოანესადმი და სინკელოს თორნიკისადმი).

ე) მიხეილ IV პაფლაგონის (1034—1041) ხრისობული, სადაც მოხსენებულია ჩუქება იმ მონასტრებისა და მამულებისა, რომლებიც გარდაცვლილ მონაზონ გიორგის მფლობელობიდან (მისი ლალატის გამო) ჩამოერთვა და ხაზინას (θησαυρ) გადაეცა, შემდეგ—ივერთა მონასტერს: მისი კუთვნილი ლეონდარის მამულით, იერისოსთან არსებული მამული საბატონო სახლით, გენესიონის მონასტერი, მამული დობროვიკეა, მელინძა და გაპარტახებული სტილიარაიონი.

ფრ: დელგერი თავის ნარკვევში (Ein Fall....) დაწვრილ-

ბით იხილავს მასალებს Σχλαβίσι-ს შესახებ და იმ აზრისაა, რომ 959—960 წლებში, მაშასადამე, კეისარმა კონსტანტინე VII პორფიროგენეტმა აჩუქა კოლობუს მონასტერს (იეროსოსთან) 40 გლეხი-იერისოს იმ მამულების (τράπεζα) ასანაზღაურებლად, რომლებიც, მიტაცებული ჰქონდათ იქ დაბინავებულ (ἐνοικίοντες) ბულგარელ სლავებს. ეს დასკვნა იმით არის საყურადღებო, რომ ზოგიერთ მკვლევარს ეგონა, თითქოს აქ ლაპარაკი ყოფილიყო. ბულგარელ მონებზე (და არა სლავებზე).

* * *

ყურადღებულს იქცევს ამ სიგელში ნახმარი ἀπαθήσις. 223,4-5 ვკითხულობთ: *παροίσις και δισχοπαροίσις ἀπάθησις* („ყველა გლეხებსა და მონა-გლეხებს“). ამ ადგილისათვის ფრ. დელგერი გვთავაზობს კონიექტურას: *ἀπάθησις*-ის ნაცვლად *ἀπιθήσις*. თუ რით არის გამოწვეული ეს კონიექტურა, დელგერი არ განმარტავს. მაგრამ ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეს გამოწვეულია შექდეგი მიზეზებით:

1) *ἀπάθησις* წარმოადგენს არარსებულ გამოთქმას: თუ ეს სიტყვა მიემართება „პარიკებსა და მონა-პარიკებს“, სწორი ფორმა იქნება *ἀπασι*, ამიტომ *ἀπάθησις* უარსაყოფია.

2) ამ ადგილს აკლია შემასმენლის გამომხატველი მოქმედების აღნიშვნა; *ἀπιθήσις*-ით („მიმნიჭებელი“) იქნება ნათქვამი, რომ „გლეხებსა და მონა-გლეხებს“ ენიჭება.

ჩვენ ვვარაუდობთ, რომ ფრ. დელგერი ამ ორი მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა, როდესაც ცვლიდა *ἀπάθησις*-ს სიტყვით *ἀπιθήσις*.

მიუხედავად ამისა ჩვენ შესაძლებლად დავინახეთ დაგვეტოვებინა სიგელში მოცემული *ἀπάθησις* შემდეგი მოსაზრებებით:

1) არ არის საგულისხმებელი, რომ ეწერა *ἀπιθήσις* და სიგელის მდივანმა ამის ნაცვლად ამოიკითხა *ἀπάθησις*, — პალეოგრაფიულად ეს გაუმართლებელია.

2) სიგელის მთელ ამ გვერდში საშემასმენლო მნიშვნელობის სიტყვები მიმღეობის ფორმით არის გამოხატული; ერთადერთია ἡ χριστιανισμοῦ ἀπαθήσις („მისი ხრისობული ანიჭებს“). რას ანიჭებს? ἐξουσίαν „შეუვალობას“. Παρησιῶν არის აწმყო დრო ზმნისაგან *παρησιῶν* (უდრის *παρησιῶν*-ს), რომელიც იშვიათად იხმარება, მაგრამ როგორც ლექსიკონებშია აღნიშნული, ხშირია, მაგალითად, *Sex-tus Empiricus*-თან (ახ. წ. II საუკუნის სკეპტიკოს-ფილოსოფოსია).

ასე რომ ჩვენ შესაძლებლად მიგვაჩნია დავტოვოთ *ἀπάθησις*, რომელიც ბიზანტიელ ბერძენს გაუკეთებია მდედრობითი სქესის *ἀπάθησις*-ის ანალოგიით.

1078—1083 წ. პრიგოლ ბაკურიანისძისადმი პოქებული სიგელები

1073—1083 წლებში ნიკიფორე III ბოტანიატეს და ალექსი I კომნენოსის მიერ რამდენიმე ხრისობული ყოფილა გაცემული გრიგოლ-ბაკურიანისძისადმი, ამ ხრისობულებით გრიგოლის მამულები თავისუფლდებოდა სახელმწიფო გადასახადთა ერთი ნაწილისაგან; არის სიგელი, რომლითაც გრიგოლი თავისუფლდება ყოველგვარი გადასახადისა და ბეგარისაგან: ეს ვრცელდება ყველა იმ მამულზე, რომელიც აქვს გრიგოლს და რომელსაც ის მომავალში შეიძენს. ამ სიგელების შესახებ თვით გრიგოლი ლაპარაკობს „პეტრიწონის წესდების“ სხვადასხვა ადგილას, თვით სიგელები ჩვენამდე მოღწეული არაა; ისინი ინახებოდა, უთუოდ, თვითონ პეტრიწონის სავანის დავთარხანაში, რომელიც სავანის ბიბლიოთეკასთან ერთად დატაცებული (ანდა, შეიძლება, განადგურებულ) იქმნა გვიან საუკუნეებში ბერძნებსა და ბულგარელებს შორის პეტრიწონის სავანის გამო წარმოებული დავისდროს. ყოველ შემთხვევაში, უნდა გვახსოვდეს, რომ პეტრიწონის სავანის საცავებიდან მომდინარეობენ პეტრიწონის სავანის „წესდების“ (ტიპიკონის) ტექსტები, რომლებიც XVIII—XX საუკუნეებში აღმოჩნდა ბუხარესტში და კუნძულ ქიოსზე. ასე რომ, ჩვენ იმედს არ ვკარგავთ, რომ ზემოხსენებული ხრისობულების ტექსტებიც, ერთხელაც არის და, აღმოჩნდება. ჯერჯერობით მოგვეყავს ცნობები ამ სიგელების შესახებ ტიპიკონის ტექსტიდან.

Διὰ τῶν χρυσοβίουσῶν τῶν φυλαττομένων ἐν
Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν τοῦ Φεοῦ μεγάλῃ
ἐκκλησίαν — იმ ოქრობეჭედთა შესახებ,
რომლებიც დაცულია კონსტანტინეპოლში,
ღვთის (მაცხოვრის) დიდ ეკლესიაში

Χρυσοβούλια τρία περὶ τῶν [სამი ოქრობეჭედი ანატო-
ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτημάτων ἡμῶν ლიაში არსებული ჩვენი მამულე-
ῆγουν τὸ μὲν ἐν τοῦ μέρους τοῦ ბის შესახებ, ანუ ერთი — ანისის

Ἀγίου, τὸ δὲ ἕτερον τοῦ Ταῖς,
καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Ἰζούρμενη.

Χρυσόβουλλα ὄνο περι τῶν
ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν
κτημάτων μου, τὸ μὲν ἐν τῆς
Λάβρακας, τὸ δ' ἕτερον τοῦ Ἀρ-
νασσακίου καὶ Μαρτισαπαῶ.

Χρυσόβουλλον ἐν τῆς μονῆς
τῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης, τοῦ χω-
ρίου Λιβადίου¹.

Χρυσόβουλλα τρία τοῦ κυρ
Μιχαήλ περι τῶν ἐν Μοσυνοπόλει
κτημάτων του.

Χρυσόβουλλα τέσσαρα περι
τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημά-
των μου.

Χρυσόβουλλον ἀμφώσεως τῆς
ἐν τῷ Κάρσε πράξεως μου.

Χρυσόβουλλα ὄνο ἀμφώσεως
τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεως
μου.

Χρυσόβουλλον ἕτερον ἐξκου-
σίας περι τῶν ἐν Φιλιππουπόλει
κτημάτων μου καὶ τῆς Μοσυνο-
πόλεως.

Χρυσόβουλλον περι τοῦ χω-
ρίου τῆς Ξανθείας.

Χρυσόβουλλον τοῦ Μάργωνος
Ξυλοχάρτιον, ἕπερ ἔχω ἐν τᾶξει
ἐνεχύρου.

მხარისა, ხოლო მეორე ტაოს მხა-
რისა, და სხვა კიდევ ჩუმენისა*

სხუა ოქრობეჭედი ორი ჩემ-
თა პრასტინთათჳს რომელნი არ-
მენაკთა მქონდეს: ერთი ლავა-
კასაჲ — არს, და ერთი არნასა-
კისა, და მარტისპაჲსაჲ.

სხუა ოქრობეჭედი ერთი მო-
ნასტრისა კიურა ევფროსინესი,
რომელ არს ხრუსოლვადსა¹ (Ch:²
ხრუსო ლივადსა).

სხუანი ოქრობეჭედნი სამნი
მიხაელ მეფისანი მისინოპოლისა
პრასტინთათჳს.

სხუა ოქრობეჭედი ოთხი
ფილიპოპოლისა პრასტინთათჳს.

სხუა ოქრობეჭედი ერთი
უბრალოებისათჳს კარს თავადო-
ბისა ჩემისა.

სხუა ოქრობეჭედი ორი გა-
ნუკითხველობისათჳს კარნუქა-
ლაქს მთავრობისა ჩემისა.

სხუა ოქრობეჭედი თავისუფ-
ლად ყოფისათჳს პრასტინთა ჩემ-
თაჲსა, რომელ არიან ფილიპო-
პოლისს და მისინოპოლისს (Ch:
მისინოპოლისს) შინა.

სხუა ოქრობეჭედი ერთი
სოფლისა ქსანთიისათჳს.

სხუა ოქრობეჭედი ერთი
მარლონაჲსა ჭილსა ზედა წერი-
ლი, რომელი-იგი წინდაღ მაქჳს.

* ქართული თარგმანი მოგვყავს „ტიპიკონის“ ძველქართული ტექსტიდან (მ. თარხნიშვილის გამოცემით), ხოლო დასაწყისი (სამი ოქრობეჭედი..) აკლია ძველ ტექსტს და მოგვყავს ჩვენი თარგმანით.

¹ სოფელ ლივადიონში.

² Ch აღნიშნავს „ქითურ ნუსხას“.

Λίβελλοι δὺο· ἓ μὲν εἰς περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Ἐὐδοκίμου, ἓ δ' ἕτερος περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Κοτ-
ρέσι.

Ἡ σημείωσις τοῦ κυροῦ Μι-
χαήλ περὶ τῆς κινήσεως τότε
ὑποθέσεως τοῦ Μπατζιναίου.

Ὅμοίως ἕτέρα σημείωσις τοῦ
αὐτοῦ περὶ τοῦ μητροπολίτου
Φιλιππουπόλεως.

Ἐτέρα σημείωσις τοῦ Βοτα-
νιάτου περὶ τῶν κτημάτων τῆς
Φιλιππουπόλεως.

Βασιλικὰ πιττάκια τὰ κατα-
στρωθέντα εἰς διαφορά ἰσχυρῶν,
καὶ ἕτερα πιττάκια περὶ διαφο-
ρων ὑποθέσεων ἐξήχοντα καὶ
πέντε.

Εἰσὶ δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν τριῶν
χρυσοβούλλων τῶν ἐν τῇ Ἄνα-
τολίᾳ κτημάτων μου.

Διὰ τῶν χρυσοβουλλίων τῶν ἐναποκειμένων
καὶ παραφυλαττομένων ἐν τῇ κατ' ἡμᾶς μονῇ
ὁ κτήροბეჭედთათჳს, რომელნი დაისხნეს
ნამარხევიად მონასტერსა ჩუენსა და არიან ესე

Χρυσοβούλλια δὺο ἀμφώσεως
τῆς πράξεώς μου τοῦ μεγάλου
δομestιχάτου.

ლიველონი ორ (Ch: ორნი);
ერთი მათგანი არს ეფდოკიმო-
სათჳს (Ch: ეფდუკიმოესთჳს) და
ერთი სოფლისა კოტრიაესათჳს.

სიმიოსინი ერთი მიხელ მე-
ფისაჲ პეწინავისა ჰარბევისთჳს¹:

ეგრეთვე სიმიოსინი ერთ
სხუაჲ მისვე მეფისაჲ ფილიპო-
პოლისა მიტროპოლიტისა საქმი-
სათჳს.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი ვო-
ტანიატისაჲ, რომელსა შინა არს
სიმიოსინი პრასტინთათჳს ფილი-
პოპოლისათა.

სამეუფთჲ წიგნები, რომელნი
კატასტროს¹ ქმნილ არიან სიკ-
რიტონთა შინა, და სხუაჲ წიგ-
ნები თჯოთსახეთა პირთათჳს სა-
მოცდა ექუსი.

დასამთა ოქრობეჭედთა სწორ-
ნი აღმოსავლეთისა პრასტინ-
თათჳს.

ოქრობეჭედი ორი უბრალოე-
ბისათჳს მთავრობისა ჩემისა დიდ-
სა შინა დემესტიკოსობასა.

¹ იგულისხმება სასამართლოს განჩიენი (σημείωσις „gerichtliche Entscheidung“), 1078 წლის მახლობლად გრიგოლ ბაკურიანისქმესა და პეწინავს შორის ამტყდარი საქმის გამო (იხ. Dölger, Regesten. 2. Teil, გვ. 20).

² ნაწარმოებია ზმნისაგან καταστρωσύναι, რაც ტექნიკურ გამოთქმას წარმოადგენს და ნიშნავს „მონელებთა წიგნში შეტანას“; კათესტროში ნიშნავს, რომ სათანადო საბუთი აღნუსხულია (საფინანსო) უწყების დავითრებში. იხ. Fr. Dölger, Beiträge zur Geschichte der Byzantinischen Finanzverwaltung, besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. გვ. 97 შენ.

Χρυσόβουλλον ἐν τοῦ ἀστροῦ Βάνισκας καὶ τοῦ χωρίου τῶν Τζερβενῶν.

Χρυσόβουλλον περὶ τῶν ἐν τοῖς κτήμασί μου βελτιώσεων, οἰκοδομῆς ἀστροφῶν, χωρίων τε καὶ μοναστηρίων.

Ἐτερον χρυσόβουλλον τῆς αὐτῆς ὑποθήσεως, καὶ εἰ γὰρ πανυπέρπλεος γένηται ἢ τῶν κτημάτων ἡμῶν πρόσοδος, τοῦ ἔχειν ἐμὲ τε καὶ τοὺς μετ' ἐμὲ τὸ ἀφρόντιστον.

Χρυσόβουλλον τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς τοῦ Πετριτζοῦ περὶ τε τῆς κυριότητος καὶ ἀυτεξουσιότητος τῆς αὐτῆς μονῆς παντοίας ἐλευθερίας καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ προσκυρωμένων κτημάτων μου.

Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ Σπάσματος καὶ τοῦ Παγκάλιτζη.

Χρυσόβουλλια δύο περὶ τοῦ θιψῶν καὶ ἀλογαριάστους διατηρηθῆναι ἡμᾶς ὑπὲρ ὧν κατεβαλόμεθα βασιλικῶν λογαρίων εἰς τῆν μετὰ κλησιν τῶν Κομάνων.

ოქრობეჭედი ერთისა სხუად ციხისა ვანკაესათს (Ch: ვანსკაესათს) და სოფლისა ჩრვენისა (Ch: ჩრვენაესა).

ოქრობეჭედი ერთი ველტისა ქმნისათს პრასტინთა ჩემთაესა და მათ შინა ციხის გებისა და სოფლისა და მონასტრისა შენებისა.

სხუად ოქრობეჭედი ერთი მაგისვე პირისათს და ვითარმედ უკუეთუ გამრავლდეს შემოსავალი პრასტინთა ჩემთა, უურვაობად გუაქუნდის მე და ყოველთა ჩემთა შემდგომად ჩემსა.

ოქრობეჭედი ოთხი¹ მონასტრისა ჩუენისა პეტრიწონისა უფლებისათს და თვთმფლობლობისა და მაგისვე მონასტრისა ყოვლადვე აზნაურად ყოფისათს და პრასტინთა ჩემთათს, რომელნი დაუმტკიცენ მონასტერსა მაგას.

სხუად ოქრობეჭედი ერთი სპანძაესა და ბანკალიწისათს (Ch: პანკალიწისათს).

სხუად ოქრობეჭედი ორი უბრალოდ ყოფისათს და ულოლარიასოდ დადგრომისა ჩუენისა სამეუფოესა ვანძისათს, რომელი წარვაგეთ კომანთა გამოყვანებასა შინა².

¹ „ოთხი“ არ არის ბერძნულ დედანში.

² ეხება იმას, რომ გრიგოლ ბაკურიანისძე ანგარიშვალდებული არაა კომანელებისადმი (ყივჩაყებისადმი) მის მიერ გადახდილი ხარკისათვის.

Χρυσοβούλλιον περι τῆς ἀφώ-
σεως τοῦ θάματος τῶν Σμολέ-
ων.

Χρυσοβούλλια δύο περι τῶν
ἐν Ἀχριδῷ κτημάτων μου, τοῦ
τε χωρίου Σικονίου καὶ τοῦ χω-
ρίου Χαρπεταίου.

Χρυσοβούλλιον τῆς ὑποθέσεως
τῶν ἱερῶν τῆς εὐαγγελιστρίας μο-
νῆς τοῦ Χαχοῦ.

Χρυσοβούλλιον τοῦ ἔχειν με
ἐπ' ἀδείας παραπέμψαι τὰ κτή-
ματά μου ἐνθα καὶ βούλομαι,
καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ
ἀνθρώπους μου, ἄν τῆς φρησ-
κείας τῶν Ἀρμενίων τυγχάνου-
σιν.

Ἴσον χρυσοβουλλίου τῶν ἐν
τῷ Βολερῷ καὶ τῇ Μοσυνοπόλει
κτημάτων μου.

Ἐτερον ἴσον χρυσοβούλλου
περὶ τῶν κτημάτων μου τῆς Φι-
λιππουπόλεως.

Ἐτερα ἴσα χρυσοβούλλου τρία
περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτη-
μάτων μου.

Ἴσον χρυσοβούλλου περὶ τῆς
ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεώς μου.

სსუაჲ ოქრობეჳედი ერთი
უბრალოებისათჳს თემისა ზმო-
ლინაჲსა¹.

სსუაჲ ოქრობეჳედი ორი აკ-
რიტონისა² პრასტინთა ჩემთა
შიკონისა (Ch: ბიკონისა) და
ქართფრთიკისათჳს.

სსუაჲ ოქრობეჳედი (+ერთი
Ch) სამკაულთათჳს პატიოსნი-
სა (Ch; პრასტინისა თა რ ნ ხ.)
მონასტრისა ხახლისთა (Ch;
თა რ ნ ხ. ხახლისაჲ).

სსუაჲ ოქრობეჳედი ერთი,
რაჲთა კელმწიფებაჲ მაქუნდეს
პრასტინთა ჩემთა, ვინაჲცა მე-
ნებოს ნათესავთა ჩემთა და მსა-
ხურთა ჩემთა, დაღაცათუ სო-
მეხნი იყვენენ სარწმუნოებითა.

ოქრობეჳედისა სწორი ერთი
პრასტინთათჳს ვოლერონისა და
მისინოპოლისათა.

სსუაჲ ოქრობეჳედისა სწორი
ერთი ფილიპოპოლისა პრასტინ-
თა ჩემთათჳს.

სსუანი ოქრობეჳედთა სწორ-
ნი სამნი ფილიპოპოლისა პრას-
ტინთა ჩემთათჳს.

სსუაჲ ოქრობეჳედისა სწორი
ერთი კარნუქალაქს განგებისა
ჩემისათჳს.

¹ ე. ი. ზმოლენის თემში სამხახურის დროს არაფერი ბრალი არ ედება.

² „აკრიტონისა“ უნდა უდრიდეს ἐν Ἀχριδῷ, ე. ი. იმ მამულების შესა-
ხებ, რომლებიც არის ახრიდონის თემის ორ სოფელში: სიკონიონში და ხარპეტი-
კონში.

Πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ
λογισθῆναι τὰ κτήματά μου
ἅπαντα.

Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀπο-
σχιδευμῶν⁵.

Ἔτερον πιττάκιον περὶ τοῦ
θέματος τῶν Σμολένων.

ამის შემდეგ „ტიპიკონის“ ქართულ ვარიანტში მოიპოვება დამატებითი ცნობები პიტაკებისა და აპოლიქსების შესახებ. ბერძნულში არაა.

აპოლიქსი მიხაილ მეფისაჲ სამისა კენტინარისაჲ და ოცდაშვიდისა ლიტრისაჲ, რომელ ავიღეთ სამეუფოთა ბრძანებითა კრტისისაგან (Ch; კრიტისისაგან) კილიკიელისა, და ძისაგან პარაფშეთისა.

«სხუაჲ აპოლიქსი აპეტისინისა თემისა ზმოლინაჲსაჲ».

Ἡ ἀπόδειξις ἦς ἔλαβον οἱ
Φράγγοι φιλοτιμίας τῶν τριῶν
κεντηγαρίων καὶ τὸ περὶ τούτων
πιττάκιον, καὶ ἕτερα ἀποδείξεις
διάφοροι.

Σημείωσις τοῦ χαρτοφυλάχου
καὶ πιττάκιον πρὸς θευματικὸν
δικαστῆν πρὸς εἰδήσεις καὶ ἀπο-
δείξεις τῶν χρυσοβυσύλλων ἡμῶν
καὶ λοιπῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπο-
κειμένων ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ.

Τὸ ἰσοκῶδικον τοῦ Σραβικίου
καὶ αἱ ἀσφάλειαι τῶν χαριτῶν
τοῦ ἀθτοῦ χαρίου.

Τὸ ἰσοκῶδικον τοῦ χαρίου
Πριλόγγου.

სამეუფოჲ¹ პიტაკი ერთი ლო-
გის ქმნისათჲს² ყოველთა პრას-
ტინთა ჩემთაჲსა.

სხუაჲ სამეუფოჲ პიტაკი სამი
აპოსკედევსობისათჲს³.

სხუაჲ პიტაკი ერთი თემისა
ზმოლინაჲსათჲს.

აპოლიქსი განძისაჲ სამისა
კენტინარისაჲ რომელი ფილო-
ტიმიად აიღეს ფრანგთა, მაგისვე
პირისათჲს პიტაკი ერთი და
სხუაჲ მრავალსაჲე პიტაკები.

სიმეოსინი ხარტოფილაკისაჲ
და წიგნი მისი თემისა მის მსა-
ჯულისა მიმართ... მოსაქსენებე-
ლი წიგნი და აპოლიქსი ოქრო-
ბეჭედთა ჩუენთაჲ და სხუათა
სასამართლოთა ნაწერთაჲ, რო-
მელნი ნამარხევად სხენან სოფია
წმიდას.

ისოკოდიკონი ზრავიკისაჲ და
კელით-წერილები მისვე სოფ-
ლისაჲ.

ისოკოდიკონი სოფლისა პრი-
ლონგისაჲ.

¹ Ch: ამეუფოჲ (ადგილი ყოფილა დაყოველთა მთავრული „ს“-ს ჩასაწერად.

² ლოგისთჲნაი—„სავადასახადო სიგებიდან ამორიცხვა“ (D'ölger. Regesten II, 31; „seine Güter sollen im Steuerkataster gelöscht werden“).

³ ეხება ვადასახადის მოკვეთას.

Τὰ ἀγοραστήρια τοῦ Βαρδά-
γγη περὶ τῆς ἐν Μοσυνοπόλει ἀβ-
λῆς καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου
Γεωργίου τοῦ ἐν τῇ Παπικίῳ.

Αἱ ἀποδείξεις περὶ τοῦ εἰσχο-
μισθέντος λογαρίου περὶ τῆς ἀπαι-
τήσεως τοῦ θύματος τῶν Σμο-
λέων.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισ-
μὸς τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτη-
μάτων μου.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισ-
μὸς τῶν κτημάτων μου τῆς Μο-
συνοπόλεως, ὡσαύτως καὶ αἱ ἀπο-
δείξεις τοῦ οἰκονόμου περὶ τοῦ
δημοσίου τοῦ λιβελλικοῦ. Τὸ λο-
γίσμιον πιττάκιον τῶν κτημάτων
τῆς Μοσυνοπόλεως.

Τὸ πρακτικὸν καὶ παραδοτι-
κὸν τῆς Λάβακας.

Αἱ ἀσφάλειαι καὶ αἱ ἀποδεί-
ξεις τῶν πανηγυριστῶν τοῦ Στε-
νιμάχου.

Καὶ τὸ ἐπόμνημα, ἃ ἐποίησεν
ὁ Μεσοποταμίτης, ἐκ προστάξεως
βασιλικῆς περὶ τῶν Βοδινῶν καὶ
χωρίου τοῦ Ζαχαρίου (Typicon,
ed. 1963, p. 150—156).

Ὁ δὲ μακάριος καὶ γνησιώ-
τατός μου ἀδελφός ὁ ἀποιχόμενος
μάγιστρος Ἀπάσιος ἐτύπωσεν ἐν
τῇ ἐγγράφῳ αὐτοῦ διατυπῶσει

ნასყიდის ნაწერები ვარდან-
ის ავლინისათჳს, რომელი მისი-
ნობოლს არს; და გიორგი წმი-
დისათჳს, რომელი ჰაპიკს არს.

[საბუთები შესახებ ზმოლუ-
ნის თემის საჩივრის გამო ჩატა-
რებული შემოწმებისა]¹.

პრახტიკონი და პერიერეზ-
მონი ფილიპოპოლისა პრასტინ-
თათჳს.

პრახტიკონი და პერიერეზ-
მონი მისინობოლისა პრასტინთა.
ჩემთაჲ; და ეგრეთვე ანოტიქსები
კონომიასაჲ, დიმოსისაჲ და ვე-
ლიკობისათჳს². ლოგისიმონობი-
სა წიგნი მისინობოლისა პრას-
ტინთა ჩემთათჳს.

პრახტიკონი და პარადოდი-
კონი ლავაკასაჲ.

ველით-წერილები და ანო-
დიქსები სტენიმახისა პანაყუ-
რილთაჲ.

იპომნიმაჲ, რომელი შექმ-
ნა მისობოტმელმან სამეფოფოთა.
ბრძანებითა ფრენაკსა შორის და
ზაქარიის სოფელსა.

სანატრელსა უკუე ძმასა ჩემ-
სა აბაზ მავისტროსსა ესრეთ
დაეწერა ანდერძსა შინა მისსა.

¹ ტიპიკონის ქართულ ვარიანტებში ეს მუხლი არ მოიპოვება. მოგვყავს ჩვენი-
თარგმანი.

² ქართული ტექსტი შერყვნლია; ლაპარაკია იმ საბუთების შესახებ, რომლებიც
იკონომოსს აქვს (ἀποδείξεις τοῦ οἰκονόμου) შესახებ სახელმწიფო ვალასახადებისა
(περὶ τοῦ δημοσίου τοῦ λιβελλικοῦ).

Πρὸς τούτω δὲ καὶ ἄλλοις πολλοῖς οἷς ἔγραψε, μερίδα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐνέφηγε τὸ χάριον αὐτοῦ, ὃ Πριλόγκιον λέγεται, τὸ διακείμενον τῷ θέματι τῆς Ἡεσσαλονίκης κατὰ τὴν ἀρχοντίαν τὴν ὀνομαζομένην Στεφανιανᾶ, ἕπερ καὶ εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου ὑπάρχει δεδωρημένον αὐτῷ εἰς ἀντάμειψιν τῶν κτημάτων αὐτοῦ, ὧνπερ ἐν τῇ μεγάλῃ καταλέλοιπεν Ἀντιοχείᾳ (Typicon, ed. 1963, p. 28).

და სხვათა თანა სავმართა დაეწერა და დაეწესა ნაწილად სულისა თვისისა თავისა სოფელი პრილონგი თემსა შინა სოლონიკისასა, რომელ არს საარხონდოსა სტეფანიანისასა, რომელი იგი აქუნდა მას პატრონითა და თაყუანისსაცემელითა სარწმუნოათა ოქრობეჲდითა მინიკებულად მისდა ნაცვალად პრასტინთა მისთა, რომელნი დაეტყვნეს ანტიოქიას.

1085 წ. მოსამართლის ბრიგორას ქსერიტმს პრაქტიკონი

(ეხება ღაფას ლავრასა და ივირონს შორის)

გ ა შ ო მ ც ე მ ე ლ თ ა წ ი ნ ა ს ი ტ ყ ვ ა: „ღაფა რომ ატყუდა ლავრასა და ივირონს შორის ზოგიერთი მიწების შესახებ, მოსამართლემ მოიწვია ორივე მხარის წარმომადგენელი, რომელთაც დაასაბუთეს რიგრიგობით. ლავრამ მოიხმო ჩუქების აქტი 6537 (=1079) წლისა და საბუთები (შესაფარდი დროისათვის გაცემული სახმარად), რომლებიც იცავდა (ἀπολογία) ივირონის ახალი თარიღის მქონე უფლებებსა; ეს მონასტერი ამ საბუთებს ახათილებდა. მოწვეულ იქმნენ მოწმენი, წაკითხეს პატრიარქის იპომნემა შესახებ 1079 წლის აქტისა, რომელიც არ მოიპოვებოდა, და აღიარეს აუცილებლობა „სენაკთა“ (ἐκλήξ) საზღვრების დაზუსტებისა. ივირონელები მიპატიჟებულ იქმნენ, რათა წარმოედგინათ კუთვნილობის საბუთი, მაგრამ ისინი მზად არ იყვნენ ასეთი შეკითხვისათვის და დაქინებით მოითხოვდნენ მათ სასარგებლოდ ელიარებიანთ აღწერის უფლება. სადავო მიწების მფლობელობა დროებით (ἐπὶ νομίῳ) მიეკუთვნა ლავრას, საბოლოო განაჩენის გამოტანა გადაიდო იმ დროისათვის, როდესაც ივირონელები მოამზადებდნენ პასუხს შეკითხვებზე, რომლებიც მათ მისცეს. შემოსაზღვრა შესრულებულ იქმნა.

... τὸν Ῥοδίου σχολαστικὸν როდიოს სქოლასტიკოსისა ისე-
ზῶν ἐπὶ τὸν Ἰσοχῶνικον τὸν θναγ- ვე როგორც წიგნთა-პირების (ე. ი.
ραφῆας Ἀνθρονίκου, καὶ παρῆσ- ასლების) აღმწერის¹ ანდრონი-

¹ გაღმწერი აღნიშნავს, რომ ტექსტის დასაწყისში აკლია ორი სტრიქონი და რომ ძველს აქვს ტყვიის ბეჭედი: ერთი მხრით გრიგოლ ღვთისმეტყველის გამოსახულება და სახელი, მეორე მხარეზე გრიგორას ქსერიტეს სახელი და წოდება.

აღმწერი ანდრონიკე. იგი იხსენიება სხვაგანაც. აღმწერი. ἀναγραφῆς, როგორც ჩანს 32. აქტიდან, აერთიანებს აღმწერის ფუნქციებს მოსამართლის ფუნქციებთან (Ἀνθρονίκου ἀναγραφῆς καὶ ζυγισθῶν...) (იხ. Dülg er, Beiträge... 88; აგრეთვე Regesten n° 1044; Amantos BZ 28, 14—15). ალბათ მას ეკუთვნის ბეჭედი პროტოსპათარ ანდრონიკესი. სტრიმონის, ეოლეროს და თესალონიკეს მსაჯულისა, რომელიც მინიშნებულია Schumberger, Epopée II, 221.

შენიშვნა: ἐπὶ νομίῳ παρὰ τοῖς — რომის სამართლის გადმონაშთი, რომლის მნიშვნელობა — წერენ გამოძეგმელნი — დაგვავალა და განვიმარტა Colinet-მ.

σαμεν, ἐκ τε τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου
 Ἀθανασίου τῆς Λαύρας τὸν πα-
 νοσιώτατον μοναχὸν Θεόδωρον
 καὶ καθηγούμενον [] καὶ
 Τιμόθεον μοναχὸν [] ἐκ τῆς
 Ἰβήρων τὸν πανοσιώτατον μονα-
 χὸν Ἰωάννην καὶ καθηγούμενον,
 Νικόλαος μοναχὸς καὶ †ὼβ []
 κλ.: θεὸν †μοναχὸς ὁ ἀδελφὸς
 αὐτοῦ, Ἰγνάτιος μοναχὸς καὶ
 Νι[] διασα* () οὐ μικ-
 ράν· τῶν μὲν ἐνστάτων τῶν τῆς
 Λαύρας [] ἀρχὴν ποιησαμέ-
 νων, εἰσηγούτων** ὡς ἢ τοπο-
 θεσία τῶν κελίων διαφέρει· αὐ-
 τοῖς, κατὰ τὸ τῆς ἐκδόσεως
 ἔγγραφον [] ἀπολυθὲν
 κατὰ Αὐγουστον μῆνα []
 τοῦ ρφπζ' (6587=1079) ἔτους
 καὶ ἀνήκει καὶ ἢ τῶν τόπων
 αὐτῶν ἀπολογία, ὡς μὴ παρὰ
 τῆς χρονίας παραδρομῶν κωλο-
 μένη καὶ ὅτι καὶ ἢ φιλοτομία
 νεοπαγῆς καὶ οὐ πεπαλαιωμένη,
 τῶν δέ, τῶν Ἰβήρων ἀντιθέ(ν)-
 των(?) καὶ ὁ χρόνος διηγεῖται
 ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν ζητουμένων
 τόπων, καὶ †οὐκ ἐκχωρήσασιν
 αὐτοὶ τῶν τοι(ο)ύτων ἐπ []
 οὔτε προτείνουσι †περὶ τῆς δω-
 ρεῖας αὐτοῦς, καὶ ἄλλως προτι-
 θέντων μὴ δικαίωμα ἔχειν ἔγγρα-
 φον, ὅπου καὶ εἰ ἔστι αὐτοῖς
 τοῦτο οὐκ ἐμφανισθήσεται· ἡμῶς
 προσεκαλεσάμεθα μάρτυρας τοῦς

კესი, და დავისწართ წმინდა.
 ათანასის ლავრის ყოვლადწმინდა
 ბერი თეოდორე და წინამძღვარი.
 [] და ტიმოთე ბერი [],
 ივერთა [მონასტრიდან] ყოვლა-
 წმინდა ბერი იოანე და წინა-
 მძღვარი, ნიკოლოზ ბერი და
 †ოვ [] კალლითეოს ბერი,
 მისი ძმა, ივნატიოს მონაზონი.
 და ვილვა[წეთ] არა მცირედად:
 მის შემდეგ, რაც ლავრის []
 მფლობელობა დადგინდა, მიიღეს.
 მხედველობაში, რომ სენაკთა აღ-
 გილმდებარეობა მათ სასარგებ-
 ლოდ არის, თანახმად გაცემუ-
 ლი საბუთისა (ἔγγραფონ), რომე-
 ლიც... აგვისტოს თვეში 6587
 (=1079) წლისა და ამ აღგილთა
 კუთვნიება არ ბრკოლდება უამთა-
 სრბოლაში და რომ ეს დასტურდე-
 ბა ახლად ჩატარებული გამიჯვნით
 და არა ძველით, ხოლო ი. ვ. ი. ო-
 ნ ე ლ ე ბ ი საწინააღმდეგოსამტკი-
 ცებდნენ და ამბობდნენ, რომ განუ-
 წყვეტელი დროის მანძილზე ეს სა-
 დავო აღგილები ეკავათ; და რომ
 არ გავლენ ისინი ამ [აღგილები-
 დან], არც ჩუქების შესახებ უდგე-
 ნენ მათ, და ტყვილ-უბრალოდ
 ამტკიცებენ, წერილობითი საბუ-
 თი არა აქვთ, სადაც მათთვის
 ეს არ იყოს ნათელდებული; ჩვენ
 მაინც მოწმეებს მოვუხმეთ, რომ-
 ლებიც ქვემოთ ხელს აწერენ და
 ჩვენ გვეთანხმებიან; წარმოდგე-

* διάστασι.

** εισηγοῦντες R'.

και κατωτέρω ὑπογράφαντας συν-
 εἶναι ἡμῖν· και ἐνεφανίσθη και
 τὸ ὑπόμνημα τὸ πατριαρχικόν,
 οὕτω τοῦ πρακτικοῦ τῆς παρα-
 δόσεως εὐρεθέντος, και ἀνεγνώσ-
 θη προφανῶς παρόντων ἀμφοτέ-
 ρων τῶν ἀντιθέτων μερῶν, και
 ἐδέησε διαιρεθῆναι τὰ τῆς μονῆς
 τῶν κελῶν ὄρια και γνωρίσμα-
 τα, ἵνα πᾶσα περιαιρεθῆ πρόφα-
 σις, πρὸ τοῦ τοῦς μοναχοῦς τῆς
 μονῆς τῶν Ἰβήρων ἀπαναγκασ-
 θῆναι ἀπολογίσασθαι νουνεχῶς,
 και παρῆναι ἐπὶ τῇ διαιρέσει τῶν
 ὀρίων, και δικαίωμα εἰ ἔστιν
 αὐτοῖς προκομισθῆναι. Μὴ πεισ-
 θέντες δὲ συνόλω, ἀλλὰ τὰ
 οἰκεία βουλόμενοι λόγια, τὴν
 εἰρημένην τοῦ χρόνου διέλευσιν
 και ἄλλο τι μὴ προτιθέντες και
 ἐπειπαρεδόθη ὡς εἴρηται, τῆς
 οἰκείας ἐνδοῦναι οὐκ ἐπέσχοντο
 οὗτοι παρεδόθη ἐπὶ νομίην, ἐξ
 ἀπειθείας αὐτῶν, πρὸς τοῦς μο-
 ναχοῦς τῆς μεγάλης Λαύρας τὰ
 ζητούμενα τόπια, τῆς ἐντελεστή-
 ρας περὶ τούτων δικανικῆς γυμ-
 νασίας ταμειυθείσης και ἀντι-
 νόπτε οἱ Ἰβήρες πεισθεῖεν· ἔστι
 δὲ και τὰ γνωρίσματα τῶν πα-
 ραδόσεων ταῦτα· ἀπάρχεται ἀπὸ
 τῆς Στήτζης τοῦ χωραφίου, και
 ἀποτρέχει τοῦ Ζαχαρίου τὸν πο-
 ταμόν ἕως τοῦ παπᾶ Στεφάνου
 και τοῦ Ζαχαρίου τοῦ χωραφίου,
 και κάμπτει πρὸς δυσμάς, και
 συνέχων τὸν βᾶσταγα τοῦ Κολο-

ნილ იქმნა პატრიარქის მოხსე-
 ნება, და რადგან გადაცემის აღ-
 წერა არ იქნა ნაპოვნი, წაკით-
 ხულ იქნა აშკარად ორივე მოწი-
 ნალმდევე მხარის თანადასწრე-
 ბით, რომ საჭიროა გაიმიჯნოს
 მონასტრის სენაკთა საზღვრები
 და ნიშნები, რათა მოისპოს ყო-
 ველგვარი საბაბი, სანამ ივერთა
 მონასტრის მონაზონები იძულე-
 ბული იქნებოდნენ გონიერად
 ემართლებინათ თავი და საზღვ-
 რების გასამიჯნავად არ წარმო-
 ადგენენ საბუთს, თუ მათ ასეთი
 აქვთ. რადგან ისინი სრულიად
 ვერ დაარწმუნეს, არამედ თავის
 ნათქვამზე ჯიუტობდნენ, დროის
 ხსენებულ მანძილზე, და სხვა რამ
 რომ ვერ წარმოადგინეს და რად-
 განაც ვერ შეძლეს, როგორც
 ითქვა, ეჩვენებინათ საკუთარი
 საბუთები, დროებით გადაეცა,
 მათი დაუმორჩილებლობის გამო,
 სადავო ადგილები დიდი ლავრის
 მონაზონებს, სანამ მათ შესახებ
 მოხდებოდეს საბოლოო კანონიერი
 გამოძიება და კვლავ როდესაც
 იბერები (ივირონელები) დაარწმუნ-
 დებოდნენ; ხოლო გადაცემის მიჯ-
 ნები ასეთია: იწყება სახნავი სტე-
 წიდან და გაივლის ზახარიონის
 მდინარეს ვიდრე პაპა სტეფანეს
 და ზახარიას სახნავამდე, და მო-
 უხვევს დასავლეთისაკენ, თან მო-
 იცავს რა კოლოვუს სიმაგრეს,
 ზედმიადგება საპატრიარქო წის-
 ქილის სათავეს(?); იქიდან გა-

βον και ἀκουμβίξει εις τὴν δέσιν τοῦ μύλου τοῦ πατριαρχικοῦ· καὶ κειθὲν διέρχεται τὸ κατωπότημον και καταπᾶ εἰς τὸν δρόμον τὸν κατερχόμενον ἀπὸ τοῦ Ποκροντοῦ, πλησίον τοῦ χωρίου Νικολάου τοῦ Καλυβίτου, και ἐκτρέχων τὸν αὐτὸν δρόμον μέχρι τῆς Κωφῆς Καρέας, και ἔρχεται εἰς τὸ ἔρριμμένον ἀπὸ κίονος λίθινον λαυρίτον, και ἀποδίδωσιν εἰς τὸ ξύλινον σταυροπήγιον, ἐνθα και πλάταινοι ἴστανται μεγάλοι· και περικόπτει τὸν δρόμον τῶν Ῥουδάβων· και περᾶ τὸν ποταμὸν πλησίον τοῦ Δραγοβιτζῶν και κρατεῖ τὸν αὐτὸν δρόμον τοῦ Ποκροντοῦ και ἀνέρχεται τὸ ἀνώφορον ἕως τοῦ Σύμου τοῦ Ποκροντοῦ και γίνεται συνέγασις μετὰ παλαιῶν δικαίων τῆς Λαύρας τοῦ Ἰσοκωδίκου τοῦ ἀναγραφέως Ἀνδρονίκου, καταληγόντων και αὐτῶν ἔπου και ἀπήρξατο ἡ περίμετρος.

Τούτων οὕτω πραχθέντων τὸ παρὸν πρακτικὸν ἐξετέθη, παρὰ τῶν προκειμένων προσώπων και σὺν ἡμῖν συνόντων ὑπογραφὴν και παρ' ἡμῶν αὐτῶν συήθως πιστωθῆν, και ἐπεδῶθη μηνί Σεπτεμβρίῳ κζ', ἰνδικτικῶνος θ', ἔτους ςφ4θ' (6594).

† Ἰωάννης ἐλέφ Θεὸς πρεσβύτερος παρήμην ἐπὶ τὸ παρὸν πρακτικὸν τῆς ἐπὶ νομῆν παρὰδότησεως και μαρτυρῶν ὑπέγραψα.

ივლის მდინარის ქვედა წელს და შეხვდება იმ გზას, რომელიც ჩამოდის პოკრონტიდან, ნიკოლოზ კალიბელის მამულის მახლობლად, და, გამოვა რა ამ გზაზე ვიდრე კარეის კოფამდე, მოდის სვეტიდან გამოშვერილ ქვის სენაკამდე (?) და თავდება ხის ჯვარცმით, სადაც დიდ-დიდი ქადრები დგას; გადაჭრის რუდავთა გზას და აღწევს მდინარეს მახლობლად დრაგოვიწისა, მოიცავს პოკრონტის იმ გზას და აღის აღმართზე ვიდრე პოკრონტის სკმონამდე, და უერთდება ლავრის ძველ სამფლობელოს (?), რომლითაც თავდება ანდრონიკე აღმწერის დავთრის მიხედვით, სადაც დაიწყო შემოზომვა.

ეს რომ ასე გაკეთდა, გამოიცა წინამდებარე პრაქტიკონი, ხელმოწერილი ხემომდებარე პირთა და ჩვენთან ერთად შეკრებილთა მიერ და თვით ჩვენ მიერ ჩვეულებდისამებრ დადასტურებული, და გამოიცა თვესა სექტემბერსა 27-სა, ონდიქტიონსა 9-სა, 6594 (= 1085) წლისა.

იოანე ღვთის წყალობით ხუცესი დავესწარი წინამდებარე აღწერას (პრაქტიკონს) დროებითი გადაცემისას და, ვემოწმებო რა, ხელს ვაწერ.

σίγγον	Μα	Μαγουήλ τοῦ Βαΐου
γου	ήλ	παρήμην ἐπὶ τὸ πα-
σεως		ρὸν πρακτικὸν τῆς
τὸν		ἐπὶ νομίην παραδόν-
τῶν		σας καὶ μαρτυρῶν ὑπέγραψα
τῶν		τῶν τῆμιον σταυρῶν.

† Ἰωάννης ἱερεὺς καὶ ἱερομ-
νήμων παρήμην ἐπὶ τὸ παρὸν
πρακτικὸν τῆς ἐπὶ νόμιην παρα-
δόνσεως καὶ μαρτυρῶν ὑπέγραψα.

† Λέων δομέστικος (τῶν) Ἰου-
νάτων παρήμην ().

† Γεώργιος κουβουκλήσιος τῆς
τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ
νομικῶς (?)

† Ἰωάννης ἔγγονος Δαμιανοῦ
παρήμην ἐπὶ τὸ παρὸν πρακτικὸν
τῆς νομῆς καὶ παραδόνσεως καὶ
μαρτυρῶν ὑπέγραψα τὸν τῆμιον
σταυρῶν, τὸ δὲ ἕφος τῆς ὑπο-
γραφῆς μου διὰ χειρὸς Ἰωάννου
τοῦ Πότου.

† Γεώργιος ὁ τοῦ Χριστοδού-
λου παρήμην ἐπὶ τῷ παρόντι
πρακτικῷ καὶ περιορισμῷ καὶ
μαρτυρῶν ὑπέγραψα τὸ τῆμιον
σταυρῶν.

† Γρηγοῖος... κριτής καὶ νο-
τάριος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου
ἡμῶν βασιλέως ὁ Θερίτης¹.

მანუელ ვოიელი დავესწარი
წინამდებარე აღწერას დროები-
თი გადაცემისას და, ვემოწმები
რა, ვაწერ პატივოსან ჯვარს.

იოანე მღვდელი და იერომ-
ნემონი დავესწარი წინამდებარე
აღწერას დროებითი გადაცემისას
და, ვემოწმები რა, ხელს ვაწერ.

ლეონი, იკანატთა დომესტი-
კოსი, დავესწარი ().

ღვთის დიდი ეკლესიის უფრო-
სის საწოლთუხუცესი და მერ-
ჯულე გიორგი.

იოანე, დამიანეს შვილიშვი-
ლი, დავესწარი წინამდებარე აღ-
წერას დროებითი გადაცემისას
და, ვემოწმები რა, ვაწერ პატი-
ვოსან ჯვარს, ხოლო ჩემი ხელ-
მოწერას ვასრულებ იოანე პო-
ტელის ხელით.

გიორგი, ხრისტოდულეს ძე,
დავესწარი წინამდებარე აღწე-
რას და შემოსაზღვრას და, ვე-
მოწმები რა, ვაწერ პატივოსან
ჯვარს.

გრიგორასი... მსაჯული და
ჩვენი ძლიერი და წმინდა მეფის
ნოტარი ქსერიტე¹.

¹ ეს პრაქტიკონი გამოცემულია: Actes de Lavra (edition par G. Rouillard et P. Collomp. Paris 1937. საბუთი № 40, გვ. 107—109. იხ. აგრეთვე 'Ελληνικά II (1929).

1104 წლის პრაქტიკონი

ივერთა მონასტრის მამულების აღწერა

6612 (1104) г., янв. Копия практикона Иоанна Севаст. Комнина (длиною 10 арш.), сверенная с подлинником каким-то инаком философов. (в сборн. Порфирия № 95, стр. 113—116).

პ. უსპენსკის მასალებში ვკითხულობთ:

В начале говорится, что еще в 6610 (=1102) году возник спор между монахами Иверского монастыря и Первозедателем Константином Вурца за имение *Χλιαροπόταμος*. Дело доходило до царя. Наконец спор решен тем, что сошерникий поместьялись имениями.

Итак, в сем Практиконе описаны имения Иверского монастыря, прежние и новые.

Φαίνεται ἐκ τοῦ Πρακτικοῦ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐδωρίσατο τοῖς Ἰβηρίταις μοναχοῖς 100 παροίκους ἐλευθέρους... ἔτι ἐπιῖρχε καθ' ἡγουμένους Μιχαὴλ μοναχός... ἔτι ἀφ' ἡρέθῃ ἢ μονῇ τῶν Ἰβήρων τὰ ἀνευλόγως παρ' αὐτῆς κατεχόμενα.

პრაქტიკონიდან ჩანს, რომ მეფემ აჩუქა ივერთა მონაზონებს 100 გლეხი თავისუფალი... რომ წინამძღვრად იყო მიხეილ მონაზონი... რომ ივერთა მონასტრის ჩამოერთვა მის მიერ უსაბუთოდ ქონებული.

Περιορισμός

— Πράσσειον ἢ Λιβυσοδός: σχοινία π.ε. μοδίων ββκ. λίτρων κ'. ἢ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Δημητρίου

განსაზღვრა (საზღვრებისა)

— პრასტინი ლივიზდოსი; თოკ-საზომი 315; მოდიოსი 2520, ლიტრა 20; ეკლესია წმინდა დიმიტრისა

— Προάστειον ἐ Ὀβηγλῶς: (πά-
ροιχοι) ἐ Δεμιῆς ἔχει Ῥωσίτζαν·
ἢ χῆρα τοῦ Μιχαήλου ἔχει υἱὸν
Δράγουναν... Δοβρίαν... Θεόδω-
ρος ὁ Καγάνος. Δοβρίαν¹.

— Προάστειον, Δοβροβίχεια:
(πάροιχοι) Βετζεράνα... Σλαβότας
ἔχει Ῥωσίτζαν... Γέροκο τοῦ Προ-
δάνου ἔχει Στριέλαν... Πολυβλε-
πούσα ... Βελκονάς.

Προάστειων τὸ λεγόμενον τῆς
λγ^{ος}· μοδίων χιτὶδ

— Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κά-
στρου Βρυῶν, ἐκκλησίαν ἢ ἀγία
Τριάς, τρουλωτῆ, καὶ χωράφια
μοδίων ἄσν.

— Ἐκτὰς τοῦ κάστρου Θεσ-
σαλονίκης ἐκκλησία τοῦ ἀγίου
Μαρκιανοῦ μὲ χωράφια μοδίων ἑ'

— Ἐν Καλαμοκοπίῳ ἑτέρα
ἐκκλησία μὲ δύο ὁσπήτια καὶ
χωράφια μοδ: ἦ κ. τ. λ.

— Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Στυ-
λιαρίου τόπος λεγόμενος τοῦ ἀγίου
Θεοδοῦλου μοδίων κϛ, λιτρῶν ἑ'.

— Ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ἑκπα-
λαι μετόχιον τῆς Λεοντᾶς μὲ
ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου, μὲ
ὁσπήτια καὶ περιβόλαιον, καὶ
ἑτερα πολλὰ ὁσπήτια καὶ ἀulάς²,
καὶ μακρωνάρια λιθοπελέκτιστα,
εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς Καβφα-

— პრასტინი თვილოსი: (გლე-
ხები) დემესს ჰყავს როსიცა; მი-
ხეილის ქვრივს ჰყავს ვაჟი დრა-
გუნა... დოვრანა... თეოდორე
კაგანოსი. დოვრილა.

— პრასტინი დობროვიკია;
(გლებები) ვეჩერანა... სლავოტას
ჰყავს როსიცა... გერკოს..., პრო-
დანეს ძეს, ჰყავს სტრიელა...
პოლივლეპუსას (მრავალმხედ-
ველს)... ველკონას...

— პრასტინი ეგრეთწოდებული
ლუსტიისა(?!); მოდიოსი 8314

— ვრონის ციხის გარშემო,
წმინდა სამების ეკლესია, გუმბა-
თიანი, და სახნავი 1250 მო-
დიოსი.

— თესალონიკის ციხის გარეთ
წმ. მარკიანეს ეკლესია 10 მო-
დიოსის სახნავითურთ.

— კალამოკოპიონში სხვა ეკლე-
სია ორი სახლითურთ, და სახ-
ნავი—8(?) და სხვა.

— სტილიარიონის მხარეში
ადგილი ეგრეთწოდებული წმი-
დისა თეოდულესი, 29 მოდიოსი,
ათი ლიტრა.

— თესალონიკეში (იყო) ძვე-
ლადვე ლეონტასის მეტეხი წი-
ნამორბედის ეკლესიითურთ, სახ-
ლებითურთ და ბაღჩებითურთ,
და ბევრი სხვა სახლები, და კარ-
მიდამოები, და თლილი ქვის
მაკრωνარია; კავფსალის მხა-

¹ აშინაზე წერს პ. უსპენსკი: Славяне. Росица. Добрана. Добрила.

² აulას—ხომ არ გვაქვს აქ ხალხური მრავლობითი რიცხვი.

λοῦς μοναστήριον, ὁ ἅγιος Βασίλειος, με μακρωνάρια καὶ θσπήτια.

— Ἐν τῇ τυποθεσίᾳ τῆς γειτονίας τοῦ ἁγίου Θεοδώρου μοναστήριον ἔβρομαρτυς Κλήμης, περιεβλὸν ἀπὸ ψυχικῆς ὄωρεᾶς.

— Ἐν δὲ τῷ ἑποδρομίῳ ἔτερον μοναστήριον τῆς ἁγίας Βαρβάρας, καὶ ἀπὸ ψυχικῆς ὄωρεᾶς με πολλὰ οἰκήματα. Ἐτερον μοναστήριον γυναικειον ἔβρο Νικόλαος ἀπὸ ἀφειρώσεως περιεβλὸν.

Εἰσὶ δὲ καὶ τὰ κατ' ἀνταλλαγήν ὄωμένα τοῖς αὐτοῖς μοναχοῖς παρὰ τοῦ Πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου τοῦ Βούρτζη ταῦτα:

Προάστειον ἔβροβδς συνορεύει τὸ προάστειον τοῦ Ἰουσίου σχοινία ὑλβ, ὡν τὰ ἡμισυ σις, ἄτινα μεσαζόμενα καὶ ἔρωτεύμενα¹ ἀποτελοῦσι γῆν μοδίων, εἰλβ, ἔκκλησία τῆς Θεομήτορος τρίτρουλος.

— Ἰόπια μέσον διακείμενα τοῦ χωρίου Ἄκλου μοδίων, ἄτκδ, λιτρῶν ε'.

— Προάστειον ἡ ἁγία Βαρβάρა, τὸ ὄωμέν ἔμοιως παρὰ τοῦ Βούρτζη, ὡς ἄνω εἶρηται, με

რეში (არის) მონასტერი „წმინდა ბასილი“ მაკრონარებიტა და სახლებით.

წმ. თეოდორეს მეზობლად მდებარე მხარეში [არის] მონასტერი „წმ. მოწამე კლიმი“, სულიერი საჩუქრიდან გადმოსული.

— იპოდრომიონში [არის] სხვა მონასტერი, წმინდა ბარბალესი, ისიც სულიერი საჩუქრიდან არის, მრავალი შენობითურთ. სხვა მონასტერიც [არის] დედათა, „წმინდა ნიკოლოზი“, შემოწირულე-ბით გადმოსული.

არის აგრეთვე სანაცვლოდ მოცემული იმ მონაზონებისათვის პროედროსის კონსტანტინე ვურცას მიერ შემდეგი [ადგილები]:

პრასტინი ვოლვოსი ესაზღვრება რუსიონის პრასტინს თოკსაზომით 432, რომელთაგან ნახევარი 216, რომლებიც განახევრებული და მოწონებული¹ იხდიან მიწას 5832 მოდიოსს; არის ღვთისმშობლის სახელობის სამგუმბათიანი² ეკლესია.

— სოფელ აკლოს შუაში მდებარე ადგილები ათას სამას ოცდაოთხი მოდიოსისა, ხუთი ლიტრა-

— პრასტინი „წმინდა ბარბალე“, მოცემული აგრეთვე ვურცას მიერ, როგორც ზემოთ ითქვა,

¹ სახლებრძნულში არის სიტყვა *ἔρωτεύμενος* (ღმობოცი) „შეყვარებული“; ძველში არ არის.

² *τρίτρουλος* (ტროლა, თურლა დიმოტ. „გუმბათი“; ბიზანტიურ-ბერძნულ ტროლგოს, ტროლა.

χωράφια διάφορα, με ἐκκλησίαν
τῆς ἁγίας Βαρβάρας τρουλωτῆν.

— Ἀνεμετρίσθη καὶ περιορίσθη καὶ ἡ γῆ στὸ μοδίῳν, καὶ λίτρ. κ'. ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τῶν τριῶν χωρίων, ἦτοι τῆς Μελιντζιάνης, τοῦ Βρουχόβου, καὶ τῆς Πραβίτζας, ὡς τὴν ἐπίλοιπον γῆν τῶν τοιούτων χωρίων παρεδόθη τῷ Βούρτζη ἀγτὶ τοῦ Βολβου καὶ τῆς ἁγίας Βαρβάρας. ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου με ὀσπήτεια... (τὰ ὀνόματα παροίκων· Πολύκαρπος ἔχει Δραζι-
λαν, Δαβὶδ ὁ Ἰβηρ, Ἰζέρνης, Ἰβάνης, Δραγοτά, Νεζδέλ).

— Ἀνεθεωρήθη καὶ τὸ μετόχιον τοῦ Κολοβου τὸν ἔσωθεν τοῦ Κάστρου Ἐρισσοῦ τῆ μονῆ διαφέρον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διάφορα οἰκήματα, καὶ τὰ σὺν τούτοις προάστεια τῆς μονῆς καὶ οἱ πάροικοι. Προάστειον ἁγιος Νικόλαος. Προάστειον ἔ Πρόβλακος με παροίκους. Προάστειον τὰ Κάμενα με παροίκους· ὁ Δραζι-
λας, Σθλαβίτζα. Νικηφόρος ἔ Ξυλοῦργός, Δοβρίτζα¹, Δοβράννα. — Ἐὼν τοιούτων προαστείων, ἦτοι τοῦ Πρόβλακος καὶ τῶν Καμένων ζευγάρια κβ *.

სხვადასხვა სახნავითურთ, წმინდა-
ბარბალეს გუმბათიანი ეკლესიო-
თურთ.

— მიზომილ და შემოსაზღვ-
რულ იქმნა მიწა 6384 მოდიო-
სისა, და 20 ლიტრისა სამი სოფ-
ლის დაქვემდებარებიდან; ესე-
იგი: მელინძიანისა, ვრუხოვისა
და პრავიძისა; ამ სოფლების და-
ნარჩენი მიწა გადაეცა ვურჯას-
ნაცვლად ვოლვოსისა და წმინ-
და ბარბალესი: ეკლესია წმინდა-
ნიკოლოზისა სახლებითურთ...
(გლებთა სახელები: პოლიკარპეს-
აქეს ღრაზელა, დავით ივერი,
იერნი, ივანე, ღრაგოტა, ნეზ-
დელი).

— გადასინჯულ იქნა აგრეთვე
ერისოს შიგნით მდებარე კოლო-
ვუს მეტეხი, მონასტრისათვის
მიკუთვნებული, და მასში არსე-
ბული სხვადასხვა შენობები, და
მათთან ერთად მონასტრის პრა-
სტინი და გლებები. პრასტი-
ნი „წმ. ნიკოლოზი“. პრასტინი-
„პროვლაკი“ გლებებითურთ. პრა-
სტინი „კამენა“ გლებებითურთ,
ღრაზილა, სთლავიცა, ნიკიფორე-
ხით-ხერო. დობრიცა. დოვრან-
ნა — ასეთი პრასტინების, ანუ
„პროვლაკისა“ და „კარენთა“ სი-
ოცდამორი უღელი.

¹ გარკვევით სწორია Δοβρίτζა (ლენინგრ. დედანი).

* „Далее говорится о споре Иверского монастыря с Афонской Лаврой за землю в 1000 модиусов на местности ἀπὸ τῶν Βρομοσούρων. Эта земля, по случаю спора, не описана здесь“ (პ. უსპენსკის შენიშვნა).

Δεσπόζει¹ μὲν ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων τοῦ τε προαστείου τῆς ἐγίας Βαρβάρας καὶ τοῦ Βολβού, τῶν κατὰ ἀνταλλαγὴν παρὰ τοῦ Βούρτζη παραχωρηθέντων αὐτῇ. Ὁ δὲ Βούρτζης τῆς παραδοθεί-
της αὐτῷ γῆς, ἐν τῇ ὑποταγῇ τοῦ τε χωρίου τοῦ Βουχάτου καὶ τῶν λοιπῶν. Καὶ παύσονται τοῦ λοιποῦ ὁ μὲν Βούρτζης τοῖς μοναχοῖς, οἱ δὲ μοναχοὶ τὸν Βούρτζην ὀχλοῦντες καὶ κατατρίβοντες, καὶ τοῖς ἰδίους ἐκάτεροι ἀρχειοῦσονται. Ἐπὶ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ παρὸν Πρακτικὸν παρ' ἡμῶν ἐκτισθὲν καὶ συγῆθως πιστωθὲν τοῖς μοναχοῖς ἐπεδρόμη-
σις οἰκείαν ἀσφάλειαν, μὴν Ἰαννουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ἰβ. — Ἡ ὑπογραφή.

¹ Ἰωάννης σεβαστὸς ὁ Κομνηνός.

Ἐἶχε καὶ κἀτωθὲν μοლυσβίνην ἀπηραρημένην βούλλαν ἔχουσαν ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει τὸν ἐν ἐγίοις μεγαλομάρτυρα καὶ μυροβλύτην Δημήτριον, ἐν δὲ τῷ ἐτέτω γράμματα τάδε² «σφραγίς Κομνηνοῦ Ἰωάννου ἡδῆ³ Σεβαστοῦ⁴.

ივერთა მონასტერი ფლობს როგორც „წმინდა ბარბალეს“ პრასტინს, ისე ვოლვოსს, რომლებიც მასზე გადაირიცხა ვურცის მიერ გაცვლის წესით. ხოლო ვურცა, მის შემდეგ რაც მას მიწა გადაეცა, სოფელ ვუხატის და სხვათა დაქვემდებარებაში. ამიერიდან აღარ შეაწუხებენ ვურცა მონაზონებს, ხოლო მონაზონები ვურცას და შეწყვეტენ ჩხირკედელაობას, და თვითოელი დამყოფილდება თავისით. ამის საფუძველზეც შესდგა წინამდებარე პრაქტიკონი ჩვენ მიერ და ჩვეულებისამებრ დამოწმებული გადაეცა მონაზონებს საკუთარი უზრუნველყოფის მიზნით, იანვრის თვეში, 12. ინდიქტიონს. — ხელმოწერილია:

იოანე კომნენოსი სევასტოსი.

ქვემოთ აქ ტყვიის ბულაა ჩამოკიდებული, რომელსაც ერთი მხრით მოეპოვება (გამოსახულება) წმიდათა შორის დიდი მოწამე და მირონცხებული დიმიტრი, ხოლო მეორე მხრით წარწერა: „იოანე სეზოსტოსის კომნენოსის ბეჭედი“⁵.

¹ δεσπόζω მოითხოვს ნათესაობით ბრუნვას (τινός).

² ფოტოანაბეჭდში სწერია: τὰ δέ.

³ ფოტოანაბეჭდში სწერია: ἡδε.

⁴ Во всех Практиконах упоминается, что границы земель обозначались Лавритами мраморными, каменными и земляными“ (პ. უსპენსკის შენიშვნა).

⁵ ამ პრაქტიკონის შესახებ იხ. ქვემოთაც, გვ. 251—252.

ქართული მასალები ივერთა მონასტრის მამულების შესახებ

ძველქართულ მასალებში, უპირატესად ათონის ალაპებში მოიპოვება ისეთი ცნობები, რომლებიც ზედმიწევნით ადასტურებენ ბერძნულ საბუთებში (ბრისობულებში, პრაქტიკონებში და სხვ.) მოყვანილ ცნობებს ივერთა მონასტრის კუთვნილი მამულების შესახებ.

ავილოთ, მაგალითად, 1104 წლით დათარიღებული პრაქტიკონი. თავში ნათქვამია, რომ ჯერ კიდევ 6610 (=1102) წელს დავა ატყდა ივერთა მონასტრის ბერებსა და კონსტანტინე ვურცას შორის *Χλαροπισιμα*-ის მამულის გარშემო. საკითხი კეისრის კარზედაც იქნა მიტანილი. ბოლოს, დავა იმით გადაწყდა, რომ მოღავეებმა გაცვალეს მამულები.

ამ პრაქტიკონში აღწერილია ივერთა მონასტრის მამულები, როგორც ძველი ისე ახალი.

*Φαινεται ἐκ τῶν Πρακτικῶν
ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐδωρίσατο τοῖς
Ἱβηρίταις μοναχοῖς 100 παροί-
κους ἐλευθέρους... ὅτι ὑπῆρχε
καθηγουμένους Μιχαὴλ μοναχὸς...
ὅτι ἀφῆρέθη ἡ μονὴ τῶν Ἱβή-
ρων τὰ ἀνευλόγως παρ' αὐτῆς
κατεχόμενα.*

პრაქტიკონიდან ჩანს, რომ მეფემ აჩუქა ივირონელ მონაზონებს 100 გლეხი („პარიკი“) თავისუფალი... რომ წინამძღვრად იყო მიხეილ მონაზონი... რომ ივერთა მონასტერს ჩამოერთვა ის, რაც მას უსაფუძვლოდ (უკანონოდ) ეკავა.

შემდეგ მოდის *Περιορισμὸς* „განსაზღვრა მამულთა საზღვრებისა“, და ამ მამულთა შორის მოხსენებულია, მაგალითად,

*Προάστειον Δοβροβίχαια (πά-
ροικοι...)*

პრასტინი დობროვიკია (გლეხები...)

*Ἐν Καλαμοκοπιῶ ἐτέρα ἐκ-
κλησία μὲ θῆο ὀσπίτια καὶ χω-
ράφια*

კალამოკოპიონში სხვა ეკლესია ორი სახლით და სახნავებით

Προάστειον ἔ Βαλκῆς ταν- პრასტინი ბოლბოს ესაზღ-
 ρεῖς: τὸ προάστειον τῆς Ῥουσίας რება რუსიონის პრასტინს, 432
 ἄρχιεπίσ ὁπ. სხინით.

ივერთა მონასტრის ქართულ საბუთებში ჩვენ ვპოულობთ მას-
 ლებს, რომლებიც ადასტურებენ ზემომოყვანილი პრაქტიკონის ტექსტ-
 ში მოხსენებულ მამულებს. ასე, მაგალითად, ათონის ივერთა მონ-
 ასტრის ალაპებში 1170 წლის ქვეშ მოხსენებულია იგივე სოფლები
 და პრასტინი, როგორც ივერთა მონასტრის კუთვნილი.

ათონის ალაპების წიგნში მოიპოვება ივერთა მონასტრის მამის
 პავლეს ხელით 1170 წელს დაწერილი საბუთი. აქ ვკითხულობთ:

«სახელითა ღუთისაჲთა და ბრძანებითა ყოველთა ძმათაჲთა დავა-
 ყენეთ მამა პავლე თუესა მარტსა, ინდიკტიონსა: გ: და მივათუა-
 ლეთ მონასტერი, ეზომ გლახაჲ და ვალთა ონი, რომელ სუთასი
 დრაჰკანი იპოა გარდუქდელი და სოფელნი დაჭირულნი, როდოი-
 ლითგან და ვიდრე ნიკოლ წმიდა დამდე დიდისა აღმწერალისა-
 გან¹ სამეუფოჲთა ბრძანებითა; ამისთჳს წარვიდა კოსტანტინეპოლის-
 თუესა ფებერვალსა, დიდითა ჭირითა და მრავლითა ხარკებითა განა-
 თავისუფლა და აიღო წიგნი სიმტიციისაჲ, რომელსა ჰქვან დიად-
 ნოსი აღმწერალისაჲ და სიმომამა მეფისა ბჭეთაჲ, რომელსა ზედა-
 არის ბეჭედი ტყუვისაჲ—პროტონოტარისაჲ: ა, და დიდისა აღმწერა-
 ლისაჲ: ა, ერთგან შევიდულნი, და არა რაჲ იჳმარა მონასტრისაჲ,
 ც¹ თუესა შინა ყოველი თხოვნით და ჭირით გარდაიჳადა, და მსა-
 ქამსა შინა იყო იჳქლი მოდი დრაჰკანად.

«ყოვლად წმიდისა შეწევნითა მიერთგან იწყო შენებად მონასტ-
 რისა, და აღაშენა დიდისა ბურღოჲსა ზასილაჲთურთ ვიდრეცა სას-
 ნეულოდმდე, და პორტისა კარნი, და ეკლესიაჲ ყოვლად წმიდისაჲ,
 გებით და მოხატვით ყოვლად სრულებით.

«ამანვე აღამაღლნა ზღუდენი მონასტრისანი, რომელნი იყვნეს
 ფრიად მდაბალნი და აღაშენნა კელინნი კარიაჲსანი, და მოიგო
 მონასტერი კანისკაჲსა დიდითა წა(რ)საგებელითა, რომლისა-
 გან იყო მონასტერი ჩუენი ყოვლადვე შფოთსა შინა და დიდსა ღელ-
 ვასა.

«ესე ყოველი მათსა შიგნით, ხოლო გარეგნით აღაშენა ბოლბო-
 ლისა მეტოქი სრულებით და სფლს ეკლესიაჲ წმიდისა თეოდორესი-

¹ უნდა უდრიდეს ბერძნულს ἀναγραφές.

მოხატვით და ყოვლითურთ სრულებით, წისქული—ორი თუალი მუნვე, და ახორი დიდი ბისონას და თესალონიკს, მეტოქს ნათლისმცემელს, საენიკონი სახლნი, ერთკერძო, და კალამკოპისა მონასტერი, ვინცა იქმარებდეს, იგიცა ყოვლად წმიდისაჲ, და აღაშენა ეკლესიაჲ მელინძათა ყოვლად წმიდისაჲ, სრულებით ყოვლითურთ და მოხატვით, და მეტოქი როდოვილს სავაჟინროთ ვიდრე სამზარეველოდმდე მრგულივ ყოველი, და დობროიკს ეკლესიაჲ წმიდისა მთავარმოწამისა გიორგისი, ეგრეთვე სრულებით, მოხატვით და ყოვლითურთ.

«ამანვე მოიგნა მეგობრად კომენიანოსი კირალექსი¹ და კოლი მისი მარიაჲ; ეგრეთვე ქვაბულის ძენი, იოანე და გრიგოლ, რომელთაგან არა მცირედი შემოსავალი მოვიდოდა მათ ქამთა საღუაწად და ნუგეშინის საცემელად ამის მონასტრისა, ქამსა ჭირისა და სიგლახაკისსა.

«ამანვე მოიგო ეზოჲ დიდთა კართა ეკლესიისათაჲ აბრებუმისაჲ და დიდი საკურთხეველი შემოსა და შეამკო ყოვლითა სამკაულითა ოქრო-ქსოვილითა, და პორტის კართა, ეგრეთვე ბურღოს და ნიკოლწმიდის, ყოველი სრულებით ახლად.

«და ესე ყოველი წარსაგებელი რომელ სწერია, ნუთუ ვის მონასტრისა შემოსავალთაგან გევონოს! ღმერთმან უწყის და ყოვლად წმიდამან, რომელ თხოვითა და რუდუნებითა და ყოველთა ქნებითა და მუდარებითა მიშოებია და მითა მიქნია ყოველი, ვითარცა ყოველთა ძმათა უწყიან. ამის ყოვლისათჳს განუწყესეთ... დღესასწაული.

«ეკლესიისა შტოსა დაუვსებელი კანდელი დ და მთავარანგელოზთა ეკლესიასა კანდელი ზუთი, პორტისა ყდ წმიდისა ეკლესიასა კანდელი ზ, ამასვე(?) დაუვსებელი ა...

«ქ. ესე ყველაი ჩემითა ველითა დამიმტკიცებია ზემოითა დაწერილი. ვინ შეცვალოს, ღმერთმან სჯულისაგან შეცვალენ. მე პავლეს დამიწერია ქრისტეს აქეთ ქქნს ტქჟ» (390+780=1170) (იხ. ათონის კრებული გვ. 269—273).

ამ აღაპში მოხსენებული ივერთა მონასტრის მამულები და ადგილები (როდოილი, კარია, ბოლბოლი, კალამკოპი, მელინძა, დობროიკი) იკითხება არა მარტო ზემოთ მოყვანილ პრაქტიკონში, არამედ მრავალ სხვა აქტშიც. კერძოდ, ამ მამულებიდან საგანგებო ადგილი უჭირავს როდოლივს, რომლის შესახებ ათონის სხვა აღაპებშიც არის ლაპარაკი.

¹ ეს შეიძლება იყოს ალექსი II კომნენოსი (1180—1183).

როდოლივი შეუწირავს ათონის ივერთა მონასტრისათვის მარიამ ბასილაკის ასულს, სუმბატ კურაპალატის მეუღლეს:

«თუესა აპრილსა ლ^რ: ალაპი განვაწესეთ კურთხეულისა მარიამ ბასილაკისა ასულისა, სუმბატ კურაპალატისა მეუღლისათჳს, რამეთუ ამას კურთხეულსა დედაკაცსა პირველითგან დიდისასობაჲა აქუნდა წმიდისა ამის უდაბნოჲსა მომართ, და მრავალი შესაწირავი შემოწირა შემდგომად სუმბატის მიცვალებისა წმიდასა მას ეკლესიასა—საქსენებელად მათდა საუკუნოდ; რომლისათჳს საუკუნომცა არს საქსენებელი და კურთხევა მათი!

«და კუალად კურთხეულმან ამანვე დედაკაცმან ქამსა მიცვალებისათჳსისა ანდერძი ქმნა და შემოსწირა წმიდასა ამას ეკლესიასა სოფელი **როდოლივი**—საქსენებელად და სალოცველად სულისა თჳსისა.

«ამისთჳს განუწესეთ, რათა აღესრულებოდეს რაჲ წელიწად, საქსენებელი მათი ყოვლითა გულსმოდგინებითა, ლოცვისა წესითა, ვითარცა მაშენებლთათჳს სწერია, პანაშუდითა, ქამისწირვითა, ანაფორაჲთა, მერტიკონითა და, რაჲცა ოდენ ძალედვას, მოუწოდდენ მამასახლისთა და მონაზონთა მთისათა, და ესრეთ მალლად და ბრწყინვალედ აღესრულოს საქსენებელი მათი, და იქსენებოდიან ზეგარდამოთა კუერექსთა შინა მაშენებლთა თანა; და ესე, ვითა დაგვწერია და დაგვწესებია, საუკუნოდ აღესრულებოდენ, ვიდრემდის ეგოს წმიდაჲ ესე ეკლესია; და ვინ, რაჲცა მიზეზითა, არა გარდაიქდიდეს, მან გასცეს ღმერთსა პასუხი (ათონის კრ. გვ. 232).

«თუესა ნოენბერსა ა: ალაპი არს სუმბატ კურაპალატისა (რომელსა ეწოდა საბა) და ცოლისა მისისა მარიამისი (როდოლივისა შემოწირველისა * (ათ. კრებული 246).

* * *

სოფელი რადოლივო, რომელიც მდებარეობდა პანგეოსის მთის ჩრდილო-დასავლეთითა, მეთერთმეტე საუკუნის ბოლოდან ათონის ივერთა მონასტრის ეკუთვნოდა.

გ. ოსტროგორსკი სპეციალურ ნარკვევს უძღვნის ამ სოფლის ისტორიას (G. Ostrogorski, Radolivo, selo svetogorskog monastira: Zbornik Radova Viz. Inst. 7 [1961], 67—84) და თავს უყრის იმ ცნობებს, რომლებიც გაბნეულია ამ სოფლის შესახებ წრისობულებში, პრაქტიკონებში და სხვა საბუთებში.

მეთერთმეტე საუკუნის ბოლოს რადოლივოში იყო 13 საგლებო კომლი და წლიურად 9⁷/₂₄ ოქროს ფულს (Goldmünzen) უდრიდა მისი შემოსავალი.

* ფრჩხილებში ჩასმული სხვა ხელითაა ჩამატებული.

XIV საუკუნის დასაწყისში ის წარმოადგენდა ივერთა მონასტრის ყველაზე მნიშვნელოვან სამფლობელოს, ჰყავდა 230 საგლეხო კომლი და წლიურ შემოსავალს იძლეოდა 400 პერპერას.

იმ დროს, როდესაც სამეფო ეკონომიურად დაცემულია, ზოგიერთი მონასტერი (განსაკუთრებით უდიდესნი და უმნიშვნელოვანესნი) განუწყვეტელ ეკონომიურ აღმავლობას განიცდიან, სახელობრ XIV საუკუნის შუაწლებამდე.

მაგრამ გ. ოსტროგორსკი ყურადღებას აქცევს სხვა დამახასიათებელ გარემოებას. როგორც კი ატყდა დიდი სამოქალაქო ომი (1341 წ.), მონასტერს ისედაც მძიმე გადასახადი სოფელ რადოლივოსთვის 400 პერპერამდე გაუორკეცეს, რაც შეადგენდა საერთო შემოსავალზე გაცილებით უფრო მეტს. როგორც კი დუშანმა მთაწმინდა ხელთ იგდო, მონასტერი განთავისუფლებულ იქმნა რადოლივოსთვის *зешлаши* ეხადა (1345 წლის იანვრისა და აპრილის ხრისობულები). მის შემდეგ რაც მონასტერმა სერბთა მთავრისაგან ეს მნიშვნელოვანი პრივილეგია მიიღო, ივერთა მონასტერმა მიმართა აგრეთვე ბიზანტიის მთავრობას და მიიღო იგივე უფლება 1351 წელს იოანე XI კანტაკუზენისაგან, 1357 წელს იოანე V პალეოლოგოსისაგან.

ეს შემთხვევა განცალკევებით არ დგას. არის სამეფო საბუთებიც 1345—1371 წლებისა, რომლებითაც დამტკიცებულია ათონის ცალკეული მონასტრების პრივილეგიები და მფლობელობები, იმისდა მიუხედავად ეს სამფლობელოები ბიზანტიის ბატონობის რკალში შემოდის თუ სერბიისაში, ისევე როგორც დუშანის საბუთები თავისი მხრით ეხებიან ათონის მონასტერთა მამულებს როგორც სერბიის, ისე ბიზანტიის რკალში.

გ. ოსტროგორსკი იკვლევს ამ ფაქტებს და შემდეგ დასკვნამდე მიდის:

„ყველაფერი ეს იმას მოწმობს, რომ ბიზანტიის კეისრის უზენაეს უფლებებზე წარმოდგენა, რომელსაც დუშანი, რასაკვირველია, ანგარიშს უწევდა თვით თავის 1345 წელს ათონის მონასტრისადმი ბოძებულ „საყოველთაო ხრისობულში“, ჯერ კიდევ სანამ ის თავის თავს გამოაცხადებდა სერბთა და ბერძენთა კეისრად, სერბთა ბატონობის ხანაში მოქმედებდა და რომ სერბული ძალაუფლების გვერდით ბიზანტიური ძალაუფლებაც ყოველთვის ივარაუდებოდა (*immer anwesend blieb*)“¹.

¹ ეს ანოტაცია გ. ოსტროგორსკის შრომაზე მოთავსებულია BZ 55. (1962), 168—169.

ათონის აღაპებში მოთხრობილია XV—XVI საუკუნის ამბები; ნათქვამია, რომ ქორონიკონსა რჰვე (186+1312), ე. ი. 1498 წელს გარდაიცვალა ათაბაგი ყვარყვარე (III? 1487—1500) და რომ მის შემდეგ ქაიხოსრო «ეპატრონა ყოველსა საჯელმწიფოსა მამისა მისისსა», მაგრამ ცოტა ხანი დაჰყო სამეფო ტახტზე, «ამა სოფლისა პატრონობა ზედა არლარასა ხანისა დამყოფელი» (მართლაც, იმეფა 1500—1502 წ. წ.).

ერთ-ერთ აღაპში ვკითხულობთ:

«ეგრეთვე აღზრდილი პატრონის ქაიხოსროსი, ამბროსი, დიდად შეეწია ამა მონასტერსა: პორტიატისა ღუთისმშობლისა ხატი მოქედა მძიმედ, მისსავე ეკლესიასა ზედა პირლო აღაშენა და გა[ა]მაგრა თოფითა, და საუძლურე აღაშენა მისით აკაზმულობითა, ღომატო მეტოქი მისით წყალობითა აშენდა. და ამისთჳს გაუჩინეთ ჩუნენ, მონასტერმან, მამამან და სრულად კრებულმან ძმათამან ყოველთა სამშაფათთა პორტიატესა ხატს წინაშე წირვა...» (ათ. კრ. 267).

ათონის აღაპებში სწერია:

«თუესა ივნისსა ა: აღაპი განვაწესეთ ჯერასიმესთჳს, ძმისა ჩუენისა, ამისთჳს, რამეთუ: ხარტინნი ბოლბონისა და ნისინისანი ძმამან ვინმე ქართველმან, სახელით კოზმან, მოიპარნა და ბერძენსა ვისმე გასცნა, და მრავალნი ადგილნი და ზღვარნი წაჭდეზოდეს ამით მიზეზითა, ანუ უნდა მიცემად მის ბერძნისადა დრაჰკანი პროტოხარაკი რ; ამან ჯერასიმე შრომაჲ თავს იღვა და წავიდა, და დიად იღუაწა, და საჭმარი ყოველივე თავისაჲ წაავო და ხარტინნი დაჰყარნა...» (ათ. კრ. 236).

ივერთა მონასტრის ისტორია *

Origo caenobii Iberorum in monte sancto erecti, et admiranda apparitio imaginis B. Virginis, quam Portaitissam vocant. Venetiis MDCCXIII Typis Antonii Bortoli superiorum permissu.

Imperanto piissimo ac celeberrimo Constantino, florebat christiana religio, idolorum templa destruebantur, monachorumque multiplicabantur ordines: qui ubique locorum et urbium templa aedificabant.

Post multum temporis fuit vir quidam Petrus nomine inter caeteros virtutes erga deum pietatem adnumerans. Optabat iste¹ aliquem locum quietum adinvenire, ubi mundo relicto, haud turbatam degerit vitam. Deum rogavit probus vir, dei consilium quo peteret postulavit:

მთაწმინდაზე აღმართული ივერთა სავანის დაარსება და საკვირველი გამოჩენა ნეტარი ქალწულის ხატისა, რომელსაც პორტაიტისას ეძახიან. დაიბეჭდა ვენეციაში ანტონი ბორტოლის სტამბაში ზემდგომთა ნებართვით.

უმოწყალეს და უადრესად სახელგანთქმულ კონსტანტინეს მეფობაში ყვავოდა ქრისტიანული სარწმუნოება, კერბთა ტაძრები იმსხვრეოდა, და მრავლდებოდა მონაზონთა დასები, რომლებიც ყველგან აშენებდნენ ტაძრებს, სოფლებსა და ქალაქებში.

დიდი ხნის შემდეგ იყო ერთი კაცი, სახელად პეტრე, სხვა სათნოებათა შორის ღმერთისადმი მოწიწების მქონე. მან მოინდომა დასვენების ისეთ ადგილას მისულიყო, სადაც, ამ ქვეყნიდან განდგომის შემდეგ, არა-ხმაურ ცხოვრებას გაატარებდა. [ამ] ღირსეულმა კაცმა ღმერთს (მიმართა) თხოვნით, ღვთის რჩევას იშველიებდა.

* ეს მასალაც, 1713 წელს დაბეჭდილი ნარკვევი ივერთა მონასტრის მოკლე ისტორია, მოიპოვება იმავე „აქტებში“ (გვ. 9—16), სადაც ივერთა მონასტრის სიგელებია.

¹ აქაც და ქვევითაც iste ნახმარია არა ძველი კლასიკური მნიშვნელობით, არამედ იმავე მნიშვნელობით როგორც ille.

Haec deprecanti apparet per visionem sanctissima Virgo dicitque: fili, in monte Atho sit tibi requies: hunc ego montem a Filio meo in haereditatem petii, hunc statui a mundo, mundanisque negotiis sese abdicantibus confugium, quibus ego protectio ero et auxilium.

Expergefactus Petrus post actas deo, deique matri gratias in illum montem secessit. Hic contra demones pugnavit valide, gloriose vicit: multas habuit angelorum visiones, divina matre intercedente, et post multa peracta miracula vitam hanc meliore vita et aeterna gloria commutavit.

Postea vero venit et noster pater Athanasius qui Laurae conventum aedificavit: iis pariter temporibus erat et pater noster Ioannes genere Iber regio sanguine, divitiis pollens; omnibus vero relictis in monasterium se contulit. Hic famam sancti montis et sancti Athanasii auditam venit, et invento Athanasio uterque bonum ac salutare certamen certabat.

Paulo transacto tempore cum filium suum nosset Euthymium pacem inquiringem per-

ამის მთხოვნელს ჩვენებაში გამოეცხადა უწმინდესი ქალწული და უთხრა: შვილო, ათო-ს მთაზე იყოს შენთვის დასასვენებელი; ეს მთა ჩემი ძისაგან გამოვითხოვე, სამემკვიდროდ, ის დავაწესე მე თავშესაფარად ამ ქვეყნისაგან და ქვეყნიურ საქმეთაგან განდგომილთათვის, რომელთათვის შველა და დახმარება ვიქნები მე.

რომ გამოიღვიძა პეტრემ, ღმერთსა და უფლის დედას მადლობა უძღვნა და, იმ მთას მიაშურა. აქ მან ძლიერად იბრძოლა დემონების წინააღმდეგ და სანაქებოდ გაიმარჯვა: ანგელოზთა მრავალი ჩვენება გამოეცხადა მას, ღვთაებრივი დედის მეშვეობით, და მრავალი საკვირველების მოხდომის შემდეგ ეს ცხოვრება უკეთეს ცხოვრებაზე და საუკუნო დიდებაზე გაცვალა.

შემდეგ კი მოვიდა ჩვენი მამაც ათანასე, ააშენა ლავრის საკრებულო; თითქმის იმავე ხანებში იყო ჩვენი მამაც იოანე, ტომით იბერი, მეფური სისხლისა, მბრწყინავი [თავისი] სიმდიდრით: ხოლო ყველაფერი დასტოვა და მონასტერს მიაშურა. მას სმენოდა მთაწმინდისა და წმინდა ათანასეს სახელგანთქმულობა და, ათანასე რომ იბოვა, ორივე შეუდგა კეთილსა და საცხოვრებო ბრძოლას.

ცოტა ხანი გავიდა და, როცა შეიტყო, რომ მისი ვაჟი ექვთიმე ბიზანტიონში ჩასულიყო მშვი-

venisse Byzantium, hunc abiit quaesitum, quem nactus una cum eo, ad optatam utrique quietem et ad magnum Athanasium fuit reversas.

Ab Athanasio doctus philosophiam Euthymius totam nostram scripturam in Iberorum dialectum traduxit.

Post pauci decursu temporis monachus factus magnus Tornicius, qui regi Iberorum dux fuerat, multis contra hostes facinoribus praeclarus, multis partis victoriis relictisque trophaeis celebris.

Iis temporibus impia Persarum gens Romani imperatoris monte audita, sub duce quodam cui nomen Scliarus erat, contra reginam defuncti regis uxorem exercitum instruxerunt. Scliarus in Orientem penetravit terrasque urbesque depopulans ad id filiorum regis parvitate adjunctus, qui tanto hosti obstare adeo parvuli minime poterant. Regina vero dolore angebatur non ignorans barbaros appropinquasse; omni- que alia spe destituta Tornicii meminit: desperansque salutem,

ტობის საძიებლად, გაეშურა მის საძებნად და, ის რომ ნახა, მასთან ერთად ორივესთვის სასურველი დასვენების მოსაპოვებლად დაბრუნდა ათანასესთან.

ექვთიმემ ათანასესგან ისწავლა ფილოსოფია და მთელი ჩვენი [საღვთო] წერილი იბერთა ენაზე თარგმნა.

ცოტა დრომ რომ გაიბრძინა ბერად შედგა დიდი თორნიკე, რომელიც იბერთა მეფის სარდალი იყო, მტრების წინააღმდეგ მიმართული მრავალი ბრძოლით სახელგანთქმული, მრავალი გამარჯვების მომპოვებელი და დიდძალი ნადავლის ხელში ჩამგდები.

იმ ხანებში სპარსთა ურჯულო ტომმა, რომელთა (ე. ი. ბიზანტიელთა) მეფის სიკვდილი რომ შეიტყო, ერთი სარდლის მეთაურობით, რომლის სახელი იყო სკლიაროსი, გარდაცვლილი მეფის ცოლის, დედოფლის, წინააღმდეგ ჯარები დარაზმა. სკლიაროსი აღმოსავლეთში შეიჭრა და დაარბია სოფლები და ქალაქები, საამისოდ ვათამამებულმა მეფის ვაჟების მცირეწლოვანობით, რომელთაც არ შეეძლოთ გამკლავებოდნენ ასეთ ძლიერ მტერს, რადგან ძალიან პატარები იყვნენ, დედოფალი¹ კიდმა მწუხარებამ

¹ ეს არის დედოფალი თეოდანო, რომელიც სახელმწიფოს ედგა სათავეში ნორჩი მემკვიდრეების, ბასილისა და კონსტანტინეს მცირეწლოვანობის გამო (ესენი არიან ბასილ მეორე ბულგართმეუტი, რომელიც მეფობდა 979—1025 წლებში და კონსტანტინე IX მონომახოსი, რომელიც მეფობდა 1025—1029 წლებში) — ს. ყ.

nisi Iberorum dux opitularet, misit¹ ad sanctum Montem Athanasio et Joanni deprecatorias litteras, illos observans, ut ad se Tornicium mittant. Restitit primum Tornicius, cessit deinde sanctorum virorum praecepto, petiitque Byzantium. Huic, magna alacritate viso, commendatae sunt pupillorum sortes, quas ab ipsa uno pendere regina asseruit. At Tornicius classe profectus totum trucidavit barbarorum exercitum, multisque captivis habitis victor reversus. Totus illi senatus occurrit; multo fuit iste affectus honore, a regina praecipue, quae gratiis actis victori Tornicio multum illi pecuniae obtulit. Respuit ille oblatum munus, qui suas propter Dominum relictas opes alienas excipere dedecere se dixit: petiit tamen a regina, ut si vellet, in sancto Monte caenobium aedificari juberet, quod hospitio Iberorum genti inserviat. Annuit regina libenti animo; missisque viris innumera auri copia, iisque iussis illud opus adeo diligenter perficere, ut omnibus venustate praestaret, non aliter

მოიცვა და არ იცოდა² რით ეშველა, ბარბაროსები უკვე მოახლოვებული იყვნენ²; ყოველგვარი სხვა იმედი რომ გადაუწყდა, გაახსენდა თორნიკე: რადგან ხსნის იმედი არ ჰქონდა, თუ იბერთა სარდალი დახმარებას არ აღმოუჩენდა, წერილები გაგზავნა ათონის მთაზე და სთხოვდა ათანასეს და იოანეს, რომ მასთან გაეგზავნათ თორნიკე. თავდაპირველად თორნიკე წინააღმდეგი იყო [დედოფალთან წასვლისა], მაგრამ შემდეგ დაუთმო წმინდა მამების რჩევას და ბიზანტიონში გაემგზავრა. მას, ბიზანტიონში სწრაფად ჩასულს, ობლების ბედი შეავედრა თვით დედოფალმა. თორნიკე გაემგზავრა ხომალდებით და ბარბაროსთა მთელი ჯარი გაწყვიტა, მრავალი ტყვეც იგდო ხელთ და გამარჯვებული დაბრუნდა. მთელი სენატი მას ეახლა; ის დიდი პატივით აღჭურვს, განსაკუთრებით დედოფალმა, რომელმაც გამარჯვებათა მომპოვებელ თორნიკეს მაღლობის ნიშნად დიდძალი ფული შეაძლია. მან კი მოწოდებული საჩუქარი უკუაგდო და უთხრა: ღვთის გულისთვის მივატოვე ჩემი საქმეები და სხვისას შეეწირე თავიო, და მხოლოდ ის სთხოვა დედოფალს, რათა, თუ ისურ-

¹ დედანში სწერია: missit.

² არ იცოდა — იყვნენ] ლათინურ ტექსტში სხვანაირად სწერია: „არ იცოდა, რომ ბარბაროსები მოახლოვებულნი იყვნენ—ს. ყ.“

confectum fuit: argenteis deinde aurisque vasibus ornavit templum, totumque Caenobium super caetera locupletavit.

აღუთქვა მისი ნების შესრულება; გააგზავნა კაცები, ურიცხვი ოქრო გაატანა და უბრძანა მათ ეს საქმე ისეთი მონდომებით შეესრულებინათ, რომ თავისი სიმშვენიერით ყველაზე უკეთესი ყოფილიყო და არა სხვანაირად გაკეთებული: შემდეგ მან ვერცხლისა და ოქროს ქურჭლით შეამკო ტაძარი და მთელი სავანე დანარჩენ სავანეებზე უფრო გაამდიდრა.

Sed de caenobio desinat sermo et de sacra Portaitissae imagine dicamus aliquid.

Imperante Theophilo imaginum persecutore, magna in sacras imagines exercebatur infectatio; hic enim impius imperator plures orthodoxos expulit christianos, variisque tradidit cruciatibus, iussitque imagines omnes templis detrahi easque penitus extinguere, missit et milites in omnes urbes, qui scrutarentur, et quotquot invenirent effigies, flammis dede-
rent.

Erat autem quaedam vidua in Nicaea nunci mater filii, divitiis pollens, distincta virtutibus: haec prope suam domum templum aedificavit, et divinae Matris habebat imaginem. Ubique igitur locorum rimantes regii milites domum tandem pia illius feminae pervenire, cumque per rimulam dic-

ვებდა, მთაწმინდაზე უბრძანა სავანე აეშენებინათ; რომელიც ივერთა ტომის ხალხისთვის იქნებოდა სასტუმროდ. დედოფალმა

გაგზავნა კაცები, ურიცხვი ოქრო გაატანა და უბრძანა მათ ეს საქმე ისეთი მონდომებით შეესრულებინათ, რომ თავისი სიმშვენიერით ყველაზე უკეთესი ყოფილიყო და არა სხვანაირად გაკეთებული: შემდეგ მან ვერცხლისა და ოქროს ქურჭლით შეამკო ტაძარი და მთელი სავანე დანარჩენ სავანეებზე უფრო გაამდიდრა.

დღე, სავანეზე ამით დამთავრდეს სიტყვა და ვთქვათ რამე პორტაიტისის წმინდა ხატის შესახებ.

ხატისმებრძოლი თეოფილეს მეფობის დროს ხატების დიდი დევნა წარმოებდა; ამ ურჯულო მეფემ მრავალი მართლმადიდებელი ქრისტიანი გააძევა, მრავალნაირი წამება არგუნა და ბრძანება გასცა ტაძრებიდან გაეთრიათ ყველა ხატები და სრულიად მოესპოთ ისინი; ქალაქებში ჯარისკაცებიც დაგზავნა, რომელთაც იქაურობა უნდა დაეჩხრიკათ და, რასაც კი იპოვიდნენ გამოსახულებებს (ე. ი. ხატებს), დაეწვათ.

იყო ერთი ქვრივი ნიკეაში, ერთადერთი ვაჟის დედა, განთქმული თავისი სიმდიდრით, გამოჩენილი თავისი სათნოებით: მან თავისი სახლის მახლობლად ტაძარი ააშენა და იქ ჰქონდა ღვთაებრივი დედის (ე. ი. ღვთისმშობლის) ხატი. როდესაც, ამრიგად, მეფის ჯარისკაცები იქაურობას ქეჩავდნენ, ბოლოს ამ სათ-

ti jam templi inspectantes sacram vidissent imaginem, laetati sunt, per eam satis numorum adipisci fidentes, dixeruntque mulieri: vela' te nobis danda pecunia est, vela nobis tibi mors per varios cruciatus infringetur¹.

Respondit prudens vidua: plures vobis crastina die donabo numos, nec enim mihi in promptu domi sunt. His auditis, illi quidem profecti sunt: ista vero noctu una cum filio suo ecclesiam ingressa flexit genua, et oculis palmisque ad coelum elatis orabat plorans, lacrymisque terram humectans, surrexit tandem magnoque timore ac devotione cum filio suo acceptam imaginem ad mare duxit.

Tunc rursus deprecata dixit. Regina mundi, tu, quae utpote dei mater auctoritatem potestatemque exerces super caeteras creaturas, nos quoque ab ira impii regis servare potes, tuamque insignem imaginem a fluctuum indignatione eripere. Haec profata, tradidit mari effigiem, quae (mirabile dictu!) super aquas non proci-dit, verum recta super aequor occasum versus pergebat. Hoc

ნო ქალის სახლსაც მიადგნენ და, როდესაც ხსენებული ტაძრის კუნე კულში შეიჭვრიტეს, დაინახეს წმინდა ხატი, გაუხარდათ, რომ მისი წყალობით საკმაო ფულს შეიძენდნენ, და უთხრეს დედა-კაცს: ან ფული უნდა მოგვცე, ან და ნაირნაირი წამებით სიკვდილი იქნება შენი ხვედრიო.

გონიერმა ქვრივმა უბასუხა: ხვალ ბევრ ფულს მოგცემთ თქვენ, ხოლო ახლა ხელთ არა მაქვს შინ. ეს რომ ესმათ, ისინი წავიდნენ, ხოლო იმავე ღამით თავის ვაჟთან ერთად ეკლესიაში შევიდა, მუხლები მოიყარა, თვალები ზეცას მიაპყრო და ტირილით ილოცა, დედამიწა ცრემლებით დააღბო; ბოლოს წამოდგა და დიდის შიშით და აღთქმით ვაჟთან ერთად ზღვისკენ წავიდა და ხატი წაიღო.

მაშინ კვლავ ვედრებით თქვა: ქვეყნის დედოფალი, რადგანაც შენ როგორც ღვთის-მშობელმა გავლენა და ძალა აჩვენე სხვა ქმნილებებზე, ჩვენც შეგიძლია დაგვიცვა ურჯულო მეფის რისხვისაგან და შენი შესანიშნავი ხატი გამოსტაცო ტალღების რი-სხვას. ეს რომ თქვა ზღვას მისცა ხატი, რომელიც (სათქმელადაც საკვირველია!) წყალს ზემოთ კი არ დაეცა, არამედ სწორად აღმართული ზედაპირს ზემოთ და-

¹ infringeretur.

adeo stupendum miraculum intuita mulier, deo et sanctissimae eius matri debitas agebat gratias.

Deinde ad filium conversa haec lacrymans dixit: clarissime fili, nunc nostra apparebit in deum pietas, in sanctam Virginis imaginem devotio. Equidem utpote mulier in longinquam urbem non possum secedere; vel ergo memet occultare studebo, vel si me habuerint, promptus est mihi animus ad mortem, pro dei Matrem appetendam; tu vero in Graeciae partes recedas, ne male patiaris.

His dictis, sibi que ad invicem vale dicentes, lacrymantes recesserunt. At juvenis absit Thessalonicam, inde ad montem sanctum, pervenitque ad sacrum Iberorum caenobium, ibi monachus factus sancte vixit, sancteque mortuus requievit in dominum, quem optarat.

Fuit fortasse divinae providentiae veluti quoddam lineamentum, ut illuc perveniret juvenis, et de sacra imagine id, quod procedebat, eis nuntiaret. Ille enim quae scripsimus enarravit. Sed jam sermonem prosequamur.

სავლეთისაკენ გაემართა. ამ საკვირველებით გაშტერებულმა დედაკაცმა ღმერთს და მის უწმინდეს დედას კუთვნილი მადლობა უძღვნა.

შემდეგ მიმართა მან შვილს და აცრემლებულმა უთხრა: „ძვირფასო შვილო, ახლა ღვთივ გამოვვლინდება ჩვენი სათნოება, აღთქმა ქალწულის წმინდა ხატისადმი, რასაკვირველია რადგან მე როგორც დედაკაცი შორეულ ქალაქში ვერ შევძლებ წასვლას; ან, მაშასადამე, ვეცდები დავიმალო, ან, თუ მე შემიძებრობენ, მიჩვენია სიკვდილი, ღვთისმშობლის გულისათვის; შენ კი საბერძნეთის მხარეებში უნდა გარდიხვეწო, რათა არაფერი გევნოს“.

ამ სიტყვების შემდეგ ერთმანეთს გამოეთხოვნენ და აცრემლებულნი წავიდნენ. ჭაბუკი თესალონიკეში გაიხიზნა, აქედან მთაწმინდას მიაშურა და იბერთა წმინდა სავანეში მივიდა, სადაც ბერად აღიკვეცა და წმინდანად ცხოვრობდა, წმინდანადვე ჰპოვა უფლისა მიმართ განსვენება, რასაც ნატრობდა.

იქნებ ღვთის განგების რაღაც გეგმა იყო, რომ იქ მივიდა ჭაბუკი; და მათ (ე. ი. მონაზვნებს) უამბო წმინდა ხატის შესახებ ის, რაც მოხდა. მან ხომ უამბო ყველამ ფერი, რაც ჩვენ აღვწერეთ. მაგრამ ვაგვიყვით სიტყვას,

Imago itaque sanctae Virginis in occulto loco per plures latitabat annos, vel in terra, vel in mari, quod sciverit sciens omnia deus. Sedentes vero quidam sancti senes in Iberorum coenobio, et de Salute animae disserentes vident repente in mari veluti flammam ignis perinde, ac si esset aliqua columna, cuius vertex coelos usque pertingeret. Id intuiti surrexerunt et clamoribus reliquis fratrum acersitis(?) omnes jam collecti videbant quidem mirandum illud phaenomenon, et admirabantur, causam vero penitus ignorabant.

Istud autem ne dum die apparebat, verum etiam noctu magis fulgebat. Propterea omnes illius montis monachi hoc portentum mirati, congregati sunt in Iberorum caenobio cum navigiis a Laura, Batopedio, caeterisque monasteriis. Appropinquantes autem viderunt sanctam divinae matris imaginem; quoque magis illi appropinquabant eo magis ista recedebat. Praepositus vero Iberorum iussit, ut in templo omnes congregarentur et orarent deum, ut illos dignos efficeret Sanctae Virginis imaginem accipere, illam suae solamen peregrinationis haberent, et haud frustra

წმინდა ქალწულის ხატი საიდუმლო ადგილას იმალებოდა მრავალი წლის განმავლობაში, ხან ხმელეთზე, ხან ზღვაზე, რაც ყოვლის მცოდნე ღმერთმა უწყობდა. როდესაც ერთხელ წმინდა ბერები, რამდენიმე, ივერთა სავანეში იხსდნენ და სულის ცხონებაზე კამათობდნენ, უცბად დაინახეს ზღვაზე თითქოს ცეცხლის ალი, თუ რაღაც სვეტი, რომლის თავი ზეცას ებჯინებოდა. ისინი გამტერებულნი წამოხტნენ, ყვირილით დანარჩენ ძმებს მოუხმეს და ყველანი ერთად ხედავდნენ იმ საოცარ მოვლენას, და უკვირდით, ხოლო მიზეზს კი სრულიად ვერ მიმხვდარიყვნენ.

ხოლო ეს საკვირველება მართოდღისით კი არა ჩანდა, არამედ ღამით უფრო მეტად ელავდა. ამიტომ იმ მთის (ე. ი. მთაწმინდის) ყველა ბერები, გაკვირვებულნი ამ სასწაულით, შეიკრიბნენ ივერთა სავანეში ხომალდები ა ლავრიდან, ვატოპედიდან და სხვა მონასტრებიდან. რომ მიუახლოვდნენ იმ ადგილს, დაინახეს ღვთისმშობლის წმინდა ხატი; რაც უფრო მას უახლოვდებოდნენ, მით უფრო ის მათ შორდებოდა. ივერთა წინამძღვარმა ბრძანა ყველანი ტაძარში შეკრებილიყვნენ და შევედრებოდნენ ღმერთს, რომ ამ ღირსეული ადამიანებისათვის შექმლებინებია წმინდა ქალწულის ხა-

precatos exaudivit illos Dominus, et audite quomodo.

რობისათვის. და უფალმა ისმინა ჩატარებული, და აი როგორ!

Monachus erat tunc temporis in ipso Iberorum caenobio, Iber et genere, nomine Gabriel, moribus simplex, solitariam degens vitam, et in recessu illo deum orans incessanter. Hic aestate quidem altiora montis quietis gratia occupabat, hyemo vero inferiori nivium rigore degebat. Asperum induebat vestitum, silvestribus vescebatur herbis, potabat aquam. Inerat illi sancta simplicitas, ut caeteris omnibus ex Iberorum genere, et dici vere poterat terrestris angelus, coelestis homo. Hic quondam orando cum paululum dormitasset, vidit sanctam Virginem nimia perfulgentem gloriae coruscatione, audivitque ita secum loquentem: Vade in coenobium, nuncia superiori, me velle illis tradere meam imaginem in eorum auxilium, tu vero nil haesitans mane ingredi, per aquas incede, ut omnibus meus erga vos vestrumque caenobium amor ac providentia innotescat.

Haec facta evanuit ab eius aspectu; ille vero fere divinus

ტი ხელთ ჰქონოდათ, ნუგეშად ჰყოლოდათ იგი თავისი მგზავნითი ლოცვა, არც თუ ფუჭად

იმ დროს ივერთა სავანეში იყო ერთი ბერი, ტომით იბერი, სახელად გაბრიელი, მარტივი თავისი ზნითა, დაყუდებულის ცხოვრების მიმდევარი, რომელიც იმ საკანში განუწყვეტლივ ევედრებოდა ღმერთს. ზაფხულობითის მალლობზე იყო ხოლმე, დასვენების მიზნით, ხოლო ზამთარს კი უფრო დაბლა ატარებდა თოვლის სუსხის გამო, იცვამდა და უხემ სამოსელს, იკვებებოდა ტყის ბალახებით, მხოლოდ წყალს სვამდა. მასში წმინდა უბრალოება იყო, როგორც ივერთა ტომის ყველა დანარჩენ ბერებში, და მართლაც რომ იტყოდ: მიწიერი ანგელოზია, ზეციური ადამიანიო. ერთხელ ლოცვის დროს ცოტათი რომ ჩაეძინა, იხილა წმინდა ქალწული, დიდების არაჩვეულებრივი შუქით გაბრწყინებული, და მოესმა ასეთი სიტყვებით ელაპარაკებოდა მას: „წადი სავანეში, აუწყე უფროსს, რომ მსურს მათ (ე. ი. ბერებს) ჩემი ხატი გადავცე მათ შემწედ, შენ კი ნულარ აყოვნებ, დილით ადრე შემოდი, გააპე წყალი, რათა ცნობილი გახდეს ჩემი თქვენდამი და თქვენნი სავანისადმი სიყვარული და მზრუნველობა“.

ეს ყველაფერი გაქრა მხედველობიდან; ის კაცი კი ღვთაებრი-

homo descendit in conventum festinans, et praeposito, quae viderat audieratque, annuncia- vit. Praepositus omnes in eccle- siam monachos advocari jussit, exierantque accensis lampadi- bus, thuribulis fumantibus, de- votisque cantibus incedentes.

Ubi perventum ad mare fuit, ingressus mare Gabriel jam dictus, super aquas mira- biliter incedebat. Tunc vero appropinquantem imaginem in sinum recepit, et exultante ore canebat, inter haec accurrens superior obviam invit sancto seni, egressisque in terram, magna fuit laetitia et exultatio in omnibus monachis tres dies noctesque tres pervigilantibus et canentibus, deinde parva erecta ara prope mare, sacrum celebrarunt.

Postea vero sanctam imagi- nem in monasterium duxerunt, eamque in intimum Sanctuarii posuerunt, rursusque tota nocte insomni ducta et sancto Missae celebrato sacrificio, recessit in cellam quisque suam.

Postea die ingressus eccle- siam accensor lampadum hora matutini secundum ordinem praeparaturus, non invenit ima- ginem in loco, in quo fuerat

ვი დაეშვა, სასწრაფოდ წავიდა კრებაზე და აუწყა წინამძღვარს, რაც ნახა და მოისმინა. წინამძღვარმა ბრძანა ეკლესიაში (თუ კრებაზე) მოეწვიათ ბერები; ისინიც გამოვიდნენ ანთებული ლამპრებით, ადგზებული საცეცხლე- რებით: და გაემართნენ აღთქმუ- ლი გალობით.

როგორც კი ზღვაზე მივიდ- ნენ, ზემოხსენებული გაბრიელი შევიდა ზღვაში, საკვირველებრ წყალზემოთ მიდიოდა. მაშინ მო- ახლოვებული ხატი წიაღში მი- იღო და გალობდა სიხარულისა- გან გაბრწყინებული. ამასობაში ის (აღმათ ხატი) ზევიდან წმინდა მოხუცის შესახვედრად გამოეშუ- რა; ხმელეთზე რომ გამოვიდნენ, დიდი იყო სიხარული და აღფრთო- ვანება ყველა მონაზონებში, რომ- ლებმაც სამი დღე და სამი ღამე გაათიეს გალობით; შემდეგ პა- ტარა. საკურთხეველი აღმართეს ზღვის მახლობლად და ზემივი გადაიხადეს.

ხოლო შემდეგ წმინდა ხატი მონასტერში შეიტანეს და სა- კურთხეველის შიგნით დაასვენეს, კვლავ მთელი ღამე უძილოდ და ხმიან ჟამისწირვაში გაატარეს, შემდეგ კი თვითეულმა თავის სენაკს მიაშურა.

მეორე დღეს მნათე დილით აღრე წესისდა მიხედვით წინასწარ სამზადისისთვის ეკლესიაში რომ შევიდა, ვერ ნახა ხატი იმ ადგი- ლას, სადაც ის დასვენებული იყო;

posita; et ubique scrutati eam tandem reperierunt supra monasterii januam in oppidi muro, ipsam acceptam denuo in pristinum reducere locum. At rursus idem evenit ne dum bis et ter, sed multoties. Monachi vero in hoc haesitantes, quid facerent ignorabant.

Rursus regina mundi apparuit ante dicto Gabrieli dixitque: monasterium pete: monachis dicito, ne me huc illuc ferent referantque; non enim ego veni ut a vobis custodirer, sed ut vos in me custodem ac defensorem haberetis, non modo nunc temporis, verum etiam in futurum saeculum. Quotquot igitur monachi in hoc monte degerint, dei timorem ac erga ipsum devotionem servantes, pro viribus suis virtutes excolentes fidant et sperent in filii et dei mei misericordia. Et hoc vobis do signum: usquequo in monasterio imaginem meam videbitis, non deerit vobis gratia et misericordia filii mei.

His auditis Gabriel descendit in conventum festinans, et omnia superiori retulit. Hic vero nimis laetatus, congregat fratres omnes, ipsisque jam sibi dicta relulit. Postea vero

და როდესაც ძებნას შეუდგნენ, იპოვეს, ბოლოს, მონასტრის ჭიშკრის ზემოთ ქალაქის კედელში და იგი, მოპოვებულ, ძველ ადგილას ხელახლა დააბრუნეს. და იგივე კვლავ მოხდა არა ორჯერ და სამჯერ, არამედ ბევრჯერ, ბერებმა კი, ასეთ მდგომარეობაში ჩაცვივებულებმა, აღარ იცოდნენ, რა ექნათ.

კვლავ ქვეყნის დედოფალი მოველინა ზემოხსენებულ გაბრიელს და უთხრა: მიდი მონასტერში და უთხარი ბერებს, ნუღარ მატარებენ აქეთ-იქით; მე ხომ იმიტომ არ მოვსულვარ, რომ თქვენ მიყარაულოთ, არამედ იმიტომ, რომ თქვენ ჩემში ყარაული და მცველი გყოლოდათ, არა მარტო დღეს, არამედ აგრეთვე მომავალშიც, სანამ, ამრიგად, ბერები ამ მთაზე არიან, და იცავენ ღვთის შიშსა და, მაშასადამე, თვით დადებულ აღთქმას, თავიანთი ძალ-ღონის მიხედვით სათნოება-სიკეთეს მისდევენ. სწამდეთ და იმედი ჰქონდეთ ჩემი ძისა და ღმერთის წყალობისა, და მე ასეთ ნიშანს გაძლევთ: სანამ მონასტერში ჩემს ხატს ხედავდეთ, არ მოგაკლდებათ ჩემი ძის წყალობა და შეწევნა“.

ეს რომ მოისმინა გაბრიელმა, სასწრაფოდ ჩავიდა საკრებულოში და ყველაფერი მოახსენა უფროსს. ამან კიდევ ძალიან გაიხარა, შეკრიბა ყველა ძმები და მათ მოახსენა ის, რაც მას უთხ-

in coenobii porta templum aedificarunt, sanctissimae Virginis Portaitissae dicatum, et portam alibi aperuerunt, sicuti vel nunc temporis apparet in veritatis testimonium. Ex eo igitur in illo loco innumera fiunt miracula.

Quondam impiae Persarum gentis contra Constantini urbem terra marique innumeras instruxerunt in potentissimum exercitum copias, nec impari Marte plura congregarunt in formidabilem classem navigia. Classis autem praefectus sciens in monte sancto complura adesse monasteria, ad montem quiddecim navibus perveniens, Iberorum caenobio appulit, et comfestim egressi e navibus barbari voluti¹ feri, et imanes² raptores caenobium circumvenere. Monachi vero barbarorum mirati multitudinem ipsorumque impetum, templum ingressi, sacra vasa, Portaitissae imaginem et semet ipsos in pariete, in quo sacrorum vasuum habebant cellarium, occultarunt.

At barbari neminem nacti contrapugnantem, coenobium invaserunt; quod posteaquam penitus depopulati sunt, navium

რა. შემდეგ სავანის კარიბჭესთან ტაძარი ააგეს, მიძღვნილი პორტაიტისის უწმინდესი ქალწულისადმი, და ჭიშკარი სხვაგან გააღეს, როგორც ეს დღესაც ჩანს ჭეშმარიტების სამოწმოდ. და იმ დროიდან ამ ადგილას ურიცხვი სასწაულები ხდება.

ერთხელ კონსტანტანეს ქალაქის წინააღმდეგ, ხმელეთითა და ზღვით, სპარსელთა ურჯულო ტომის ურიცხვი ლაშქარი დარაზმეს უძლიერეს ჯარად და მრავალი ხომალდი შეკრეს საზარელ ფლოტად. ფლოტის უფროსმა იცოდა, რომ მთაწმინდაზე იყო მრავალი მონასტერი, მთაზე თხუთმეტი ნავი მივიდა, იბერთა სავანეს მიაღდა და ერთბაშად ნავებიდან გამოსულმა ბარბაროსებმა, როგორც გამხეცებულმა და საზარელმა მტაცებლებმა, ალყა შემოარტყეს სავანეს. ბერებს თავზარი დასცა ბარბაროსების სიმრავლემ და მათმა თავდასხმამ; ისინი შევიდნენ ტაძარში, წმინდა ჭურჭელი, პორტაიტისის ხატი და თვით თავიანთი თავიც დამალეს კედელში, რომელშიც ჭკონდათ წმინდა ვახუშტის საკუჭნაო.

ბარბაროსებმა რომ ვერავინ ნახეს მოწინააღმდეგე, სავანეში შეიჭრნენ; მის შემდეგ რაც შიგნით დაარბიეს, ხომალდთა ბაგი-

¹ voluti ე. ი. velut.

² immanes.

funibus acceptis, templi alligaverunt columnas, tentaruntque per vim sacrum aedificium prosternere. sed frustra. Monachi haec videntes ac audientes eximo corde illa profetica¹ dicebant verba: „Deus, venerunt gentes in haereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum; cito anticipent nos misericordiae tuae“, et his similia: lacrymisque terram humectantes, sanctamque Virginis exaltantes imaginem dicebant: Regina, haec nobis promissa dedisti? Non ne es pollicita, te nostri custodem fore? Ne igitur nos tradas in finem, quamquam peccatores et beneficiis indignos, dignos supplicii, ne forte dicant hostes: ubi est deus eorum?

Haec monachi: at invicta Dux citissima se invocantium auxiliatrix virgo, dei mater, non desperit eorum preces, nec promissis non stetit, at illa perfecte adimplevit et in extremam ruinam hostiles dispersavit turbas. Quis vero Virginis enarret miracula? Posteaquam vesperavit, repente tanta surrexit in mari procella, ut navigia omnia infracta post se reliquerit praeter unicum praefecti navem. Et hoc, ut insi-

რები მოიტანეს, მოაბეს ტაძრის სვეტებს და სცადეს ძალით დაენარცხებიათ წმინდა შენობა, მაგრამ ამაოდ! ბერებმა ეს რომ დაინახეს და მოისმინეს, გულის სიღრმიდან შემდეგი წინასწარმეტყველური სიტყვები აღმოხდათ: „ღმერთო, მოვიდნენ ტომები შენს სამფლობელოში, შებილწეს შენი წმინდა ტაძარი; დე, მალე მოგვევლინოს შენი წყალობა“ და ამის მსგავსი. ცრემლებით დანამეს დედამიწა, ქალწულის წმინდა ხატი აღმართეს (!) და თქვეს: „დედოფალო, ეს იყო შენი დაპირება? შენ არ დაგვიბრდი, რომ ჩვენი მცველი იქნებოდი? ნუ თუ გადაგვცემ აღსასრულს, როგორც ცოდვილებს და წყალობის უღირსებს, სასჯელის ღირსებს, რომ მტრებმა თქვეან: სად არის მათი ღმერთი?“

ეს თქვეს ბერებმა: ხოლო უძლეველმა მძღოლმა, მისდამი მვედრებელთა უსწრაფესმა მშველელმა ქალწულმა, ღვთისმშობელმა, მათი ლოცვა უსასოო არ დასტოვა, არც დაპირებები დაივიწყა, პირიქით, სრულყოფით აასრულა და მტრის ბრბოები უკიდურესად გააცამტვერა. ვინ მოგვითხრობს ქალწულის სასწაულებს? როგორც კი შემოსაღამოვდა, ზღვაზე ისეთი ქარიშხალი ამოვარდა, რომ ხომალდები ყველა დამსხვრეული დას-

¹ ე. ი. profetica.

piens ille in peccati sui cognitionem deveniret, sicuti revera evenit.

Miraculum enim sequebatur miraculum. Illuxit, et monachi extincta viderunt barbarorum corpora, quae una cum navigiorum fragmentis collecta in cumulum veluti coaluerant. Tunc extinctorum praefectus navalem illam miratus cladem, faciem suam percutiebat, et caput cinere aspersus habituque humilis se supplicem benignumque exhibet, qui antea fera erat, monachis talia fatus: orate servi dei veri, ne et ego peream: deditque iis innumeram auri argentique copiam; excipite, dicens. hos numos, reaedificate monasterii vestri parietes; nos altiores effecite, ne forte denuo hostes adveniant vobisque noceant. Monachi exceptis numis ad eam usque altitudinem muros fabricarunt, quousque ad hodiernam diem sese elevant¹.

იმ სიმაღლემდე ააშენეს კედლები, რომ დღევანდელ დღემდე არიან აღმართული.

ტოვა გარდა ერთისა, წინამძღოლის ნავისა, ისიც, რათა იმ ბრძევს თავისი შეცოდება შეეცნო, რაც მართლაც მოხდა.

სასწაული სასწაულს მოსდევდა. გათენდა და მონაზონებმა იხილეს დაღუპულ ბარბაროსთა გვაემები, რომლებიც ხომალდთა ნამსხვრევებთან ერთად დაეხვავებინათ როგორც ერთიმეორეს შეზრდილები. დაღუპულთა წინამძღოლმა, თავზარდაცემულმა ამ საზღვაო უბედურების გამო, თავისი სახე დაიჭრა, თავზე ნაცარი დაიყარა, გარეგნობით თავმდაბლურად კეთილმოწყალებს და მთხოვნელად გამოაჩინა. თავი, თუმცა წინათ ის მხეცი იყო, და ასე მიმართა ბერებს: „ილოცეთ ჭეშმარიტ ღმერთის მსახურნო, რომ მე არ დავიღუბო“, და მისცა მათ ურიცხვი რაოდენობა ოქროსი და ვერცხლისა; და თან დააყოლა: „მიიღეთ ეს ფული, აღადგინეთ თქვენი მონასტრის კედლები; ისინი უფრო მაღალი აღმართეთ, რათა შემთხვევით კვლავ არ მოვიდნენ მტრები და არ გავნონ“. ბერებმა მიღებული ფულით

¹ ბერე პ. უსპენსკის მასალებში სწერია რუსულად: Далее рассказал другие чудеса Богоматери: — По случаю недостатка муки она внезапно наполнила ею житницы монастыря. В другой раз наполнила бочки вином. Некогда Елей подала.

ბიზანტიურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონი *

ჩვენს „ლექსიკონში“ ძეგლთა ტექსტები დასახელებულია შემოკლებით. ძველი და ახალი აღთქმების ტექსტთა დასახელებაში მივსდევთ საერთოდ მიღებულ შემოკლებათა წესებს (მაგ., გამ. = გამოსლვათა, ლევ. = ლევიტელთა; მთ. = მათე, მრ. = მარკოზი, საქმენი = მოციქულთა საქმე, და სხვა. რაც შეეხება დანარჩენ ძველ-ქართულ თარგმნით ძეგლებს, მათი შემოკლებების ნუსხა აქვე მოგვყავს:

ამარტ. — ხრონოლოგი გიორგი მონაზონისაჲ. ს. ყაუხჩიშვილის გამოც., თბ. 1920.

ამბ. მედ. — ამბროსი მედიოლანელის ცხოვრება: PG 116, 861—882.

ასტერ. — ასტერი ამასიელის «შესხმაჲ ფოკადის». მ. კახაძის გამოცემა: ენიმკის მოამბე, ტ. XIV, თბ. 1944, გვ. 226—239. PG 40, 300—313.

დიმიტრ. — დიმიტრის წამება: PG 116, 1173—1424.

დიონ. — დიონისე არეოპაგელის ტრაქტატები: PG, ტომი 3; ქართულად ს. ენუქაშვილის გამოცემა (თბ. 1961).

დიონ. სქ. — სქოლიოები დიონისე არეოპაგელის ტრაქტატებისათვის: PG, ტომი 4.

ევნომ. მიმ. — ევნომიანთა მიმართ.

ერმოგ. — ერმოგენეს წამება: PG 116, 368—416.

ექ. დღ. — ბასილი დიდი, ექუსთა დღეთაჲ. მ. კახაძის გამოცემა. თბ. 1947. ტექსტი 1—115 გვ. (ხელნაწერიჲ გვ. გვ. 1—122). — ბერძნული ტექსტი Patrologia graeca (PG), ტომი 29.

იოანე მოსხ. იხ. მოსხ.

კ. შეს. — გრიგოლ ნოსელი, კაცისა შესაქმისათჳს: PG 44, 124—256. ქართული ტექსტი (B) ხელნაწერი A—73 (ბერძნულს

* გაგრძელება. დასაწყისი იხ. გეორგიკა, ტ. VII.

მისდევს ეს, გიორგი მთაწმიდელის მიერ ნათარგმნი ძეგლი და არა შატბერდის კრებულში მოთავსებული «კაცისა შესაქმისათჳს»).

მინ. ერმოგ. იხ. ერმოგ.

მოსხ., იოანე მოსხ. — იოანე მოსხი, ლიმონარი, ი. აბულაძის გამოცემა. თბ. 1960.

ნემ., ნემეს. — ნემესიოს ემესელის ბუნებისათჳს კაცისა. თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ. ს. გორგაძის გამოცემა. თბ. 1914.

პატ. ცხ. — პატაპიოსის ცხოვრება: PG, 115, 357—368.

პროკ., პროკლე. — პროკლე დიადოხოსი, კავშირნი ღმრთისმეტყუელებითნი. თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ. ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემით. თბ. 1938 (1940).

სოფიას აღშ. — აღშენებისათჳს... ტაძრისა, რომელსა სახელ-ედების წმიდაჲ სოფია: Preger, *Scriptores originum Constantinopolitanarum* I (1907). ქართული ტექსტი: XIII საუკ. ხელნაწერი A — 70, გვ. 195—216 (XIX—საუკუნის ნუსხის მიხედვით გამოსცა ე. თეყაიშვილმა: Описание I [1902—1904], 585—600).

სპ. ცხ. — სპირიდონის ცხოვრობა: PG 116, 417—468.

ფლავ., ფლ. — იოსებ ფლავიოსის «მოთხრობანი იუდაებრივისა სიტყუადასაბამობისანი», თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ. — ვ. დინდორტის გამოცემა, პარიზი 1865: ტომი I, გვ. 1—792.

ქიოს. — გრიგოლ ბაკურიანის-ძის ტიპიკონი (პეტრიწონის წესდება). ქიოსური ნუსხის მიხედვით გამოსცა ს. ყაუხჩიშვილმა. თბ. 1962. ქართული ტექსტი გამოსცა მ. თარხნიშვილმა. ლუვენი 1954.

ღალ. — ცხოვრებაჲ და მოქალაქეობაჲ... ღალაქტიონ და ეპისტიმისი. ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემა: ენიმკის მოამბე ტ. XIV, თბ. 1944, 365—374. PG, 116, 93—108.

ΑΙΔΑΚΤΟΣ (*ἀιδάκτος* 2) 1) შეუსწავლელი; არა ნასწავლი (ბუნებრივი); 2) განუწვრთნელი; უმოძღვრო.

καὶ τῶ τὰς μὲν ἑσθῆμεις ἀιδάκτους εἶναι რამეთუ ძალნი უსწავლელ არიან (ნემ. 161,27); *ὅπερ καὶ ἀιδάκτους μυσταγωγίας ἐκάλεισεν* რომელსა უსწავლელად მესაიდუმლოებად უწოდს (დიონ. სქ. 564 C: *sacrorum initiationes a nemine edoctas*); *τὰ δὲ ἔσθθρα οὐ μόνον ἄφωνα, ἀλλὰ καὶ... ἀιδάκτα* ხოლო წყლისანი არა ხოლო უკმო ოდენ არიან, არამედ... განუწვრთნელ (ექ. დღ. 91,23; *indocilia*):

ΑΙΔΑΚΤΩΣ (*ἀιδάκτως*) (ზმზზ.) უსწავლელად; უმოძღვროდ; ბუნებით.

ὅθεν ὀρεκτικῆ τοῦ οἴκτου καὶ κατὰ φύσιν αὐτῆ ἀιδάκτως ἐστὶν ἡ ψυχὴ ვინაჲცა წადილი თვისსა და ბუნებითისაჲ უსწავლელად არს სულსა თანა (ექ. დღ. 108,8; *citra doctrinam*?); *φυσικὰς δὲ λέγομεν ἐνοσίαν, τὰς ἀιδάκτως πᾶσι προσοῦσας, ἃς τὸ εἶναι φύσιν* ხოლო ბუნებითად ზრახვად ვიტყვო, რომელნი უმოძღვროდ მიქმულ არიან, ვითარ რაჲ ყოფიად ღმრთისაჲ (ნემ. 90,20; *naturales notiones appellamus, quae sine doctrina omnibus adsunt*).

ΑΙΔΕΞΕΤΑΣΤΟΣ (*ἀιδεξέταστος* 2) გამოუძიებელი (*unerforschlich*).

γνώσεις ἀσυνέτους ἀιδεξέταστοι λόγοι და მეცნიერება უგუნურთასა, ნუ გა-
მოძიებ სიტყუასა (ისო ზირ. 21,18).

ΑΙΔΕΞΙΤΗΤΟΣ (*ἀιδεξίτητος* 2) (← *ἀ-*, *διδεξίρχομαι*) გაუვალნი, უდასასრულო, გამოუჟსავალი; თბ *ἀιδεξίτητον* განუვლელობა.

ἢ διὰ τὸ ἀιδεξίτητον ἄπειρον ἑπάρχον ანუ ვითარ განუვლელობი-
შათჳს უსაზღვრო იყოს (პროკლე 58,16; *cannot be enumerated or traversed*).

ΑΙΔΙΗΤΗΤΟΣ (*ἀιδιήτητος* 2) (← *ἀ-*, *διηγέομαι* „მოვუთხრობ“) მო-
უთხრობელი, გამოუთქმელი; ენით უთქმელი.

ἀνεκφραστα γὰρ εἰσι πάντα καὶ ἀδιήτητα (B: *ἀνεκδιήτητα*) *πάντη τῆ κτί-
σει τὰ τοῦ φύσιν κτίματα* გამოუთქმელ და მიუთხრობელ არიან ყოველისაჲ
დაბადებულისა ბუნებისაგან ყოველნივე განკითხვანი ღმრთისანი (ამ. 110,2).

ΑΙΚΑΣΤΟΣ (*ἀδικαστος* 2) (← *ἀ-*, *δικάζω* „ვასამართლებ“, „სამართალს ვღებ“, „გადავწყვეტ“) გადაუწყვეტელი; უეჭველი.

τότε γοῦν ἀδίκαστόν τε καὶ ἀναμφίβηλον παρ' ἀπεῖν τῆν πίστιν εὐρών
მაშინ უკუე პოვა რაჲ წნ უეკუელი და შეუცვალებელი სარწმუნოებაჲ (მატ.
ცხ. M 361 A; ქ. 10).

ΑΔΙΚΕΩ (ἀδικέω) (← ἀ-, δίκη „სამართალი“) 1. უსამართლობას
ჩავდივარ; უსამართლოდ ვეპყრობი ვისმე; 2. ვნება მომაქვს;
3. ვარბევ, ვანადგურებ.

ἐταίρε, οὐκ ἀδικῶ σε მოყუასო, არარას ვავნებ შენ (მთ. 20,13); ἢ τὸ ἀδ-
κῆμα δ ἠδίκησεν ვინა ვნებისა მისთჳს, რომელ ავნო (ლევ. 5,23); καὶ τὸ ἔλαιον
καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης და ღვინოსა და ზეთსა ნუ ავენებ (გამოც. 6,6); ἀδ-
κῆσεις οὖν τὸν λαόν σου ავენებ ეგრე ერსა შენსა (გამ. 5,16); καὶ σὺδὲν θιάς
οὐ μὴ ἀδικήσει (v. l. ἀδικήσῃ) და არარაჲ თქუენ გავნოს (ლკ. 10,19); καὶ
λέγει τῷ ἀδικοῦντι და პრქუა რომელი იგი ავენებდა (მოყუასსა თჳსსა) (გამ.
2,13); δίκασον κύριε τοὺς ἀδικοῦντάς με საჯენ უფალო მავნებელი იყმნი
(ფს. 34,1; იერ. 21,12; 22,3); μὴ πεποιθότες ὄσιν ἐπὶ τοὺς ἀδικήσαντας αὐτοὺς
არარაჲ მოსავ იყვენ მავნებელთა მათთა (ესაია 10,20; ფლავ. 268,26); ἀδ-
κῆσαντος მავნებელისა (2 კორ. 7,12); καὶ μὴ προῖδομένους ἀδικεῖν ὑπερ-
πετῆ γυρόμενα და არა მეცნიერთა ვნებად ზედა კერძო მფრინველ ქმნილნი
(ფლავ. 66,27); σὺδὲ ἄλλο τι ἀδικεῖν ἐμφανῶς არცა სხუად რადცა ვნებად
განცხადებულად (ნემ. 167,8); οὐκ ἀφῆκεν ἀσπιδραποι ἀδικῆσαι αὐτοὺς არა აუფლა
კაცსა ვნებად მათდა (ფს. 104,14); ἀδικοῦμαι ἐκ σοῦ მევენების მე შენგან
(დაბად. 16,5); ἔξ ὧν οὐ μακρὰ καὶ πρὸς τὸν ἀσπίς χρόνιον ἠδικῆθήμεν რომელ-
თა მიერ არამცირდენი გუევენეს (ფლავ. 599,25); ὥστε μηδὲν ἀδικηθῆναι არა
ზავსა ვნებისა (ფლავ. 122,46); τοῖς ἀδικοῦσιν ἐπιτηρητο განწადებულ იყო
ძკრისმოქმედთათჳს (ექ. დღ. 21,2); σημείωσαι οὐκ ἴσθῃς ἐπακλουθῆναι
τοῖς ἀδικεῖν ἢ εὐεργετεῖν τινὰς βουλομένους შეისწავე ვითარი აღსასრული
შეუდგეს კეთილ(მ)ყოფად ანუ ბოროტის-ყოფად ვისდამე (ლიონ. სქ. 553 B);
οὐκ ἠδίκησάμεν ἐν διαθήκῃ σου არა ვეცრუვენით ჩუენ აღთქუმასა შენსა
(ფს. 43,13; ფს. 88,34; ეზეკ. 17,21); ἡρέμα πρὸς τὸν ἀδικοῦντα არამედ სიმშვიდით
პრქუა ცრუსა მას (სპ. ცხ. M 448 C) (ფს. 70,4); μὴ δ κύριος ἀδικήσει κρινῶν
ნუკუე უფალმან ნაცილი საჯოს (იობი 8,3); αὐτὸς τε ἠδίκησεν ὡς ἄνθρωπος
მართლოვდა (ფლავ. 129,52; male commiserant); ἠδίκησαν ὡς ἄνθρωποι
აὐτὸς ἂν εὐδემείης ὡς ἄνθρωπος ὡς ἄνθρωπος (ფლავ. 36,34); ἀδικοῦμένῳ
περιφανῶς ὡς ἄνθρωποι ὡς ἄνθρωποι ცხადად (ფლავ. 176,35; 68,6); δέησιν
ἠδίκημένου εἰσακούσεται ვედრებასა უსამართლო-ქმნილთასა ისმენს (ისო
ზირ. 35,13); μηδὲν ἠδिकाχέναι არარას უსამართლოვდა (ფლავ. 106,52);
πλούσιος ἠδίκησε... πτωχὸς ἠδικῆται მდიდარმან ὡς ἄνθρωπος... გლახკი
დაისაჯა (ისო ზირ. 13,3); ἠδίκησεν ὡς ἄνθρωπος (II მეფ. 19,20; III მეფ.
8,47; II ნეშტ. 6,37); οὐκ ἠδίκησαν ἐν ταῖς δόξαις αὐτῶν რამეთუ უმჯულთა-
დეს გზათა თჳსთა (იერ. 3,21; iniquam fecerunt viam suam); ἠδίκησάμεν
უშჯულოდ ყვაეთ (ბარუქ. 2,12); ἠδίκησαν καὶ οὐκ ἐπιστρέψασι
მოჭხუექდეს¹ და არა მოაკლდეს დართვად (V: მიქცევად) (იერ. 9,4); ἔσει

¹ ხუეკა უსამართლოდ შეკრება (საბა); ნახუეკი მონატაცები (საბა).

ἀδικούμενος იყო მოხუცი (მეორე შჯ. 28,33: *sis semper calumniam sustinens*); *ἀδικούμενοι γὰρ ἢ νομίζοντες ἀδικεῖσθαι* რამეთუ მიმძლავრებულნი, ანუთუ მგონებულნი მიმძლავრებისანი (ნემ. 107,20); *ἄμωστον... μὴ ἀδικήσεις* მე შეფუცე არა მძლავრებად ჩემდა (დაბად. 21,23; ოშქი: არა მავნობე); *μὴ ἀδικήσητε τὸ παιδάριον* ნუ მძლავრობთ ყრმასა (დაბად. 42,22; ოშქი: ნუ ავნებთ) *ἀδικήσαντα κτείσεις* უჯერო არს მოკუდინება (ფლავ. 43,9); *καὶ ἰδὼν τινα ἀδικούμενον* და იხილა ვინმე დაწუნებული (საქმ. 7,24; *iniuriam patientem*); *ἔρυσσασθε ἀδικούμενοι* იყსნიდით დაწუნებულთა (*subvenite oppresso*; ესაია 1,17); *καὶ κῆρμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις* და სამართალი ყოველთათს დაწუნებულთა (ფს. 102,6; *iniuriam patientibus*); *ἀδικηθῆναι δὲ τοὺς πεπιστευκότας...* შეწუხებულად მორწმუნეთა (2 მაკ. 3,12; *decipi eos qui credidissent*); *ἐξέλθῃ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδικούντος* იყსენ შეწუხებულნი ჯეღისაგან შემაწუხებელისა (ილა ზირ. 4,9); *οὐκ ἠδίκησας ἡμᾶς* არა ხარ ჩუენი შემაწუხებელი (I მეფ. 12,4); *βοήσομαι πρὸς σε ἀδικούμενος* ვვმობ შენდამი დაჭირვებულნი (ამბაკ. 1,2); *πόλεις ἀνθρώπων ἀδικουμένων* ქალაქნი კაცთა დაჭირვებულთანი (ესაია 25,3); *ἠδίκησα τοῦ μὴ ἀκοῦσαι* ვცოდე არა სმენად (ესაია 21,2); *τί ἠδίκησά σε καὶ τοὺς παῖδάς σου* რაა შევცოდე შენ და მონათა შენთა (იერ. 37,18); *ἰδὼν ἐγὼ εἶμι ἠδίκησα καὶ ἐγὼ εἶμι ὁ ποιητὴν ἐκακοποίησα* აჰა, მე ვარ შემცოდე, მე ვარ მწყემსი ბოროტისყოფელი (II მეფ. 24,17; *ego sum qui peccavi*); *ἠδίκησαν* ქმნეს ცოდვა (ეზეკ. 39,26; V: იუსამართლოვნეს); *ἠδικησάτω* შეცოდებულისა (ებ. ბარუქ. 17); *ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται* უღმრთოა იქადინ (ფსალმ. 9,24).

ΑΔΙΚΗΜΑ, (*ἀδικήμα*, ატოს τὸ) (← *ἀδικέω*) 1. ვნება, ბრალი; ცოდვა; 2. უსამართლობა; 3. უსამართლოდ შეძენილი ქონება, მონახვევი.

ἢ τὸ ἀδικήμα δ ἠδίκησεν გინა ვნებისა მისთს რომელ ავნო (ლევ. 5,23; 6,4); *εἰς ἀδικήματα καὶ εἰς φόβον τοῦ ποιεῖν* საქმედ კაცის-კლვასა და ვნებასა (იერ. 22,17); *οὐδὲ μὴ ἔρυσσονται ἀδικήματα* (v. l. *ἀδικούμενον*) არცაღა იყსნენ ვნებულნი (ებ. იერ. 54 [53]); *τί τὸ ἀδικημά μου* რაა არს ბრალი ჩემი (დაბად. 31,36; ექ. ღლ. 72,30); *τί εὐρον ἀδικήματα σάντος μου* რაა პოვეს ჩემ თანა ბრალი (საქმ. 24,20); *ἴδω εὐρέθη τὰ ἀδικήματα ἐν σοὶ* ვიდრე ღლეღმდე ოდეს იპოვა შენ თანა სიცრუე (ეზეკ. 28,15; ლევ. 16,16; ესაია 59,12); *εἰ καὶ τὸ ἀδικήμα μὴ πάντων ἡμῶν* დაღაცათუ უსამართლოებაა არა ჩუენ ყოველთა (ფლავ. 55,12; *culpa*; იავენი 17,9, *delictum*; ილა ზირ. 10,6; 28,2; ფლავ. 12,14, *maleficiorum*); *οὐκ ἐξοῦσθη τὰ ἀδικήματα αὐτῶν* ვერ დაემაღლენ უშჯულთობანი მათნი (წინაშე თულთა ჩემთა) (იერ. 16,17; *iniquitas eorum*); *τῶν προτέρων ἀδικημάτων* პირველთა ნაცოდვებთათს (ფლავ. 192,27; *iniurias*); *οὐκ ἀλλοτρίων τισίν χρημάτων ἢ ἀδικημάτων* არა ვის სხვა მიკინამდე სავმრისა გინა ვინადე მონახუქისა (ქიოს. 22,24; ქ. 10,28); *ἐξ ἀνδρός ἀδικημάτων ἔσθη* მე კაცისა უკეთურისაგან მიყსენ მე (II მეფ. 22,49; *a viro iniquo*).

ΑΔΙΚΙΑ (*ἀδικία*, ἡ) 1) უსამართლობა; უშჯულოება; 2) ცოდვა, სიცრუე.

Τὸ ὄνομά τοῦ φρέατος ἐκείνου Ἀδικία უწოდა სახელი ἄურღმულსა მას ვნება (რამეთუ ავნეს მას) (დაბად. 26,23); *ἀδικίαν ἀν χειρὸς ἡμῶν* -სუამსლ-

κοινωνία სი ცრუება ჯელნი ბქუენნი ნივთებენ (ფსალმ. 57,3; злодеяние); ἀδικία ἐλογίζατο ἢ ἡμιότι ὅπου სი ცრუება ზრახვენ ენა მისი (ფსალმ. 51,4; Гибель вымыслиет); ἐπήνεσον ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας აქო უფალ-მან მნე იგი სი ცრუისაო (ლკ. 16,8; υπεβιβάτην неверного); ἀκούσατε τί ὁ κύριος τῆς ἀδικίας λέγει ისმინეო რაჟა-იგი მსაჯული სი ცრუვისა და იცყვს (ლკ. 18,6; судья неправедный); τὸ „ἁμαρτία“ μὴ νοήσῃς τῆν γενομένην ἐν ἡμῖν, οἷον μοιχείαν ἢ ἀδικίαν ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ცოდვად აწინდელსა ამას ადგილსა არა ჩუენ მიერ ქმნილთა ცოდვათა იცყვს, ვითარ იგი არს მრუშებოდა და უსამართლოება (ღიონ. სქ. M 4,305 B); καὶ ἐν μίστιξι τὰς ἀδικίας αὐτῶν და გუემითა უსამართლოებანი მათნი (ფსალმ. 88,33; v. l. ცოდვათა მათთათქ); ἀπέβηεν περιπίπτει ἀδικίᾳ არაწმიდა შთავარდეს უმართლობასა შინა (ივანე 11,5); ἢ ἔσ' ἐμοὶ ἢ ἐν Ἰωάνῃαν τῷ. σὺν μου ἢ ἀδικία ჩემი არს ანუ ძისა ჩემისა იონათანისა უმართლოება (1 მეფ. 14,41; iniquitas); τὸ αἴμα τῆς ἀδικίας αὐτοῦ (და მიაკცია უფალმან) სისხლი უსამართლო მისი (3 მეფ. 2,32); ἐν ἀδικίαν ἐργασάμεν უკუეთუ უსამართლო ვქმენ (იობი 34,32; ისო ზირ. 7,3; 7,6; 27,10; 40,12); οὐκ ἐκρύβησαν αἱ ἀδικίαι αὐτῶν ἀπ' αὐτοῦ არა დაფარნა უსამართლონი მათნი მისგან (ისო ზირ. 17,20); ἐν ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου არს თუ უჩრულოება და ჯელთა ჩემთა (ფსალმ. 7,4); οὐκ ἐσθρέμῃ ἐν ἐμοὶ ἀδικία არა იპოვოს ჩემთა უსჯულოება (ფსალმ. 16,3; v. l. სი ცრუე; მეორე მჯ. 19,15); ὅτι περισηήσει. σὺς ἀδικίας τοῦ ταπεινώσαι αὐτὸν ვერცა ძენი უსჯულოთანი შესძინებდენ მათ განბოროტებად (1 ნეშტ. 17,9); ἦτι φεός μισῶν ἀδικίαν რამეთუ ღმერთი მათი მოიძულებს უსჯულოთა (ივლ. 5,17); ἐκδικῶ ἐγὼ τὸν οἴκον... ἐν ἀδικίαις σὺν αὐτοῦ შური ვავო მე სახლსა ზედა მისსა... რამეთუ ძკრისმეცყუელეს ღუთისა ძეთა მისთა. (1 მეფ. 3,13; сыновья его нечествиуют); ἐξήϊουν τε τὸν ἄριον ἀμύνασθαι διήμην τῆς εἰς αὐτοῦς ἀδικίας და ეძიებდეს წმიდისა მისგან რათა უსაჯოს მათ ვითარცა მიმძლავრებელთა (მიმძლავრებულთა) ერისა მისგან (მინ. ერმ. PG 116, 572 D; pro facta eis iniuria); ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν ἡ ἀδικία არა არს მის თანა (ივ. 7,18; неправда); οὐκ ἐλαβεν τῆν ἀδικίαν ὁ σὺς τοῦ πατρός არა მოილო ცოდვა და მამისა ძემან (ეზეკ. 18, 19, 20; დაბად. 44,16); ἀδικίαν ἐμίσησα ცოდვა მთავრულე (ფსალმ. 118,163; 10,5); δεξαι τῆν ἀδικίαν τῶν θεραπεύτων τοῦ θεοῦ თავს იღევ უცოდება და მსახურთა ღმერთისა... (დაბად. 50,17); καὶ ἐν τῇ ἀδικίᾳ αὐτῶν ἀπολοῦνται და თქსა შინა უსწრაფელოებასა წარწყმდებიან (2 ეზდრა 4,37); πᾶσας τὰς ἀδικίας (v. l. κακίας) αὐτῶν ყოველნი უკეთებანი მათნი (იერ. 28 [51], 24).

ΔΙΚΟΝ (ἀδικιον, τὸ) 1) სი ცრუე; უსამართლოება; 2) ცოდვა

πάν στόμα λαλεῖ ἄδικα ყოველი პირი იცყვს სი ცრუებასა (ესაია 9,17); στόμα λαλοῦντων ἄδικα პირი, რომელი იცყოდა სი ცრუებასა (ფსალმ. 62,12); μὴ πράξῃς ἄδικα არა შექმნა ბოროტი (იობი 36,21); τοῦ μὴ ποιήσαι ἄδικον რათა არღარა ქმნეს ცოდვა და (ეზეკ. 33,15).

ΔΙΚΟΣ (ἀδικος, ος) 1) უსამართლო, არამართალი; 2) უმართებულთა; ცრუ; ამაო; 2) ბოროტი; არაწმინდა.

ἀποσηθι ἀπὸ ἀδικίου განეშორე უსამართლოსა (ისო ზირ. 7,2); ὁ δὲ τὸς ἱσὺς ἄνισα νέμων; ἄδικος რომელი სწორთა უსწოროდ გაუყოფდეს — უსა

მართლო (ნემ. 145,9; *iniquus*); *ἀδικῶν ἀδικατέρος ἀνεφάρτης* უსამართლოთა უუსამართლოეს გამოხინდი (უსამართლოებზე უფრო უსამართლო გამოხინდი) (ეფ. დღ. 83,32); *ἀδικα πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν* არამართალ ყოველნი საქმენი მათნი (1 ეზდრა 4,37; 4 მეფ 9,12); *ἀδικα ἔλθοι γυμνάσας* უმშჯავროდ განაშაშულა მახული (ამბ. მედ. PG 872 C); *δίχασον ἐρδίχας τὸν ἄδικον ἐν τῶν* მსწრაფლ განსაჯე უმსჯავროდ სიმაზთლისა მსჯავრითა (ამარტ. 279,34); *ποιήσαι ζυγὸν ἄδικον* ექმნეთ საწონელი ცრუა (V: სსწორი უსამართლოდ; ამოს 8,5); *ἀπὸ ἀνθρώπου ἄδικου* კაცისა ცრუესა (ფსალმ. 42,1); *μάστιγες ἄδικος* ცრუ მოწამე (მეორე სჯ. 19,16); *μάστιγες ἄδικοι* მოწამენი სიცრუესისანი (ფსალმ. 34,11); *ῥέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδικούς* წყენ მართალთა ზედა ცოდვილთა (V: ცრუთა; მთ. 5,45); *οὐκ ἔστι λόγος ἀδίκους ἐν γλώσσῃ μου* არა არს ზაკუევა ენსა ჩემსა (ფსალმ. 138,4); *ἀμύνη ἐστὶ ἄδικῳ* პფუცვდეთ ცილსა (იერ. 7,9); *οὐκ ἀμείνθη τῷ θυμῷ μου ἐπὶ ἄδικῳ* არა პფუცვდეთ სახელითა ჩემითა ნაცოლად (ლევ. 19,12; во лжи); *ἀπὸ παντὸς σήματος ἀδίκου ἀποστήθη* ყოვლისაგან სიჯყსა ბოროტისა განეშორე (გამ. 23,7); *μη ποιήσητε μηδὲν ἄδικον* ნურას უყოფთ ბოროტსა (დაბდ. 19,8); *εἰς κόλασιν κατὰ τὸν ἀδικῶν* ტანჯვას ზედა წინააღმდეგ არაწმიდათა (სობრძენ 16,24); *ἀπὸ ἀνθρώπων ἄδικου* ოხსაი მე კაცისა უკეთურისაგან მიჰყენ მე (ფსალმ. 17,49); *ἀδικα χεῖλη μακρῶν ἀπὸ σοῦ ἄπασαι* შეემკირუებელნი ბავენი შორს თავისა შენისაგან მოსპე (იგაენი 4,21; живость уст); *μισος ἄδικον ἐμίσησάν με* სიძულულით ამოოდ მომიძულეს მე (ფსალმ. 24,19; ненавию и ненавию; odio iniquo) *ἔσθαι εἰς ἄδικον* პეფლახი პართა ტა ავთსუ ჳეშმარიტად ცუდად ყოველი დავიცავ (1 მეფ. 25,21; нарасно; vere frustra servavi); *ἀδικον* უჯვროდ (ფლავ. 37,30); *οὐκ ἔστιν μετ' αὐτῶν ἄδικον* ოძმენ არა არს მისთანა შეცვა (1 ეზდრა 4,36); *ἀδικὸς ὁ οἶκος*, *ἀδικὸς ὁ βασιλεὺς*, *ἀδικοὶ αἱ γυναῖκες*... შესცვის ღჯნო, შეიცავს მეფეს, შეიცავს დედანი (1 ეზდრა 4,36)*.

ΑΔΙΚΩΣ (ბძნიკაჲ ზმნზ.) 1) უსამართლოდ; უმართებულოდ; 2) ბოროტად; ცუდად.

ὅς γὰρ ἀδικῶς ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς რამეთუ არა უსამართლოდ დაუწყმიან მახე მფრინველთა (იგაენი 1,17); *καὶ οὐκ ἀδικῶ ῥήματα ἀδικῶς* თუნივ და არა უსამართლონი სიჯყუანი უსამართლოებით გულისხმა ყო (იობი 36,4; ფლავ. 117,46); *ὁ δὲ ἐγκαλῶν ἀδικῶς ὅς* დაუფრხნეთა ლოლო შემასმენელი არა მართლად ვერ განერეს მას (იგაენი 19,5; а кто обвинит ложь); *πλοῦτος* ბძნიკად თუნივ მოსპე სიძულულით უკრებული (იობი 20,15; 24,10, 11; ფსალმ. 68,5); *πάσχων ἀδικῶς* ევენბინ თუ სიცრუით (1 პეტრ. 2,19); *ὅς* მისობთეს მე ბძნიკად რომელთა მომიძულეს მე ცუდად (V. I. უსამართლოდ) (ფსალმ. 37,19); *ἀδικῶς* კათედნივან მე ცუდად მდევნილეს (ფსალმ. 118,86); *ἀμύνη* ბძნიკად ფუტა ნაცოლად (ლევ. 5,22 [6,31]).

ΑΔΙΝΟΣ (ბძნიკაჲ, ἦ, ὅς) (წარმოშობა გაურკვეველია). 1) შექუჩებული, მოგროვებული, ერთმანეთზე მჭიდროდ მიწყობილი; ჳმთხეა მესობასან ბძნიკათა შექუჩებულ ფუტკართა გუნდები; (ილ. 2,87);

* საბა: შეცუელი ვერაინ მიეხლოს.

μαζαν ἀδινάων ἔμνεα მიჯრილი ბუზების გროვა (ილ. 2,469); 2) მტკიცე, მაგარი (გული); მჭექარი ხმა.

ΑΔΙΟΙΚΗΤΟΣ (ἀδιοίκητος, ον, ← ἀ-, დისიქა „ემართავ“, „განვაგებ“) მოუწყობელი, გაუმართავი.

διὰ τοῦτο ἀκυβέρητα καὶ ἀδιοίκητα εἶναι τὰ σύμπαντα ამისოხს... ულუწად და განუგებელად ჰგონეს ყოველი (ექ. დღ. 3,14; nec regi nec gubernari).

ΑΔΙΟΡΘΩΤΟΣ (ἀδιορθωτος, ον, ← ἀ-, დიორმბა „მოვასწორებ“, „მოვაწესრიგებ“) მოუწესრიგებელი; გაუმართავი.

ΑΔΙΟΡΙΣΤΟΣ (ἀδιοριστος, ον, ← ἀ-, დიორსწა „განვსაზღვრავ“) განუსაზღვრელი, გამოურკვეველი.

ΑΔΙΣΤΑΚΤΟΣ (ἀδιστακτος, ον, ← ἀ-, დისტაქა „ვეჭვობ“) უეჭველი.

ΑΔΙΣΤΑΚΤΩΣ (ἀδιστάκτως ზმნზ.) უეჭველად; დაბეჯითებით.

δ ἐπιφέρει μετὰ χειρας ἔχω διάβημι τὸν ποταμὸν ἀδιστάκτως ველო იპყარ რომელი ვეგ შენათა გაქუს და დაუყენებელად განვლე მდინარე ესე (წმ. დიმიტრ. PG 116,1201 B; citra dubitationem).

ΑΔΙΨΟΣ (ἀδιψος, ον, ← ἀ-, დსიპა „წყურვილი“) უწყურველი, ვინც არ გრძნობს წყურვილს.

ΑΔΜΗΣ (ἀδμής, ἦτος, ἶ და ἦ, → ἀ-, დამადა „მოვათეინიერებ“, „დავიმორჩილებ“) 1) დაუმორჩილებელი; 2) გაუთხოვარი, ქალწული (არტემიდა).

ΑΔΜΗΤΟΣ (ἀδμητος, ἦ, ον) იგივეა რაც ἀδμής.

ΑΔΟΒΑΤΗΣ (ἀδοβάτης, ος, ἶ, ← ἀ-, დბათა „ჯოჯოხეთი“, ბასა „ჩავდივარ“) ჰადესის მკვიდრი.

ΑΔΟΚΗΤΟΣ (ἀδοκήτος, ον, ← ἀ-, დოქადა „ველოდები“) მოულოდნელი; ἀπὸ τοῦ ἀδοκήτους მოულოდნელად; ანასდად.

ὑπὸ τῆς ἀδοκίτου τῶν ἰσπέων ἐφόδου უკუ მოულოდნელი სა ცხენოსანთა ზედმოსვლისაგან (ვლავ. 53,46; inopinato); τὸ τῶν θεῶν κέρτος ἄς πολλὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀδοκίτων ἰδεῖν ἦλπισα დმერთთა მრავალსა სხუასა მოულოდნელსა მომლოდე ვიყავ (მინა ერმ. PG 116,412 B; inopinata); φόβοι δὲ ἐπέσθησαν ἀδοκήτοι ხოლო შიშნი წარმოუდგებოდეს მოულოდნელი (სიბრძნე 18,17); τούτῳ γὰρ ἐξ ἀδοκήτου συσπυρήσας ὁ δαίμων ἰσθιლა რაჲ იგი ეშმაკმან მან კრთომით ხლდებოდა (პატ. ცხ. PG 116,364 A; ex opinato occurrisset).

ΑΔΟΚΗΤΩΣ (ἀδοκήτως ზმნზ.) მოულოდნელად.

πολλῆν ἡδονὴν παρῆχεν ἀδοκήτως (მოულოდნელად) ἐπιφανείσ (ვლავ. 33,50; inexpectato adventu).

ΑΔΟΚΙΜΟΣ (ἀδόκιμος, ὄν, ← ἀ-, δόκιμος „ნასინჯი“, „გამოცდილი“) 1) გამოუცდელი; 2) არაწარჩინებული, მდაბიო.

τύπτε ἀδόκιμον ἀργύριον ეც გამოუცდელსა ვეცხლსა (ივანე 25,4; отдели примесь от серебра); αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι და მე გამოუცდელი ვიყო (1 კორ. 9,27; ipse reprobus efficiar; недостойным); εἰ μὴτι ἀδόκιμοι ἔστε გარნა თუ გამოუცდელ რამე ხართ (2 კორ. 13,5; не то чем должны быть; reprobi); ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν გამოუცდელნი სარწმუნოებითა (2 ტიმ. 3,8; неведжды в вере); πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι ყოვლასა მიხართ საქმისა კეთილისა გამოუცდელ (ტიტ. 1,16; неспособны); τὸ ἀργύριον θμᾶν ἀδόκιμον ვეცხლი თქუენი მრღუე * არს (ესაია 1,22; in scoriā; изгарью),

ΑΔΟΛΕΣΧΕΩ (ἀδολεσχεῶ, ← ἀδω || ἄδην(!), λέσχη („სალაყბო-დგოლი“) 1) ვმეტყველებ, ვსაუბრობ(თ); 2) ვიზრახავ; 3) ბევრს ვლაპარაკობ.

τυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου ἡδολεσχεῶν ღამე გულითა ჩემითა ვზრუნევდ (ფსალმ. 76,7; беседую с сердцем моим); καὶ ἔμοῃ ἡδολεσχεῶν οἱ καυχήμενοι ἐν ψήλῃ ჩემთვის ზრახვიდეს რომელნი სხდეს ბჭეა (ფსალმ. 68,13; толкуют); καὶ ἀδολεσχήσω ἐν τοῖς ψαυμασίαις σου და გამოვიძინე მე საკვრველბანი შენი (ფსალმ. 118,27; буду раумашлягь); ἐν ταῖς ἐπιτολαῖς σου ἀδολεσχήσω ἔცნებათა შენთასა გულს ვეტყუოდე (ფსალ. 118,15; 118,78; я раумышляю по повелениях твоих); μὴ ἀδολεσχεῖ ἐν πληθύνει πρესβυτέρων ნუ ისწრაფო დიდ-მეტყუელ ყოფად სიმრავლესა შორას მოხუცებულთასა (ისო ზირ. 7,14; noli verbosus esse); ἐτέρου λέγοντος μὴ πολλὰ ἀδολεσχεῖ სხლამეტყუელასა (სადაცა არან უხუცესნი) ნუ მრავალ მეტყუელებ (ისო ზირ. 33,10); ἐξῆλθεν Ἰσαὰκ ἀδολεσχεῖσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δαίλης განვიდა ისაკ ველად განცხრომად¹ მამუზნა (დაბად. 24,63; вышел в поле поразмыслить; ad meditandum).

ΑΔΟΛΕΣΧΙΑ (ἀδολεσχία, ἦ) 1) მეტყველება, საუბარი, ზრახვა; 2) ბევრის ლაპარაკი; ცუდ-მოუბარი; 3) წუხილი.

ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου რამეთუ შევწუხენ ზრუნვასა ჩემსა (ფსალ. 54,3; в горести моей); ἐκ πληθους ἀδολεσχίας μου მრავლისაგან ურვისა ჩემისა (1 მეფ. 1,16; печали); διηγῆσαντὸ μοι παράνομοι ἀδολεσχίας მითხრეს მე უსჯულოთა ზრახვად (ფსალმ. 118,84; fabulationes, Geschwätz); ἀδολεσχίαν მზრახობა (ევნომ. მიმ. H' 69); ὑμεῖς οἰδατε τὸν ἄνδρα καὶ τὴν ἀδολεσχίαν αὐτοῦ თქუენ თვთ უწყით კაცი იგი და სიცრუეც (V: მოკარულობა)² მისი (4 მეფ. 9,11; quid locutus sit); ὅτι ἀδολεσχία αὐτῶν ἔστιν ნუ თუ გაცხრებოდეს რასამე (3 მეფ. 18,27; может быть он задумался; forsitan loquitur).

* საბა: მრღვე ილეკრო გაუწმედელი, ვინა გამოუცდელი, რომელ არს ჩიომი.

¹ ასეა ოშქი და V.

² საბა: მოკარული (4 მეფ. 9,11) ცუდ მოუბარი.

ΑΔΟΛΕΣΧΙΚΟΣ (ἀδολεσχικός, ἡ, ὄν) ყბელი.

ΑΔΟΛΟΣ (ἄδολος, ὄν, ← ἄ-, ὄσλος „ვერაობა“, „ეშმაკობა“) უეშმაკო; არა მზაკვარი.

ἀς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γὰρ ἐπιποιήσατε ვა აწინდელ-შობილთა ყრმათა სიკყვერის მის უზაკველისა სძისა ვსუროდენ (1 პეტრ. 2,2; sine dolo).

ΑΔΟΛΩΣ (ἀδόλως ზმფზ.) უეშმაკოდ.

ἀδόλως τε ἑμαυτὸν ἀφύσους τε μεταδίδωμι უზაკველად ვისწავე. უშურველად მისცემ (სიბრძნ. 7,13; sine fictione); *θηλωσοῦσιν ἡμῖν ἄδολως* (უზაკველოდ) აუთის ტომეშთის (ფლავ. 157,23; sine dolo).

ΑΔΟΜΕΝΟΣ (ἀδόμενος, ← ἄδω „ვაქებ“) შექებული.

ἐννοεῖται τὸν μέγρι ὅν ἐν τοῖς ἀπίστοις στῆμασιν ἄδόμενος გულად მოილონ ვიღრე აქამომდე პირებიოთა ყოველთათა მიმოდასათქუმელი იგბ (ამარტ. 179,9); *τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα τε καὶ ἄδόμενα* მისთჳს თქუმულნი და უწყებულნი (ამარტ. 238,33).

ΑΔΟΝ (ἄδων) აორისტი ზმნისა ბნბანა.

ΑΔΟΞΑΣΤΟΣ (ἀδόξαστος, ὄν, ← ἄ-, ὄδοξασტός „სავარაუდო“, წარმოსახვითი“) ნამდვილი; სრულიად უეკველი.

ΑΔΟΞΕΩ (ἀδοξέω, ἄ-, ὄδοξω „სახელი“, „დიდება“) 1) უცნობე ვარ; 2) ცუდი სახელი მაქვს; 3) სამარცხვინოდ მიმანია.

ἀδοξήσει ἀπὸ ἀνθρώπων τὸ εἶδος σου ვგრეთ უდიდებელი ყოს ხილვაჲ შენი კაცთაგან (ესაია 52,14; *ὄνια ὀδεσδρακεν; inglorius erit*).

ΑΔΟΞΙΑ (ἀδοξία, ἡ, ← ἄ-, ὄδοξία „სახელი“, „დიდება“) 1) ცუდი სახელი; სამარცხვინო სახელი; 2) სირცხვილი.

ἡ γὰρ ὄδοξία ἀνθρώπου ἐκ ταύτης πατρὸς αὐτοῦ. καὶ ὄνειδος τέκνοις μήτηρ ἐν ὄδοξία ῥ' ὄდიდება კაცისა ზატვისაგან მამისა მისისა და ყუედრება შვილთა დედისა უდიდებულობასა შინა (ისო ზორ. 3,11; *maledictio*); *σημαίνει δὲ ὄδοξίαν τὸ ὄνομα* ხ' მოასწავებს უდიდებასა სახელი (ფლავ. 187,2; *infamiam significat*); *περιπεσεῖν ὄδοξίαν* თს' შთავრდომად ვინახამე უპატობასა (ნემ. 109,5; *dedecus*); *ὄδοξον γὰρ καὶ πέναν καὶ ὄδοξίαν καὶ θάνατον...* *καταλογιζέσθαι ἄξιον* ხოლო სენი, და სიმკოდვე, და შეურაცხება და სიკუდილი ...არა ვგრ არს მათი ნაწილსა თანა ბოროტისასა შერაცხვად (ექ. დღ. 21,6; *ignominiam*).

ΑΔΟΞΙΟΝ (ἀδοξίον, τό, ← ἄδοξιος) ცუდი სახელის ქონა; სამარცხვინობა.

καὶ τὸ ἄδοξιον αὐτὸν τῆς ἡμετέρας καταστροφῆς ὀρήσεται διαχρησόμενον და უდიდებობაჲ ჩუენისა დამვობისაჲ ეწიოს მას თავის მკლველსა (ფლავ. 56,14; *infamia*).

ΑΔΟΞΙΟΣ (ἄδοξιος, ὄν, ← ἄ-, ὄδοξία „სახელი“, „დიდება“) 1) უსახელო; სახელგატყბილი; 2) უნდო; შეურაცხი; ნაძრახი.

πένητες δήπου και ἄδοξοι παροπτέοι κριμήσονται; და გლახაკისა შეუ-
რაცხებით თანა წარსლვაჲ (სპირ. ცხ. PG 116,445 B; *inglorii*); *ὁ ἄδοξος ἐν-
πλοῦτω* უდიდებულო სიმდიდრეთა შინა (ისო ზირ. 10,31 [34]); *ἐγένετο δὲ καὶ
αὐτῆς ὡς ἀνήρ ἄδοξος* იქმნა ტაძარი მისი ვითარცა კაცი უპატივო (1 მაკ. 2,8);
καὶ τοῦ Σίμωνος ὄντος ἀδόξοιτροῦ გარნა ვინაჲთვან სიმონ უნდო ყოველი იყო
(ფლავ. 604,36).

ΑΔΟΞΩΣ (*აბდოჯაჯ* ზმზხ.) სახელგატეხილად; უღირსად; ნაძრახად.

πάνω ἄδόξως αὐτῷ και ταπεινῶς προσφίρεται ყოვლითურთ უნდოდ და
მდაბლად შეპრაცხა თავი თქის (სპირ. ცხ. PG 116,441 B; *humiliter*); *ὁπόσοι δὲ
αὐτῶν και διέφυγον, ἀδόξως ἀπέστρεψαν* ხ' რაოდენნი განეულტენეს მას, შეუ-
რაცხად უკუნიქეს (ფლავ. 20,43; *ignominiose*); *...ἀποθάνειν ἢ ζῆν οὖτως
ἀδόξως* (უსახურად) (ფლავ. 459,52; *cum dedecore*).

ΑΔΟΣ (*ჯდოს*, *ეოს*, *ტბ*) მოციორჭება (მუშაობით), მობეზრება; ტამ-
ნან *δένδρεα μακρά, ἄδος* ტემუნ წავთო მუჰომ დიდი ხეების მოჭრით
მის სულს ეწვია მობეზრება (ილ. 11,88; ე. ი. ხელები დაერალა).

ΑΔΟΥΛΟΣ (*ჯდოსლოს*, *ოვ*, ← *ა-*, *დოსლოს* „მონა“) 1) ვისაც მონები
არა ჰყავს; 2) ღარიბი (იმდენად ღარიბი, რომ მონები არა ჰყავს).

ΑΔΟΥΛΩΤΟΣ (*ჯდოსლათოს*, *ოვ*, ← *ა-*, *დოსლათ* „ვიმონებ“) დაუმო-
ნებელი, თავისუფალი.

καὶ ἀδοῦλωτον ὄπὸ τοῦ κακοῦ διαφυλάττει τὸ φρόνημα და დაუმონებ-
ებლად დაჰმარხავს გონიერებას ყოველთავე ბოროტთაგან (ქ. შეს. PG 44,193 C;
v. I. არა დაემონოს ბოროტთა).

ΑΔΡΑΝΕΙΑ (*ჯდრანეია*, *ი*, ← *აძრანის* „უმოქმედო“) უმოქმედობა;
უძლურება.

τὰ μὴ μετέχοντα τοῦ φωτός αὐτοῦ οὐκ οὐκείαν ἀδράνειαν οὐκ μετέχει
რომელმან ეერ მიიღოს ნათლისა მისისაგან, იგი თქისა უძლურებისაგან ვერ
მიიღებს მას (დიონ. სქ. 248 A; *propter propriam infirmitatem*).

ΑΔΡΑΝΗΣ (*ჯდრანის*, *ეს*, ← *ა-*, *ძრან*, *ძრანის* „ვმოქმედებ“) 1)
უმოქმედო; 2) უძლური.

τὸ μὲν ἀδρανὲς οὐ καθ' αὐτὸ არამედ სხელი ბუნებით უმოქმედო
(პროკლე 51,22); *ἀδρανὲς οὐκ ἔστιν* და მოკლებულ (პროკლე 8,9); *τὰ ἀδρανῆ
σφάσματα διέδρηξε* უძლური იგი ნაქსოვი მისი განხეთქის (ექ. დ. 71; *tenuem
texturam*); *ὥστε ἐπιτέτευχται τῷ προφήτῃ ἢ πρὸς τὸ ἀδρανέστατον
ἀνθὸς ὁμοίωσις τῆς ἀνθραπίτης* ძნეის მიამსგავსა წინაჲსწარმეტყუელმან კაცო-
ბრივი დიდებდა უძლურებასა ყუავილისასა (ექ. დ. 52,19; PG 100 B; *cum
debilissimo flore*); *τὸ ἀδρανέστατον ταῖς χειρὶν ἐδράνειαι αἰτεῖται*
სიმკნესა ითხოვს, რომელი ყოველთა უუძლურეს არს (სიბრძნე 13,19);
ἦν ἡδὴ και ἀδρανὲς τι περιωζῶν τὸ πνεῦμα ვიდრეღა ჯერეთ
სულიერ იყო და მშხვიერ (მინ. ერმ. PG 405 C; *imbecillum... spiritum*);
εἰ δὲ πολλὸν αὐτοῦ καταδεέστερος ἦν, ἀδρανῆς αὐτῇ ἢ ἕνοια φαίνεται უკუეთუ
ფრიად უღარეს იყო მისსა, სიჩქურ არს მოგონებდა ეგე (ამარტ. 65,25).

ΑΔΡΑΣΤΕΙΑ (*ჭბრასტეია* *, *ή*, ← *ჭბრαστος* „ვინც არ გარბის“)

1) გაუქცევლობა; 2) აუცილებლობა.

καλει δὲ τοῦτον ψεσμὸν ἀδραστείας უწოდს უკუე საკრველად ულთოლ-
ველობისა (ნემ. 147,19; inevitabilitatis decretum: PG 40, 754, 37).

ΑΔΡΑΣΤΟΣ (*ჭბრასტოს*, *ον*, ← *ბ-*, *ბრჰ-*, *ბმბრჰთჰა* „გავრბივარ“)

1) ვინც არ გარბის (*მონებზე ითქმის*); 2) აუცილებელი; გარდა-
უვალი.

ΑΔΡΕΠΤΟΣ (*ჭბრეპტოს*, *ον*, ← *ბ-*, *ბრჰჰა* „ვწყვეტ“) მოუწყვე-
ტავი; უწყვეტელი.

ΑΔΡΟΣ (*ჭბრძ*, *α*, *ον*) 1) მომწიფებული; მწიფე; 2) მოზრდილი;

3) ღონიერი, ჭარმაგი; ვაჟკაცი.

ἐκάλεσεν... πάντας τοὺς ἀδρούς *Ιουδα* მოუწოდა... ყოველთა კაცთა
იუდასთა (3 მეფ. 1,9; omnes viros Iuda); *οὗτοι ἀδρούι τῆς πύλεως* *ἐξέτερον*
αὐτοὺς უხუცესნი ქალაქისანი ზრდიდეს მათ (4 მეფ. 10,6; знатнейшие; optima-
tes); *πάντας τοὺς ἀδρούς αὐτὸν* *καὶ τοὺς γωσιστοὺς* (მოსრა) ყოველნი დიდშემძ-
ლენი მისნი და მეცნიერნი მისნი (4 მეფ. 10,11; v. l. მთავარნი; велимож;
optimates); *ἀδρούι δὲ ἐπαύσαντο* *λαλοῦντες* მთავარნი დაღუმენს სიტყვაგან
(V: დიდშემძლენი მეტყუელნი დასცხრებოდეს) (იობი 29,9; principes; იობი
34,19); *συμπέσονται οἱ ἀδρούι* დაეცნენ მდიდარნი იგი (ესაია 34,7; poten-
tibus); *πρόξασομαι* *πρός τοὺς ἀδρούς* მივიღე მდიდართა მიმართ (იერ. 5,5;
ad optimates).

ΑΔΡΟΣΙΑ (*ჭბროსია*, *ή*, ← *ბ-*, *ბრჰთჰა* „ცვარი“, „ნამი“) უნო-
ტიობა.

καὶ δσθენεις ὑπὸ ἀδρουσίας, *οἱ διαπαντὶ καὶ κατεσθίειν* *τοὺς ἀδρούς*
τραπέντες *ἐκπληξίν* *μοι παρέσχον* და უძლურთა უნოტიობისგან რომელ-
თაცა აღლევად და შეჭმად მიდრეკილთა შეუნიერთასა განცხრებაჲ მომცეს მე
(ელავ. 49,17; prae siccitate).

ΑΔΡΟΤΗΣ (*ჭბროტჰ*, *ητος*, *ή*, ← *ბბრძ*) სიმტკიცე, სიუხვე.

μήτις ἡμᾶς μαμῆσθται *ἐν τῇ ἀδρότητι* *εαυτῇ* ნუ ვინმე გუგმობდეს ჩუენ
სიმტკიცისა ამისთჳს (2 კორ. 8,20; in hac plenitudine).

ΑΔΡΥΝΩ (*ბბრჳნა* ← *ბბრძ*) 1) ვამწიფებ; 2) ვზრდი; 3) გან-
ვამტკიცებ; განვადიდებ.

ἀδρυσθέντος δὲ τοῦ παιδίου აღზარდა ყრმა იგი (გამ. 2,10); *ἡδρυσθησάν*
οἱ υἱοὶ τῆς γυναικὸς განლორძინდეს ძენი იგი ცოლისა მისისანი (მსაჯ. 11,2);
ἡδρυσθη τὸ παιδάριον აღლორძინდა ყრმა იგი (მსაჯ. 13,24; 2 მეფ. 12,3;
4 მეფ. 4,18); *μὴ αὐτισὺς* *προσδέξασθαι* *ἕως οὗ* *ἀδρυσθῆσιν* მათ ელოდით თქუენ
ვიდრემდე განლორძინდენ (V: განორძინდენ) (რუთი 1,13); *ἄν* *υεθρυστα* *ἡδρυσ-*
μένα ვითარცა ახალნერგნი განმტკიცებულ არიან (ფს:ლმ. 143,12); *οὐδὲ*

* Pape-ს არა აქვს, არც Sophocles-ს.

περιεβήλοισι πορφύραι ἄστε ἀδυσμῆσαι ἐν αὐτῇ არცა შეიმოსეს პორფირი რომელ ი დიდნეს მისთვის (1 მაკ. 8,14; ut magnificaretur).

ΑΔΥΝΑΜΕΩ (ძბნუამება ← ἀ-, ბნუამს „ძალა“) არ შემიძლია. იგივეა, რაც ბბნუატება.

ΑΔΥΝΑΜΙΑ (ბბნუამისა, ἡ, ← ἀ-, ბნუამს „ძალა“) უძლურება, სისუსტე.

κατ' αἰτίαν ἀδυναμίας πρὸς καιρὸν ἀμελοῦσιν მიზეზითა რაფთამე ჯეროვნითა საქმესა რასმე შექცეულ იყვნენ ანუ უძლურებასა (ქიოს. 78,24; ქ. 37,3); *κατὰ τῆς τοῦ μετέχοντος ἀδυναμίας* უძლურებისაგან მზიარებელთადასა (პროკლე 88,1; ბერძნ. 126,17); *ἀποθάνεται ἐν ἀδυναμίᾳ* მოკვდეს უძლურებათა შინა (ამოსი 2,2; 3 მაკ. 2,11); *ἐξ ἀσθενείας καὶ ἀδυναμίας συμβαίνουσιν* უძლურებასაგან და პირუტყუეებისა¹ შეგუემთხუევის (დიონ. სქ. PG 30± B; *ex imbecillitate facultatisque defectu provenientes*).

ΑΔΥΝΑΜΟΣ (ბბბნუამოს, ος, ← ἀ-, ბნუამს „ძალა“) შეუძლებელი; ვერ შემძლებელი, უღონო.

ὄψιν καὶ ἀδυναμὸν αὐτῆς εἶπεν ვინაფცა ყოვლად შეუძლებელად თქუა იგი (დიონ. სქ. PG 301 A; *viribus careere*); *ἀδυναμὸν ποιεῖτε τὸν Θεόν* შეუძლებელ ჰყოფთ ღმერთსა (დიონ. სქ. 360 D; *impotentem*); *ἀπιστοὶ δὲ καὶ ἀδύναμοι τὸ ἰσχύειν* ურომელო და უძალი სხეული (პროკლე 52,3; *without potency*).

ΑΔΥΝΑΤΕΩ (ბბბნუატება, ← ἀ-, ბნუატბს) უძლური ვარ; არ ძალბიძს; ბბბნუატენ შეუძლებელია.

ἀδυνατεῖ ἐαυτῶ βοηθῆσαι არა ძალუძს შეწევნა თავისა თვისსა (სიბრძნე 13,16); *ἐὰν δὲ.. ἀδυνατήσῃ ταῖς χερσὶ παρὰ σοῦ* უკლეთუ.. ვერ შემძლებელ იყოს ველითა შენ შორის (ლევ. 25,35); *μὴ ἀδυνατήσῃς παρὰ τῶ θεῷ* ნუუკუე შეუძლებელ არსა ღმერთისა თანა (სიტყუაჲ) (დაბად. 18,14; იობი 42,2; ზაქარია 8,6); *ἀδυνατεῖ უძლურ არს* (ქ. შეს. PG 44,164 D); *ἀδυνατεῖ δὲ σοὶ ἰσχύει* უძლურებაჲ არა არს შენ თანა (იობი 10,13); *γύαρι τε ἀδυνατοῦσι θιάσος περιέμωχας* და მუჭლთა უძლურთასა კურნება-გეცა (იობი 4,4); *ἀδυνατήσουσιν* უძლური იქმნენ (ესაია 8,5).

ΑΔΥΝΑΤΟΝ (ბბბნუატონ, το, ← ბბბნუატბს) 1) უძლურება, სისუსტე; 2) შეუძლებლობა; შეუძლებელი რამე.

τὸ γὰρ ἀδύνατον τὸν ἄριστον შეუძლებელი იგი სჯულისა (რომ. 8,3); *τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις* ბნუატბ პარა ტῶ θεῷ *ἐστιν* შეუძლებელი კაცთაგან შესაძლებელ არს ღმერთსა მიერ (ლკ. 18,27); *ἄστε καταέλαστος αὐτοῖς τὸ τὸν ἀδύνατον λόγος* ვინაფცა საკაცებელ არს შეუძლებლობა იგი მათისა სიტყუაჲ და საბასრობელ (ექ. ღლ. 30,3; *non posse*); *τοῖα δὲ ἐστιν ἀδύνατα μὴ ἰσχύει* სამნი არიან ჩემდა შეუძლებელ გულისხმის ყოფად (ივაენი 30,18).

ΑΔΥΝΑΤΟΣ (ბბბნუატოს, ος, ← ἀ-, ბნუამუი „შემიძლია“, „ძალა მაქვს“, „ღონე მაქვს“) 1) უძლური, უღონო; 2) შეუძლებელი.

¹ „პირუტყუეება“—მთარგმნელს აურევია რალაც სხვა სიტყუაში.

ἀδύνατος δὲ ἐξέλιθι ἐκ χειρὸς θανάτου უძლური იგი განერეს გელისა-
გან ძლიერისა (იობი 5,15; 5,16; 20,19; ფლავ. 102,32); τὸ γὰρ πάντα εἰπεῖν μα-
ροῦ καὶ ἀδύνατον რამეთუ დაღაცათუ მისსა ყოველსავე თქუმაჲ ყოველად უღონო
არს (სბ. ცხ. PG 468 A); ψυχῆ... νοῦ προσεχῶς μετέχειν ἀδύνατον სულმან
უსაშუველოდ გონებისა ზიარებად ვერ უძლო (პროკლე 105,19; cannot; παρὰ
ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατον ἔστιν კაცთაგან შეუძლებელ არს (მთ. 19,26;
პროკლე 3,18; 6,10; 15,4; 65,2; ფლავ. 22,47; სიბრძნე 16,15); კაცთაგან ვერ
შესაძლებელ არს (მრ. 10,27); μίχεσθαι δὲ πρὸς μέρη ἀδύνατοι ἔφυγον
და ბრძოლად სიმორვალისაგან არა შემძლებელნი ივლტოდეს (ფლავ. 20,35).

ΑΔΥΝΑΤΩΣ (ἀδυνατίας ზმნზ. ← ἀδύνατος) შეუძლებლად, შეუძ-
ლებლობით.

ἀδυνατίας ἀπασυμπίπτουσιν καὶ τὸ ἀδυνατίας კეთილად თქუა შეუძ-
ლებლობითი განლალება (დიონ. სქ. PG 4,192 B).

ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ (ἀδυσώπητος, ← ἀ-, δუსωπέομαι „მეშინია“,
„მრცხვენია“) 1) უსირცხვილო; უდრეკი; 2) ულმობელი, შეუბრა-
ლებელი.

ὁ πρὸς μικροῦ σκληρὸς τε καὶ ἀδυσώπητος რომელი იგი პირველ მცირედისა
ფიცხელ იყო და მოუდრეკეველ (სბ. ცხ. PG 425 A; inexorabilis).

ΑΔΥΤΟΝ (ἀδυτον, τὸ, ← ἀδυτος) ტაძარი (სადაც შესვლა არ
შეიძლება, მხოლოდ ქურუმისთვის არის ნებადართული).

καὶ ταῦτην ἐν τῷ ἀδύτῳ κατατίθεισιν (და ეს მან დამალა) შეუუვალსა
შინა (ფლავ. 93,5; ე. ი. ტაძარში); εἰς τὸ ἀδυτον შეუვალსა შინა (ფლავ. 279,24;
ad secretarium); καὶ τίς ἱκανὸς κατατολμῆσαι τῶν ἀδύτων და ვინ შემძლებელ
არს შეკადრებად შეუუვალთა შათ (ექ. ლდ. 14,28; ე. ი. ვინ შეებლავს ტაძარში
შესვლას!).

ΑΔΥΤΟΣ (ἀδυτος, ος, ← ἀ-, δუსა, დუსოμαι 1) ჩავდივარ [პადესში],
ჩადის [მზე]; 2) ვიცვამ, ვიმოცები) 1) რაც არ ჩადის, ჩაუვალი; 2) შეუ-
ვალი; ხელშეუხებელი, წმინდა; 3) ვადატ. დაუღამებელი.

τοῖς δ' ἄλλοις ἄπασιν ἀδύτῃ τε καὶ ἀπασυσι ἢ სხუთა ყოველთაგან
უვალ არიან და შეუხებელ (ამარტ. 305,24); τὸ δ' ἐνδοτέρω αὐτῶν ἀδύτου
ἦν შეუუვალი იყო (ფლავ. 91,33; ე. ი. შიგნით შესვლა არ შეიძლებოდა; πᾶσαι
ἀδύτῃ τε καὶ ἀπασυσι ყოველთათუ მითუვალ და შეუხებელ (ამბ. მედ. PG 877 A;
შდრ. ზემოთ ამარტ. 305,24); χαιρε, βόλις τοῦ ἀδύτου φέγγους გიხაროდენ ლამ-
პარო დაუვალისა ნათლისაო (Ag. 146; ქ. 18); χαιρε. ἀστέρως ἀδύτου μήτηρ
გიხაროდენ ვარსკულაფსა დაუღამებელისა დედაო (Ag. 142; ქ. 9).

ΑΔΩ (ἀδω ← ἀείδω), ἄσομαι (ἄσω), ἦσα, ἦσθην 1) ვმღერე;
ვგალობ; 2) ვადიდებ; 3) უღერს.

ἄδουσιν φθῆν καιτήν გალობდეს გალობასა ახალსა (გამოცხ. 5,9); τῶτε
ἦσεν მაშინ გალობდა (რიცხვა 21,17); ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας
სიუ გალობდეს და ვჰმადლობდეს ძლიერებასა შენსა (ფსალმ. 20,24); ὡς δὴ ἰσχυρὸς
ἐκ τῶν ἀδόντων ვითარ საუწყო არს მგალობელთაგან (ნემ. 93,25; 1 ნემტ.

προοδέχεται ხოლო დედაკაცი ნიადავისად წადნიერა შერთვად (ნემ. 116,22); και γὰρ ἡ ψυχὴ διὰ τοῦν μετέχει τοῦ αἰεὶ ἵσθαι ὅτι σულსაცა გონებისა მიერ აქუს ნიადავ გავონება (პროკლე 18,4; in perpetuity); οὗ μὴν ἐν τῷ ἀντὶ ᾧ περὶ τὸν αὐτὸν αἰεὶ τύπον ὀράται წყალი იგი მდინარისად მის არა ყოვლადვე (ე. ი. ყოველთვის) ერთს ადგილსა ჰგებს (კ. შეს. PG 165 A); αἰεὶ უკუნისამდე (კ. შეს. AP 184 c₁₁).

2. Αἰεὶ (აეი, τὸ) მარადისობა.

ἀμφοῦ ἔχει, και τὸ αἰεὶ και τὸ ὄν ჰქონდინ მრჩობლივე: მარადისობადაცა და მყოფი (პროკლე 55,29; perpetuity); τῷ δὲ αἰεὶ μιμούμενοι τὴν αἰώνιον φύσιν ἢ სამარადისობითა ებადებოდის საუკუნისა ბუნებასა (პროკლე 37,12; 118,19).

Αἰεγενής (აეიგენის, ეს, ← აეი, γένος „გვარი“) მუდამ მყოფი; სამუდამო, საუკუნო.

Αἰεῖδος (აეიდას, ეს, ← აე-, εἶδος, ἴδ- „ხედა“) უხილავი.

Αἰεῖω (აეიდა) (აედა). აედა, აედა. იხ. აედა.

Αἰεζωία (აეიჯაია, ← აეი, ζῶν „ცხოვრება“) სამარადისო ცხოვრება.

και ἡ ἀθανασία, παράσις, αἰεζωία და უკუდავება ითქმის სამარადისობასა ცხოვრებისა განგრძობისათჳს (ლიონ. სქ. PG 229 B; vita continua).

Αἰεζωός (აეიჯაოს, ავ) (აეიჯაოს, ὄν) სამუდამო; მუდამ ცოცხალი.

Αἰεθαλέω (აეიფალაე, ტὸ, ← აეი, θάλλω „ვყავი“) სამარადისო სიმწვანე; დაუწყნობელობა.

οὕτω γὰρ τὸ αἰεθάλω τοῦ φυτοῦ μιμήθη ესრეთ მიემგავსა სამარადისობასა მის სიმწვანესა ნერგისასა (ეფ. ღლ. 58,11).

Αἰεθαλής (აეიფალაის, ეს) (იხ. წინა სიტყვა) მარად-მწვანე; მარად-ყვავილოვანი, უწყნობი.

τὰ μὲν αἰεθάλω ἐποίησε, τὰ δὲ γυμνούμενα რომელნიმე მარადის მწვანედ დაჰბადნა და რომელნიმე განშოშულებადნი (ეფ. ღლ. 62,10; PG 116 B).

Αἰεκαίος (აეიკაიოს, ὄν) იგივეა რაც აეიკის (ილ. 18,77).

Αἰεκής (აეიკის, ეს, ← აე-, εἶκος „შესაფერი“, „რივიანი“, „მართებული“) შეუფერებელი; სადაგელი; სამარცხვინო.

Αἰεκίζω (აეიკიჯა, ← აეიკის), აეიკი ვასახიჩრებ, ვაუშნობებ, ვბილწავ.

Αἰεκινήσια (აეიკიჟისია, ἡ, ← აეი, κινέω „ვამოძრაებ“, „ვძრავ“) მუდმივი მოძრაობა.

τῆς προσεχούσας και ἀνεσθότου και ἀκλινοῦσας αἰεκινήσιαს შემკულავითობა და განუწყემლისა და მიუღრეკელისა მარადის მოძრაობისაგან (ლიონ. სქ. 19,2; 139,23).

AEIKINHTON (*ἀεικίνητον, τό*, ← *ἀεί*, *κινέω* „ვამოძრაებ“, „უძრავ“) მუდმივი მოძრაობა.

τὸ μὲν γὰρ ἀεικίνητον ἴσ' ἂν ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς (დიონ. 118,35; კ. შეს. 126 ა).

AEIKINHOTOS (*ἀεικίνητος, ον*) (იხ. წინა სიტყვა) მარად-მოდრავი.

Θαλῆς μὲν γὰρ πρῶτος τῆς ψυχῆς ἐφοῖεν ἀεικίνητον ἴσ' ἂν ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς (ნემ. 24,13); *ἀεικίνητοι γὰρ ὄντες οἱ πλανῆται λεγόμενοι* ἴσ' ἂν ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς ἢ ἰσχυρῶς (ეპ. დღ. 71,34); *ἀεικίνητος* დაუცხრომელი (კ. შეს. AP 201 ც).

AEIMNHSTOS (*ἀείμνηστος, ον*, ← *ἀεί*, *μυμνήσχομαι* „მახსოვს“) მარად-სახსენებელი, დაუვიწყარი.

καὶ δόξαν ἀείμνηστον κτήσεται და დიდება მარადის საჯსენებელი მოთგოს (ფლავ. 62,6); *οὕτω δὲ καὶ τὸν ἀείμνηστον σὸν αὐτῆς ἐξεπαίδευσεν* სრულიად დაუვიწყარი მარადის საჯსენებელიცა იგი ძე მისი (ამარტ. 262,30).

AEINAOΣ (*ἀεινάος, ον*, ← *ἀεί*, *ναίω* „მიმდინარეობს“; *ἀέναος*, *ἀέναος*) 1) მუდმივ მიმდინარე; 2) ამოუწყურავი; დაუშრეტელი.

ἀντὶ μὲν πηγῆς ἀεναίου ποταμοῦ წყაროსათჳს მარადის გამომდინარისა (სიბრძნე 11,6); *ἀεναίος καὶ θυσία* მარადის მცენტა და მსხუვრპლთა (ფლავ. 105,34; aqua e fonte perenni); *τὰς ἀεναίους τῶν θείων προόδους* *ἐξηρημένως ἀπορροῦσασα* სამარადისოდ მედინისა ღმრთებრივთა მოქცევთა წარმოადინებს (პროკლე 92,21); *βουτῶν ἀεναίων τὰς εὐλογίας δίδωσαι* ბორცუთა სამარადისოთადასა აკურთხა იგი (ეპ. დღ. 37,18; collium aeternorum; მეორე სჯ. 33,15, 33,17); *μυρίους ποταμοὺς ἀεναίους κατὰρροῦσας* აღვსებულ ბევრულთა დაუწყუელელთა მდინარეთაგან (ეპ. დღ. 35,4; fluvii perenni-bus irrigens); *ποταμῶν ῥεῦματα, χειμάρρων τε καὶ ἀεναίων* მდინარნი წყალთან ჳვენებთა თანა დაუწყუელელად მდინარეთა (ეპ. დღ. 34,13); *ἐπ' εὐλογίας θείων ἀεναίων* კურთხევიდ ბორცუთა საუკუნეთა (დაბად. 49,26; колмов вечных; ბარ. 5,7); *ἀεναίου ἕως...* *πεπτανάσιον* საუკუნოსა ცხოვრებასა მიემთხვენს (2 მაკ. 7,36).

AEINAOΣ (*ἀεινάος ᾤων*. ← *ἀέναος*) სამარადისოდ მომდინარე, ამოუწყურავად; დაუშრეტელად.

ὁππῶς πηγὴ τις πολύρροτος ἀεναίας ἐπυροῦσασα იყო წყარო რაჲმე მრავალნაკადული და სამარადისოდ მომდინარე (ამარტ. 88,29).

AEIPAPΘENOS (*ἀειπαρθένος, ἄν*, ← *ἀεί*, *παρθένος* „ქალწული“) მარად-ქალწული.

μητρί Χριστοῦ τὸν θεὸν ἡμῶν τῆ ἀειπαρθένης Μαρίᾳ დედასა ქრისტეს ღმრთისა ჳუნისასა მარადის ქალწულსა მარიამს (ქიოს. 20,17).

AEIPYTOS (*ἀείρυτος, ον*, ← *ἀεί*, *ρῆω* „მივმდინარეობ“) მარად-მდინარე, მარად მედინი, დაუსრულებლად მიმდინარე.

ΑΕΙΡΩ (აείრა) (პოეტ.) უღრის აἴρα-ს.

ΑΕΙΦΑΝΗΣ (აეიფანის, ἔς, ← αἴ, φαίνω „ვიხანვარ“) მარად ჩენილი, მუდამ მნათი.

καὶ τοὺς αἰφανεῖς αὐτῶν καὶ ἀρχαίους ἀπογραφομένοι (ვარსკულავთა სიშორეს ზომდეს) ...და მარადის მნათობთა და საჩინოთა და ჩრდილომასათა აღწერდეს (ეჭ. ლ. 5,11).

ΑΕΙΦΥΓΙΑ (აეიფუგია, ἡ, ← αἴ, φυγή „გაძევება“) სამუდამოდ გაძევება.

ΑΕΙΦΥΛΛΟΣ (აეიფულლოს, ον, ← αἴ, φύλλον „ფოთოლი“) მუდამ-ფოთლოვანი.

καὶ τῶν αἰθαιῶν τὰ μὲν φυλλοβόλα, τὰ δὲ αἰφύλλα და მარადის-მწუნეთა მათგანი რომელნიმე ფურცლის დამყრელნი და რომელნიმე მარადის ფურცლოვანნი (ეჭ. ლ. 62,12).

ΑΕΚΗΤΙ (აეკეტი ზმნვ. ← ἀ-, ἔκρητι „ნებოთ“) სურვილის წინააღმდეგ.

ΑΕΚΟΥΣΙΟΣ (აეკუსიოს, α, ον) იხ. ἀκούσιος.

ΑΕΚΩΝ (აეკონ, ουσა, ον) იხ. ἄκων.

ΑΕΛΛΑ (აელლა, ης, ἡ) გრიგალი. შღრ. ἄημι.

ΑΕΝΝΑΟΣ (აენნაოს, ον) იხ. ἀένναος.

ΑΕΠΤΟΣ (აეპტოს, ον, ← ἀ-, ἔπομαι „მივსდევ“) ვინც ვერ მისდევს, სუსტი.

ΑΕΡ (აერ-) იხ. ἀήρ („ჰაერი“).

ΑΕΡΤΟΣ (აერტოს, ὄν, ← ἀ-, ἔργον „საქმე“) 1) უქმი, უსაქმური, ზარმაცო; 2) უსარგებლო.

ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πᾶς ἀεργὸς გულისთქმათა შინა არს ყოველი უქმი (იგაენი 13,4; ленивого); ὅδοι ἀεργῶν ἐστραμέναι ἀκάθαις ვახხი უქმთა დაფენილ ეკლითა (იგაენი 15,19; путь ленивого).

ΑΕΡΔΗΝ (აერდენ ზმნვ. ← αἴρα, აἴრა „მალლა ვწევ“) აწვეით; ამაღლებით.

ΑΕΡΙΟΣ (აერიოს, ον) (აერიოს, α, ον, ← ἀήρ „ჰაერი“) ჰაერისა, საჰაერო; ჰაერში მყოფი.

ὄρωντες πολλὰ τῶν ἀερίων τὰς μορφὰς μεταβάλλοντα ვინათგან ხედავთ მრავალთა ჰაერთა შინა მყოფთა სახისა შეცვალეზასა (ეჭ. ლ. 101,31; multa aëria).

ΑΕΡΚΤΟΣ (აერკტოს, ον, ← ἀ-, ἔρκος „ლობე“) შემოუღობავი.

ΑΕΡΟΕΙΔΗΣ (აეროეიდის, ἔς, ← ἀήρ, εἶδος „სახე“) ჰაერის სახისა, ჰაერის მსგავსი; საჰაერო.

ὡς καὶ ἀεροειθεῖ ვითარ ჰაერის სახედ (ნემ. 73,19).

ΑΕΡΣΙΠΟΥΣ (*აერსიპους*, *პოდის*, *ბ*, *ჩ*, ← *აერ* „მაღლა ვწევ“, *პუს* „ფეხი“) 1) ვინც ფეხს მაღლა სწევს; 2) ჩორთიანი; *Ἰππιοῦ ἀερσιποῦ*: ჩორთიანი ცხენები.

ΑΕΣΑ (*აესა*) (*ἀέσαιμεν*, *აესან*, *აესαι*) ვისვენებ.

ΑΕΣΙΦΡΟΣΥΝΗ (*აესიფროსუნი*, *ჩ*, ← *აესიფრან*) უგუნურება; სისულელე.

ΑΕΣΙΦΡΩΝ (*აესიფრან*, *ონ*, ← *ადა* „ვლუპავ“, *ფრჩ* „ჭკუა“) უგუნური.

ΑΕΤΟΣ (*აეტოს*, *ბ*) არწივი; ორბი.

ὡς αἰετὸς σκεπάσει τὴν νοσητὴν ἑαυτοῦ ვა ო რ ბ მ ა ნ რ ა ა დ ი ფ ა რ ნ ის ბუღნი თხნი (ლიონ. სქ. PG 560 B; მეორე სჯ. 32,11); τὰ μὲν ἀνόμασαν σχιζόπτερα ὡς τοὺς αἰετοὺς რომელთამე უწოდეს ფრთებებულ ვითარცა არწივთა და ო რ ბ თ ა (ექ. დღ. 93—94); ἀδικώτατος περὶ τὴν τῶν ἐκγότων ἐκτροπὴν ὁ αἰετὸς უსამართლო არს ნაშობთა აღზრდისათჳს არწივი (ექ. დღ. 98,16; 105,3).

ΑΕΤΟΦΟΡΟΣ (*აეტოფოროს*, *ბ*, ← *აეტოს*. *აერ* „ვატარებ“) მედროშე.

ΑΕΤΩΔΗΣ (*აეტადჲს*, *ეს*, ← *აეტოს*, *ეიდოს* „სახე“) არწივისებური.

ΑΖΑ (*აჯა*, *ჩ*, ← *აჯა* „ვახმობ“, „ვაშრობ“) სიმშრალე, სიხმელე.

ΑΖΑΛΕΟΣ (*აჯალეოს*, *ა*, *ონ*, ← *აჯა*) მშრალი; გამხმარი.

ΑΖΗΛΟΣ (*აჯჲლოს*, *ონ*, ← *ა-*, *ჯჲლოს* „გულმოდგინება“, „სწრაფვა“) უშურველი; არასახარბიელო.

ΑΖΗΛΟΤΥΠΟΣ (*აჯჲლოტუპოს*, *ონ*, ← *ა-*, *ჯჲლოს* „სწრაფვა“, „ჯიბრი“, „შური“) ვისაც არ შურს; უშურველი.

ΑΖΗΛΩΤΟΣ (*აჯჲლათოს*, *ონ*, ← *ა-*, *ჯჲლოს* „სწრაფვა“, „ჯიბრი“, „შური“) ვინც შურის ღირსი არ არის.

ΑΖΗΜΙΟΣ (*აჯჲმიოს*, *ონ*, ← *ა-*, *ჯჲმი* „დასჯა“) არადასასჯელი; უვნებელი, დაუსჯელი; მართალი.

ΑΖΥΜΟΣ (*აჯუმოს*, *ონ*, ← *ა-*, *ჯუმ* „საფუარი“) 1) უსაფუვრო; 2) სუფთა, წმინდა, შეურვეელი.

ἀζυμα ἐπὶ πιკρίδων ἔδονται უ ც ო მ ო ა ვ ე ლ ის ყ რ დ ლ ს ა თ ა ნ ა ჯ მ ე ლ (გამ. 12,8); ἔπεναν τὸ σπῆις, ὃ ἐξήνεγκαν ἐξ Αἰγύπτου, ἐγκροφίας ἀζύμους შეიცხუეს ცომოვანი იგი, რომელ გამოიღეს ეგვიპტით ყურბეულად უ ც ო მ ო ლ (გამ. 12,39); ἄρτους ἀζύμους πεφουραμένους ἐν ἐλαίῳ პური და ლელანგო¹ უ ც ო მ ო შესვარული ზეთითა (გამ. 29,2); ἕορτῆ τῶν ἀζύμων დღესასწაული უ ც ო მ ო ე ბ ი ს ა (გამ. 34,18; 1 ეზდრა 7,14; მეორე სჯ. 16,16); ἐπεὶ ἡμέρας ἀζυμα ἔδεσθη შვდ დღე უ ფ უ ვ ე ლ ს ა შ ჯ მ დ ე თ (რიცხ. 28,17); უ ფ უ ვ ა რ ს ა (მეორე სჯ. 16,3); უ ფ ო ვ ე ლ ი (მეორე სჯ. 16,8; ისო ნავ. 5,10); τῶν ἀζύμων ἕορτῆ უ ფ უ ვ ა რ ე ბ ი ს ა დღესასწაულსა (ფლავ. 362,49), უ ფ ო ვ ა რ თ ა დღესასწაულისათა (ფლავ.

¹ საბა: ლ ე ლ ე ნ გ ო უ ფ ო ვ ა რ ი ნ ა ზ უ ქ ი.

526,25; 74,26); *τη πρώτη ημέρα των άζύμων* ბირველსა მას დღესა ბალარ-ჯობისასა (მრ. 14,12; V: უცომობისასა მთ. 26,17); *ει μη έφαγαι άζυμα έν μέση των άδελφών αυτών* ვიდრე ჭამადმდე ბალარჯისა შორის ძმათა თჳსთა (4 მეფ. 23,9; V: სჳამდენ უცომოსა).

AZYE (აზუც, სყოს, ბ, ἦ, ← ბ-, ზყობ „უღელი“) 1) უღელი; 2) არა შეუღლებული.

1. **AZO** (აზა) 1) ვახშობ; ვაშრობ; *άζομένη* გამხმარი (ილ. 4,487);

2) გადატ. ვქრებბი.

2. **AZO, AZOMAI** (აზა, აზომაი) 1) ვეთაყვანები; თაყვანს ცეცი;

2) მეშინია.

AZOΣ (აზაოს, ავ, ← ბ-, ზაჰ „სიცოცხლე“) უსიცოცხლო; სიცოცხლეს მოკლებული.

τά μέν ουν άζα πάντα აწ უკუე უცხოვლონი ყოველნი (დიონ. 113,10); *οιον τά φυτά και τά άψυχα και άζα* რომელ არიან ნერგნი და ნივთნი უსულონი და უცხოვლონი (დიონ. სქ. PG 249 B; *vita privantur*). იხ. აზოს.

AZOΣ (აზაოს, ავ) (იგივეა რაც აზაოს) უსიცოცხლო, სიცოცხლეს მოკლებული.

ει ουν τι έν αυτη άζα εντι, τοϋτο οηκ έχει και' αυτὸ τηϋ τοϋ γωδω-κειν δύναμιν თუ მის შორის რაღეე არს უცხოვლობო, არ ჰქონდის... ძალი ცნობისა (პროკლე 112,23); *και ἡ γωδωσις ἡ άνοϋσιος και άζωσις* ცნობა უარსებო და უცხოვლობო (პროკლე 118,11); *είπει ἡ οϋσία ἡ άζωσις και γωδωσις έστέρηται και' αυτηϋ* ვინაფთვან არსებო ცხოვლობისა და ცნობისგან დაკლებულ იყოს (პროკლე 118,5-6).

AZOΣΤΟΣ (აზაოსთოს, ავ, ← ბ-, ზაოსტოს „შემოსარტყლული“) უსარტყელო.

AHΔHΣ (აჰდის, ეს, ← ბ-, ἦდის „სიამოვნება“) უსიამოვნო; არასიამოვნო, აუტანელი.

άηδής αυτὸις και χαλεπός უმშუებო¹ და ბოროტად მყოფი (ფლავ. 113,1; *iniucunda*); *και πάντ άηδὸς ζυτος* და ყოვლოდ უტკბოდ მყოფენ (ფლავ. 179,49); *οϋτε λέντος άηδίστερον τι τοις έστυσχάνοσιϋ* უმწარეს შემთხუეულთათჳს (ფლავ. 180,9; *iniucundius*); *τοις δέ οηκ άηδής* (სიხარულით) *ἡ τῶν Άζωσιων δέησις* (ფლავ. 188,24; *non ingrata*).

AHΔIA (აჰდია, ἦ, ← აჰდის „უსიამოვნო“) 1) უსიამოვნება; 2) უგემურობა; 3) საზიზღრობა.

τιϋ δέ άηδία και λένχαι ვისა ურვანი და ლალვა (იგაენი 23,29); *τὸϋ στόματὸς έστι της γαστρὸς άηδία* სტომაქისა უგემურობა² (კ. შეს. 146 ხ, PG 160 A; *molesta affectio*); *άηδία* მყრალობა (კ. შეს. AP 221 ხ₂); *άηδία* ვნება (კ. შეს. AP 160 ა₁₁); *άηδία* უშეგერი (ევნომ. მიმ. B₁-18).

¹ საბა: მშუებელი შუების მოქმედი (31,20 იერ.).

² საბა: უგემურად სნეულ რამე.

ΑΗΔΩΝ (*აჲდών, ὄνος, ἦ, ← ძედნა „ვმღერი“, აბნჲ „ხმა“*) ბულ-ბული; იადონი.

πῶς ἀγρυσινον ἢ ἀηδών, ὅταν ἐπαδῆ ვითარ მღჳძარი არს აიდონი, რაჲამს აგრობნ კუერცხთა (ექ. დღ. 99,30).

ΑΗΔΩΣ (*აჲდῶς ზმზზ. ← აჲდῆς*) 1) უსიამოვნოდ, არასასიამოვნოდ; 2) მძვინვარედ.

καὶ τοὶς βουλεύμασιν ἀηδῶς ἔχων და განზრახვათა ზედა უშუებოდ მჭონებელი (ფლავ. 9,17; *gravatim ferens*); *ἀηδῶς προετρέφατο* უმშუებად განამკნო (ფლავ. 229,12; *fastidierat*); *οὐκ ἀηδῶς* არა უშუერად (ფლავ. 177,17; *non ingratum*); *ἀηδῶς* მძვინვარედ (ფლავ. 413,23; 451,5 *graviter*); *φέροντι τοῖσιν ἀηδῶς τῷ Μωσῆ* არა მხიარულობით მჭონებელ იყო მოჯი (ფლავ. 67,5; *aegre*: 333,3); *πρὸς τὸ πολεμεῖν ἀηδῶς* უღებად (ფლავ. 163,28).

ΑΗΘΕΙΑ (*აჲჲეია, ἦ, ← ა-, ἦმის „წესჩვეულება“, „ხასიათი“*) უჩვეულობა; მიუჩვეველობა.

ΑΗΘΗΣ (*აჲჲეჲს, ες, ← ა-, ἦმის „ჩვეულება“*) 1) მიუჩვეველი; 2) უჩვეულო.

ἀήθεις τε γὰρ ἦσαν αὐτῶν ῥ' არა იყენეს ჩუეუღ მათდა (ფლავ. 87,19; *non assueti erant*); *ὥσπερ οἱ τοὺς ἀήθεις τῶν πύλων τῆς χειρὸς λαβόμενοι περιηοῦνται* ვა რომელნი-იგი უჩუეველთა ქალაქისათა ველზყრობით მიმოიყვანებენ (ექ. დღ. 63,32; *insuetos*).

ΑΗΜΑ (*აჲჲია, ατος ← აჲჲი „ქრის“*) სიო.

ΑΗΡ (*აჲჲრ, ἀέρος, ὀ*) 1) ჰერი; 2) ნისლი, წყვილიადი.

ἐν γῆ εὐρησίεις καὶ ὄνομα, καὶ ἀέρα, καὶ πῦρ ქუეყანასა შინა ჰჳოვო ცეცხლიცა, და წყალიცა. და ჰაერიცა (ექ. დღ. 9,21); *τὰ μὲν κατὰ βυθὸν, τὰ δὲ ἐν ἀέροις* რომელნიმე სიღრმესა შინა, ხოლო რომელნიმე ჰაერისა შორის განუტევენა (ფლავ. 5,1-2); *ἀέρος τοῦτο πεποιθότος* აერისა ამის ვნებულობასა (ფლავ. 73,1; ნემ. 58,16; 60,5); *εἰς ἀέρα* აერთათა შინა (კ. შეს. AP 208 ა₁₃); *ὁ ἀήρ* აირი (ფლავ. 87,29); *ἀήρ μὲν, κατὰ τὸ ἐν Βασιλείαις εἰρημένον* ჰაერობაა ითქუმის... მეფეთასა შინა (დიონ. სქ. PG 428 C; ე. ი. დაბადების მეფეთა წიგნებში).

ΑΗΣΙΣ (*აჲჲის, εως, ἦ*) (=აჲჲია) სიო.

ΑΗΤΗΣ (*აჲჲეჲს, ου, ὀ, ← აჲჲი*) სიო; ქარი.

ΑΗΤΟΣ (*აჲჲეთოს, ον, ← აჲ ან აჲჲი*) 1) გაუმძღარი; 2) ბობობ-ქარი.

ΑΗΤΤΗΤΟΣ (*აჲჲეტეთოს, ον, ← ა-, ἦττάομαι „ვმარცხდები“*) უძღვეველი.

ὄθεν καὶ μάλλον προσέχειτο νικῆσαί πως οὕτω δοκῶν τὸν ἀήτητητον ვინაჲცა რაოდენ იგი ჰგონებდა და მოსწრაფე იყო რაათა სძლოს უძღვეველსა მას სულითა (სპ. ცხ. PG 444 B).

ΑΘΑΛΛΗΣ (*აჲმალჲჲს, ἔς, ← ა-, მალღა „გყვავი“*) დამჳკნარი.

ΑΘΑΜΒΗΣ (*აჲმამბჲჲს, ἔς, ← ა-, მამბვის „განცვიფრება“, „თავზარი“*) უშიშარი, გამბედავი.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ (ἀθανασία, ἡ, ← ἀ-, θάνατος „სიკვდილი“) უკვდავება.

ἐστὶν ἀθανασία ἐν (> S) συγγενεῖα σοφίας უკუდავება არს თანამონათესაობა სიბრძნისა (სიბრძნე 8,17).

ΑΘΑΝΑΤΙΖΩ (ἀθανατίζω, ← ἀθάνατος „უკვდავი“) უკვდავყოფ. τὸ σῶμα ἡμῶν ἀνάστασθαι καὶ ἀθανατίζεσθαι რომელი-ესე ვიტყუო აღდგომასა და უკუდავ-ყოფასა გუამთა ჩუენთასა (დიონ. სქ. 337 C).

ΑΘΑΝΑΤΟΝ (ἀθάνατον, τὸ, ← ἀθάνατος) უკვდავება; უკვდავი რამ:

ἡ γὰρ ἀναπαίρετος ζῶη τὸ ἀθάνατόν ἐστι ხოლო თუ განუვლოლოველი ცხოვრება უკუდავებად არს (პროკლე 85,28; immortality); πᾶν τὸ ἀθάνατον ἀίδιον ყოველი უკუდავი სამარადისო არს (პროკლე 85,13).

ΑΘΑΝΑΤΟΣ (ἀθάνατος, ος, ← ἀ-, θαν-, θάνατος „სიკვდილი“)

1) უკვდავი; 2) მუღმივი, დაუსრულებელი.

φασὶ μὲν γὰρ αὐτῆν (sc. ψυχῆν) ἀθάνατον καὶ ἀσώματον ἢ იტყუან მას უკუდავად და უხრწნელ (ნემ. 45,2); ὧς ἀθάνατα γενόμενα ვὰ უკუდავ-ქმნულნი (დიონ. სქ. 388 C); ὁδξῆς σοι τέθεικε προδξενον καὶ ἀθανάτων τιμῶν და მომატყუებელ იქმნეს დიდების და პატივთა დაუსრულებელთა (მინა ერმ. PG 376 A); ἀτελεύτητοὶ εἰσι καὶ ἀθάνατοι არცა მოკუდებიან, არცა დასრულებიან (მინა ერმ. PG 377 D).

ΑΘΑΠΤΟΣ (ἀθαπτος, ος, ← ἀ-, θάπτω „ვემარხავ“) დაუმარხავი, დაუკრძალავი.

ΑΘΑΡΣΕΣ (ἀθαρσές, τὸ, ← ἀθαρσής) გაუბეღაობა.

ΑΘΑΡΣΗΣ (ἀθαρσής, ἔς, ← ἀ-, θάρσος „გამბეღაობა“) გაუბეღავი.

ΑΘΑΡΣΩΣ (ἀθαρσῶς ზმნზ. ← ἀθαρσής) გაუბეღავად.

ΑΘΕΑΤΟΝ (ἀθέατον, τὸ ← ἀθέατος) უხილაობა.

τὸ θείον δεῖκνυει ἀθέατον აჩუენებს ღმრთისა უხილაობასა (დიონ. სქ. 529 A).

ΑΘΕΑΤΟΣ (ἀθέατος, ος, ← ἀ-, θεάομαι „ეხედავ“) 1) ვერმხედველი; 2) უხილველი; უხილავი.

πρὸς τοὺς τῆς ψυχῆς ἀθέατους ἐβλεψε μώλωπας უხილავნი იგი წყლულეზანი სულისა მისისანი განცხადებულად უწყოდნა (სპირ. ცხ. PG 429 C); ἀμικτος τοῖς πολλοῖς καὶ ἀθέατος იყოფებოდა უხილავად მრავალთაგან დაუღებით (პატ. ცხ. PG 360 A); φύσιν ἦν ζῆδι διαμένειν ἀθέατον ბუნებისა მის, რომლისა ვერ იყო არახილვავ (ლალ. თ. 17).

ΑΘΕΙΑ (ἀθεΐα, ἡ, ← ἀ-, θεός „ღმერთი“) უღვთოება.

ἐποίησεν ἀθείαν (v. l. ἀθεσίαν) μεγάλην და ჰყო საცთური დიდი (1 მაკ. 16,17; fecit deceptionem magnam).

ΑΘΕΕΙ (ἀθεεῖ ზმნზ. ← ἀ-, θεός) ღმერთის უნებურად; ნებადაურთველად.

ΑΘΕΛΕΟΣ (ἀθέλεος, ον, ← ἀ-, მელა „მსურს“) ვისაც არ სურს.

ΑΘΕΛΑΚΤΟΣ (ἀθέλακτος, ον, ← ἀ-, მელγა „ვაჯადოვებ“, „მოვი-
ნადირებ“) დაუყოლიებელი; ვისი დაყოლიებაც არ შეიძლება.

ΑΘΕΜΙΣ (ἀθεμις, ιως, δ, ἦ, ← ἀ-, მემის „წესი“, „სამართალი“) უსამართლო, უკანონო, დანაშაულებრივი.

ΑΘΕΜΙΣΤΟΣ (ἀθέμιστος, ον) იხ. ἀθέμιτος.

ΑΘΕΜΙΤΟΝ (ἀθέμιτον, τό, ← ἀθεμις) უკანონო საქმე, უმართე-
ბულო საქმე; ბოროტმოქმედება.

τὰ ἀθέμιτα καὶ τὰς αἱματοχυσίας ποιῶν ვიქმოდე უჯეროთა საქმეთა
და სისხლთა დავთხვედი (მოსხოსი 62,21); καὶ τὶ τῶν ἀθεμίτων πράξαντες ἐκδει-
ματοῦνται νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέρας და რაჯე უთნოთა იმოქმედეს, იქიქებ-
ვიან დღევ და ლამე (ნემ. 165,15, aliquid nefand i).

ΑΘΕΜΙΤΟΣ (ἀθέμιτος, ον) (← ἀθεμις) 1) უკანონო; უსამართლო;
2) ენით უთქმელი; საშინელი.

θαυμάζω πῶς οὐχὶ φεύγουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς πρὸς οὐτως ἀθεμίτους βλασ-
φημίας ὑποφερόμενοι მიკვრს უკუე, თუ ვითარ არა ივლტიან თუთ იგინი ბავით
თუთით ესვეითართა გმობათა უღმრთოებისაგან (ექ. დღ. 20,2; nefanda);
ἐβλασφημοῦσιν καὶ λόγους ἀθεμίτους προίοντο გმობდეს და სიკუჟასა უსჯუ-
ლოსა მოილებდეს (2 მკ. 10,34); ἀπὸ τῶν ἀθεμίτων ὑείων κρεῶν ἐφάπτεσθαι
ჰამად წინააღმდეგ კანონისა ჳორცი ღორისა (2 მკ. 7,1); ἐπὶ τὸν τῶν
ἀθεμίτων Ἰουδαίων ἀφαισμοὺν წარსაწყმედელად უსჯულოთა იუდიანთა
(3 მკ. 5,20 [14]).

ΑΘΕΜΙΤΟΥΡΓΙΑ (ἀθεμιτουργία, ἦ, ← ἀθέμιτος „უსამართლო“,
ἔργον „საქმე“) უკანონო საქმის ჩადენა.

πάσαις αὐτοῦ ταῖς ἀθεμιτουργίαις სხუათა ყოველთავე სიხენეშისა
მისისა საქმეთა (ამარტ. 193,10).

ΑΘΕΟΣ (ἄθεος, ον, ← ἀ-, მედს „ღმერთი“) უღვთო.

ἐλπὶδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ სასოება არა გაქუნდა და
უღუთო იყვენით სოფელსა შინა (ეფეს. 2,12) (აგრეთვე ექ. დღ. 19,2); ἐθυσκοί
καὶ ἄθεοι წარმართნი უღმრთონი (ამარტ. 270,3).

ΑΘΕΟΤΗΣ (ἀθεότης, ητος, ἦ, ← ἄθεος) უღმერთობა; უღვთოობა.

ὑπὸ τῆς ἐνοικουσύης αὐτοῖς ἀθεότητος ἠπατήθησαν ამისთჳს შესცთეს იგინი
დამკვდრებულისა მისგან მათ თანა უღმრთოებისა (ექ. დღ. 3,13).

ΑΘΕΡΑΠΕΥΤΟΣ (ἀθεράπευτος, ον, ← ἀ-, მერაპესა „კუევილი“,
„ვკურნავ“) უკურნებელი.

ἐγὼ δὲ τῆς γνώμης τῆς ποτηρᾶς καὶ ἀθεραπεύτου ხ მე გონებასა მას მისსა
ბოროტად უკურნებელსა (სმირ. ცხ. PG 456 A).

ΑΘΕΣΙΑ (ἀθεσία, ἦ, ← ἀ-, მესის „დებულება“) გაუტანლობა;
სიცრუე.

ἀθεσίαν καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι სიცრუეჳსა და უბადობასა
ვნალოდი (იერ. 20,8; იერ. 3,7); ἐποίησεν ἀθεσίαν (v. l. ἀθειαν) მეგრელსა და ყო

საცთური დიდი (1 მაკ. 16,17); *παρεπειδεικνυς τῆς τῶν ἐπιῶν ἀμεισίας* აჩუენა მათ წარმართთა მოკლება (2 მაკ. 15,10).

ΑΘΕΣΜΟΣ (ἀθεσμιος, *ος*, ← *ἀ-*, *θεσμός* „კანონი“) უკანონო; უშჯულო; უპატიო.

τῆς ἀθέμιου προθέσεως πολὺν διασφαλμένους უსჯულოებათათვის უკუე წინადადებულისა მრავლისა შეცთომად (3 მაკ. 5,12); *οὐτως ἀθιμίως* (v. l. *ἀθέσμως*) *περιέβαλεν αἰκίαις* ესრეთ უსჯულოებითა შემთხუეულნი წყლულებითა (3 მაკ. 6,26).

ΑΘΕΣΜΩΣ (ἀθέσμως *ზმზზ.* ← *ἀθεσμιος*) უკანონოდ; უპატიოდ.

καὶ εἰς τὰς θείας ἀθέμιως ἐξυβρίζουσιν დუნამეის ჭუჟუე უპატიო გინება იყენენ ზეცისა ძალთა (დიონ. 137 C; ქ. 104,27).

ΑΘΕΣΦΑΤΟΣ (ἀθέσφατος, *ος*, ← *ἀ-*, *θίσφατος* „ღვთის მიერ ნათქვამი“) 1) ენით უთქმელი; 2) გადატ. უზარმაზარი, უხვი.

ΑΘΕΤΕΩ (ἀθετέω ← *ἀθετος* „უვარგისი“) 1) ვსპობ, ვანადგურებ; 2) შეურაცხყოფ; 3) განვუდგები.

θαυμασιῶς ἀθετεῖ τὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν τοιαύτων αἰρετικῶν γράμας სამთ სრტყუათა მიერ საკვრველად სდევნის წარმართთასა და მათთავე მსგავსთა მწვალებელთა მოგონებას (დიონ. სქ. 397 B, *abrogat*); *ἠθέτησαν οἱ δούλοι* განდგეს მონანი (1 მეფ. 13,3); *ἠθέτησαν Ἰσραὴλ ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ* განდგეს ისრაელნი სახლისაგან დავითისა (2 ნეშტ. 10,19); *τῶτε ἠθέτησεν Ἀθβανα* მაშინ განუდგა ლოვენა (4 მეფ. 8,22; 3,5); *ἠθέτησαν Ἰβδამ ὑποζάτωθεν χειρὸς Ἰουδᾶ* განდგომილნი ელომნი დაუმორჩილდეს ჯელსა ქუეშე თუდასსა (4 მეფ. 8,22); *ἠθέτησαν ἐν θεῷ πατέρῳ αὐτῶν* დაუტევეს ღმერთი მამათა თქსთა (1 ნეშტ. 5,25); *ἠθέτησαν οἱ ἄνδρες Σικυμων ἐν τῷ οἴκῳ Ἀβιμηλεχ* აღდგენეს კაცნი სიკიმელნი სახლისა მიმართ აბიმელიქისა (მსაჯ. 9,23; *не стала покоряться*); *ἠθέτησεν Ἰσραὴλ εἰς τὸν οἶκον Δαυὶδ* განივლთა ისრაელი სახლისაგან დავითისა (3 მეფ. 12,19); *ἠθέτησε Μωαβ* განეშორა მობ ისრაილთაგან (4 მეფ. 1,1); *ἠθέλησαν ἀθετεῖν τὰς διαστάσεις* ენებთ განდგებად აღქმა (2 მაკ. 13,25; 14,28); *ἐπλήθυναν τοὺς ἀθετήσαι ἀθετήματα βδελυγμάτων ἐπιῶν* განამრავლებდეს გარდასლვად ვარდასლვას საძაგელთა წარმართთასა (2 ნეშტ. 36,14; *многo грешили*); *ἠθέτησε τὸν ὀρκισμὸν* უარყოფიცი (რომლითა ევუცა) (1 მაკ. 6,62; 3 მეფ. 8,50; 4 მეფ. 8,20); *οὐκ ἐξέσται οὐθენὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερῶν ἀθετησά τι τοῦτων* არა შეენიერ იყოს არავისაგანე ერთაგან და მღლელთაგან უარისყოფა რაი ამათგან (1 მაკ. 14,44); *ὑποσκελισμὸς ἀθετούτων* შებორკილება უარისყოფელთა (იგავნი 11,3); *ἠθέτησεν ἐν τῷ βασιλεῖ Ἀσσυρίων καὶ οὐκ ἐδόξλευσεν αὐτῷ* წინააღუდგა მეფესა ასურასტანისასა და არა ჰმონა მას (4 მეფ. 18,7); *οὐκ ἀθετηθήσεται οὐδὲ ἐν τοῦτων ἀπὸ τοῦ ἰῶν εἰς τὸν ἄπαντα χρόνον* არარავე შეიცვალოს ამათგან ამერითგან და საუკუნოდ ემადმდე (1 მაკ. 11,36; *nihil horum irritum erit*); *ἠθέτηται, λέγων, πᾶσα θυσία* ვდ წარვდა ყოველი მსხუერპლები (მინა ერმ. PG 397 D; *abolitum est*); *βασιλεὺς Μωαβ ἠθέτησεν ἐν ἐμοί* მეფე მოაბისა მეცრუა მე (4 მეფ. 3,7; *отложился от меня*; აგრეთვე: ფს. 14,4; მრ. 7,9; 4 მეფ. 24,1); *ὧς ἀθετεῖ γυνή εἰς τὸν συνόρου αὐτῆς*, *οὐτως ἠθέτησεν εἰς ἐμέ*

ὁ οἶκος Ἰσραήλ ვა ეცრუვის ცოლი თანამყოფსა თჳსსა, ვერე მეცრუვა მე სახლი ისრაელისაჲ (იერ. 3,20; вероломно изменяет); *αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν* მათ შურააცხმყვეს მე (ესაია 1,2; они возмутились против меня); *οὐαὶ τοῖς ἀθετοῦσιν, οἱ ἀθετοῦντες τὸν ἴσμον* ვაჲ შურააცხისმყოფელთა, რომელნი შურააცხ-ჰყოფენ შჯულსა (ესაია 24,16; praevaticantes) (აგრეთვე სიბრძნე 5,1); *οἱ ἠθέτησεν εἰς τὸ ἀνάθεμα* რომელმან შეაწყო შეჩუენებასა ზელა (нарушил в заклятие) (1 ნეშტ. 2,7); *κύριος παντοκράτωρ ἠθέτησεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ θηλείας* ღმერთმან ყოვლისა შემძლებელმან დაათრო იგი და მისცა ზულსა შინა დედაკაცისასა (ივდიითი 16,5; posuit eum); *πάντες μοιχῶνται σὺνοδοῦς ἀθετοῦντων* ყოველნი იმრუშებენ, კრებული უწყესოთაჲ (იერ. 9,2; скопише вероломны х).

ΑΘΕΤΗΜΑ (ἀθέτημα, ათოს, τός, ← ἀθετέω) 1) განდგომა; 2) უარყოფა; 3) სიცრუე.

ἀνέχεται δὲ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀθετημάτων διὰ τῆς ἀγνοίας ყოველსავე თავს იღებს მისსა-მიმართსა შეცოდებათა განდგომილებისათა უმეცრებისათჳს (მინა ერმ. PG 392 B; delicta); *τὰ ἀθετήματα αὐτῶν ἠθέτησάν σοι* ყოვლისათჳს უარყოფისა მათისა, რომლითა უარ-გყვეს შენ (3 მეფ. 8,50); *οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα* რომელნი გეცრუვნეს შენ სიცრუეთ (იერ. 12,1); *ἐπλήρυσα τοὺς ἀθετήσοι ἀθετήματα βδελυγμάτων ἐμῶν* განამრავლებდეს გარდასლვად გარდასლვასა საძაგელთა წარმართთასა (2 ნეშტ. 36,14) (многи грешили подражая всем мерзостям язычников).

ΑΘΕΤΗΣΙΣ (ἀθέτησις, εως, ἡ, ← ἀθετέω) 1) მოსპობა; 2) განდგომა; 3) წინააღმდეგობის გაწევა.

καὶ τῆν ἀθέτησιν τῆς αὐτῶν δεσποτείας καὶ τῶν θεῶν და ეთქუა ვ'დ განდგომილ არიან მეფობისაგან მისისა და ღმერთთა გელმწიფობისა (მინა ერმ. PG 373 A; abolitionem); *ἀργίζετο δὲ ἐπὶ τῇ ἀθετήσει τῶν πατρῶν θεῶν* და კ'დ განბოროტნა შურააცხყოფისათჳს მამულთა ღმერთთაჲსა (მინა ერმ. PG 369 A; quod dii patrii abolerentur); (აგრეთვე 1 მეფ. 24,12); *πρῶσιδῶς... παρεργηρίαν ἀπόρισαν τε καὶ ἀθέτησιν* ჭრე ვინაჲთგან წინაჲსწარხედვიდა... გარდაქცეულად მთარგმანებლობასა და სიგლისპესსა* ჰურიათასა, თქუა (ამარტ. 149,31; отътаннио); *ὁ δὲ ὀβελὸς ἀθετήσεως σὺμβολὸν ῥ' ὀγγელისკოსითა აღნიშნული სიყუჲა არამტკიცე არს (ექ. დღ. 46,19-20; signum repudiationis);* *εἰ τὰ δισεταλμένα ἀθέτησιν* აღთქმულის განგდებად (2 მაკ. 14,28).

ΑΘΕΤΙΣΜΟΣ (ἀθετισμός ← ἀθετέω) 1) ვანადგურებ; 2) წინააღმდეგობას ვუწევ.

ἠθέτισαν (v. l. ἠθέτησαν) ἄνδρες Σικυμῶν ἐν τῇ οἰκῇ Ἀβιμελεχ ადღგნეს კაცნი სიკიმელნი სახლის მიმართ აბიმელიქისა (მსაჯ. 9,23).

ΑΘΕΤΟΣ (ἀθετος, ος, ← ἀ-, τήνημι) უვარგისი.

ΑΘΕΤΩΣ (ἀθετέως ზმნზ.) უვარგისად; უკანონოდ.

* საბა: სიანხსლე.

ΑΘΕΩΡΗΤΟΣ (ἀθεώρητος, ὄν, ← *ἀ-*, *θεωρέω*) 1) უხილავი; განუხილველი; 2) გამოუძიებელი.

σκιωτώντων ζώνων δρόμος ἀθεώρητος მხატვარეთა ცხოველთა სრბა უხილავი (სიბრძ. 17,18); *ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο παριδεῖν ἀθεώρητον* ხ^რ ჯერ არს, რაათა არცა ამას თანაწარვჰვლეთ განუხილველად (ქ. შეს. 130 a); *ἀθεώρητος* გამოუძიებელი (ქ. შეს. AP 153 c₃; 24,1).

ΑΘΗΝΑΙΟΣ (Ἀθηναῖος 3, ὁ Ἀθηναῖος) ათენელი.

ἄνδρες Ἀθηναῖοι კაცხო ათენელხო (საქმე 17,22); *ἀναχωρήσας δὲ ὁ Παῦλος ἐκ (ἀπὸ) τῶν Ἀθηναίων* გამოვიდა პავლე ათენელთა მათგან (ნაცვლად „ათენიდან“) (საქმე 18,1); *Ἀθηναῖος μὲν ἦν καὶ αὐτὸς τὸ γένος* ათინელიცა იყო ნათესავით (მინ. ერმ. 16; ბერძ. 373 C).

ΑΘΗΡ (ἀθήρ, ἔρος ὁ) ფხა (თავთავისა).

ΑΘΗΡΗΛΟΙΓΟΣ (ἀθηρηλοῖγός, ὁ, ← *ἀθήρ*, *λοῖγός*) სანიავებელი (ნოხადი) (ოღის. 11,128).

ΑΘΙΚΤΟΣ (ἄθικτος, ὄν, ← *ἀ-*, *μιγγάνω*) შეუხებელი; ხელშეუხებელი.

ΑΘΛΕΙΩ (ἀθλέω, ἀθλέω ← *ἄθλος*) 1) ვიბრძვი; 2) ვშრომობ.

ἐάν δὲ καὶ ἀθλή τις, οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ უკუეთუ ვინმე ილუწოდესცა, არა გვრგვინოსან იქმნების, არა თუ სჯულთიერად ილუწოს (2 ტიმ: 2,5; ამარტ. 82,21).

ΑΘΛΗΜΑ (ἄθλημα, ατος, τό, ← *ἀθλέω*) ღვაწლი.

ἀγῶνα πενταετηρικὸν ἀθλημάτων κατεστήσατο Καίσαρι... სალუაწლოთა უქმნა კესარსა (ფლავ. 599,27).

ΑΘΛΗΣΙΣ (ἀθλησις, εως, ἡ, ← *ἀθλέω*) 1) ბრძოლა; 2) მოღვაწეობა; ღვაწლი.

πολίην ἀθλησιν ὑπεμείνατε παθλημάτων მრავალი ღვაწლი დაითმინეთ ვნებათა (ებრ. 10,32); *ἔχει μετὰ τὴν ἔννομιον ἀθλησιν καὶ καρτερίαν χαρίσματα* აქუს შემდგომად შჯულთიერისა მოლუაწებისა და მოთმინებისა სიმრავლე მადლთაჲ (ამარტ. 171,30).

ΑΘΛΗΤΗΣ (ἀθλητής, ὄς, ὁ, ← *ἀθλέω*) 1) მოჭიდავე; მებრძოლი; 2) მოღვაწე; ოსტატო.

τὸν ἀθλητῶν θεάτην μετέχειν τινὸς προσήκε καὶ αὐτὸν εὐτονίας რომელი მოლუაწეთა პხედვიდეს, თანაც, რაათა მასცა რაიმე აქუნდეს ახოვნებაჲ (ეჭ. ღლ. 63,6; PG 117 A); *ἀκροατὰρ ἀθλητῆν* ახოვნად მოლუაწესა (ქიოს. 20,21; ქ. 9,22); *οἱ δὲ τὴν ὑπάρειαν οἰκοῦντες τῆς ἀρετῆς ἀθληταί* ხ^რ რომელნი იგი მთასა გარე მკვლრობდეს მოლუაწენი სათნოებისანი (ამბ. მედ. 3; PG 880 C; *virtutis athletae*); *καὶ τὴν ἐπὶ τὸν ἀθλητὴν Μηναῦν αὐτοὶ μέλλειν ἀπιεῖναι φθνεγάμειοι* და ერთბამად წარვიდენ მოწამისა მონახსა (მინა ერმ. 88; PG 408 B; აგრეთვე PG 381 C).

ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ (ἀθλητικός 3, ← *ἄθλος*) ათლეტური; შემმართებელი.

ΑΘΑΙΟΣ (ჰმლის 3, ← ἄθλος) 1) დამაშვრალი; 2) საწყალობელი, უბადრუკი.

ὁ πλοῦσιος μὲν θρηνώδης, ἄθλιος მდიდარი იგი საწყალობელ და მტირალ (ცხ. სპ. 12; PG 424 A); ἀλλὰ τῆς ὑπειροψίας ἄθλιόν γε κρινόμενον καὶ μισούμενον არამედ ზუთობისათჳს საწყალობელად წოდება და მოძულე-ბაჲ კუალად (ცხ. სპ. 49; PG 441 D); τότε ἐγὼ ὁ ἄθλιος ἐίσαῶς πάντα მაშინ დაუტევე ყოველივე მე უბადრუკმან (მოსხ. C 78; ქ. 38, 1⁵); ποσάνας δὲ δεῖσσι περὶ τούτων ἀθῶν προσιδάττειν, ἀθλιώτατε რაოდენ გზის შენდა იმათვეთჳს ბრძანებად ყოვლად უბადრუკისა (3 მაკ. 5, 37); ὅσα περὶ τὸν βίον λυπηρὰ τε καὶ ἄθλια რაოდენიცა შესაქირვებელი და უბადრუკებაჲ ცხორებისა (ხუენისა თანაარეულ არს) (კ. შეს. 176 a; PG 201 A); τὸ τέλος τῆς ἀθλιωτάτης προσδοκίας მოსალოდებელისა ლმობიერებას შინა (3 მაკ. 5, 49); ἄθλιος იწროვება (კ. შეს. AP 201 a₅—146₁₀).

ΑΘΛΙΟΤΗΣ (ჰმლიტის, ἡτος, ἡ. ← ἄθλιος) სიღუბნითი; უბადრუკება.

ἡ περὶ ἡμᾶς ἀθλιότης უბადრუკებაჲ ხუენი (კ. შეს. 170 b; PC 193 C; miseria nostra); ἀθλιότης უშუერება (კ. შეს. AP. 193 c₁—132, 3).

ΑΘΛΟΝ (ჰმლონ, τό) ჯილდო (გამარჯვებულს); საჩუქარი.

προκειμένου σοὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς θεὸν τιμῆς ἄθλου μεγίστου τῶν ἀπάντων (კეთილსათნობისათვის და ღვთის პატივისცემისათვის მოგენიქა ყველა დიდი ღუაწლი) (ფლავ. 306, 38; ქ. 145 a; praemium omnium maximum); τὸν τῶν ἀμείνων ἄθλων ἰγῶνα νικήσασα შეუგინებელსა მოღუაწეთა სძლევს (?) ვრინენს (სიბრძ. 4, 2; certaminum praemium vincens),

ΑΘΛΟΣ (ჰმლოს, ὁ) 1) შებრძოლება, შერკინება; 2) შრომა; 3) ღვაწლი.

καὶ πολλὰ πρὸς τοῖς μονομαχίας ἄθλοις καὶ χεῖματα προτιθέντα ვითარ იგი ნიჭთაჲ წინაუყოფდა შემკადრებელთა მარტოდ-ბრძოლისათა (დიმიტრ. 18; PG 1193 B); τούτου φανερός ἄθλος ὁ Λυκαίου θάνατος მისი საქმე არს, ჰოჲ მეფე, სიკუდილი ლიკოდასი (დიმიტრ. 26; PG 1197 A).

ΑΘΛΟΦΟΡΟΣ (ჰმლოფოროს, ὄν, ← ἄθλον, φέρω) ძლევამოსილი. χαῖρε, τῶν ἀθλοφόρων τὸ ἀνίκητον θάρος ვიხაროდენ, უძლევლო ახოვნებაო (ახოვნებ-აო) ღუაწლით შემოსილთაო (Ag. 142, ქ. 8).

ΑΘΛΟΣ (ჰმლოს, ὄν, ← ἄ-, φιλός) უქუტყყო; სუფთა.

ΑΘΛΩΤΟΣ (ჰმბლათოს, ὄν) იგივეა რაჲ ἄθლოს.

ΑΘΟΥΒΟΣ (ჰმბრუბოს, ὄν, ← ἄ-, θრუბოს) უხმაურო; წყნარი.

ΑΘΟΥΒΩΣ (ჰმბორუბაჲ ზმზ. ← ἄθორუბოს) უხმაუროდ.

ΑΘΡΑΥΣΤΟΣ (ჰმრასუსტოს, ὄν, ← ἄ-, θრასუს) 1) გაუტეხელი; 2) დაუძლეველი.

ΑΘΡΟΙΖΩ (ჰმპრიზა) (ჰმპრიჲსა, ἡმპრიჲსა || ἡმპრიჲსა, ἡმპრიჲსა, ἡმპრიჲსა) კვარება; ვაერთება; მოვუწოდებ (რომ შეიკრიბენ).

ἀμφοῖσθε მოკერბით (დაბად. 49,2); *ἀμφοῖσθε* *τῆς* *δύναμιν* (შეიკრიბის ძალი (ექ. ღვ. 60,1); *πολλῆς ἀμφοῖσας* *στρατιᾶν* მრავლისა შეგკრებულან (ფლავ. 314,37; ქ. 148 a); *εὐδρον ἡμφοῖσμένους* *τοὺς* *ἐνδοξα* პოვნეს კრებულად ათერთმეტი (ლუკა 24,33); *ἡμφοῖσμένος* შეერთებული (პროკლე 37,17); *καὶ ἀμφοῖσιν* *αὐτοὺς* *εἰς* *χεῖρας* *μαχαίρας* და შეაყენენ იგი ჯელთა მახლისათა (იერ. 18,21); *ἀμφοῖζει* *τὸ* *πλήθος* მოუწოდა სიმრავლესა (ფლავ. 110, 13/14; ქ. 52 a); *ἡμφοῖστο* *γὰρ* *παρὰ* *τῶν* *κηρύκων* *ὅστω* *προσταγῆν* *παρὰ* *τοῦ* *ἐπιτρόχου* მოწოდებითა ქადაგისა მიერ ვითარცა იგი ბრძანებულ იყო ეპარხოზისა მიერ (მინა ერმ. 46; PG 338 B).

ΑΦΟΙΣΙΣ (აფოისის, *εως*, *ἦ*, ← *ἀφοῖζω*) შეკრება.

τῆς *ἀμφοῖσιν* *αὐτῶν* შეკრებისათვისანი (ფლავ. 190.43; ქ. 91 a).

ΑΦΟΙΣΜΑ (აფოისმა, *ατος*, *τό*, ← *ἀφοῖζω*) 1) კრებული; 2) გადატ. ბრბო.

τῶν *ὑδάτων* *ἀμφοῖσματα* წყლისა დასაკრებელნი (ექ. ღვ. 44,33); *ἡμφοῖσεν* *Ἰουδας* *ἀμφοῖσμα* შეიკრიბა იუდა თანა შეერთებულნი (1 მაკ. 3,13).

ΑΦΟΙΣΜΑΤΙΚΟΣ (აფოისმატიკოს 3) შეჯგუფებულად მყოფ(ნი); შეერთებული.

μαρτῖα *δὲ* *ἄλλα* *τῶν* *ἀμφοῖσματικῶν* *ἤρτηται* *βίον* და სხუანი ბევრეულნი არიან, რომელთა უყუარს სიმრავლით ცხობრებაჲ (ექ. ღვ. 94,15; PG 172 B).

1. **ΑΦΟΟΝ** (აფოონ ზმზზ. ← *ἀφοῖος*) ერთბაშად; მეყსეულად.

τὸ *πῦρ* *καὶ* *εἰς* *μικρὰ* *κατακεκαρματισμένον* *ἔστιν...* *καὶ* *ἀμφοῖσιν* *ἐπὶ* *τοῦ* *αἰθέρος* *κέχυται* ცეცხლი მრავალ ნაწილად განიყოფვის... და მეყსეულად ათერად მიმართ მიეფენების (ექ. ღვ. 44,36; *acervatim*); *ἀμφοῖσιν* *τε* *ἄρτιον* *ὄλον* *αὐτῶν* *ἀποκαταστήσαντες* და მყის განაცოცხლეს გუამი მისი უნაკლულად (მინ. ერმ. 83; PG 403 B); *διηπόρει* *δὲ* *πῶς* *ἂν* *ὅ* *ἐπὶ* *τοσοῦτον* *χρόνον* *τῆ* *πλάνῃ* *προσπειρωκῶς* *ἀμφοῖσιν* *ἀξιώθει* *τοιοῦτῳ* *προσοικεσθῆναι* *Θεῷ* უღონო იყო ცნობად თუ ვითარ ესოდენთა მათ. წელთა საცთორსა შინა განდვრდილ მყის ღირს იქმნეს ესრეთ საკუთარ ღწისა ყოფად (მინა ერმ. 57, PG 393 A); *ἵνα* *ἢ* *περιγενομένου* *πλοῦτον* *σεαυτῷ* *ἀμφοῖσιν* *περιποιήσῃ* რა ანუ მეყსა შინა დამთხვევითა სიმდიდრე შეიძინო (დიმიტრ. 21; PG 1193 D); *ἀμφοῖσιν* *ἐπιστάντες* ანაზ და ზედა დასხულთა (ასტ. 8,10).

2. **ΑΦΟΟΝ** (აფოონ, *τό*) წამი; მეყი.

κατὰ *τὸ* *ἀμφοῖσιν* *მყისსა* *შინა* (კ. შეს. B 197 a).

ΑΦΟΟΣ (აფოოს 3): 1) შეკრებილი, გაერთიანებული; ერთბამი; 2) ერთად *ἀμφοῖσιν* *πάντες* ყველანი ერთად; 3) ერთბაშად მომხდარი.

τῆς *ἐνέργειαν...* *ἀμφοῖσιν* *ἔχον* *καὶ...* *ἐστῆκυσιν* მოქმედებაცა... მყის წარმოუჩენია (პროკლე 35,12); *τοῦτῳ* *γὰρ* *ἀμφοῖσιν* *κατὰ* *πρώτην* *προσβολήν* *ἐπιβάλλει* *ὅ* *σοὺς* *τῷ* *εἶναι* *ῥ* *მყის* პირველსავე კუთებასა ამას მიემთხუევის გონებაჲ, ესე იგი არს ყოფასა (დიონ. სქ. 317 D, ქ. 215); *κατὰ* *ἀμφοῖσιν* *μόρφωσιν* *მეყსა* *შინა* *ἔ* *თა* *გამოსახვითა* (დიონ. სქ. 201 B); *τοῦτῆστι* *κατὰ* *ἀμφοῖσιν* *ἐπιβολήν* *ესე* *იგი* *არს* *მეყსეულითა* *მიწთომითა* (დიონ. სქ. 257 B; ქ. 112); *ἢ* *ἀμφοῖσιν* *καὶ* *στεναγμῶδης* *ἀναπνοῆ* იჩქითი და სულთქმითი სულსკუთებაჲ (ნემეს. 120,5).

ΑΘΡΟΩΣ (აზროვას ზმმზ.) ერთბაშად; მოულოდნელად.

τὸ δὲ ἠρόμενον ἀμρόως ἦσθη ხოლო მეგემოე იჩქითად იგრძნობს (ნემეს. 103,20; იხ. აგრეთვე 9,26; იჩქითად შეჰმზადა ἀμρόως κατεσχεύασεν); ἀμρόως ἀπέθανε იჩქითად მოკულა (ამარტ. 234,33); ὁς ἀμρόως πάντα τὸν λαὸν ἐκβοήσῃ τὸν Σίμωνα ვიდრედა მეყსეულად ყოველნი... (ფლავ. 498,18; ქ. 268 a; confertim); οὐκ ἀμρόως ἀρα მეყსეულად (ნემეს. 9,2); ἐκ τῆς προτέρας πενίας καὶ ταπεινότητος ἀμρόως ἐδαίμαυ... γέγονε (წინანდელი სიღარიბიდან) და სიმდაბლისა მეყსა შინა (შეძლებული გახდა) (ფლავ. 244,14; ქ. 118a); ἀμρόως περιτταίεις მეყის გარდაერთხა (ექ. დღ. 21,34); πρὸς ἀρπαρσίαν ἀμρόως μεταβίλλουσα მეყისსა შინა უხრწნელეზად შეიცვალნენ (კ. შეს. 180a; PG 44,203); πάσας ἄμα καὶ οὐκ ἰνὰ μέρος ἀλλὰ ἀμρόως ἐν τῷ θεῷ προὐφραστάναι φησὶ ერთბაშად ყოველთა არა ზოგებით რაჲმე, არამედ მეყის შემოკრებით ღმრთისა თანა მსთქუა (დიონ. სქ. 200 D); καταλάμπεται δὲ πάντα ἀμρόως ὑπὸ τῶν θεῶν ინათლვის უკუე ყოველი უმეყისეს ღვთაებრივთა მიერ რიცხუსთასა (პროკლე 87,26; continuously); ἀμρόως καὶ ἐν ὀλίγῳ მსწრაფლ და მეყის (ექ. დღ. 8,18; subito et brevi); ἀμρόως მწრაფლ (კ. შეს. AP 189 c; ქ. 123,1); ἀμρόως წამსა შინა (კ. შეს. 204 d₁; ქ. 153,5).

ΑΘΥΠΤΟΣ (აზურუპტოს, ὄν, ← ἄ-, ἰρῦπτω) დაუნარცხებელი; ძლიერი.

ΑΘΥΜΕΩ (აზმუმეა, ← ἄθυμιος) მწუხარე ვარ; ვგლოვობ; უხალისოდ ვარ.

δῶσει σοι κέρως ἐκεῖ καρδίαν ἀθυμοῦσαν მოგცეს შენ უფალმან ღმერთმან შენმან გული ჭუენიერი (v. l. ჭუენელი) (მეორე შჯ. 28,65); ἠθύμει διὰ τοῦτο იგლოვდა ამისთხ (1 მეფ. 1,6; 1,7); ἠθύμησε Σαμουήλ მოიწყინა სამოელ (1 მეფ. 15,11); ὁ δὲ ἀκούσας συνεχύθη καὶ ἠθύμει ἄ მან მსმენლმან მოიწყინა სულითა (1 მაკ. 4,27); ἠθύμησε Δαυὶδ შეწუხდა დავით (2 მეფ. 6,8); ὁ δὲ ἠθύμει ἀτελῆ τὴν λειτουργίαν παραλιπεῖν οὐ βουλόμειოს და მწუხარე იყო წაიგი არა განსრულებისათხ ღოცვისა (სპირ. ცხ. 68; PG 452 A); ἠθύμησε Δαυὶδ შეიწუხდა დავით (1 ნეშტ. 13,11); τρεῖς ἀθυμήσασι δι' ἐπιθειαν შეურვებულთა ნაკლულევანებისათხ (v. l. სულმოკლეთა ნაკლულევანებისაგან) (ესაია 25,4); τί οὕτως ἐθυμάθης (v. l. ἠθύμησας) περὶ τοῦ λόγου τοῦτου; რად ეგრეთ განარისხენით სიბყვხა ამისთხ (2 მეფ. 19,43).

ΑΘΥΜΙΑ (აზუმია, ἡ, ← ἄθυμιος) 1) მწუხარება; 2) სულმოკლეობა.

πάσαν ἀθυμίαν, ἔφη... πόρρω θέμενος ἀπὸ τῆς ψυχῆς და რქუა: ყოველი მწუხარებაჲ განაშორე სულსა შენსა (დიმიტრ. 39, PG I201B); κατὰ τὴν ἀθυμίαν მწუხარებითა თხსითა (1 მეფ. 1,6); ἐκ πληθους ἀδόλοσχίας μου καὶ ἀθυμίας მრავლისაგან ურვისა ჩემისა და მრავლისაგან მგლოვარებისა ჩემისა (1 მეფ. 1,16); ἀθυμία κατέσχεν με ურვამან შემბყრა მე (ფსალმ. 118,53); καὶ ἀθυμία δεινὴ ὑπὸ τοῦ βασιλέως სულმოკლებაჲ (ფლავ. 369,46; ქ. 201 a; gravis animi angor).

ΑΘΥΜΟΣ (აზუმოს, ὄν) 1) გაუბედავი, მორიდებელი; 2) უხალისო, უღიმღამო; 3) სულმოკლე.

ΑΘΥΜΩΣ (ბმუმავ ზმზზ.) გაუბედავად; სულმოკლედ; ბმუმავ ზგა დამწუხრებული ვარ.

δρῶν δ' ὁ Μωϋσῆς ἀθυμῶς διακειμένους (იხილა რა მოსემ) სულმოკლედ (მყოფნი) (ფლავ. 79,8; ქ. 37 ა).

ΑΘΥΡΜΑ (ბმურმა, ατος, τბ, ← ბმურა) თამაში, სათამაშო, გასართობი.

ἦν τὸν βασιλέως ἀθυρμα იყო მეფისა მომღერი (ფლავ. 454,31; ქ. 243 ს); in deliciis).

ΑΘΥΡΟΣ (ბმუროს, ოვ, ← ბ-, მურა) უკარო.

ΑΘΥΡΟΣΤΟΜΟΣ (ბმურბსტომოს, ოვ, ← ბ-, სტმა) ყბელი.

ΑΘΥΡΣΟΣ (ბმურსოს, ოვ, ← ბ-, მურსოს) უთირსო (ვისაც ბახუსის კვერთხი არა აქვს).

ΑΘΥΡΩ (ბმურა) (ბმურავ, ბმურე) ვთამაშობ, ვერთობი.

ΑΘΥΤΟΣ (ბმუთოს, ოვ, ← ბ-, მუნ) 1) უმსხვერპლო; 2) რისი შეწირვაც არ შეიძლება; 3) ვინც მსხვერპლს არ სწირავს.

ἀθυτὸν ἐστίν, ὅς δεχθήσεται უკლევი არს, არა შეიწიროს (ლევ. 19,7).

ΑΘΩΟΣ (ბმფოს, ოვ, ← ბ-, მაჩ) 1) უვნებელი, არამავნებელი; 2) უდანაშაულო, უბრალო.

ἀθῶος ἐστὶν ὁ πατάξας უბრალო იყოს, რომელმან-იგი სცა მას (გამ. 21,19); ἀθῶος ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος ταύτης უბრალომცა ვარ სისხლისაგან მაგისისა (სუსანა 46); ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον დასთხიეს სისხლი უბრალო (2 მაკ. 1,8); τοὺς ἀθῶους μετὰ τῶν ὑπεεισῶων ἀνεῖλεν უბრალონი ბრალეულთა თანა მოსწყუნა (ამბ. მედ. 24; PG 872 C); ἀθῶος ὑπάρχειν უბრალო-ყოფასა (ამარტ. 270,2; 2 მაკ. 7,19); ἀθῶος ἔσσεσθαι უბრალო-ყოფად (იობ. 12,5); λέγων ἡμαρτον παραδοὺς ἄμα ἀθῶον და თქუა: ცოლდე რამეთუ მიგეც სისხლი მართალი (მთ. 27,4; მეორე სჯ. 27,25); ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον დასთხიეს სისხლი უბრალო (ფსალმ. 105,38); μετὰ ἀσθῶους ἀθῶος ἔσθι კაცისა უბრალო დასა თანა უბრალო იყო (v. l. ვიყო) (ფსალმ. 17,26); ἐνυράμην ἐν ἀθῶοις τὰς χεῖράς μου დავიბანენ სიწმიდითა კელნი ჩემნი (ფსალმ. 72,13; ფსალმ. 25,6); ἀθῶος εἰμ... ἀπὸ τῶν αἱμάτων Αβελουθ წმიდა ვარ მე... სისხლისაგან აბენირისა (2 მეფ. 3,28).

ΑΘΩΩ (ბმფბ, ბმფბ, ბმფბსა, ჩმფბსა, ჩმფბმა, ჩმფბ-მჩი ← ბმფბ) დაუხჯელად ვტოვებ, დაუხჯელს ვტოვებ.

καὶ ἀθῶον ὅτι ἀθῶσσω σε და უბრალოებით არავე უბრალო გყო შენ (იერ. 46,28); ἀθῶσσω... με უბრალო ვყავ მე (იერ. 15,15); καὶ ὅτι μὴ ἀθῶσσης αὐτόν და რათა არა მოკლად(ი) იგი (3 მეფ. 2,5; ты же не оставь его безнаказанным); ὁ εἰσελθὼν πρὸς γυναικα ὑπαῖθρον, ὅτι ἀθῶσθήσεται რომელი შევიდეს დედაკაცისა მიმართ ქრმის ცოლისა, არა უტანჯველ იყოს (იგავნი 6,29); μὴ ὀσμῆσθης δις ἁμαρτίαν, ἐν γὰρ μιᾷ ὅτι ἀθῶσθήσθι ნუ შეიკრვი ორჯელ ცოდვითა, რამეთუ ერთითაცა არა დაუნაშავებულობ (ისო ზირ. 12,12); καὶ ἐκδικήσω τὸ αἷμα αὐτῶν καὶ ὅτι μὴ ἀθῶσσω და გამოვიძიო სისხლი მათი და არ ვაუბრალოო (იოვ. 3,21); μὴ ἀθῶσσης τὰς ἀδικίας αὐτῶν ნუ

ა უ ბ რ ა ლ ო ე ბ უ მ ა რ თ ლ ო ბ ა თ ა მ ა თ ო (იერ. 18,23; წ. I. ნუ უ ბ რ ა ლ ო ს ჰ ყ ო ფ);
σὺ ἀφωμένῃ οὐ μὴ ἀφωμίης შენ უ ბ რ ა ლ - ქ მ ნ ი ლ ი ა რ ა უ ბ რ ა ლ ო
 ი ქ მ ნ ე (იერ. 49,12); *ἀφωσθήσεται* უ ბ რ ა ლ ო ი ყ ო ს (1 მეფ. 26,9).

ΑΘΩΡΑΚΙΣΤΟΣ (ἀθωράκιστος, ὄν, ← ἀ-, θάραξ) უჯავშნო;
 ვისაც ჯავშნის პერანგი არ აცვია.

ἌΘΩΣ (Ἄθωας, Ἄθωα) (Ἄθωάς, Ἄθωα და Ἄθωαν) ათონის მთა.
κατὰ τὸ ὄρος τὸν Ἄθωνα διδάσκεται მოიპოვება ათონის მთაზე (980 წლის
 ბრისობულის ტექსტიდან: გეორგიკა V, 43).

1. ΑΙ (αι) მრავლობითი რიცხვის ართრონი მდებარეობითი სქესისა.

2. ΑΙ (αι) (მრ. რიცხვი ნაცვალსახელისა ἦ) რომელნი.

αἱ κόχλοι... აἶ και τὰ ἄνθη τῶν λειμώνων τῆ εὐχροῖα παρέροιμον კობ-
 ლიონნი, რომლისა იგი ფეროვნება წარგდა ყუავილთა ველისათა ბრწყინვა-
 ლებითა (ექ. დღ. 88,25).

ΑΙΑ (αἶα, ἦ) (იგივეა რაც γαῖα) მიწა, დედამიწა.

ΑΙΑΓΜΑ (αἶαγμα, ατος; τός, ← αἶα) კვნესა, ტირილი, ჩივი-
 ლი; ვაი, ვაება.

ΑΙΑΖΩ (αἶαζω) (αἶαζω || αἶασω, ἦαα, ἦακώς) (← αἶ) ვაის ვიძახი,
 ვკვნესი.

ΑΙΑΚΤΟΣ (αἶακτός 3, ← αἶαζω) სატირალი, სავაებელი.

ΑΙΑΝΗΣ (αἶανής, ἔς, ← αἶα) სამეურამო.

ΑΙΓΕΙΟΣ (αἶγειος 3, ← αἶα) თხისა.

τρίχας αἶγείας თმა თხისა (გამ. 25,5; 35,6); *χοιρείου ποιότητος ἀντι-
 λαμβανόμεθα, καὶ ἄλλης αἶγείου* ღორის-ჭორცისა რომელობასა მიმოთალველნი
 და სხუად — თხისასა (ნემეს. 83,9).

ΑΙΓΕΙΡΟΣ (αἶγειρος, ὄν, ἦ) ტირიფი.

αἶγειροι γὰρ καὶ ἰτέαι, καὶ πετέλαι ვითარცა სახელ ტირიფი და ძეწნი
 და ძელქვა (ექ. დღ. 56,30).

ΑΙΓΙΑΛΟΣ (αἶγιαλός, ὄν, ἦ) ზღვის ნაპირი, ზღვის სანაპირო.

ἐπὶ τοῦ αἶγιαλοῦ ზღვის ნაპირი (ფლავ. 553,33); *πρὸς τῷ αἶγιαλῷ* მახ-
 ლობლად ზღვის პირისა (ფლავ. 76,16; ქ. 35 ს; ექ. დღ. 43,26); *παρ' αἶγιαλὸν
 θαλασσῶν* კიდესა ზღუათასა (მხოვ. 5,17); *ἀπήντα δὲ καὶ πᾶσα ἡ πόλις πρὸ
 τῶν αἶγιαλῶν* ხ' მიეგებოდა მას ყოველი ქალაქი კიდესა ზღვისასა (მინა
 ერმ. 20; PG 376 C); ექ. დღ. 82,35), *κόλπον δὲ τινα κατενόουν ἔχοντα αἶγια-
 λὸν* ყურესა რომელსამე განიციდიდეს, რომელსა იყო კიდე მისი (საქმე 27,39);
ὡς φοῖνιξ ἀσπρώθηεν ἐν αἶγιαλοῖς ვ'ა ფინიკი ავმალლი კიდესა ზედა (ისო
 ხირ. 24,14; ინ. 21,4).

ΑΙΓΙΑΛΩΔΗΣ (αἶγιαλῶδης, ἔς) ზღვის ნაპირისა, ზღვის პირისა.

ἐν τούτοις ἔνι τὰ πελάγια, τὰ αἶγιαλῶδη, τὰ βύθια, τὰ πετρῶδη ამათ
 შინა იყვნეს თევზნი უფსკრულისანი, და ზღვისპირისანი, და სიღრმეთანი, და
 ლოდოვანთანი (ექ. დღ. 81,25).

1. **ΑΙΓΙΒΟΤΟΣ** (αἶγιβοτος, ὄν, ← αἶα, βόσχω) თხების მკვებავი.

2. ΑΙΓΙΒΟΤΟΣ (აივიბოტოს, ἦ) თხების საძოვარი.

ΑΙΓΛΙΟΝ (აივლიონ, τό, ← αἴγλις) თხა,

ἕνα αἴθροντα τρία αἴγλidia ერთსა მიჰყვანდეს სამნი თხანი (1 მეფ. 10,3).

ΑΙΓΛΙΑΨ (აივლიფ, ιπος, ἦ, ← αἴξ, λίπτω) ციცაბო კლდე.

ΑΙΓΙΟΧΟΣ (აივიოხოს, δ, ← αἴγλις, ἔχω) ფარის მჭერი, ფაროსანი (ზევისი ეპითეტია).

ΑΙΓΙΠΟΥΣ (აივიპოუს, παῖος, δ, ← αἴξ, πούς) თხის-ფეხა.

ΑΙΓΙΣ (აივის, ἴδιος, ἦ) 1) ზევისი ფარი; ჭეჭა-ქუხილი; 2) თხის ტყავი; 3) თხა.

καὶ οἱ τὰ Διόνυσου ὄργια τετελεσμένοι μετὰ τῶν αἴγιδων ἔπρεχον და რომელი-იგი დიონისის საცუტისა საიდუმლოსა აღასრულებდეს თხათა მიმობრუნდეს (ამბ. მედ. 21; PG 809 D).

ΑΙΓΛΗ (აივლი, ἦ) ბრწყინვალეობა.

τῆς μὲν ἐπιδομένης αἴγλης ἰερῶς ἀποπληροῦμενα მათგან ბრწყინვალეობათა თათა სიწმიდით აღომგებულად (დიონ. 165 A, ქ. 111,1).

ΑΙΓΛΗΕΙΣ (აივლიეის, εσσα, εν ← αἴγλη) ბრწყინვალე, ნათელი.

ΑΙΓΟΠΡΟΣΩΠΟΣ (აივიპროსაპოს, ος, ← αἴξ, πρόσωπος) თხის სახის მქონე (ჰეროდ. 2,46).

ΑΙΓΥΠΙΟΣ (აივიპიოს, ὄν, δ, ← αἴξ, γύψ) ძეგრა.

ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΣ (აივიპტიაკოს 3) ეგვიპტური.

ἀσμένως μὲν τοὺς Αἰγυπτιακοὺς πορθύβους ἀπολιπῶν სიხარულით დაუტყენა მეგვიპტელთა იგი შუათნი (ეფ. დღ. 2,11).

ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ (აივიპტიოს 3) 1) ეგვიპტური; ეგვიპტისა; 2) ეგვიპტელი.

ἡ λεγομένη τῶν Αἰγυπτίων რომელსა ეწოდების მეგვიპტელთაჲ (მოხს. 50; ქ. 26,9); περὶ Θήβας τὰς Αἰγυπτίας ვიდრე-და თეზაიდას ეგვიპტისასა (ეფ. დღ. 105,15); τῶν Αἰγυπτίων მეგვიპტელთანი (ნემეს. 143,19).

ΑΙΔΕΟΜΑΙ (აიდეომაი) (აიდეოსიამ, ἦδεσθ-იყ || ἦδεσθ-იყ, ἦδεσθ-იყ) 1) მრცხვენია; მერიდება; 2) ვაპატიებ.

ἐγὼ δὲ τὸ ἰεροπρεπὲς τοῦ γέροντος αἰδεσθεὶς ხ მეფრიად დამრცხვენა ზარისა მისგან ბერისა (მოხს. 44,3); οὕτως γυμνῆν με ἔκρινας παρασθῆναι τῷ Χριστῷ μηδὲ τὴν φύσιν αἰδεσθεὶς არა შეივრცხვენა წარდგომად ჩემი შიშუელობისაჲ წინაშე ქრისტესა (მოხს. 40,8); τὸ τῆς αἰδοῦς ἀνθὸς ყვაილი მორცხობისა (ევანგ. შიბ. B'—19); εἰπὼν οὗτοι Αἰδοῦμενοι μόνον და იტყოდა ესრეთ ვრცხვილისაგან ოდენ (მინა ერმოგ. 70; PG 400 B); αἰδεσθῆναι πρόσωπον ἐν κρίσει οὐ καλόν ურცხვნობირი, არა კეთილ არს სამსჯავროსა ზედა (ივანე 24,23); καὶ φιλοξενίαν τοῦ ἀνδρός αἰδεσθέντες უცხოთ-მოყუარებით კაცისა ამის მასპინძლობისა მრიდებელთა (ასტ. 9,6); τὸν τροφέα ἡμῶν ἀγαπήσομεν, τὸν εὐεργέτην αἰδεσθησόμεθα შევიყუაროთ მზრდელი ჩუენი და შევიკდიმოთ ქველისმოქმედებისაგან (ეფ. დღ. 64,15); οὐκ ἦδουνο ἰὺν χεῖροντες αὐτοῦ τῆς ἐπικουρίας აწ არა შევიკდიმეს მოქენეთა შეწვენისა მისისაჲსა (ფლავ. 66,7;

ქ. 123; აგრეთვე ფლავ. 56,22); *αἰδουμένη τὸν γάμου* შეკლიმებითა ქორწილისათა (ექ. დღეთა 88,2); *μητ' αὐτὸν αἰδεῖσθαι* არცა მისგან შეკლიმებად (ფლავ. 216,40, ქ. 103 b; *neque ipsum revereri*); *ὁ δὲ αἰδοῦμαι φοβείται* ხოლო მეკდემე მოშიშა (ნემეს. 109,4); *ὁ δ' οὐκ αἰδεῖσθαι* ხოლო იგი არა საკდემელ (ფლავ. 244,37; ხ. 118 a; *non pudōi esse*).

ΑΙΔΕΣΙΜΟΣ (*აიზესიმოს*, *ος*, ← *აიზესიმი*) პატიოსანი; პატივდებული.

αἰδεσιμώτεροι უპატიოსნენსი (სიტყ. ნათ. E' 15).

ΑΙΔΕΣΙΣ (*აიზესის*, *εως*, *ή* ← *აიზესიმი*) პატიება.

ΑΙΔΕΣΤΟΣ (*აიზესტოს* 3) პატიესადები.

ΑΙΔΗΛΟΣ (*აიზილოს*, *ος*, ← *აი-*, *ἰδεν*) 1) უჩინარი, ბნელი; 2) დამლუპველი.

ΑΙΔΗΜΩΝ (*აიზიმონ*, *ος*, ← *აიზესიმი*) მორცხვი; მარიდებული.

ΑΙΔΙΟΣ (*აიზიოს*, *ος*, ← *აი-*) მუდმივი; სამარადისო.

αἰδιος ἢ იყოს სამარადისო (პროკლე 27,24; 33,27); *ἡ τε αἰδιος αὐτοῦ δύναιμι* და სამარადისო იგი ძალი მისი (რომ. 1,20; ამარტ. 279,5); *μη γὰρ ἐξ αἰδίου ὀρίσθαι* ნუჟ-მე და სამარადისოთ განსაზღვრულ არს (ნემეს. 148,20); *πλήρης δὲ φωτὸς αἰδίου* აღსავსე ნათლითა საუკუნოთათა (დიონ. 165 C; ქ. 111,30); *τούτέστιν ἐν ταῖς αἰδίαις αὐτοῦ σοφίσεις* ესე იგი არს და უსაბამოთათა მათ შინა მოგონებათა მისთა (დიონ. სქ. 569; ქ. 652); *συμπύργει ἐξ αἰδίου ἰθὺ θειῶ* თანადაუსაბამოდ ღისა (განაჩინეს ცაჲ) (ექ. დღ. 5,3); *ἔφθαρτον ἡμῖν καὶ αἰδιον παρασηχάστα ζῶην* მონიჭებად ჩუენდა ცხობება უხრწნელი და დაუსრულებელი (სბ. ცხ. 35; PG 433 B; მინა ერმ. 80; PG 404 C); *ἀλλὰ σοφίσεις αἰδιον ὄσαι καὶ λόγοι ποιῶντες τὰ πάντα τούτέστι φύσις* არამედ უქამონი მოგონებანი მისნი არიან მოქმედ და ბუნება ყოვლისა (დიონ. სქ. 353 A, ქ. 277; 353 A; ქ. 238); *κησιν ἰγαίωθαι αἰδιον* მონაგებოკეთილთა მოუკლებელი (ფლავ. 133,6; ქ. 63 a); *ἀπὸ τοῦ φθαρτοῦ καὶ γεώδιος ἐπὶ τὸ ἀπαθές καὶ αἰδιον* (შეიცვალოს კაცებაცა) ხრწნილებისაგან და მოკუდავებისა უხრწნელებად და უკუდავებად (ქ. შეს. 180 a; PG 205 C); — *αἰδιον* — *μη αἰδιον* არსამარადისობაჲ (პროკლე 34,8); *ἀλλ' αἰδιον* არამედ სამარადისოდ (ფლავ. 133,1; ქ. 63 a).

ΑΙΔΙΟΤΗΣ (*აიზიოტეს*, *ητος*, *ή*, ← *აიზიოს*) სამარადისოება.

κατὰ τὸν τῆς αἰδιότητος λόγον τῷ ἀγευσῆτος ὄντι ღმრთისა თანავე შერაცხილი სამარადისოებითა უშობელისა მის თანა (ქ. შეს. 182 a PG 44,212B) *πᾶσα μὲν αἰδιότης ἀπειρία τίς ἐστιν* ყოველი სამარადისობაჲ უსაზღვრო ვინავე არს (პროკლე 58,11).

ΑΙΔΙΩΣ (*აიზიად* ზმნზ. ← *აიზიოს*) სამარადისოდ; მარადის.

τὰ μὲν ἐνοειδῶς, τὰ δὲ πεπληυσισιῶς, καὶ τὰ μὲν αἰδιῶς რომელიმე ერთგუარებრივ, ხოლო რომელიმე განზრავლებულად, და რომელიმე სამარადისოობით (პროკლე 87,8).

ΑΙΔΙΟΝ (*აიზიონ*, *τό*) (ჩვეულ. მრ. რ.) სარცხენელი ასო.

εὐώμει γὰρ τῆ μὲν λαῖρ̄ χειρὶ τὰ αἰδοῖα κατέχειν რ მარცხენითა ვიღრემე კელითა საშვილენი ასონი ეპყრინან (ამარტ. 180,34); *αἰδοῖα γυμνασίου* ჭყვირყას სარცხელსა დედაკაცთასა ზელდამსახველმან (ფლავ. 313,8; ქ. 147ხ; ფლავ. 94,21, ქ. 44 ხ); *φοῖσι δὲ καὶ Αἰθίοπας παρ' Αἰγυπτίων μεμαθημένοι τῆν τῶν αἰδοίων περιτομῆν* (ამბობენ, რომ ეთიოპელები ეგვიპტელებისაგან შეეჩვივნენ) დაკუთასა საკდემელთასა (ფლავ. 313,11; ქ. 147 ხ; *circumcisionem virilium*); *αἰδοῖα ἵππων τὰ αἰδοῖα ἀπτόν* ქუქუნე ცხენთანი ვითარცა ქუქუნე მათნი (ეზექ. 23,20).

ΑΙΔΟΜΑΙ (აἰδομαι) იხმარება pr. და imp.) იგივეა რაც *აἰδέομαι*.

ΑΙΔΟΦΡΩΝ (აἰδοφρων, ον ← *აἰδώς*, *φρήν*) კდემამოსილი; მოწყალე.

ΑΙΔΡΗΣ (ἄιδρης, ἄιδρι), *ის* და *εὐς* (← *ἄ-*, *ἴδρις*) გამოუცდელი; უტოდინარი.

ΑΙΔΩΣ (აἰδώς, ὄος (ὄως) ἦ) 1) სირცხვილი, ნამუსი; 2) პატივი; კდემამოსილი შიში; 3) იგივეა რაც *აἰδῶσεν*.

προπομπεύοντας μετὰ τινος αἰδοῦς τῆς σοφοῦ δέξει πάντες პატივით წინაუძღოდეს ლარნაკსა მას შიშით (მინა ერმ. 102, PG 416 A; მინა ერმ. 90, PG 409 A); *ἀλλ' ἔχειν αἰδῶ τῆς παρ' ἀπὲρ καταγαγῆς* არამელ ქონებად კდემასა მისდა მიმართისა დავანებისათჳს (ფლავ. 23,15); *δυναίρεται δὲ καὶ ὁ φόβος εἰς ἔξ, εἰς δάκρυον, εἰς αἰδῶν, εἰς αἰσχύνην...* განიყოფვის და შიშითა ექუსალ: მცონარებად, კდემალ, სირცხვალად... (ნემეს. 108,15; *puđorem*; ნემეს. 109,3); *ταῦτα πρὸ τῆς αἰδοῦς προβαλλόμενοι μᾶλλον ἐδόκουν* ამათნი წინა საკდემელთა მომდებელნი უფროსთა ჰგონებდეს (ფლავ. 6,14; *puđendis*); *συνείπετο δὲ ἀπὲρ καὶ πᾶς ὁ δήμος σχεδὸν αἰδοῖ τῆς ἀρχῆς* მისთანა მავალ იყვის ყოველი იგიერი შეკდომებულნი მთავრობისაგან (მინა ერმ. 9, PG 372 B); *καὶ ὡς τὸν μέγαν διὰ πολλῆς δόξης αἰδοῦς τιμῆμενος* და კუალად ჰრცხუენოდაცა წმიდისა მისგან (სპირ. ცხ. 79; PG 456 B: *in magna haberetur reverentia*); *ἦ τοῦ προσιόντος αἰδῶς* მორცხუეობა იგი მომავალისა მის (ლიონ. 400 C, ქ. 166,5); *αἰδοῦς καὶ κολακείας καὶ φόβου* სირცხვლისა და ლიქნისა და შიშისა (გან თავისუფალ) (ამარტ. 270,29); *τοσαῦτη τις ἐβλάβεια καὶ αἰδῶς* ესოდენი რამე კრძალვად და მორცხობად (ამარტ. 263,23); *μετὰ αἰδοῦς καὶ ὠφροσύνης* მორცხუედ და ღირსებით (1 ტიმ. 2,9); *αἰδοῖ τῆς ἐνώσεως* შეერთებისა რილობითა (ექ. დლ. 88,3); *μετὰ χρηστοῦ τοῦ ἡμῶν καὶ τῆς ἡδυστον ἀπὲρ ἐπανθούσης αἰδοῦς τε καὶ κοσμίως* ჩუეულებისა მისგან კეთილისა და წესთა და ქცევთა შემკულებისა და კრძალულებისა არავე განემორბოდოდა (დიმიტრ. 3, PG 1185 C); *μετὰ τινος ἑπιδῶς αἰδοῦς καὶ τιμῆς* პროსიად *τῶν ἄγῶν* რნი პატივით და ძრწოლით დაადგრეს წმიდისა მას ზელა (მინა ერმ. 88, PG 408 C); *πολλὴν ἀπὸ τοῦ προσιῶντος σημαίνων τῆν πρὸς ἀπτόν αἰδῶν καὶ ἐβλάβειαν* გამოვისახე პირსა ჩემსა შიში და ძრწოლა (სპირ. ცხ. 98, PG 461 C); *μετὰ αἰδοῦς καὶ ἐβλάβειας* მოშიშვებითა და ღირსებითა (ებრ. 12,28); *δι' αἰδοῦς τὸν ἄνθρωπον ποιοῦμενοι* შეშინებულ იქმნენ ესკაცისა მისგან (სპირ. ცხ. 43, PG 440 C).

ბიზანტიურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონის
ქართული საძიებელი*

აღონაჲ უფალი ჰმანაი
 აერი ბჳრ, იხ. აირი
 ათენელი ἸΑθηναῖος
 ათინელი ἸΑθηναῖος
 ათონი ἸΑθᾶς
 აიღონი ბჳდᾶν
 აირი ბჳრ
 ამაოღ ბმხიოს
 ანაზღა ბჳრᾶონ
 (არა)ღამონება ბმᾶონλათოს
 არაკლვა ბჳრᾶთ
 არაკუღომა ბჳრᾶნათოს
 არამართალი ბმხიოს
 არამართლად ბმნᾶჯ
 არამიმღლებელი ბმნარობᾶნჳთოს
 არამიმხუეჳელ ბმნარობᾶნჳთოს
 არამტყიცე ბჳრᾶთჳს
 არამხიარულობით ბჳდᾶნ
 არაშემღლებელი ბმნᾶთოს
 არაწმიღა ბმხიოს
 არახიღვა ბჳრᾶთოს
 არსამარადისობა ბმნის
 არწივი ბჳრᾶთოს
 აღდგომა ბჳრᾶთᾶ (?), ბჳრᾶთᾶ (?)
 აღზრღა ბმნᾶნ
 აღმომგაღობელი ბმნ
 აღორბინება ბმნᾶნ.

ბალარჯი ბმნსომოს
 ბალარჯობა ბმნსომოს
 ბოროტი ბმნის, ბმნისონ
 ბოროტის-ყოფა ბმნᾶთ
 ბრალი ბმნᾶრჳ
 ბრწყინვალება ბმნᾶრჳ.
 ბაღობა ბმნ
 გამოუცღელი ბმნᾶნსომოს
 გამობიება ბმნისესჳ, ბმნᾶთᾶთ-
 თოს
 განღება ბჳრᾶთჳს
 განღომა ბჳრᾶთᾶ, ბჳრᾶთჳს
 განვღოთომა ბჳრᾶთᾶ
 განმტყიცება ბმნᾶნ
 განრისხება ბჳრᾶნს
 განუგებელი ბმნისᾶნჳთოს
 განუვღეღობა ბმნᾶთᾶთოს
 განუწურთელი ბმნᾶნათოს
 განუხიღველი ბჳრᾶრჳთოს
 გან(ღ)ორბინება ბმნᾶნ
 განშორება ბჳრᾶთᾶ
 განცხრომა ბმნისესჳ
 გარღასღვა ბჳრᾶთᾶ, ბჳრᾶთᾶ
 გაცხრომა ბმნისესჳ
 გღოვა ბჳრᾶნს
 გღოს ვეტყოღე ბმნისესჳ

* ეს საძიებელი შეადგინა აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ბიზანტილოგის განყოფილების უმცროსმა მეცნიერ-თანამშრომელმა ლიანა კვიციანიშვილმა.

ღათრობა *ἀμειτέα*
 ღარცხუენა *αἰδέομαι*
 დასაკრებელი *ἀμφοισμα*
 დასჯა *ἀδικία*
 დატევება *ἀμειτέα*
 დაუვალი *ἄδυστος*
 დაუმონებელი *ἀδούλωτος*
 დაუნაშავებულობა *ἀμύρω*
 დაუსაბამო *ἀνῆιος*
 დაუსრულებელი *ἀνῆιος*
 დაუსრულებელი *ἀμύνατος*
 დაულამებელი *ἄδυστος*
 დაუყენებლად *ἀδυστάκτως*
 დაუცხრომელი *ἀεικίνητος*
 დაუწყუედლად მდინარე *ἀείναος*
 დაუწყუედელი *ἀείναος*
 დაწუნებული *ἀδικία*
 დაჭირვებული *ἀδικία*
 დევნა *ἀμειτέα*
 დიდება (იდიდნეს) *ἀδρύνω*
 დიდმეტყუელ ყოფა *ἀδολεσχία*
 დიდშემძლე *ἀνδρῶς*.

მკვპტისა Ἀιγύπτιος.

ვერ შემძლებელი *ἀδυνατέα*
 ვერ შესაძლებელი *ἀδύνατος*
 ვერ შეძლება (ძალუძს) *ἀδυνατέα*
 ვნება *ἀδικία*, *ἀδίκημα*, *ἀδικία*,
ἀηδία
 ვნებული *ἀδίκημα*.

ზაკუვა *ἀδικία*, *ἀδικιος*
 ზრახვა *ἀδολεσχία*, *ἀδολεσχία*
 ზრუნვა *ἀδολεσχία*, *ἀδολεσχία*
 ზღვს ნაპირი *αιγιαλός*
 ზღვს პირი *αιγιαλός*
 ზღვსპირისა *αιγιαλώδης*

თანადაუსაბამო *ἀνῆιος*
 თანასახიობა *ἄδω*
 თანაშეერთებული *ἀμφοισμα*
 თქმა (გულს ვეტყოდე) *ἀδολεσχία*,
ἄδω
 თხა *αιγειος*, *αιγιῆσιον*, *αιγίς*.

იჩქითად *ἀμύρω*
 იჩქითი *ἀμύρος*.

ქაცო *ἀνδρῶς*
 კდემა *αιδώς*
 კილე *αιγιαλός*
 კილე ზღვსა *αιγιαλός*
 კრებული *ἀμφοίως*
 კრთომა *ἀδούκτως*
 კრძალულება *αιδώς*
 კურთხევა *ἄδω*.

ლეღანვო უცომო *ἄζυμιος*
 ლომობიერება *ἀμύλιος*.

შავნებელი *ἀδικία*
 მარადის ჰეი
 მარადის გამომდინარე *ἀείναος*
 მარადის მნათობი *ἀειφανής*
 მარადის მოძრავი *ἀεικίνητος*
 მარადის მოძრავობა *ἀεικινήσιον*,
ἀεικίνητον
 მარადის მცენი *ἀείναος*
 მარადის მწუანე *ἀειψαλγής*
 მარადისობა *ἄεί*
 მარადის სახინო *ἀειφανής*
 მარადის სასენებელი *ἀείμνηστος*
 მარადის ფურცლოვანი *ἀειφυλλος*
 მარადის ქალწული *ἀειπάρθενος*
 მარადის ქსენებული *ἀειμνηστος*
 მართალი *ἀμύρος*

მაქებელი ჭძნ	მოწამე ἀμλητής
მაქებლობა ჭძნ	მოწოდება ἀμροιζα
მგალობელი ჭძნ	მოწყენა (სულითა) ἀμυμᾶ
მგლოვარება ἀμυμᾶ	მოსუეჭა ἀδμᾶ
მდიდარი ἀδρῶς	მოსუეჭილი ἀδμᾶ
მეგვპტელი Αἰγύπτου; Αἰγυπ- τιακός	მრიღებელი ἀνδῶμαι
მეკდემე ἀνδῶμαι	მრღუე ἀδῶμιο
მემღერე ჭძნ	მსახობელი ჭძნ
მეტყუელება ἀδῶλεσᾶ	მსწრაფლ ἀμῶრᾶ, იხ. მწრაფლ
მეტყუელი ჭძნ	მყის ἀμῶროν, ἀμῶროς, ἀμῶრᾶ
მეყსა შინა ἀμῶროν, ἀμῶრᾶ	მყისსა შინა ἀμῶროν, ἀμῶრᾶ
მეყსა შინა ἀμῶროს	მყის შემოკრებით ἀμῶრᾶ
მეყსეულად ἀμῶროν, ἀμῶრᾶ	მყრლობა ἀηδῶ
მეყსეული ἀμῶროს	მძლავრება, მძლავრობა ἀδμᾶ
მზრახობა ἀδῶλεσᾶ	მძნობარი ჭძნ
მთავარი ἀδრῶς	მძვნეარელ ἀηδῶ
მიმოდასათქუემლი ἀδῶμειο, ჭძნ	მწვალებელი ἀμῶრᾶ
მიმძლავრება ἀδμᾶ	მწრაფლ ἀμῶრᾶ
მიმხუეჭელი ἀδωროδῶητο	მწუხარება ἀμυμᾶ, ἀμυμᾶ.
მიუვალი ἀδμτο	ნაცილად ἀδμᾶ
მიუთხრობელი ἀδμῶηητο	ნაცილი ἀδμῶ, ἀδμᾶ
მოკარულობა ἀδῶλεσᾶ	ნაცილოდები ἀδμῶημᾶ
მოკლება ἀμῶრῶ	ნიადაგ ἀεί
მოკლებული ἀδῶრᾶ	ნიადაგისად ἀεί.
მოკრება ἀμῶრῶ	
მომღერი ἀμῶრᾶ	მრბი ἀეტῶ.
მონახუეჭი ἀδμῶημᾶ	
მორცხობა ἀνდῶμαι, ἀნდᾶ	ჰატივი ἀნდᾶ
მორცხუედ ἀნდᾶ	პირუტყუეება ἀδμῶμᾶ.
მორცხუეობა ἀნდᾶ	
მოუღრეკელი ἀδμῶσᾶητο	რომელი-ივი ან
მოუკლებელი ἀნდῶ	რცხუენა ἀნდᾶ.
მოუკლებელად ἀდῶηᾶ	
მოულოდებელი ἀდῶηᾶ	საკდემელი ἀνდῶროν, ἀნდῶμαι, ἀნდᾶ
მოლუაწე ἀμῶროν, ἀμῶრᾶ	სამარადისო ἀεί, ἀნდῶ, ἀείνᾶო
მოლუაწება ἀμῶრῶ	სამარადისოდ ἀεί
მოშიშება ἀნდᾶ	სამარადისოდ მეღენი ἀείνᾶო

სამარადისოდ-მიმდრეკი	აεικλνη-	უბადრუკება	ა̇მ̇ილი, ა̇მ̇ილᲗტᲗ
τος		უბადრუკი	ა̇მ̇ილი
სამარადისოდ მომდინარე	აεινᲗ	უბიწო	ა̇მ̇იწᲗ
აεινᲗ		უბრალო	ა̇მ̇იწᲗ
სამარადისობა	ა̇ει, ა̇ინᲗტᲗ	უბრალობა	(ვაუბრალობე, აუბრა-
სამარადისობით	ა̇ინᲗ	ლობე)	ა̇მ̇იწᲗ
სამარადისო	სიმწუხანე	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სამარადისო	ცხოვრება	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სარცხვნილი	ა̇ინᲗ	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
საუკუნე	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
საუკუნო	ა̇ინᲗ, ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
საქმე	ა̇მ̇ილი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სალუაწო	ა̇მ̇ილი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
საშვილე	ა̇ინᲗ	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
საცთური	ა̇ეი, ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
საწყალობელი	ა̇მ̇ილი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სახიობა	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიგლისზე	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიმრავლით	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიმტკიცე	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სირცხვლი	ა̇ეი, ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიჩქურე	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიცრუე	ა̇ეი, ა̇ეი, ა̇ეი,	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
	ა̇ეი, ა̇ეი, ა̇ეი,	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიცრუით	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიწმიდე	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სიხეხეშე	საქმეთა	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სულიერი	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სულმოკლე	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სულმოკლება	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
სულმოკლე	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
ტირიფი.			
უარისმყოფელი	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
უარისყოფა	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ
უარყოფა	ა̇ეი	ა̇ეი	ა̇მ̇იწᲗ

უმეისეს ბმრას
 უმშუებად ბჰდნს
 უმშუებო ბჰდნს
 უმშჯავროდ ბდნის
 უმწარესი ბჰდნს
 უნლო ბდნის
 უნლოდ ბდნის
 უნოტიოება ბდნის
 უპატივო ბდნის, ბმესმას
 უპატიობა ბდნის
 უპატიოსნესი ანდესიმოს
 უქამო ბმნის
 ურვა ბდნის, ბჰდნს, ბმსმია
 ურჩულობა ბდნის
 ურცხვნი ანდესიმოს
 უსამართლო ბდნის, ბდნის, ბმ-
 კოს
 უსამართლოდ ბდნის
 უსამართლოება ბდნის, ბმნ-
 კა, ბდნის
 უსამართლოებით ბდნის
 უსამართლოებული ბდნის
 უსამართლოვნება ბდნის
 უსამართლობა ბმნის
 უსამართლო-ქმნილი ბდნის
 უსახურად ბდნის
 უსწავლელად ბმნაკტას
 უსწავლელი ბმნაკტოს
 უსწრაფელოება ბმნის
 უსჯულო ბმნის, ბმესმოს
 უსჯულოება ბმნის, ბმესმოს. იხ.
 ურჩულობა
 უტანჯველი ბმრბა
 უტუბო ბჰდნს
 უუსამართლოესი ბმნის. იხ. უსა-
 მართლო
 უფალი ბმნაა!
 უფოვარი ბმსმოს

უფოველი ბმსმოს
 უფუვარება ბმსმოს
 უფუვარი ბმსმოს
 უფუველი ბმსმოს
 უქმი ბმრანის, ბმრბა.
 უღმრთოება ბმესმოს, ბმესმოს
 უღმრთო ბმნის. იხ. უღუთო
 უღონო ბმნაკტოს
 უღუთო ბმესმოს. იხ. უღმრთო
 უმვერი ბჰდნს
 უმშუებოდ ბჰდნს. იხ. უმშუებად
 უმშუერად ბჰდნს
 უმშუერება ბმსმოს
 უმჯულოება ბმნაკტა, ბმნის. იხ.
 ურჩულობა უსჯულოება
 ურჩეველი ბმრბა
 უცომოება ბმსმოს
 უცომო ბმსმოს
 უცხოვლო ბმსმოს
 უცხოვლობო ბმსმოს
 უძალი ბმნაკტოს
 უძლეველი ბმრბა
 უძლურება ბმრანის, ბმ-
 ნაკტა, ბმნაკტა
 უძლური ბმრანის, ბმნაკტა, ბმ-
 ნაკტოს
 უწესო ბმესმოს
 უწყებული ბმნაკტოს, ბმნაკტოს
 უხილაფი ბმესმოს, ბმესმოს
 უხილაობა ბმესმოს
 უხუცესი ბმრბა
 უჯგრო ბმნის
 უჯგროდ ბმნის
 უჯგრო სპქმ ბმესმოს.
 ქება ბმნაკტა
 ქუქუნი ანდესიმოს.

ლუაწლი აქლით, აქლით
 ლუაწლით შემოსილი აქლიფორის
 ლუაწლი აქლისა.

ჟოვლადვე აქს.

შეერთებული ამირიჯა
 შეკდიმება ანდომია
 შეკდიმებული, ანდონ
 შეკრება ამირიჯა, ამირისი
 შემასმენელი ჭნა
 შემაწუხებელი ანდინა
 შემკადრებელი ამისი
 შემჭირვებელი ანდინი
 შერცხუნა ანდომია
 შეუვალი ანდონი, ანდონი
 შეურაცხად ანდონა
 შეურაცხება ანდონი, ანდონი
 შეურაცხისმოყვანილი ამინა
 შეურაცხ-ყოფა ამინა, ამინა
 შეურევბული ამინა
 შეუძლებელი ანდონი, ანდონი
 ანდონი, ანდონი
 შეუძლებლობა ანდონი
 შეუძლებლობითი ანდონი
 შეყენება ამირიჯა
 შეშინება ანდონი
 შეცვა ანდონი
 შეცვალება ამინა
 შეცოდება ანდონი, ანდონი
 შეცოდება განდგომილებისა ამინა
 თჳა

შეწუხება ანდინა, ამინა
 შეწუხებული ანდინა
 შეწუხება ამინა
 შიში ანდონი.

ჩუეული ანდონი.

ცილი ანდონი
 ცოდვა ანდინა, ანდინა, ანდონი
 ცოდვილი ანდონი
 ცრუ ანდინა, ანდონი
 ცრუობა ანდინა, (მეცრუა) ანდინა
 ცუდად ანდინა
 ცხოვლობისა დაკლებული ანდონი

ძლება (ვერ უძლო) ანდონი
 ძრწოლა ანდონი
 ძვრისმეტყუელება ანდინა
 ძვრისმოქმედი ანდინა.

წამსა შინა ამირიჯა
 წარჯლომა ამინა
 წინააღდგომა ამინა
 წინააღმდეგ კანონისა ამინი
 წმიდა ამინი

ჭუენეული ამინა
 ჭუენიერი ამინა

ჭაერთა შინა მყოფი ანდონი
 ჭაერი ანდონი
 ჭაერის სახისა ანდონი
 ჭაერობა ანდონი

საკუთარ სახელთა საძიებელი

ა

- აბაზ ბაკურიანისძე (გრიგოლ ბაკურიანისძის ძმა): 153, 154; აბაზ მაგისტროსი და მისი ანდერძი 239.
- აბაზგები: დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3; ეს „ქართველების“ ზოგადი სახელია 25*; აბაზგი გრამატიკოსი იოანე პეტრიწი; თემურ-ხანმა შეკრიბა აბაზგები 26.
- აბულაძე ი.: 272.
- აბუშარბი: ალაპი არს იე მონაზონისაჲ და აბუშარბისი და თორნიკისი 184.
- აგათანგელოსი: მისი სახელობის მონასტერი 135, 144.
- აგათონი, მონაზონი: 200.
- აგამედე, მრავალწამალთა მცოდნე: 12.
- ადამი (ბიბლ.) 22.
- ადნუმიასტი ჰიალეთა, აღმწერი: 134.
- ადრია: 11.
- ადრიანუპოლი: 22, 35, 115, 116.
- ადრიატიკის ზღვა: 34.
- აეტი, კოლხეთის მეფე: 9. იხ. აიეტი.
- ავგია: 12.
- ავროვო (Аврово), სოფელი: ივირონის მამულია 155.
- ავსონი: ზოგი გადმოცემის მიხედვით ოდისევსისა და კირკეს შვილი 13.
- აზაპიდები, ქვეითი თურქი ჯარისკაცები: 114.
- აზია: 103, 104, 105, 118, 123; აზიის ბარბაროსები 106, 107.
- ათანასი, ლავრის წინამძღვარი: 127, 165, 170, 177, 182, 191; მან ააშენა ლავრის საკრებულო 258, 259, 260; ათანასის მოწაფეა იოანე იბერი 188; მან აჩუქა იოანე იბერს ბასილ II-ის ტრისობული 171—178, 183; ათანასი ლაპარაკობს იოანე იბერის ღვაწლზე 218.

ათანასის ლავრა: 161, 163; ათანასის ლავრისათვის დიდი დეაწლი მიუძღვის იოანე იბერს 218, 219; ათანასის ლავრის ტიპიკონი 127.

ათენელნი: 118.

ათენი: 12, 89.

ათო (ᾠθω): 137; ათოს მონასტერი, ე. ი. ივერთა მონასტერი, სადაც თავდაპირველად ცხოვრობდნენ ივერთა ბერები 161, 166, 169, 221, 231; მას მიეცა მიხეილ პაფლაგონის ზრისობული 225; ათოს მთა 258.

ათონი: 123, 124, 260; ათონის მონასტრები და მათი სია 127, 132; ათონის მთაზე მდებარეობს კლემენტის მონასტერი 224; ათონის მთაზე ივერთა მონასტრის აშენება 161, იგი უძლიერესი ცენტრია 162; ათონის მონასტრის სიგელები, მათი ზოგადი დახასიათება 161—167; ათონის ივერთა მონასტრის აქტებზე ფოტოპირები 163, 164.

ათონის ალაპები: 251, 256.

ათონის ძმობა: 216.

აია (ააა), კოლხიდის ქალაქი 1, 2. იხ. აააა.

აია-სოფია: 17, 22.

აიელი, აიის მეფე, დედოფალი 4.

აიეტი (აეტი): მისი სახელი მომდინარეობს აია-საგან 2, 11; მას იცნობს ჰომეროსი 4.

Αἰμαυ, სახელი („ილიადაში“): 11.

აინი, ქალაქი: შეძლებული ქალაქი აინი 113.

აისონი (აასონი): აისონის მამა 11.

აკლო, აკლოსი: სოფელი და მოედანი 131, 133, 248.

აკომეეტები: აკომეეტების („დაუძინებელთა“) მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.

აკრიტონი (ახრიდა), თემი: 152, 237.

ალანები: 14, 15*, 34; იბერიის მეზობლად არიან კავკასიონამდე გადაჭიმული 91—92.

1. ალექსანდრე: გიორგი VIII-ის (საქართველოს მეფის) მამა 49*.

2. ალექსანდრე, პაფიელი: 6.

3. ალექსანდრე, საეკლესიო მოღვაწე IV—V ს.ს., მონასტრის დამაარსებელი: 129.

ალექსი I კომნენოსი, ბიზ. კეისარი (1081—1118): 125, 127, 153; მისი ზრისობული გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულების შესახებ 150, 151, 233.

- ალექსი II კომნენოსი, ბიზ. კეისარი (1180—1183): 253.
- ალექსი I კომნენოსი, ტრაპიზონის მეფე (1204—1222): იგი კოლხეთის მთავარია 93, 93*; მისი შვილთაშვილია იოანე II კომნენოსი 28*.
- ალექსი III კომნენოსი, ტრაპიზონის მეფე (1297—1330): 28*.
- ალექსი IV კომნენოსი, ტრაპიზონის მეფე (1412—1453): 94, 94*; მისი ვაჟია *Σχαιτάρσις* 94, 95, 96, 97*.
- ალექსი კომნენოსი, მიტილენელი; ტრაპიზონის მეფის დავით კომნენოსის ბიძაშვილია 116.
- ალექსი შიხეილისძე, რუსეთის მეფე: 123.
- ალექსი, სტრატოპედარხი, პანტოკრატორის სავანის დამფუძნებელი: 129.
- ალიკე (*Ἀλικαί*), ათო-ს პრასტინი: 223.
- ალკიბიადე: ოლიმპიოდორე ალკიბიადეს მიმართ 7.
- ამაზონები: მათი შეუღლება მამაკაცთან 65.
- ამალფინი: ამალფინის მონასტერი 208.
- ამანტოსი, ბერძენი მკვლევარი: 291.
- ამასია, ქალაქი: 27, 28, 114.
- ამასტრისი, ქალაქი: 107.
- ამბროსი მედიოლანელი: 271.
- ამბროსი, ქაიხოსროს აღმზრდელი: 256.
- ამიდა: ამიდელი თურალი-ბეგი 107*.
- ამითაონი, ცხენთმხედნელი („ოდისეაში“): 11.
- ამინტორი: 10.
- ამისო, ქალაქი (ქალ. სამსუნი): 54, 75.
- ამპელიძინი, გლეხთა მამული: 131, 133.
- ამურატ ამირა: (მურად II), სულტნობდა 1421—1451 წლებში 54, 54*.
- ანარგირთა (წმ.) მცირე მონასტერი: 135, 136, 146.
- ანასტასიას (წმ.) მონასტერი: 134.
- ანასტასია მწამლველი: 141.
- ანატოლია: 233.
- ანაქტოროპოლისი: 136, 141, 146, 147.
- ანდრიადისი, ბერძენი მეცნიერი, ეკონომისტი: 207.
- ანდრონიკე I, ბიზ. კეისარი (1183—1185): 15, 15*, 16.
- ანდრონიკე II, ბიზ. კეისარი (1282—1328): მისი ხრისობული ივერთა მონასტერს 166; მისი ხრისობული მთაწმინდის პროტოსის შესახებ 167.

- ანდრონიკე, პროტოსევასტოსი და პროტოსპათარი: 226, 241*.
- ანდრონიკე, აღმწერი (*ἀναγράφας*): 241, 241*, 244; მისი ნუსხა (*Πραχαιόν*) ივერთა მონასტრის სამფლობელოების შესახებ 166, 241.
- ანისი: 233.
- ანისია: ანისიას სახელობის მონასტერი 135, 145.
- ანკირა (გალატიაში): 30.
- ანტონი, არქიმანდრიტი: 124, 171; მისი ნარკვევი ათონის აქტების შესახებ 179.
- ანტონი, მონაზონი, ექვთიმეს მოწაფე: 204.
- ანტონი რიძისი: წამებული ქრისტეს აღიარებისათვის 63, 80.
- ანტონი ბორტოლი: მის სტამბაში, ვენეციაში, დაიბეჭდა ივერთა სავანის დაარსების ამბავი 257.
- ანტონი კაჭარელი: 192.
- ანტონი კიევოპეჩორიელი: 125.
- ანტოქია: 240; ანტოქიის პატრიარქი თეოდორე ბალსამონი 17; ანტოქიის კრება 18; ანტოქიის კრების დადგენილებით პატივი მიენიჭა იბერიის ეკლესიას 119, 120.
- ანძისტა, სოფელი: ივერთა მონასტრის მამული 137.
- აჰაჰა (აჰა, აია): ნახმარია „ოდისეაში“ 2.
- აჰაჰე (=აჰა): 2.
- აჰგაჰონ: ასხელა დევს ეძახიან ადამიანები („ილიადა“). 4.
- აპასიოს (*Ἀπασιος*) იხ. აბაზ ბაკურიანისძე.
- არაბები: 118, 125; არაბეთი: 118.
- არისტობულე, მონაზონი მთაწმინდაზე: 178.
- არისტობულე, ჯიქი: 97, 98, 99.
- არკადია: 7.
- არმენია: 29; აქ ჯარი შეკრიბა თემურხანმა 26—27; არმენიას განაგებს უზუნ-ჰასანი 29; შიდა არმენია 31.
- არმენიაკთა თემი: 152, 234 (არმენიაკთა); არმენიაკთა დუქსი (იოანე ხალდი) 185, 187; არმენიელთა მეფე სკენდერესი 106.
- არნასაკი, სოფელი არმენიაკთა თემში: 152, 152*, 234.
- არსენი, ფანსმან-ყოფილი: ივირონის წინამძღვარი 1041—1044 წლებში 130.
- არსენი, მონაზონი და იკონომოსი (ათონზე): 177.
- არსენი, ბერი ვინმე: 171*.
- არსენიკია: აქ წყლის წისქვილი 135, 139; პრასტინი 131, 133.

- არხისტრატეგოსის მონასტერი: 215.
 ასენოვგრადი (სტენიმახი): 155*.
 ასირიელები: 107, 109, 110, 118.
 ასომატი, სოფელი: 71, 85.
 ასტერი ამასიელი: 271.
 აფრიკა: 123.
 აფსილები: დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობენ 3.
 აფხაზთა სამეფო: ასე ეწოდება დასავლეთ საქართველოს VII საუკუნიდან 3.
 აქილევსი: 12.
 ალათონი, რომთა პაპი (678—681 წ.წ.): 19.
 აშოტი, გრიგოლ თესალონიკელის ვაჟი: 190.
 ახალციხე, ყვარყვარეს საბრძანებელი: 91.
 ახანტა (ახანტაკა) ადგილი, სამეფო აგარაკი, პრასტინი: 95, 97.
 ახრიდა (აკრიტონი): 152; ახრიდონის თემი 237, 237*.
 აჯიოანეს მონასტერი: 202.

ბ

- ბაბილოვნელები: 64.
 ბავარია: ბავარიის მეცნიერებათა აკადემია 132, 230.
 ბათუმი (Взѡт): იბერიის საზღვარზეა 91.
 ბაიაჯეთი (სულტანი ბაიაზიდ I ილდირიმი): 28*; ლაშქრობს არმენიელთა მეფის სკენდერესის წინააღმდეგ 106, 107.
 ბაიბურთელი: ბაიბურთელი მაჰმად უკეპტარისი 107*.
 ბალმონტი კ.: ცნობილი რუსი პოეტი 9.
 ბალსამონი იხ. თეოდორე ბალსამონი 17—20.
 ბანიცა (Баница, Βάνισα) ციხე: იგი უბოძეს გრიგოლ ბაკურაანისძეს 150, 236 (შდრ. ქართულ ტექსტში: ვანკაჲს, ვანკაჲსათჲს, ვანსკაჲსათჲს).
 ბანკალიწი (ბანკალიწი), სოფელი: ებოძა გრიგოლ ბაკურაანისძეს 152, 236.
 ბარამიძე ალ.: 10.
 ბარბაღე წმ., სოფელი: მამული ივერთა მონასტრისა 155*, 249, 250; პრასტინი ივერთა 248; წმ. ბარბაღეს ეკლესია 249; მონასტერი 135, 144—145, 248.
 ბარბარო იოს.: მისი ცნობა ქუთაისისა და სკანდის ციხეების მღერ ბარეობის შესახებ 28*.
 ბართლომე, ბერი: 125.

- ბარსკი ვ.**, რუსი მოგზაური: 123.
- ბასილა**, მონასტერი ათონზე: აღაშენა დიდისა ბურჯოხსა ბასილაძეთურთ 252; მონასტერი „წმ. ბასილი“ მაკრონარიებითა და სახლებით 248.
- ბასილ კესარიელი**: 64, 271.
- ბასილ II ბულგაროთმჯლექი**, ბიზ. კეისარი (979—1025 წ.წ.): 179, 182, 183, 189, 259*; მისი ხრისობულები ივერთა მონასტერს 165, 168, 170, 173—174, 188, 218, 221, 224, 231.
- ბასილი**, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XI—XII ს.: 130.
- ბასილი წმ.**, მონასტერი: 248.
- ბაქტრიელები**: 64.
- ბაჩკოვოს მონასტერი** (პეტრიწონი): 151, 154, 158.
- ბეკი ჰ.** (Beck Hans-Georg): 17, 127.
- ბეკერი იმ.**: 14, 43, 90.
- ბენეშევიჩი ვლ.**: მისი რედაქტორობით დამზადდა ივერთა მონასტრის სიგელების გამოცემა 163, 164.
- ბერკლიჯი-მუსტაფა**: აჯანყება მისი მეთაურობით 24.
- ბესები**: ბესების მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.
- ბერძნები**: 89, 232, 233; ბერძენთა სავანეები ათონზე 127; ბერძენთა რაოდენობა ათონის მონასტრებში 126; ბერძენთა სავანეების დაწინაურება 128; ბერძნების ხელში გადავიდა ივირონი 1353 წლის შემდეგ 161.
- ბიზანტია**: 15*, 42, 43, 89, 128; ბიზანტიის ბატონობა 255; ბიზანტიის მთავრობა 87; ბიზანტია ვერ გადაარჩინა უნიამ 23; ბიზანტია დაიპყრეს თურქებმა 90; ბიზანტიაში მონასტრების არსებობა 129; ბიზანტიის მთავრობა კარგად ეპყრობა ივერთა მონასტრებს 161; ბიზანტიის კეისრები აჩუქებენ სოფლებს ივერთა მონასტერს 168; ბიზანტიის ხელისუფალთა მიერ გაცემული სიგელები 162.
- ბიზანტიელი**: 16, 232.
- ბიზანტიონი** (კონსტანტინეპოლი): 93, 94, 114, 115, 116, 117, 258, 260; ბიზანტიონის ელინები და მათთან ტრაპიზონის „ელინთა“ დანათესავება 94.
- ბითვინია**: 29, 30.
- ბიკონი** (შიკონი!), სოფელი: გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.
- ბისონა**, ადგილი: ბისონას და თესალონიკს 253.
- ბოლბოხი** (ვოლვოსი): ბოლბოლისა მეტეხი 135, 143, 252; ბოლბ. პრასტინი 252; ხარტინნი ბოლბონისა და ნისინისანი 256.

ბოძბეიდის ტბა: 10.

ბოსფორი, ბოსპორი: 26, 105.

ბრანკოვიჩი, სეობიის მეფე: 58*, 60, 62.

ბრესტანე: ბრესტანეში სახნავი ადგილები და ივერთა მონასტრის მამულები 136, 140, 147.

ბრეტანია: 65.

ბრიტანიის კუნძულები: 53.

ბრიარეოს: ასხელა დევს ასე ეძახიან დმერთები („ილიადა“) 4.

ბუაზა ე. (Boisacq): 8.

ბუკელართა თემი: 185, 187.

ბულგარეთი: 120, 233; ბულგარეთი ტრიბალების ქვეყანაა 101; ბულგარეთის ეკლესიის ავტოკეფალია 18.

ბულგარელები: მისიელები ბულგარელები არიან 100*; ბულგარელი სლავები 224, 232; მათ მიიტაცეს კოლობუს (ე. ი. ივერთა მონასტრის კუთვნილი) გლეხები 231; ბულგარელები ათონის მონასტრებში 126; ბულგართა სავანე „ზოგრაფუ“ 128.

ბულგარია: 119.

ბუხარესტი: 43; აქ XVIII ს. აღმოჩნდა პეტრიწონის სავანის „წესდების“ ტექსტი 233.

ბურლო (πύργος!): აღაშენა დიდისა ბურლოძსა ბასილაფთურთ 253.

ბ

გაზაშვილი ტიშოთე: 123.

გაბრიელი, ივერთა სავანეში მოღვაწე ბერი, ტომით იბერი: 265, 266, 267.

გაბრიელ პტერელი, მონაზონი (!): 205, 220.

გალატია: გალატია გაიარა თემურხანმა 27; გალატიის ქალაქი ანკირა 30.

გალეა (Galeai, Γαλέαι): ათო-ს პრასტინი 223, 231.

გალენი: 8.

გალიკონი: ივერთა მონასტრის სამფლობელო გალიკონში 131; გალიკონის მონასტერი 133.

გალიკის მდინარე: 135.

გალიპოლი იხ. კალიუპოლი 114*.

განგე, მდინარე: განგეს მიღწეის ელინებმა 118.

გატელუცია: ლესბოსის მთავრის დორინო გატელუციას სახელით მიესალმა 22, 94.

გელა (Γελα), სოფელი ასენოვგრადთან. 155*.

გელოვო (Гелово), სოფელი: 155. შდრ. პეტრიწონის წესდების
Γέλλοβα, «ჟელოვა».

Гелавнос, სოფელი: 157.

გენესიოსი: გენესიოსის მეტეხი 131; გენესიოსის მონასტერი 231;
ათონის ივერთა მონასტრის სიგელები 225.

გენუელები: 105; გენუელი ვაჭარი 97.

გენუა: გენუის მთავრის მდივანი დუკა 21.

გერმანია: 53.

✓ **გიორგი წმ.**: გიორგი წმ. რომელი პაპიკს არს 239.

გიორგი VIII, იბერიის მეფე (1446—1466): იგი ალექსანდრესძეა 49;
მასთან გაიგზავნა ბიზანტიის მოციქულად გიორგი სფრანძესი
42, 65*, 66*, 74, 80.

გიორგი, ტრაპიზონის მეფის დავითის უმცროსი ვაჟი: იგი მაჰმა-
დის სარწმუნოებაზე მოიქცა 116.

გიორგი, ლაონიკე ხალკოკონდილეს მამა: 89.

გიორგი აკროპოლიტე: მისი „ისტორია“ 37, 40*.

გიორგი პახიმერე, ისტორიკოსი: 28*.

გიორგი სფრანძესი: 22, 36—48, 90; მისი ელჩობა იბერიაში და
ტრაპიზონში 49; მისი სატბარი იბერიის მეფესთან 65, კერ-
ძოდ „მზითვის“ საკითხზე 65—66.

გიორგი კონდოსტეფანე: მან უანდერძა ივერთა მონასტერს სამფ-
ლობელო 166.

გიორგი პროტევესტიაროსი: 112, 116.

გიორგი ხრისტოდულეს ძე: ხელს აწერს ლავრასა და ივირონს
შორის ამტყდარი დავის გარჩევის აქტს 245.

გიორგი მთაწმინდელი: 162, 272; იგი ივერთა მონასტრის წინა-
მძღვარია 1058—1066 წლებში 130, იოანეს და ექვთიმეს
ბიოგრაფიის ავტორია 184.

გიორგი დიდი (შავმთიელი): 184.

გიორგი ვარაზვაჩე, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1012—1030
წლებში: 130.

გიორგი იბერიელი, მონაზონი (ექვთიმე მთაწმინდელის დროს): 205,
208; ექვთიმესთან ერთად ხელს აწერს აქტს 195, 203.—204,
207, 220.

გიორგი იკონომოსი (დიდ-კონომოსი): იგი ივერთა მონასტრის წინა-
მძღვარი იყო 1185 წელს 130.

- გიორგი მერჯულე: დიდი ეკლესიის უფროსის საწოლთუხუცესი და მერჯულე 245.
- გიორგი ოლთისარი: ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1066—1074 წლებში 130.
- გიორგი მონაზონი (1034—1041 წლებში იგი გარდაცვლილა) 225, 226, 231 (ივერთა მონასტრის სიგელებში).
- გიორგი მონაზონი (ამბრტოლი): 271.
- Glauning Otto: 48.
- გორი (Κορινθ): 91.
- გორგაძე სერგი, ისტორიკოსი: ივერთა მონასტრის აქტების ფოტოპირების მომპოვებელი 18-19, 164, 272.
- გორემისტა: აქ ივერთა მონასტრის მამულები 136, 146.
- გრაბლერი ფრ. (Grabler Fr.): 91, 101.
- გრადისკა, ციხე: 182.
- გრეგორიუს სავანე, მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 129.
- გრეკუ ვ. (Vasil Grecu), რუმინელი ბიზანტინოლოგი: 37*, 43, 44, 73, 99*, 111*.
- გრიზოვა, სოფელი, ივერთა მამულითა: 136.
- Grumel V., ფრანგი ბიზანტინოლოგი: 17.
- გრიგოლი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1030—1036 წლებში (შავ-გრიგოლი) 130.
- გრიგოლი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XI—XII ს. 130.
- გრიგოლ ბაკურიანისძე: 233, 235*, 236*, 272; მისი მამულები და სიგელები მათ შესახებ 150—160; გრიგოლს ეძლევა სრული თავისუფლება ყოველგვარი ბეგარისაგან 152.
- გრიგოლ თესლონიკელი, დუკი: მისი ვაჟია აშოტი 190.
- გრიგოლ კალინიკელი, ბერი: 205.
- გრიგოლ მელისენი, კონსტანტინეპოლის პატრიარქი 1443—1450 წლებში: 63, 63*.
- გრიგოლ მონაზონი (იგივე გიორგი სფრანძესი): 40.
- გრიგოლ ნოსელი: 271.
- გრიგოლ ქვაბულისძე: 169, 253.
- გრიგორას ქსერიტე, მოსამართლე, მეფის ნოტარი: 241, 245.
- Григорович В. И.: 124.
- გუთები: მათ აღსანიშნავად ნახმარია „სკვითები“ 103*.
- გურია: «მამია და სამადავლა და გურია (Γουρῖα) და სხვა ზღვისპირა ქალაქები» 91.

დ

დადიანი: სებასტოპოლისი მეკრელებისა დადიანის მბრძანებლობის ქვეშ 91.

დავითი, ტრაპიზონის მეფე (1458—1461 წ.წ.): 111, 112; ის არის ძე ალექსი კომნენოსისა, ძმა იოანე კომნენოსისა, რომელიც ამის წინ მეფობდა 32 (შდრ. Успенский, Очерки 132: „последние Комнины, братья Иоанн IV и Давид“); მის წინააღმდეგ გაემართა ჰასანი 111; დავით მეფის ცოლი სიძესთან, მამიასთან, გახიზნულიყო 114; დავითის უმცროსი ვაჟი, გიორგი, მაჰმადის სარწმუნოებაზე მოიქცა 116; დავითის გადაყენება ტახტიდან 117.

დავით კომნენოსი, სტრატეგოსი (ქალაქის თავი): უნიკო და სულელი 15* (მოღვაწეობდა 1185 წლის მახლობელ ხანებში).

დავით არიანიტე, პატრიკიოსი: 189.

დავით ივერი, გლეხი: 249.

Dawkins R. M.: 127.

დამიანე, ბერი: 197, 198.

დანუბი, მდინარე (დუნაი): 34, 35.

დარკო ე. Darkó: 90, 114*, 115*, 118*.

დასავლეთი საქართველო: ლაზები და კოლხები 28*.

დევედიკია, მამული: 131.

დევიკია, მამული: 133.

დელგერი ფრ. (Fr. Dölger): 22, 24, 48, 130, 131, 132, 151, 155*, 170*, 187, 187—190, 219, 220, 221, 222, 230, 231, 232, 235*, 238*, 241*.

დემეტრე, მებატონე (გიორგი სტრანძესი): 41.

დემეტრი: 247.

დესტუნისი გ.: 48, 124.

დიგენატები: დიგენატების ოჯახის ჯარისკაცები 137.

დიმიტრი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1363 წელს: 130.

დიმიტრი, პელოპონესის წინამძღოლი 113.

დიმიტრი, მოწამე: 250; დიმიტრის წამება 271.

დინდორფი ვ.: 272.

დიონისე არეოპაგელი: მისი ტრაქტატები 271.

დიონისე პერიეგეტი: მისი პოემის სქოლიოები 1.

დიონისე (სემელეს შვილი): 118.

დიონისე: იხსენიება „ფილოთეუს“ მონასტრის დაარსებასთან დაკავშირებით 125.

დიონისე, ტრაპიზონის მიტროპოლიტის თეოდორეს ძმა; დააარსა დიონისიუს სავანე: 129.

დიონისიუ, მონასტერი ათონის მთაზე: 125; ბერების რაოდენობა ამ მონასტერში 126.

დიოსკორიდე: 6, 8.

დისტრა: დისტრას თავს დაესხა ვლახეთის მთავარი 33.

Диттен Г. 91.

1. დობრიძა: დობრიძის სავანე 223; ივერთა მონასტრის მამული 231.

2. დობრიძა, (Δοβριτζα), გლეხი.

დობროდოლი, ივერთა მონასტრის მამული: 231; დობროდოლის მონასტერი 223.

დობროვია, პრასტინი: ივერთა მონასტრის მამული 225.

დობროვიკეა, პრასტინი: ივერთა მონასტრის მამული: 133, 231, 247, 251, 253.

Добролък, ივერთა მონასტრის მამული 154, 158.

დობრონიკია, სოფელი: 136.

დოვნიკიოტა შიწა: 140, 147.

დოვრანა, გლეხი: 249; სლავი 247; დოვრილა (Добрила). სლავი 247, 247*.

დოვრენიკია, ივერთა მონასტრის მამული: 131.

დოლმატოსი, გვარდიის ოფიცერი: დოლმატოსის მონასტერი 129.

დორიელეები: დორიელეები და პელაზგები მეზობლად ცხოვრობენ 102.

დორინო გატელუცია, ლესბოსის მთავარი: 22.

დოხიარიუ, მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 128, 163.

ძრაგოვიწი: 244.

ძრაგომიუში, სტრუმიცის კომენდანტი: 189.

ძრაგოტა, გლეხი: 249.

ძრაგუნა, ვაჟი, სლავი: 247.

ძრაზილა, გლეხი, სლავი (Σραζβιჯა): 249.

ძრებესაინა, მცირე მონასტერი: 136, 147.

დუკა, ისტორიკოსი: 21—35; 41, 41*, 44, 48; დუკას უნიატობა 22.

დუკა მიხეილი: ისტორიკოს დუკას პაპა 21.

დუშანი, სერბიის მთავარი: 255.

ე

ეგეოსი: 12; ეგეოსის ზღვა 30.

ეგვიპტე: 118, 127; მას რწყავს ნილოსი 51; ეგვიპტის წინააღმდეგ
ლაშქრობს თემურლენგი 108.

ეგვიპტელები: ეგვიპტელთა მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.

ეგვიპტია: მრავალწამალთა მცოდნე (იხსენიება „ოდისეაში“). 12, 12*.

ეგიალე, ადგილი: 200.

ეგოვას მიდამოები: 135, 145.

ეგვენი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XIII(?) საუკუნეში: 130.

ევდოკია, დედოფალი, ტრაპიზონის მეფის ალექსი III-ის ასული:
60, 60*.

ევდოკიმო, სოფელი: 235. იხ. ევდოკიმო.

ევრილოხე („ოდისეის“ პერსონაჟი): 5.

ევროპა: 101, 105, 118, 123.

ევსტათი თესალონიკელი: 1—16; მისი განმარტება მანუს-ს შესახებ
9—10.

ევსტრატი მაგულელი, მონაზონი: 200, 205, 220.

ევსტრატი ლომატელი, ივერთა მონასტრის მეტეხის ძმობის წევრი:
220.

ევფროსინე: ქალბატონ (კიერა) ევფროსინეს მონასტერი 156, 234.

ევქსინის პონტო: 110.

ელადა: 11.

ელენე, დედოფალი, კონსტანტინე დიდის დედა: 129.

ელეუსა: ღვთისმშობელ ელეუსას მეტეხი 131.

ელია: წმ. ელიას სახელობის მონასტერი 202.

ელიანე, ბერძენი მწერალი, კომპილატორი II—III საუკ.: მისი გან-
მარტება ჯიკაჟ-ს შესახებ 1.

ელიდა: 12.

ელინები: 26, 38, 90, 112, 115, 118; ელინთა ტომი 102; ტრაპი-
ზონის კომნენოსები ტომით ელინნი არიან 93.

ემბები, ტომი: 91.

ემპირიკუს სექსტუსი (ახ. წ. II ს.), სკეპტიკოს-ვილოსოფოსი: 232.
ენუქაშვილი ს.: 271.

ერზერუმი: 153.

ერზინჯანი, არმენიელთა სამეფო ქალაქი: 106, 107.

ერისო: ერისოს ციხე 249; ერისოს მიდამოები 185. იხ. იერისო.

ერმილია: აქ არის მცირე მონასტერი „წმ. იერესალიმი“ 143.

- ერმოგენე:** ერმოგენეს წამება 271.
- ესფიგმენე:** ესფიგმენის მონასტერი ათონის მთაზე 125, 128, 163.
- ეფლოკიმო (ეფდუკიმო) სოფელი:** 235.
- ეფესო,** სელჯუკთა ემირის რეზიდენცია: 21.
- ეფთჳმე:** 184. იხ. ექვთიმე.
- ეფირა,** ადგილი ელიდის მახლობლად: 12.
- ეფრემი,** მოხუცი, წარმოშობით იბერიელი, ტყვედ წაყვანილი 50—53, 53*.
- ეფრემ მცირე:** მისი შრომა „უწყებაჲ მიზეზისა...“ 19.
- ექვთიმე მთაწმინდელი:** 162, 197, 204, 207; ექვთიმე იოანეს ვაჟი 258, 259; ექვთიმეს გადასცა მამამ მონასტრის წინამძღვრობა 188, 194; იგი წინამძღვარია 998—1012 წლებში 130; მან იბერიელი ასოებით მოაწერა ხელი ერთ-ერთ აქტს 194; ექვთიმე ესწრება გამოჯენის ბკობას 208; მას მიეწერება ჩუქების აქტი 201*; ექვთიმესადმი სიგელი პროტოსისა 209—220; ექვთიმესადმი გაცემული იოანე ხალდის სიგელი 185, 187; ექვთიმეს მოწაფეა იოანე მონაზონი 194; მისი მოწაფის ანტონის მიერ არის დაწერილი ერთი სიგელი 203; ექვთიმეს მოღვაწეობის დახასიათება 210—211; ექვთიმე სულიერი ძმა და კეთილსათნო ბერია 209.
- ექვთიმე წმ.,** გლეხთა მამელი: 131, 133.

3

- ვანკაჲს ციხე (Βάνκας, ვანსკაჲსათჳს):** იგი უბოძეს გრიგოლ ბაკურ-რიანისძეს 150, 236.
- ვარაზგაჩე,** იოანე: ...იხსენიებს ექვთიმეს მამას, იოანე ვარაზგაჩეს 184.
- ვარდა სკლიაროსი:** 168, 259.
- ვარდანი:** ნასყიდის ნაწერები (ნასყიდობის ქალაქდები) ვარდანისი 239.
- ვატოპედი:** ვატოპედის მონასტერი (985 წლიდან) 125, 128, 163, 264; ბერების რაოდენობა ვატოპედიონში 126.
- ველემიზდა,** პრასტინი: 159.
- ვენეტები (ვენეციელები):** 101, 104, 105.
- ვეჩერანა,** გლეხი; 247.
- ვიქტოროვი ა.:** 124.
- ვლახები:** 30, 34, 35.

ვლახეთი: 33, 34.

ვოლენი, ციხე (პლოვდივის მხარეში) 155, 157, 158.

ვოლერონი, სოფელი და მისი პრასტინები 152, 155, 237; ვოლერონი—თემა 156; ვოლეროს მსაჯული 241*; ვოლერო-სტრიმონის მსაჯული 226.

ვოლგოსი (ბოლბოსი, Βόλβος), სოფელი, ივერთა მონასტრის მამული: 131, 133, 248, 249, 250.

ვოტანიატი (ბოტანიატი, ნიკიფორე ბოტანიატე): 235.

ვრიონის ციხე: 247.

ვრუხოვი, სოფელი: 249.

ვულაოსი, მელინდიანის პრასტანი: 131.

Вурпей, მამული: 154, 158.

ვურცა, კონსტანტინე (პროტოპროედროსი) 248, 250.

ვუხატი, სოფელი: 250.

ზ

ზაბალტია, მხარე: 160; ზაბალტიაშია მამული რადოლივო 136, 147.

Зайуа, პრასტინი (მოსინოპოლის მხარეში): 155.

ზაქარია (ზახარია), სოფელი პლოვდივის მხარეში, სახნავი ადგილები 157, 243; ზახარიონის მდინარე 243.

ზდრავიკი (ზრავიკი, τὸν Ζραβίσις), სოფელი: ეკუთვნოდა აბაზ ბაკურიანისძეს 157, 238.

ზევსი: 6.

ზიხნის ციხე: 139; ზიხნის საკატეპანო 134; ზიხნასთან წყლის წისქვილი 136.

ზმოლენის თემი: 237, 238, 239.

ზოგრაფუ: ზოგრაფუს მონასტერი ათონის მთაზე 125, 128.

თ

თათრები (სკვითები): 103*.

თარხნიშვილი მიქელი: 234*, 272 (გამოსცა პეტრიწონის ტიპიკონის ქართული ტექსტი).

თაყაიშვილი ექვთიმე: 19, 272 (გამოსცა „აია-სოფიას აღშენების სათვს...“).

თბილისი, იბერიის ქალაქი: 91 (Τυφλίσος).

თებე: 36, 43.

თეზევსი: მედემ თეზევსს საწამლავი ჩაურია 12.

- თეთრბატკნიანები (ბარბაროსები, ე. წ. თეთრბ.) 28*, 93.
- თემურაზ ბაგრატიონი: მისი ჯანმარტება „ვეფხისტყაოსანზე“ 9.
- თემური: 102, 103; თემურლენგი იბერიაში: 108—110; თემურმა ილაშქრა არაბეთის წინააღმდეგ 118; თემურის შვილიშვილები 93.
- თემურ-ხანი: 26.
- თეოდორე, მანუილ II-ის (1391—1423 წ.წ.) ვაჟი: 36*, 43.
- თეოდორე, ათანასის ლავრის ბერი: 242.
- თეოდორე ბალსამონი: გადმოგვცემს იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ 17—20, 120.
- თეოდორე (თედორე), თესალონიკის, სერეს და სხვათა პროედროსი: 166.
- თეოდორე (თევდორე), ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1057—1058 წლებში(?): 130.
- თეოდორე კაგანოსი, გლეხი(?) ოვილოსის პრასტიში: 247.
- თეოდორე მასგიდა: მისი სამფლობელო 134.
- თეოდორე პეტრალიფა: 132, 134.
- თეოდორე წმ.: მისი სახელობის ეკლესია 252.
- თეოდორიტე, ლავრის თავმჯდომარე: 203.
- თეოდოსი I, კეისარი (379—395): 127.
- თეოდოსია, ზღვისპირა ქალაქი: 97.
- თეოდოსიუპოლი (არზრუმი, ერზერუმი): 153, 237.
- თეოდულე, მონაზონი: მან დააარსა წმ. ანნას ეკატერი 134.
- თეოდულე წმ.: მისი სახელობის ეკლესია 247.
- თეოფანე ანტარქელი (681—685): 19.
- თეოფანე, ისტორიკოსი: მისი გამგრძელებელი 41.
- თეოფანო, დედოფალი, ნორჩი უფლისწულების—ბასილისა და კონსტანტინეს — დედა: 259*.
1. თეოფილაქტე, წინამძღვარი მთაწმინდაზე (XI ს.): 219.
 2. თეოფილაქტე, ბერი: ხელს აწერს 1000 წლის აქტს (შეიძლება ეს იყოს 1. თეოფილაქტე).
- თეოფილე, ხატისმებრძოლი კეისარი (829—842): 261.
- თეოფრასტე, ბერძენი მწერალი (დაახლ. 373—287 წ.წ.): 6, 7, 8.
- თესალონიკე: 131, 145, 165, 166, 190, 217, 226, 228, 231, 247, 253, 263; თესალონიკის დუქსი (იოანე ხალდი) 185, 187, 189; თესალონიკის ლიბელესიზოსი ნიკოლოზი 179, 180, 182; თესალონიკის (თემის) მოხელეები 132; თესალონიკის მსაჯული 241; თესალონიკის მწიგნობარი 165; თესალონიკის უწყებას

ექვემდებარებიან ათონის მონასტრები 216; თესალონიკის მიტროპოლიტია ევსტათი 1; თესალონიკის დაპყრობა ნორმანების მიერ 1185 წელს 1, 13, 15*, თესალონიკეში მდებარეობს მონასტრები: წმ. იერუსალემი 134, იოანე წინამორბედის (ივერთა) 135, 144, 222, ლეონტიასი 188, 224; თესალონიკესთან არის პრასტინი პინსოსი და მეტეხი კალამოკოპიონი 133.

თესალონიკელნი: 14; თესალონიკელი მსაჯული 165.

თეტიდა, აქილევსის დედა: 12.

1. თომა, მანუილ II-ის ვაჟი: 36*, 41, 43; იგი პელოპონესის დესპოტია 36.

2. თომა, ბერი ვინმე: 171*.

თონი, ეგვიპტიას მეუღლე 12, 12*.

1. თორნიკე: იბერთა მეფის სარდალი 259, 260; თორნიკე სინგელოზი, მისადმი სიგელი ბასილ II-ისა 170, 188, 231; თორნიკემ მიიღო კლემენტის მონასტერი სხვა მონასტრებზე გაცვლის წესით 188.

2. თორნიკე: იოანე ვარაზეაჩეს შვილი 189.

თრაკია: 105, 158; დასავლეთი თრაკია 155*.

თუკიდიდე: ლაონიკეს ერთ-ერთი წყაროა 90.

თურქები: 23, 31, 34, 35, 36, 40, 42, 59, 60, 114*, 115*, 116; თურქები აწიოკებენ აბაზგებს 25; ჰყიდიან ტყვეებს 26; ოსმალს თურქი 43; ემუქრებიან კონსტანტინეპოლის კედლებს 23; მათ მიერ კონსტანტინეპოლის აღება 37, 89, 90; თურქებმა აიღეს მიტილენე 1462 წელს 21; თურქები მოსახლეობენ შემახაში 91.

თურქეთი: თურქეთის სარდალია ტურახანი 36; თურქეთის ფლოტი 22.

თურქმენული ურდო: 28*.

თურქული: 114*, 115*; ლაონიკეს „ისტორიის“ თურქული წყაროები 90.

0

იანოვო (Яново), ივერთა მონასტრის მამული: 154, 158.

იანუელეები, იანუიტე, გენუელები, გენუელი: 95, 105.

იასიტე: იასიტეს მამული 136, 146.

იასონი (თესალიელი): 10, 11.

- 1. იბერები:** 14, 15*, 74, 119; საიდან არიან მოსული? 92; მათ კონსტანტინეპოლიდან მიიღეს სარწმუნოება 92; იბერთა ენაზე თარგმნა ექვთიმემ საღმრთო წერილი 259; იბერთა მეფეებმა მათათა მწვერვალებს შეათარეს თავი სკვითების თავდასხმის დროს 92.
- 2. იბერები:** დასავლეთის იბერები 92.
- 1. იბერია:** 43, 61, 67, 75, 79, 100, 120; იბერიის მდებარეობა 91; მისი მეფე გიორგი VIII ალექსანდრეს ძე (1446—1466 წ. წ.) 58, 63, 68, 74, 80; იბერიისა და ტრაპეზუნტის ამბები 81*, 82*; იბერიაში მოციქულად გაიგზავნა ბიზანტიიდან გიორგი სფრანძესი იბერიის მეფესთან მოსალაპარაკებლად ქორწინების შესახებ 42, 49, 50, 63, 70, 84, 86, 88; ქორწინების საქმე იბერიაში 80; იბერიიდან დაბრუნდა სფრანძესი 72; იბერიაში ხელმეორედ მიემგზავრება სფრანძესი 71; იბერიიდან სფრანძესთან ერთად ჩამოვიდა კონსტანტინეპოლში ელჩი 70; იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალია 17—18; იბერიის ეკლესია ექვემდებარება ანტიოქიის პატრიარქს 18; იბერიის არქიეპისკოპოსი 18; თემურლენგი იბერიაში 108—110; ზემო იბერია 91; იბერიის სპილენძი 106.
- 2. იბერია:** ისპანიის „იბერია“ 13*; პორტოგალიის ისპანია 53.
- იბერიული:** იბერიული თავსაბურავი 16*; იბერიული ნავი 53.
- იგნაციოსი, მონაზონი:** 242.
- იერისო, სოფელი, ივერთა მონასტრის მამული:** 131, 132, 231, 232; იერისოს ყანები და ვენახები 134; იერისოს მონასტერი მთელი მისი მამულებით 133; იერისოს მხარეში ადგილები 224; იერისოს სახლ-პრასტინი 225; იერისოს მეტეხი 138; იერისოს საბეგრო უბანი 187; იერისოშია იოანე კოლოვჯს მონასტერი 165, 169, 170, 188, 224; შეთანხმება იერისოს მცხოვრებლებსა და იოანე იბერს შორის 179, 180, 181, 182; იერისოს საეპისკოპოსო 134, 139.
- იერუსალიმი:** მონასტერი წმ. იერუსალიმი 135, 143.
- ივერთა მონასტერი (ე. წ. „ვირონი“):** 123, 132, 138, 142, 180, 222; ივერთა მონასტრის ისტორია 257—270; ივერთა მონასტერი და მისი დაარსება 161; ივერთა მონასტრის სიგელების ტექსტთა მოპოვების ისტორია 162—164; ივერთა ლავრა ეწოდა კლემენტის ლავრას 188; ივერთა მონასტრის მამულები 137, 206; ამ მამულების აღწერა 246—250; ქართული მასალები ამ მამულების შესახებ 251; ივერთა მონასტრის

- დავა ათონის ლავრასთან 249; ივერთა მონასტრის წინამძღვრები 130; ივერთა მონასტრის ბერი და წინამძღვარი იოანე 242; ივერთა მონასტრის მონაზონები 243; ივერთა მონასტრის ბერი გიორგი 195; ივერთა მონასტერი კონსტანტინეპოლში 169. იხ. აგრეთვე ივირონი.
- ივერიის მონასტერი:** 170; სიველების მიხედვით იგი სამეფო ტაძარშია 225.
- ივირონელები:** 241, 242; დავა ივირონელებსა და კონსტანტინე ვურცას შორის 246; ივირონელ მონაზონებს კეისარმა აჩუქა 100 გლეხი: 251.
- ივირონი** (ე. ი. ივერთა მონასტერი ათონზე): 163; მისი დაარსება 161; მასში გაერთიანებული არიან სამი მონასტრის მცხოვრებლები 165; ივირონიში ბერების რაოდენობა 126; დავა ლავრასა და ივირონს შორის 1085 წელს **241—245**.
- ილირიმ** იხ. ბაიაზეთ სულტანი 28*.
- ილირიელები:** 101, 104.
- იმედაშვილი გ.:** გამოსცა თეიმურაზ ბაგრატიონის „განმარტება პოემა ვეფხისტყაოსნისა“ 9.
- ინგოროყვა პ.:** 10.
- ინდები:** 53, 104; ინდთა მხარე 50.
- იოაკიმე,** ბერი ივერთა მონასტრიდან: 159.
- იოანე,** ალექსი სტრატოპედარხის ძმა, პანტოკრატორის სავანის დამფუძნებელი: 129.
- იოანე ამაღვითელი,** ბერი: 205, 207, 220.
- იოანე ანაგნოსტე:** 22, 43.
- იოანე ბერი,** ექვთიმე მთაწმინდელის შვილობილი: 197.
- იოანე ბუქაისძე,** ივირონის წინამძღვარი XII საუკ. 130.
- იოანე,** დამიანეს შვილიშვილი: 245.
- იოანე ევდემონი,** კონსტანტინე XI-ის მინისტრი: 70.
- იოანე ვარაზვაჩე:** ...იხსენიებს ექვთიმეს მამას, იოანე ვარაზვაჩეს 184.
- იოანე ზონარა,** ბიზ. ისტორიკოსი: 17.
- იოანე თეოლოგოსი:** 134.
- იოანე თორნიკე,** სინგელოზი: 181, **183—184**, 231; მას ბასილ II-მ აჩუქა კლიმენტის მონასტერი 169.
- იოანე იბერი** (მთაწმინდელი, ივერთა მონასტრის დამაარსებელი): 162, 197, 198, 201*, 230, 231, 258, 260; იგი ივირონის აღმშენებელია 165, 168; მან საკუთარი ლავრა დააფუძნა 218^წ; იგი ამ ლავრის, ივირონის, წინამძღვარია 982—998 წლებში

130; იგი წინამძღვარია 996 წლის საბუთის მიხედვით 192; იგი სამეფო კარზე გავლენიანი პირია 189; მას და თორნიკე სინგელოზს ებოძა ბასილ II-ის ხრისობული 224, ეჩუქა სამოცი საგადასახადო კომლი 225; მისადმი ბასილ II-ის ხრისობული 170; მისადმი ათანასის სიგელი 171—178; იოანეს შეთანხმება იეროსოს მცხოვრებლებთან 165, 179, 180, 181; მან 29 წლით მისცა იერისოელებს მიწა 182*, 183; იოანე იბერის დამსახურება 217—218; მისი დახასიათება 197, 210—211, 216, 217; იოანე იბერის დაწვრილებითი დახასიათება ათანასის მიერ 173—176; იოანეს გარდაცვალება (1008 წლის წინახანებში) 188; იოანეს ძეა ექვთიმე 185, 187.

იოანე, ივირონის წინამძღვარი 1036—1041 წლებში: 130.

იოანე, ივირონის წინამძღვარი 1085 წელს: 242.

იოანე, ივირონის წინამძღვარი 1343 წელს: 130.

იოანე იტალოსი: 25*.

იოანე კანანე, ბიზ. ისტორიკოსი: 43.

იოანე კოლობუ: 870 წელს აარსებს სავანეს 127; იოანე კოლობუს მონასტერი 165, 168, 169, 170.

იოანე მალაღა, VI საუკუნის ქრონოგრაფოსი: 48.

1. იოანე მონაზონი, არხისტრატეგოსის მონასტრის წინამძღვარი და გრამატიკოსი: 215.

2. იოანე მონაზონი: მისი ხელით დაიწერა 984 წლის სიგელი 176.

იოანე მოსხი, ბიზ. მწერალი VII საუკუნისა: 271, 272.

იოანე პეტრიწი: 25*, 272.

იოანე პოტელი: 245.

იოანე, ათონის პროტოსი: 191, 192, 193, 220*.

იოანე სეფასტოსი კომნენოსი, პრაქტორი: 246, 250; მისი ნუსხა ივერთა მონასტრის სამულობელოების შესახებ 166.

იოანე სპათარო-კანდიდატი: 226.

იოანე ქვაბულისძე, „ქველმოქმედი“: 169, 253.

იოანე ქსეროკასტრელი: ხელს აწერს აქტს 192.

იოანე ხაღდი, დუკი: მისი სიგელი 185, 189, 190.

იოანე, ხუცესმონაზონი: იგი ექვთიმე იბერის მოწაფეა 194.

იოანე წინამორბედი: მისი სახელობის მონასტერი 170, 231.

იოანეს მონასტერი (სირიელებისა) კონსტანტინეპოლში: 129.

იოანე, მღვდელი და იერომნემონი: 245.

იოანე ხუცესი: ემოწმება აღწერას (პრაქტიკონს): 244.

- იოანე I ციმისხი, ბიზ. კეისარი (969—976): 218; მან მისცა სავა-
ნეებს „წესდება“ (ტრაგოსი) 127.
- იოანე V პალეოლოგოსი, ბიზ. კეისარი (1341—1391). მისი დავა
იოანე VI კანტაკუზენთან 21.
- იოანე VIII პალეოლოგოსი, ბიზ. კეისარი (1423—1448): 22, 37;
იგი მანუილ II-ის შვილია 36*, კონსტანტინე XI-ის ძმა 43;
მისი ცოლია მარიაში, ტრაპიზონის მეფის ალექსი IV-ის ასუ-
ლი 94.
- იოანე VI კანტაკუზენე, ბიზ. კეისარი (1341—1355): 83, 255;
მისი დავა იოანე V პალეოლოგოსთან 21; მისი ხრისობული
ივერთა მონასტრის მამულების შესახებ 137, 137*, 143;
იოანეს გარდაცვალება 69.
- იოანე II კომნენოსი (1280—1297), ტრაპიზონის მეფის ალექსის
შვილთაშვილი: 28*.
- იოანე IV კომნენოსი, ტრაპიზონის მეფე (1447—1453) 42, 49, 49*, 74,
97, 98, 100, 111; იგი ალექსი კომნენოსის ვაჟია, იგი იბე-
რიის მხარეში გაგზავნეს ბორტების ჩადენის გამო 94, 95;
ცოლად ჰყავს ალექსანდრე მეფის ასული 95; ებრძვის თავის
მამას ალექსის 95; მისი დავალებით მოკლეს ალექსი მეფე 96.
- იონა: ათონი მოიარეს XIX ს. იონამ და ტიმოთე გაბაშვილმა 123.
იონია: მცირე აზიის იონია 24.
- იონიური ზღვა: 104; იონიური მხარე 101.
- Iorga N., რუმინელი ბიზანტინისტი: 48.
- იოსებ ფლავიოსი: 272.
- იოსელიანი პლ.: მოიარა ათონი 123.
- ირაკლია, ქალ. (პონტოსი): 106.
1. ირინე (პიპომონე), დედოფალი, ტრაპიზ. მეფის ბასილ I-ის(?)
(1333—1340) მეუღლე 75; მისი გარდაცვალება 75.
2. ირინე, გიორგი კონდოსტეფანეს მეუღლე: 166.
- ჟ. ირინე, დედოფალი(?): გარდაიცვალა 1449(?) წელს 54.
- ისააკ კომნენოსი (=ალექსი კომნენოსი): 93.
- ისააკ სირიელი: 382 წელს აარსებს დოღმატოსის მონასტერს 129.
- ისკრიზობა (ან Krizoba), პრასტინი: 134.
- ისმაილი, სინოპის მთავარი: 31, 106.
- ისპანია: ისპანიის „იბერია“ 13*, 53*.
- ისტროსი, მდინარე (დუნაი): 11, 101, 104.
- იტალია: 13, 89.

იუდა, გამცემელი: 175.

იუსტინიანე I, ბიზ. კეისარი (527—565): 18; მან პატივი მიანიჭა ბულგარეთის ეკლესიას 119, 120.

კ

კადუსიები, ტომი: კადუსიების მეზობლად არიან სკვითები 103.

კავასიტები: ტრაპიზონის გარშემო მცხოვრებ მესოხალდეველთა მთავრები 111; ხალდიის ღუკები 95; მათთან მოლაპარაკებას აწყობს ტრაპ. მეფე იოანე 97*.

კავასიტელი: კავასიტელი იპარხოსები 115.

კავკასი: 118.

კავკასია: 29, 118; კავკასიამდე აღწევდა სკვითების სამფლობელო 103.

კავფსალის მხარე: კავფსალის (Καβψαλινς) მხარეში არის მონასტერი 247.

კაკაბაძე ს., პროფესორი: 66*.

კალამარია, ივერთა მამული: 135; მის გარშემო მამული „წმინდა სამება“ 143.

კალამეახი: ერთი ჯარისკაცი კალამეახის განაყოფიდან 134.

კალამიძები, ადგილი მთაწმინდაზე: 214.

კალამიძინი, გლეხთა მამული (ივირონის კუთვნილი): 131, 133.

კალამოკოპიონი, მეტეხი თესლონიკის მხარეში: 131, 133, 247; იქ არის მონასტერი 251, 253.

კალი ბაკურიანი, გრიგოლ და აბაზ ბაკურიანისძეთა ნათესავი: 153, 159, 160.

კალიუპოლი, ჰელესპონტის ქალაქი Gallipoli: 114.

კალისტო, პატრიარქი (1350—1354): მის დროს ივერთა მონასტერი ბერძენთა ხელში გადადის 161.

კალითეოსი (?), ბერი: 242.

კალონა, პატრიკიოსი: თესლონიკეში იოანე წინამორბედის მონასტრის დაარსების მონაწილეა მისი ძმა ნიკოლოზ ბერი 231.

კამენა, პრასტინი: ივერთა მამული 131, 133, 249.

კანისკა, მონასტერი: 252.

1. კანტაკუზენე, იოანე იხ. იოანე კანტაკუზენე: 83.

2. კანტაკუზენე, ტრაპიზონის მეფის იოანე კანტაკუზენეს დედა: 94.

3. კანტაკუზენე: პროტოსტრაჰორისა კანტაკუზენე 62.

კაპადოკია: გაიარა თემურხანმა 26.

კაპადოკიელები: 112.

კაპანიონი, მელიარის კლისურა: 97, 98.

კარაკალა, რომის იმპერატორი (211—217 წ. წ.): 128.

კარაკალუ: მონასტერი ათონის მთაზე 125, 163, 208; აშენებულია XI საუკუნეში 128.

კარეის კოფი: 244.

კარი (კარსი) იხ. კარსი.

კარია: კელინნი კარიახსანი 252.

კარნუქალაქი (თეოდოსიუპოლო): აქ მოღვაწეობდა გრიგოლ ბაკურიანისძე 234, 237.

კარსი (Κάρπαι, კარი): აქ მოღვაწეობდა გრიგოლ ბაკურიანისძე 234.

კასანდრია, კუნძული: აქ მდებარე პრასტინები ათო-ს მონასტრისა 223, 231.

კასპია: გასცურეს კასპიამდე 10.

კასტამონიტუ: მონასტერი ათონის მთაზე, აგებულია XI საუკუნეში 125, 163.

კაფა, ქალაქი 30, 95, 105.

კახაძე მიხ., ქართველი ბიზანტინისტი: 271.

კახეთი: კახეთის ქალაქის (τὸν Καχέτιαν πύλεως) ქვემოთ 91.

კედრენე გიორგი, ისტორიკოსი XI საუკუნისა: 189.

კეკელიძე კ., აკადემიკოსი: 183, 184.

კერკირა, კუნძული (ახლ. კორჯუ): 36.

კერმე: კერმესთან ივერთა მამული: 131, 135, 145.

კეშ (Kesch, Χεσίη) მხარე, ქალაქი 110*.

კვილენე: აქ იზრდება ბალახი Moly 7.

კვიპროსი: 119, 120; კვიპროსის არქიეპისკოპოსი 18; კვიპროსის ეკლესიის ავტოკეფალია 18; კვიპროსის დედოფალი არის კეისარ კონსტანტინე XI-ის ძმისშვილი 71; აქ მიემგზავრება სფრანძესი 85, 86, 88.

კვირიაკე: კვირიაკეს სახელობის მცირე ეკლესია 136, 147; მონასტერი 140.

კირკე: 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13; კირკე საკუთარი სახელია 1; კირკეს დაბლობი 1; კირკეს კუნძული 2; კირკე აიელი დედოფალია 4.

კლემენტი, კლემენტი: კლემენტის მონასტერი ათონზე 161, 165; 168, 171*, 182, 183, 188, 216, 217; ამ მონასტრის ისტორია 169*; კლემენტის ღაჯრა დაარსა იოანე იბერმა 188; კლემენტის მონასტერი დაარსებულია იოანე წინამორბედის

და ნათლისმცემლის სახელობაზე 224; კლემენტის მონასტერი ხრისობულით გადაეცა იოანე თორნიკეს (თუ იოანეს და სინკელოს თორნიკეს) 231; კლემენტის მონასტრის ძმობა 209; კლემენტის და აგათანგელოსის მონასტერი 135, 144. იხ. აგრეთვე 1. კლიმი.

1. **კლიმი**, წმ. მოწამე: 248; კლიმის ლავრა ათონზე 176; კლიმის ლავრა იოანე იბერის წინამძღვრობით 172; კლიმის კულტი ათონის ივერთა მონასტერში 170*.

2. **კლიმი**, ანკვირელი ეპისკოპოსი: 170.

კნეძობულოხი: ერთი ჯარისკაცი კნეძობულოსის განაყოფიდან 134.

1. **კოზმა ტორნარი**, ბერი: 205.

2. **კოზმა**: ძმა ვინმე ქართველი, სახელით კოზმან 256.

Collinet, ფრანგი მეცნიერი: 241*.

კოლოვუ, კოლობუ: 182*, 183; კოლოვუს მონასტერი იერისოში 165, 168, 169, 170, 181, 183, 187, 188, 224, 232; კოლოვუს მონასტერი ივერთა მონასტრის განკარგულებაში გადავიდა 231; კოლოვუს მეტეხი 249; კოლოვუს სიმაგრე 243; კოლოვუს მონასტრის შეუვალობა 185—186.

1. **კოლხეთი** (დასავლეთი საქართველო): 11, 110, 113, 118; კოლხიკე ივივეა რაც აააჲე 2; კოლხეთის მდებარეობა 91.—კოლხები დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ 3; კოლხური აია 2.

2. **კოლხეთი** (ტრაპიზონის სამეფო): 27*, 28*, 29, 106, 107, 110, 111; კოლხეთის მეფეები (=ტრაპიზონის მეფეები) 93.—კოლხები (ტრაპიზონელები) 28*, 32; კოლხთა ქვეყანა (ტრაპიზონის სამეფო) 115.

კომანნი (ყივჩაყები): 236.—კომანელნი 29.

კომიტისა: „ძველი კომიტისის“ მიდამოები 134, 138.

კომნენოსები: ტრაპიზონის მეფეები 93.

კონდოსტეფანე, იხ. გიორგი კონდოსტეფანე 166.

კონსტამონიტუ, მონასტერი ათონის მთაზე (IX საუკუნის საბუთებშია) 125.

კონსტანტინე I დიდი: 125, 127, 128, 129, 257; მისი აშენებულიაო კლემენტის მონასტერი 169; კონსტანტინეს ქალაქი 268.

კონსტანტინე IV პოგონატი (668—685 წ.წ.): 19.

კონსტანტინე VII შორფიროგენეტი (913—959 წ.წ.): 231, 232; მის მიერ ივერთადმი გაცემული სიგელები 165, 221, 222, 224.

კონსტანტინე VIII (1025—1028 წ.წ.): 179, 182.

კონსტანტინე IX მონმახოსი (1042—1054 წ.წ.): 125, 259*; მან მისცა სავანეებს ტიპიკონი 127.

კონსტანტინე X დუკა (1059—1067 წ.წ.): 231.

კონსტანტინე XI პალეოლოგოსი (1449—1453 წ.წ.): 22, 36*, 37, 42, 43, 49*, 56*, 87, 89; იგი მანუილ II-ის ვაჟია 36; კონსტანტინეს დედა 59.

კონსტანტინე ვურცა, პროედროსი: 248; დავა ვურცასა და ქართველ ბერებს შორის 251.

კონსტანტინე, მთავარდიაკონი: 188*.

კონსტანტინეპოლი: 17, 21, 23, 25, 33, 37, 40, 42, 43, 57, 61, 63, 76, 77 (დიდ გაჭირებაშია), 78, 79, 80, 230, 233, 252, 268; კონსტანტინეპოლი ახალი ქალაქია 56; აქედან მიიღეს სარწმუნოება იბერებმა 92; კონსტანტინეპოლის II მსოფლიო კრება (383 წელს) 17; იქ ხშირად ჩადიოდა იოანე იბერი ათონის ძმათა საქმეებზე 218; კონსტანტინეპოლში მონასტრების არსებობა 129; ივერთა მონასტერი კონსტანტინეპოლში 169; კონსტანტინეპოლში 1401 წელს დაიბადა გიორგი სფრანძესი 36; კონსტანტინეპოლის დედოფალი (კონსტანტინე XI-ის აუვის ცოლად განზრახული) 84, 85; კონსტანტინეპოლი აიღეს თურქებმა 1453 წელს: 22, 28*, 36, 89. — **კონსტანტინეპოლელები** 129.

კორდილე: აქ არის წმ. ფოკას მონასტერი 97, 99.

კოტრია, სოფელი; აქ პეტრიწონელთა მამული 235.

კოძაკიონი, მამული: ანდერძით აჩუქა ივერთა მონასტერს იოანე მასგილამ 147.

კრავატი, მამული: ეკუთვნოდა ლავრას 200, 205, 207.

Красовина С. К.: 23, 24*.

კრეტა: 89; მისი დაცემა 961 წელს 127.

Creuzer: 7.

კრეთევსი (მითოლ.): 11.

კრეჩმერო პ: 9.

კრიტისი, **კრტისი**: კილიკიელი 238.

კრიტობულე იმბროსელი, ბიზ. ისტორიკოსი: 44.

კროატია: აქედან არიან მოსული სკვითები 101.

კროკოდიკე, ჯადო ქალი (არიანეს გადმოცემით): 12.

კუტელშიში (რომელიც XI საუკუნეში გამოექცა სელჯუკებს): 128.

კუტლუშუსიონი, მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 128.

კვლისირია (Κοιλῆ Συρία): 118.

ლ

ლავადია (Λαβάδεια) იხ. ლივადია.

ლავაკა, სოფელი არმენიაკთა თემში: 152, 152*, 234; პრასტიკონი და პარადოდიკონი ლავაკაჟსაჲ 239.

ლავრა, მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 264; ლავრის მონაზონები 243; ლავრაში ბერძნების რაოდენობა 126; ლავრის მონასტერს ეკუთვნის სვიმეონის პრასტინი 132; დავა ლავრასა და ივირონს შორის 241.

ლავრიონი, ადგილი მთაწმინდაზე: 210, 216; აქ იქმნა აგებულო-ივერთა მონასტრის შენობა 219.

1. **ლაზები**: დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3.

2. **ლაზები**, ასე უწოდებენ ბიზ. ისტორიკოსები ტრაპიზონის სამეფოს მცხოვრებლებს: მათი მეზობელია ყარაიულუკი 27, 28, 28*.

1. **ლაზეთი**, ლაზიკე: ასე უწოდებენ ბერძნები დასავლეთ საქართველოს 3; უდრის კოლხეთს 3, 16, 16*.

2. **ლაზეთი**: ასე უწოდებენ ბიზ. ისტორიკოსები ტრაპიზონის სამეფოს. იხ. 2. ლაზები.

ლათინები: 131; ლათინთა სავანეები ათონზე 128.

ლაკედემონელი: 118.

Лалково, მამული ივერთა მონასტრისა: 154, 158.

ლამბროსი სპ.: 124.

ლაონიკე ხალკოკონდილე, ბიზ. ისტორიკოსი: 24, 41; 89—120).

ლაოდიკეა, ქალაქი: 118.

ლარისა, თესალიის ქალაქი: 10.

Laurent V. ფრანგი ბიზანტინისტი: 49.

Lauriotes E. ბერძენი მეცნიერი: 191.

ლატინოსი, ოდისეესისა და კირკეს შვილი: 13.

ლევითელი: 271.

ლევკამნა იხ. ყარაიულუკ 107.

ლემერლი (P. Lemerle), ფრანგი ბიზანტინისტი: 222.

ლემნოსი, კუნძული: 219; მისი შემოსავალი მიეცა ათანასის ლავრას 173, 218.

ლენინგრადი: 163, 164.

ლენ გრამატიკოსი: მისი „ხრონოგრაფია“ 14.

ლენ დომესტიკოსი: ხელს აწერს 1085 წლის აქტს 245.

- ლეონ პატრიკიოსი**, მეფის ნოტარი და აღმწერილი (*ἀναγγραφεύς*): იგი უდასტურებს ივერთა მონასტერს წინანდელ კეისართა მიერ ბოძებულ პრივილეგიებს 188, 230.
- ლეონდარი**: მონასტერი თესალონიკეში: 225, 231. იგივეა, რაც ლეონტიას მონასტერი.
- ლეონტია**: ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში 165, 168, 169, 170, 188, 224, 247.
- ლესბოსი**, კუნძული: 30; მისი აღება მუჰამედ II-ის მიერ 1462 წელს 22.
- ლიბია**: 118.
- ლივადია** (*Λιβία*): 131; ლივადიაში პროდრომოსის მეტეხი 133.
- ლივადიონი**, სოფელი: 156, 156*, 234.
- ლივიზდოსი**, პრასტინი (ივერთა მონასტრისა): 246.
- ლივოვისტუ**: აქ არის იოანე წინამორბედის მეტეხი 134.
- ლიკონიელნი**: მათი მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.
- ლიკომედე**: 13.
- ლიკოსტომი** (ვლახეთში): 30.
- ლიკოსხემი**: მის გარშემო ორი ნასოფლარი: 136, 147.
- ლიკოფრონი** (ძვ. წ. III საუკუნის პოეტი): 2, 7, 13.
- Литаврин Г. Г.**: 151, 151*, 154, 154*, 157.
- ლიხთ-იმერეთი**: 28*.
- ლუვენი** 272.
- ლუკა ნოტარასი** 69. იხ. აგრეთვე ნოტარასი.
- ლუსტი (?)**: პრასტინი ე. წ. ლუსტიისა (?) 247.

მ

- მაგულა**, სოფელი: 199, 200; ივირონის მეტეხი 207.
- მადარიტე**: მადარიტეს ვაყების მიერ გადაცემული მამული 137.
- მავროკონსტა**, მეფის მესაწოლე 98, 99*.
- მაზგიდა**, მასგიდა: მისი გარდაცვალება 140. იხ. მასგიდა.
- მათე ზლასტარესი**, XIV საუკ. მწერალი: 119—120.
- Μαΐου Ἀκροπόλις** („ილიადაში“): 11.
- მაკარი მელისენოსი**, მონემბასიის მიტროპოლიტი: 43, 44, 48; მიჩნეულია Chronicon Maius-ის ავტორად 41, 47.
- მაკარი პრომუნტენოსი**, მონაზონი (გარდაცვალებული): 136.
- მაკედონელნი**: 118.
- მაკრობიები** („ხანგრძლივ მცოცხლელნი“): 51, 52.

- მალუკა: მალუკას ხოდაბუნი (ივერთა მამული) 134.
1. მამია: მამია და სამადავლა და გურია 91.
2. მამია: დავით მეუის ცოლის სიძე 114.
- მანუილ I კომნენოსი, ბიზ. კეისარი (1143—1180 წ.წ.): 17.
- მანუილ II პალეოლოგოსი: ბიზ. კეისარი (1391—1423 წ.წ.): 22, 36.
- მანუილ პალეოლოგოსი: იგი პროტოსტრატორისა კანტაკუზენეს ბიძაშვილია 62; მისი დეიდაა პროტოსტრატორისა 84.
- მანუილ ვოიელი: ხელს აწერს აქტს 245.
- Maricq A.: 14,
- მარიაში, ალექსი II კომნენოსის ცოლი: 253,
- მარიაში, ტრაპიზონის მეუის ალექსი IV-ის ასული: 94*.
- მარიაში, ბასილაკის ასული, სუმბატ კურაპალატის მეუღლე: მან ივერთა მონასტერს შესძინა სოფელი როდოლივი 254.
- მარკიანე წმ., მისი სახელობის ეკლესია: 247.
- მარტი ნ.: მისი მოხსენება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიაზე 19.
- მარტისაპაჟ (Μαρτυσαπάζ), სოფელი არმენიაკთა თემში: 152, 152*, 234.
- მარლონა: ოქრობეჭედი მარლონაჟსა 234.
- მასაგეტები: მასაგეტების ჯარი ჰაიდარისა 109.
- მასგიდა თეოდორე: მისი სამფლობელო ზიხნეს საკატეპანოში 134.
- მასგიდა იოანე (გარდაცვალებული): 136, 147; მან ანდერძით აჩუქა ივერთა მონასტერს მამული კოძაკიონი 137.
- მახუშუტი, ფაშა: 112, 113, 117.
- მეგრელები: 102, 105; მათი ქალაქი სებასტოპოლისი 91.
- მედვა: 11, 12; იგი მედეას მამიდაა 9.
- მელანთა (τῶν Μελαγῶν) ლავრა: სამეფო ლავრაა 191.
- მელენიკი, ადგილი: აქ არის ივერთა მამული 166.
- მელენიკონი: წმ. გიორგის მეტეხი, მცირე მონასტერი 134, 136, 146.
- მელიარის: მელიარის კლისურა, ეგრეთწოდებული კაპანიონი 97.
- მელინძიანი, სოფელი (ივერთა მამული): 131, 133, 135, 166, 249.
- მელისურგიონი, ივერთა მონასტრის მამული, მეტეხი: 131, 133, 134, 138, 166,
- მელიძინა (τῆς Μελαζίνης), პრასტინი, ივერთა მონასტრის მამული: 225, 231; აღაშენა ეკლესიაჟ მელინძიათა 253.
- მეოტის ტბა: 105.

მერკური, იგივე ჰერმესია: 7.

მესა (Μέσα): 213; მესე იგივეა რაც Πρώτατον 215.

მესოხალდეები, ტრაპიზონის სამეფოს ადგილობრივი მცხოვრებნი: 112; მათი მთავრები არიან კავასიტები 112; მესოხალდეების მხარე 100.

მესოხალდია: 114.

მეხმეტი, მეფე: 111.

მთაწმინდა: 258, 261, 263, 264, 268; მთაწმინდაზე აღმართულია იკერთა სავანე 257; ლეგენდები 127, 127*.

მიღერი ვ.: 41, 42.

მილოპოტამო, მდინარეა: 200.

Migne: 14, 43.

Мина, პრასტინი, ქალაქ პერითეორიონის მახლობლად: 156.

მისია (Μυσία), ბულგარეთი: 101, 104, 104*.

მისიელეები (ბულგარელები): 100, 100*, 101.

მისინოპოლი (იგივეა რაც მოსინოპოლი): 150*, 152, 234, 237, 239. იხ. მოსინოპოლი.

მისოპოტამია: 239.

მისტრა: 89; მისი გამგეა გიორგი სფრანძესი 36.

მიტილენე: 116; მიტილენის მთავარი გატალუიზე 94; მიტილენე აიღეს თურქებმა 1462 წელს 21.

მიტრა (მიტრა): მიტრას ბორცვი 97*.

მიულერი ი.: მისი ნარკვევი ათონის აქტების შესახებ 164—165.

მიუნქენი: იქ არის ათონის აქტების ფოტოპირები 230.

მიქელი (მიქელი), იოანე ვარაზვაძეს შვილი: 184.

მიქელ პანარეტოსი, ბიზ. ისტორიკოსი: 107*.

მიხეილ IV პაფლაგონი, ბიზ. კეისარი (1034—1041 წ.წ.): 231; მისი ხრისობული ივერთა მონასტერს 166, 221, 225.

მიხეილ VII პარაპინაკი, ბიზ. კეისარი (1071—1078 წ.წ.): 153; მისი ხრისობული გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულის შესახებ 150, 151, 234, 235, 238.

მიხეილ VIII პალეოლოგოსი, ბიზ. კეისარი (1261—1282 წ.წ.): პალეოლოგოსთა დინასტიის დამაარსებელი 37; მისი სიგელი ივერთა მონასტერს (1259 წლისა) 130, 167(?); უბოძებს იერისოს 132.

მიხეილ ანხილოსი, პატრიარქი (1169—1177 წ.წ.): 17.

მიხეილ ატალიატე, ბიზ. ისტორიკოსი: 15*,

მიხეილ დეაზოლისი, ეპისკოპოსი 189, 190.

1. მიხეილ მონაზონი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1162 წელს: 130.
2. მიხეილ მონაზონი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი (1104 წლის პრაქტიკონის მიხედვით) 246, 251.
- მიხეილ რაბდელი, მონაზონი: 205.
- მიხეილ ტაქსიარხი: მისი სახელობის ტაძარი 140.
- მიხეილის ქვრივი: ჰყავს ვაჟი დრაგუნა 247.
- მიხეილი „ტყვე“: იგი გარდაცვალებულია 198.
- მონოქსილიტი: მონოქსილიტის მონასტერი 191.
- მონღოლები: მონღოლები და თათრები მონათესავენი არიან 103*.
- მორავიკი (G. Moravesik), უნგრელი ბიზანტინოლოგი: 17, 24.
- მორეა: მეფის ერთი ძმა იგზავნება იქ 85.
- მოსინოპოლი: 156, 158; იქ არის გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულები 150.
- მოციქულები: წმ. მოციქულთა სახელობის ეკატერი 134, მონასტერი 135, 146.
- მურად II, თურქეთის სულტანი (1421—1451 წ. წ.): 36, 43, 54*, 62*; იგი მუჰამედ I-ის უფროსი ძეა და ამასიის ჯარის მხედართმთავარი 27; მურად II-ის გარდაცვალება 75, 76.
- მუსტენიანი, პრასტინი: 160.
- მუჰამედ I, თურქეთის სულტანი (1402—1421): მისი შვილია მურად II სულტანი 27.
- მუჰამედ II, თურქეთის სულტანი (1430—1481): 22, 24.
- „მღვიმე“: მღვიმის ღვთისმშობლის მონასტერი 140.
- მცირე აზია: მცირე აზიის იონია 24.

6

- ნეზდელი (Nézedel), გლეხი, ივირონის მამულში: 249.
- ნემესიოს ემესელი, IV საუკუნის ფილოსოფოსი: 272.
- ნეონი, კუნძული: 174, 218, 219.
- ნეოპტოლემოსი: აქილევსისა და ლიკომედეს ასულის შვილი 13.
- ნეოფიტე, ხარსიანიტის მონასტრის მღვდელ-მონაზონი: 73.
- Нестонг и Алусиан болгарские бояре: 153.
- ნესტორი, ჰომეროსის ეპოსის გმირი: 12.
- ნიკეა: აქაური ქვრივი, ერთადერთი ვაჟის დედა 261.
- ნიკეტა ხონიატე, ბიზ. ისტორიკოსი: 15*, 16*, 22, 41.
- ნიკიფორე II ფოკა, ბიზ. კეისარი (963—969 წ. წ.): 125, 218.

- ნიკიფორე III ბოტანიატე**, ბიზ. კეისარი (1078—1081 წ. წ.): 153; მისი სიგელები გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულის შესახებ 150, 151, 233; მისი სრისობული ივერთა მონასტერს 166.
- ნიკიფორე გრიგორასი**, ბიზ. ისტორიკოსი: 22, 28*, 41; ნიკიფორე გრიგორასი როგორც ლაონიკეს წყარო 90.
- ნიკიფორე**, ვატოპედის წინამძღვარი: 192,
- ნიკიფორე**, პროტოსი (1012—1019 წლებში): 193, 194, 205, 206, 208, 209, 215, 216, 219.
- ნიკიფორე**, первопресвитер: 179, 182.
- ნიკიფორე სტავრონიკეტა**, ბერი: 205.
- ნიკიფორე ურანოსი**, თესალონიკის ღუკი: 189, 190.
- ნიკიფორე**, ხით-ხურო: 249.
- ნიკოლაძე ევ.**, ქართველი მკვლევარი: 20.
- ნიკოლა**; ივირონის წინამძღვარი 1042—1045 წლებში: 130; ალაბი განუწყესეთ მე, მამამან იოანე და ნიკოლა პროტესტინგელ ოზმან 170*.
1. **ნიკოლოზ ბერი**, ერთ-ერთი დამაარსებელი იოანე წინამორბედის სახ. მონასტრისა თესალონიკეში: 231.
2. **ნიკოლოზ ბერი**, იხსენიება 1085 წლის საბუთში.
- ნიკოლოზი**, წმ. ელიას მონასტრის წინამძღვარი: 202.
- ნიკოლოზი**, თესალონიკის ლიბელესიოსი: 179, 182.
- ნიკოლოზი**, თესალონიკის მსაჯული და პროტოსპათარი: 165, 166.
- ნიკოლოზ კალიბელი**, მისი მამული: 244.
- ნიკოლოზ კასპაკელი**, ბერი: 193.
- ნიკოლოზ მონაზონი**, პატრიკოს კალონას ძმისწული: 222.
- ნიკოლოზ საკვირველთმოქმედი**: მისი სახელობის მონასტერი: 139.
- ნიკოლოზი წმ.**: მისი სახელობის ტაძარი 125, ეკლესია 249; მონასტერი 248; პრასტინი 249.
- ნიკოლწმინდა**, სოფელი (ალბათ, იგივეა რაც წმ. ნიკოლოზის სახელობის პრასტინი და სხვ.): 252, 253.
- ნიკონი**, რუსეთის პატრიარქი: 123.
- ნილოსი**, მდინარე: 51.
- ნილოსი**, ქსეროპოტამის მონასტრის მონაზონი: 208.
- ნინო წმ.**: 92.
- ნისინი**, სოფელი: მისი საბუთები («ხარტინნი») მოიპარეს 256.
- ნორმანები**: თესალონიკის ალება ნორმანების მიერ 1185 წელს 13, 15*.
- ნოტარასი ლუკა**, დიდი ღუკა: 69, 72, 73, 83, 87,

ო

ობელოსი (ოველოსი, ოვილოსი, Ὀβηλος), სოველი ლიკოსხიზმასთან, ივირონის მამული: 133, 136, 147, 247.

ოდისევსი: 7, 13, 18.

ოდისეია: ქალაქი იბერიაში (ევსტათი თესლონიკელით): 13.

ოველოსი, ოვილოსი, მამული, ივერთა პრასტინი 133, 147. იხ. ობელოსი.

ოკეანე: 118.

ოლიმპიოდორე (ახ. წ. V საუკუნის ისტორიკოსი): 7.

ოლიმპო, მთა საბერძნეთში: 4.

ორმენიონი, თესალიური ქალაქი (თესალიის მაგნეზიაში): 10.

ორმენოსი, ამინტორის მამა: 10.

ოსმალო, ოსმალოს თურქი: 43, 89; ოსმალთა ბატონობა 22.

ოსტროგორსკი, გ.: 254—256.

„ოქროს კარიბჭე“ (თესლონიკეში).

ოქსფორდი: 10.

პ

პავლე, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XII საუკუნეში: 130, 169, 169*, 252, 253.

პავლე, ბერი ვინმე: 171*.

პავლე: წმ. პავლეს მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 129.

პავლე, პროტოსი: 193, 220*.

პალეოკასტრიტისა: პალეოკასტრიტისას მცირე მონასტერი, 135, 145.

პალეოლოგოსები: 37, 40, 70, 89.

პალეოლოგოსი მანუილი: მისი დეიდაა პროტოსტრატორისა 84.

პალეოლოგი სინადენოსი: მისი ქალიშვილი 136, 147.

პალესტინა: იქაური სავანეები 127.

პანგეოსის მთა: 254.

პანკალიწი (ბანკალიწი), სოფელი: გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152, 236.

პანტოკრატორის სავანე ათონის მთაზე: 54, 75, 97*, 125, 128; დაარსებულია 1363 წელს 129; პანტოკრატორში ბერების რაოდენობა 126.

პაპადოპულოსი ი. ბ.: 48.

პაპიკი: წმ. გიორგის მონასტერი პაპიკს 239.

- პარაფშაფი: ძე პარაფშაფისა 238.
- პატრასი: მისი მმართველია გიორგი სფრანძესი 36; სულტანმა მურად II-მ 1446 წელს ალყა შემოარტყა პატრასს 43.
- პაფლაგონები: პაფლაგონთა ქვეყანა 106.
- პახომიოსი: მისი შენიშენები გიორგი სფრანძესის ტექსტისათვის 48.
- პელაზგები: 100; ჰეროდოტეს აზრი მათ შესახებ 101; პელაზგოიკური ტომი 102.
- პელეველნი: მათში არსებული წესები 64.
- პელოპონესი: 36, 41, 71, 89, 93, 113, 115.
- პერიტეორიონი, ქალაქი: 156.
- პერსარმენია: 27*.
- პეტერბურგი: 19, 123, 124, 163.
- Petit L.: 155*, 156*, 157*.
- პეტრალიფა თეოდორე: 134.
- პეტრე, ვინმე სათნო კაცი: 257, 258.
- პეტრიჩი (Πετριτζ): 154, 158.
- პეტრიწონის სავანე: 233, 236; პეტრიწონის მამულების სრული შეუვალობა 150, 151, 152; პეტრიწონის წესდება 233, 272.
- პეწინაგი (პაჭანიკი, Ππατζίναγος): 235.
- პიკოლოსი, გიგანტი: 6.
- პინსოსი, პრასტინი თესალონიკესთან: 131, 133.
- პიქსიტისი, მდინარე (ახლანდელი დეირტენსი): 97.
- პლატი, ადგილი: 192.
- პლეფონი, ლაონიკე ხალკოკონდილეს მასწავლებელია: 89.
- პლოვდივი (ფილიპოპოლი): 156.
- პოგოდინი პ. დ. 23.
- პოდოგორიანი, ადგილი: 141.
- პოკრონტი: მთა (?) 244; პოკრონტის სუმონი 244.
- პოლანია (პოლონეთი): 104.
- პოლიგირო: ივერთა მონასტრის მამული პოლიგიროში 165, 166.
- პოლიკარპე, გლეხი: 249.
- პონტოს ზღვა: 31.
- პრავიძა, სოფელი, ივერთა მონასტრის მამული 249.
- პრილონგი, სოფელი თესალონიკის თემში: 154*, 157, 238, 240.
- პროდრომოსი, მეტეხი: 131.
- პროვლაკი, პრასტინი, ივერთა მამული: 133, 249; პროვლაკი (ὁ προαυλακας—ეს უნდა იყოს იგივე Πρὸβλακოს) 131, 134, 138.

- პროკიჩი (B. Prokič), მკვლევარი: 189, 190.
 პროტოსტრატორისა; მანუილ პალეოლოგოსის დეიდა 82, 84.
 პრუსა (Πρωσσα, ახლ. ბრუსა): 26, 29.
 პრუსიელები: ჩრდილო ოკეანთან მცხოვრებ პრუსიელთაგან 101.
Pseudo-Phrantzes: 43.
 პულხერია, დედოფალი, თეოდოსი I-ის (450—457 წ.წ.) მეუღლე: 125, 128.

რ

- რადოლივო**, მამული ზაბალტიაში: 136, 140, 147, 159, 160, 167;
 რადოლივოს მამულზე შეწერილი იყო 480 ნომიზმა 137;
 მამულის აღმწერია თეოლოგიტე 133. იხ. აგრეთვე როდო-
 ვილი: 252, 253, 254—256.
რადოლინი (რადალიონი), მამული ათონის ივერთა მონასტრისა;
 131 (შეიძლება კონსტანტინის შეცდომა იყოს და აქ „რადოლივო“
 იგულისხმებოდეს).
რაფაილი: ქსეროპოტამის მონასტრის წინამძღვარი 194, 219.
როდოისი, სქოლასტიკოსი: 241.
როდოვილი (როდოილი, როდოლივი), მეტეხი, ივერთა მამული:
 252, 253, 254—256. იხ. რადოლივო, რადოლინი.
როდოპი: როდოპის მხარე, როდოპის მთები, სადაც არის პეტრი-
 წონი 157*.
როდოსი, კუნძული: 30.
რომაელები (= ბიზანტიელები): 22, 26, 56, 259.
რომაელები (= ლათინები): 38.
რომანოზ II, ბიზ. კეისარი (959—963 წ.წ.): 224; მის მიერ გაცე-
 მული ხრისობულები ივერთა მონასტრისადმი 165, 221, 231.
რომი: რომთან უნია ბიზანტიისა 23.
როსიკონი, რუსების მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 128; ბერების
 რაოდენობა როსიკონში 126,
Rothbauer A.: 49.
რუდავთა გზა: 244.
Rouillard-Collomp, ფრანგი ბიზანტინოლოგები: 195, 196, 204,
 207.
რუმინელები მათი ბერები ათონის მონასტრებში 126; რუმინ-
 ეული თარგმანი გიორგი სფრანძქის შრომისა 44.
რუსები (სკვითები): 103*.
რუსები: რუსებზე ათონის მონასტრებში 125, 126.

ს

საბერძნეთი: 263; ანტიკური საბერძნეთი 89*.

საკები, ტომი: 103.

სამადავლა: მაძია და სამადავლა და გურია, და სხვა ზღვისპირა ქალაქები 91.

სამარყანდი: სამარყანდის მიდამოები 110*.

სიმოსი, ქალაქი (და კუნძული): 97.

სამსხუნი (ძველი ამინსო): 28*.

სამუილი, ბულგარეთის მეფე (X საუკ.): 189.

სანები (ჭანები): დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3.

სანიგები: დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ 3.

სარმატები: მათი ენა ჰგავს ილირიელების ენას 104.

სარმატია: 104; „რომელსაც ამჟამად როსია ეწოდება“ 101.

საქართველო: იქ არსებული წესი მზითვისა 65*; საქ. ხელნაწერთა მუზეუმი 163.

სახატეები (Σαχαραται, ჩალათაი): 103, 103*.

სებასტოპოლისი (მეგრელებისა): 91.

სევასტიანოვი პ. ი.: 124.

სევენჯი. თემურლენგის ცოლი: 103*.

სელიმბრია: მისი გამგეა გიორგი სფრანძესი 36.

სელჯუკები: მათი ემირი ეფესოში 21.

სემელე, დიონისეს დედა: 118.

სერბია: 78, 80, 81, 83, 101, 255; სერბიის ბატონი (ბრანკოვიჩი) 60, 62; სერბიის ბატონის ასული ამირას ცოლია 57; სერბიის მბრძანებელი 82; სერბიის მეფის ასული 81, 82, 83.

სერბიელები: 125; სერბიელები ტრიპალები არიან 100*, 101; სერბიელთან ქორწინება 67, 68, 69.

სერგი, არქიეპისკოპოსი: 123.

სერგი, პატრიარქი (1107 — 1119 წ.წ.): 189 — 190.

სერე, ქალაქი 166; იქ არის წმ. ანარგიროს ევქტერი 134, წმ. ნიკოლოზის მცირე მონასტერი 136, 139, 146; სერეს მახლობლად ითანე წინამორბედის მცირე მონასტერია 136, 146; სერეს მიტროპოლიტი 166.

სერები, ტომი: 64.

სვიმონი: სვიმეონ აჯიითანუ, ბერი 193, 195*.

სვიმეონი, სუმონი (ადგილი): პოკრონტის სუმონი 244; სვიმეონის პრასტინი — ლავრის მონასტრის კუთვნილება 132.

სოლავიცა, გლეხი: 249.

სივასი: 28*.

სიკელია (სიცილია): 13.

სიკონიონი, ახრიდონის თემის სოფელი: 157, 237*; ეს სოფელი ებოძა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.

Симватий Бакуриани: 153.

სიმეონ აჯიიოანუ, მონასტერი: 202, 204.

სიმონ წმ.: მან აავო მონასტერი „სიმონ პეტრა“ 125, 129.

სინგელოზი (=იოანე თორნიკე): 225, იხ. იოანე თორნიკე.

სინოპელები: 30.

სინოპი: 29, 31, 32, 112; სინოპის მთავარი ისმაილი: 106*.

სირია: 127.

სირიელები: მათი მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.

სიცილია იხ. სიკელია.

სიცილიელები: მათი მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129; სიცილიელი ნორმანები 15*.

სკამანდროსი, მდინარე: 5.

სკანდარიოსი, ტრაპიზონის მეფის ალექსის (ალექსი IV-ის?) ვაჟი: მეორე მეფედ გახდა მამამ 94.

სკანდე: სკანდის ციხის მდებარეობა 28*.

1. სკენდერესი, არმენიელთა მეფე: 106, 107.

2. სკენდერესი: სკენდერესის (სინოპის მთავრის) შვილი ისმაილი 110.

სკვითები: 25, 100, 108, 109; ფლობენ ისტროსიდან კავკასიამდე 102, 103, 104, 105; ომი აუტეტეს იბერებს 92; თავს დაესხნენ თემურლენგს 110.

სკილიცა, ბიზ. ისტორიკოსი: 189.

სკილოლიმნე: 112.

სკიროსი, კუნძული: 13; სკიროსზე იზრდებოდა ნეობტოლემოსი 12, $\Sigma\chi\lambda\acute{\alpha}\beta\omicron\iota\varsigma$, სლავები: 232.

სკლიაროსი, ვარდა სკლიაროსი: 168, 259.

სლავები: 89; სლავების სავანეები ათონზე 128; ბულგარელი სლავები 224, 231, 232.

სმირნაკის გ., ბერძენი მკვლევარი: 126, 191.

სოკოლოვი ე.: საქართველოს ავტოკეფალიის შესახებ 19, 20.

სოლონიკი (=თესალონიკე), თემი: 217, 240.

სომეხნი: 237.

სოფიო წმ.: სოფიოს ტაძარი კონსტანტინეპოლში 238, 272.

- სოფრონ ევსტრატადე**, ბერძენი მკვლევარი: 196.
- სპაზმაჟ**, სოფელი: 236; გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.
- სპარსელები**: 38, 50, 109, 118, 259, 268; სპარსელების მეზობელია ყარაიულუკი 27*; სპარს-თურქების საზღვარი, მისი განმგებელია ყარაიულუკი 27*.
- სტავრონიკიტა**: სტავრონიკიტას მონასტერი (XII საუკ.) 125, 128; ბერების რაოდენობა ამ მონასტერში 126.
- Stanescu E.**: 44.
- სტელარია**. ადგილი, სადაც მეთევზეობასაც მისდევენ: 131.
- სტენიმახი**, სოფელი: 155, 158, 239.
- Степанов А. А.**: 48.
- Степанова А. С.**: 24.
- სტეფანე დუშანი** (უროშ IV) სერბთა მეფე: მისი ხრისობული ივერთა მონასტერს 160, 167.
- სტეფანე**, მონაზონი: 200, 201.
- სტეფანე ნემანია**, სერბთა მთავარი: 125, 128.
- სტეფანე**, სერეს მიტროპოლიტი: 166.
- სტეფანე ხაზულელი**, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი: 130.
- სტეფანიაანა**: სტეფანიაანის საარხონტო 240.
- სტეწი**, სახნავი ადგილი: 243.
- სტილიარიონი**, გაპარტახებული ადგილი: 226, 231, 247.
- სტრაბონი**: 41.
- სტრატონიონი**: სტრატონიონის ყანები 131.
- სტრიმომი**: სტრიმონზე არას მეტეხი მელინძიანე 135; სტრიმონის მეტეხი 145; სტრიმონის მახლობლად წმ. ანასტასიას მონასტერი 134; სტრიმონის მსაჯული 241*.
- სტრუმიძა**: 131; ღვთისმშობლის მეტეხი 133; სტრუმიძის მხარეში სოფელი მუსტანიძა 134; სტრუმიძაში წმ. ანარგიროს ეპქტერი 134; სტრუმიძის კომენდანტია დრაგომუშა 189.
- სტუდიოსი**, 454 წლის კონსული, სტუდიელთა მონასტრის დამარსებელი 129; სტუდიელთა სავანე 127, 129.
- სუდაგა**, პრასტინი: 159.
- სუმბატ ბაკურიანი**: 159, 160; მისი ანდერძი 159*, 160.
- სუმბატ კურაპალატი**: მისი მეუღლე მარიამი 254.
- სფრანძესი**, ისტორიკოსი გიორგი სფრანძესი: 24; მისი პოზიცია უნიისადმი 23.

ტ

ტანაისი: ტანაისის მხარე 26; ტანაისთან მივიდა თემურლენგი 109*
ტაო: 234.

Tafel: 114*.

ტაჯ-ედინ-ჩელები: მისი ცოლია ევდოკია 60*.

ტეტრაგონიტე (გარდაცვლილი): 135, 146.

Тивчев, ბულგარელი მკვლევარი: 154, 154*, 157*.

ტიმოთე, ბერი: 242.

ტოკატი: დაიპყრო ბაიაზეთ I-მა 28*.

ტრაგოსი, წესდება, რომელიც მისცა სავანეებს იოანე ციმისხიმ: 127.

ტრაპიზონელები: 30.

ტრაპიზონი, ტრაპეზუნტი (სამეფო და ქალაქი): 28*, 32, 33, 37, 43, 54, 57, 58, 59, 63, 67, 75, 78, 79, 83, 95, 98, 114, 115; ტრაპიზონის უბანია მესოხალდიონი 99, 99*; ტრაპიზონში არის წმ. ფოკას მონასტერი 169; ტრაპიზონის მბრძანებელი 68; ტრაპიზონის მეფე დავითი 93; ტრაპიზონის მეფე იოანე IV კომნენოსი 74; ტრაპიზონის სამეფო—კოლხეთი 110; კოლხეთის ტრაპიზონი 93; ტრაპიზონის წინააღმდეგ ილაშქრა ჯიქმა არტაბილემ 97; ტრაპიზონი ხარკს უხდის მეხმეტ მეფეს 111; სფრანძქის მოგზაურობა ტრაპიზონში 42.

ტრიბალები: სერბიელები არიან 100, 100*, 101; ტრიბალების ქვეყანა (სერბია) 104, 104*.

ტროადა: 12.

ტულძიძა: ტულძიძის მხარე 140.

ტურახანი, თურქეთის სარდალი: 36.

ტურგუტი, ფრიგიის მთავარი 106*; ტურგუტის მხარე 106.

უ

უბელი (ობელი, ოველი, ოპქელ), მამული ივერთა მონასტრისა: 131.

უზუნ-ჰასანი: სპარსეთის უდიდესი ნაწილის სათავეშია 27*; სპარსეთის მოსაზღვრე მთების მთავარია 31; განაგებს არმენიის მხარეს 27*, 28*; უზუნ-ჰასანი კოლხეთში (ე. ი. ტრაპიზონში) 29.

ურადი, ურვადი: 66*.

ურდო (ოპრბდჷ): 104, 105, 110.

ურია: 48,

1. უსპენსკი თ. (Ф. Успенский): 28*, 43, 97*.

2. უსპენსკი პ. (П. Успенский): 124, 162, 163, 168, 169*, 170, 170*, 180, 182*, 222, 246, 270.

„უსხეულოთა კარიბჭე“: 135.

ფ

1. ფაზისი, მდინარე: 32, 91, 110; ფაზისთან არის ქალაქი „აია“ 2.

2. ფაზისი: ფაზისის (ფასისის) ქვეყანა: 118.

ფარსმანი: ფარსმან-ყოფილი არსენი, ივირონის წინამძღვარი 1041 — 1044 წლებში 130.

ფატმანი, „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟი: 9.

ფენევი (არკადიისა): მის გარშემო იზრდება ბალახი მანს 7.

ფერე (თესალიაში); 10.

ფერეტი („ოდისეის“ პერსონაჟი): 11.

ფთია: ფოანიქსი გაიქცა ფთიაში 10.

ფილიპოპოლი: 31, 158, 234, 235, 237, 239; ფილიპოპოლში არის გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულები 150, 151.

ფილოთე, ფილოთეუ: ფილოთეუს სავანე ათონის მთაზე (XII საუკ.) 125, 128, 163, 207.

ფლორენცია: ფლორენციის კრება 1439 წელს 42.

Флоринский Тим.: 124, 171*.

1. ფოკა: ფოკას მონასტერი ტრაპიზონში; 95, 97, 98, 169, 170, 225

2. ფოკა: ასტერი ამასიელის «შესხმაჲ ფოკასი» 271.

ფოკეა: აქ უცხოვრია ისტორიკოს დუკას 21.

ფოანიქსი, აქილევსის აღმზრდელი: 10.

ფრანკები. ფრანგნი: 89, 238,

ფრანძესი, Φραγκτζ; ამ სახელით იყო ცნობილი ბოლო ხანებამდე გიორგი სფრანძესი 36*, 41*.

ფრენაკი (? τῶν Βοδινῶν): 239.

ფსალიდი ათონის მონასტრის მამული: 223, 231.

ჭ

ქალაქი Πόλις (კონსტანტინეპოლი): 63.

ქალდეველები: 64.

ქაიხოსრო, ათაბაგ ყვარყვარე III-ის შვილი (1500 — 1502 წ. წ.): 220, 220*, 256.

ქართლი: 36.

ქართველები: 161; ქართველების თავადური ოჯახები 112*; ქართველთა სავანეები ათონის მთაზე 128; ქართველთა სავანის დამაარსებელი 183 — 184.

ქართული: ქართული სამყაროს სახელმწიფოები — იბერია და ტრაპიზონი 43; ქართული მწიგნობრობა 162.

ქართვერთიკი იხ. ხარპეტიკონი 237.

ქვაბულის ძენი (იოანე და გრიგოლი): 169, 253.

ქიოსი: 30; პეტრიწონის წესდების ქიოსური ნუსხა 233, 234*, 272.

ქობულის ძენი. ქვაბულის ძენი (იოანე და გრიგოლი): 169; 253.

ქსანთია, სოფელი: 156, 234; იგი უბოძეს გრიგოლ ბაკურიანის-ძეს 150.

ქსანთოპულო (გარდაცვლილი): 136, 139, 147.

ქსანთოსი, მდინარე: 5.

ქსენოფონტი წმ.: მონასტერი ათონის მთაზე (XI საუკ.) 125, 128.

ქსეროპოტამუ: მონასტერი (956 წლიდან) 125, 128.

ქსერქსე: 27.

ქსილორეიონი: აქ არის წმ. ბარბალეს მცირე მონასტერი 135, 143 (Ξυλορηγιον).

ქსილურგუ, რუსული მონასტერი ათონზე: 128.

ქუთაისი: 28*.

ღ

ღომატო, სავანე, მეტეხი (ივერთა მონასტრისა): 132, 136, 220, 256.

ყ

ყაზანი: 24*.

ყარაიულუკი: 28*; ის არის უზუნ-ჰასანის პაპა 27, 27*; ყარაიულუკს ცოლად ჰყავდა ტრაპიზონის მეფის ალექსი კომნენოსის ქალი 28; ყარაიულუკი ლევკამნა — შემახიის ერისთავი 107.

ყარაიუსუფი: ყარაიუსუფის შვილები (თემურის შვილიშვილები) 93.

ყარაშანი: ის დაიპყრა ბაიაზეთმა 28*.

ყივჩაყები: 236*.

ყვარყვარე III ათაბაგი (1477 — 1500 წ. წ.): 220, 256; მისი(?) საბრძანებელია ახალციხე 91.

შ

შავი ზღვა: 28*.

შამახია (შემახია, *Σαμαχία*): 91, 106, 107; მისი დარბევა 78.

შანიძე აკ.: 10.

შაპუშ (*Şapuh*)=*σαπῶ*. იხ. *Μαρτυροπιά* 152*.

შარუხი (*Σαρχουχίδς*), თემურლენგის ვაჟი: 109, 109*.

შემახია იხ. შამახია.

შიკონი (ბიკონი), სოფელი; 152, 237; იგი გადაეცა გრიგოლ ბაკურ-რიანისძეს 152. იხ. სიკონიონი 237.

Schlumberger G.: 241*.

ჩ

ჩალათა (*Σαχαταίοι*): 103*.

ჩერვენი (ჩრვენა, ჩრვენაჲ), სოფელი: 156, 236; უბოძეს გრიგოლ ბაკურიანისძეს 150.

ჩერნი, გლეხი: 249.

ჩერნოუსოვი ე.: 23, 24.

ჩერქეზები: 102, 105.

ჩინგის ყეენი: მისი შვილი ჩალათა 103*.

ჩოკი: ჩოკის შვილები 93.

ჩორდვანელი, ჩოროლოჭდი, იოანე ვარაზეაჩეს შვილი: 184.

ჩუბინაშვილი ნ.: 9.

ჩურმენი (*Τζισρμηνι*), მხარე: 234.

ც

ცაგარელი ალექსანდრე, პროფესორი: 19, 20, 123, 124*.

Цанкова-Петкова Ген.: 153, 154.

ძ

ძიმბეა, აღმწერი (*Δυαζραჟენძ*), გარდაცვლილია: 133.

ჭ

ჭანები, სანები: დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3.

ჭანიდები: 107, 107*; ჭანიდების ქვეყანა 115.

ბ

- ხალდი: იოანე ხალდი და მისი სიგელი 185, 187.
 ხალდია: ხალდიის დუკები 95.
 ხალკე: აქ ყოფილა მაცხოვრის განთქმული ტაძარი 16.
 ხამზა, მხედართმთავარი: 22.
 ხარპეტიკიონი, სოფელი ახრიდის თემში: 157, 237*, 152* (?); ებოძა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.
 ხასანი: გრიგოლ ხასანი 116.
 ხატაელები: ახლდნენ თემურლენგს 109.
 ხახანაშვილი აღ.: საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ 19.
 ხახული: ხახულის მონასტერი 152, 237.
 ხესიე, ქალაქი, მხარე (სამარყანდი?): 110.
 ხილანდარიონი, სავანე, სერბთა მონასტერი ათონის მთაზე: 126, 128.
 ხიტირი, ამასიის ქალაქისთავი: 114.
 ხლიაროპოტამოსი. მამული: 246, 251.
 ხორტაიტი: ხორტაიტის მონასტერი 135, 144, 144*.
 ხრისოპოლი: 271*, 176.
 ხრუსოლვადი (ხრუსოლივადი) იხ. ლივადი, ლივადიონი 234.

ჯ

- ჯავახიშვილი ივ.: 28*, 65*, 66*.
 ჯერასიმე, ივერთა მონასტრის ძმა: 256.
 ჯეჰან-შაჰი: 27*.
 ჯიქები: 100; ჯიქები შეკრიბა თემურლენგმა 26.
 ჯუანშერი: მისი „ისტორია“ 19.

ჰ

- ჰაიდარი (Χαϊδάρης): მეთაურობს მასაგეტების ჯარს 109.
 ჰამზა, თურქთა მხედართმთავარი: 34, 35.
 ჰასანი (Χασάνης): 111.
 ჰელესპონტი: 11, 114*.
 ჰელიოსი: 6.
 ჰენიოხები: დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ 3.

- ჰერაკლე: 118.
 ჰერმელეია: აქ არის წმ. იერუსალიმის მცირე მონასტერი 135.
 ჰერმესი: 8.
 ჰეროდოტე: 41, 90; მისი აზრი პელაზგების შესახებ 101.
 ჰესიხი: 8.
 ჰიალეა, დიდი აღნუმიასტი: 134.
 ჰიპოკრატე: მისი ლექსიკონი 8.
 ჰიპოპონე, მონაზონი; ბიზ. დედოფალი ირინე 54; მისი გარდაცვა-
 ლება 75.
 ჰომეროსი: 6, 7, 8, 9; მისი პოემების კომენტარები 1.
 ჰონიგმანი ე.: 152*.
 ჰოფმანი ი.: 9.
 ჰუნგერი ჰ.: 14.
 ჰუნეზი: 34; ზემოთა იბერიის ქალაქების მოსახლვრენი არიან ჰუ-
 ნები 91 — 92.

ბერძენებისა და ცნებების საძიებელი

- აბრეშუმში: ოთხი საპალნე ა. 81; ამანვე მამამან მოიგო ეზოჲ დიდთა
 კართა ეკლესიისათაჲ აბრეშუმისაჲ (ციძ.: აბრეშუმისაჲ)
 253.
 ავტოკეფალია: 17, 18.
 ავლინი (აბღწე): 239.
 აზნაურად ყოფა (ἄζναισθαι): 152.
 აღანური იარალი: 92.
 ამირისა (ἀμυρῖσθα), ამირას მეუღლე: 60, 62, 79.
 ანაგრაფევსი (ἀναγραφές), აღმწერი: 230, 241.
 ანთიპატოსი: 230.
 აპოსკედევსობა (ἀποσκηδευσιν): 238.
 აპოტიქსები, აპოდიქსები (ἀποθιξείζε): 239.
 არქიმანდრიტატონი (ἀρχιμανδριτατον „საარქიმანდრიტო“): 219.
 ასისტავი, მთავარი ასისტავი (πρωτασχευτάρχος): 184.
 აღმწერი (ἀναγραφές): 241; აღმწერელი 252.
 ბანდონი (Βανδον), ადმინისტრაციული ერთეული: 155*.
 გამიჯვნის აქტი: 193.
 გლენები, πέρουσι 223.

- დავთარი *ἱστορίαι*: 244.
 დასავლეთის ორიენტაცია: 23.
 დემესტიკოსობა: 235.
 დიადონი („სიმტკიცის წიგნი“): 252.
 დიპოსი (*τὸν δῆμοσιον* „სახელმწიფო გადასახადებისა“): 239.
 დომესტიკი, დომესტიკოსი, დიდი დომესტიკოსი: 83, 186.
 დრაკონები, სამოცდაათი წყრთის სიგრძისა: 52.
 დრუნგარი: 186.
ἔγγραφοι, საბუთი: 242.
 ეკლესიარხი: 219.
ἐμφύτευμα (საიჯარო მამული): 135.
ἐξουσία (შეუვალობა): 223.
 ეჯიბი მეფისა: 66*.
 ველტიოს ქმნა (*βελτίσσει*): 236.
 ზიმია (*ζῆμια*, რეგალიები): 132.
 თურქული სიტყვები (ლათინიკეს „ისტორიაში“): აზაპი, სილიქტარი: 114*, 115*.
 იკონომოსი, დიდი იკონომოსი: 219.
 ინდიქტიონი (=ქორონიკონს): 217.
 იპარხოსი: 115.
 იპომნიმაჟ, *ἰπόμνημα* („მოსახსენებელი“, memorandum): 239, 241.
 ისოკოდიკონი (*τὸ ἱσοκώδιον*): 238.
 კამერარიუს (*camerarius*, *καμάρτης* „მესაწოლე“): 99*.
καστροκτισία, სასიმაგრო შენობათა აგების გამოსაღები: 132.
 კატასტროს ქმნა, აღნუსხვა საფინანსო უწყების დაეთრებში: 235.
καμάρτης: 99* (*camerarius*).
 კენტინარი: 238.
κατάλαον, ზოგადი გადასახადი: 132, 133.
 კონომი, იკონომოსი: *τὸν οἰκονόμου* 239.
 კრება: VI მსოფლიო კრება (680 წელს) 19.
 ლიველიკოსი (*τὸν λιβέλικον*): 239.
 ლოგისიმონობა (*τὸ λογισμον*): 239.
 ლოგის ქმნა (*λογισμῆται*): საგადასახადო სიებიდან ამორიცხვა 238.
 მაგისტროსი: 239.
 მალნიტის ქვა: 51.
 მერარხი (*μεραρχῶν*): 186, 187.
 მეხმეტის სარწმუნოება: 116.
μεσσασιχόν, ტბ, შუამავლის თანამდებობა: 73.

- მეტეხი, μετόχιον: 168*.
- მზითევი: 63 — 64, 65 — 66, 80.
- მონა-გლებეზი (δουλοπάραια): 223.
- მონიდრიონი (μογιδριον), მცირე-მონასტერი: 134.
- მოსაგონარი (επόμνημα): 194.
- მსაჯულთოუბუცეხი, პრეტორიან: 29 — 30.
- ნავარხი: მეფის ნავარხი 113.
- ნასყიდის ნაწერები („ნასყიდობის ქალღლები“): 239.
- ნელიდები (νεήλιδες), ახლად შედგენილი რაზმი: 117.
- ნომოფილაქსი: 17.
- ბლიკაჰრიონი, მთელწლიანი: 136, 147.
- პანაჟურილაჟი (πῦν πανηγυριστῶν): 239.
- პარაჟარეია, საბევრო გადასახადი: 132.
- პარადოდიკონი (παράδοτικόν): 239.
- პარიკეზი, საბევრო გლებეზი: 138, 226.
- პატრიკიოსი: 230.
- პერიერეზომონი: 239.
- პიტაქიოსი, წიგნი: 238, 239.
- პრასტინეზი (ივერთა მონასტრისა): 222, 225, 227, 237, 239, 240.
- პრაქტიკონი, პრახტიკონი (τὸ Πραχτικόν) აღწერა, სია: 239, 244.
- პრეტორიონი, პრეტორიონი (ტიპიკონი 26,3).
- პროლათინური ორიენტაცია: 23.
- პროტოსი: პროტოსის თანაშემწენი 219; პროტოსთა სია: 220; პროტოსობა 193; პროტატონი პროტოსის რეზიდენცია 219.
- პროტონარკი: 256.
- პროტოვესტიარი, პროტოვესტიარიოსი: 94, 116, 117; პროტოვესტიარიტი 85.
- პროტონოტარი: 252.
- პროტოსტრატორი: 95, 95*.
- «რექსი», მეფე: 49.
- როგა (ρόγα), როკი (ფულადი სარგო ჯარისკაცებსა და მოხელეებს): 219.
- რჯულის მოძღვარი, νομοδιδάσκαλος: 29 — 30.
- რჯულის კანონი (XIV ტიტულისა): 17.
- სავაჟინრო: 253.
- საკატეპანო: ზიხნეს საკატეპანო 134.
- სამდივანმწიგნობრო. ივერთა მონასტერში: 217.

- სამოქალაქო მსაჯული (αριτίριος πολιτικός): 213; 216.
 საპალნე (γιομάρι): 81.
 სასნეულო; 252.
 საუძლურე: „საუძლურე აღაშენა მისით აკაზმულობითა“ 256.
 სიკრიტონი (σέκρετον): 235.
 სილიქტარიები (ცხენოსანთა გვარდია): 115.
 სიმეოსინი (σημεύσας): 238.
 სიმომმა (σημεύμα): სიმომმაჲ მეფისა ბჳეთაჲ 252.
 სკევოფილაკიონი (σχεσοφύλακον): 123.
 სოხასტერი (ήσυχαστήριον): 131, 133.
 სპახოგლანები, თურქ ცხენოსანთა რაზმეული: 115.
 სპილოები: 52.
 სხოლარიები (გვარდია): 112*.
 ტურმარხი (თემისა): 186, 187.
 უნია: 23.
 ურდო: 104, 105, 110.
 უურვაობა (τὸ ἀφρόνιστον): 150.
 ფილოტიმია: 238.
 ფლური (φλαρία πεντακόσια): 81.
 ფსომოზიმი (ψαμοζήμια): პურის გამოსაღები 132.
 შეუვალობა (ἐξχουσία): 223.
 შტო (στοά): 253.
 ჩუქების აქტი: 197, 241 (1079 წლისა).
 ხარტინი (χάρτης): 256.
 ხარტოფილაქსობა: 17.
 ხარტოფილაკი: 238.
 ხარტულარი: 186, 187.
 ხრისობული, ოქრობეჭედი: 226, 227, 229, 233 და passim.

გამომც. რედაქტორი გ. შალამბერიძე
ტექრედაქტორი ნ. ბოკერია

გადაეცა წარმოებას 10.I.69; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 23.VII.70;
ქალაქის ზომა 60×84. ნაბეჭდი თაბახი 22,25;
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 19,37;
ტირაჟი 1000; უე 01373; შეკვეთა № 1291

ფასი 1 მან. 73 კპ,

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 60, კუტუზოვის ქ., 15
Издательство „Мецниереба“, Тбилиси, 60, ул. Кутузова № 15

Типография Тбилисского университета. Тбилиси, пр. И. Чавчавадзе, 1.
თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა, თბილისი, ი. ჭავჭავაძის პროსპექტი, 1.

С. Г. КАУХЧИШВИЛИ

ГЕОРГИКА

**СВЕДЕНИЯ ВИЗАНТИЙСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
О ГРУЗИИ**

том VIII

საქართველოს შესახებ არსებული უცხოური წყაროების
კომისიის გამოცემანი

- წიგნი I: თ. ყაუხჩიშვილი, პეროდოტე. თბ. 1960.
წიგნი II: ნ. კეჭაღმაძე, არიანე თბ. 1961.
წიგნი III: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუთები. ნაკვ. I. თბ. 1961.
წიგნი IV: ა. გამყრელიძე და ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგია, ტომი პირველი, თბ. 1961.
წიგნი V: ნ. შოშიაშვილი, გრიგოლ აკანელის მოისართა ტომის ისტორია. თბ. 1961.
წიგნი VI: ნ. ჯანაშია, ლაზარე ფარბეცი და მისი ცნობები საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.
წიგნი VII: ეთ. სისარულიძე, იაკულის ცნობები საქართველოს და კავკასიის შესახებ, თბ. 1964.
წიგნი VIII: ი. ცინცაძე, ძველ-რუსული წყაროები (XI—XVI ს. ს.) საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.
წიგნი IX: გ. გელანვილი, გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში. ტ. I, თბ. 1962.
წიგნი X: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუთები, ნაკვ. II. თბ. 1962.
წიგნი XI: თ. მიქელაძე, ქსენოფონტის «ანაბაზისი». თბ. 1967.
წიგნი XII: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. მეხუთე, თბ. 1963.
წიგნი XIII: ნ. ცაგარეიშვილი, იოანე დრასხანაკერტელის „სომხეთის ისტორია», თბ. 1965.
წიგნი XIV: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში. ტომი II. თბ. 1964.
წიგნი XV: ს. ჯიქია, იბრაჰიმ ფეჩევის ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ. თბ. 1964.
წიგნი XVI: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. მეორე. თბ. 1965.
წიგნი XVII: ნ. ლომოური, დიონ კასიოსი და მისი ცნობები საქართველოს შესახებ. თბ. 1966.
წიგნი XVIII: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგია, ტომი მეექვსე, თბ. 1966.
წიგნი XIX: ვლ. ფუთურიძე, ჰასან რუმლუს ცნობები საქართველოს შესახებ. თბ. 1966.
წიგნი XX: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. მეშვიდე, თბ. 1967.
წიგნი XXI: ზ. ალექსიძე, ებისტოლეთა წიგნი. თბ. 1968.
წიგნი XXII: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. მერვე, თბ., 1970.

